ఆధునిక కవితా ధోరణులు - 2

యమ్.ఏ. - తెలుగు :: మొదటి సంవత్సరం

సెమిస్టర్ 2, పేపర్ - 5

<u>రచయితలు</u>

ఆచార్య నేతి అనంతరామశాస్త్రి
విశ్రాంత ఆచార్యులు
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వ విద్యాలయం,
నాగార్జున నగర్, గుంటూరు,

డా॥ కౌతా సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి
తెలుగు శాఖ
హిందూ కళాశాల,గుంటూరు.

ఆచార్య వెలమల సిమ్మన్న
విశ్రాంత ఆచార్యులు,
ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్,
విశాఖపట్టణం.

ఆచార్య జి.దామోదర నాయుడు
విశ్రాంత ఆచార్యులు, తెలుగు శాఖ,
శ్రీ వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం,
తిరుపతి.

డా॥ యల్లాప్రగడ మల్లికార్జునరావు
తెలుగు శాఖ,
హిందూ కళాశాల, గుంటూరు

డా॥ పిల్లి వాసు
తెలుగు & ప్రాచ్య భాషా విభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం,
నాగార్జున నగర్,

డా॥ కచ్చళ్ళ బలరాం
తెలుగు & ప్రాచ్య భాషా విభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం,
నాగార్జున నగర్,

డా॥ కొమ్ము లలిత కుమారి
తెలుగు & ప్రాచ్య భాషా విభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం,
నాగార్జున నగర్,

<u>సంపాదకులు</u>
డా॥ ఇరపని మాధవి,
తెలుగు & ప్రాచ్య భాషా విభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం,
నాగార్జున నగర్,
గుంటూరు జిల్లా, ఆం.ప్ర.

<u>సమన్వయ కర్త</u>
డా॥ ఇరపని మాధవి,
తెలుగు & ప్రాచ్య భాషా విభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వ విద్యాలయం,
నాగార్జున నగర్,
గుంటూరు జిల్లా, ఆం.ప్ర.

<u>Director</u>
Dr. NAGARAJU BATTU
M.B.A., M.H.R.M., L.L.M., M.Sc. (Phy), M.A. (Soc.), M.Ed., M.Phil., Ph.D.
Dept. of HRM

దూర విద్యా కేంద్రము

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం, నాగార్జున నగర్ - 522 510.
Ph: 0863-2293299, 2293356 (08645), 211023, 211024 (Study Material)
Cell : 98482 85518
E-mail : Info@anucde.ac.in
Website: www.anucde.ac.in (or) www.anucde.info

M.A. Telugu : Modern trends in Telugu poetry

Edition: 2022

No. of Copies:

(C) Acharya Nagarjuna University

This book is exclusively prepared for the use of students of Distance Education, Acharya Nagarjuna University and this book is meant of limited circulation only.

Published by:

Dr. NAGARAJU BATTU

Director

Centre for Distance Education

Acharya Nagarjuna University

Printed at:

Romith Technologies

Guntur.

ముందుమాట

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వ విద్యాలయం 1976లో స్థాపించినది మొదలు నేటి వరకు ప్రగతి పథంలో పయనిస్తూ వివిధ కోర్సులు, పరిశోధనలు అందిస్తూ, 2016 నాటికి NAAC చే A గ్రేడును సంపాదించుకొని, దేశంలోనే ఒక ప్రముఖ విశ్వవిద్యాలయంగా గుర్తింపు సాధించుకొన్నదని తెలియజేయటానికి సంతోషిస్తున్నాను. ప్రస్తుతం గుంటూరు, ప్రకాశం జిల్లాలలోని 447 అనుబంధ కళాశాలల విద్యార్థులకు డిప్లమో, డిగ్రీ, పి.జి. స్థాయి విద్యాబోధనను ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం అందిస్తోంది.

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం ఉన్నత విద్యను అందరికి అందించాలన్న లక్ష్యంతో 2003-04లో దూరవిద్యా కేంద్రాన్ని స్థాపించింది. పూర్తి స్థాయిలో కళాశాలకు వెళ్ళి విద్యనభ్యసించలేని వారికి, వ్యయభరితమైన ఫీజులు చెల్లించలేని వారికి, ఉన్నత విద్య చదవాలన్న కోరిక ఉన్న గృహిణులకు, ఈ దూరవిద్యా కేంద్రం ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది. ఇప్పటికే డిగ్రీ స్థాయిలో బి.ఏ., బి.కాం., బి.ఎస్‌సి. మరియు పి.జి. స్థాయిలో ఎం.ఏ., ఎం.కాం., ఎం.ఎస్‌సి., ఎం.బి.ఏ., కోర్సులను ప్రారంభించిన విశ్వవిద్యాలయం గత సంవత్సరం కొత్తగా 'జీవన నైపుణ్యాలు' అనే సర్టిఫికేట్ కోర్సును కూడా ప్రారంభించింది.

ఈ దూరవిద్యా విధానం ద్వారా విద్యనభ్యసించే విద్యార్థుల కొరకు రూపొందించే పాఠ్యాంశాలు, సులభంగాను, సరళంగాను, విద్యార్థి తనంతట తానుగా అర్థం చేసుకొనేలా ఉండాలనే ఉద్దేశ్యంతో విశేష బోధనానుభవం కలిగి, రచనా వ్యాసంగంలో అనుభవం గల అధ్యాపకులతో పాఠ్యాంశాలను వ్రాయించడం జరిగింది. వీరు ఎంతో నేర్పుతో, నైపుణ్యంతో, నిర్ణీత సమయంలో పాఠ్యాంశాలను తయారు చేశారు. ఈ పాఠ్యాంశాల పై విద్యార్థినీ, విద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు నిష్ణాతులైన వారు ఇచ్చే సలహాలు, సూచనలు సహృదయంతో స్వీకరించబడతాయి. నిర్మాణాత్మకమైన సూచనలను గ్రహించి, మున్ముందు మరింత నిర్దిష్టంగా, అర్థమయ్యే రీతిలో ప్రచురణ చేయగలం. ఈ పాఠ్యాంశాల అవగాహన కోసం, సంశయాల నివృత్తి కోసం వారాంతపు తరగతులు, కాంటాక్టు క్లాసులు ఏర్పాటు చేయటం జరిగింది.

దూరవిద్యా కేంద్రం ద్వారా విజ్ఞాన సముపార్జన చేస్తున్న విద్యార్థులు, ఉన్నత విద్యార్హతలు సంపాదించి జీవనయాత్ర సుగమం చేసుకోవడమే గాక, చక్కటి ఉద్యోగావకాశాలు పొంది, ఉద్యోగాలలో ఉన్నత స్థాయికి చేరాలని, తద్వారా దేశ పురోగతికి దోహదపడాలని కోరుకుంటున్నాను. రాబోయే సంవత్సరాలలో దూరవిద్యా కేంద్రం మరిన్ని కొత్త కోర్సులతో దినదినాభివృద్ధి చెంది, ప్రజలందరికి అందుబాటులో ఉండాలని ఆకాంక్షిస్తున్నాను. ఈ ఆశయ సాధనకు సహకరిస్తున్న, సహకరించిన దూరవిద్యా కేంద్రం డైరెక్టర్లకు, సంపాదకులకు, రచయితలకు, అకడమిక్ కో-ఆర్డినేటర్లకు మరియు అధ్యాపకేతర సిబ్బందికి నా అభినందనలు.

ప్రొఫెసర్ పి. రాజశేఖర్, M.A., M.Phil., Ph.D.
ఉప కులపతి (FAC)
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం.

.M.A. Telugu -II semester - paper 5

Modern trends in Telugu poetry

205TL21-ఆధునిక కవితా ధోరణులు-2

1. స్త్రీ వాదం

2.దళితవాదం.

3.మైనారిటీ వాదం

4.పాశ్చాత్య కవిత్వ ధోరణులు

a. ప్రతీకవాదం b. అభివ్యక్తి వాదం c. అధివాస్తవికత d.భవిష్య వాదం e. అరాచక వాదం f.డాడాయిజం g. ఇమేజిజం

5. ప్రసిద్ధ రచయితలు-రచయిత్రులు

1. దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి 2 నండూరి సుబ్బారావు 3. దువ్వూరి రామిరెడ్డి 4. తుమ్మల సీతారామమూర్తి 5. విశ్వనాథ సత్యనారాయణ 6. త్రిపురనేని రామస్వామి 7. జాషువా 8. గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మ 9. దాశరధి 10.కుందుర్తి 11.శివసాగర్ 12. చెరబండరాజు 13. బంగారమ్మ గేయాలు 14. ఓల్గా

ఆధార గ్రంథాలు

1.కవిసేన మేనిఫెస్టో-శేషేంద్ర

2. సాహిత్య విమర్శ -వడలి మందేశ్వరరావు

3. స్త్రీ వాదం -వాదాలు -ఏస్వీ. సత్యనారాయణ

4. దళితవాద వివాదాలు - ఏస్వీ సత్యనారాయణ

విషయ సూచిక

పాఠం	1.	దళితవాదం	1.1 - 1.8
పాఠం	2.	దళిత సాహిత్యం	2.1 - 2.12
పాఠం	3.	స్త్రీవాద సాహిత్యం	3.1 - 3.13
పాఠం	4.	స్త్రీవాద సిద్ధాంత ధోరణులు	4.1 - 4.15
పాఠం	5.	మైనారిటీ వాదం	5.1 - 5.13
పాఠం	6.	తెలుగులో పాశ్చాత్య కవితాధోరణులు	6. 1 - 6. 27
పాఠం	7.	దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి - నండూరి సుబ్బారావు	7. 1 - 7. 12
పాఠం	8.	దువ్వూరి రామిరెడ్డి - రాయప్రోలు సుబ్బారావు	8. 1 - 8. 25
పాఠం	9.	తుమ్మల సీతారామమూర్తి - విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	9. 1 - 9. 36
పాఠం	10.	త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి - జాషువ	10. 1 - 10. 23
పాఠం	11.	గుంటూరు శేషేంద్రశర్మ - శివసాగర్	11. 1 - 11. 23
పాఠం	12.	దాశరథి - కుందుర్తి	12. 1 - 12. 22
పాఠం	13.	చెరబండరాజు - చావలి బంగారమ్మ	13. 1 - 13. 19

M.A DEGREE EXAMINATION, OCTOBER 2021

Second Semester

Historical Lingistics

ఆధునికాంధ్ర కవితా ధోరణులు - 2

Tiem: Three hours Maximum : 70 marks

Answer any FIVE questions

Answer questions carry equal marks

1. స్త్రీవాద కవిత్వ స్వరూపస్వభావాల్ని గురించి రాయండి.

2. దళితవాద కవితారీతులను వివరించండి.

3. మైనారిటీవాద కవిత్వాన్నీ గురించి విశ్లేషించండి.

4. పాశ్చాత్య కవితాధోరణులను విశదీకరించండి.

5. తుమ్మల రచనల్లోని జాతీయతా భావాన్ని చిత్రించండి.

6. విశ్వనాథ సత్యనారాయణ కవితారీతుల్ని విశదీకరించండి.

7. త్రిపురనేని రచనల్లోని హేతువాద దృష్టిని పరిశీలించండి.

8. జాషువాను మానవతావాదిగా నిరూపించండి.

9. విప్లవకవిగా చెరబండరాజు సమాజాన్ని చైతన్య పరిచిన విధమెట్టిది?

10. బంగారమ్మ గేయాలను గురించి రాయండి.

పాఠం - 1

దళిత వాదం

పాఠ్యాంశ నిర్మాణ క్రమం

1.1 దళితవాదం - ఉపోద్ఘాతం

1.2. దళిత వాద ఉద్యమం - ఆవిర్భావం.

1.3. దళిత వాద సాహిత్యం ప్రక్రియలు

దళితవాదం

1.1. ఉపోద్ఘాతం: ఎవరు దళితులు అని ప్రశ్నించినప్పుడు దళితులు అంటే ఎవరంటే కులము అనే ముద్ర చేత ఊరికి దూరంగా గెంటివేయబడిన అస్పృశ్యులు, అంటరాని జాతులకు చెందిన SC, ST, BC, మైనారిటీలు, స్త్రీలు, పీడితులు, అన్నార్తులు, క్షతగాత్రులు, దాడికి గురికాబడిన పేదజాతులు, ఆత్మాభిమానానికి, ఆత్మగౌరవానికి ఆమడ దూరానికి విసిరి వేయబడ్డ జాతులు, మానవ సమాజంలో 'గౌరవం' అనే పదానికి చోటే లేకుండా చేయబడ్డ జాతులు, తిండికి, బట్టకి, విద్యకు, వైద్యానికి ఏమాత్రం స్థానం లేకుండా చేయబడ్డ కులాలన్నీ దళిత కులాలే. ఇక్కడ అసలు అస్పృశ్య కులమంటే ఏమిటి? అనే సందేహం కలగవచ్చు. అస్పృశ్య కులమంటే ఏమిటంటే బాబాసాహెబ్ ఆలోచనా విధానం ప్రకారం ''హేతువాదానికి, నైతిక శక్తికి స్థానం లేకుండా చేసిన శృతులు, స్మృతులు, శాస్త్రాలు, పురాణాలు పుట్టల్లో ఒక జాతిని, ఒక నీతిని నిర్మించలేని పునాదుల్లో ఒకే జాతిలోని ప్రజల్ని సాంఘికంగా విభజిస్తూ, శ్రమ విభజననే కాక శ్రామికుల విభజన కూడ చేస్తూ ఆర్థిక సామర్థ్యాన్ని పెంచలేని, జాతిని సమున్నతీకరించలేని ఆటవిక నీతితో వక్రబుద్ధులైన స్వార్థ పరులచే కల్పించబడి, సంఘ వ్యతిరేకతత్వంతో ఉమ్మడి కార్యక్రమాలను నిరోదిస్తూ ప్రజాసేవాశక్తిని చంపి, దాన ధర్మ భావాలను నాశనం చేస్తూ, అవిద్యకు, అవమానాలకు గురిచేస్తూ, అన్నార్తులుగా, క్షతగాత్రులుగా, పక్షపాత రోగులుగా చేస్తూ, ఎందుకూ పనికిరాని దద్దమ్మలుగా మారుస్తూ, అన్యాయపు శాసనాల చిట్టాలో బంధించబడిన కులాలే ఈ అస్పృశ్యకులాలు. వీరంతా దళితులు, 'వారే గిరిజనులు, హరిజనులు, స్త్రీలు.

దళిత అన్న పదానికి నైఘంటిక అర్థంలో ముక్కలుగా చించబడిన లేదా గెంటబడిన లేదా తుంచబడిన అని, ఇంగ్లీషులలో Spected అనే అర్థాలకు సంకేతం. కానీ వాస్తవానికి ఎవరు దళితులు? ఏది దళితం అని ఆలోచిస్తే, 'హరిజన, గిరిజన వెనుకబడిన మైనారిటీ వర్గాలు, రైతు కూలీలు, అన్నార్తులు, కూడు లేని గూడులేని గుడ్డ లేని నిర్భాగ్యులు, నిరుపేదలు, బలహీనులు, దుఃఖితులు, పీడితులు హృదయ దగ్నంగా, శిర: దగ్నంగా వేదనను అనుభవిస్తున్నవారు. అనాదిగా ఆన్యాయాలను అనుభవిస్తూ, అవమానాలను సహిస్తూ, బహిష్కారాలను భరిస్తూ, చీత్కారాలను జీర్ణించుకుంటూ అంటరానివారిగా పిలువబడిన వారే ఈ దళితులు. వాళ్ళకి దళిత తెగలకు చెందిన మనిషి యొక్క జీవితం విలువ బాగా తెలుసు. గిరిజనులకు ఇంకా బాగా తెలుసు. వెనుకబడిన వాళ్ళకు మరింత బాగా తెలుసు. వీళ్ళందరికి ఆవేదన తెలుసు, ఆర్తి తెలుసు, ఆకలి తెలుసు, ఆవమానం తెలుసు, ఆహంకారపు ఛాయలు ఎలా వుంటాయో తెలుసు. ఆతిశయం తెలుసు, ఆత్మీయతలు తెలుసు, ఆకలి ఆక్రందనలు తెలుసు. ఆఖరి పోరాటం తెలుసు. కసి తెలుసు. అయినా తలవంచని ఆత్మాభిమానం తెలుసు. జీవితం తెలుసు , చరిత్ర తెలుసు. సమాజం తెలుసు. వాళ్ళు తరాతరాలుగా ఈ సమాజాన్ని శుభ్రపరిచే ఉద్యమంలోనే వున్నారు. ఈ భూమికి కొత్త మెరుపులు అవుతూనే వున్నారు. వాళ్ళనే దళితులు తిని నేటి దళిత సమాజం గుర్తిస్తుంది.

1.2. దళితవాద ఉద్యమ ఆవిర్భావం

చాతుర్వర్ణ హిందూ మత వ్యవస్థలో ఏస్థాయిలోను చోటు లేక సాంఘిక జీవన చట్టంలో చివరి అంచులకు నెట్టి వేయబడి ఊళ్ళో వెలిగా జీవించవలసినదిగా నిర్బందింపబడిన పీడిత జాతి దళితులు, నిమ్న జాతులుగా వ్యవహరించబడుతూ జాతీయోద్యమ రాజకీయాలలో, హరిజను లైన వాళ్ళే ఇప్పుడు దళితులుగా పిలవబడు తున్నారు, ఆర్థిక దైన్యంతో పాటు సామాజిక హైన్యం వీరికి తోడవటంతో వీరు అధనవర్గాలుగా భావించబడ్డారు. దీని వలన కర్మ సిద్దాంతం వీరిని బందీలుగా మార్చింది. వందల సంవత్సరాల ఈ వర్ణ చరిత్ర బ్రిటిష్ వలస పాలనలో ఆధునిక మవుతున్న భారత దేశంలో మొదటి సారిగా ప్రశ్నించబడింది.

ఈ క్రమంలో 1873-74 ప్రాంతంలో జ్యోతిబా పూలే శోధక సమాజాన్ని స్థాపించి కులవ్యవస్థ మూలాలకు, ఉనికికి సంబంధించిన అంశాలను వెలుగులోనికి తీసుకు రావటం జరిగింది. ఈ సమాజం ద్వారా పూలే గారు నిమ్నవర్గాల, జాతుల ఉద్ధరణ కోసం విద్యా, సాంస్కృతిక రంగాలను వేదికగా చేసుకున్నాడు. దీని ప్రభావంతో సత్యశోధక బహుజన రైతు ఉద్యమం మరియు 1910 లో శివరాయే కాంబ్లే నిమ్నజాతుల వారి మహాసభ ఏర్పాటు చేయబడ్డాయి.

ఇదే సమయంలో హిందూ మత సంస్కరణ కోసం ఏర్పడిన బ్రహ్మ సమాజం, ఆర్య సమాజం పంచముల ఆత్మ గౌరవ చైతన్యానికి, అభివృద్ధికి దోహదం చేశాయి. 1906లో బెంగాల్ విభజన తరువాత 'పంచములను ప్రధాన జన జీవన స్రవంతి లోనికి కలుపుకొని రావలసిన అవసరం ఏర్పడింది. 1917లో కలకత్తా కాంగ్రెస్ సమావేశం దళితుల అభివృద్ధికై తీర్మానాలు చేపట్టటం జరిగింది. ఈ క్రమంలో మాంటేన్ కమిటి దేశంలోని వివిధ రాజకీయ వర్గాల ప్రతినిధుల అభిప్రాయాలతో పాటు దళిత జాతుల ప్రతినిధుల అభిప్రాయాలను కూడ సేకరించింది. దీంతో దళితులు ఒక రాజకీయ వర్గంగా గుర్తింపు పొందారు.

భారత దేశంలో ద్వితీయ శ్రేణి పౌరులుగా పిలువబడుతున్న బౌద్ధ, సిక్కు, ముస్లిం, క్రైస్తవ మొదలైన మైనారిటీ వర్గానికి చెందినవారు హిందూ మతం యొక్క ఆధిపత్యం ప్రశ్నిస్తూ తనదైన అస్తిత్వంతో ముందుకొచ్చింది వేమన తత్వ కవులు మానవతా దృక్పథంతోనూ, గురజాడ హేతువాద దృక్పధం తోనూ దళితుల సమస్యలను సృజనీకరించారు. సంఘ సంస్కరణోద్యమాలు ప్రధానంగా స్త్రీ సమస్యల పైనే దృష్టి కేంద్రీకరించినా, కొంతవరకు కుల సమస్యను కూడా గుర్తించాయి. జాతీయోద్యమం అస్పృశ్యతా సమస్యను ప్రధానంగా గుర్తించి మతస్పృహలో దాన్ని పరిష్కరించే ప్రయత్నం చేసింది.

అభ్యుదయ సాహిత్యం పీడిత శ్రామిక వర్గ సమస్యలలో భాగంగానే దళిత సమస్యలకు పరిష్కారాన్ని సూచించింది అది ఎక్కువగా ఆర్థిక సంస్కరణలకే ప్రాధాన్యాన్నిచ్చింది. విప్లవ సాహిత్యం గిరిజన సమస్యలతో పాటు దళిత సమస్యలను వర్గ దృష్టితో ప్రత్యేక ప్రాధాన్యాన్నిచ్చింది. ఆర్థిక కోణానికి అధిక ప్రాధాన్యాన్నిచ్చేంది విప్లవ సృహతో సమాంతరంగా సామాజిక, సాంస్కృతిక రంగాలలో కూడ దళిత చైతన్యం విస్తరించింది. వర్గం కంటే దళిత సమస్య 'కులం' తోనే ముడిపడి వుందని గుర్తించి ఆ అంశాలకు ప్రాముఖ్యత నిచ్చింది.

1909లో ఒక అజ్ఞాత కవి రాసిన "మాలవాండ్ర పాట'ను తొలి దళిత గేయంగా పరిశోధకులు భావిస్తున్నారు. ఇది ఆంధ్రభారతి మాస పత్రికలో అచ్చయింది. ఆ తరువాత గురజాడ అప్పారావు 1911లో కుల సమస్యను స్పర్శిస్తూ ముత్యాల సరాల్లో రాశారు. 1915లో మంగిపూడి వెంకటశర్మ 'నిరుద్ధ భారతం " అనే పద్య కావ్యాన్ని రాశారు. అస్పృశ్యతను నిరసిస్తూ దళితేతరులు రాసిన తొలి పద్యకావ్యంగా దీన్ని విమర్శకులు భావిస్తున్నారు, కొండపల్లి జగన్నాధరావు 1921లో రాసిన 'అంటరానివాడెవ్వడు' అనే పాట, 1933లో కుసుమ ధర్మన్న రాసిన ' 'హరిజన శతకం

' దళితుల మనోభావాలను బాగా పట్టుకోగలిగాయి. 1933లోనే కుసుమ ధర్మన్న రాసిన 'మాకొద్దీ నల్ల దొరతనము' గేయం చాలా ప్రాచుర్యం పొందింది.

గుర్రం జాషువా రాసిన గబ్బిలం'(1941) కావ్యంలో దళితుల వేదనా భరిత జీవితాలను, అప్పుడే మొలకెత్తుతున్న తిరుగుబాటు స్వభావాన్ని శక్తివంతంగా అభివ్యక్తీకరించారు. ఈయనే రాసిన "నాకథ" దళిత ఆత్మకథకు ప్రేరణనిచ్చే రచన. భోయి భీమన్న పురాణేతిహాసాల సమగ్ర అవగాహనతో గాంధీ, అంబేద్కర్ తాత్త్విక భావాల సమ్మేళనంతో గొప్ప రచనలు చేశారు. "గుడిసెలు కాలిపోతున్నై" "రాగవాశిష్టం" "పాలేరు" వంటివి బోయి భీమన్న రచనలలోప్రముఖమైనవి. ఈ రచనలు దళితులకు గొప్ప ప్రేరణనిచ్చాయి.

ఇలా అస్పృశ్యతను నిరశిస్తూ దళిత, దళితేతరులు అనేక రచనలు చేశారు, ఇంచుమించు ఈ రచనలన్నీ "జీవితానుభవాలనుంచి పొందిన స్పందన, నిరసన, సంస్కరణ, ఉద్ధరణ, విమర్శ, విజ్ఞాపన, సంఘటన, ప్రతిఘటన దశలుగా పరిణామం చెందాయని" విమర్శకులు భావిస్తున్నారు. 1968 లో కృష్ణా జిల్లా కంచికచర్లలో కోటేశు అనే దళితునిపై అగ్రవర్ణాల వారు దొంగతనం కారణాన్ని మోపి అతడిని సజీవ దహనం చేశారు. ఆ తరువాత 1985 లో కారంచేడు ప్రాంతంలో దళితులపై జరిగిన మారణకాండలో దళితుల్లో చైతన్యం వెల్లువెత్తింది. అంతకు ముందు పదిరి కుప్పం ప్రాంతం (1983) లోనూ కొంతమంది దళితులను కిరోసిన్ పోసి కాల్చేశారు. నీరుకొండ ప్రాంతం (1987) లోనూ కొంతమంది దళితులను చంపేశారు. చుండూరు ప్రాంతంలో (1991) కొంతమంది దళితులను ఊచకోత కోశారు. ఈ నేపథ్యంలో బి. లక్ష్మీనరసయ్య, త్రిపురనేని శ్రీనివాసుల సంపాదకత్వంలో "చిక్కనవుతున్న పాట " వెలువడింది. ఈ సంకలనంతో దళిత కవిత్వం ఒక సమగ్ర రూపం పొందింది. ఆ తరువాత ఇంచుమించు ప్రతి సాహిత్య వేదికలోనూ దళిత సాహిత్యంపై చర్చోపచర్చలు జరిగాయి. జి. లక్ష్మీనరసయ్య ఆంధ్ర జ్యోతి ఆదివారం అనుబంధంలో రాసిన వ్యాసాలు దళిత సాహిత్యానికి శాస్త్రీయమైన వివరణలను అందించగలిగాయి

1.3 దళిత సాహిత్య ప్రక్రియలు

తెలుగులో దళిత సాహిత్యం ప్రధానంగా 'దళిత కవిత్వమే ' అన్నంతగా కవిత్వం వెలువడింది. ఇదే సమయంలో కవిత్వం అంత కాకపోయినా కథలు కూడ ఎక్కువగానే వచ్చాయి, నవలలు, నాటకాలు వచ్చినా చెప్పుకోదగినన్ని రాలేదు, దీర్ఘకావ్యం, పాటలు కూడ ఎక్కువగానే వెలువడ్డాయి. ఆత్మకథ అనువాదాలు కూడ కొన్ని వచ్చాయి. 1985 తరువాత వచ్చిన రచనల్లో జీవితానుభవాలతో కూడిన దళిత చైతన్యం ప్రతిఫలిస్తుంది. వివిధ పుస్తకాలకు రాసిన ముందు మాటలు, పత్రికా వ్యాసాలు, పుస్తకాల రూపంలో దళిత సాహిత్య విమర్శ వచ్చింది, విశ్వవిద్యాలయాల్లో దళిత సాహిత్యంపై పరిశోధనలు జరుగుతున్నాయి. అలా దళిత సాహిత్యం ప్రక్రియ వైవిధ్యాన్ని సాధించింది.

1.3.1. దళిత గేయం: -

అస్పృశ్యతను నిరసిస్తూ 1909లో అజ్ఞాత కవి "మాలవాండ్ర పాట"లో "అందారు పుట్టిరీ హిందమ్మ తల్లికి - ఎట్టాగు ఎక్కువ బ్యాపన్లు మాకంటే" అని నిలదీశారు. "మంచియన్నది మాలయైతే మాలనే అగుదున్' అని గురజాడ ఉన్నారు. జయధీర్ తిరుమలరావు ప్రధాన సంపాదకత్వంలో వెలువడిన దళిత గీతాలు (1993) లో చాలా వరకు అస్పృశ్యతా నివారణకు సంబంధించిన గేయాలున్నాయి. జాలారంగ స్వామి (1930) రాసిన 'అంటరానివారెవరు' గేయం బొబ్బిలి యుద్ధం బుర్రకథ తరహాలో వీరరసాత్మకంగా సాగింది. నక్కా చినవెంకయ్య 'హరిజన కీర్తనలు' బాగా ప్రసిద్ధిపొందాయి. అస్పృశ్యతా నివారణకై శక్తిమంతమైన పాటలు రాసిన వారిలో కుసుమ ధర్మన్న ప్రతిభావంతుడైన కవి, బోయి భీమన్న డా.బి.ఆర్. అంబేద్కర్ పై రాసిన 'జయ జయ అంబేద్కర్' (1992) మాష్టార్జీ 'అందుకో దండాలు

బాబా అంబేద్కర్ గేయాలు ప్రార్ధనా గీతాలయ్యాయి. గద్దర్ 'పొట్టకూటి కోసం పోలీసోడు', 'దళిత పులులమ్మా' గేయాలు, యువక 'కర్మ భూమిలో పూసిన ఓపువ్వో, గూడ అంజయ్య రాసిన ఊరు మనదిరా ఈ వాడ మనదిరా' గేయాలు దళితులను నేటికీ ఉద్రూతలూగిస్తున్నాయి. శివసాగర్, వంగపండు ప్రసాదరావు ఇంకా అనేక మంది రాసిన గేయాలలో చాలా వరకు సంస్కరణ, మార్క్సిస్టు భావాలు అధికంగా ఉన్నా దళిత జీవితమే స్పష్టమవుతుంది.

1.3.2. దళిత్త పద్యకవిత్వం:

అస్పృశ్యతా నివారణను ప్రతిఫలించే గేయాలు మాత్రా ఛందస్సులో పద్యాలలో దళిత, దళితేతరులు రాసినా, 1915లో మంగిపూడి వెంకటశర్మ గారి 'నిరుద్ధ భారతం 'చందోబద్ధ దళిత పద్యకావ్యాల్లో మొదటి రచన, ఆ తరువాత పద్యాలు, కావ్యాలు, శతకాలు చాలా వరకు వచ్చాయి, అయితే అవి జాతీయోద్యను సాహిత్యంలో భాగంగా గాంధీ ప్రభావంతో వెలువడినవి.. కుసుమ ధర్మన్న (హరిజన శతకం 1933), కర్ణవీర నాగేశ్వరరావు (అస్పృశ్యుల విజ్ఞప్తి - 1936), బిర్నీడి మోషే (హరి జనాభ్యుదయం, పృథ్వీ భాగవతం-1966), జోసఫ్ కవి (కన్నీటి కబురు), గుఱ్ఱం జాషువా (గబ్బిలం -1941), కె.సి జాన్ (బహిష్కారం -1948, ధర్మచక్రం), ఎడ్లపల్లి సామ్యూల్ (చిక్కడు - 1963), మల్లవరపు జాన్ (విశ్వ ప్రకాశం -1974,అతుకుల బ్రతుకులు), సవ్వప్పగారి ఈరన్న (కడలి కెరటం - 1987), నంబూరు దుర్వాస మహర్షి (లోకాలోకనం 1971), నూతక్కి అబ్రహాం (మత్కుణం) రావూరి ఏకాంబరం అంబేద్కర్ సమర సింహ - 1994), కొలకలూరి స్వరూపరాణి (ప్రబోధము), ఎన్.టి. జ్ఞానానంద కవి (పాంచజన్యం, ధర్మాగ్రహం), ఆశావాది ప్రకాశరావు (అంతరంగ తరంగాలు-1990) తదితరులు ఎంతోమంది కవులు కుల నిర్మూలనను ఆకాంక్షిస్తూ తమదైన దృక్పథంతో పద్య కవిత్వాన్ని రాశారు. ఛందోబద్ధ పద్యకవిత్వం దళితుల దగ్గరకు చేరే సాహిత్య రూపం కాదని ఎనభయ్యోదశకం వచ్చేనాటికి చాలామంది వాదించినా కావ్యాలు వెలువడుతూనే ఉన్నాయి. గుఱ్ఱం జాషువా పద్యాలు నేటికీ దళితులకు ప్రేరణనిస్తూనే ఉన్నాయి.

దళిత సాహిత్యంతో పరిచయం ఉన్న ప్రతివారికి గుఱ్ఱం జాషువా రాసిన ఒక పద్యం అయినా నోటికి రాకుండా ఉండదు. ఆపద్యాల్లో ఉండే వస్తువు, లాలిత్యం, మాధుర్యంతో రసభరితంగా ఉండటమే దానికి ప్రధాన కారణం, గబ్బిలం కావ్యంలో పరమేశ్వరునికి సందేశం పంపిస్తూ దళితుని గురించి...

ముప్పు ఘటించి వీని కులమున్, గలిమిన్ గబలించి దేహమున్
బిప్పి యొనర్చు నీ భరత వీరుని పాదము కందకుండగా
జెప్పులు కుట్టి జీవనము సేయును గాని నిరాకరింపలే
దెప్పుడు నప్పు పడ్డది సుమీ భారతావని వీని సేవకున్''.. అని వర్ణించారు జాషువా.

దళితుల శ్రమకు విలువ కట్టడం సాధ్యం కాదంటున్నారు కవి. గాంధీ ప్రభావంతో దళితేతరుడైనా తుమ్మల సీతారామమూర్తి అస్పృశ్యతా నివారణను కోరుతూ

"హరి జనులయందు నేను నొక్కరుండననుచు
నెప్పుడు ప్రతి హైందవుడ, నిర్ణయించుకొనునొ
యపుడె యస్పృశ్యతా భూతమాపసరిల్లు
నపుడె శుచితామయ సమాజమవతరించు'', 'ను అనే భావాలలో పద్యాలను రాశారు.

ఇలా అనేక మంది పద్యకవిత్వం ద్వారా కూడా దళిత సమస్యను వర్ణించే ప్రయత్నం చేశారు, కుసుమ ధర్మన్న, గుఱ్ఱం జాషువా భోయి భీమన్నలను దళిత పద్యకవిత్రయంగా అభివర్ణించవచ్చు. దళితుల గురించి తొలిసారిగా

"నిరుద్ధ భారతం" కావ్యాన్ని రాసిన మంగిపూడి వెంకటశర్మ అస్పృశ్యతను నిరసిస్తూ...

"మాలలని, పంచములటంచు, మాదిగలని
శ్వపచులని, చెప్పగారాని వారటంచు
మరియు చండాలురని తోడి మానవులను
దురలి వేయుట సాంఘిక ధర్మమగునె " అని సంఘాన్ని ప్రశ్నించారు.

మొత్తం మీద దళిత పద్యకవిత్వంలో మూడు ప్రధాన ధోరణులు కనిపిస్తున్నాయి. గాంధీ ప్రభావం, గాంధీ అంబేద్కర్ ప్రభావం, హేతువాద భావాలు గల పురాణ విమర్శతో కూడిన మానవతావాద ధోరణులుగా వాటిని చెప్పుకోవచ్చు.

దళితులు పాలేర్లుగా ఉండగా, రైతులు చేసే దోపిడి గురించి, దళితుల శ్రమను వారు ధనంగా మార్చుకోవడం గురించి కుసుమ ధర్మన్న చెప్పిన పద్యాలు ఎంతో దళిత స్పృహ కలిగి వున్నాయి. ఆర్థిక పరమైన దోపిడీని ఇంత స్పష్టంగా చెప్పిన కవి ఆ కాలంలో మరొకరు లేరు

జాలా రంగస్వామి మొదలైన కొందరు దళిత స్పృహను విస్తృత పరచగా, మహాకవి జాషువాతో దళిత కవిత్వంలో గుణాత్మకమైన మార్పు వచ్చింది. జాషువా, కులం కారణంగా, పేదరికం కారణంగా, తన అనుభవాలను అంతఃస్రవంతిగా చేసి, తన కవిత్వంలో జీవన వాస్తవికత, ఆవేదన, చైతన్యాలతో పాటు ప్రతిఘటన స్వరాన్ని తీవ్రంగా వినిపించిన కవి,

"నిమ్న జాతుల కన్నీటి నీరదములు

పిడుగులై దేశమును గప్పి వేయు ననుచు " ఆన గలిగిన కవి జాషువా, కన్నీటిని అగ్నిగా మార్చగల అక్షరశిల్పి, ధిక్కార శీలుడు మహాకవి జాషువా. అయినా ఆయన కాల పరిమితులు ఆయనకూ ఉన్నాయి. భావ తీవ్రతకి తోడు, అద్భుతమైన కవితాశక్తి కూడా కలవాడు కావడం చేత, మొదటి సారిగా ప్రజాకవిత్వానికి పద్యాన్ని వినియోగించి, దళిత చైతన్యానికి మార్గదర్శి కాగలిగాడు,

సమాజంలో తిరుగుబాట్లు జరుగుతున్నప్పుడు మాత్రమే, దానికి సమాంతరంగా కవితోద్యమాలు కూడ తలెత్తుతాయి. 1930 నుండి భారతదేశాన్ని మహోద్యమ రూపంలో నడిపింది మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతం, 1980 వరకు మార్క్సిస్టు ఉద్యమాలు తిరుగులేని విధంగా జరిగాయి. ఈ ఉద్యమాల ఆధారంగా మార్క్సిస్టు కవిత్వం అత్యంత విసృతంగా సమాజాన్ని ప్రభావితం చేసింది. మార్క్సిస్టు ఉద్యమాలు దళితుల విషయంలోనూ, కుల నిర్మూలన విషయంలోనూ ఉదాత్తమైన ఆశయాలతో నడిచినా, దళిత చైతన్యాన్ని ప్రధాన స్థానానికి తీసుకురాలేకపోయాయి. 1980 తరువాత కొన్ని నిర్ధుష్టమైన సిద్ధాంతాల్ని ఏర్పరచుకోవడం డా.బి.ఆర్. అంబేద్కర్‌ని స్ఫూర్తిదాతగా తీసుకోవడం సమిష్టి ఉద్యమాల కోసం పురోగమించడం మొదలయింది. "మేకల్నే బలిస్తారు గాని సింహాల్ని కాదనే" అంబేద్కర్ మాటలు దళితుల్ని పోరాటం వైపు మరల్చడం ప్రారంభమైంది.

అభ్యుదయ విప్లవ కవిత్వాలకి మార్క్సిస్టు తత్వం నేపథ్యంగా ఉన్నట్లే, దళిత కవిత్వానికి అంబేద్కరిజమే నేపథ్యంగా ఉంది. జీవన వాస్తవికతని విస్తతంగా లోతుగా చెప్పడంతోపాటు, ఒక నిర్దిష్ట భావధార ఉండడం చేత సమగ్రత, సంఘర్షణ, పరిష్కార దృక్పథం, చారిత్రికత, సాంస్కృతిక దృష్టి మొదలైన ఎన్నో లక్షణాలు కవిత్వాన్ని పటిష్టం చేశాయి.

దళిత కవిత్వంలో స్పష్టంగా రెండు దశలున్నాయి. మొదటి దశ, పౌరాణిక చారిత్రక కథల్లో అగ్రవర్ణాల దుర్మార్గానికి గురయిన పాత్రల్ని ప్రతీకలుగా చేసుకొని, తమ ఆగ్రహాన్ని, ప్రతిఘటననీ వ్యక్తీకరించిన దశ

"నా పుట్టుక అసహ్యమైనపుడు
పరమ అసహ్యమైన పుట్టుకనుండి
కళ్ళు తెరిచిన దేవుళ్ళను కొలుస్తున్న
మీ పుట్టుకనే నేను ఇప్పుడు సవాల్ చేస్తున్నాను."

తరతరాలుగా తలవంచబడి నిలు చున్న దళితుడు, ఒక్కసారి ధైర్యంగా ప్రశ్నించగల సమిష్టి శక్తి సమకూరినప్పుడు, తనకు జరిగిన అవమానాలన్నిటినీ తలచుకొని ఆవేదన పడి, తీవ్రమైన కోపం పొంది రాస్తున్నప్పుడు ఈ విధంగా అనడంలో ఆశ్చర్యం లేదు. ఇటువంటి కోప తీవ్రత, ప్రతీకాత్మకత మొదటి దశలతో ఎక్కువగా ఉన్నాయి. ఆ తరువాత కాలంలో వాస్తవికత, అభివ్యక్తి ప్రధానమైన ధోరణి వచ్చింది.

1.3.3 దళిత కవిత్వంలోని వస్తు వైవిధ్యమూ, అభివ్యక్తి రీతులు

1. దళిత కవిత్వం ప్రధానంగా ఆత్మ గౌరవానికి సంబంధించిన పశ్న. "నీ సంస్కృతి హీనమైంది. నీ జాతి నీచమైంది" అని తరతరాలుగా అనిపించుకున్న దళితుని ప్రతి ఘటనలో మొదటి దశ "నా సంస్కృతి గొప్పది, నాచరిత్ర గొప్పది" అని ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రకటించడం. అంతేగాక "నీ సంస్కృతి ఏం గొప్పది?" అని ప్రశ్నించడం ఇది దళిత కవిత్వంలోని ప్రధాన ధోరణులలో ఒకటి. సతీశ్ చందర్ "అక్షరశయ్య" అనేకవితలో ఇలా అంటాడు.

"నాలుగు పదాలు కలవ కూడదన్నదే నిన్నటి వ్యాకరణం
నాలుకనంటిన ఏ అయిదో పదమూ గ్రాంధికం కాలేదు
క్రియల్ని కిందికి తొక్కిన మనువే మహాకవయ్యాడు
భాషా ఆప్రవీణులారా ! ఉలిక్కి పడకండి
మీరు కుదిర్చిన ఛందోబద్ధ కాపురాల్ని కాలదన్ని పదాలు లేచి పోతున్నాయి.
వర్ణక్రమాలు లేని వాడలకు వలసపోతున్నాయి"

చరిత్రలో అణచబడ్డ దళితకవి ఆత్మవిశ్వాసం ఈ కవిత్వంలో కనిపిస్తుంది, "నను వరించిన శారద లేచిపోవునే" మహాకవి జాషువా మాటల్లోని తత్వానికి, యిది అభివ్యక్తి రూపం .

2. దళితులకు జరిగిన అన్యాయాల్ని, అవమానాల్ని పేర్కొని వాటికి ప్రతిస్పందన ఎన్నో విధాలుగా చెప్పడం దళిత కవిత్వంలో ప్రబలమైన ధోరణి, 1981లోనే విప్లవ కవిగా, విప్లవ కారుడుగా ఉన్న 'సలంద్ర' ఈ ధోరణికి మొదటికవి. ఆయన రాసిన 'దళిత మానిఫెస్టో ' అనే కవితలో

" నన్ను
నీ దేవుడి గుళ్ళోకి రావద్దన్నావు
సరే, ఎలాగయితేనేం
నేను నాస్తికుణ్ణవడమే బాగయింది
నన్ను
చదువుకోవద్దన్నావో
చదివితే నాలుక కోసెయమన్నావ్
వింటే చెవుల్లో
వేడి వేడి సీసపు లోహం పోయమన్నావ్

సరే, ఎలాగయితేనేం
నువ్వెంతటి మూర్ఖుడివో
నీవెంతటి విశాల హృదయుడివో
నాకు తెలిసి పోవడమే బాగయింది .
నన్ను
చచ్చిన శవాల దహన సంస్కారాలే చూసుకోమన్నావు
సరే, ఎలాగయితేనేం
మీ ప్రాణాలని కూడా
ఎలా పాతేయాలో
నాకు తెలపడమే బాగయింది?'' ఇలా సాగిన ఈ కవితలో తమకు ఎలాంటి అవమానం జరిగినా, తమపై ఏహింస జరిగినా వెంటనే స్పందించి, తమ పోరాట స్వరాన్ని తీవ్రంగా వినిపించడం దళిత కవిత్వంలో చూడగలం

3. దళిత జీవితంలోని విషాద వాస్తవికతలు దళిత కవిత్వంలో ఆవిష్కరించబడినాయి, దళిత కవిత్వంలోని సాంస్కృతిక పార్శ్వం ఇలాంటి కవిత్వంలో కనబడుతుంది. ఈ కవిత్వంలో దళిత జీవితంలోని వాస్తవాలు తెలియగానే తెలియని వారి మనస్సులో ఆఉన్నత సంస్కారం కలుగుతుంది. ''వెలివాడ''ని మద్దూరి నగేష్‌బాబు ఇలా వర్ణించాడు

''చాలాకాలం తర్వాత
అమ్మని చూద్దామని బయల్దేరా
బస్సు దిగేసరికి బాగా పొద్దు పోయింది.
శీతకాలపు జిగట వెన్నెల
పూరి గుడిశెలపై కప్పిన మృత వస్త్రంలా వుంది
దూరంగా ఎక్కడో ఒక కుక్క
హృదయ విదారకంగా ఏడుస్తూ
నడుస్తుంటే నానేల
బురద చేతుల్తో నన్ను చుట్టేసింది''

ఇలా దళిత జీవితంలోని వాస్తవిక విషాదం ఎన్నో కవితల్లో హృదయాన్ని కదిలిస్తుంది

4. దళిత జీవితంలోని సౌందర్యాన్ని గురించి రచించిన కవులలో కత్తి పద్మారావు గారి కవిత్వం గురించి చెప్పుకోవాలి.

'' బడింటి కాడ
గనిసి గడ్డల బండి దిగిందని
ఎడగారోడు గోలపెడితే
బానలో నూకలు చెంగున గట్టి
బేరమాడి బేరమాడి
ఈసెడు కొని
కొసరు గడ్డ మునిపంట కొరికి
పిల్లోడికి నోటికందించినప్పుడు

పళ్ళుకొనల్లో
పూసిందొక నవ్వు పువ్వు" ఇలా సాగే
పద్మారావు గారి కవిత్వం దళిత భాషనీ, దళిత జీవితాన్ని ఎక్కువగా ప్రసరింపచేస్తుంది.

5. దళిత కవిత్వంలోని స్త్రీ వేదనరీతులను, ప్రతిఘటననీ వినిపించడం దళిత కవితా పరిణామంలో ఒక విశేషం. ఈ పరిణామంలో "చల్లపల్లి స్వరూపారాణి" కవితలు ఉత్తమమైనవి.

" ఇంట్లో పురుషాహంకారం
ఒక చెంప చెళ్ళుమనిపిస్తే
వీధిలో కులాధిపత్యం
రెండో చెంప పగులగొడుతుంది.

ఇంకా ఈ కోణంలోనే జి. విజయలక్ష్మి, జె. ఇందిర మొదలైన వారు దళితస్త్రీల జీవనాన్ని ప్రతిబింబిస్తూ కవితలు రాస్తున్నారు.

దళిత కవిత్వం కాలక్రమంలో ఒక్క కుల సమస్యపైనే కాకుండా ఇతర సమస్యల్ని కూడ స్వీకరిస్తుంది. కుల సమస్య ఒక పరిధిగా, ఇతర సమస్యలు సాధారణమైన పరిధిగా గోచరిస్తున్నాయి. ఆర్థిక సంబంధమైన విషయాలలో దళితుల జీవితం, మిగిలిన వర్ణాలలోని పేదవారి జీవితాలతో సమానంగా ఉంటుంది. అలాగే సామ్రాజ్యవాదుల దురాక్రమణల వలన, ప్రభుత్వం యొక్క వక్ర విధానాల వలన పొందే బాధలు అందరికీ ఒకే విధంగా ఉంటాయి. అందువలన దళితకవులు సాధారణ సమస్యల్ని కూడ కవితావస్తువులుగా స్వీకరించడం వలన దళిత కవిత్వం యొక్క పరిధి విస్తృతమౌతుంది. ప్రగతి మార్గాన్ని విశాలపరుస్తుంది.

దళిత కవిత్వం ఒక చారిత్రక కవితోద్యమం. అగ్ర వర్ణ అహంకారంతో పోరాటం తాత్కాలికమైనా కుల - నిర్మూలన దాని అంతిమ లక్ష్యం, సమగ్రమైన తాత్విక నేపథ్యం, సమకాలీన సమస్యల చిత్రణ, వస్తువైవిధ్యం, దళిత జీవన వాస్తవికతలతో పాటు, అత్యుత్తమ కవితాభివ్యక్తి దళిత కవిత్వాన్ని మహోజ్వలం చేస్తుంది, ప్రతిఘటన వలన రాజకీయ పార్శ్వమూ, కవితాభివ్యక్తి వల్ల కళాపార్శ్యమూ నిండుగా పండుతున్న దళితవాదం తెలుగు కవిత్వానికి గర్వకారణమైన ఒక ఉద్యమం.

రాదగిన ప్రశ్నలు :

1. దళితవాద నేపథ్యం, ఆవిర్భావంను గురించి వివరించండి?
2. దళిత సాహిత్య ప్రక్రియలను గురించి వివరించండి?
3. దళిత కవిత్వంలోని వస్తు వైవిధ్యం గురించి వివరించండి?

ఆధార గ్రంధాలు:

1. హరిజనాభ్యుదయం - ఆధునికాంధ్ర కవిత్వం-కల్లూరి ఆనందరావు
2. హరిజనుల సాహిత్యం - కొలకలూరి ఇనాక్

డా॥ కొమ్ము లలితకుమారి,
తెలుగు ప్రాచ్యభాషా విభాగం,
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం, నాగార్జున నగర్.

పాఠం 2

దళిత సాహిత్యం

పాఠ్యాంశ నిర్మాణక్రమం .

2.1. దళిత సాహిత్యం - చారిత్రక నేపథ్యం.

2.2. దళిత సాహిత్యం - తాత్విక నేపథ్యం.

2,3 దళిత సాహిత్యం - అంబేద్కర్ ప్రభావం.

2.4 దళిత సాహిత్యం - వికాసం

2.1 దళిత సాహిత్యం- చారిత్రక నేపథ్యం: - వేదాలు అపౌరుషేయాలు / (ఋగ్వేదం-10వ మండలం పురుష సూక్తం) చాతుర్వర్ణ వ్యవస్థను గురించిన ప్రస్తావన వేదాలలో ప్రస్తావించబడింది. దీనివలన భారతదేశంలో కుల వ్యవస్థ సాంఘిక అసమానతలకు కారణమయ్యింది.', కులాల వలన కలిగిన ఆసమాలనతలపై వివిధ మతాలు (బౌద్ధం, జైనం, చార్వాకం) నిరసన ప్రకటించినా అవి కుల నిర్మూలన కంటే అహింస, జ్ఞాన బోధ, బౌద్ధిక దృక్పథాలపై ఎక్కువ దృష్టిని కేంద్రీకరించాయి, కొన్ని వందల సంవత్సరాలుగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ వర్గాలకు చెందిన వారు తమ అధికారాన్ని చెలాయిస్తూ సంస్కృత సాహిత్యాన్ని విస్తృతంగా ప్రచారం చేశారు. ఈకాలంలోనే ముస్లింలు భారతాదేశంపై దండయాత్రలు చేసి చాలాచోట్ల అధికారం హస్తగతం చేసుకున్నారు. ముస్లింలు మొదట సంస్కృత సాహిత్యానికి ప్రాధాన్యత తగ్గించినా ఆ తరువాత కాలంలో హిందూ సామాజిక వ్యవస్థలో కనిపించే అణచివేత స్వభావాన్నే ముస్లిం పాలకులు కూడ అనుసరించారు.

పాలనలో హిందూ వ్యవస్థలో తమకు అనుకూలమైన వాటిని స్వీకరించి, మిగిలిన వాటిని వదలివేశారు. ఈ క్రమంలో భక్తి సాహిత్యం ప్రారంభమయింది. ఈ సాహిత్యంలో హిందూ మతంలోని మౌలిక లక్షణాలను విస్మరించకుండా, కొన్నింటిని సంస్కరించే ప్రయత్నం మాత్రం జరిగింది. హిందూ - ముస్లిం పాలకుల సంఘర్షణతో బ్రిటిష్‌వాళ్ళు భారతదేశాన్ని ఆక్రమించుకున్నారు, వారి పాలనలో పాశ్చాత్య విజ్ఞానం భౌతిక దృష్టిని ఆకర్షించింది. కొన్ని వందల సంవత్సరాల బ్రిటీష్ వారి పాలనను వ్యతిరేకిస్తూ జాతీయోద్యమం ఊపందుకుంది. ఈ పరిస్థితుల్లో " జాతీయోద్యమ సాహిత్యం" లో భాగంగా కుల నిర్మూలన కూడ ఒక అంశమయ్యింది. జ్యోతభాపూలే, నారాయణ గురు, సాహు మహరాజ్ పెరియార్, ఇ.వి. రామస్వామి అయ్యర్, డా. బి. ఆర్ అంబేద్కర్ మొదలైన వారి ఆలోచనలు దళిత సాహిత్యానికి చారిత్రక, తాత్వక భూమికను ఏర్పరిచాయి.

జ్యోతి బాపూలే నిమ్నజాతుల ఉద్ధరణకోసం 'సత్య శోధక సమాజం' 1973 లో స్థాపించారు. పూలే హిందూ మతంలోని లోపాలను వివరిస్తూ అనేక పుస్తకాలను రచించారు. 1910 లో కలకత్తా కాంగ్రెస్ సమావేశం అంటరానితనాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ తీర్మానం చేసింది. 1918 లో అఖిల భారత దళిత జాతుల సమావేశాలు బొంబాయిలో జరిగాయి. 1924 లోడా.బి.ఆర్ అంబేద్కర్ అస్పృశ్యత నివారణోద్యమాన్ని ప్రారంభించారు. ఈ ప్రభావం భారతదేశంలో ప్రధానంగా మహారాష్ట్ర, తమిళనాడు, కర్ణాటక, గుజరాత్ తదితర రాష్ట్రాల్లో బలంగానే పనిచేయటం వలన దళిత ఉద్యమాలు ఊపందుకున్నాయి. తెలుగువారికి ఈ ఉద్యమాలు మార్గదర్శకమయ్యాయి.. 1967 నాటికి జ్యోతిబాపూలే, సాహూ మహరాజ్, కారల్ మార్క్స్ సిద్ధాంతాలు నీగ్రో సాహిత్యంలోని తిరుగుబాటు కలగలిసి అంబేద్కర్ భావజాలాన్ని ప్రధానంగా చేసుకొని 'దళిత సాహిత్యం' ఆవిర్భవించింది.

1981లో భారతీయ దళిత సమాచార పత్రికా సంపాదకుల సదస్సు జరిగింది. 1981 లో భారతీయ దళిత

సాహిత్య అకాడమీని స్థాపించారు. కాన్షీరామ్ 1984 నాటికి అంబేద్కర్ భావజాలంతో బహుజన సమాజ్ పార్టీని స్థాపించాడు. దీంతో రాజకీయంగా కూడ దళితులలో చైతన్యం వెల్లువెత్తింది. ఈ ప్రభావం కూడా తెలుగు సాహిత్యం పై కనిపించింది.

1968లో కంచికచర్లలో కోటేశుని సజీవదహనం చేయడం, 1985 జూలై 17న కారంచేడు ప్రాంతంలో దళితులపై మారణకాండ సాగించడం వంటి సంఘటనలు మరియు 1990 ఆగష్టు 6న చుండూరులో దళితుల ఊచకోత వలన అప్పటి వరకు సంస్కరణోద్యమ, అభ్యుదయ, విప్లవ సాహిత్యం రాస్తున్న తెలుగు రచయితలు, కవులు దళిత సాహిత్యంపై దృష్టిని కేంద్రీకరించారు. తెలుగు సాహిత్యపరంగా చూసినప్పుడు 12వ శతాబ్దంలో శివకవులు నిమ్న జాతీయులని పిలువబడుతున్న దళితులను శైవమతం వైపు ఆకర్షించేటట్లు చేసిన రచనలు వెలుగులోనికి వచ్చాయి.

13వ శతాబ్దం నుండి 16వ శతాబ్దం వరకు భక్తి ఉద్యమం పేరుతో హిందూ మతంలోని సంస్కరణ దిశగా రచనలు వచ్చాయి 16వ శతాబ్దానికి చెందిన శ్రీకృష్ణదేవరాయులు 'ఆముక్తమాల్యద' లో మాలదాసరి కథ రాయడంలోనూ కుల ప్రభావాన్ని గుర్తించారు. 17వ శతాబ్దంలో పోతులూరి వీరబ్రహ్మం, వేమన వంటి కవులు కులం వల్ల కలిగే సాంఘిక నిమ్నోన్నతాలను నిరసిస్తూ రచనలు చేశారు. 18,19 వ శతాబ్దాలలో జమీందారీల పెత్తనం, వారి అధికారం క్షీణించటంతో పాశ్చాత్య పాలనకు, పాశ్చాత్య విద్యకు, ద్వారాలు తెరిచినట్లయింది. క్రైస్తవ సాహిత్యం ప్రారంభమయింది. ఉన్నత వర్ణాలు వర్గాల వారు క్రైస్తవ రచనలను చేసే నేపథ్యంలో కింది వర్ణాల వారి గురించి రాయడం ఒక అనివార్యంగా మారింది.

దళిత సాహిత్యం - ఆరంభ వికాసాలు:

భారత దేశ వ్యాప్తంగా జరిగిన పాలన, ఆర్థిక పర అంశాల కారణంగా సామాజిక ఉద్యమాలు వచ్చాయి. దాని ప్రభావంలో వెలువడుతున్న సాహిత్యంలో దళిత సాహిత్యం ఒక ప్రత్యేక విభాగమయ్యింది . 1960 నుండి దళిత సాహిత్యం ప్రాచుర్యాన్ని పొందింది. ఈ పరిణామాలను ప్రముఖ విమర్శకులు ఆచార్య కె.కె. రంగనాథాచార్యులు కింది విధంగా విశ్లేషించారు. 1970లలో మరాఠి, కన్నడ భాషలలో నిర్దిష్ట లక్ష్యాలతో, ప్రత్యేకమైన అభివ్యక్తులతో దళిత సాహిత్యం పురోగమించింది. 1980 ఉత్తరార్థంలో తెలుగు సాహిత్యంలో దళిత చైతన్యం నిర్దిష్ట రూపాన్ని పొంది, 1990 మొదలయ్యే నాటికి "దళితసాహిత్యం" సాహిత్యంగా నిలదొక్కుకునే ప్రయత్నం చేసింది. (ప్రాచీన, ఆధునిక సాహిత్యాన్ని కింద కాలం గడుపుతున్నారు) హిందూ మతం యొక్క అస్పృశ్యులు, అట్టడుగు వర్గాల వారు ఆత్మగౌరవమును కాపాడుకోవటం కోసం కొత్తగా వచ్చిన మతాల్లోకిని వలస వెళ్ళారు. ఈ విధంగా క్రిందివర్ణాలకు చెందిన ముస్లిం, మైనార్టీ వర్గాలు 'ఆదిదళితులు' గా పిలువబడ్డారు. ఈ విధంగా మైనార్టీ వర్గాన్ని దళితుల పరిధిలోనికి తీసుకోవడం సమంజసమే. అంతేకాక దళిత స్త్రీలతో పాటు అగ్రవర్ణాల స్త్రీలు కూడ దళితుల పరిధిలోనికే వస్తారని కొందరు వాదించారు. కానీ ఈ వాదనకు అంతగా ప్రాచుర్యం లభించలేదు.

రాజకీయ వర్గాలకు చెందినవారు, విమర్శకులు సాంఘిక శాస్త్రవేత్తలు, సాహితీపరులు అన్ని కోణాలనుంచి ఆలోచించి హరిజన, గిరిజన, వెనుకబడిన తరగతులు, మైనార్టీలు దళితుల పరిధిలోనికే వస్తారని తేల్చి చెప్పారు. దీనినే దళిత పద పరిధి అన్నారు. దీనికి లోబడే ప్రముఖ దళిత సాహిత్య విమర్శకులు జి. లక్ష్మీ నరసయ్యగారు "చిక్కనవుతున్న పాట", "పదునెక్కిన పాట" అనే సంకలనాల ద్వారా యస్.సి, యస్. టి., మైనారిటీ వాళ్ళు రాసిన కవితలను ప్రచురించారు.

ఒక ప్రముఖ విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన ప్రొఫెసర్ మరియు ప్రముఖ దళిత రచయిత దళితుల పరిధిని, దళిత సాహిత్య లక్షణాలను గూర్చి తెలియజేస్తూ " దళితులంటే ఏదో ఒక కులానికి సంబంధించినవారు మాత్రమే

కాదు, సామాజిక బహిష్కృతులు, దోపిడీకి గురవుతున్న వారందరూ దళితులే, దళితులంటే ఒక సామాజిక కులం కాదు. ఒక వర్గం. సామాజిక అంతరాల్ని, సామాజిక స్థితిగతుల్ని ప్రతిబింబిస్తూ గుర్తింపు కోసం, ప్రగతి కోసం తేష్టించడమే దళిక సాహిత్య లక్ష్యం" అన్నారు.

కత్తి పద్మారావుగారు దళితులను గూర్చి "భారతవనిలో సాంఘికంగా, ఆర్థికంగా అణగ ద్రొక్కబడిన వారంతా దళితులే, ప్రధానంగా యస్.సి.లు, యస్. టి.లు, బి.సి లు, మైనార్టీలు ఈ కోవకు వస్తారు" అని అన్నారు.

"దళితుల ధర్మయుద్ధం" అనే కావ్యంలో " ఎవరు దళితులు" అనే విషయాన్ని గూర్చి "సవేర" గేయ రూపంలో

"దళితులంటే ఎవరు ఎవరు
ధర్మ సందేహమ్ము వలదు
నేటి ఎనుబది ఐదుగాగల
యస్. సి, యస్.టి, బి.సి,
మైనార్టీ స్త్రీలు - వీరే దళితులు" అని చెప్పారు.

ఏది దళిత సాహిత్యం అని ప్రశ్నించినప్పుడు, హరిజన, గిరిజన, మైనార్టీ వర్గాలకు సంబంధించిన జీవిత విధానానికి సంబంధించిన సాహిత్యం దళిత సాహిత్యమవుతుంది. దళిత వర్గాలు సృష్టించిందే దళిత సాహిత్యం అనే భావన సమంజసమైంది కాదు. దళిత వర్గాల అభ్యున్నతి కోసం అగ్రవర్ణాలవారు సృష్టించిన సాహిత్యం కూడా దళిత సాహిత్యమే అవుతుంది. అయితే దళితేతరులు సృష్టించిన సాహిత్యం కన్నా దళితులు సృష్టించిన సాహిత్యం వాస్తవ రూపానికి అద్దం పడుతుంది. ఆయా సమస్యల్ని అనుభవిస్తున్న దళితుడి అభివ్యక్తిలోనూనగా, ఆత్మాశ్రయ రీతిలోనూ గాఢత చోటు చేసుకుంటుంది. అందుకే దళత సాహిత్యాన్ని దళితులే సృష్టించుకోవలసిన అవసరాన్ని గుర్తించాల్సి వుంది. అంత మాత్రాన దళితేతరులు దళిర స్పృహతో సృష్టించిన సాహిత్యం దళిత సాహిత్యం కాకుండాపోదు.

తెలుగు కవిత్వంలో దళితవాదం.

సాహిత్యంలో ఏవాదమైనా ప్రారంభమైనప్పుడు ఆ వాదానికి సంబంధించిన మూలాలను పరిగణనలోనికి తీసుకుంటాము. ఎందుకంటే అన్ని వాదాలకు పునాది సామాజిక సందర్భాలే, ఒక సామాజిక సందర్భానికి సంబంధించిన పరిణామమే, ఒక వాదంలోని పరిణామానికి నేపథ్యంగా ఉంటుంది. దీనిని గమనించినప్పుడు తెలుగు కవిత్వంలో దళితవాదం 1990 నుండి ప్రారంభమైంది. 1995 నుండి లోతునూ, విస్తృతిని సాధించింది. ఈ విధంగా దళిత వాదానికి సంబంధించిన అంశాల్ని ఆధునిక కవిత్వ ప్రారంభకాలం నుంచీ గమనించవచ్చు. అయితే 1990లో వచ్చిన కవిత్వాన్ని దళిత కవిత్వం' అని మాత్రమే అన్నారు. 1990 తరువాత నుండి వస్తున్న కవిత్వాన్ని " దళితవాద కవిత్వం" అని పేర్కొన్నారు. దళిత కవిత్వంలో దళిత స్పృహ అన్ని కోణాల్లోనూ కనిపించవచ్చు. కాని దళితవాద కవిత్వంలో దళితులలో తమ కోసం తామే పోరాడి సమాజంలో తమదైన స్థానాన్ని సాధించుకోవాలనే చైతన్యం వచ్చింది. ఒక విధంగా అసమానమైన సామాజిక స్థితిని అలాగే వుంచి, దళితులకి జరిగిన అన్యాయాల్ని గూర్చి మాత్రమే దళిత కవిత్వం చెప్తే సామాజిక సమానత కోసం జరిగే సంఘర్షణలోనుంచి దళితవాదం ఆవిర్భవించింది.

ఒక్కసారి పూర్వకవుల కవిత్వమును పరిశీలిస్తే ముందుగా దళిత స్పృహని కవిత్వంలో చాటిన కవి గురజాడ, ఏకవుల భావప్రకటనకైనా వారు జీవించిన కాలం, వారి చుట్టూ ఉన్న పరిస్థితులు, భావాల పరిపక్వస్థితిలోని దశలు చాలా ముఖ్యం. అంతేగానీ, సరిగ్గా ఈనాడు ప్రచలితంగా ఉన్న ధోరణుల్ని, పూర్వ కవుల్ని విశ్లేషించడంలో

అన్వేషించగూడదు. ఈ కోణంలోనే గురజాడ చెప్పిన భావాల్ని గూడా గ్రహించాల్సిన అవసరం వుంది.

"మంచి అన్నది మాల అయితే
మాల నేనగుదున్".

ఇది గురజాడ ప్రసిద్ధమైన ఉద్ఘాటన, మంచి, చెడు అంటే కేవలం సౌజన్యం, దుర్మార్గం మాత్రమే కాదు. ఔన్నత్యం, అవరత్వం కూడా ఆమాటల వెనుక ధ్వనిస్తుంది. ఔన్నత్వం, అవరత్వం అనేవి కులం వల్ల వచ్చేవి కావు ఔన్నత్యానికి మాల అని పేరు పెడితే నన్ను మాల అనే పిలవండి" అని కవి అభిప్రాయం. అంటే కులం అనేది ఏ విధంగానూ, అవరత్వ, ఔనత్యాలకి కొలమానం కాదు అని భావం.

1933లో రెండు గొప్ప దళిత కవిత్వ సంపుటాలు వెలువడ్డాయి. ఒకటి మంగిపూడి వెంకటశర్మ రాసిన "నిరుద్ధ భారతము" రెండోది కుసుమ ధర్మన్న రాసిన "హరిజన శతకము" వెంకటశర్మ, ధర్మన్న వీరిద్దరూ ఆకాలంలో గాంధీభావాల చేత ప్రభావితులైనవారే, గాంధీ ఏవిధంగా, ఎందుకోసం అస్పృశ్యతను వ్యతిరేకించినా ఆవ్యతిరేకత ఆ కాలంలో సంచలనం కలిగించిన అంశమే. మంగిపూడి వెంకటశర్మ అస్పృశ్యులపై తనకు గల సానుభూతి, సహానుభూతుల వల్ల ఉద్యమానికి అనుకూలమైన లక్షణాల్ని తన కవితా రూపానికీ, భాషకీ ఒదిగించగలిగాడు. అంతేకాక గుండెను కదిలించే భావాల్ని విస్తృతమైన పరిధిలో చెప్పగలిగాడు .

'కాపురంబులు చేయగా చుట్టు గుడిసెలే
కాని లోగిళ్ళు లెక్కకును లేవు
చెలగి కట్టంగ మాసిన చింపి గుడ్డలే
కాని వల్వలు కొంచెమైన లేవు
త్రావంగ నూకల జావయు, గంజియే
కాని అన్నమును శాకములు లేవు
సొగసుగా తాల్ప గాజులు, పూస పేరులే
కాని బంగరు నగల్ లేనేలేవు

పంట పండింపగా నూరివారి చేలె
కాని సొంతంబు లెందును కానరావు
అకట! మా ఘోర దారిద్య మొకరికైన
జాలి పుట్టింపదాయెనా శ్రీలు లార !

దేవుణ్ణి, శాస్త్రాల్ని, హిందూమతాన్నీ కవి విశ్వసించినా, ఆ పరిధిలోనే తన కాలానికి అనుగుణంగా, అస్పృశ్యతకి వ్యతిరేకంగా, సంచలనాత్మకమైన కవిత్వాన్ని రాయగలిగాడు. దళితుల్ని మేల్కొలిపే తీవ్ర ప్రయత్నం చేశాడు.

కుసుమ ధర్మన్న దళితుడు కావడం చేత, ఆయన కవిత్వంలో దళిత జీవన వాస్తవికత, ఆవేదన, ప్రతిఘటన తీవ్రత ఇంకా స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి.

మాలవాడని యవమానంబు గావించి
పంచముండని పరువు పారద్రోలి
ఆది మాంధ్రుడ వని సోది చెప్పిరి గాదె

ఆలకింపుమయ్య హరిజనుండ"

2.2. దళిత సాహిత్యం, తాత్విక నేపథ్యం:

దళిత, సాంఘిక, సాహిత్య ఉద్యమాలకు సంబంధించిన తాత్విక పునాది భారత దేశంలో అతిపురాతనమైనది. సుదీర్ఘమైన చరిత్ర కలిగిన ఈ తాత్విక పునాదిలో హిందూ మతవాద తత్వం మరియు దానిని అనుసరించి వచ్చిన సాంఘిక ఆసమానతల మీద దాడి క్రీస్తు పూర్వం నుంచే ప్రారంభమయింది. ఈ విధంగా దాడి చేసిన ఉద్యమాలు భౌద్ధ, జైనం, చార్వాకం వీర శైవం, భక్తి ఉద్యమం, పోతులూరి వీరబ్రహ్మం, సిద్ధప్పల తత్వాలు చెప్పుకోతగ్గవి.

1. బౌద్ధం : వర్ణవ్యవస్థ బుద్దుని కాలం నాటికే విస్తరించివుంది. బానిస వ్యవస్థ కూడ అమలులో వుంది. బుద్ధుడు ఆనాటి సాంఘిక అసమానతలను, వర్ణవ్యవస్థను ఖండించి, 'బానిసల్ని గౌరవించి వారిని విముక్తుల్ని చేయాలని స్పష్టం చేశాడు. బ్రాహ్మణ వ్యవస్థను, వైదిక కర్మ కాండలను, యజ్ఞయాగాదులను బౌద్ధ మతం వ్యతిరేకించింది. విద్యకు, దానానికి, గౌరవానికి అన్ని వర్ణాల వారు అర్హులేనని చాటింది. వ్యవసాయం, మిగతా వృత్తుల ప్రాముఖ్యం గురించి చాటి చెప్పింది, పండిత, పామర తారతమ్యాన్ని నిషేధించింది. హింసాపురితాలైన అగ్నిహెూమం, అశ్వమేధం, రాజసూయం నరమేధం లాంటి యాగాల పేరుతో మనుష్యుల్ని, మేకల్ని, గుర్రాల్ని వధించడం లాంటి అంశాన్ని వ్యతిరేకించింది. దోపిడీ, దారిద్యం పెంచి పోషించే హిందూ సంస్కృతిని పారదోలడానికి ప్రయత్నించింది. అందుకే బౌద్ధం అన్ని తరగతుల ప్రజల్ని బాగా ఆకట్టుకుంది. కనుకనే ఈ ఉద్యమాన్ని ప్రజా ఉద్యమంగా సామాజిక శాస్త్రవేత్తలు పేర్కొన్నారు. హైందవ సంస్కృతికి వ్యతిరేకంగా ప్రత్యామ్నాయ సంస్కృతిని దళితులు నిర్మించుకోవాల్సిన అవసరాన్ని గుర్తించి, బౌద్ధం లోని సమతాభావాన్ని స్వీకరించారు డాక్టర్ అంబేద్కర్. ఈ పరిణామంతో ప్రపంచంలో మరెక్కడా కనిపించని విధంగా ఒకేసారి ఏడు లక్షల మంది హిందూ మతాన్ని వదిలి డాక్టర్ అంబేద్కర్ నాయకత్వాన బౌద్ధం లోకి వెళ్ళారు. ఇన్ని రకాల ప్రత్యేకతలు కలిగిన బౌద్ధం ప్రారంభం నుండి దళితులకు దగ్గరవ్వడం వలన దళిత సాహిత్య ఉద్యమానికి బౌద్ధం తాత్విక పునాదిగా నిలిచింది.

జైనం : గొప్పతార్కికులు కలిగిన జైనం బౌద్ధం కంటే ప్రాచీనమైనది, జైనం కులతత్వాన్ని ఖండిస్తూ, కుల వ్యవస్థకు కారణమైన హైందవ మతాన్ని, నమ్మకాన్ని వ్యతిరేకించింది. పూజారి వ్యవస్థను వీరు అంగీకరించలేదు. వైదిక కర్మకాండను, యజ్ఞయాగాదుల్ని విగ్రహారాధనను నిరసించిన జైనంలో స్త్రీ సన్యాసినులు 30 వేల మంది ఉండేవారట.

జైన మతం హైందవ సంప్రదాయాలను వ్యతిరేకించటం వలన వీరిని నాస్తికులుగా కొందరు భావించారు, హిందూ మత దేవుళ్ళ విగ్రహాలపై జైనులు మల మూత్రాలు విసర్జించి ఆనాటి సమాజంలో కొంత అపఖ్యాతి పాలైనా, అనేక సాంఘిక విషయాల పైన సహేతుక దృష్టిని సారించారు. హిందూమత భావాలపై తిరుగులేని పోరాటం చేసింది కాబట్టి నేటి దళిత ఉద్యమాలకు జైనం లోని కొంత భావజాలం తాత్విక పునాదిగా మారింది.

చార్వాకం : ఆది భౌతిక వాదంగా పేర్కొన్న చార్వాకం కూడ కర్మల్ని పునర్జన్మల్ని, వర్ణాశ్రమ ధర్మాల్ని, యజ్ఞ యాగాదుల్ని నిశితంగా విమర్శించింది . ఒక జన్మలో చేసిన పాపపుణ్యాలు వలన మరో జన్మలో హీన వర్గంలోనో, ఉన్నత వర్గంలోవో జన్మిస్తారనేమోసపూరిత వాదాన్ని చార్వాకులు ఖండించారు, యజ్ఞంలో పశువులను బలియిచ్చే విధానాన్ని వీరు నిరసించారు. దైవ భావాలను నమ్మే వారిని ఆపహాస్యం చేస్తూ 'మీ దేవుడు సర్వాంతర్యామి, సర్వ శక్తి మంతుడు, దయామయుడు, నీతిపరుడు, ఈ సృష్టికి మూలం అంటున్నారు కదా! అలాంటప్పుడు ఈ లోకంలో దుఃఖాలు రోగాలు, అనినీత ఎందుకు వున్నాయ? వీటిని సృష్టించినవాడు కూడా ఆ భగవంతుడే కావాలి కదా అని ప్రశ్నించారు.

భారతీయ మతవాదుల వాదాలకు రెండు కాళ్ళు, కళ్ళు అయిన కర్మ సిద్ధాంతాన్ని, వర్ణాశ్రమ ధర్మాన్ని నడ్డి

విరగ్గొట్టి మానవ మనసుల్ని విముక్తి చేయడానికి చార్వాకం ఎంతగానో ఉపయోగపడింది. చార్వాక మతం అందరూ సమానతే అనే భావజాలాన్ని వ్యాప్తి చేయడంలో సామాన్యుల, అట్టడుగు వర్గాల ఆదరాభిమానాలకు నోచుకుంది. ఇంతటి భావ గంభీరం గల సిద్ధాంతం కాబట్టే అనంతర కాలంలో వచ్చిన సిద్ధాంతాలపై చార్వాకుల యొక్క ప్రభావం వుండటం వలన తమ వాదానికి దళిత సాహిత్యకారులు చార్వాకాన్ని తమ తాత్విక నేపథ్యంగా తీసుకున్నారు.

వీరశైవం: ఈ మతాన్ని అవలంభించేవారు శివుడంటే మిక్కిలి భక్తి భావమూ, సంఘ సంస్కరణాభిలాష కలిగిన వారు. వీరు జైన, బౌద్ధుల వలె ప్రజల భాషను ఉపయోగిస్తూ వారి విధానాలు, భావాలు సామాన్యులకు కూడా అందుబాటులో ఉండేలా చేశారు. సంఘంలో మంచి సంస్కరణ భావాల్ని వ్యాప్తి చేయడానికి వీరు కృషి చేశారు. కవిత్వం లో బ్రాహ్మణ, క్షత్రియులే నాయకులుగా, వుండాలనే సంప్రదాయానికి విరుద్ధంగా "వీరు సాహిత్య సృష్టి చేశారు,

సత్రాలలో భోజనాలు, వస్త్ర దానాలు ఒక్క బ్రాహ్మణులకే కాక చాకలి, మంగలి, మాల, మాదిగ వంటి కులాల వారికి కూడ అందుబాటులో ఉండేలా ఏర్పాటు చేశారు. 12వ శతాబ్దంలో బసవుడు తెలుగులో తొలి సాహిత్య ఉద్యమాన్ని చేపట్టి బాగా ప్రసారం చేయడం, నన్నెచోడుడు, పాల్కురికి సోమనాథుడు, శ్రీపతి పండితుని వంటివారు ఈ సాహిత్య ఉద్యమాన్ని కొనసాగించడం జరిగింది. బ్రాహ్మణ వాదాన్ని వ్యతిరేకించి శూద్రులకు, చండాలురకు సముచిత స్థానం ఇవ్వడం వలన వీరశైవం దళిత సాహిత్య ఉద్యమానికి తాత్విక నేపద్యంగా నిలిచింది .

భక్తి ఉద్యమం :- భక్తి ఉద్యమం 13వ శతాబ్దంలో ప్రారంభమైంది, ఏకేశ్వరోపాసన, మోక్ష సాధనకు మార్గమైన భక్తి, క్రైస్తవ మతం నుండి హిందూ మతంలోకి ప్రవేశించాయని ఒక వాదం, ఇస్లాం మత ప్రభావంతో సోదర భావం, సాంఘిక సమానత్వాలు, శంకరాచార్యులు, రామానందుల ద్వారా భక్తి మార్గం పేరుతో హిందూ మతంలోకి ప్రవేశించాయని మరొక వాదం, సూఫీ సిద్ధాంతం భక్తి ఉద్యమాన్ని ఉత్తేజపర్చిందని వేరొక అభిప్రాయం.

హిందూ మతానికి భిన్నంగా ఇతర మతాల్లో ఉన్న ఏకేశ్వరోపాసన నిరాడంబర పూజా విధానం, సాంఘిక సమానత్వం హిందువుల్ని ఆలోచనా పరుల్ని చేశాయి. బహు దేవతారాధన, వర్ణ వ్యత్యాసాలు, నిరర్థక కర్మకాండలు విగ్రహారాధన మొదలైనవి హిందూ మత బలహీనతలని తెలుసుకున్నారు. ఆ బలహీనతల్ని సరి చేసుకొని భక్తి ఒక్కటే మోక్ష మార్గమని ప్రచారం చేశారు. 14వ శతాబ్దానికి చెందిన రామానందుడు అట్టడుగు వర్గాల్లో భక్తి ఉద్యమాన్ని బాగా వ్యాప్తి చేశాడు. రామానందుని శిష్యుల్లో అనేక మతాలకు చెందిన వారు వున్నారు. ఈయన స్త్రీ, పురుష సమానత్వాన్ని బోధించాడు, భక్త మీరాబాయి, భక్త కబీరు రామానందుని శిష్యులే. సిక్కు మత గురువైన గురునానక్ కూడ భక్తి ఉద్యమానికి చెందినవాడే, ఈ ఉద్యమంలో ఉన్న సమతాభావజాలమే భారత దేశ మంతటా ఈ ఉద్యమానికి ఆదరణ లభించడానికి ప్రధాన కారణ మయ్యింది. బౌద్ధం తరువాత భారత దేశం అంతటా బాగా వ్యాపించిన ఉద్యమం భక్తి ఉద్యమమే. బ్రాహ్మణ వాదానికి భిన్నంగా ఆనాడు దళితులకు ఆదరణ నిచ్చిన ఉద్యమం భక్తి ఉద్యమం.

దళితోద్యమానికి ఆయా సిద్ధాంతాల ప్రభావమే కాకుండా వ్యక్తుల ప్రభావం కూడ మిక్కుటంగా ఉంది. అటువంటి వ్యక్తులలో పోతులూరి వీరబ్రహ్మం, జోతిబాపూలే, నారాయణ గురు, సాహు మహరాజ్, పెరియార్, ఇ.పి. రామస్వామి నాయకర్, డాక్టర్ అంబేద్కర్ మొదలైన వారి ఆలోచనా విధానం దళిత ఉద్యమానికి బాగా ఉపకరించాయి.

పోతులూరి వీరబ్రహ్మం : 17 వ శతాబ్దానికి చెందిన పోతులూరి వీరబ్రహ్మం గారు కుల వివక్షతల్ని, మౌఢమౌఢ్యాన్ని వ్యంగ్యంతో నిశితంగా విమర్శించి, జాతిని బాగృతం చేయడానికి పూనుకొన్న సంఘ సంస్కరణాభిలాషి. విజయనగర సామ్రాజ్య పతనానంతరం మహమ్మదీయులు పరిపాలిస్తున్న సమయంలో బ్రహ్మంగారి తత్వాలకు సంబంధించిన సాహిత్యం వచ్చింది.

ఈయన సాహిత్యం నూతనమైన రీతిలో, సులభ శైలిలో వుండడం వలన సామాన్య ప్రజల్లో సైతం మిక్కిలి మహమ్మదీయులు పరిపాలిస్తూ సంబంధించిన సాహిత్యం ప్రాచుర్యం పొందింది. స్వచ్ఛత, సరళత, సజీవత ఇతని తత్వాల్లో కన్పిస్తుంది.

బ్రహ్మంగారు విశ్వబ్రాహ్మణ కులంలో జన్మించారు. విశ్వబ్రాహ్మణ కులం బాగా వెనుకబడిన వర్గాలకు చెందిన కులం, ముస్లిం కులంలో వెనుకబడిన వర్గానికి చెందిన సిద్ధప్ప, పంచమ వర్గానికి చెందిన మాదిగ కక్కయ్య పోతులూరి బ్రహ్మం గారి ప్రియమైన శిష్యులు. బ్రహ్మంగారి ఉద్యమ ప్రభోదాలకు బ్రాహ్మణులు హతాశులై .

'నీ కుల రీత్యా నీకు బోధించే హక్కులేదు' అన్నారు. అందుకు శిష్యడైన సిద్ధప్ప ఈ విధంగా సమాధానం చెప్పాడు.

నీ కులమని నన్ను వివరమడిగి తే
ఏమని తెల్పుదు జనులారా! ఓ జనులార!
అండ పిండ బ్రహ్మండమెల్లను
నిండియున్నది నా కులము" అనే తత్వం ద్వారా కులమనేది బూటకమని, మానవులంతా ఒక్కటే అనే విషయాన్ని తర్కంలో వివరించాడు.

శిష్యులు ఆయన ఆలోచనా విధానాన్ని ఎక్కువగా వ్యాప్తి చేయడం వలన సామాన్య జనులలో కూడ మానసిక వికాసం కలిగింది. ఈ ఉద్యమం ప్రభావం వలన క్రింది కులాల్లో ప్రశ్నించే సామర్థ్యం పెరిగి, తరువాత కవులపై కూడ ప్రభావం చూపింది. కుల వ్యవస్థకు సంబంధించిన చారిత్రిక, భౌతికవాద సిద్ధాంతాన్ని రూపొందించిన పూలే నిమ్న జాతుల ఉద్ధరణ కోసం ఉద్యమించి బానిసత్వం, 'పూజారి తత్వం బయట పడింది' అనే పుస్తకాల్ని రచించాడు. దళితుల పెళ్ళిళ్ళకు బ్రాహ్మణ పౌరోహిత్యం అవసరం లేదని చాటి స్వకుల పౌరోహిత్యాన్ని ప్రతిపాదించాడు. ఈ విషయంలో ఎదురైన బ్రాహ్మణ ప్రతిఘటనను ఎదుర్కొని ఏమాత్రం రాజీలేని నిరంతర చట్టబద్ధమైన పోరాటాన్ని కొనసాగించాడు.

డాక్టర్ అంబేద్కర్:- అన్ని మతాలకు సంబంధించిన వాదాల్ని జ్యోతిబాపూలే, కబీర్ వంటి మహనీయుల భావాల్ని అవగాహన చేసుకున్న డాక్టర్ అంబేద్కర్ ఆలోచనలు దళితవాదానికి ఒక మేనిఫెస్టో, దళితుల సాంఘుక గౌరవం, ఆర్థిక పురోగతి, దళితుల స్వయంకృషి, ఆత్మ గౌరవం, సంపూర్ణ విద్య ప్రత్యామ్నాయ సంస్కృతి, రాజకీయాధికారం మొదలైన అన్ని సమస్యల్ని పరిష్కరించడానికి ప్రణాళిక రూపొందించాడు, అంబేద్కర్ దళితులకు ఉద్యమాలను నడపవలసిన విధానమును, ఆ ఉద్యమాల నడిపింపులో దళితులకు, దళిత ఉద్యమాలకు ఇంటాబయటా శత్రువులు ఎలా ఎందుకు పుట్టుకు వస్తారో కూడా డాక్టర్ అంబేర్కర్ చెప్పాడు. ఈనాడు దళిత ఉద్యమం లోనైనా, దళిత సాహిత్యంలోనైనా చెప్పుకుంటున్న అంశాలన్నీ అంబేద్కరిజంలోనివే, " విద్యావంతుల్ని చేయండి.
సంఘటిత ఏపర్చండి, ఆందోళన జరపండి" అని పలికిన అంబేద్కర్ తాత్వికతే దళిత ఉద్యమాల తాత్విక పునాది.

2.3. దళిత సాహిత్యం - అంబేద్కర్ ప్రభావం : ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంపై ప్రభావం చూపిన వ్యక్తులలో ఒకరు మహాత్మాగాంధీ, మరొకరు డా॥ అంబేద్కర్, భారతీయ భాషా సాహిత్యంలో కూడ ఇదే పరిస్థితి కనిపిస్తుంది,

ఆధునిక సమాజంలో దళితుల సాంఘిక ఉద్యమాలు, సాంస్కతిక ఉద్యమాలన్నీ డా. అంబేద్కర్ సిద్ధాంతాలననుసరించే ఉన్నాయి. డా. అంబేద్కర్ జీవితం ఆయన సిద్ధాంతాలను గురించి దాదాపు అన్ని ప్రక్రియలలో ఆవిష్కరించబడ్డాయని స్పష్టమౌతుంది. కావ్యాలు, ఖండ కావ్యాలు, ఖండికలు, శతకాలు, కవితలు, గీతాలు, పాటలు,

బుర్ర కథలు, హరికథలు, రూపకాలు, జీవిత చరిత్రలు, సిద్ధాంత గ్రంథాలు మొదలైన సాహిత్య రూపాల్లో అంబేద్కరిజం రూపు దిద్దుకొని దళిత చైతన్యానికి దారులు వేసింది.

మన దేశం (భారత దేశంలో) అన్ని దళిత ఉద్యమాలకు డా. అంబేద్కర్ శ్రీకారం చుట్టారు. ఏ ప్రాంతంలో దళిత సాహిత్యం అయినా అది అంబేద్కర్ భావజాలమే పునాదిగా వుంది. గాంధీజీ ప్రభావమైనా, మారిస్టు ప్రభావమైనా అంబేద్కర్ తరువాతే వచ్చింది. కారణం అంబేద్కర్ దళిత సమస్యల పరిష్కారానికి సాంఘిక పోరాటాన్ని ఉధృతం చేశాకే గాంధీజీ హరి జనోద్ధరణ, అస్పృశ్యతా నివారణ అనే అంశాల్ని జాతీయోద్యమంలో భాగంగా చేపట్టారు, అలాగే మార్క్సిస్టులు కూడ అంబేద్కర్ తర్వాత కుల సహిత సమస్యల్ని కొంత వరకు అర్థం చేసుకోగలిగారు.

2.14. దళిత సాహిత్యం వికాసం

దళిత సాహిత్యం - కవిత్వం

దళిత సాహిత్యంలో వున్న ఇతర ప్రక్రియలతో పాటు దళిత కవిత్వం కూడా ఒక ప్రత్యేక స్థానాన్ని నిలబెట్టుకుంటూ వస్తుంది దళిత కవిత్వంలో మినీ కవితలు, నానీలు, హైకులు, దీర్ఘకావ్యాలు కూడా వచ్చాయి, దళిత కవిత్వంలో వస్తువు, ప్రతీకలు, సామాజిక నేపథ్యం వంటి విషయాలు ఒక ప్రత్యేకమైన గుర్తింపు పొందాయి.

1910 లో మంగిపూడి వెంకట శర్మ రాసిన ''మాల వాండ్రపాట' ని తొలి సానుభూతి గేయంగా భావించటం జరిగింది. ఇది ఆంధ్రభారతి మాస పత్రికలో అచ్చయింది. 1930లో జాలా రంగస్వామి ''అంటరాని వారెవరు'' అనే పాటను రాశారు. కుసుమ ధర్మన్న 1933లో 'మాకొద్దీ నల్ల దొరతనము' అనే' గేయాన్ని రాశారు. తొలినాళ్ళలో కుసును వెంకట రామయ్య, జాలారంగ కవి నక్కా చిన వెంకయ్య, కుసుమ ధర్మన్న వంటి దళితులు నాయకత్వం వహిస్తూ గేయాలు రాశారు. కుసును ధర్మన్న ''మాకొద్దీ నల్ల దొరతనము, జాలా రంగకవి అంటరానివారెవరు' వంటి గేయాలు ఆనాటి దళితుల స్థితిగతుల్ని వివరిస్తాయి. దళితులతో పని అవసరం ఉన్నప్పుడు మాత్రం అంటు చూపించరు, ఇళ్ళల్లో పనులు చేసేటప్పుడు, పాత్రలు కడిగేటప్పుడు, బట్టలు ఉతికినప్పుడు, పంట నూర్చి వారి గాదెలు నింపేటప్పుడు కాళ్ళూ చేతులు తగిలినా లేని అంటు ఏమీ పని లేనప్పుడు మాత్రం దూరంగా ఉండటాన్ని ధర్మన్న ప్రశ్నించాడు

స్వరాజ్యం కోసం ప్రభుత్వంతో పోరాడే నల్ల దొరలు తమ ఇళ్ళల్లో, పొలాల్లో పనిచేసే దళితులకు మాత్రం స్వతంత్రాన్ని ఇయ్యరు. బావుల్లో నీళ్ళు తోడు కోవడానికి ఒప్పుకోరు. మాలంటితే మైల తగులుతుందని దూరం పెట్టే నల్ల దొరలకు స్వరాజ్యాన్నడిగే హక్కు ఎక్కడుందని ఈ గేయంలో ఆవేశానికి గురయ్యాడు.

ఈ క్రమంలోనే గుఱ్ఱం జాషువా 1941లో గబ్బిలం కావ్యాన్ని రాశాడు. గబ్బిలం తెలుగులోని దళిత పద్య కావ్యాలలో మొదటిది, అలాగే జాషువాను తొలి దళిత నాయకుడిగా గుర్తించవచ్చు. తెలుగు సాహిత్యంలో అస్పృశ్యత నేపథ్యంగా సమగ్రంగా సంప్రదాయ కావ్యాలకంటే భిన్నంగా అంటే ఒక దళితుడే నాయకుడిగా ఉండటం గబ్బిలం ద్వారా జాషువా తీసుకు వచ్చిన నవ్య కావ్య విప్లవంగా భావించాలి.

ముప్ప ఘటించి వీని కులమున్ గలిమిన్ గబళించి దేహమున్
బిప్పి యొనర్చు నీ భరత వీరుని పాదము కందకుండ గా
జెప్పులు గుట్టి జీవనము సేయును గాని నిరాకరింపలే
డెప్పుడు నప్పు వడ్డది సుమ భరతావని వీని సేవకున్ ''

గబ్బిలం కావ్యంలో దళితుల అస్పృశ్యతని, ప్రశ్నించే తత్వాన్ని ఈ కావ్యం ద్వారా జాషువా వివరించాడు

మార్క్సిస్టు, కమ్యూనిస్టు ఉద్యమాలు సమాజంలోని అట్టడుగు వర్గాలలో ఎంతో చైతన్యాన్ని తీసుకు వచ్చాయి.

ఈ దశలోనే మద్దూరి నగేశ్ బాబు "వెలివాడ ! కవితా సంపుటి ప్రచురించాడు. నగేశ్ బాబు మరొక సంపుటి

"నరలోక ప్రార్థన' అనే వచన కవితా సంపుటిలో' 'విక్టరీ' అనే కవిత దళతులు ఎదుర్కొనే సమస్యల్లో ఉన్నత వర్గాల వాళ్ళు వస్తే కూర్చొని ఉన్న దళితులు ఎక్కడైనా సరే అరుగుమీదో, మంచం మీదో, రాయి మీదో, గట్టు మీదో లేచి నిలబడాల్సిన పరిస్థితిని గుర్తు చేస్తూ అస్పృశ్యతను నిరసిచాడు. ఈకవితలో

పల్లెలోకి రైతులొచ్చి కూలికి పిలుస్తుంటే అప్పటి దాకా
ఎవరి మంచాల మీదో కూకున్నట్లు ! మా వాళ్ళంతా
లటుక్కున లేచి నిలబడతారు ఎందుకూ? అని ప్రశ్నించాడు.

హిందూత్వం, చాతుర్వర్ణాలు వాటి ప్రభావానికి గురై ఐదవ పాదంగా మిగిలిపోయిన, దళితుల మానసిక వేదనని సతీష్ చందర్ తన కవితలో ఇలా చెప్పాడు

'హైందవ పద్యానికి అతికిన ఐదవ పాదాన్ని
నేను వృత్తం వెలుపలే ఉత్త వచనంలా పరిభ్రమించిన
నాకు మరణం ఎప్పుడూ పునరావృతమే"

ప్రజా ఉద్యమాలలో సైతం వ్రేళ్ళూనుకున్న వర్ణ, వర్గ పోరాటాల నేపథ్యాన్ని శంబుక - 'దళిత గర్జన' కవితలో ఇలా అంటాడు.

నిన్నడిగేది ఒక్కటే కామ్రేడ్ / వర్ణ ధర్మం పేరుతో వాడు నన్ను ఈసడిస్తే
వర్గ పోరాటం పేరుతో నీవు నన్ను విస్మరిస్తున్నావు ? తలరాత పేరుతోవాడు
నన్ను కట్టి పడవేస్తే ఉపరితలం పేరుతో నీవు నానోరు నొక్కుతున్నావు !
సంస్కృత శ్లోకాలతో వాడు/ మార్కిస్సు పడిగట్టు పదాలతో నీవు నన్ను
గందరగోళంలోకి నెట్టారు' " అంటాడు

"ఈ కులంలో పుట్టక పోతే / నేను ఇంకోలా
ఆలోచించే వాణ్ణేమో ఈ కులంలో పుట్టడమే
మంచిదయిందీ / అవమాన మంటే అర్థమైంది అందర్నీ
ప్రేమించడం తెలిసింది." రచయిత దార్ల వెంకటేశ్వరావు' సమాజంలో దళితుల స్థానం చూసి ఇలా వ్యక్తీకరించాడు.

దళిత సాహిత్యంలో ఎస్.సి, వర్గీకరణ నేపథ్యంలో ఎన్నో కవితలు, సంకలనాలు, సంపుటాలు వచ్చాయి. దాంట్లో మాదిగ చైతన్యం, వర్గీకరణీయు, ఒక గొంతు, దండోర మొదలైన కవితా సంపుటాలు వచ్చాయి, అంబేద్కర్ కుల నిర్మూలనా పోరాటం దళిత వర్గాలకు రిజర్వేషన్లు ఇచ్చి ఉండకపోతే పరిస్థితి ఎలా వుంటుందో చెబుతూ "నువ్వే లేకపోతే" అనే కవితలో విల్సన్ సుధాకర్ ఇలా రాశాడు.

" నువ్వే లేకపోతే / చెప్పులు కుట్టుకునే వాళ్ళు
పార్లమెంటు మెట్లు కూడా ఎక్కేవారుకారు జంధ్యం
వేసుకున్న విశ్వవిద్యాలయాలు/ మాకింత చోటిస్తూ వణికి
చచ్చేవికావు / మల మూత్రాల బక్కెట్లు / మా తలల మీద

నుంచి ఎప్పటికీ దిగేవికావు / ఒక నారాయణన్ దేశ

కిరిటమే దక్కేది కాదు / " అంటాడు

ఈ విధంగా అనేక ఉద్యమాలలో దళిత కవిత్వం తన స్వరాన్ని ప్రజలలోకి వ్యాపింపచేస్తూ, తన అస్తిత్వాన్ని నిలబెట్టుకుంటు వస్తుంది.

దళిత సాహిత్యం - నవల :

దళిత సాహిత్యంలో అస్పృశ్యతను వివిధ కోణాల్లో చిత్రిస్తూ రచించిన నవలల్లో హేలావతి (1913), వెంకట పార్వతీశ కవులు మాతృమందిరం (1919), ఉన్నవ లక్ష్మి నారాయణగారి మాల పల్లి' '(1922), ఆచార్య రంగనాయకులు గారి "హరి జన నాయకుడు" (1933), వట్టికోట ఆళ్వారు స్వామి గారి "ప్రజల మనిషి (1955), ముప్పాళ్ళ రంగనాయకమ్మ గారి "బలిపీఠం (1962) డా. కేశవరెడ్డి రాసిన " బానిసలు" (1971) శ్మశానం దున్నేరు (1979) అతడు అడవిని జయించాడు" పేర్కొన దగినవి.

'మాలపల్లి' నవల మార్క్సిస్టు భావజాలంతో జాతయోద్యమ ప్రభావంతో వచ్చినా, దళితుల జీవితాన్ని స్పర్శించిన నవలగా ప్రసిద్ధి పొందింది, దళితులలోని దాసరుల కుటుంబం చుట్టూనే 'మాలపల్లి ' నవలలోని సంఘటనలన్నీ చిత్రించబడ్డాయి,

1980 తర్వాత దళిత సాహిత్యంలో నవలా ప్రక్రియ వేగవంతం గానే వచ్చింది. అక్కినేని కుటుంబరావు 'సొరాజ్జెం' (1231) నవలలో స్వాతంత్ర్యానంతరం గ్రామీణ దళితుల జీవితాలను చిత్రించారు. 'ఖాకీ బతుకులు' (1980-82) లో దళితుల ఆత్మగౌరవ పోరాటం గురించి స్పార్టకస్ (జి.మోహనరావు) వివరించారు. చిలుకూరి దేవపుత్ర రాసిన 'అద్దంలో చందమామ (1988), 'పంచమం' (1998). నవలలో సుమారు 1975 నుండి 99 వరకు రాష్ట్రంలో జరిగిన దళిత ఉద్యమాల చారిత్రిక నేపధ్యాన్నిచిత్రించే ప్రయత్నం చేశారు. 'ఆకాశంలో సగం' (1990) నవలలో ఓల్గా అగ్రవర్ణ భూస్వామ్య వ్యవస్థ కింద నలిగిపోతున్న దళితుల జీవితాలను, ముఖ్యంగా స్త్రీల దృక్పథాన్ని వర్ణించారు. సదానంద శారద1992 లో రాసిన 'మంచినీళ్ళ బావి' తెలంగాణ ప్రాంతం దళిత జీవితాలను వర్ణించింది. 1996లో బండి నారాయణ స్వామి 'గద్దలాడతాండాయి' నవలలో రాయలసీమ దళితుల జీవితాన్ని చిత్రించారు. "నీ బాంచెన్ కాల్మొక్త" (1997) నవలలో కాలువ మల్లయ్యగారు సుమారు యాభై ఏళ్ళలో తెలంగాణలో వచ్చిన సామాజిక పరిణామాలను ప్రాంతీయ మాండలికంలో వివరించే ప్రయత్నం చేశారని విమర్శకులు వ్యాఖ్యానించారు. సన్నపురెడ్డి వెంకట రామిరెడ్డి 'కాడి' (1998) నవలలో మాల, మాదిగల మధ్య కలిగే అంతరాలను ఆసరా చేసుకొని అగ్రవర్ణాల వారు దళితులపై చేసే పెత్తనాన్ని వర్ణించారు. ఇంచుమించు ఇదే ఇతివృత్తంతో పి. నాసరయ్య మాదిగ పల్లె (1993) నవల రాశారు, జి. కళ్యాణ రావు గారు అంటరాని వసంతం' (2000) లో సుమారు వంద సంవత్సరాల దళితుల పోరాటాల పరిణామాలను ఆకర్షణీయమైన శైలిలో రాశారు. వేముల ఎల్లయ్య "కక్క" (2000) "సిద్ధి" (2006) నవలలో తెలంగాణ ప్రాంత దళితుల సాంస్కృతిక జీవనాన్ని ప్రాంతీయ మాండలికంలో రాశారు. బోయ జంగయ జాతర (1997) కూడ తెలంగాణ దళితుల జీవితాన్ని వర్ణించింది ఇలా చాలా నవలల్లో దళిత, దళితేతర రచయితలు తమ రచనలలో ఆయా పాత్రలను గురించి వర్ణించిన వారున్నారు.

దళిత సాహిత్యం - కథ

దళిత జీవితాలను చిత్రిస్తూ సంస్కరణ, అభ్యుదయ, విప్లవ సాహిత్యంలో భాగంగానే దళిత కథలు ప్రారంభం అయ్యాయి. వాటిలో ఆర్థిక కోణాలకున్న ప్రాధాన్యత కుల నిర్మూలన దిశ కనపడదు, ' దళితేతరులు రాసిన కథల్లోనూ

నిమ్న కులాలనే స్పృహతప్ప, ఆ కులాల జీవిత సంవేదనలకు దర్పణం పట్టే విధంగా వర్ణించినవి చాలా తక్కువ గానే వచ్చాయి.

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి 1925లో రాసిన పుల్లంరాజు కథ'' లో తొలిసారిగా దళితుల ప్రస్తావన కనిపిస్తుంది.

దళిత జీవితాన్ని, సంవేదనలను, పోరాట చైతన్యాన్ని వర్ణించిన తొలి దళిత కథగా కొలకలూరి ఇనాక్ రాసిన ''ఊరబావి'' (1968-69) కథను పరిశోధకులు గుర్తిస్తున్నారు. ఈ కథలో వ్యవస్థ కోసం వ్యక్తి చేసిన త్యాగం, దళితుల్లో వివిధ తరాల్లో వచ్చిన చైతన్యాన్ని వర్ణించారు. ఈ కథలో మాల మాదిగలందరికీ నీటి సమస్యను తీర్చడానికి ఒక దళిత స్త్రీ చూపిన సాహసంలో ధైర్యం వుంది. అగ్రవర్ణ కుట్రను ఎదుర్కొనే ఆలోచన వుంది.

డా॥ భార్గవి రావు సంకలనం చేసిన 'ఇంకానా ఇకపై సాగవు' కె, లక్ష్మీనారాయణ, ఆర్. చంద్ర శేఖర్ రెడ్డి సంపాదకత్వం, సంకలనంలో వచ్చిన 'దళిత కథలు', 'గోగు శ్యామల', జూపాక సుభద్ర సంపాకత్వంలో వచ్చిన రేగడి సాల్లు (2006) రచయితలే విడివిడిగా ప్రచురించిన కథాసంపుటాలలో సుమారు వెయ్యికి పైగా దళిత కథలు కనిపిస్తున్నాయి. కొలకలూరి ఇనాక్, బోయ జంగయ్య, కాలువ మల్లయ్య, శాంతి నారాయణ, ఎండ్లూరి సుధాకర్, నాగప్పగారి సుందర్రాజు, గోగు శ్యామల, జూపాక సుభద్ర, చల్లపల్లి స్వరూపరాణి, జాజుల గౌరి మొదలైన వాళ్ళు రాసీన దళిత కథల్లో నిజమైన దళిత జీవితం కనిపిస్తుంది.

దళితుల్లోని అంతః సంఘర్షణను, ముఖ్యంగా మాల, మాదిగల మధ్య సాంస్కృతిక, ఆర్థిక, సామాజిక వ్యత్యాసాలను స్వామి మద్దూరి నగేష్ బాబు, పైడి తెరేష్ బాబు, ఎండ్లూరి సుధాకర్, బమ్మి రమేష్ బాబు, గోగు శ్యామల, జూపాక సుభద్ర మొదలైన వాళ్ళు వర్ణిస్తూ కథలు రాశారు.

నమమాసస్వామి, బి.ఎన్. రాములు, కాలువ మల్లయ్య, కాసుల ప్రతాపరెడ్డి మొదలైన వారి కథల్లో మార్క్సిస్టు, తెలంగాణ సమస్యలను దళిత జీవిత కోణాల నుండి వర్ణించారు. ఇక ఆధునికంగా దళిత కథను బలంగా చిత్రిస్తున్న వాళ్ళల్లో డా. ఎం. వినోదిని, డా. వసునూరి రవీందర్ మొదలైన వారు వున్నారు

మొత్తం మీద దళితకథ 1934 -68వరకు సంస్కరణోద్యమ దశగా చెప్పుకోవచ్చు. ఈ దశలో సానుభూతి ధోరణి కనిపిస్తుంది. 1968 - 80 వరకు కుల నిర్మూలన దశ, ఈ దశలో మాల మాదిగలలో ఉండవలసిన సమష్టి పోరాట చైతన్యాన్ని చిత్రిస్తూనే, నీటి సమస్య, వృత్తి చేత పొందే న్యూనత, ఆర్థిక వెనుకబాటుతనం, దళితులు చదువు కోవలసిన అవసరం, క్రైస్తవ, ముస్లిం మతాంతరీకరణ, కుల నిర్మూలన చైతన్యంతో కథలు వచ్చాయి. 1980-95 వరకు దళిత పోరాట చైతన్య దశ. ఈ దశలలో దళితులలో వచ్చిన చైతన్యం చిత్రించబడింది. పదిరి కుప్పం, చుండూరు, కారంచేడు తదితర ప్రాంతాలలో జరిగిన దాడుల నేపథ్యంలో అంబేద్కర్ భావజాలం, ఆత్మ గౌరవ పోరాటం మొదలైనవి ప్రతి ఫలించాయి. 1995 నుండి నేటి వరకు దళిత బహుజన సమైక్యదశ. ఈ దశలో ఉత్తర భారతదేశంలోని రాజకీయ పరిణామాల నేపథ్యంలో బహుజన్ సమాజ్‌పార్టీ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేసినట్లే ఆంధ్రప్రదేశ్ లోనూ ఏర్పాటు చేయాలనే ఆకాంక్షతో కొన్ని కథలు వచ్చాయి, బి.సీ కులాల నుండి వచ్చిన కథకులు ఈ దిశగా మంచి కథలు రాశారు, మాల మాదిగల మధ్య వర్గీకరణ నేపథ్యంలో జరుగుతున్న సంఘర్షణలకు రాజ్యాధికారమే పరిష్కారం చూపుతుందనే ఆలోచనలు కూడా కొన్ని కథల్లో కనిపిస్తున్నాయి. ?

మొత్తం మీద వస్తు విస్తృతితో పాటు శిల్పపరమైన మార్పులు కూడా దళిత కథ అందించగలిగింది. అయినా సాంస్కృతిక, ఆర్థిక అంశాలను వర్ణిస్తూనే దళిత తాత్విక భూమికను విస్మరించకుండా అంబేదక్కర్ భావ జాలంతో మరిన్ని కథలు రావలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది.

దళిత సాహిత్యం - నాటకం :

1930 వ సంవత్సరం నుండి దళితులను గురించిన ప్రస్తావనలో కొన్ని నాటికలు, నాటకాలు వచ్చాయి. దళితులపై సానుభూతిని చూపుతూ వచ్చిన నాటకాలు గానే చెప్పుకోవచ్చు. ధర్మవరం గోపాలాచార్యుల అస్పృశ్యవిజయం అస్పృశ్యత అనేది మహా పాపమని వివరించబడిననాటకం. ముని మాణిక్యం నరసింహారావు తిరుగుబాటు (1938), దర్భ భాస్కరమ్మ "దేవాలయ ప్రవేశం", ఓరుగంటి కృష్ణ కౌండీన్య కృష్ణ చరితం" (1953), బండారు మృత్యుంజయ 'సమాజం మారాలి', ఆచార్య ఎన్.జి. రంగా "హరి జన నాయకుడు" (1933), ఉన్నవ లక్ష్మీ నారాయణ "హరిజన నాటకం" (1933) వంటి నాటకాలలో ఆయా రచయితలకు దళితుల పట్ల వున్న సానుభూతి కనిపిస్తుంది.

దళిత జీవితాన్ని పౌరాణిక, చారిత్రక, సాంఘిక ఇతి వృత్తాలతో రాసిన నాటకాలు కూడ కొన్ని కనిపిస్తున్నాయి దళితులపై సానుభూతి చూపండంటూ వారి ప్రతిభను వివరించే ప్రయత్నం చేసిన నాటకాలున్నాయి. పుట్టుక, కలిసి మెలసి తిరగటం' ప్రేమ వివాహాలు, "దేవాలయ ప్రవేశం " వంటి వాటిలో తిరుగుబాటు భావాలతో కొన్ని నాటకాలు " వచ్చాయి.

1959 లో బోయి భీమన్న రాసిన 'రాగవాశిష్టం నాటకాన్ని తొలి దళిత నాటకంగా భావించారు. దళితుల పుట్టుక కూడా ఉన్నతమైన దేనని, దళితులు హిందువులలో భాగమని వాదించే నాటకం "రాగవాశిష్టం." భీమన్నే రాసిన "ఆదికవి వార్మికి "(1970), పాలేరు" నాటకాలు దళితులను ఆలోచింప జేసినవి, కొలకలూరి ఇనాక్ రాసిన "ముని వాహనుడు" నాటకం దళితులు దేవాలయ ప్రవేశాన్ని, వారి భక్తిని శక్తివంతంగా వర్ణించింది. ఇంకా సాంఘిక నాటకాలు కూడ చాలా వచ్చాయి,

రాదగిన ప్రశ్నలు

1) దళిత సాహిత్యం యొక్క చారిత్రక నేపథ్యాన్ని పేర్కొని ఆరంభ వికాసాలను గురించి వివరించండి?

2) దళిత సాహిత్యంలోని తాత్విక నేపథ్యం మరియు దళిత సాహిత్యంపై అంబేద్కర్ ప్రభావం గూర్చి వ్రాయండి?

3) దళిత సాహిత్య ప్రక్రియలను గూర్చి వివరించండి.

ఆధార గ్రంథాలు

1. దళిత సాహిత్య వాదం - జాషువ - కత్తి పద్మారావు

హరి జనాభ్యుదయం - - ఆధునికాంధ్ర కవిత్వం - కల్లూరి ఆనందరావు

హరి జనుల సాహిత్యం - కొలకలూరి ఇనాక్

హరి జనాభ్యుదయం - తెలుగు కథానిక - కె. లక్ష్మీ నారాయణ,

డా॥ కొమ్ము లలితకుమారి
తెలుగు & ప్రాచ్య బాషావిభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం
నాగార్జున నగర్

పాఠం 3 :

స్త్రీవాద సాహిత్యం

పాఠ్య ప్రణాళికా క్రమం

3.1 ఉపోద్ఘాతం

3.2 సాహిత్య నేపద్యం - చారిత్రక నేపద్యం

3.3 స్త్రీవాద నిర్వచనం

3.4 తెలుగు సాహిత్యంలో స్త్రీవాదం - ప్రధానాంశాలు

3.5 స్త్రీవాదం - సాహిత్య లక్షణాలు

3.6 స్త్రీవాద సాహిత్యం - సారాంశం - ముఖ్య లక్ష్యం

3.7 స్త్రీవాద సాహిత్యం - సమీక్ష

3.8 స్త్రీవాద సాహిత్యానికి అనుకావించిన చారిత్రక నేపద్యం

స్త్రీవాద సాహిత్యము - నిర్వచనము - లక్షణాలు - సమీక్ష

3.1 ప్రవేశిక ఉపోద్ఘాతం :

పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రభావంతో తెలుగు సాహిత్యంలోనికి చొచ్చుకు వచ్చిన ఆధునిక ధోరణుల్లో స్త్రీవాద కవిత్వం కూడా ఒకటి. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో స్త్రీవాద కవిత్వం 1980వ దశకం నుండి ప్రారంభమైందని చెప్పవచ్చు.

ఈనాడు స్త్రీ వాద సాహిత్య చర్చ, విశ్లేషణ లేకుండా తెలుగు సాహిత్యాన్ని ప్రస్థావించడం, విలువకట్టటం అసాధ్యమైపోయిన చారిత్రక సందర్భంలో వున్నాము. సాహిత్య సృజనులు, స్త్రీ జీవిత కోణాలను క్రొత్త దృష్టి నుండి ఆవిష్కరించి, అధ్యయనానికి కొత్త పద్ధతిని అందించటం ద్వారా స్త్రీవాద భావజాలము ఈ చారిత్రక సంధర్భాన్ని సృష్టించగలిగింది. స్వాతంత్ర్యానంతరము పెరిగిన స్త్రీ విద్యా చైతన్యాలు ప్రజాస్వామిక, ప్రజాహక్కు ఉద్యమాలలో పాల్గొంటూ పొందుతున్న అనుభవాలనుండి ఎదుగుతూ స్త్రీలు తమ అభివృద్ధికి ఆటంకంగా వున్న అన్ని సామాజిక, రాజకీయ, సాంస్కృతిక, పరిస్థితుల గురించి ఆలోచించడానికి ప్రేరణనిచ్చిన జాతీయ, అంతర్జాతీయ పరిస్థితులు సంఘటనలు, సందర్భాలు అన్నీ కలిసి స్త్రీవాద సాహిత్యా విర్భావానికి దోహదం చేశాయి. సిద్ధాంత ప్రాతిపదికతో కూడిన ఏ భావజాలానికైనా దాని పరిధిని విశాలమయిమం, విస్తృతమయం చేసే ప్రచార వ్యాప్తికి సాహిత్యమంత సమర్థవంతమైన సాధనము మరొకటి లేదు. కనుక 1975 తర్వాత స్త్రీవాదము తెలుగుదేశంలో సాహిత్యాన్ని ఆశ్రయించి విశిష్ఠంగా అభివ్యక్తమైనది.

ఆధునిక యగంలో కూడా మానవ జీవితాలలో ముఖ్యంగా స్త్రీ, పురుషుల మధ్య అసమానత్వం, ఆంక్షలతో కూడిన అనేకానేక దౌర్భల్యాలకు కారణం గమనిస్తే అవి సామాజిక పరమైనవో, ఆర్థికపరమైనవో సాంస్కృతికపరమైనవో అయి వుంటాయి. అటువంటి క్రమంలో స్త్రీ, పురుషుల మధ్య అసమానతలు గుర్తించి, చర్చించడానికి ఏదో ఒక స్థాయిలో పరిష్కార మార్గాలను అన్వేషించడానికి, ఆచరణ కార్యక్రమాలు రూపొందించడానికి, ఈ స్త్రీవాద సాహిత్యం ద్వారా గొప్ప అవకాశంతో కూడిన మార్గం ఆవిష్కృతమైంది. తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో సంస్కరణోద్యమ కాలం

నుండి స్త్రీ, పురుషుల మధ్యనున్న అసమానతల స్వరూపాన్ని సృజన సాహిత్య ప్రక్రియ ద్వారా ఆవిష్కరించే ప్రయత్నం విస్తృతంగానే జరిగింది. ''ఆడచెత్త మగ మాణిక్యం'' అనే సాంప్రదాయ భావాన్ని నిరసుస్తూ స్త్రీ జీవితానికి విద్య వెలుగునిస్తుంది. అటువంటి విద్య ద్వారా స్త్రీలు తమకు మంచి ఏదో చెడు ఏదో తమంతట తామే నిర్ణయించుగల చైతన్యాన్ని అలవర్చు కోవాలని కందుకూరి వీరేశలితం పంతులు సూచించారు. అదేవిధంగా గురజాడ స్త్రీని శరీరం, హృదయం మెదడు వున్న మానవ వ్యక్తిగా గుర్తించారు. తమ జీవితాలకు తామే బాధ్యులై ప్రవర్తించగా, సంపూర్ణ స్వేచ్ఛ నాగరికతతో కూడిన పరిస్థితులలో స్త్రీలను వదిలి వేయాలని నొక్కి చెప్పి, సంఘంలో నాగరికత సరిగా అబ్బక అజ్ఞానంతో అమాకత్వంతో అవకాశమే లేక శ్రమ దోపిడికి గురయ్యే శ్రామికులు ఒకే కోవకి చెందిన వాళ్ళని చెప్పి, కొడవటిగంటి కుటుంబరావు తమ రచనల ద్వారా స్త్రీల సమస్యలను అర్థం చేసుకోవటానికి వేరు వేరు స్థాయిలలో ఉపయోగించగల స్త్రీవాద భావజాలాన్ని పరివ్యాప్తం చేశారు. ఈ సాంస్కృతిక నేపథ్యంతోనే ముపాళ్ళరంగనాయకమ్మ వంటి రచయిత్రులు స్త్రీలుగా తాము పొందిన ప్రాపంచిక అనుభవ జ్ఞానం నుండి మరింతగా విశ్వసనీయత ఉట్టిపడేటట్టుగా స్త్రీల జీవితాన్ని సాహిత్య వస్తువుగా చేయగలిగారు. ఈ సాహిత్య వారసత్వం నుంచి ఒక గుణాత్మకమైన ముందడుగుగా తనను తాను ఆవిష్కరించుకున్న స్త్రీవాద సాహిత్యానికి ఇప్పుడు నాలుగు దశాబ్దాల చరిత్రవుంది.

3.2 స్త్రీ వాద సాహిత్యం - సాహిత్య నేపథ్యం : - ఎ) సాహిత్య నేపథ్యం :

సామాజిక జీవన ప్రతిఫల రూపమే సాహిత్యం. కనుక ఆ సాహిత్యంలో స్త్రీల సమస్యలు ప్రతిపాదించటం సహజమే కానీ, ఆ స్త్రీలు పితృస్వామ్య సంస్కృతికి ప్రతిరూపాలు, నేడు ఆస్త్రీల స్థానంలో వారి యొక్క వాస్తవికమైన జీవితాన్ని నిరూపించాలనే దృఢ సంకల్పంతో స్త్రీలు చేసిన చైతన్యవంతపు స్రృజనాత్మకమైన రచనయే స్త్రీవాద సాహిత్యంగా రూడికెక్కినది. ఇది కవిత్యము, కథా, నవల కధానిక మొదలైన ప్రక్రియా రూపాలలో వికసించినది.

స్త్రీవాద సాహిత్యం స్త్రీల శరీరం దగ్గర నుండి ప్రారంభం అవుతుంది. తెలుగు సాహిత్యంలో 1975 పూర్వం, అంటే తెలుగు సాహిత్య, చరిత్రలో ఇన్నాళ్ళు జరిగిన స్త్రీల అంగాంగ వర్ణనల వల్ల పురుషుడి భావనలో స్త్రీ అంటే కేవలం నోరూరించే పంచదార చిలుకగా, అనుభవయోగ్యమైన వస్తువుగా ప్రదర్శించబడినది. వాస్తవానికి వారి శరీరానికి కూడా ఒక మనస్సు, మెదడు ఉంటుందన్న విషయము ఎవరికీ పట్టలేదు. తరువాత కాలంలో ఆ శరీరాన్ని ఆశ్రయించుకున్న అనుభవాలను అభివ్యక్తం చెయ్యడంగానే స్త్రీ వాద సాహిత్యం కొనసాగింది.

ఈ విధమైన సాహిత్య సృహతో స్త్రీ తమ స్వీయ శారీరక స్పృహనుఎంతగా సాహిత్యంలోనికి కొత్తవస్తువునుగా, కొత్త అభివక్తి పద్ధతులతో తీసుకువచ్చిందో అంతగా నిరసనలు, నిందలకు, అనేక చర్చలకు లోనయ్యింది. స్వీయ అస్థిత్యాన్ని నిరూపించుకోవాలని ఆరాటపడుతూ స్త్రీలు తమ స్త్రీ జాతి పట్ల తరతరలుగా జరుగుతూ వచ్చిన అన్యాయం పట్ల న్యాయమైన క్రోధంతో, ఆత్మాశ్రయ కోణం నుంచి ఆక్రోధాన్ని వెళ్ళగ్రక్కిన క్రమంలో స్త్రీవాద కవిత్వం హృదయాలను తాకి ఉద్వేగాలను సమీకరించగలిగింది.

వాస్తవానికి ప్రాచీనాంధ్ర కావ్య సాహిత్యంలో స్త్రీల చిత్రకరణల విషయంలో, స్త్రీని పతివ్రతగా, శీలవతిగా గుణవతిగా, ఇలాంటి ధర్మాలు, ప్రవర్తనలు, కలిగి వుండాలని కీర్తిస్తూ, స్త్రీలను గౌరవించాలని పేర్కొంటూనే మరో ప్రక్క కట్టు బానిసలుగా తయారు చేశాయి.

పురాణ సాహిత్యమంతా స్త్రీలు ఇష్టపూర్వకంగా బానిసత్వాన్ని వరించే పద్ధతిని బోధించింది. పాతివ్రత్యానికి పవిత్రతకు, స్వామిభక్తికీ ఆనాటి స్త్రీ ప్రతిక అయ్యింది. మంచి భార్యయైతేనే ఆమెను ఉత్తమ జాతి స్త్రీ అని

కీర్తించేవారు. నలదమయంతులు, సీతారాములు, సావిత్రి సత్యవంతులు, లాంటికథల్లో స్త్రీ భర్త యెడల విధేయతతో ప్రవర్తించాలని, త్యాగం చేయ్యాలని, ఆనాటి సాహిత్యం నిర్ధేశిచింది. నాటి నుండి దమయంతి, సావిత్రి, సుమతి, అహల్య, ద్రౌపతి, సీతలను ఆదర్శ మహిళలుగా పొగడుతున్నారు. పతివ్రతగా మాత్రమే స్త్రీకి ఆనాటి సంఘంలో వ్యక్తిత్వముండేది. పాతివ్రత్యం పేరిట అనుక్షణం స్త్రీల వ్యక్తిత్వాన్ని శీలపరీక్షకు గురిచేస్తుండటం కనిపిస్తుంది. అగ్నిలో దూకమంటే దూకింది సీత. భర్తచే అమ్ముడుపోయింది చంద్రమతి, రేణుకాదేశి తన భర్త ఆజ్ఞచే కన్న కొడుకు చేతనే చంపబడింది. సుమతి తన భర్త కోర్కె తీర్చేందుకు భర్తను వేశ్య దగ్గరకు తానే స్వయంగా మోనుకెళ్ళింది. ద్రౌపది ఐదుగురు భర్తలకు భార్య అయ్యింది. గాంధారి భర్త కొరకు గుడ్డిగా జీవించింది. భర్త కామం కోసం శర్మిష్ట కన్యకగా జీవితాంతం బ్రతికింది. ఇలాంటి పాతివ్రత్య ధోరణతేకాక, ధర్మాల పేరిట నాటి స్త్రీచే సంఘం సతీసహగమనం చేయించింది. స్త్రీ ధర్మాల పేరిట నాటి స్త్రీచే సంఘం సతీ సహగమనం చేయించిది. ఇలా వందలు వేల సంఖ్యలో పతివ్రతలుగా పేరుపొందిన అనేకమంది ఆదర్శ మహిళలున్నారు. అసలు స్త్రీకి పతిసేవ తప్ప ఏ కోరిక ఉండరాదనేది పవిత్ర ధర్మమైంది.

ఈ విధంగా స్త్రీలంతా ఇష్టపడి తమంతట తామే బానిస బతుకు బ్రతికే విధంగా పురాణ సాహిత్యం ధర్మాల పేరిట అనేక విషయాల్ని బోధించింది. నాటి స్త్రీ పాతివ్రత్యానికి, పవిత్రతకు, స్వామిభక్తికి ప్రతీకగా నిల్చింది. మంచి భార్యగా మసలుకోగలిగిన వ్యక్తిని మాత్రమే ఉత్తమ స్త్రీగా చూసేవారు. సీత, సావిత్రి మొదలైన స్త్రీ పాత్రలు భర్త యెడల విధేయతతో ప్రవర్తించాలని పేర్కొనటానికి ప్రతీకలు. పతివ్రతగా ఉన్న స్త్రీ మాత్రమే వ్యక్తిత్వం ఉన్న మనిషిగా సంఘంలో చూడబడేది.

ప్రాచీన సాహిత్యంలో దాదాపుగా స్త్రీ పతివ్రతగా, శీలవతిగా, గుణవతిగా మాత్రమే చిత్రించబడింది. ఆ ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యమంతా పురాణేతిహాసాల భూమికగానే వుంది. ప్రబందయుగంలో కవులు స్త్రీని ఆట వస్తువుగా, అంగడి బొమ్మగా చిత్రిచారు. ప్రబంధకవులు రాజులను ఆశ్రయించి వాళ్ళ అభిరుచులకు అనుగుణంగా కావ్యాల్ని కమనీయం చేయటానికి స్త్రీని సాధనం చేసుకున్నారు, రాజులను, వాళ్ళ ప్రియురాళ్ళను వర్ణించటమే కావ్యరచనమా అనిపించేటట్లుగా ఈ యుగపు కవులు రచనలు చేశారు. అందుకే కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారు ప్రబంధ యుగపు స్త్రీను గురించి. రాస్తూ ''నాయిక వివాహానంతరం ఆమె చెలికత్తెలైనా చెలిని శోభనపు గది తలుపు చెంత వదులుతారేమోగానీ, కవి మాత్రం అరక్షణం కూడా ఆమెను వదలటానికి అంగీకరించడని పేర్కొన్నారు. ఆనాటి ప్రబంధ యుగంలో ఉన్న స్త్రీలకు వ్యక్తిత్వంగానీ, స్వేచ్ఛగానీ ఉన్నట్లు కనపడదు. స్త్రీని ఒక తోలుబొమ్మగా చిత్రీకరించిన ఘనత ప్రబంధకవులదనవచ్చు. అధేవిధంగా ఈ ప్రబంధకావ్యాలలో స్త్రీని రత్నంగా చిత్రీకరించిన సంధర్భాలు కూడా లేకపోలేదు.

ఇక దక్షిగాంధ్ర యుగంలోని కవులందరూ దాదాపు స్త్రీ సౌందర్యాన్ని కామ దృష్టితో వర్ణించిన వారే. ఈ యుగంలోని కవులు స్త్రీని కేవలం విలాస వస్తువుగా పరిగణిస్తూ, సామాజిక స్థితిగతులకు అంతగా ప్రాధాన్యత ఇవ్వకుండా శృంగార ప్రపంచంలో తేలియాడుతూ, స్త్రీ అందానికి ప్రాధాన్యత ఇచ్చి ఒక శృంగార వస్తువుగా వర్ణించటం గమనిస్తాం.

క్షణయుగంలో కూడా సాహితీపరంగా స్త్రీల పరిస్థితి మరింత క్షీణించింది. ఈ యుగంలో బండ బూతులతో బజారు సాహిత్యం వెలువడిందని చెప్పవచ్చు. వేమన గుణవంతులైన స్త్రీలను ఎంత పవిత్ర భావంతో చూశాడో, దుష్టమైన శీలం కలవారిని దుయ్యబట్టటంలో అంతే తీవ్రమైన భావావేశాన్ని ప్రదర్శించాడు. అణగద్రొక్కబడు తున్న స్త్రీని జాగృతం చేసి మేల్కొల్పిన ఘనత కందుకూరి వీరేశలింగం గారికే దక్కుతుంది. మతం ముసుగులో స్త్రీకి జరిగే

అన్యాయాల్ని, అక్రమాల్ని దౌర్జన్యాల్ని తప్పించి స్త్రీల అభ్యుదయం కోసం అహర్నిశలు అసామాన్యంగా కృషిచేశారు వీరేశలింగం పంతులు. వీరు స్త్రీల అభ్యున్నతి కోసం పత్రికలు స్థాపించారు. వితంతు పునర్వివాహం, స్త్రీ విద్య బాల్య వివాహాల నిరసన మొదలైన అనేక సంఘ దురాచారాలపై ధ్వజమెత్తిన ఘనులు కందుకూరి.

అదేవిధంగా గురజాడ అప్పారావు రచనల్లోని స్త్రీ మూర్తులందరూ ఆత్మాభిమాన ప్రతీకలు. ఆదర్శమూర్తులు సౌజన్యస్ఫూర్తులు. వీరి రచనల్లోని పూర్ణమ్మ, కన్యక, మాతంగకన్య, మధురవాణి, మొదలైన పాత్రలు స్త్రీల సామాజిక స్థితిని వాస్తవిక ధోరణిలో వెలువరిస్తాయి. ఆత్మాభిమాన గొంతుకలై నినదిస్తాయి. ఆ తదనంతరం వచ్చిన స్త్రీవాద రచయితల్లో గుడిపాటి వెంకటాచలం స్త్రీ యొక్క మానసిక స్థితిని, హృదయ లోతుల్లోంచి వారి మనోక్షోభను స్త్రీ దృష్టి కోణంలో వెలువరించాడు. "స్త్రీకి శరీరముందని, దానికి వ్యాయామం కావాలని, స్త్రీకి మెదడుందని, దానికి అనుభవం కావాలని నిస్సంకోచంగా వెల్లడి చేసిన కవి చలం. తరతరాల నుండి పురుషుడు స్త్రీలకు అన్యాయమే చేస్తున్నాడని ఆవేదన చెందుతాడు. స్త్రీల పట్ల చలంకు గల అభిమానం, గౌరవం అభిప్రాయం. అపారమైనది. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే స్త్రీ స్వేచ్ఛను కోరినటువంటి గొప్ప సాహిత్యకారుడు నన్నయ నుండి నేటి వరకూ గమనిస్తే చలం స్థానం అందులో చాలా ప్రత్యేకమైనదనే అభిప్రాయం సాహిత్యలోకంలో ఉంది.

1950 - 80 దశకాలంలో ఊటుకూరి లక్ష్మీకాంతం, నాయిని కృష్ణకుమారి, శారదా అశోకవర్ధన్, ఎ. లక్ష్మీరమణ, దుర్గం తారాబాయి, దర్భా భాస్కరమ్మ, శీలా సుభద్రాదేవి, కొలకలూరి స్వరూపరాణి, పచ్చిగోళ్ళ సుధ మొదలైన వారు స్త్రీవాద భావజాల రచయితలుగా పేరు పొందారు. అదేవిధంగా ఆధునిక తరం కవయిత్రుల్లో ఓల్గా, జయప్రద, విమల, పాటిబండ్ల రజని మొదలైన అనేక మంది రచయిత్రులు జండర్ సమానత్వాన్ని బలంగా ప్రకటిస్తూనే స్త్రీలలో అభ్యుదయాన్ని కాక్షించారు. 1980 తర్వాత వెలువడుతున్న స్త్రీల కవిత్వంలో తాము స్త్రీలమని, స్పష్టంగా తెల్పుతూ స్త్రీ స్పృహతో అనేక రచనలు వెలువడ్డాయి. స్త్రీల మనోభావాలకు సంబంధించి వివిధ కోణాల్లో కవిత్వ వ్యక్తీకరణ జరిగింది.

స్త్రీ వాద చైతన్యంతో పాటు, సమకాలీన సాహిత్యంపై ప్రభావాన్ని చూపటంతో పాటు, స్త్రీలు సాహిత్యాన్ని శాసిస్తూ వచ్చిన పురుషస్వామ్య భావజాలాన్ని, భాషా నిర్మాణాన్ని ఛేధించడం మొదలుపెట్టరు. సమాజంలో స్త్రీల యొక్క అభిప్రాయాలకు, మనోభావాలకు విలువలేకుండా ఎలా అణచివేయబడుతుందో తమ సాహిత్యంలో వ్యక్తీకరించడం మొదలు పెట్టారు. ఈ తరం కవయిత్రులు తమ ప్రధాన కవితా వస్తువుగా స్త్రీ స్వేచ్ఛను అన్ని రంగాలలో అభిలషించి సాహిత్యంలో వివిధ ప్రక్రియల్లో ఆ భావనను బలంగా వినిపించారు

ఈ విధంగా స్త్రీవాద సాహిత్యమంతా కాలానుగుణమైన మార్పులతో విశేషమైన అభివృద్ధిని పొంది స్త్రీలలో చైతన్యాన్ని కలిగించిన నేపద్యం పూర్వకవుల సాహిత్య భావనలకు ప్రతిగా ఆవిర్భవించినదిగానే చెప్పవచ్చు.

చారిత్రక నేపథ్యం:

1799 లో ఏర్పడిన ఫ్రెంచి విప్లవం తరువాత దాదాపు ప్రపంచ మంతా స్వేచ్ఛా సమానత్వ భావనల్ని ప్రచారంలోకి తెచ్చాయి. స్త్రీ, పురుషుల మధ్య అప్పటి వరకూ వున్న తేడాల వల్ల స్త్రీలకొక న్యాయం, పురుషులకొక న్యాయం ఉండకూడదని, పురుషులకు వున్న హక్కులు, స్త్రీలకు మాత్రం ఎందుకు ఉండకూడదనే అభిప్రాయాలు వెలువడ్డాయి. స్త్రీలలో ఈ విధమైన భావనలు ప్రపంచ వ్యాప్తంగా వ్యాప్తి చెందటానికి ప్రధాన కారణం 1792 లో విలియం గాడ్విన్ తన దివంగత భార్య మేరీ వోల్స్టన్ క్రాఫ్ట్ (Mary wllstone craft) యొక్క జ్ఞాపకాల్ని ఎవిండికేషన్ ఆప్ ది రైట్స్ ఆప్ ఉమెన్ (A Vindication of the Rights of women) అనే గ్రంథ రచన చేయటం ద్వారా జరిగింది. ఆ తర్వాత మహిళల ఓటు హక్కును గురించి పోరాడిన ప్రెంచికి చెందిన సప్రగేట్ ఒలింప్-డి-గూజే 1748-1793 ప్రాంతంలో (Suffragette) స్త్రీల

ఓటు హక్కులకై ఉద్యమించింది.

ఆకాలంలో స్త్రీల సంపూర్ణమైన రాజకీయ, ఆర్థిక స్వేచ్ఛకోసం కృషి చేసింది. స్త్రీలకు సమానత్వం వుండాలని, విశ్వవ్యాప్తమైన మానవ హక్కులను స్త్రీలకు సరిగా వర్తింపజేయాలని ఆమె అభిప్రాయ పడింది. అందుకోసమే ఆమె 'మహిళల పౌర హక్కుల ప్రకటన' అనే గ్రంథాన్ని రాసి మహిళాలోకాన్ని చైతన్యవంతం చేసింది.

అదే పరంపరలో భారతదేశానికి చెందిన పండిత రమాబాయి 1858-1922 ప్రాంతం వరకూ చాంధసవాద హిందూ భావజాలాన్ని తీవ్రంగా వ్యతిరేసించింది. భారతీయ స్త్రీ హక్కుల కోసం పోరాడిన తొలితరం స్త్రీలలో ఈమె ప్రాధాన్యాన్ని పొందారు. ఇండోనేషియా దేశానికి చెందిన కార్తిని స్త్రీవిద్యకోసం కృషి చేసిన మొదటి మహిళగా పేర్కొనవచ్చు. ఈమె ఇండోనేషియాలోని సాంప్రదాయాలకు వ్యతిరేకంగా బాలికల పాఠశాలను స్థాపించి స్త్రీ విముక్తి ఉద్యమాలకు దారి చూపారు. తర్వాత 18వ శతాబ్దంలో ఇరాన్ దేశానికి చెందిన 'ఖ్రాత్ ఉల్ అయాన్' అనే బాబ్రీ మతానికి చెందిన స్త్రీ గృహ నిర్బంధాన్ని దిక్కరించి పరదా పద్దతిని, తన కుటుంబాన్ని వదిలేసి అనేకమంది ముస్లీం చాందసుల ఆగ్రహానికి గురైంది. చైనా దేశానికి చెందిన ఓ యాజిన్ 1875-1907 మధ్య ప్రాంతంలో చదువుకోసం టోక్యోకు వెళ్ళి అక్కడ జరిగే స్రీవాద పోరాటాల్లోనూ, విప్లవ రాజకీయాలల్లోనూ పాల్గొని అనేక మంది స్త్రీలలో చైతన్యాన్ని రెకెత్తించింది. చివరకు ఆమె స్త్రీ విముక్తి పోరాటాల వల్ల అరెస్ట్ చేయబడి ఉరి తీయబడింది.

భారత దేశంలో 20వ శతాబ్దంలో సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ విషయాల్లో మార్పు తెచ్చే అనేక ఉద్యమాలు జరిగాయి. ఆంగ్లేయుల ప్రభావం భారతదేశంలోని ప్రతి అంశంపై పడింది. దీని ప్రభావంతో భారతీయ సనాతన ధర్మాలు, ఆచారాలపై తిరుగుబాట్లు అధికమయ్యాయి. స్త్రీలపై వున్న అణచివేతను, లింగ వివక్షతను వ్యతిరేకించటం ప్రారంభమయ్యింది. బాల్య వివాహాలు, సతీసహగమనం వంటి సాంఘిక దురాచారాలపై తీవ్రమైన నిరసనలు వెలువడ్డాయి. స్త్రీవిద్య యొక్క ఆవశ్యకతను గురించి విస్తృత ప్రచారం జరిగింది. ఈ ఉద్యమాల ప్రభావంతో స్త్రీలు సతీసహగమనం వంటి సాంఘిక దురాచారాల నుండి, జీవన్మరణ సమస్యల నుండి విముక్తులయ్యారు. రూప్‌కన్వర్ అనే ఉద్యమం వరకట్నానికి, సతీసహగమనానికి వ్యతిరేకంగా మహిళా ఉద్యమాలుగా ప్రారంభమయ్యాయి. పర్యావరణ పరిరక్షణ చిప్‌కో ఉద్యమం, అలాగే భోపాల్ లో మహిళా చైతన్య ఉద్యమం, స్త్రీలపై జరిగే అత్యాచారాలకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమాలు, ఆంధ్రుల సారా వ్యతిరేకోద్యమం వంటి అనేక ఉద్యమాల ద్వారా స్త్రీలు తమ లోని చైతన్యాన్ని వెల్లడిస్తూ సంచలనాన్ని సృష్టించారు.

ఈ విధంగా సామాజికంగా చారిత్రకంగా స్త్రీలు చక్కని ఆధారాల్ని కలిగి తమ సమస్యలను పరిష్కార మార్గాల్ని, అలాగే వారి అభివృద్ధికి తగిన బాటలను నిర్ధారణ చేసుకోవటంలో చైతన్యాన్ని, ఉత్సాహాన్ని పొంది స్వయం సమృద్ధిని సాధించే దిశగా ప్రయాణిస్తున్నారు. ఆ చైతన్యానికి చక్కని మార్గనిర్దేశాన్ని కల్గించే అనేక స్త్రీవాద రచనలు స్త్రీవాద సాహిత్యానికి, చారిత్రక పరమైన నేపద్యాన్ని బలోపేతం చేస్తున్నాయి. ఈ స్త్రీవాద సాహిత్య ప్రభావంతో ఆర్థిక, సాంఘిక రాజకీయ, సాంస్కృతిక ఉద్యమాల్లో, ఇప్పుడు స్త్రీలు చైతన్యాన్ని పొందారు. పురుషులతో పాటు సమానంగా స్త్రీలు కూడా అన్ని రంగాలలో సమానత్వపు హోదాను పొందటంమే స్త్రీ వాదం యొక్క ఆశయం.

3.3 స్త్రీవాదం - నిర్వచనం : 'ఫెమినిజం'కు తెలుగులో స్త్రీవాదం అనే వ్యవహార నామం వుంది. ఈ స్త్రీ వాద ఉద్యమానికి దాదాపుగా 150 యేళ్ళ చరిత్ర వుంది.

పారిశ్రామిక విప్లవం వల్ల పెట్టుబడిదారీ ఆర్థిక వ్యవస్థ రూపుదిద్దుకుంటూ, అందుకు అనుగుణంగా ఉదార ప్రజాస్వామిక రాజకీయ భావాలు అభివృద్ధి చెందుతున్న చారిత్రిక క్రమంలో అణచివేతకు గురవుతున్న వర్గంగా

స్త్రీలను గుర్తించటం జరిగింది. మానవ సమాజంలో సగభాగంగా వున్న స్త్రీలు పురుషులకంటే తక్కువ సాంఘిక స్థితిలో వుండటాన్ని ప్రశ్నిస్తూ వాళ్ళ అభ్యుదయాన్ని, విముక్తినీ వాంచిస్తూ వచ్చిన స్త్రీవాద భావన పందొమ్మిదవ శతాబ్ది ఉత్తరార్థానికి ఉద్యమ రూపాన్ని తీసుకొని విస్తరించింది. బ్రిటీషు వలస పాలన కారణంగా స్త్రీ వాదం భారతదేశంలోకి మధ్యతరగతి వారి భావజాల వ్యవస్థను యథాశక్తిగా ప్రభావితం చేయటం ద్వారా ప్రవేశించింది. 1975 నుండి ప్రారంభమై కొనసాగిన అంతర్జాతీయ మహిళా దశాబ్దిలో స్త్రీవాదం ఒక బలమైన దోరణిగా వెళ్ళూనుకొంది. తెలుగు సాహిత్య సాంస్కృతిక రంగాలలో గొప్ప మార్పుకు లోను చేసింది.

స్త్రీ వాదాన్ని గూర్చి ప్రాచ్య, పాశ్చాత్యుల నిర్వచనాలను పరిశీలిస్తే...

స్త్రీవాదంపై పాశ్చాత్యులు అభిప్రాయాలు - నిర్వచనాలు

1. Corline Ramazanoglu: "Feminism was intended to develop as universal theory to show women the nature of our loppression and as an international political practice to avhieve our libaration"

2. Barbara Smith: "Feminism is a political theory and practice to free all women; women of colour working class women, poor women, physically challenged women, lesbians, old women as well as white economically previliged hetero sexual women, any thing less than this is not feminism, but merely female self -agg- randizement"

స్త్రీ వాదంపై ప్రాచ్యుల అభిప్రాయాలు - నిర్వచనాలు

1. ఫెమినిస్ట్ స్టడీ సర్కిల్ : "సమాజంలోనూ, కుటుంబంలోనూ స్త్రీలు గురైతున్న అణచివేత, దోపిడీకి సంబంధించిన అవగాహన కలిగి వుండి, ఈ పరిస్థితి మార్చడానికి స్త్రీలు, పురుషులు చేపట్టే చైతన్యవంతమైన కార్యక్రమం

2. జయప్రభ :-"ఫెమినిజం స్త్రీ పురుష సమానత్వాన్ని కాంక్షిస్తుందేగానీ! స్త్రీలనీ. పురుషులనీ విడదీయదు. ఇవాళ అన్ని రంగాల్లోనూ స్త్రీ పురుషుల మధ్య వున్నవి ప్రధానంగా అధికారి బానిస సంబంధాలే! ఈ తత్వాన్ని ఫెమినిజం ప్రశ్నిస్తుంది. సరిచేస్తుంది. సామాజికంగా ఆర్థికంగా లైంగికంగా స్త్రీలను దోపిడి నుండి విముక్తి చేసే రాజకీయ సిద్ధాంతమే ఫెమినిజం.

3. వసంతా కన్నభిరాన్ :- స్త్రీలు తమ సెక్స్ వల్ల వివక్షతతో చూడబడుతున్నారనీ, స్త్రీలుగా వాళ్ళకున్న ప్రత్యేక అవసరాలు తిరస్కరియబడుతున్నాయనీ, తీరడం లేదనీ ఆ ప్రత్యేక అవసరాలు తీరాలంటే ఇప్పుడున్న సాంఘీక, ఆర్థిక, రాజకీయ, విధానాలలో మౌలిక మార్పులు రావాలని కోరుకునేదే స్త్రీవాదం"

4. ఓల్గా :- స్త్రీ వాదం కొన్ని విషయాలను ముందుకు తెచ్చి చర్చకు పెట్టింది. పితృస్వామ్యం, జండర్, అణచివేత, ఇంటిచాకిరీ స్వభావం మొదలైన ఎన్నో విషయాల గురించి కొత్త ఆలోచనలు రేపింది. సమాజంలో స్త్రీ, పురుషులు ఎలా నిర్వహింపబడతారనే దాని మీద ఆధారపడిన సమాజంలో రకరకాల విషయాలు రూపొందుతాయని, మిగిలిన విషయాలన్నింటికీ నిర్దిష్టమైన స్వరూప స్వభావాలనిచ్చేంత ప్రధానమైన విధానం జండర్ విధానమనీ స్త్రీవాదమెబుతోంది.

5. సోదుం జయరాం :- 'ఇది పురుష పీడన సమాజం ఆధిక్యతను కొంతకాలం పాటు భరించవచ్చు. తమకు జరిగే అన్యాయాలకు, అక్రమాలకు, పీడనకు, వ్యతిరేకంగా ఆధునిక స్త్రీ తిరుగుబాటు చేస్తోంది. ఆ తిరుగుబోటులో భాగంగానే నేటి స్త్రీవాద కవిత్వాన్ని పరిగణించాలి?

6. **<u>ఆచార్య కాత్యాయనీ విద్మహే</u>** : స్త్రీ పురుషుల మధ్య అసమానతలున్నాయని వాటి కారణంగా కుటుంబంలోనూ, సమాజంలోనూ, స్త్రీలు అణచివేతకు, పీడనకు గురవుతున్నారని తెలిపి, ఆ విధమైన స్త్రీల జీవితాలను, అనుభవాలను, వస్తువుగా చేసిరాస్తే అది స్త్రీవాద కవిత్వం''

7. **<u>పద్మలత</u>** :- స్త్రీవాద దృకృధ మంటే స్త్రీల జీవితాల్లోని సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ అంశాలను, పురోగామి దిశగా మలుపు తిప్పగల దృక్పధం''

8. **<u>కె.సత్యవతి</u>:-** ఈనాడు సమాజంలో అమలులో వున్న లైంగిక వివక్షనూ, జండర్ మీద ఆధారపడే పితృస్వామ్యాన్ని వ్యతిరేకించేదే ఫెమినిజం''

3.4 తెలుగు సాహిత్యంలో స్త్రీ వాదం - ప్రధానాంశాలు:

స్త్రీవాద సాహిత్యంలోని ప్రధానాంశాలను పరిశీలిస్తే...

1. పితృస్వామ్య వ్యవస్థలో స్త్రీ పతనానికి అణచి వేతకు కారణమైన పురుషాధిక్య భావజాలాన్ని చారిత్రిక నేపధ్యంలో గుర్తించటం

2. లైంగికత్వంలో ఇమిడివున్న రాజకీయాలను, నియంత్రణను గుర్తించటం. అంతకు పూర్వం ఏ రాజకీయార్థిక సిద్ధాంతమూ పట్టించుకోని పునరుత్పత్తి, లైంగికత్వం అనే భావనలు స్త్రీ జీవితాన్ని ఎలా నియంత్రిస్తున్నాయో చర్చించటం.

3. సెక్స్ కు జండర్ కు వున్న తేడాని స్పష్టం చేయటం. సెక్స్ స్త్రీ, పురుషుల మధ్య వున్న శారీరక భేదాలను చెబుతుంది. జండర్ అన్నది సాంస్కృతికంగా సాంఘికంగా, స్త్రీ లక్షణాలు, స్వభావాలు, పురుష లక్షణాలు స్వభావాలు వేరని చూపి, పురుషుల్ని పురుషులుగానూ, స్త్రీలను, స్త్రీలుగా తయారు చేస్తుంది.

4. స్త్రీలపై సాంఘికంగా సాంస్కృతికంగా జరుగుతున్న సెన్సార్‌షిప్ ను గుర్తించి, తిరస్కరిస్తుంది. సమాజ జీవితంలో ప్రవర్తించే పద్ధతుల నుండి సాహిత్యంలో అభివ్యక్తి వరకూ అన్నింటా సెన్సార్ షిప్ ను స్త్రీవాదులు గుర్తించటం వల్లే, దాన్ని ఛేదించి కొత్త సాహిత్యాన్ని సృష్టించగలిగారు.

5. స్త్రీల శరీరాలకూ, మనస్సుకూ, వివాహ వ్యవస్థకూ సంబంధించి తరతరాలుగా విశ్వాసాలుగా నిలిచిపోయిన ఎన్నో మిత్ లను స్త్రీవాదం భగ్నం చేసింది.

6. సంతానోత్పత్తి పిల్లల పెంపకం, ఇంటి చాకిరీ మొదలైనవి కూడా ఉత్పత్తిలో భాగంగా చేర్చాలనీ, పునరుత్పత్తి లో ప్రజాస్వామిక దోరణి ఏర్పడాలని స్త్రీవాదం చెబుతుంది.

7. మానవుల మధ్య వర్గ సంబంధాలతో పాటు జండర్ సంబంధాలు కూడా వున్నాయనీ, ఇవి వర్గ సంబంధ మంత ప్రాథమికమైనవని స్త్రీవాదం చెబుతుంది.

8. స్త్రీవాదులంటే స్త్రీలు మాత్రమే కానీ, స్త్రీ పురుషులిద్దరూ పెమినిస్టులు కావాలనీ, ఫెమినిజం అంతిమ లక్ష్యం సమాజంలోని అన్ని దృక్కోణాల్లోనూ, పునరాలోచన, పునర్ నిర్మాణం జరగడమేననీ స్త్రీవాదం చెబుతుంది.

9. జండర్ వివక్షకు, అసమానతలకు మూలకారణం పితృస్వామ్య వ్యవస్థ అని గుర్తించి పితృస్వామ్యం నిర్మించిన కుటుంబం, మతం, వంటి వ్యవస్థల్లోని లోపాలను ఎత్తిచూపటం తన కర్తవ్యంగా ఈ ఉద్యమం భావించింది.

10. స్త్రీని ఆమె పోషించే రకరకాల పాత్రల ద్వారా కాక, ఒక వ్యక్తిగా గుర్తించవలసిన సమయం ఆసన్నమైందని ఈ కవిత్వం చెబుతుంది.

3.5 స్త్రీవాద సాహిత్య లక్షణాలు :- స్త్రీవాదం అనేపదం నేటి సమాజాలలో ఎంతో బలంగా వినిపిస్తున్న వాదాలలో ఒకటి

అనాది కాలం నుండి పురుష స్వామ్య సమాజంలో అన్ని కోణాల్లో అడుగడుగునా, "న స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతి" అని అనిపించుకోబడ్డ స్త్రీలకు సంబందిందచిన ఒక ప్రత్యేక వాదమే ఈ స్త్రీవాదం. తరతరాల నుండి స్త్రీలు కోల్పోయిన సామాజిక, రాజకీయ, ఆర్థిక, కుటుంబ మానసిక రంగాలలోని స్వేచ్ఛకై స్త్రీలు వినిపించే వాదమే ఈ స్త్రీ వాదం. చరిత్ర గతిని ప్రశ్నించిన వారమే ఈ స్త్రీవాదం. తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో స్త్రీల చిత్రీకరణ విషయంలో చాలా తేడా వుంది. ప్రాచీన సాహిత్యంలో స్త్రీలను ఒక భోగ్య వస్తువులాగానో ఒక యంత్రం లాగానో, ఆమె ఇషాయిష్టాలకు కానీ, ఆమె శరరం పడేవేదనకు గాని, కోర్కెలకుగానీ, ప్రాధాన్యం లేకుండా కేవలం పడకగదిలో పెండ్లి కొడుకు దృష్టితోనే వర్ణించటం జరిగింది. వీటిలో కొన్ని కొన్ని సంధరాభలలో, కొన్ని కొన్ని పాత్రల స్వభావ చిత్రకరణలో ఈ అభిప్రాయానికి మినహాయింపు వచ్చుగానీ సాధారణంగా స్త్రీలను, శృంగార ఆలంనగానో దానికి సంబంధించిన విధి నిషేదాలకు, ప్రవృత్తి నివృత్తులకు సంబంధించిన అంశాలే చిత్రీకరించటం జరిగింది తప్ప, స్త్రీలకు సంబంధించి వారి మనోభావాల భావాల చిత్రీకరణ మాత్రం జరగలేదు.

వాస్తవానికి మాతృవృస్వామ్యంలో స్త్రీని సమున్నతంగా గౌరవించిన సమాజం దురదృష్టవశాతు, మానవత్తూ జీవన పరిణామ క్రమంలో పురుషుడు అధికంగానూ, స్త్రీ అధమంగానూ పరిగణించబడింది ఈ హెచ్చుతగ్గులు క్రమక్రమంగా పెరిగి, పురుషుడికి విపరీతమైన స్వేచ్ఛా స్వాతంత్రాలను, స్త్రీపై పెత్తనం చెలాయించే అధికారాన్ని సంతరిచి పెట్టాయి. ఈ అధికారం అహంకారంగా మారి స్త్రీ ని అణగద్రొక్కింది. తర్వాత స్త్రీ ని ఎన్నో రకాలుగా భావ ధోరణాలతో కూడిన సంకెళ్ళతో బంధించింది. ఇలా కొన్ని వందల సంవత్సరాలు గడిచేకొద్దీ, తన ఉనికి ఏమిటో కూడా ఆస్త్రీ మరచిపోయింది. బానిసత్వకవపు జీవితానికి అలవాటు పడిపోయింది.

ఈ పరిణామ క్రమంలోనే స్త్రీని ఎన్నో రకాల కట్టుడులతో శారీరకంగానూ, మానసికంగానూ, హింసించటానికి పురుషాధిక్య సమాజం అలవాటు పడిపోయింది. సమాజం కూడా దీన్ని సాధార విషయంగా పరిగణించటం అలవాటు చేసుకుంది. ఈ అలవాట్ల మధ్య స్త్రీ పూర్తిగా నలిగిపోయింది. ఆమె శరీరం పడే వేధనకుగాని, మనసుకుగానీ, ప్రాధాన్యం లేకుండా, స్త్రీని ఒక శిల్పంగా తయారు చేసింది. ఇందుకు కారణం పురుషుడు తాను తప్ప మిగిలిన సర్వసృష్టి అయిన ప్రకృతి, స్త్రీలు అంతా తాను సౌఖ్యా అనుభవించటానికే ఏర్పాటు చేయబడినదే, ఆలోచనా కోణంలో ఉండటమే. ఎందుకంటే మాతృస్వామ్యం నుండి పితృస్వామ్యానికి ఈ సమాజం ఏనాడైతే తీసుకురాబడినదనే ఆలోచనకోణం ఉండటమే. ఎందుకంటే మాతృస్వామ్యం నుండి పితృస్వామ్యానికి ఈ సమాజం ఏనాడైతే తీసుకురాబడినదో ఆనాటి నుండి పురుషుడు తన ఆధిపత్యాన్ని చలాయించే కోణంలో ధర్మశాస్త్రాల పేరిట, మత విశ్వాసాల పేరిట, పాతివ్రత్యకథల పేరిట, ఇలా ఒకటేమిటి ఏ ఏ కోణాల్లో స్త్రీని అదుపుచేస్తూ తన కంట్రోల్ లో పెట్టుకోవచ్చో ఆయా పరిధిలోకి వర్తించే అన్ని చట్రాలను తన గుప్పిట్లోకి తెచ్చుచకొనే ప్రయత్నాన్ని చాలా ప్రణాళికాబద్ధంగా రూపొందించింది. ఈ పురుష సమాజం. ఈ క్రమంలోనే పురుషునికంటే స్త్రీ తక్కువ అని, ఏ విషయంలోనూ, స్వతంత్రత అనే హక్కు లేదని, దాసీగానో, మనస్సు లేని, అలసటే ఉండకూడని, మరబొమ్మలాగానో మాత్రమే చూడటం జరిగింది.

ఈవిధంగా తరతరాల పురుషస్వామ్య దౌష్ట్యాలకు నలిగిపోయిన మహిళా సమాజం అప్పటి వరకూ అనుభవించిన మానసిక క్షోభను ఇక అనుభవించలేని స్థితికి చేరుకుంది. అదే తరుణంలో ఆధునిక ప్రపంచమంతట వచ్చిన మార్పులకు అనుగుణంగా స్త్రీలలో చైతన్య రేఖలు విచ్చుకోనారంభించాయి. గతం పునాది మీద ఆధునిక సంస్కర్తలు చేసిన తిరుగుబాటు 'ఫలితంగా, అటు సాహిత్యంలోనూ, ఇటు స్త్రీకోణంలో మార్పు రాసాగింది. అనాది కాలంగా అణచబడి మూగబోయిన గొంతుకలు విచ్చుకొని మాట్లాడనారంభించాయి. కొందరు సంస్కర్తలు చేసిన కృషి ఫలితంగా స్త్రీ

జీవితం మునుపటి కంటే ఎంతో చైతన్యం కాబడింది. తరతరాల నుండి కొనసాగించబడుతున్న పితృస్వామ్యవ్యవస్థ యొక్క కుట్రలో కొన్ని కోణాలలో నుండి బయటపడగలిగింది. స్త్రీ తనపై పురుషస్వామ్య సమాజం సామాజికంగా, ఆర్థికంగా, రాజకీయంగా, భౌతికంగా మానసికంగా, తాత్వికంగా, ఆధ్మాత్మికంగా, శారీరకంగా పన్నిన ఉచ్చులను ఛేధించటయే ప్రధాన లక్షంగా ఈ స్త్రీ వాద సాహిత్యం ఆవిర్భవించింది.

3.6 స్త్రీ వాద సాహిత్యం - సారాంశం - ముఖ్య లక్ష్యం:- స్త్రీలు ఈనాడు ఏ దేశంలో ఉన్నా సమస్యల స్వరూపాలు విభిన్నమైనప్పటికీ స్వభావాలు, అనుభూతులు, సెంటిమెట్లు, స్పందనలు వీటిలో తేడాలుండవు. వివాహం, కుటుంబం, మాతృత్వం, ఆర్థికావసరాలు, సాంఘిక సంబంధాలు, ఇవి ఎక్కడ వుంటాయో అక్కడ సమస్యలు ఉత్పన్నమవుతాయి. సమస్యల యొక్క పరిపక్వత, పరాకాష్ట దశను సూచించే చైతన్యం, ప్రతిఘటనలు అనేవి రెండూ ఎక్కడ వుంటాయో అక్కడే ఉద్యమాలు ఊపిరిపోసుకుంటాయి. ఫెమినిస్టు ఉద్యమం (స్త్రీవాద ఉద్యమం) అలా పుట్టిందే. సమాజంలోని సాంఘిక సంబంధాన్ని కుటుంబంలో అమలులో వున్న పురుషాధికారాన్ని మౌలికంగా ప్రశ్నించటమే ఈ స్త్రీవాద సాహిత్యం యొక్క ప్రధాన సారాంశం మరియు ముఖ్య లక్ష్యం.

3.7 స్త్రీ వాద సాహిత్యం - సమీక్ష :- పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రభావంతో తెలుగు సాహిత్యంలోకి చొచ్చుకు వచ్చిన ఆధునిక ధోరణుల్లో స్త్రీ వాద కవిత్వం కూడా ఒకటి. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో స్త్రీవాద కవిత్వం 1980వ దశకం నుండి ప్రారంభమైందని చెప్పవచ్చు.

ఫెమినిజం యొక్క అర్థాన్ని సమీక్ష చేస్తే "సమాజంలోనూ, కుటుంబంలోను, పనిలోను, స్త్రీలు గురవుతున్న అణచివేత దోపిడికి సంబంధించిన అవగాహన కలిగి వుండి. ఈ పరిస్థితి మార్చడానికి స్త్రీలు పురుషులు కలిసికట్టుగా చేసే చైతన్యవంతమైన కార్యక్రమమే ఫెమినిజం." అంటారు. సమాజంలోనూ, కుటూబంలోనూ స్త్రీలపై జరుగుతున్న అణచివేతను చిత్రిస్తూ, ఆ అణచివేతను ఖండించి, స్త్రీలు ఆ అణచివేత నుండి విముక్తి పొందేందుకు గాను, ఇప్పుడున్న సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంస్కృతిక విధానాలలో రావలసిన మార్పులను సూచించే కవిత్వమే స్త్రీవాద కవిత్వం. 1993లో నీలి మేఘాలు' అనే స్త్రీవాద కవితా సంకలనం వెలువడింది. కొండేపూడి నిర్మల హృదయానికి 'బహువచనం' అనే కవితా ఖండికతో ప్రారంభమై, విమల 'దిగంబరుల ఊరేగింపు' అనే కవితతో ఈ సంకలనం ముగుస్తుంది.

రేవతీ దేవి, జయప్రభ, కొండేపూడి నిర్మల, ఘంటశాల నిర్మల, విమల ఈశ్వరి, పాటిబండ్ల రజని, సావిత్రి, వసంత కన్నభిరాన్, ఓల్గా, మందరపు హైమావతి, రావులపల్లి సునీత, కె.వరలక్ష్మి వాణీ రంగారావు, కె.గీత. బి. పద్మావతి మొదలైన కవయిత్రులు స్త్రీల సమస్యలపై కవిత్యాన్ని అత్యంత ప్రతిభావంతంగా శక్తి వంతంగా రాస్తున్నారు.

'సందిగ్ధ సంధ్య' 'నడిచేగాయాలు' అనే కవితా సంకలనాలు మంచి పేరు తెచ్చిపెట్టాయి. 'గోడలు' అనే కవితలో

"కొట్టినా కోసినా, వాత పెట్టినా మనశ్శరీరాల మీద
శరీరాలు చావకుండా కదుము కట్టిన వ్యక్తిగత విషయాల మీద
ఈగవాలకుండా కాపలా కాస్తున్న గోడలు" అంటూ స్త్రీ శరీరాల చుట్టూ ఎలాంటి గోడలు నిర్మించబడ్డాయో రాశారు. అదే విధంగా 'వధూగీతం 'అనేకవితలో నవ వధువు భావనగా

చార్మినార్ ఎత్తులూ, చాదర్ ఘాట్ లోతులూ
కిరసనాయిలూ, మృత్యు ఛాయలూ

అన్ని తెలిసిన నరకం నుండి
నా ఏమీ తెలియని తనాన్ని రక్షించండి" అని ఆవేదనను వ్యక్తీకరించారు.

స్త్రీలు మానసిక ఆవేదనకు గురికావడానికి వారు ఆత్మహత్యలు చేసుకోవటానికి పురుషాధిక్య సమాజమే కారణమని కవయిత్రి ఈసడించుకున్నారు. స్త్రీ వాద ధోరణిలో వెలువడిన కవితలలో 'లేబర్ రూమ్' హృదయానికి బహువచనం', వధూగీతం, 'మరణ వాంగ్మూలం' 'నడిచే గాయాలు,'గోడలు' అనేవి ప్రసిద్ధమైన కవితలు.

కొండపూడి నిర్మల కవిత్వం వ్యక్తిగత ధోరణిని ప్రతిబింబిస్తుంది. 'లేబర్ రూమ్' అనే కవితలో ప్రసవ సమయాలలో ఒక స్త్రీ పడే శారీరక బాధను అద్భుతంగా వర్ణించిన నిర్మల ప్రతిభ ఆవేదనద్యోతకమవుతాయి.

రేవతీదేవి రాసిన కవితలన్నింటిని శిలాలోలిత అనే పేరుతో సంకలనంగా 1981లో ప్రచురించారు. రేవతీదేవి రచించిన "రుచించని మాట" అనే కవితా ఖండికలో

మగవాళ్ళకి చాటుగానూ
ఆడవాళ్ళకి పబ్లిగ్గానూ
రుచించని మాట చెప్పనా
మగకీ
ఆడకీ
శీలాన్నీ, ఆస్తినీ
సమంగా వర్తింపించండి
కాగితాల మీద వేదికల మీదాకాదు
నిజంగా సమంగా వర్తింపించండి " అంటూ ఈ కవయిత్రి స్త్రీలను గురించి రాసిన కవితలలో పదునైన భావాలను అత్యంత శక్తివంతంగా వ్యక్తీకరించారు. ఈమె కవిత్వం తొలితరం స్త్రీ వాద ధోరణిని ప్రతిధ్వనిస్తుందని చెప్పవచ్చు.

విమల రాసిన కవితలను 'అడవి ఉప్పొంగిన రాత్రి' అనే పేరుతో విప్లవ రచయితల సంఘం సిటీ యూనిట్ వారు ప్రచురించారు. స్త్రీల అణచి వేతకు మూలకారణాలు తెలుసుకొని స్త్రీ విముక్తికి శాస్త్రీయమైన పరిష్కార మార్గాన్ని సూచించిన కవిత 'వంటిల్లు' విమల కవితలలో ఇది చాలా బలమైన కవిత. -

"మా అమ్మొక ప్రేతంలా తేలుతూ ఉంటుందిక్కడ
అసలు మా అమ్మే నడుస్తున్న వంట గదిలా ఉంటుంది
ఈ వంటింటి సామ్రాజ్యానికి మా అమ్మే రాణి
అయినా, చివరకు వంటింటి గిన్నెలన్నిటిపైనా
మా నాన్న పేరే?
ఇక గిన్నెలపై ఎవరి పేర్లూ వద్దూ
వేరు వేరు స్వంత పొయ్యిలను
పునాదులతో సహా తవ్విపోద్దాం రండి!

అని అంటూ ఇప్పుడున్న వ్యవస్థను ధ్వంసం చేయాలని విమల ఉద్దేశం. విమల కవితలలో 'సౌందర్యాత్మక హింస' 'వంటిల్లు' 'తెగబడిన మాకలల ప్రపంచం' 'దిగంబరుల ఊరేగింపు' అనేవి చాలా బలమైన కవితలు.

జయప్రభ 'యుద్ధోన్ముఖంగా' 'సూర్యుడు కూడా ఉదయిస్తాడు' 'వామనుడి మూడోపాదం''ఇక్కడ కురిసిన వర్షం ఎక్కడి మేఘానిది'. 'యశోధరా రా ఈ వగ పెందుకే', అనే కవితా సంకలనాలను ప్రకటించారు. పితృస్వామ్య భావ జాలం మీద బలమైన నిరసన తెలిపే కవిత జయప్రభ రాసిన 'పైటని తగలెయ్యాలి'! కవిత, ఆ కవితాఖండికలో

నన్ను అబలని చేసిన
పితృస్వామ్యపు అదృశ్యహస్తం పైట
దోపిడీ సంస్కృతి
నా వ్యక్తిత్వాన్ని శవంగా చేసి
దానిపైన కప్పిన తెల్ల దుప్పటి పైట
నేను నడిచే శవాన్ని కాకుండా ఉండాలంటే
ముందుగా పైటని తగలెయ్యాలి
పైటని తగలెయ్యాలి'' అని పైట కొంగు చాటున స్త్రీ త్వాన్ని అణచివేసే పురుషాధిక్య తత్వాన్ని బట్టబయలు చేస్తూ, పైటని తగలెయ్యాలి అంటూ కవిత్వీరించారు.

అదేవిధంగా జయప్రభ తన ఆవేదనను ఈ విధంగా వ్యక్తం చేశారు

''ఆ కళ్ళల్లో లక్ష వర్ణాలున్నాయి
కానీ చూపులకి మాత్రం వర్గ విభేదాలు లేవు
ఇప్పుడు ఆ కళ్ళను వెంటాడడానికి
కళ్ళతోనే యుద్ధం చేస్తాను
కళ్ళకే కాదు
ఈ దేశంలోని ఆడదానికి
వళ్ళంతా ముళ్ళుంటే రోజు
ఎప్పుడొస్తుందో'' - అంటూ వివరిస్తారు

జయ ప్రభ కవితలలో 'ప్రకృతి ప్రళయం' 'విచ్చుకత్తులు', 'నాదేశంలో స్త్రీ' 'చూపులు', 'పైటని తగలెయ్యాలి' అనేవి చాలా బలమైన కవితలు. జయప్రభ గారి కవిత్వం సోషలిస్టు ఫెమినిస్టు ధోరణిని ప్రతిబింబిస్తుందని విమర్శకులు పేర్కొన్నారు.

పురుషులు కూడా స్త్రీ వాద రచనలు వెలువరిస్తున్నారు. స్త్రీసమస్యలపై సంపూర్ణ సానుభుతితో కవిత్వం ప్రకటిస్తున్న కవులు ఉన్నారు. కిషోర్, అల్లం నారాయణ, శివారెడ్డి, మొదలైన వారి కవితలు స్త్రీవాద భావనతో కూడిన కవితలే! శిఖముణి (పూలబజారు), అరణ్యకృష్ణ మెహబూబ్ కి మోహిందీ) ఎండ్లూరి (షమ్మా), ఆశారాజు (అద్దంలో ప్రతిబింబం), అలిసెట్టి ప్రభాకర్ (ఎవరమ్మా నువ్వు?) మొదలైన వారి కవితలు స్త్రీల సమస్యలను ఎంతో ప్రభావమతంగా చిత్రించిన కవితలు.

3.8 స్త్రీ వాద సాహిత్య వికాసానికి అనుకావించిన చారిత్రిక నేపద్యం:

ఈ విశాల విశ్వమంతయును ప్రకృతి పురుషుల కలయికచే మనుగడ సాగించు చుచున్నది. నేటి నాగరిక సమాజము ఈ విధంగా -ఆవిర్భవించుటకు పూర్యం ఎన్నో వేల సంవత్సరములుగా మానవుల ఉనికి ఉన్నది. ఆది మానవులు తమ నిత్య జీవన యాత్ర సాగించుటకు గుంపులు గుంపులుగా వలసలు పోయ్యేవారు. నాడు స్త్రీ పురుషులు

ఇద్దరూ హక్కులు, బాధ్యతల విషయంలో సమానంగా ఉండేవారు. ఉత్పత్తి దిశగా మానవ సమాజం అభివృద్ధి చెందుతున్న క్రమంలో పునరుత్పత్తి శక్తి గల స్త్రీ సమున్నతంగా చూడబడింది. స్త్రీ పురుష భేదం లేకుండా స్త్రీలు పురుషులతో ఉత్పత్తి దిశగా ఉత్పత్తి శ్రమలో, ఫలానుభవంలో కూడా సమంగా క్రమంగా వ్యవసాయం, పశు పాలనం, వేట అనునది ముఖ్యవృత్తిగా సమాజం మనుగడ సాగించేది. పశుపాలనం, వేట పురుషులు నిర్వహించేవారు. వ్యవసాయంలో స్త్రీలు ప్రముఖ పాత్ర వహించే వారు. ఈ విధంగా మొట్ట మొదటి సారిగా స్త్రీ పురుషుల మధ్య శ్రమ విభజన ఆరంభమైంది..

వ్యవసాయం అభివృద్ధి చెందేకొద్దీ, మానవులు స్థిర జీవనం సాగించారు. లోహాలను కనుక్కొని వ్యవసాయాన్ని అభివృద్ధి చేశారు. దానితో సంపదలు ఏర్పడ్డాయి. వాటికి వారసత్వ సమస్య వచ్చింది. దాని పరిష్కార దిశగా జరిగిన ప్రయత్నంలో, గుంపులలోని స్త్రీ పురుషులు తమలో తాము సంపర్కం చెందక వేరొక గుంపులోని వారితో లైంగికపరమైన సంబంధాలను ఏర్పచుకోవడంతో స్త్రీలు లైంగిక స్వేచ్ఛ లేకుండగా ఒక పురుషుని తోనే కలిసి ఉండటం, ఒక స్త్రీ, పురుషుల జంట సంపాదించిన సంపద వారి సంతతికే చెందటం అనే కట్టుబాట్లు ఏర్పడ్డాయి. క్రమంగా కుటుంబంలోని స్త్రీ ఇంటికి మాత్రమే పరిమితం చెయ్యబడింది. ఆధిపత్యం పురుషుని చేతిలోకి వచ్చింది. కుటుంబ వ్యవస్థ వివాహ వ్యవస్థా క్రమంగా సమాజంలో స్థిరపడ్డాయి. ఇవి బలపడే కొద్దీ స్త్రీ పట్ల వివక్ష, స్త్రీ నియంత్రణ అధికమయ్యాయి.

పురుషునితో పాటు స్త్రీ సమానంగా శ్రమించినప్పటికీ, పురుషునికి ఉన్న హక్కు, స్వేచ్ఛ స్త్రీ కి లేవు. మధ్యయుగాల నాటికి పూర్తిగా అన్ని దశలలోనూ స్త్రీ ఏదో ఒక రూపంలో పురుషునిచే నియంత్రింపబడింది.

ఆధునిక కాలంలో సమాజంలో వచ్చిన కొన్ని సంస్కరణల ఫలితంగా స్త్రీలు విద్యావంతులై, ఉద్యోగాలలో ప్రవేశించగలిగారు. పురుషులతో పాటుగా సమాజాభివృద్ధిలో భాగస్వాములు కాగలిగారు. ఈ పరిస్థితిలో స్త్రీకి ఇంటా బయటా కూడా శ్రమ ఎక్కువైంది. ఇంతగా శ్రమ చేసినప్పటికీ తగిన గౌరవం దక్కకపోగా చులకనగా తీసిపారేసే పరిస్థితి. సమాజంలో స్త్రీని అనేక విధాలుగా చిన్నచూపు చూస్తోంది. కుటుంబపరంగా, న్యాయపరంగా, సంప్రదాయ పరంగా, మతపరంగా, కూడా స్త్రీ పట్ల వివక్ష చూపబడుతోంది. సంపన్న వర్గాల స్త్రీలపై ఒక విధమైన ఆంక్షలుంటే, శ్రామిక వర్గాల స్త్రీలపై మరోరకమైన అణచివేత కొనసాగుతుంది. ముఖ్యంగా శ్రామిక స్త్రీలలో వేతనంలో వ్యత్యాసం వుండటం, ఆలోచనలను కలుగజేసింది. వర్ణకుల, వివక్షలకు తోడు లింగ వివక్ష కూడా స్త్రీలను అణచి వేతకు గురి చేసింది. నైతిక విలువలు, శీలం, పాతివ్రత్యం వంటి నియమాలన్నీ స్త్రీలకే పరిమితమయ్యాయి.

ఈ నేపధ్యంలో 1970 - 80 దశకాలలో అమెరికాలోని దక్షిణ కరోలినా రాష్ట్రంలోని నల్ల జాతి స్త్రీల ఉద్యమం ఈ స్త్రీ వాద ధోరణులకు పునాదులు వేసింది. 'ది కొంబాహి రివర్ కలెక్టివ్' అనే స్త్రీ వాదుల గ్రూఫ్ తమ ఉద్యమం ద్వారా స్త్రీల స్వరాన్ని బలంగా వినిపించాయి.ఈ స్ఫూర్తితోనే ప్రపంచంలో నలుమూలలా స్త్రీవాద స్వరాన్ని వినిపించనారంభించింది.

1818 నుండి 1829 వరకూ సతీసహగమన వ్యతిరేకోద్యమం - రాజారామ్మోహన్‌రాయ్

1857 లో శారదా జిల్లా రావటం - బాల్య వివాహాల నిషేదం - దయానంద సరస్వతి

1855 నుండి 1856 వరకూ ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్ వితంతు పునర్వివాహ చట్టం

భారతీయ సమాజంలో ఆంగ్లేయుల పరిపాలనా కాలంలో స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన పిమ్మట స్త్రీల అభ్యుదయాన్ని గూర్చి కొన్ని ప్రయత్నాలు జరిగాయి. రాజారామ్మోహన్ రాయ్ సతీసహగమనాన్ని నిరసిస్తూ ఉద్యమించాడు. దయానంద సరస్వతి, కేశవ చంద్రసేన్, వంటి వారు బాల్య వివాహాలను నిరసించారు. వీరేశలింగం పంతులుగారు విధవా

పునర్వివాహాలను ప్రోత్సహించారు. గురజాడ అప్పారావు గారు కన్యాశుల్కాలను నిసించారు.ఈ ఆ విధంగా స్త్రీలకు చదువుకోవటానికి, సమాజంలో స్వయం వ్యక్తిత్వం కలిగి నిలబడటానికి కొన్ని ప్రయత్నాలు జరిగాయి. అయితే ఇవి అన్ని అప్పటికి వున్న వివాహ వ్యవస్థ, కుటుంబ వ్యవస్థల్లోని లోపాలను సవరించే దిశగా జరిగిన ప్రయత్నాలే అయినా, ఇవి స్త్రీలను విద్యావంతులుగా చేసి, ఆలోచింపజేయటానికి ఉపకరించాయి.

చలం స్త్రీల లైంగిక స్వేచ్ఛను కూర్చి ఎంతో సాహిత్యం సృష్టించాడు. ఇంతేకాక రాజకీయంగా కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతాలు బాగా ప్రభోదం పొందాయి. మార్చ్, ఎంగెల్స్, భావజాలానికి ఆకర్షితులైన స్త్రీలు కూడా ఉన్నవారితో చేరటం కూడా స్త్రీవాద ధోరణికి కొంత ఉపకరించింది. ఈ నేపథ్యంలో ఇతర దేశాలలో వచ్చిన స్త్రీవాద ఉద్యమాలు, భారతీయ మహిళా సమాజాన్ని వెన్ను తట్టాయి. తత్ఫలితంగా భారతీయ సాహిత్యంలో, అందులోనూ తెలుగు సౌహిత్యంలో స్త్రీవాద ధోరణితో కవిత్వం, కథలు, నవలలు రాసాగాయి. ఈ సాహిత్యంలో సమాజంలో స్త్రీ ఎలా వివక్షకు గురి అవుతుందో, స్త్రీలను కుటుంబ, రాజ్యం, న్యాయం, సంప్రదాయం ఏవిధంగా అణచి వేస్తోందో వ్యక్తిగతం పేరిట స్త్రీ ఎటువంటి హింసలకు గురి అవుతుందో వేస్తోందో, వ్యక్తిగతం పేరిట స్త్రీ ఎటువంటి హింసలకు గురి అవుతుందో పరామర్శింపబడ్డాయి. స్త్రీల వేదనా భరితమైన మానసిక స్థితిగతులను ఇవి బలంగా వ్యక్తీకరించాయి. వసంతకన్నభిరాన్, ఓల్గా, కుప్పిలి పద్మ మొదలగు వారు స్త్రీవాద ధోరణిలో సాహిత్య సృష్టి చేస్తున్నారు.

పిత్ర స్వామ్య వ్యవస్థ కల్పించిన భావజాలంలో స్త్రీలు తమను తాము మరచిపోయి ఎలా ఆత్మన్యూనతకు లోనవుతారో, లోతుగా పరిశీలిస్తేగాని తెలియని అనేక పురుషాధిపత్యానికి చిహ్నాలను వీరు తమ కవితల ద్వారా వెలికితీసి చూపిస్తున్నారు. సమాజంలో వ్యక్తిగా స్త్రీ పురుషునితో అన్నింటా సమానుఉరాలని తెలియజెప్పటమే వీరి లక్ష్యం.

ఇది పురుషునికి ద్వేషం పుట్టించే భావజాలమనే భ్రమపడరాదు. పురుషాధిపత్య భావజాలాన్ని నిరసించేదే స్త్రీవాద కవిత్వము కానీ పురుషులను నిరసించేది కాదు. పురుషాధిక్య భావ జాలమనెడి ఒక వ్యవస్థ, ఆ వ్యవస్థపై దాడి చేయటమే దీని లక్ష్యం.

డా॥ పిల్లి వాసు
తెలుగు & ప్రాచ్య బాషావిభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం
నాగార్జున నగర్

పాఠం 4:

స్త్రీవాద సిద్ధాంత ధోరణులు

విషయ సూచిక

4.1 స్త్రీ వాద సిద్ధాంత ధోరణులు

4.2 పితృస్వామ్య వ్యవస్థ భావజాలం

4.3 స్త్రీ ఉద్యమాలు - సైద్ధాంతిక పరిణామాలు

4.4 స్త్రీ వాద కథలలో వ్యక్తమైన భావాలు

4.5 ముగింపు

Feminism - (ఫెమినిజం) అనే ఆంగ్ల పదానికి స్త్రీ వాదం అనే తెలుగు పదం వాడబడుతోంది. స్త్రీని గురించిన వాదమునే స్త్రీవాదమనవచ్చు. సమాజంలో స్త్రీకి దక్క వలసిన స్థానాన్ని గూర్చిన ఆలోచనలు, ప్రస్తుతం స్త్రీకి ఉన్న స్థానాన్ని గూర్చిన విమర్శలు, స్త్రీ యొక్క ప్రస్తుత స్థితిగతులకు కారణాలను గూర్చిన ఆలోచనలు, స్త్రీ స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలకు ఆటంకము కలిగించే శక్తులు వీటన్నింటి సమాహార రూపమే స్త్రీ వాద సాహిత్యంగా చెప్పబడుతుంది.

4.1 స్త్రీ వాదం సిద్ధాంత ధోరణులు :

స్త్రీ పురుషులు పుట్టుకచే లింగ పరమైన భేదం కలిగి ఉన్నప్పటికీ, సమాజంలో వారు ఉభయులు సమానమైన పాత్రను పోషించినప్పుడే, ఆ సమాజం పరిపూర్ణంగా అభివృద్ధి చెందగలుగుతుంది. కానీ నేటి సమాజంలో స్త్రీలు విద్యావంతులు, సంపాదన పరులు అయినప్పటికీ, పురుషులతో సమానమైన స్వేచ్ఛను కలిగి వుండటం లేదు. స్త్రీ ఏ దశలో ఉన్నప్పటికినీ ఏదో ఒక రూపంలో పురుషుని అదుపాజ్ఞలలో ఉండవలసివస్తోంది. స్త్రీని ఆ విధంగా అదుపు చేయటానికి కుటుంబం, రాజ్యం, న్యాయం సంప్రదాయం, మతం, అన్నీ సహకరిస్తున్నాయి. ఇవి అన్నీ కూడా పితృస్వామ్య భావజాలంతో లేదా పురుషాధిక్య భావజాలంతో నిర్మంపబడినవే కావటం వల్ల, స్త్రీ స్వేచ్ఛను సాధించడానికి వ్యవస్థను కూడా దిక్కరించి పోరాటవలసిన పరిస్థితి ఉత్పన్నమయింది.

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం, స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తర్వాత స్త్రీల స్థితి గతులలో మార్పుకోసం ఎన్నో సాంఘిక సంస్కరణలు జరిగాయి. కానీ అవి ఉన్న వ్యవస్థలోని లోపాలను సవరించడానికి జరిగిన కొన్ని ప్రయత్నాలే గానీ సమస్య మూలాలలోనికి వెళ్ళి ప్రశ్నించిన సంఘటనలు కావు. 70-80వ దశకాలలో విదేశాలలో వచ్చిన స్త్రీవాద ఉద్యమాల ప్రేరణతో మనదేశంలో కూడా స్త్రీ స్వేచ్ఛకు సంబంధించి కొన్ని ఉద్యమాలు జరగటం, తత్ఫలితంగా కొంత సాహిత్యం రావటం జరిగింది. స్త్రీ వాద ఉద్యమం ఆది నుండి అంతం దాకా ఒకేలా కాక, అందులో వివిధ పరిణామాలు చోటు చేసుకున్నాయి. ఏ ఉద్యమానికైనా ఇలాంటి పరిణామక్రమం ఏదో ఒకటి వుంటుంది. అలాగే స్త్రీ వాద ఉద్యమం కూడా.

దీనిని స్థూలంగా పది రకాలుగా (దశలుగా) చెప్పవచ్చు.

4.1.1 ఉదారవాదం (Liberal Feminism**):-** ఉదారవాదం జీవితానికి సంబంధించిన అన్ని రంగాల్లోనూ స్త్రీల పట్ల చూపే వివక్షను నిరసిస్తూ , సంస్కరణలను కోరుతుంది. పురుషులతో సమానమైన హక్కులను కోరుతుంది. తగిన ప్రతిఫలాన్ని కోరుతుంది. అంటే ఆర్థిక పరంగానే కాక సాంఘిక, సాంస్కృతిక, రాజకీయ రంగాలన్నింటిలోనూ స్త్రీ పురుషులకు మధ్య సమానత్వాన్ని కోరుకుంటుంది.

ఓటు హక్కు విద్య, ఉద్యోగం, పరిపాలనాది రంగాల్లో సమానమైన ప్రాతినిధ్యం ఆశిస్తారు వీరు. గర్భస్రావపు

హక్కు కావాలంటారు. కుటుంబ నియంత్రణను ఆమోదిస్తారు. వీరు సమాజ వ్యవస్థను మార్చదలచక పోయినా కొంత మేర స్త్రీ విమోచనకు వీరి కార్యక్రమాలు దోహదం చేస్తున్నాయి. కాబట్టి వీరు శ్లాఘనీయులే అని అంటారు మల్లాది సుబ్బమ్మగారు.

ఉదారవాదం ఒక ఫిలాసఫీగా మానవుల విచక్షణ ఆలోచనా శక్తుల మీద ఆధారపడి హక్కుల గూర్చి మాట్లాడుతుంది. ఫెమినిజం లిబరల్ సూత్రాన్ని కూడా వర్తింపజేయాలని ప్రయత్నం చేసింది. దీన్నే లిబరల్ ఫెమినిజంగా పేర్కొంటారని వసంతకన్నభిరాన్ చెప్పారు.

4.1.2 అతివాద స్త్రీవాదం - రాడికల్ ఫెమినిజం (Radical Feminism): ఈ అతివాద స్త్రీవాదం విప్లవ పంథాను అనుసరించింది. దీనిలో పురుష ద్వేషం బహిర్గతమవుతోంది. స్వలింగ సంపర్కాన్ని సమర్థిస్తుంది. స్త్రీకి సహజంగా భావింపబడే వేష భాషల్ని, పునరుత్పత్తి విధానాన్ని కూడా కాదంటుంది.

స్త్రీకి గల పునరుత్పత్తి శక్తి మూలంగా ఆమె అభివృద్ధికి ఆటంకం కలుగుతుందని ఈ వాదం అభిప్రాయ పడుతుంది. అందువల్ల దీనికి ప్రత్యామ్నాయంగా 'టెస్ట్‌ట్యూబ్ బేబి'' లాంటి అత్యాధునిక శాస్త్ర విజ్ఞానం ద్వారా స్త్రీలు విముక్తులు కావాలని భావించింది. పురుషాధి పత్యానికి కారణమై, పెళ్ళి మొదలైన విషయాలపై పోరాడాలని ఈ వాదం చెబుతుంది. స్త్రీపురుషుల మధ్య వైరుధ్యం శత్రు వైరుధ్యం అనీ వారిద్దరి మధ్య పోరాటం తప్పనిసరి అని నమ్ముతుంది. స్త్రీ అణచివేతకు ప్రధాన కారణమైన, ఇంటిపని, భార్యను కొట్టటం, తిట్టడం, రేప్ చేయటం మొదలైన అంశాలపై రాజీలేని విధంగా పోరాడాలని 'రాడికల్ ఫెమినిజం' (అతివాద స్త్రీవాదం) ప్రతిపాదిస్తుంది.

4.1.3. సోషలిస్ట్ ఫెమినిజం (Socialist Feminism) :- సామ్యవాద దృక్పథంతో స్త్రీలను అర్థం చేసుకోవటం, స్త్రీల అణచివేతను, పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థను, భూస్వామ్య వ్యవస్థల అణచి వేతగా గుర్తించడం. ఈ దృష్టితోనే కమ్యూనిష్టు ఉద్యమాలలో స్త్రీలు కూడా పాలు పంచుకోవటం జరిగింది.

మార్క్సిస్టు విమోచనా వాదం యొక్క లోపాల్ని వీరు సవరించుకుంటారు. వీరికి ఉదారవాద సిద్ధాంతం సరిపడదు. దానితో వారు తృప్తి పడరు అలాగే మార్క్సిజాన్ని స్త్రీ విమోచనోద్యమానికి కానీ, స్త్రీ విమోచనోద్యమాన్ని మార్క్సిజానికి కానీ లొంగేట్లు చేయరు. స్త్రీ యొక్క ప్రతిపత్తి, ఉత్పత్తి సాధనాల స్థితిగతులతో సరాసరి ముడిపడి వుండికూడా సాపేక్షంగా, స్వతంత్రంగా నిర్ణయించబడుతుందని వీరి వాదన. లైంగిక అసమానత్వం, ఆర్థిక అసమానత్వానికి ముఖ్య కారణం అని వీరు అంగీకరించారు. కాగా వీరిలో చాలామంది మార్క్సిస్టు బంధాల్ని వీడలేకుండా వున్నారని, మల్లాది సుబ్బమ్మ గారు అంటారు.

4.1.4. సాంస్కృతిక ఫెమినిజం (Cultural Feminism) :- ఈ వాదాన్ని 'లెస్బియనిజం' అనికూడా అంటారు. ఈ వాదం పురుషుల కంటే స్త్రీలు ఉన్నతులని అభిప్రాయపడుతుంది. స్త్రీలు స్వజాతిలైంగిక సంబంధాలు పెట్టుకోవాలని ఈ సిద్ధాంతం ప్రతిపాదిస్తుంది. ఈ వాదం స్త్రీలు, పురుషులతో సంబంధ బాంధవ్యాలు ఏర్పరచుకోవటం తీవ్రంగా వ్యతిరేఖిస్తుంది. పురుషులతో సంబంధం లేకుండా స్త్రీలు అందరూ కలిసిమెలిసి వుండాలని, కోరుకుంటుంది. స్త్రీల లైంగిక ప్రాముఖ్యతను విశ్లేషించడమే ఈ వాదం ప్రధానోద్దేశం, పశ్చిమ దేశాల్లో అధికంగా ఈ వాదం కనబడుతుంది. ఈ వాదం భారతదేశంలో కనిపించని పరిస్థితే.

స్త్రీకి వుండే సృజనాత్మక శక్తిని చూసి పురుష జాతి అసూయ చెంది, వారిని అణచివేయటానికి పూనుకున్నదని ఈ వాదన ముఖ్యాంశం. వీరు పురుష నైజాన్ని ద్వేషిస్తారు.

వీరి సిద్ధాంతంలో ముఖ్యమైంది స్త్రీలకు స్త్రీత్వ లక్షణాల్ని, ప్రకృతి ప్రసాధించినదని వాటిని పురుషుల మానసిక

లక్షణాల కన్నా గొప్పగా పరిగణించాలని, అంతగా కాకపోతే సమానంగా లెక్కలోకి తీసుకోవాలని వీరి విశ్వాసం.

4.1.5. కమ్యూనిస్టు ఫెమినిజం (Communist Feminism) : -

స్త్రీ పురుషుల మధ్య, పిల్లలకి, తల్లి దండ్రులకు మధ్య నూతనమైన సంస్కారయుతమైన అనుబంధాలు నెలకొనాలంటే హింసాయుతమైన మార్పు అవసరమని ఈ ఉద్యమకారులు అంటారు. ప్రపంచ వ్యాప్తంగా పెట్టుబడిదారీ విధానం క్రింద అచివేయబడుతున్న ప్రజలందరూ ఈ లక్ష్యసాధన కోసం కృషి చేయాలని వారు భావిస్తారు.

దోపిడికి గురైన కార్మికవర్గ స్త్రీలను, పురుషాధిక్యతకు లోనైన అన్ని సామాజిక తరగతులకు చెందిన స్త్రీలను మేల్కొల్పడం వీరి లక్ష్యం. ప్రపంచ విప్లవమే వీరి స్వేచ్ఛకు ఎకైక మార్గం. అన్నిరకాలుగా అణచి వేయబడే స్త్రీలు ఆ దిశగా కృషిచేయాలనే చెబుతారు.

కమ్యునిస్ట్ స్త్రీ వాదానికి, విప్లవం ద్వారా సంక్రమించే స్వేచ్ఛ అంతిమ లక్ష్యంగా నిర్ణయించారు. సంస్కరణల మూలంగా మహిళల సమస్యలు సంపూర్ణంగా తీరవని భావించారు. కమ్యునిస్ట్ మహిళల్ని విడిగా సంఘటిత పర్చడమనే అంశాన్ని ఉద్యమ మార్గదర్శకులు తిరస్కరించారు. కానీ కార్మిక మహిళల జీవితాల్ని వేధించే రోజువారీ సమస్యల్ని పరిష్కరించటం కోసం కొన్ని డిమాండ్లను రూపొందించారు.

పెట్టుబడిదారీ విధానానికి వ్యతిరేకంగా శ్రామికవర్గ స్త్రీలందరినీ సమీకరించడం లక్ష్యంగా అన్ని దేశాల కమ్యునిస్టు పార్టీలు క్రమబద్ధంగా నిర్మాణ యుతంగా చురుకైన కార్యక్రమాల్ని చేపట్టాలనేది అంతర్జాతీయ కమ్యునిస్టు మహిళోద్యమం యొక్క ముఖ్యమైన సూత్రం.

4.1.6 మార్క్సిస్టు ఫెమినిజం (Marxist Feminism) :- ఈ వాదం కుటుంబం లో జీవశాస్త్ర ప్రాధాన్యతను అంగీకరిస్తుంది. ఉత్పత్తి సాధనాల స్వభావంపై సమాజం ఆధారపడుతుందని వీరు చెబుతారు. దీనికి మూల పురుషులు మార్క్స్, ఎంగెల్స్‌లు, స్త్రీ పురుషుల మధ్య శారీరక విభేదాలు, స్త్రీ, పురుషుల పని విభజనకు దారి తీశాయని అంటుంది ఈ వాదం. స్త్రీకి గర్భధారణ, ప్రసూతి, సహజ ధర్మాలైనందున అవి పురుషాధిపత్యానికి దారితీశాయి. మాతృస్వామ్య వ్యవస్థ పోయి, పితృస్వామ్య వ్యవస్థ వచ్చింది. పారిశ్రామికీకరణ జరిగి సోషలిజం వచ్చిన తర్వాత పురుషాధిపత్యం సమసి పోతుందని అంటుందీ వాదం. ఆర్థిక స్వాతంత్రం వస్తే స్త్రీకి దానంతట అదే సర్వవిధాలైన స్వేచ్ఛ వచ్చేస్తుందని వీరి ఆశ.

పితృస్వామ్య వైరుధ్యం ముఖ్యమే కానీ, వర్గమే ప్రధాన వైరుధ్యమని, ఉత్పత్తి విధానాలలో మార్పుతో స్త్రీ అణచివేత అదృశ్యమవుతుందని చెప్పేవారు 'మార్క్సిస్టు ఫెమినిస్టులు:

4.1.7.విప్లవాత్మక ఫెమినిజం (Revolutionary Feminism) :- పితృస్వామిక వ్యవస్థలో స్త్రీలపై పురుషాధిక్యానికి అవధులు లేవు. అంతేకాదు ఈ వ్యవస్థలో స్త్రీలు భూస్వాముల, కోటీశ్వరులు, సామ్రాజ్యవాదుల దోపిడికి గురవుతున్నారని అభిప్రాయ పడింది స్త్రీలు విముక్తి సాధించాలంటే వ్యక్తిగత ఆస్తిహక్కుపై ఆధారపడిన ఆర్థికవ్యవస్థ మార్పుకోసం శ్రామిక పురుషులతో కలిసి పోరాడాలని చెబుతుంది.

4.1.8 భౌతిక వాద ఫెమినిజం :- డెల్ఫీ అనే స్త్రీ రాసిన (The Main enemy) (ది మెయిన్ ఎనిమి) అనే గ్రంథంలో భౌతిక వాద ఫెమినిజం ప్రతిపాదించబడింది. పురుషుడు, స్త్రీ యొక్క ఉత్పత్తి, పునరుత్పత్తి కార్యకలాపాల్ని నియంత్రించడం ద్వారా వారు అణచివేతకు దోపిడికి గురవుతున్నారని అభిప్రాయపడింది.

4.1.9 పర్యావరణ పరిరక్షణ ఫెమినిజం : జర్మనీలో పర్యావరణ పరిరక్షణ ఫెమినిజం వుంది. స్త్రీలు ప్రకృతిలో దొరికే సహజ వనరులతోనే జీవితానికి కావలసిన వస్తువుల్ని వుత్పత్తి చేయటం, పురుషులు ఆయుదాల్ని ఉపయోగించి వారి

శ్రమశక్తిని కొల్లగొట్టటం చేస్తున్నారు. స్త్రీల జీవితావసరాల వుత్పత్తిని పురుషులు కొల్లగొట్టే విధానం, దౌర్జన్యపూరిత సమీకరణం వివిధ రూపాల్లో కొనసాగుతూ వచ్చాయని అభిప్రాయ పుడుతుంది.

4.1.10. సమన్వయ స్త్రీవాదం (కంపేరిటీవ్ ఫెమినిజం) :- స్త్రీ పురుషులు, పరస్పర అవగాహనతో, సమాన బాధ్యతలు కలిగి ఉండాలని కోరుతుంది. పురుషస్వామ్య భావజాలం వల్ల జరిగే అణచివేతను, హింసను ప్రతిఘటించే ప్రయత్నంతో స్త్రీవాదం మొదట పురుషులను ద్వేషించే విప్లవాత్మక ధోరణిలో ఆరంభమైనా క్రమంగా వాస్తవికతను గర్తించి సమన్వయ వాదంలోనికి పరిణమించటం దాని క్రమ పరిణామాన్ని సూచిస్తోంది.

స్త్రీవాద ఉద్యమ ఫలితంగా వచ్చిన స్త్రీవాద సాహిత్యం ప్రవచించే సిద్ధాంతాలను గూర్చి కొంచెం పరామర్శిద్దాం.

(ఎ.) స్త్రీవాదం నేడున్న వ్యవస్థల పునాది నిర్మాణాలన్నింటినీ ప్రశ్నిస్తుంది. కుటుంబం, ఆస్థి, బలవంతపు హెటరో సెక్సువల్ సంబంధాలు, కులం, లింగవివక్ష రాజ్యం, న్యాయం, వీటన్నిటి మూలాలను తడిమి చూస్తుంది. ఏ చర్చలో అయినా స్త్రీల అనుభవాన్నే ప్రధాన కేంద్రంగా చూస్తుంది.

(బి.) మనం వ్యక్తిగతంగా భావించే, అనేక అంశాల మూలాన్ని తడిమి దాని రాజకీయ స్వరూపాన్ని ఆవిష్కరిస్తుంది. ఇందులో పబ్లిక్, ప్రైవేటు అనే విభజన రేఖ ఉండదు. అలాగే కుటుంబం, రాజకీయం అనే భేదం ఉండదు. వివాహం, దాంపత్యం, పాతివ్రత్యం, మాతృత్వం, వంటి భావజాలానికి గల రాజకీయ సంబంధాలను వెలికి తీస్తుంది.

(సి.) లైంగికత్వం - (జండర్ విధానం) అనేది స్త్రీవాదులు లేవనెత్తే అంశాలలో ముఖ్యమైంది. స్త్రీని అదుపుచేసే సాధనాలు.

1. రేప్ 2. కుటుంబ హింస - - వీటిపై స్త్రీవాదుల అభిప్రాయం

1. రేప్ అనేది ఒక వ్యక్తి చేసే హింసకాదు, అది పితృస్వామ్య భావజాలంతో స్త్రీని, పురుషుడు అదుపుచేయటానికి ఉపకరించే ఒక సాధనం

2. కుటుంబ హింస కూడా ఉన్నత వర్గాలలో పాతివ్రత్యరూపంలో, శ్రామిక వర్గాలలో శారీరక హింసగానూ వుంటుంది.

(డి.) సమాజాన్ని ఉత్పత్తి విధానం ద్వారా మాత్రమే కాక, పునరుత్పత్తి విధానం ద్వారా కూడా అర్థం చేసుకోవాలి.

(ఇ.) స్త్రీ . గృహిణిగా, భార్యగా, తల్లిగా మలచబడుతుంది. మాతృత్వం స్త్రీ కి తప్పని సరైందిగా'శీలం' 'పాతివ్రత్యం' చాలా ముఖ్యమైనదిగా ప్రచారం చేయబడతాయని వీరి అభిప్రాయం.

ఈ విధమైన ప్రధాన సిద్ధాంత భావజాలంతో స్త్రీవాద ఉద్యమాలు సాగాయి. తత్ఫలితంగా స్త్రీవాద సాహిత్యం ఆవిర్భవించింది. ఈ సాహిత్యం స్త్రీల నేటి స్థితిగతులు వస్తువుగా, ఆమె మానసికానుభవమే కేంద్రంగా ఆవిర్భ వించింది. ప్రతి చిన్న విషయంలోనూ పితృస్వామ్య భావజాలం స్త్రీని అణచివేయటానికి ఎటువంటి ప్రయత్నాలు చేసిందో, చేస్తుందో పితృస్వామ్య వ్యవస్థ ఎంతటి గట్టి పునాదుల్ని కలిగి ఉన్నదో ఈ సాహిత్యం వల్ల స్పష్టం చేయబడుతుంది. స్త్రీకి సహజంగా చెప్పబడే ' మాతృత్వం' విషయంలో స్త్రీకి స్వేచ్ఛ అనేది లేకపోవటాన్ని వీళ్ళు ప్రశ్నిస్తారు. ఉత్పత్తి విధానం ద్వారా శ్రామికుడు సమాజంతో ఎటువంటి హక్కులు పొందుతున్నాడో, పురుత్పత్తి విధానంలో ఉన్న స్త్రీకూడా సమాజంలో ఉన్నటువంటి హక్కులు పొందాలని వీరి అభిప్రాయం

తానుకనే సంతానం తనకు మాత్రమే చెందినది కాదని, ఆసంతానం తర్వాత సమాజంలో పౌరునిగా మారుతుంది కాబట్టి తల్లి పిల్లలను పెంచటం కేవలం వ్యక్తి గతంకాదు. సామాజికమని, కాబట్టి పిల్లల్ని పెంచే ప్రక్రియలో తల్లి తో పాటు తండ్రి, సమాజం కూడా భాగస్వామ్యం వహించాలని వీరి అభిప్రాయం. ఈ విధంగా మనం వ్యక్తిగతంగా భావించే అనేక విషయాలు మూలంలో పరిశీలిస్తే సమాజానికి చెందినవని, వాటి పరిష్కారం జరగక స్త్రీలకు స్వేచ్ఛ

లభించదని వీరి అభిప్రాయం.

4.2 పితృస్వామ్య వ్యవస్థ - భావజాలం - స్త్రీల అణచివేత

పితృస్వామ్య వ్యవస్థ యొక్క భావజాలం సమాజంలోని అన్ని రంగాలలోనికి ప్రవేశించింది. అలా ప్రవేశించిన ఆ భావ ధోరణి గుర్తించడానికి వీలు లేనంతగా స్థిరపడింది. స్త్రీవాద ఉద్యమాలు, స్త్రీవాద సాహిత్యం, ఈ మూలాలలోకి వెళ్ళి ప్రశ్నించడం ద్వారా వాటి పునాదులను కదిలించే ప్రయత్నం చేస్తున్నాయి.

మన నిత్య జీవితంలో పితృస్వామ్యం భిన్న రూపాల్లో కనబడుతూ ఉంది. కొన్ని కొన్ని సంఘటనలు, అభిప్రాయాలు చాలా సహజమైనవిగా భ్రమింపజేస్తుంటాయి. వాటి మూలాల్ని గుర్తిస్తే, పితృస్వామ్యం ఎంతటి దృఢంగా ఉందో మనం గ్రహించగలం.

ఆడపిల్ల పుడితేనే భారంగా భావించి దిగులు పడే వాళ్ళుంటారు. దీని వెనకాల కొడుకు ముఖ్యమనే ఆలోచన ఉంది. ఇది పురుషాధిపత్యాన్ని తెలియజెప్పే ఆలోచన.

ఇళ్ళలో మగవాళ్ళు ముందు భోజనాలు చేసి, వారు తినగా మిగిలిందాన్ని ఆడవాళ్ళు సర్దుకు తినటం వెనకాల కూడా స్త్రీల పట్ల చూపే వివక్షదాగి వుంది.

ఆడపిల్ల ఇంటిలో తల్లికి సహాయపడటం, మగపిల్లలు ఖాళీగా కూర్చోవటం లేదా బైట సరదాగా తిరగటం, వెనుకాల కూడా స్త్రీలు, ఆడ పిల్లలే ఇంటిలో పని భారం వహించాలనే భావజాలం దాగి ఉంది.

బయట తిరిగి మగ పిల్లవాడు ఎప్పుడు వచ్చినా నిందించకపోవటం, ఆడపిల్లను అసలు బయటకే వెళ్ళవద్దని, హించించటం వెనకాల ఆడవారికి స్వేచ్ఛ ఉండకూడదనే భావం ఉంది.

కుటుంబంలో, పని చేసేచోట, స్త్రీలపై లైంగిక వేదింపులు, శీలం స్త్రీకే ప్రధానమనే భావన నూరిపోయటం వెనుక స్త్రీని అభద్రతా భావంలోనికి నెట్టి వేసే ధోరణిలో భాగము.

కుటుంబ నియంత్రన పాటించాలన్నా, అబార్షన్ లేదా గర్భనిరోధక ఆపరేషన్ చేయించుకోవాలన్నా, లేదా పిల్లల్ని కనాలన్నా భర్త అంగీకారం తప్పనిసరిచేయటం, భార్య అభిప్రాయానికి అవకాశమే లేకపోవటం, దీని వెనుక మగవాడు ముఖ్యమును భావం, కేవలం భీజం మాత్రమే ప్రధానమని క్షేత్రానికి అంత ప్రాధాన్యత లేదనేదే ఈ భావజాలం యొక్క ధోరణి.

ఈ విధంగా అనేక అంశాలలో, నిర్ణయాలలో, సంఘటనలలో, పితృస్వామ్య భావజాలం బలంగా నాటుకొని ఉంది. ఈ పితృస్వామ్య మనేది ఒక వ్యవస్థ. ఇది పురుషుణ్ణి స్త్రీ ద్వేషించటం కాదు. పురుషులు స్త్రీలపై ఆధిపత్యం చెలాయించే, అణచి వేసే, దోపిడీ చేసే దుర్మార్గమైన సాంఘిక నిర్మాణాలతో, పద్ధతులతో, కూడిన విధానమునే పితృస్వామ్యం అంటారు. అని సిల్వియావాల్బే తన 'పితృస్వామ్య సిద్ధాంతీకరణ' అనే పుస్తకంలో చెప్పారు. ఈ పితృస్వామ్య విధానంలో పురుషులు అనేక విషయాలలో నియంత్రిస్తూ వుంటారు.

వాటినీ ఈక్రింది విధానంలో పరిశీలనాత్మక దృష్టికోణంలో చూడవచ్చు. అవి.

1. **స్త్రీల శ్రమశక్తి (లేదా) ఉత్పత్తి శక్తి:** స్త్రీల శ్రమను ఇంట్లోను, బయట, జీతానికి పనిచేసేచోట, పురుషులు కంట్రోల్ చేస్తారు. స్త్రీ తన శక్తినంతటినీ తన కుటుంబ సభ్యుల సేవకు వినియోగిస్తుంది. కూతురు, భార్య, తల్లి అనే వివిధ దశల్లో ఆమె శ్రమను ఉచితంగా పురుషుడు సొంతం చేసుకుంటాడు.

ఇంటికి వెలుపల స్త్రీల శ్రమను రకరకాలుగా కంట్రోల్ చేస్తారు. బయట పని చేయటానికే అంగీకరించక పోవటం, పని చేసినా జీతం తనకే ఇవ్వాలని అనటం, తక్కువ జీతం ఇవ్వటం, చిన్నచిన్న ఉద్యోగాలలోనే నియమించటం

ఈ విధమైన పద్ధతులలో స్త్రీల శ్రమశక్తి కంట్రోల్ చేయబడుతుంది.

2. **స్త్రీల సంతానోత్పత్తి :-** పురుషులు స్త్రీల సంతానోత్పత్తి శక్తిని వివిధ రూపాల్లో కంట్రోల్ చేస్తారు. స్త్రీలు ఎంతమంది పిల్లల్ని కనాలో రాజ్యం నిర్ణయిస్తున్న సమాజాలు ఉన్నాయి. ప్రభుత్వాలు అమలు చేసే కుటుంబ నియంత్రణ పథకాలు ఈ కోవకు చెందినవే. అంతేకాక ఒకరుముద్దు, ఇద్దరు హద్దు, ముగ్గురు వద్దు. అనే (స్లోగన్స్) నినాదాల ప్రచారంలోని అంతరార్థం కూడా రాజ్యం సంతానాన్ని ఎంతమందిని కనాలి అనేది నిర్ణయించటంలో భాగమే.

స్త్రీలు గర్భనిరోధక పద్ధతులు ఉపయోగించవచ్చా? కూడదా, గర్భస్రావం చేయించుకోవచ్చా? లేదా? అనేది మతాధికారులు నిర్ణయించే సమాజాలున్నాయి. సరియైన గర్భనిరోధకాలు అందించక పోవటం ద్వారా దానికి సంబంధించిన విజ్ఞానాన్ని సరిగా అందివ్వకపోవటం ద్వారా, స్త్రీలపై బలవంతపు మాతృత్వం రుద్దబడుతోంది. గర్భస్రావానికి కొన్ని పరిమితులను విధించటం ద్వారా, గర్భస్రావానికి అవకాశాన్ని నిరాకరించి అదేసమయంలో స్త్రీలు లైంగిక సంబంధాలలోకి తప్పని సరిగా వెళ్ళేలా ఒత్తిడి తెస్తున్నాయి.

3. **స్త్రీల లైంగికత్వం పై కంట్రోల్** : స్త్రీలు తమ పురుషుల అవసరాలకు అనుగుణంగా లైంగిక సేవలు అందించాలి. వివాహానికి వెలుపల స్త్రీలు లైంగిక వ్యక్తీకరణకు చోటు లేకుండా చేయటానికి ప్రతి సమాజం లోనూ, రాజ్యం, నైతిక, న్యాయ నియంత్రణ వ్యవస్థలో ఏర్పాటు చేసింది. అదే రాజ్యం పురుషుల వ్యభిచారాన్ని చూసి చూడనట్లుంటుంది. స్త్రీలపై జరిగే అత్యాచారం రేప్' అధికార వర్గానికి ఒక రాజకీయ ఆయుధంలా ఉపయోగ పడుతుంది. అధికారం కలిగిన వర్గం అధికారం లేని వర్గాన్ని అణచివేసేందుకు చేసే రాజకీయ చర్యగా, రాడికల్ ఫెమినిజం దీన్ని గుర్తిస్తుంది. ఇట్లే వ్యవస్థీకరింపబడిన వ్యభిచారం, ఫోర్నోగ్రఫీ, నిర్భంద పరలింగ సంపర్కం, ఇవన్నీ పితృస్వామ్యంలో స్త్రీ లైంగికత్వంపై కుట్రలకు ఉదాహరణలని రాడికల్ ఫెమినిజం చెబుతుంది.

4. **స్త్రీ బయట స్వేచ్ఛ** : స్త్రీల లైంగికత్వాన్ని ఉత్పత్తినీ, పునరుత్పత్తినీ, కంట్రోల్ చేయాలంటే ముందుగా, స్త్రీల కదలికలను కంట్రోల్ చేయటం, పురుషులకు చాలా అవసరం. పరదా పద్ధతి, ఇల్లు దాటి బైటకు రానివ్వకపోవటం, పబ్లిక్ ప్రపంచాలుగా సమాజాన్ని విడగొట్టటం, స్త్రీ పురుషుల మధ్య స్నేహాలకు పరిమితులు, ఇవన్నీ స్త్రీల కదలికలను కంట్రోల్ చేస్తాయి.

5. **ఆస్థి. ఇతర ఆర్థిక వనరులు** : చాలా వరకు ఆస్థి, ఇతర ఆర్థిక వనరులు పురుషుల చేతిలోనే వుంటాయి. ఒక పురుషుని చేతి నుండి వేరొక పురుషుని చేతికి వెళ్తాయి. తండ్రి నుండి కొడుక్కిరావటం ఇదే. చట్టపరమైన హక్కులున్నా, సంప్రదాయపు అలవాట్లు మానసిక ఒత్తిడులు, సమాజపు కట్టుబాట్లు, హింస మొదలైనవి ఆస్తులను స్త్రీ చేతికి రాకుండా అడ్డుకుంటాయి. పర్సనల్ లాలు స్త్రీల హక్కులను పెంచటం మానేసి అరికడతాయి.

ఈ విధమైన నియంత్రణ లన్నింటినీ పితృస్వామ్యం వివిధములైన వ్యవస్థల ద్వారా సాధిస్తుంది. పితృస్వామ్య విధానానికి కుటుంబం, మతం, ప్రచార సాధనాలు, రాజ్యం, న్యాయ వ్యవస్థ ఆర్థిక వ్యవస్థ, విద్యావస్థ మొదలైనవి మూల స్థంబాలు. ఈ విధమైన వ్యవస్థల స్వరూపాన్ని సూక్ష్మంగా గమనిస్తే ......

(I) **కుటుంబం** : - సమాజంలో ప్రాథమిక యూనిట్ అయిన కుటుంబం మిగిలిన అన్నిటికంటే ఎక్కువ పితృస్వామ్య స్వభావాన్ని కలిగి వుంటుంది. పురుషులే కుటుంబ పెద్దగా ఉండి, స్త్రీల లైంగికత్వాన్ని, శ్రమను, ఉత్పత్తిని, పునరుత్పత్తిని నియంత్రిస్తూ ఉంటారు. రాబోయే తరాలకు పితృస్వామిక విలువలలో సాంఘిక శిక్షణ నిచ్చేదిగా కూడా ముఖ్యపాత్రను నిర్వహిస్తుంది. ఇందులో మగపిల్లలు పెత్తనం చెయ్యటం, ధీమాగా మెలగటం, నేర్చుకుంటారు. ఆడపిల్లలు వినయ విధేయతలతో లొంగి ఉండటం, అసమానంగా చూసినా అవమానపడకుండా ఉండటం

నేర్చుకుంటారు. "గెర్డాలెర్నర్" కుటుంబ రాజ్యంలోని క్రమతను ప్రతిబింబించి, పిల్లలకు, దాన్ని అనుసరించే శిక్షణను ఇవ్వటం మాత్రమే కాదు, అది ఎప్పటికప్పుడు ఆ క్రమతను సృష్టించి మళ్ళీ మళ్ళీ దానికి బలాన్ని చేకూరుస్తుంటుంది అని అంటారు.

(II) మతం : ఆధునిక మతాలన్నీ పితృస్వామికమైనవే. అవి పురుషాధిక్యమును తిరుగులేనిదిగా నిర్వచిస్తాయి. ప్రాచీన కాలంలో స్త్రీ శక్తి స్వరూపిణి అనే భావం వుండేది. అది క్రమంగా బలహీనపడి ఆడదేవత స్థానములో, మగ దేవుళ్ళు వచ్చారు. అన్ని మతాలు, నీతిని నియమాలను, ప్రవర్తనా రీతులను న్యాయసూత్రాలను, నిర్వచించి, స్త్రీలపై పురుషాధిపత్యాన్ని ధృడపరుస్తాయి. రాజ్య విధానాన్ని కూడా మతాలే ప్రభావితం చేసే దేశాలుకూడా ఉన్నాయి. ప్రతీమతమూ స్త్రీ పురుషుల నీతి నియమాల విషయంలో ద్వంద్వ ప్రమాణాలను అనుసరిస్తోంది.

(III) న్యాయవ్యవస్థ : చాలా దేశాల్లో న్యాయ వ్యవస్థకు పితృస్వామిక లక్షణాలు, బూర్జువా లక్షణాలు రెండూ ఉంటాయి. కుటుంబం వివాహం, వారసత్యం, మొదలైన విషయాలలో చట్టాలు పితృస్వామిక భావజాలంతోనే రూపొందించబడ్డాయి. న్యాయాధిపతులు, న్యాయవాదుల పితృస్వామిక ఆలోచనా ధోరణినే కలిగివుంటారు. న్యాయ సమన్వయం కూడా పితృమిక భావజాలంతో నిండి ఉంటుంది.

(IV) ఆర్థిక వ్యవస్థ - ఆర్థిక సంస్థలు :- పితృస్వామిక వ్యవస్థలో, ఆర్థిక సంస్థలు, వనరులు అన్నీ పురుషుని కంట్రోల్లోనే ఉంటాయి. ఆర్థిక కార్యక్రమాల నిర్వహణ అంతా పురుషుల చేతిలోనే వుంటుంది స్త్రీల శ్రమశక్తిని, ఆర్థిక పరమైనదిగా గుర్తించనే గుర్తించరు. పిల్లల్ని కనడం , ఇంటిపని అంతా గుర్తింపుకు నోచుకోనిది.

(V) రాజ్యం (చట్టం) రాజకీయ వ్యవస్థలు : సంస్థలు, గ్రామ పంచాయితీ నుండి పార్లమెంటు వరకూ అన్ని స్థాయిల్లోనూ పురుషాదిపత్యమే వుంటుంది. స్త్రీలు రాజకీయంగా ప్రముఖ స్థానాల్లో ఉన్నా, వారు పురుషులు ఏర్పరచిన నిర్మాణాలలో, ఆ సూత్రాలకు అనుగుణంగానే పనిచేస్తారు. రాజకీయ పార్టీలు కూడా స్త్రీలకు ముఖ్య పాత్ర ఇవ్వడానికి సిద్ధంగా లేవు. ఏ పార్లమెంట్ లోనూ 10% మించి స్త్రీల ప్రాతినిద్యం లేదు.

(VI) ప్రచారసాధనాలు. :- సినిమాలు, టి.విలు, పత్రికలు, రేడియో ఇవన్నీ పురుషాధిపత్యపు వర్గ, వర్ణ జెండర్ భావజాలాన్ని ప్రచారం చేస్తున్నాయి. రిపోర్టింగులో, సమాచారాన్ని ఇవ్వటంలో వ్యాపార ప్రకటనల్లో అనేక సంఖ్యలో సెక్సిస్టు ధోరణి కొట్టవచ్చినట్లు కనబడుతుంది.

(VII) విద్యా వ్యవస్థలు - జ్ఞాన సంపాదనా వ్యవస్థలు : నేర్చుకోవటం, బోధించటం అనేవి ఎప్పుడైతే వ్యవస్థాగతం అయ్యాయో, అప్పటినుంచీ పురుషులు జ్ఞానం అనే దానంతటి మీద కంట్రోలును సంపాదించారు. తత్త్వశాస్త్రం. మత శాస్త్రం, న్యాయ శాస్త్రం, సాహిత్యం, కళలు విజ్ఞాన శాస్త్రం, అన్నిటి మీద పురుషుల ఆధిపత్యం స్థిరపడింది. దీని వల్ల స్త్రీల జ్ఞానం, అనుభవం నైపుణ్యం, ఆకాంక్షలు, ప్రక్కకు నెట్టివేయబడ్డాయి.

ఈ విధమైన వ్యవస్థల ద్వారా పురుషాధిపత్యం కొనసాగింపబడుతుంది. పితృస్వామ్య భావజాలంలో పెరిగిన స్త్రీలు కూడా, వాటినే సమర్థిస్తూ ఉండటం జరుగుతుంటుంది. ఆ భావజాలం చెప్పిన నీతి, నియమాలు, ధర్మాలనే వీరు కూడా సమర్థిస్తుంటారు. తమంత తాముగా ఆలోచించక, గతాను గతికమైన భావజాలంతో ఆలోచించడం వల్లనే స్త్రీవాద సిద్ధాంతాల ప్రచారానికి స్త్రీలు కూడా పూర్తిగా సహకరించని పరిస్థితులు కూడా నేటికీ అక్కడక్కడా వున్నాయి. ఒక కుటుంబంలో అత్త సాటి స్త్రీ అయిన కోడలి మాటను సమర్థించదు. భర్త మాటనో, కొడుకు మాటనో సమర్థిస్తుంది. దీనివల్ల స్త్రీలకు స్త్రీలే శత్రువులనే మాట భయలు దేరింది. కానీ వాస్తవానికి అత్త స్థానంలో ఉన్న స్త్రీ పితృస్వామ్య భావజాలంలో పెరగటం వల్ల, అటువంటి అభద్రతా భావజాలం వల్ల కోడలు స్త్రీ అయినా వ్యతిరేఖిస్తోంది. తన

ఆలోచనలోని మూలాన్ని ఆమె గుర్తించిన రోజున అలా జరగదు. మనం గుర్తించలేనంతగా పితృస్వామ్య భావజాలం, సమాజంలోని అన్ని వ్యవస్థల్లోనూ నాటుకొని వుంది.

4.3 స్త్రీ ఉద్యమాలు - సైద్ధాంతిక పరిణామం

స్త్రీ పురుషులిద్దరూ కలిసి శ్రమించి, శ్రమఫలాన్ని సమంగా అనుభవించిన కాలం నుండి, క్రమంగా శ్రమ విభజన పేరుతో స్త్రీ ఇంటికి మాత్రమే పరిమితమైన కాలం వరకూ స్త్రీ కొంచెం కొంచెంగా నియంత్రించబుతూ వచ్చింది. సమాజం మాతృస్వామిక వ్యవస్థ నుండి పితృస్వామిక వ్యవస్థలోనికి పరిణామం చెందింది. ఈ పితృస్వామిక భావజాలం సమాజంలోని అన్ని రంగాల్లోనూ బలంగా వెళ్ళునుకొని, తరచి తరచి చూస్తేగాని తెలియనంతగా తదాత్మ్యం చెందింది పురుషుడు అన్ని దశలలోను స్త్రీని నియంత్రించే శక్తిగా స్థిరపడ్డాడు. ఈ కారణంగా స్త్రీలపై రకరకాల రూపాలలో అణచివేత, హింస ప్రబలింది.

ఆధునిక కాలములో కొందరువ సాంఘిక సంస్కర్తలు, కొన్ని సంస్కరణల ద్వారా, స్త్రీల స్థితిగతులలో కొన్ని మార్పులకై ప్రయత్నించారు. అందుకుకొన్ని ఉద్యమాలు సాగాయి. స్త్రీల అభివృద్ధికై సాగిన ఉద్యమాలను స్థూలంగా రెండుగా విభజించవచ్చు.

1. పురుషుల నాయకత్వంలో స్త్రీల అభ్యుదయానికై సాగిన ఉద్యమం
2. స్త్రీల నాయకత్వంలో స్త్రీలతో సాగిన ఉద్యమం.

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం, ఆంగ్లేయుల పరిపాలనా కాలంలోనే కొందరు స్త్రీల అభ్యుదయానికై కొన్ని ఉద్యమాలు నిర్వహించారు. రాజా రామ్మోహన్‌రాయ్ సతీసహగమనాన్ని నిరసిస్తూ 1818లో ఉద్యోమాన్ని చేపట్టాడు. లార్డ్ బెంటింగ్ సమచారంతో 1829 లో డిసెంబర్ 4న సతీసహగమన నిషేద చట్టం అమలుకు వచ్చేటట్లు ప్రయత్నించాడు.

భారతదేశంలో ఆనాడు బాల్య వివాహాలు జరుగుతుండేవి. వీటివల్ల చిన్నతనంలోనే వైదవ్యం ప్రాప్తించిన స్త్రీలు, వారి స్థితిగతులు అతి దయనీయంగా ఉండేవి. వీటిని గమనించిన దయానంద సరస్వతి, కేశవచంద్రసేన్ వంటివారు బాల్యవివాహాలను నిరసిస్తూ ఉద్యమించారు. వీటి ఫలితంగా, 1927లో శారదా జిల్లా ద్వారా 1929లో దానిని చట్టం చేయటం ద్వారా బాల్య వివాహాలు నిషేదించబడినాయి.

ఈ బాల్య వివాహాలను వెన్నంటివుండే కన్యాశుల్కం అనే సాంఘిక దురాచారం వల్ల ఎందరో స్త్రీల జీవితాలు బలయ్యాయి. దీన్ని వ్యతిరేకిస్తూ వీరేశలింగం పంతులుగారు. స్త్రీ విముక్తి ఉద్యమం చేపట్టారు. గురజాడ వారు దీనిని నిరసిస్తూ కన్యాశుల్కం నాటకం రచించారు. అది బహుళ ప్రజాదరణను పొందింది.

బాల్య వివాహాల వల్ల బాల్యంలోనే వైదవ్యం పొందిన స్త్రీలు ఎక్కువగా ఉండేవారు. వారి సిద్ధాంతాలు, మిక్కిలి దయనీయంగా వుండేవి. ఈ వితంతువుల సమస్యా పరిష్కారానికి వితంతు పునర్వివాహమే శరణ్యమని సంస్కర్తలు గుర్తించారు. ఈశ్వర చంద్ర విద్యాసాగర్ 1855లో దీనిపై ఉద్యమించారు. ఎట్టకేలకు 1856లో వితంతు వివాహ చట్టం వచ్చింది. దక్షిణ భారతదేశంలో కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు గారు ఈ మహోద్యమానికి నాయకత్వం వహించారు.

పురుషాధిక్య సమాజం పురుషుని స్వేచ్ఛకు ఆటంకం కలిగించలేదు. స్వేచ్ఛకు అన్నింటా ఆటంకం కలిగించింది. స్త్రీల లైంగిక స్వేచ్ఛను నియంత్రించేందుకు పురుషుడు, తన లైంగిక స్వేచ్ఛకై వేశ్యలను సృష్టించాడు ఇది కాలక్రమంలో ఒక వృత్తిగా, ఒక జాతిగా పరిణమించింది. దీనివల్ల వేశ్యల స్త్రీ సంతతి మరలా వేశ్యలుగానే జీవించాల్సిన అగత్యం ఏర్పడింది. కందుకూరి వీరేశలింగంగారు. ఈ వేశ్యావృత్తిని నిరసిస్తూ 1881లో ఉద్యమం చేపట్టాపు. దీనిఫలితంగా

1958లో పడుపు వృత్తి నిషేదచట్టం వచ్చింది.

ఈ ఉద్యమాలన్నీ స్త్రీలను పీడన నుండి, అణచివేతల నుండి ఉద్దరించడానికి పురుషుడు నడిపినమే. ఇవి స్త్రీలలో చైతనాన్ని పెంచడానికి ఉపయోగపడ్డాయి. స్త్రీలు స్వాతంత్రోద్యమంలో పాల్గొనడానికి ఇవి దోహదం చేశాయి. 1918 తర్వాత స్త్రీలు ఉద్యమాలలో, పాల్గొనడానికి ఇవి ఉపయోగపడ్డాయి. అయితే ఈ ఉద్యమాలన్నీ, ఉన్న వ్యవస్థలోనే స్త్రీలకు కొంత మెరుగైన స్థితిని కల్పించడానికి వచ్చినవే కానీ, సైద్ధాంతికంగా వ్యవస్థను నిరసించిన ఉద్యమాలు కావు. తర్వాత కాలంలో జరిగిన స్త్రీ ఉద్యమాలు సైద్ధాంతిక పరంగా వీటికంటే భిన్నమైన లక్ష్యంతో వచ్చినవి.

రష్యాలో సోషలిస్టు రాజ్యావతరణతో ప్రపంచవ్యాప్తంగా కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతాలు ప్రచారమయ్యాయి. భారతదేశంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ అవతరించడంతో కొందరు స్త్రీలు కమ్యూనిస్టు పోరాటాలలో పాల్గొనటం జరిగింది. నైజాం ప్రాంతపు స్త్రీలు రజాకార్లను ఎదిరించి నిల్చారు. కొందరు స్త్రీలు ఉద్యమాలకు నాయకత్వం వహించి ముందుకు నడిపించారు. ఈ ఉద్యమాల ఫలితంగా స్త్రీలలో తాముకూడా పురుషులతో సమానమనే భావనను కలిగించాయి.

ఆంధ్రప్రదేశంలో స్త్రీల సంక్షేమం గురించి ఆలోచించేందుకు అనేక సంస్థలు ఏర్పడ్డాయి. 1886లో బ్రహ్మ సమాజం పక్షాన స్వర్ణకుమారి లేడి అసోషియేషన్ పేరిట పలుచోట్ల శాఖలను నిర్వహించింది. 1901లో బండారు అచ్చమాంబ మహిళా సంఘం స్థాపించింది. 1917 లో భారత స్త్రీ సమాఖ్య స్థాపించబడినది. 1927లో అఖిలభారత మహిళా సంఘం నెలకొల్పబడింది. ఇవి స్త్రీల స్థితిగతులను మెరుగు చేయటం కోసం తమవంతు కృషిని చేశాయి.

ఇక రెండవది స్త్రీలే ఉద్యమాలను నడిపించటం

ఇతి ఆధునిక కాలంలో స్వాతంత్ర్యానంతరము స్త్రీల అభ్యున్నతికై జరిగిన ప్రయత్నాల ఫలితంగా 1974లో అభ్యుదయ స్త్రీల సంఘం ఏర్పడింది. స్త్రీల అణచివేతనూ, పురుషస్వామ్యాన్ని వ్యతిరేఖిస్తూ సోషలిస్టు ఫెమినిస్టులుగా వీరు గుర్తించబడ్డారు. వీరు పెత్తందారీ భూస్వామ్య వర్గాల నుండి స్త్రీలపై జరిగే అణచివేతను నిరసిస్తూ, తమ ఉద్యమాన్ని వ్యాప్తి చేశారు. 1975న ఐక్యరాజ్య సమితి అంతర్జాతీయ మహిళా సంవత్సరంగా ప్రకటించింది. దాన్ని సాధనంగా చేసుకుని అభ్యదయ స్త్రీల సంఘం ఎన్నో సమావేశాలు, గోష్టులు నిర్వహించింది. 1975లో ఎమర్జెన్సీని విధించటం వల్ల వీరి ఉద్యమం కొంత ఆటంక పరచబడింది. 1977లో అభ్యుదయ భావాలు గల స్త్రీలు 'స్త్రీ శక్తి సంఘటన' అనే సంస్థను స్థాపించారు. వీరు స్త్రీ హాస్టల్స్‌లోని అసౌకర్యాలపైన రేప్, వరకట్నం వంటి దురాచారాలపైన ఉద్యమించారు. ఉద్యమాలతో పాటుగా వీరి దృష్టి పరిశోధన వైపు మళ్ళింది.

1975 లో ఫెమినిస్ట్ స్టడీ సర్కిల్ ఏర్పడింది. కుటుంబ హింస, ఇంటి చాకిరీ, అణచివేత, రేప్, వరకట్నం మున్నగు వాటిపై చర్చలు నిర్వహించారు. వీరు కమ్యూనిస్టు నాయకత్వంలో కూడా పురుషస్వామ్య భావజాలాన్ని గుర్తించి నిలదీశారు.

ఈ సంస్థ ద్వారా ఫెమినిస్ట్ సాహిత్యం రావటం మొదలయింది. 'మూడు తలలు', 'మాకు గోడలు లేవు'. 'ఫెమినిజం-ప్రశ్నలు సమాధానాలు'.'పుట్టనిబిడ్డకు తల్లి ఉత్తరం'. మొదలైన పుస్తకాలు ఈ సంస్థ ద్వారా ప్రచురితమయ్యాయి.

1989లో 'మహిళా విద్యార్థి వేదిక' అని ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం విద్యార్థినులచే స్థాపించబడింది. వీళ్ళు కళాశాలల్లో చూపే వివక్షను, అణచివేను నిరశిస్తూ పోరాటం సాగించారు.

భారతదేశంలో జరిగిన స్త్రీల పోరాటాలలో ముఖ్యంగా పేర్కొనదగినది తెలంగాణ పోరాటం. 1946-1951 వరకూ సాగిన తెలంగాణా ప్రజా పోరాటంలో పురుషులతో పాటు స్త్రీలు కూడా పెద్ద సంఖ్యలో పాల్గొనటం జరిగింది.

ఇందులో పురుషులకు ఏదో తోడుగా స్త్రీలు పాల్గొనటం కాదు. స్త్రీలే కొన్నింటికి నాయకత్వం వహించిన సందర్భాలూ ఉన్నాయి. అందుకే స్త్రీల పోరాటంగా దీన్ని పేర్కొనటం జరిగింది. పెసరు సత్తెమ్మ, ఐలమ్మ, దూడల సాలమ్మ, అచ్చమాంబ మొదలగు స్త్రీలెందరో ఎంతో సాహసంతో భూస్వాములను రజాకార్లను ఎదిరించి పోరాడిన వీరవనితలు ఈ ఉద్యమాన్ని అధ్యయనం చేయటం వల్ల రెండు విషయాలు తెలుస్తాయి.

1) కమ్యూనిస్టు ఉద్యమాలలో కూడా స్త్రీల పట్ల వివక్ష ఉండేదని స్త్రీలకు తేలికపాటి పనులను, అప్రధానమైన పనులను మాత్రమే అప్పగించేవారని గమనించవచ్చు.

2) స్త్రీ లలో తాము కూడా పురుషులతోపాటు సమానంగా పోరాడగలమనే ఆత్మవిశ్వాసం ఉండేదని, అంటే పితృస్వామ్య భావజాలం ఎంత దృడంగా నాటుకు పోయిందో మనకు తెలుస్తుంది.

తర్వాత పేర్కొనదగిన మరో విషయం, భారత ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా మార్క్సిస్టు, లెనినిస్టుల నాయకత్వం క్రింద సాయుధ పోరాటం జరిగిన శ్రీకాకుళ గిరిజన ఉద్యమం. ఇందులో కూడా స్త్రీ లు పెద్ద సంఖ్యలో పాల్గొన్నారు. గిరిజన స్త్రీల ప్రత్యేక ప్రతిపత్తివల్ల వారు ఉద్యమంలో పాల్గొనడానికి మార్గం సుగమం అయింది. ఈ ఉద్యమంలో పాల్గొన్న స్త్రీల అనుభవాలను బట్టి, పితృస్వామిక వ్యవస్థ ఎంతటి బలాన్ని కలిగివుందో తెలుస్తుంది. 1958-1968ల మధ్య కాలంలో స్త్రీలు నాయకత్వ స్థానాల్లో లేకపోయినా వారి పాత్ర ప్రముఖమైనదనే చెప్పాలి.

తర్వాత తర్వాత కాలాల్లో స్త్రీలు నాయకత్వ స్థానాల్లోకి వచ్చారు. పంచాది నిర్మల, చౌదరి సంపూర్ణమ్మ, పులిరమణ మొదలైన వారు వెలుగులోనికి వచ్చారు. అయితే వీరు నాయకుల భార్యలు కావటం విశేషం. గిరిజన స్త్రీల నిరక్షరాస్యత వల్ల వారు నాయకత్వ స్థానంలోకి ఎదగలేక పోయారు. అంతేకాక సాయంతో పోరాటం పాల్గొనడానికి స్త్రీలకు పిల్లలు ఒక అవరోధం అయ్యారు.

తర్వాత ఇటీవలే జరిగిన సారావ్యతిరేఖ ఉద్యమం పేర్కొన దగింది . నలభై వేల మంది స్త్రీలు, రాజకీయ పార్టీల ప్రమేయం లేకుండా నెల్లూరుకి తరలివచ్చి, సారా వేలం పాటలను అడ్డగించడం ఒక చారిత్రక సంఘటన. చరిత్ర పుటల్లో స్త్రీల చైతవ్యశక్తిని సువర్ణాక్షరాలతో లిఖంపదగిన సన్నివేశం. స్త్రీలు సాధించిన ఉద్యమానికి తలవొగ్గి పలాయనం చిత్తగించిన సందర్భం ఇది. ఇది స్త్రీల విజయం.

ఇలాంటి ఘటనలు చరిత్రలో చాలా తర్వాత కాలాల్లో లిఖించబడ్డాయి.

4:4. స్త్రీ వాద కథలలో వ్యక్తమైన అభిప్రాయాలు:

ఆధునిక కాలంలో ప్రపంచ వ్యాప్తంగా వచ్చిన స్త్రీ చైతన్యం కారణంగా ఇతర దేశాల్లో వలే, భారత దేశంలో కూడా స్త్రీవాద ఉద్యమం 1980 సంలో ఉదృతంగా సాగిందని చెప్పవచ్చు. తత్ఫలితంగా స్త్రీవాద సాహిత్యం కవితలు, కథానికలు, నవలలు, వ్యాసాల రూపంలో వివిధ ప్రక్రియలలో ఉద్భవించింది. స్త్రీలకు సంబంధించిన అనేక ప్రాచీన మైన సమస్యలు, ఆధునిక సమస్యలు, శారీరక, మానసిక, సామాజిక, వ్యక్తిగత సంబంధమైన సమస్యలు ఈసాహిత్యంలో ప్రధానంగా చూపబడ్డాయి. మనం నిత్యకృత్యంలో వ్యవహరించే తీరులో గుర్తించలేనంతగా పితృస్వామ్య భావజాలం వేళ్ళూనుకొని ఉంది. మనకు వ్యక్తిగత విషయాలుగా తోచే అనేక సమస్యలు మూలాల్లోకి వెళ్ళి పరిశీలించినట్లయితే, స్త్రీ లకు సంబంధించిన సమస్యలు అన్నీ వ్యక్తిగతం కానివని పితృస్వామ్యభావజాలంతో తయారైన రాజ్యం, న్యాయం, కుటుంబం, మతం సంప్రదాయం, అనే వ్యవస్థల వల్ల వచ్చినవేనని మనం గ్రహించగలము. కాబట్టి మనం వ్యక్తిగత సమస్యలుగా భావించేవి అనేకము. సామాజికమైనవిగా, రాజకీయమైనవిగారి గుర్తించేటట్లు కథా రచయిత్రులు తమ తమ కథల ద్వారా ఒక బలమైన ప్రయత్నం చేశారు. ఆ ప్రయత్నంలో వెలువడినదే ఓల్గా రచించిన రాజకీయ కథలు

అనేకథాసంపుటి.

ఓల్గా 1985 నుండి 94. వరకూ రచించిన 10 కథలను ఒక సంపుటిగా వెలువరించింది. సమాజంలో స్త్రీ కి సంబంధించిన కట్టుబాట్లు గానీ, ఆచార వ్యవహారాలుగానీ, చదువు సంధ్యలు గానీ, అలంకరణలుగానీ, వేషభాషలు గానీ, అన్ని నిర్ణయింపబడినవేగానీ, స్త్రీల వ్యక్తిత్వానికి తగిన విధంగా వారి గానీ, మనోవాంఛలకు అనుగుణంగా ఏర్పాటు చేయబడినవికాదు. స్త్రీ శరీరంలో ఏ అవయవంవలో ఉండాలో, ఏ ఆభరణం ఆమె ధరించాలో, ఏపని చేయవచ్చో, చేయకూడదో, ఎలా నడవాలో, ఎప్పుడు నవ్వాలో, ఎప్పుడు ఏడ్వకూడదో, అన్ని పురుషులే నిర్ణయించి చెప్పారు. రచయిత్రి ఈ విషయాలను చూడడానికి చిన్నవిగా అనిపించినా స్త్రీల మానసిక ఒత్తిడిని గుర్తించి దానికి కారణమైన పితృస్వామ్య భావజాలాన్ని బలమైన గొంతుకతో నిరసించింది.

'సీత జడ' అనేకథలో సీత తన పొడవైన, దట్టమైన, నల్లనైన జుట్టును చూసుకుని, చాలా ఆనందించేది. తన స్నేహితులు తన జడను చూసి పొగుడుతుంటే చాలా గర్వంగా భావించేది. అయితే తాను బజారులో దొంగతనం చేసిన ఒక అమ్మాయికి పోలీసులు గుండు గొరికిస్తే ఆశ్చర్య పోయింది. ఆమెకు జుట్టు పోయినందుకు సీతకూడా చాలా బాధపడింది. తన స్కూల్‌లో 'నన్స్'గా వచ్చిన వాళ్ళు జుట్టు లేకుండా ఉండటం ఎందుకో తనకు అర్థంకాలేదు. భర్తపోతే ఆడవాళ్ళకు జుట్టు తీయిస్తారని ఆమెకు తెలుసు. సీత తన జుట్టును గూర్చి ఆనందించే సమయంలోనే ఆమెకు పెళ్ళయింది. పెళ్ళయిన క్రొత్తలో భర్త సీత జుట్టును పొగిడేవాడు. కానీ కాలక్రమంలో ఆమెకు అంత జుట్టు ఉండటం వల్ల అనేక పనులకు ఆలస్యమౌతుందని క్రమక్రమంగా అతడామె జుట్టును నిందించేవాడు. అతడు తన జుట్టును తిట్టినప్పుడల్లా ఆమె బాధపడుతుండేది. ఇంతలో సీతకు 30 యేళ్ళు వచ్చేసరికి భర్త చనిపోయాడు. సీత నాయనమ్మ, అన్నలు, ఆమెకు జుట్టు తీయించాలన్నారు. అయితే తన మేనత్త సుభద్ర అడ్డుపడి ఆమె జట్టును కాపాడింది. తరువాత తన జుట్టును చూసి తానే బాధ పడుతుంది. ఈ కథలో రచయిత ఆడవారికి జుట్టు ఉండాలా..! అక్కర్ల లేదా అనేది నిర్ణయించేది చుట్టూ ఉన్న పురుషస్వామ్య సమాజమే. తండ్రిరూపంలో, అన్నరూపంలో పోలీసు వ్యవస్థరూపంలో, మతరూపంలో, ఆచారరూపంలో, పితృస్వామ్యభావజాలమేనని స్త్రీ అన్ని విధాలా శాసిస్తోందని స్పష్టంగా చూపగలిగింది.

అదేవిధంగా 'ముక్కుపుడక' కథలో రమకు ముక్కుపుడక పెట్టుకునేచోటు అందంగా లేదని చాలా పెళ్ళి సంబంధాలు తప్పిపోయాయి. చివరికి తండ్రి ముక్కు పుడక తీయించేసి ముక్కుకు ప్లాస్టిక్ సర్జరీ చేయిస్తాడు. తరువాత కొంతకాలానికి పక్కింటి సావిత్రి తమ్ముడు పెళ్ళిచూపులకు వచ్చి పిల్లనచ్చింది కానీ, ముక్కు పుడక వుంటే ఇంకా బాగుంటుంది అని అంటాడు. సావిత్రి అతని కోరిక ప్రకారం రమను ముక్కు కుట్టించుకోమని సలహాఇస్తుంది. రమ అందుకు తిరస్కరిస్తుంది. ఈ కథలో మగవారికోరికలకు అనుగుణంగానే స్త్రీల అవయవాలలో మార్పు చేసుకునే దుస్థితి సూటిగా చూపబడింది. స్త్రీ తన అందంకోసం, ఆనందంకోసం ఆభరణాలు ధరించటం, అందంగా తయారవటము అనేది పితృస్వామ్యభావజాలప్రభావం వల్ల సామాజికవ్యవస్థలో బాగా నాటుకుపోయింది అనేవిషయం ఈ కథ ద్వారా తెలుస్తుంది.

న్యాయం, చట్టం, రాజ్యం అనే వ్యవస్థలు కూడా పితృస్వామ్య వ్యవస్థలతో తయారు చేయబడినదిగానే కనపడతాయి. 'ఆర్తి' అనే కథలో సీత చిన్నప్పటి నుండి చాలా ఉత్సాహంగా వుండేది. ఎప్పుడూ హుషారుగా చెలుచెంగున గెంతుతుండేది. తండ్రి ఆమె అలా తిరగటాన్ని నింధించేవాడు. తల్లి కూడా అలా మగరాయుడిలా తిరుగుతావు ఏమిటని తరచు అంటుండేది. ఎలాగో తాను (puc) దాకా చదువుకొంది. తండ్రి చదువుమానిపించి పెండ్లి చేశాడు.

భర్త దగ్గరకూడా ఎంతో ఉత్సాహంగా ఉండేది. భర్త అనుమతితో, చిన్న ఉద్యోగం చేసేది. ఇద్దరు పిల్లల తల్లి అయినది, ఇంటా బయటా ఎంత శ్రమపడినా ఆమెలో ఉత్సాహము తగ్గేది కాదు, భర్త కూడా ఆమె అలా ఉత్సాహంగా ఉండటాన్ని సహించలేకపోయేవాడు. క్రమంగా అతను ఆమెను వేదించటం మొదలు పెట్టాడు. ఆమెను ఉద్యోగం మానివేయమన్నాడు. ఆమె మానకపోయేసరికి జీతం అంతా ఇచ్చివేయమన్నాడు. చివరకు ఆమె నుండి పిల్లల్ని వేరు చేసి, ఆమెను బయటకు పంపేశాడు. ఆమె పిల్లల కోసం న్యాయవాదిని ఆశ్రయించగా, అతడు చట్టప్రకారం పిల్లలు తండ్రికే చెందుతారని చెప్పాడు. ఆ సందర్భంగా "ఒక పొలాన్ని ఒకరికి కౌలుకు ఇచ్చాము అనుకో, కౌలుకు తీసుకున్న అతను తనకు ఇష్టమైనప్పుడు నాట్లు వేసుకుని, పంటపండాక పంటకోసుకుని వెళతాడు. పండిన పంట అంతా అతనిదే అతనే దానికి హక్కుదారుడు" అని అన్నాడు. ఈ కథ ద్వారా చట్టం కూడా స్త్రీల పట్ల వివక్ష చూపుతూ తన రక్త మాంసాలను ఇచ్చి కన్న పిల్లలపై తల్లికి అధికారం లేదనటం పితృస్వామ్యభావజాల ప్రభావమే.

సమాజంలో దాని మనుగడకు ఉత్పత్తి సాధనంగా ఉపకరించే కార్మికులకు సంబంధించి అనేక చట్టాలు అమలులో ఉన్నాయి. కర్మాగారములో పనిచేసే కార్మికులు తన పనిలో ఉండగా ప్రమాదశాత్తు చేతిని గాని, కాలినిగానీ పోగొట్టుకుంటే దానికి నష్టపరిహారం, యాజమాన్యం చెల్లిస్తుంది. లేదా అతడు చేయగలిగిన వేరొక పనిని అయినా చూపిస్తుంది. కానీ సమాజానికి ఉత్తమమైన పౌరులను అందించే ఒక స్త్రీ సంతానాన్ని కనే క్రమంలో అనేక కారణాల వలన గర్భసంచిని పోగొట్టుకునే పరిస్థితి వస్తే ఆ స్త్రీ పట్ల ఇతరులుగానీ, భర్తగానీ, సానుభూతిని కూడా చూపరు. ఆమె సంతానాన్ని కనే పరిస్థితి లేకపోవటం వల్ల, అందుకోసం వేరొక పెండ్లికి కూడా భర్త సిద్దపడతాడు. అంటే స్త్రీ జరిపే ఈ పునరుత్పత్తి శ్రమలో, ఆమె తన శరీరంలో ఒక భాగాన్ని కోల్పోతే అందుకు ఆమెకు ఏ కార్మిక సంఘం, ఏ చట్టం నష్టపరిహారం ఇప్పించలేదు సరికదా. ఆమె అంతకు ముందు తనకున్న భార్య స్థానాన్ని కూడా కోల్పోవలసివస్తుంది. ఈ విషయాన్ని సమాజం ఏమీ పట్టించుకోలేదు. ఇలా చట్టం కూడా స్త్రీల విషయంలో అన్యాయంగానే ఉన్నదని ఆచారం, మతవిశ్వాసం అందకు సహకరిస్తున్నాయని రచయిత్రి ఒక రాజకీయకథలో చక్కగా వివరించాడు.

ఇదేవిధంగా పిల్లల సంరక్షణ తల్లి బాధ్యతగా సమాజమే కాదు ప్రభుత్వం కూడా భావిస్తుందని చెప్పవచ్చు. మాతాశిశు సంరక్షణాలయాలు కట్టడమే ఇందుకు నిదర్శనము. వాస్తవానికి పిల్లల పెంపకం బాధ్యత తల్లిదండ్రుల ఉభయులది. పిల్లలను కనడానికి తల్లి ఉద్యోగానికి సెలవు ఇవ్వాలని 'కేసు' కథలో రమ్య న్యాయస్థానాన్ని ఆశ్రయిస్తుంది. ఎంతో అభ్యుదయ వాదిగా మాట్లాడే భర్త సుధాకర్ కూడా ఆమె అభిప్రాయాన్ని అంగీకరించినా అందుకై కోర్టుకు వెళ్ళటాన్ని వ్యతిరేకిస్తాడు. పిల్లలను కనడం పెంచటం అనేది వ్యక్తిగత విషయంగా తోచినా అది సామాజికమనే సంగతి రచయిత్రి వారి సంభాషణల మూలంగా చాలా స్పష్టంగా తెలియజేస్తుంది. మనం సమాజంలో భాగం కాబట్టి, మనం చేసే పనులకి, సమాజానికి సంబంధం ఉంటుంది. నేను పిల్లాడిని కన్నాను అంటే ఆ పిల్లాడు నా ఒక్క దానికేనా వాడు పెరిగి పౌరుడు అవుతాడు. సమాజంలో భాగం అవుతాడు. వాడు నాకు వ్యక్తిగతంగా ఏమి చేస్తాడో, చెయ్యడో గానీ సమాజానికి మటుకు కొంత చేస్తాడు. అలాంటి పిల్లాడిని కనిపెంచడటం నా సొంత సమస్యా? అని రమ్య సుధాకర్‌ను ప్రశ్నిస్తుంది. దీనివల్ల, శిశు సంరక్షణ మనేది కేవలం స్త్రీల బాధ్యత మాత్రమే కాదు. దానిలో సమాజం బాధ్యతకూడా ఉందనే అంశం చెప్పబడింది.

కుప్పిలి పద్మరచించిన 'నిర్ణయం' కథలో మోహన్ వైష్ణవి ఒకరి నొకరు అర్థం చేసుకొని కలిసి ఉండాలని నిర్ణయించుకుంటారు. మోహన్ స్త్రీల స్వేచ్ఛా, స్వతంత్రాల పట్ల అవగాహన కలిగి ఉండటం వల్ల వివాహం అనే బంధం లేకుండానే వారు కలిసి ఉంటారు. కొన్నాళ్ళకు అతని వల్ల ఆమె గర్భవతి అవుతుంది. మోహన్ ఆమెను

అబార్షన్ చేయించుకోమంటాడు. అందుకు ఆమె తిరస్కరిస్తుంది. పిల్లలను కనడం, కనకపోవటం అనే విషయం స్త్రీలే నిర్ణయించుకోవాలిగానీ దానిపై పురుషులు అదుపు ఉండకూడదని స్త్రీవాదులు అభిప్రాయం.
దానికి తగ్గట్టుగా ఈ కథలో వైష్టవి వివాహం కాకపోయినా తాను బిడ్డను కంటానని చెప్తుంది. స్త్రీల స్వేచ్ఛ పట్ల అంతగా అవగాహన ఉన్నదనుకొన్న మెహన్ కూడా బిడ్డను కంటే, ఇక ఆమెతో కలిసి ఉండనంటాడు.ఇది అతనిలోని పురుషాధిక్యమనేది తెలియజెప్తుంది. దాన్నినిరసిస్తూ వైష్టవి బిడ్డను కనడానికే నిశ్చయించుకుంటుంది.

ఈ కథలో రచయిత్రి స్త్రీలకు స్వేచ్ఛను ఇవ్వడానికి అంగీకరించే పురుషులు కూడా ఏదో విధంగా ఎంతో కొంత మేరకు వాళ్ళను నియంత్రించడానికే చూస్తూ ఉంటారనే విషయాన్ని స్పష్టంగా చెప్పింది.

కొండేపూడి నిర్మల 'అబద్దం' అనేకథలో ప్రస్తుత సమాజం స్త్రీపట్ల స్త్రీని కేవలం పురుషసంబంధాలతోటే గౌరవిస్తుందనే విషయం సూటిగా చెప్పింది. ఈ కథలో సునంద తాను స్వతంత్రంగా ఉద్యోగం చేసుకుంటూ ఒకచోట అద్దెకుంటుంది. తన కొడుకుతోతాను ఒంటరిగా జీవిస్తుంటే ఇంటి యజమాని, తన భర్త ఎవరనే ఆరాను ఎప్పుడూ అడుగుతుండేవాడు. ఇంటికి ఏమగవాడు వచ్చినా,అతనితో ఆమెకున్న సంబంధం ఏమిటి అని ఆరాతీస్తుంటేవాడు. ఈ బాధలు పడలేక ఒక రోజు అనాలోచితంగా తన ఇంటికి వచ్చిన వర్మ అనే కుర్రాడి విషయంలో అబద్ధమాడింది. ఇంటి యజమాని చూసేచూపులకి అడిగే అడిగే ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పలేక వాటినుండి తప్పించుకోవటానికై అనాలోచితంగా, అబద్ధమాడినందుకు చాలా నొచ్చుకుంటుంది

ఈ కథలో సునంద పాత్ర ద్వారా సమాజంలో స్త్రీ ఒంటరిగా జీవిస్తుంటే ఆమెను ఆమెగా గుర్తించకుండా ఏదో ఒక పురుష సంబంధంతోటే ఆమెకు గుర్తింపునివ్వడానికి ఈ సమాజం ప్రయత్నిస్తుంటుంది. అనే విషయాన్ని రచయిత్రి బాగా చెప్పగలిగింది.

ఈ విధంగా రచయిత్రులు తమ తమ కథలలో స్త్రీలకు సంబంధించిన అనేక సమస్యల్ని స్త్రీవాద దృక్పథంతో విశ్లేషించి చూపారు. సమాజంలో పురుషస్వామ్య బాలజాల బీజాలు ఎంతబలంగా నాటుకొన్నాయో ఈ కథల ద్వారా మనం తెలుసుకోవచ్చు. సమాజం అభివృద్ధి చెందుతున్న ప్రతిదశలోనని స్త్రీలకు విద్యా, ఉద్యోగాది సౌకర్యాలు కల్పించినప్పటికీ వాటి వల్ల కూడా స్త్రీలు పొందవలసిన స్వేచ్ఛ ఉండక పోగా ఇంకా పురుషస్వామ్యమే సాగుతున్నదనే విషయం ఈ కథల వల్ల తెలుస్తుంది.

4.5ముగింపు :- ఈ అధునాతన ఆధునిక యుగంలో స్త్రీ తడవని కోణాలు లేవు. ఒక సముద్రపు కెరటంలో ఉవ్వెత్తున ఎగసి పడుతూ సాహితీ లోకంలో తనదైన ముద్రను పదిలం చేసుకుంది. కాలం మారింది. సంస్కృతి మారింది. జీవన విధానం మారింది. కానీ స్త్రీలపై జరిగే వివక్షలకు కారణం అయిన పితృస్వామ్యవ్యవస్థ యొక్క మూలాలు, వాటి భావజాలపు వ్యక్తిత్వాలు మాత్రం అలాగే వుండిపోయాయి. అలాంటి వ్యక్తిత్యాలు నశించాలనే నిరంతర సమరంలో కవిత, కథ, నవల, అనే అస్త్రాలను సమాజంలోనికి చొప్పిస్తూ సాహిత్యం ద్వారా పరోక్షంగానూ, ప్రత్యక్ష పోరాటోద్యమాల ద్వారానూ స్త్రీ తన ఉనికికి తానే ఆయువుపోస్తుంది.

''మేం పొలిచ్చి పెంచిన జనంలో సగం మమ్మల్ని విభజించి పాలిస్తోందని'' ఆర్తితో గొంతెత్తి నినదిస్తోంది. మాకు ప్రజాస్వామ్యం కావాలని కోరటంలేదు. మాకు కావలసింది. కేవలం అన్ని రంగాలలోనూ ఉమ్మడి స్వామ్యం మాత్రమే అంటుంది. అందుకోసం 'ఆదిమానవి'ని అవుతానంటుంది.

''నేను
సమాజం చెక్కిన అబలని

సాంప్రదాయపు వంటింటి పిల్లినీ కాదు
తాళికి తలవంచిన రెమ్మని
దొరగడిలో నిస్సహాయంగా విరిగిన కొమ్మనీకాదు
ఇప్పుడు నేను
భూమి కోసం కదలిన ఐలమ్మను
భూస్వామి ఆబోతు అధికారాన్ని ప్రశ్నించిన రాజవ్వను
పీడిత ప్రజాపోరులో సగాన్ని
కధనంలో నిలిచిన కామ్రేడ్‌ని
ఆధిమగణాలకు నాయకత్వం వహించిన
ఆది మానవిని" అని అంటుంది.

అత్యాధునిక యుగంలో మానవ మనుగడ గమన నిగమనంగా సాగడానికి స్త్రీగా తానూ ప్రధాన భూమికను పోషిస్తున్న విధానాన్ని వ్యక్తీకరిస్తుంది. ఆ కోణంలోనే ఒకసారి మనసు పొరల్లోకి వెళ్ళి స్త్రీజాతి తరతరాల వైదిక పురుషాధిక్య సంస్కృతిలో అనుభవిస్తున్న సామాజిక, కుటుంబ, రాజకీయ, ఆర్థిక పరమైన వేదనల నుండి విముక్తి కోరుకుంటున్న స్త్రీ హృదయాంతర వేదనే ఈ స్త్రీ వాద సాహిత్యం. స్త్రీ పురుష సమానత్వపు దృష్టిలో కోణంలో మరో ముందడుగును ఆశిద్దాం...

1.14 మాదిరి ప్రశ్నలు

1. స్త్రీవాద సాహిత్యమును గురించి సమగ్ర చర్చను వివరించండి.
2. స్త్రీవాద సాహిత్యం నిర్వచనం మరియు లక్షణాలను సమీక్షించండి.
3. స్త్రీవాద కవిత్వంలోని ప్రధానాంశాలు వివరించండి.
4. స్త్రీవాద సాహిత్యం ప్రాచ్యపాశ్చాత్యుల నిర్వచనాలను సోదాహరణంగా వివరించండి
5. స్త్రీవాద సాహిత్య లక్షణాలు - లక్ష్యాలు వివరించండి
6. స్త్రీవాద సాహిత్యం చారిత్రిక నేపద్యాల్ని సోదాహరణంగా వివరించండి.
7. పితృస్వామ్య భావజాల - స్త్రీలపట్ల వివక్ష ధోరణి చర్చించండి.
8. స్త్రీవాద ఉద్యమం-సైద్ధాంతిక ధోరణిని తెల్పండి
9. స్త్రీవాద సాహిత్యం- కథలు - స్త్రీ దృష్టికోణంలో వ్యక్తమైన అభిప్రాయాలను వివరించండి.

1.15 ఉపయుక్త గ్రంథసూచి:

1. అభ్యుదయ సాహిత్యం - ఇతర ధోరణులు - డా॥ ఎస్వీ సత్యనారాయణ
2. చారిత్రాక సామాజిక నేపథ్యంలో తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర - ముదిగంటి సుజాతారెడ్డి
3. తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర - ప్రొఫెసర్ వెలమల సిమ్మన్న
4. నీలి మేఘాలు (కవితా సంకలనం - స్త్రీ వాద కవిత్వం) - అస్మిత
5. పితృస్వామ్యం ఒక పరిశీలన - కమలాభసీన్

6. పితృస్వామ్య వ్యవస్థలో స్త్రీ - డా. కత్తి పద్మారావు
7. పరిహద్దులు లేని సంధ్యలు - (వ్యాస సంకలనం) - కన్నభిరాన్, ఓల్గా, వసంతకన్నబిరాన్)
8. స్త్రీవాద ధోరణలు - సమకాలీన సాహిత్యం - యువభారతి ప్రచురణలు

డా॥ పిల్లి వాసు
తెలుగు & ప్రాచ్యభాషా విభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం
నాగార్జుననగర్

పాఠం:5

మైనారిటీ వాదం

5.మైనార్టీ కవితా వాదం
5.1. ఉపోద్ఘాతం
5.2. మైనారిటీ నిర్వచనం
5.3. మైనారిటీ కవిత్వం - లక్షణాలు
5.4. మైనారిటీల చరిత్ర
5.5. తెలుగులో మైనారిటీ కవిత్వ వికాసం
5.5.1. మైనారిటీ కవిత్వం తొలి దశ -
5.5.2. మైనారిటీ కవిత్వం - ఆధునిక దశ
5.5.3. ముస్లిం స్త్రీ వాద కవిత్వం
5.6. ముస్లిం వాద కవిత్వం - భాష

5.1. ఉపోద్ఘాతం:

స్వతంత్ర భారతదేశంలో రాజ్యాంగం ద్వారా ప్రతి పౌరుడికి కొన్ని హక్కులు కల్పించబడ్డాయి. జాతి, కుల, మత, లింగ బేధాలు వంటి అంశాలతో సంబంధం లేకుండా, దేశ పౌరులందరూ సమానంగా హక్కులను అనుభవించవచ్చు. సాహిత్య పరంగా చూస్తే భావ స్వేచ్ఛ హక్కు ప్రధానమైనది. భారతీయ పౌరుడు మాటల ద్వారా గాని, రాతపూర్వకంగా గాని, తన భావాలను వ్యక్తపరచడం హక్కుగా కలిగి ఉన్నాడు. సాధారణంగా మన దేశ సాహిత్యం భారతీయ సంస్కృతి, హైందవ భావజాలంతో ముడిపడి ఉంటుంది. ఇదే సంప్రదాయాన్ని భారతీయ మైనార్టీ కవులు కూడా తొలినాళ్లలో అనుసరించారు. ఇది భిన్నత్వంలో ఏకత్వానికి ఆలంబనగా నిలిచింది.

ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో ఎన్ని ప్రక్రియలు వచ్చాయో అన్నింటిలోనూ తెలుగు ముస్లిం కవులు కవితా సృజన చేశారు. వారి సాహిత్యంలో తమ దేశం పట్ల, దేశ సంస్కృతి పట్ల అభిమానాన్ని చాటుకున్నారు. అయితే అటువంటి పరిస్థితులు నేడు లేవనే చెప్పాలి. కారణం వారికి గల అభద్రతాభావం. ప్రశ్నార్థక మైన వారి అస్తిత్వం. తమకు తాము ప్రశ్నించుకొని, ఆలోచించి, తమను తామే ఉద్ధరించుకోవలసిన పరిస్థితులను నేటి మైనార్టీ కవులు గుర్తించారు. ఆ దిశగానే వారి సాహిత్య సృజన సాగుతుంది.

5.2. మైనారిటీ నిర్వచనం:

నేడు ప్రచారంలో ఉన్న ' మైనారిటీ ' అనే పదం ఆంగ్లభాషా పదం. ' మైనర్ ' అనే లాటిన్ పదం కొన్ని మార్పులతో ఫ్రెంచ్‌లోకి ప్రవేశించి, తరువాత ఫ్రెంచ్ నుండి ఆంగ్లంలోకి ప్రవేశించి ' మైనారిటీ ' అనే పదంగా స్థిరపడింది.

మైనారిటీ పదానికి అర్థాన్ని నిర్వచిస్తూ ఆంగ్ల విజ్ఞాన సర్వస్వంలో ఇలా ఉంది 1. A Culturally, Ethically or Racially distinct group living with in a larger society. సాంస్కృతికంగాను, సంప్రదాయ విలువలు పరంగాను, జాతి పరంగాను ప్రత్యేక అల్ప సముదాయమై ఉండి,విస్తృతమైన సమాజంలో నివసిస్తూ

ఉండేవారిని మైనారిటీలు అనాలని నిర్వచించింది.

2. ఆంగ్ల విజ్ఞాన సర్వస్వమే మరొకచోట మైనారిటీ పదాన్ని నిర్వచిస్తూ తక్కిన విస్తృత సమాజంలో మైనారిటీలుగా ఉన్నవారికి జాతి, భాష, మతం ప్రత్యేకమైనవి అనే భావం ఉండాలని చెప్పింది.'

పై నిర్వచనాల సారాంశాన్ని బట్టి విస్తృత సమాజంలో అల్పసంఖ్యాకులుగా ఉంటూ ప్రత్యేకమైన జాతి, ప్రత్యేకమైన మతం, ప్రత్యేకమైన భాష, ప్రత్యేకమైన సంస్కృతి, ఆచార సంప్రదాయాలు కలిగిన వారిని మైనార్టీలుగా గుర్తించవచ్చు.

భారతదేశంలో చాలా వర్గాలు భిన్నమైన మైనార్టీలుగా గుర్తింపు పొందినప్పటికీ, వారిలో ముస్లిం మైనార్టీలు ఎక్కువ సంఖ్యలో ఉండి, తమ ఉనికిని ప్రచారం చేసుకోవడంలో ప్రథమ స్థానంలో ఉన్నారు. తెలుగు సాహిత్యంలో మైనార్టీ కవిత్వం అంటే సాధారణంగా ముస్లిం మైనార్టీ కవిత్వంగానే పరిగణిస్తాము.

5.3. మైనారిటీ కవిత్వం - లక్షణాలు:

మైనారిటీ సాహిత్యాన్ని పరిశీలించిన మీదట వారి కవితా లక్షణాలు క్రింది విధంగా ఉన్నట్లు స్పష్టమవుతాయి.

1. తమ దేశం పట్ల అభిమానం, సంస్కృతి పట్ల గౌరవం కలిగి ఉండటం.
2. సమకాలీన సంఘం ఉన్నతకి, సంస్కరణకి తోడ్పడటం.
3. సంకుచిత భావాలను, అనుచిత వివక్షను నిరసించడం.
4. అవకాశవాద ధోరణులు, భావాలను ప్రశ్నించడం.
5. మత ప్రమేయం లేకుండా స్త్రీల అభ్యుదయానికి పాటుపడటం.
6. మైనార్టీలైన తమపై మెజారిటీ శక్తుల బల ప్రయోగ ధోరణులును ప్రశ్నించి, ఎదుర్కోవడం.
7. భారతదేశంలో తాము మైనారిటీలే అయినప్పటికీ, ప్రపంచవ్యాప్తంగా తమ జాతి, మత, సాంస్కృతిక విలువలతో, ఇక్కడి మెజారిటీ శక్తుల దుర్నీతిని బట్టబయలు చేయడం.
8. తమ భావితరాల వారికి మంచి విలువలను అందివ్వడానికి, ఆధునిక నాగరికత ఆలంబనగా కృషి చేయడం.

5.4. మైనారిటీల చరిత్ర:

మొదట పశ్చిమాసియా ప్రాంతానికి చెందిన ముస్లింలు భారతదేశంతో వర్తక వ్యాపారాలు చేసేవారు. అనంతరం భారతదేశంపై దండయాత్రలు చేసి పాలకులుగా ఇక్కడ స్థిరపడ్డారు. తొలుత ఉత్తర భారతదేశంపై దండయాత్రలు చేసి, క్రమంగా దక్షిణ భారతదేశంలో చాలా వరకు తమ పాలనలోకి తెచ్చుకున్నారు. 16వ శతాబ్దం నాటికి ఆంధ్రదేశం హద్దుల వరకు ప్రవేశించారు. కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుడు కాలానికి ఉత్తర భారతదేశం మొత్తం ముస్లింల వసమైంది. బహమనీలు దక్కన్ మీద ఆధిపత్యానికై దక్షిణాన ఉన్న హిందూ విజయనగర సామ్రాజ్యముతో పోటీ పడేవారు. ఈ సల్తనత్ యొక్క అధికారము మహమూద్ గవాన్ యొక్క వజీరియతులో (1466-1481) ఉచ్ఛస్థాయి చేరుకొన్నది. 1518 తర్వాత అంతఃకలహాల వలన బహమనీ సామ్రాజ్యము ఐదు స్వతంత్ర రాజ్యాలుగా విచ్ఛిన్నమైనది. ఆ ఐదు రాజ్యములు అహ్మద్నగర్, బీరార్, బీదర్, బీజాపూర్, గోల్కొండ సల్తనత్, దక్కన్ సల్తనత్ లుగా పేరు పొందాయి.

విజయనగర రాజ్యం ఏర్పడిన కొంతకాలానికి కృష్ణదేవరాయలు బీజాపూర్ సుల్తాన్ తో యుద్ధం చేశాడు. చివరికి తల్లికోట యుద్ధంలో విజయనగర సామ్రాజ్యం కూడా బహమనీల వశమయింది. బహమనీ సామ్రాజ్యంలో ఒక భాగమైన కుతుబ్షాహీలు, తెలుగు ప్రాంతమైన గోల్కొండను రాజధానిగా చేసుకొని సుమారుగా రెండు శతాబ్దాలపాటు పాలించారు గోల్కొండ పాలకులు తెలుగు భాష పట్ల, తెలుగు ప్రజల పట్ల, తెలుగుదేశం పట్ల విశేషమైన అభిమానాన్ని చూపించారు. వీరు తెలుగు కవులను ఆదరించడమే కాకుండా, వారు రాసిన కావ్యాలను అంకితం చేసుకున్నారు. గోల్కొండ పాలకుడు ఇబ్రహీం కుతుబ్షాహీ సామంతుడు అమీన్ ఖాన్ పొన్నకంటి తెలగన రాసిన యయాతి చరిత్రను అంకితం గా తీసుకున్నాడు. అది తెలుగు సాహిత్యంలో వచ్చిన మొట్టమొదటి అచ్చ తెలుగు కావ్యం. హరిభట్టు, పెదపర్తి బసవప్ప మొదలైన ఎందరో కవులను ముస్లిం ప్రభువులు పోషించారు. మల్కిభ రాముడిగా ఇబ్రహీం కుతుబ్షాహీ ఎందరో తెలుగు కవులు చేత కీర్తింపబడ్డాడు.

5.5. తెలుగులో మైనారిటీ కవిత్వ వికాసం:

5.5.1. మైనారిటీ కవిత్వం - తొలిదశ:

ఇరవైవ శతాబ్ది తొలి అర్ధభాగంలో నాటికవులలో తనకంటూ ఒక ప్రత్యేక స్థానాన్ని కలిగిన కవిదిగ్గజం, మహాకవి ఉమర్ అలీషా . ఇతను పారశీక భాషలోని ఉమర్ ఖయ్యాం రాసిన రుబాయీలని సుమారు ఏడు వందలకు పైగా ఆంధ్రీకరించారు. అంతే కాకుండా అనసూయాదేవి, దానవసభ, మహాభారత కౌరవరంగం, చంద్రగుప్త అనే నాటకాలని రచించారు. తారామతి, చంద్రమతి నవలల్ని, బర్హిణీదేవి, తత్వసందేశం, సూఫీ వేదాంత దర్శనం, స్వర్గమాత మొదలైన కావ్యాలని, మహమ్మద్ రసూల్ వారి జీవిత చరిత్రని, బ్రహ్మ విద్యావిలాసం అనే తాత్విక కావ్యాన్ని రచించారు. ఆయన కవులలో ఒక యోగిలాంటివాడు. పిఠాపురం తన కార్యస్థానంగా ఎన్నో రచనలతోపాటు మరెన్నో వ్యాసాలు రచించారు. ఇప్పటికీ ఆయన పేరుతో పిఠాపురంలో ఉమర్ అలీషా ఆధ్యాత్మిక పీఠం సర్వమానవాళిచే గౌరవాలు అందు కుంటోంది.

షేక్ నబీసాహెబ్ - అంబరీషోపాఖ్యానం, చంద్రహాసచరిత్రం, ధ్రువోపాఖ్యానం, మస్తాన్ సాహెబ్ - కుచేలోపాఖ్యానం, తిరుపతి వేంకటేశ్వర మాహాత్యం, పురందరదాసు, బ్రహ్మంగారి చరిత్ర, భారతం, రామాయణం, సీతాకళ్యాణం, శివలీల, సూరదాసు, మహమ్మద్ గులామ్ - గురుశిష్య సంవాదం, ఖాదర్ సాహెబ్ - మహమ్మదు విలాసం, షేక్బడే సాహెబ్ - మహమ్మదు జీవితచరిత్ర, కర్బలా వీరకథ వంటివి రచించారు.

షేక్ మహబూబ్ సాహెబ్- శ్రీశైలక్షేత్ర మాహాత్యాన్ని వచనంలో రాశారు. షేక్ఫరీద్,మహమ్మద్ హుస్సేన్, షేక్ దావూద్, మహబూబ్ సాహెబ్, పాపా సాహెబ్, మహమ్మద్ యార్, హుస్సేన్ సాహెబ్, హుస్సేన్దాసు, జైనుల్ అబెదీన్, షేకా కాశిం, షేక్ అలీ, షేక్ రసూలు మొదలైన ముస్లిం మైనారిటీ కవులెందరో తెలుగు సాహిత్యంలో విశేష కృషి చేశారు.

భారతదేశానికి స్వాతంత్రం రాకముందు దేశంలో ముస్లింల సంఖ్య అధికంగా ఉండేది. దేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చి దేశవిభజన జరిగాక పాకిస్తాన్ ఏర్పాటుతో అధిక సంఖ్యాకులు పాకిస్తాన్ కు వెళ్ళిపోయారు. ఈ దేశంలోనే మిగిలిపోయిన ముస్లిం సోదరులనే ముస్లిం మైనారిటీలుగా పరిగణిస్తున్నాం. దానినే కవిత్వానికి కూడా ఒక విభజనగా

అంగీకరించాలి. తొలి దశగా విభజింపబడిన ఈ కాలంలో ముస్లిం కవులు రాసిన కవిత్వం హిందూ ముస్లింల ఐక్యత, ప్రగతిలో భాగంగా కన్పిస్తుంది.

5.5.2. మైనారిటీ కవిత్వం - ఆధునిక దశ:

వందల సంవత్సరాల క్రితం జరిగిన దండయాత్రలు, విధ్వంసాలు ఇప్పుడు గుర్తించాల్సిన అవసరంలేదు. ఆనాడు హిందూరాజులు పాలించారు. ముస్లిం ప్రభువులు పాలించారు. దేశంలో అందరినీ లొంగదీసుకుని ఆంగ్లేయులు పాలించారు. హీనచరిత్ర అంతటితో సమసిపోయింది. ఆంగ్లేయుల పాలనలో అందరూ బానిసలే. అందరూ దరిద్రులే. అలాంటి స్థితిలో గతాన్ని మరచి హిందూ ముస్లిములు ఒక్కటై స్వాతంత్ర్యాన్ని సంపాదించారు. స్వాతంత్ర్యం లభించిన నాటి నుంచి నూతన చరిత్ర ప్రారంభ మైంది. నూతన అధ్యాయంలోకి అడుగుపెట్టాం. అన్నదమ్ముల్లాగా, ఒక తల్లి బిడ్డల్లాగా జీవించవలసి ఉంది. బాబ్రీమసీదు కూల్చివేత సంఘటనతో పూర్వపు విధ్వంస చరిత్ర పునారావృతమైంది. విధ్వంసకర సంఘటన ప్రజాస్వామ్యాన్ని ప్రశ్నించింది. ప్రజాస్వామ్య విలువలు ఆధారంగా పరిష్కరించు కోవాల్సిన అంశం బలప్రయోగంతో సాధించుకోవడంతో ముస్లిం మైనారిటీల మనసులు భయానకస్థితిని పొందాయి. అలాంటి పరిస్థితులు ఏర్పడినపుడు తమ అస్తిత్వం ఏమిటని ప్రశ్నించడం, ఆలోచించడం, అసహజం కాదు. పూర్వచరిత్రలో హీనమైన చర్యలు ఎంత వాస్తవమో, నూతన ప్రజాస్వామ్య చరిత్రలో కూడ అవే పరిస్థితులు ఏర్పడడం ప్రజాస్వామ్యంలో 'సామ్యం ఎంత ఉంది అనేది ప్రశ్నార్థకం చేసింది. అంతేకాదు, మైనారిటీల వాస్తవ స్థితిగతులు దయనీయం అయ్యాయి. మేధావులైన కవులు ఈ పరిస్థితులను సమూలంగా అధ్యయనం చేశారు. ఆధునిక ప్రపంచంలో, మార్గాలలో, పద్ధతులలో తమ అస్తిత్వం ప్రశ్నార్థకమవడానికి గల కారణాలను గుర్తించారు.

1977లోనే విరసం 'జీహాద్' పేరుతో ముస్లింవాద కవుల తొలి సంకలనాన్ని వెలువరించింది. 'జీహాద్' అంటే ' పవిత్రమైన యుద్ధం' అని అర్థం. మైనారిటీ కవులే దీనిని అంగీకరించలేదు.

ఈ సందర్భంలో ఒక అభిప్రాయాన్ని గుర్తించవలసి ఉంది. 'దళిత కవితా సంకలనాల్లో ముస్లిం వాద కవిత్వం చోటుచేసుకుంది. 'చిక్కనవుతున్న పాట', 'పదునెక్కినపాట', 'చిత్తరువు' మొదలైన సంకలనాల్లో ముస్లిం వాదకవిత్వం ఉంది. ప్రారంభంలో దళితవాదంలో భాగంగా ఉన్న ముస్లిం కవిత్వం రానురాను క్రమక్రమంగా ముస్లింవాదంగా బలపడింది. ఈరోజు తెలుగు సాహిత్యంలో ముస్లింవాదం స్వయం ప్రతిపత్తి కలిగిన ఒక ప్రత్యేకవాదంగా తయారైంది. ఈ పరిణామం హర్షించతగ్గది. ఆహ్వానించతగ్గది.

ఆధునిక యుగంలో ముస్లింకవులు, రచయితలు, జాతీయతా భావంతో, సమైక్యతా భావంతో లోక కళ్యాణం కోసం మంచి రచనలు చేసి పేరు ప్రత్యాదులు తెచ్చుకున్నారు. తెలుగు సాహిత్యంలో ముస్లింలు నాటకాలు, పద్యకావ్యాలు, కరణాలు, హరికథలు, వచన కవితలు, నవలలు, కథానికలు, వ్యాసాలు మొదలైన అనేక సాహిత్య ప్రక్రియల్ని చేపట్టారు.

వర్తమాన సాహిత్యాన్ని నిశితంగా పరిశీలిస్తే ముస్లింవాద కవిత్వానికి మంచి భవిష్యత్ వుండగలదనేది 1990 నుంచి ముస్లింవాద కవిత్వ స్పృహ వచ్చింది. 1991లో "పుట్టుమచ్చ" దీర్ఘకవితలో ముస్లింవాదం పుట్టింది. 1992 డిశంబర్ 6 తర్వాత ముస్లింవాద కవిత్వం పదునెక్కింది. గుజరాత్లో జరిగిన గోద్రా మారణకాండతో ముస్లింవాద కవిత్వం బలపడింది. మన గూర్చి మనం కవిత్వం రాసుకోవాలి అనే స్థితికి వచ్చింది. ఈ సంఘీభావ కవిత్వాన్ని రాజమండ్రి

నుండి వచ్చే 'కంజీర' బులెటిన్ సంకలనం చేసింది. నామాడి శ్రీధర్, ఒమ్మి రమేష్ బాబు ఈ బులెటిన్ సంపాదకత్వం వహించారు. ఈ సంకలనంలో 1992 డిశంబర్ 6 సంఘటనకు సంబంధించిన కవితలు కూడా చోటుచేసుకున్నాయి. ప్రజాసాహితి వారు మతోన్మాదాన్ని నిరసిస్తూ తీసుకువచ్చిన సంచికలో కూడా ముస్లింవాద కవిత్వం చోటుచేసుకుంది. ముస్లింవాద కవులు తమ నాదాన్ని బలంగా విన్పిస్తున్నారు. మొట్టమొదటిసారిగా ఖాదర్ మొహియుద్దీన్ గారు "పుట్టుమచ్చ"లో ముస్లింవాదాన్ని ప్రతిపాదించారు. ఈ దీర్ఘకవిత 1991 ఫిబ్రవరిలో ప్రచురించబడింది. తెలుగు సాహిత్యంలో ముస్లింవాద కవిత్వం "పుట్టుమచ్చ"తోనే ప్రారంభమైంది. ఈ కవితా సంపుటికి మంచి ఆదరణ లభించింది. ఖాదర్ మోహియుద్దీన్ "పుట్టుమచ్చ" దీర్ఘకవిత తెలుగు సాహిత్య ప్రపంచంలో పెద్ద సంచలనం కలిగించింది. -ఖాదర్ తన మనసులోని ఆవేదనను ఈ కవితలో వెళ్ళగక్కారు.

"నేను పుట్టకముందే
దేశద్రోహుల జాబితాలో
నమోదైవుంది నా పేరు
కన్నబిడ్డని సవతి కొడుకుగా
చిత్రించింది చరిత్ర"

"మనుషులుగా, ఈ దేశపౌరులుగా తమ అస్తిత్వానికి సంబంధించిన మైనారిటీల తొలి ప్రకటన ఇది. ఖాదర్ రాసిన ఈ దీర్ఘకవిత మైనారిటీల మనోభావాల్ని తెలియజెప్పింది. తమపై వివక్షకు కారణమేమిటని ప్రశ్నించింది. ఆత్మగౌరవంతో జీవించడానికి అనువైన అస్తిత్వం తమకు వుండాలన్న డిమాండ్ను ముందు పెట్టింది. హిందూత్వ శక్తులు ఏకమై తమ పునాదిని విస్తరింప చేసుకుంటున్న కాలంలో ఈ కవిత వచ్చింది. సాహిత్యరంగంలో ఇతరేతర వర్గాలనే కాక మైనారిటీలకు చెందిన కవుల్ని, రచయితల్ని మేల్కొలిపింది. సాహిత్యంలో సమాజంలో తమ ఉనికిని చాటుకోవాల్సిన అవసరాన్ని గుర్తింపచేసింది". - (తెలుగులో కవిత్వోద్యమాలు - 239) 1997లో ముస్లింవాద కవుల తొలి సంకలనం 'జిహాద్'. జిహాద్ అంటే పవిత్రయుద్ధం. విప్లవ రచయితల సంఘం (విరసం) ప్రకాశం జిల్లా యూనిట్ వారు ఈ సంకలనాన్ని ముద్రించారు. విరసంవారు ముస్లిం కవితా సంకలనాన్ని తేవడాన్ని కొంతమంది ముస్లింవాదకవులు తీవ్రంగా ఖండించారు.

1998లో స్కైబాబ సంపాదకత్వంలో వచ్చిన "జల్ జలా" అనే కవితా పంకలనం వచ్చింది. 'జల్ జలా అంటే భూకంపం.

ముస్లిం కవిత్వం - దృక్పథాలు :

ముస్లింవాద కవిత్వంలో ప్రధానంగా మూడు కోణాలు కన్పిస్తున్నాయి.

1. మైనారిటీలుగా తమపై వివక్షను, అణచివేతను నిరసించడం,
2. ఇస్లాం పేరిట మతపెద్దలు, మైనారిటీ నాయకులు అనుసరిస్తున్న అవకాశవాద ధోరణిని వ్యతిరేకించడం,
3. ఇస్లాంలో మహిళల్ని అవమానపరచే ధోరణిని తిరస్కరిస్తూ సంస్కరణల్ని ఆశించడం. - (తెలుగులో కవిత్వోద్యమాలు - 241)

ముస్లింవాద కవులు ప్రారంభంలో తమ ఉనికి ఏమిటి? అని ప్రశ్నలు వేశారు. తర్వాత తమ ఉనికిని గుర్తించమంటూ కవితలు రాశారు. మాపై ఎవరైనా కుట్రలు వగైరాలు చేస్తే చెల్లుబాటుకావని బలమైన కేక వేశారు.

ఈ కేక అందరికీ వినబడింది. అందరినీ ఆలోచింపచేసింది. అందరినీ చైతన్యవంతులుగా చేసింది. తమ స్వంతగడ్డపై భారతదేశంలో పరాయివాళ్ళుగా బతకవల్సిన పరిస్థితి ఏర్పడిందని ఆవేదన చెందుతారు ముస్లింవాద కవులు. 1992 డిశంబర్ 6వ తేదీ ముస్లిం సమాజంపై చాలా ప్రభావం చూపింది. తమ జాతికి చాలా అన్యాయం జరిగిందని తీవ్రంగా బాధపడ్డారు. తమ ఉనికిని గూర్చి ప్రశ్నించారు.

"నా దేశంలోనే కాందిశీకుణ్ణి"

అని ఖాదర్ గారు తమ ఉనికిని గూర్చి ఆందోళన చెందారు.

ఎమ్.డి, యాకూబాషా గారు తన కలంలో ముస్లింలలో ఆత్మవిశ్వాసాన్ని

నెలకొల్పినారు.

"ఇక ఎలాంటి కుట్రా చెల్లుబాటుకాదు
ఏ నీతి నన్ను
నన్ను "డెమోక్రీస్" చెయ్యదు
ఇప్పుడు నేను ఇమామ్ను - రసూల్ను"

అంటూ తన స్వరాన్ని గట్టిగా విన్పించాడు.

"ఎందుకు పుట్టావిక్కడ" అని బాధపడతారు జావేద్ గారు. ఆయన ఆవేదన

వర్ణనాతీతం. ఆయన బాధ గుండెల్ని పిండివేస్తుంది.

"పుట్టకపోవడంకన్నా
పుట్టినచోట బతకలేకపోవడం దారుణం"

అని జావెద్ గారు తన బాధను వ్యక్తం చేస్తారు.

గత చరిత్ర చేసిన కుట్రల పద్మవ్యూహంలో
ఇప్పటికీ బయటపడలేకపోతున్న అభిమన్యుడ్ని"

ఇప్పటికీ గతచరిత్రల కుట్రల నుంచి బయటపడలేక పోతున్నానని

వాపోతారు జావెద్ గారు,

తమ ఉనికిని గూర్చి సయ్యద్ గఫార్ గారు ఇలా అంటారు.

"నా మాతృదేశంలో నేను
సమూహంలో ఒకడిగా జీవించడం నా జన్మహక్కు
ఈ నేలలోనే నాటుకొని మొలకెత్తినవాణ్ణి"

ముస్లిం ప్రజలు బ్రతకడం చాలా కష్టం అవుతుంది. చిన్న చిన్న పనులు

చేసుకొని బ్రతకవలసిందే అని తన బాధను వ్యక్తంచేస్తాడు సయ్యద్ గఫార్ గారు.

'మొలతాళ్లు రిబ్బన్లు పిన్నీసులు
పిల్లనగ్రోవులను వేలాడేసుకొని
పూరూరా తిరిగే మా ప్రభ
నా దీర్ఘకాల దరిద్రదశని ఉపన్యసిస్తుంది.
పువ్వులమ్మి, అమ్మి పుప్పొడిని కోల్పోయినవాళ్ళం.

గిన్నెలకు మాట్టేసి, మాట్టేసి పొట్టబోయినవాళ్ళం
పాన్ బీడీలపై ఎవరెవరి దవడలకిందో
నలుగుతున్నవాళ్ళం"
"కాజాలు కుట్టడంలో, పల్లీలమ్మడంలో, అత్తరు అమ్మడంలో, దూదేకటంలో,
సన్నాయిలు ఊదడంలో, గొడుగులు బాగు చేయడంలో ముస్లింల చెమటనీ, శ్రమనీ
పరాయీకరిస్తున్న సత్యాన్నీ, దోపిడీచేస్తున్న వాస్తవాల్ని విస్మరించలేం".
"రాయి పడితేచాలు
తల ముడుచుకునే తాబేలునుకాలేను
ఈ పాకుడు బండలపై కూడా
తప్పకుండా సాము చేయగలను"
అని సయ్యద్ గఫార్ గారు అంటారు.
ముస్లింలపై ఎవరు ఎన్ని కుట్రలు, కుతంత్రాలు చేసినా నెరవేరవని అఫర్
తమ దృక్పథాన్ని నిర్మొగమాటంగా వ్యక్తంచేశారు.
"విభజించి పాలించేనా శత్రువుల్లారా
నన్నెవ్వరూ రెండుగా చీల్చలేరు.
నా కనుపాపల్ని ఎవరూ పేల్చలేరు"
"ఈ దేశపటాన్ని చుట్టిచుట్టి నీకింద పెట్టుకోవడానికి
అది నీ అయ్య జాగీరుకాదు
అంగట్లో దొరికే కుంకుమకాదు దేశభక్తి
తెగిన దేశ సరిహద్దురేఖని
అతికిన వీరజవానుల్లో మేమూ వున్నాం"
అంటూ ఒక ముస్లింవాద కవి తమ అస్తిత్వాన్ని గూర్చి ఆందోళన
చెందుతాడు.
ముస్లింల జీవన విధానంపై ఎవరైనా అవాకులు చవాకులు మాటలాడితే వారిపై తీవ్రంగా ఎదురుదాడిచేశారు
ముస్లింవాద కవులు.
"ఈ మట్టి నీ ఒక్కడి దేహమేనని బుకాయిస్తూ
ఈ భూమిపై నా అస్తిత్వాన్నే
అనుమానిస్తున్నంతకాలం
అవే అవే ఖచ్చితంగా నీ కాందిశీకుణే"
అని 'గౌస్' గారు అంటారు.
హిందూమతం నాలుగు వర్గాలవారిని సృష్టించింది. ఆ తర్వాత మాల మాదిగల్ని పంచమవర్ణంతో పిలిచింది. అసలు పంచమవర్ణమే తప్పు. ఇది అంతా భారతదేశంలో అగ్రవర్ణాలుగా పిలువబడిన బ్రాహ్మణవాదులు చేసిన కుట్ర. ప్రస్తుతం ముస్లింలు ఆరోవర్ణంగా పిలవబడుతున్నారు. అంచేతనే ప్రముఖ ముస్లింవాద కవి మైనార్టీ కవి ఇక్బాల్ చంద్ గారు

"ఆరోవర్ణం" అనే కవితను రాశారు.

"నా తెగిన వేళ్ళను తిరిగి ఇవ్వొద్దుకానీ
నా మెడకు తగిలించిన నీచ వర్ణపుబిళ్ళ
నా బిడ్డలకు తగిలించమని నాకు మాటివ్వండి"అని "ఆరోవర్ణం" గూర్చి వివరించారు చంద్ గారు.

దిలావర్ గారు ముస్లిం వాద దృష్టితో మంచి కవితను రాశాడు.

"నేను కసాయిబును కాదు
అనివార్య హింసావృత్తిలో జీవన పరమార్థాన్ని
దర్శించే ముస్లిం ధర్మవ్యాధుణ్ణి"

కసాయిబు (కసాయిసాయిబు) అనే పదబంధాన్ని శ్రీశ్రీ సృష్టించాడు. ఈ పదబంధాన్ని గూర్చి తీవ్రంగా విమర్శించారు ఖాదర్ గారు. శబ్ద మోజులో పడి శ్రీశ్రీ తొందరపడ్డాడని నిరసన వ్యక్తంచేశాడు. అయితే ఇక్కడ దిలావర్ "ముస్లింధర్మవ్యాధుణ్ణి" అని అన్నారు. ధర్మవ్యాధుడు కసాయివాడైనా ధర్మ రహస్యాలు
తెలిసినవాడని అర్థం.

అఫ్సర్ మైనార్టీ కవిత్వంలో ఎన్నో చేదునిజాలు కన్పిస్తాయి.

"నలభై ఏడుతోకాదు
నాతో నన్నే
భాగించమంటాను
నా నవ్వులూ ఏడ్పులూ
నా అవయవాలూ
అనుమానాలూ
నా మానభంగాలూ హత్యలూ
అన్నీ మీవికూడా అంటాను
నాతల్లి ఉమ్మనీరును ఉమ్మి చెయ్యొద్దంటాను"

గౌస్ మొహియుద్దీన్ గారి దేశభక్తిని మీరే చూడండి.

"హైదరలీనై టిప్పుసుల్తాన్నై
తల్వార్ ల తడాఖా చూపెట్టిన నన్నే
నా సారే జహాసే అచ్చాను విడిచిపొమ్మంటే
ఇక సహించను సహించలేను
ఏకంగా నీ కుత్తుకనే ఇత్నా చేస్తాను"

గౌస్ మొహియుద్దీన్ గారి నిజాయితీకి, ఈ కవిత నిలువెత్తు నిదర్శనం.

ముస్లిం రచయిత్రులు ముస్లిం మహిళకు జరిగిన అన్యాయాల్ని,
అక్రమాల్ని దుయ్యబట్టారు.

1.5.3.ముస్లిం స్త్రీవాద కవిత్వం: ముస్లిం స్త్రీవాద కవిత్వం మొదట స్వరమెత్తింది పురుషుల కంఠంలోనే. స్త్రీల పక్షాన

పురుషుల సహానుభూతితోకూడిన వాదన ఈ కవిత్వంలో వినిపించింది. తస్లీమా నస్రీన్ వివాదం సందర్భంలో బహుశా అతి తీవ్రంగా స్పందించినవాళ్ళు తెలుగు ముస్లింవాద కవులే కావచ్చు. అయితే 'జలలా'లో వినిపించే స్వరం దానికి భిన్నమైంది. ముస్లిం స్త్రీల జీవితంలోని పరదా కన్నీళ్ళనీ, ప్రాథమిక జీవన సత్యాలనీ, ప్రత్యక్ష వాస్తవికతనీ వెతుక్కునే స్థితి ప్రస్తుతదశలో బలంగా కనిపిస్తుంది. వీళ్ళు విన్న కథల్లోంచి కాకుండా కన్న నిజాల్లోంచి కవిత్వవస్తువుని తీసుకుంటున్నారు. మొదట్లో ఖాజా, స్కైబాబ, షుకూర్లాంటి కవులు తమ చుట్టూరా వున్న పాత్రల జీవితాల్లోంచి స్త్రీల బాధల్ని సహానుభూతి స్వరంతో వినిపించారు. పూర్తిగా తనదైన గొంతుకతో ఎలాంటి గోషా పరదా లేకుండా' భావాల్ని నిస్సంకోచంగా వ్యక్తం చేస్తోంది షాజహానా. ఇదే సంకలనంలో మరోవైపు నుంచి తోటి స్త్రీలతో మనస్ఫూర్తిగా అరమరికలేకుండా మెలగలేని స్థితిని, సంప్రదాయం కల్పించిన దూరాల్ని, స్కైబాబ, గౌస్ మొహియుద్దీన్, సికిందర్ కవిత్వీకరించారు. ఇతరవర్గాల స్త్రీలతో సరిసమానంగా జీవితాల్ని అనుభవించలేని స్థితిని షాజహానా చిత్రిస్తోంది. 'ఇంగ్లీషు చానలోని ఈదుతున్న ఈ తరం స్త్రీలను చూస్తూ ఇంకా ఇంకా మౌనంగా వుండడం తనవల్ల కాదంటుంది. పరదా తొలగించి ఇనవసంకెళ్ళని విదిలించి విశాల ప్రపంచాన్ని చూడాలన్న బలమైన ఆకాంక్షని ఆమె వ్యక్తం చేస్తుంది. ఆమె గొంతులోని కొరడా కొసమెరుపూ ధిక్కారస్వరతీవ్రత విజృంభించిన కవిత 'ఖాసెఖిజా', షాజహానా స్వరం విన్న తర్వాతనే మహెజబీన్ లాంటి ముందుతరం కవయిత్రులు గొంతు పెగుల్చుకుని
మాట్లాడ్డం మొదలుపెట్టారు.

'జల్ జలా' సాధికారికమైన సమగ్ర ముస్లింవాద కవితాసంకలనం. తెలుగు ముస్లింల జీవితం ఇందులో ప్రత్యక్షంగా కనిపిస్తుంది. అద్దంలోని ప్రతిఫలనాల్లో కన్పించే కుడి ఎడమల తేడాలు కూడా ఇందులో లేవు. ఇది సాధారణీకరించబడిన పాక్షిక 'ప్రజాస్వామ్య' దృక్పథంతో తీసుకొస్తున్న సంకలనం కాదు. పాత భావజాలాలన్నిటికీ పాతరవేసి, సామాజిక జీవనంలో కొత్త పాత్ర నిర్వర్తించబోతున్న కవులు ఒకే వేదికమీద కనిపించే సంకలనం ఇది. సామాజిక సాంస్కృతిక సాహిత్య విలువలన్నీ సంపూర్ణ సమగ్రత్వంతో వ్యక్తమైన కవితలు ఈ సంకలనం నిండా వున్నాయి. కొత్త సాంస్కృతిక సందర్భాన్ని సృష్టించుకుని, దానికి అనువైన రూపాల్ని ప్రతిష్టించుకుంటున్న నిబద్ధవాదులు ఈ సంకలనంలో మనకు కనిపిస్తారు. తమ వర్గం పురోగమనానికి అటంకం అనుకున్న దేన్నయినా నిస్సంశయంగా ఖరిఉచగల ఖడ్గధారులు ఈ కవులు. ఆధిపత్యభావ విషంతో గతంలో వచ్చిన కలుషిత కవితా సంకలనాల్ని సమాధిచేసి, ఆకుప్చదనం పునర్జన్మ నిచ్చే జెండాని ఎగరేస్తున్నారు ఈ కవులు. ఆ రకంగా ఇదే తొలి ముస్లింవాద కవితా సంకలనం". (జల్ జలా 'జిహాద్', 'జలలా' సంకలనాల తర్వాత బ్లాక్వాయిస్ (ఇక్బాల్ చంద్). ఖాజా (సత్వా), ఆరోవర్ణం (ఇక్బాల్ చంద్), ఘా (కరీమల్లా), ముఖ్ (హనీఫ్) మొదలైన కవితా సంకలనాలు వచ్చాయి. 114)'వలస' అనే కవితా సంపుటిని అఫ్సర్ రాశారు. ఇందులో ముస్లింవాద కవిత్వం బలంగా వుంది.

షాజహానా, ఎస్. రజియా షంషాద్, మహెజబీన్ మొదలైనవారు మంచి కవిత్వాన్ని రాశారు. ఏ కాలంలోనైనా స్త్రీ రాయడం మొదలుపెడితే మగవాళ్ళ కలాలు కాస్త వణుకుతాయి. అలనాడు మొల్ల రాసింది రామాయణం కాబట్టి సరిపోయింది. 'రాధికా సాంత్వనం' ముద్దుపళనిది బరి తెగించిన రచన అని అన్నవారేగానీ అననివారు లేరు. స్త్రీలు తమ స్వంత అనుభవాలను బాధలను తామే రచనల ద్వారా చెప్తే అదోపాపం . చేయరాని నేరం. ప్రబంధకవులు స్త్రీ అంగాంగాలను వర్ణించి వర్ణించి నోటితీట ఆరక కవయిత్రులపై ఈ విధమైన విమర్శలు కూడా చేశారు. స్త్రీవాదం వచ్చినప్పుడు అదేరీతిలో విమర్శలు వచ్చాయి. ఎంతగా భయపడ్డారో మగ అహంకార కవులు. ప్రముఖమైన కవులు కూడా చాలా దిగజారి మాట్లాడారు. నీలిమేఘాలు వర్షిస్తే ఎక్కడ కొట్టుకుపోతామోనన్న భయం. స్త్రీవాదం ఎంత

శక్తివంతమైందో, తాటాకు చప్పుళ్ళకు బెదరకుండా ఎలా నిలిచిపోయిందో అందరికీ తెల్సిన విషయమే. అదేవిధంగా ఎన్నో ఏళ్ళుగా అగ్రవర్ణాల సాహిత్య గుత్తాధిపత్యాన్ని బద్దలుకొడుతూ మ్రోగించిన నగారా దళితవాదం. ఆ తర్వాత వచ్చింది ముస్లిం మైనారిటీవాదం. భారతదేశంలోని ముస్లిమ్స్ జీవన విధానం, వారెదుర్కొంటున్న సమస్యలు అన్నీ సమగ్రంగా రాస్తున్నారు ముస్లిం కవులు. అయితే స్త్రీలుగా అందరూ ఎదుర్కొంటున్న బాధకంటే ప్రత్యేకమైన బాధలు ఎదుర్కొంటున్న ముస్లిం స్త్రీల గురించిన రచనలు ముందుగా పురుషులే చేశారు. ఎందుకంటే ఎక్కడైనా ఆడవాళ్ళను అణగదొక్కి, ముందు చైతన్యవంతులయ్యేది పురుషులే కాబట్టి. ఆ తరువాత ముస్లిం స్త్రీల గురించి ముస్లిం స్త్రీలే రాసుకున్న రచనలు ఈ కాలంలోబాగా వస్తున్నాయి .

తెలుగులో ముస్లిం స్త్రీ గూర్చి రాసిన మొట్టమొదటి ముస్లిం స్త్రీ షాజహానా . ఈమె రాసిన "పర్దా హఠాకే దేఖో" అనే కవిత ముస్లింవాద కవిత్వానికి ఒక ఊపునిచ్చింది.

పుట్టిన్నాటి నుంచే వెన్నెలరుచి ఎరుగక, వానరుచి ఎరుగక, వసంతంరుచి ఎరుగక, పెరిగి ఆంక్షల్లో, హద్దుల్లోనే ఆడబానిసగా తయారయ్యారని ఆవేదన వ్యక్తంచేశారు.

"వెర్రి ఆచారాలు మట్టి వృక్షాలు
అరబ్ కబేళాలో ఆడదాని మాంసానికింత రేటుందని తెలియనిదాన్ని
కలలో అనుభవించడానికూడా అర్హతలేనిదాన్ని".

అంటూ రాశారు. ఈ కవితను మనం ముస్లిం స్త్రీవాద కవిత్వంగా చెప్పవచ్చు.

"మాటలు రానప్పుడు ఏమోకానీ
పోరాటం చేయగలిగినప్పుడూ
చేతులు కట్టుకొని కూర్చోవడం నావల్లకాదు......."

అంటూ షాజహానా గారు పురుషులపై తిరగబడ్డారు.

షాజహానా గారు మంచి రచయిత్రి, ముస్లిం మతంలోని బహుభార్యాత్వాన్ని వ్యతిరేకించారు.

"వాడు ముసలాడయినా ముగ్గురు పెళ్ళాల్తో ముచ్చట తీర్చుకోవచ్చు " అని షాజహానా తమ నిరసనను వ్యక్తంచేశారు.

షాజహానా ముస్లిం ఆచారాల్లోని బురఖా గూర్చి తీవ్ర పదజాలంతో విరుచుకుపడ్డారు.

"ఈ క్షణమే
నా నిశ్శబ్దాన్ని మీకు బదలాయిస్తున్నా
బురఖాదుప్పటుల్నిజి
పీలికలుగా చేసి నీమీదికి విసిరేస్తున్నా
కలిపి బొంత కుట్టుకొని పొర్లుకో"

అంటూ తమ నిరసనను తెలియజేశారు.

ఎన్. రజియా "అలాగే అన్నారు" అనే కవిత, ఈ సమాజంలో స్త్రీని ఎలా వుంచుతున్నారో తేటతెల్లంచేసింది. ఈ కవిత "నీలిమేఘాలు" అనే స్త్రీవాద కవితా సంకలనంలో చోటుచేసుకుంది.

"బాల్యంలో
చిన్నపిల్లవి నీకేంతెల్సు కూర్చో అన్నారు
యవ్వనంలో

ఉడుకు రక్తం - మంచీ చెడూ తెలీదు కూర్చో.. అన్నారు
వృద్ధాప్యంలో
ముసల్దానిని ఇంకేం చేస్తావ్ కూర్చో అన్నారు
అవకాశం రానందుకు కోపంగా లేదునాకు
కూర్చుని, బద్ధకం వచ్చినందుకే బాధగావుంది''
అంటూ రజియా భారతదేశంలో స్త్రీకి జరుగుతున్న అన్యాయాన్ని
గూర్చి చాలా చక్కగా రాశారు.

''మహెజబీన్'' మంచి కవయిత్రి. ముస్లింవాదం వచ్చాక ముస్లిం స్త్రీలకున్న కష్టాన్ని గూర్చి కవితలురాశారు.

''నాన్నను చూస్తుంటే
అబటిని చూస్తున్నట్లుంటుంది
ప్రేమలేనితనంలో రక్త సంబంధం
ఆనవాలు లేకుండాపోయింది''

మనకు అమ్మే తెలుసు. నాన్న తెలియదు. మనం అమ్మ పిల్లలం. నాన్నకి పిల్లలం కాలేకపోవడాన్ని చాలా బాధపడుతుంది మహెజబీన్. ముస్లింలలో స్త్రీల పరిస్థితి చాలా దారుణంగావుంది. స్త్రీలపై కూడా వీళ్ళు కవిత్వం రాశారు. స్త్రీవాదం ప్రభావం ముస్లింవాదంపై పడింది. ముస్లిం కవులు ముస్లిం స్త్రీలకు జరిగిన అన్యాయాల్ని తీవ్రంగా ఖండించారు.

''ఔరత్ అంటే
పడగ్గదుల్లో కాలిపోతున్న అగరొత్తులేనా''

అని ప్రశ్నిస్తున్నారు మైనార్టీ కవులు, సంషాద్ బేగం గారు ''పెర్సనల్ లా'' అనే కవితలో విడాకులు తీసుకున్న స్త్రీ తన మనోవేదనను కళ్ళకు కట్టినట్లు వివరించారు. శక్తివంతమైన కవిత ఇది.

''అయిదు నెలలకే నాలుగు
నెలల కడుపుచేసి
తలాక్ ఇచ్చి వెళ్ళగొడతాడని నాకేం తెలుసు చేసిన మోసానికి
షాదీలో నానీ చేయించిన చల్లా లాయర్ ఫీజుగా చేసి కోర్టు వరకు వెడుతుంది.
తలాక్ ఇవ్వగానే ఏ బంధాలతో సంబంధం లేదనే నా సమాధానాన్ని లాకప్టెత్ చేస్తాయి.
మగతనపు ధీమా మరోసారి సెహరా కట్టించుకుంది
క్రాస్ ఎగ్జామిన్లో వకీలడిగే ప్రశ్నలు పోలీస్ లారీపై
మూడు నెలల ఇద్దత్ కాలానికి మనోవర్తి చెల్లించాలనే
తీర్పు మరో మూడేళ్ళకొచ్చింది.
నా ' పెర్సనల్ లా 'యే నాకిది చాలన్నప్పుడు
ఇక దేనికి మొరపెట్టుకోవాలి సగటు ముస్లిం స్త్రీ''

ఒక ముస్లిం స్త్రీకి న్యాయం ఎక్కడవుంది అని ప్రశ్నిస్తున్నారు షంషాద్బేగం . ముస్లిం స్త్రీల స్వేచ్ఛకోసం ముస్లిం

రచయిత్రులు కలాన్ని కత్తిగా వుపయోగించారు. ఈ కవిత చదువుతుంటే ఒళ్ళు జలదరిల్లుతుంది. చివరకు "పర్సనల్ లా" వల్ల కూడా ముస్లిం స్త్రీలకు న్యాయం జరగలేదని వాపోతుంది షంషాద్ బేగం .

తస్లీమానస్రీన్ పై "ఫత్వా" విధించడాన్ని ముస్లింవాద కవులు తీవ్రంగా ఖండించారు. ఖాజా ఈ విషయంపై ' ఫత్వా ' అనే మంచి కవితను రాశారు.

"మనం కప్పిన నల్లగోతాముల్లోంచి తలెత్తిన కాఫిర్, సువ్వర్కి బచ్చీ
షరియాత్ని వేలెత్తి చూపడం క్షమించరాని నేరం కాదా?
అందమైన మొగ్గల్ని మాయంచేసి నిఖా చేసుకోవడమూ నేరం కాదా ?
విడిపోయాక మెహర్ మొహాన కొట్టి తలాక్ చెప్పడమూ నేరం కాదా? " అంటూ

ముస్లిం మతంలోని ఆచార వ్యవహారాలకు ముస్లింకవులు తమ నిరసనను తెలియజేశారు. "తలాక్" అని మూడుసార్లు చెప్పితేచాలు విడాకులిచ్చుకునే అసభ్య విధానాన్ని ముస్లింవాద కవులు తూర్పారబట్టారు.

"నీ జీవితకాలపు చీకటిదేహం సాక్షిగా
నాకు అర్థంకాని చూపులు విసిరే ఆ రెండు కళ్ళమీదా
ఎవరో కప్పిన సెహరా సాక్షిగా
నువ్వెప్పుడైనా ఎదురుపడితే
నేను గుర్తుపట్టగలిగేది కేవలం నీ రెండు కళ్ళను మాత్రమే"

అంటూ ఖాజా ఆవేదన చెందుతారు.

1.6.ముస్లింవాద కవిత్వం - భాష:

ముస్లిం కవుల్లో భాషా విషయానికి సంబంధించి ప్రధానంగా రెండు ధోరణులు వున్నాయి. ఒకటి ఉర్దూ పదాలు విస్తృతంగా వుపయోగించడం, రెండు తెలుగు కవిత్వ భాషకు ఉర్దూ పదాల సౌందర్యాన్ని జతచేయడం.

1. ఉర్దూ పదాలు విస్తృతంగా వుపయోగించడం :

కొంతమంది ముస్లింవాద కవులు కావాలని తమ కవిత్వంలో చాలా ఎక్కువగా ఉర్దూ పదాలు వాడుతున్నారు. ఇలాపనిగట్టుకొని ఉర్దూ పదాలు వాడడం మంచిదికాదు. ఇతర భాషాపదాలు లేకుండా వుంటే మంచిది అని అనుకుంటే అది దోషమే కానీ, గుణం కాదు. ముస్లింవాద కవులు ఈ విషయమై బాగా ఆలోచించాలి. పోతే, రాబోయేకాలంలో సహృదయ పాఠకులకు దూరమవుతారు.

2 . తెలుగు కవిత్వ భాషకు ఉర్దూపదాల సౌందర్యాన్ని జతచేయడం :

తెలుగు కవిత్వ భాషకు ఉర్దూపదాల సౌందర్యాన్ని అఫ్సర్, ఖాజా, ఖాదర్, మహమూద్ మొదలైనవారు చేకూర్చారు. ఉర్దూపదాలు వీరి కవితల్లో తక్కువగా వుంటాయి. కావాలని వారి కవిత్వంలో ఉర్దూపదాలు వాడరు. వీరి కవిత్వంలో ముస్లిం సంస్కృతి - సంప్రదాయాల్ని వ్యక్తంచేసే "డిక్షన్" వుంటుంది. అంచేత వీరి కవిత్వం అందరూ చదివి ఆనందిస్తారు.

ముగింపు :

మైనారిటీవాదంలో ముస్లింలదే ప్రధానపాత్ర. మరి క్రిస్టియన్ల మాటేమిటి? తెలుగునాట దళితకులాలవారిలో కొందరు క్రిస్టియన్లుగా ఉన్నారు. వారు ఎప్పట్నించో కవిత్వం రాస్తున్నారు. వీరిలో కొందరు దళిత క్రిస్టియన్లుగా ఉంటే, ఇంకొందరు దళితులుగానే తమ అస్తిత్వాన్ని చాటుకున్నారు. గుర్రం జాషువా దళితుడేగాక క్రిస్టియన్. క్రిస్టియన్లను అవమానించే

ధోరణిని ప్రశ్నించినవారిలో తొలుత గుర్తుకొచ్చే పేరు గుంటూరు ఏసుపాదం. సతీష్ చందర్, కలేకూరి ప్రసాద్ ఇంకా మరికొందరు దళితకవులు క్రిష్టియన్ మైనారిటీల స్పందనలకు కవిత్వరూపమిచ్చారు. క్రిష్టియన్లలో వెనుకబడిన, అన్యాయానికి గురవుతున్న వారి కంఠస్వరాల్ని వినిపించిన కవులలో మద్దెల శాంతయ్య ఒకరు. ఆయన మరణానంతరం ప్రచురించిన పుస్తకం పేరు 'ఓ.సి. క్రీస్తు' ఒరిస్సాలో ఫాదర్ స్టెయిన్స్ హత్యకి స్పందిస్తూ ఇక్కడ దళిత క్రిష్టియన్లు కవిత్వం రాశారు. ముస్లింల జనాభాతో పోల్చుకుంటే క్రిష్టియన్ల జనాభా తక్కువ. అందువల్లనే మైనారిటీ అస్తిత్వవాదం గురించి ప్రస్తావిస్తే ముస్లింలకవిత్వం గుర్తుకురావడం సహజం. ఇక్కడ మైనారిటీవాదం కేవలం అస్తిత్వ ప్రకటనకే పరిమితం కాలేదు. మైనార్టీల హక్కుల ప్రస్తావనతోనే నిలిచిపోలేదు. సామాజిక జీవనంలో లౌకిక ప్రజాస్వామిక విలువలు అందుకోవాలనే ఆకాంక్షను వ్యక్తం చేసింది. కనుకనే తెలుగు కవిత్వ స్రవంతిలో విడదీయరాని భాగమైంది.

ఆధార గ్రంథాలు:

1. తెలుగులో కవిత్వోద్యమాలు - తెలుగు అకాడమీ
2. తెలుగు సాహిత్య విమర్శ సిద్ధాంతాలు - ఆచార్య వెలమల సిమ్మన్న
3. ఆధునిక ఆంధ్ర కవిత్వం ఉద్యమాలు - సందర్భాలు - ఆచార్యరాచపాలెం చంద్రశేఖర్ రెడ్డి

డా॥ కె . బలరాం,
తెలుగు & ప్రాచ్యభాషావిభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం,
నాగార్జున నగర్

పాఠం - 6

తెలుగులో పాశ్చాత్య కవితా ధోరణులు

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం :

6.1 ఉపోద్ఘాతం

6.2 ఫ్యూచరిజం

6.3 డాడాయిజం

6.4 అనార్కిజం

6.5 ఇమేజిజం

6.6 సింబాలిజం

6.7 ఎక్స్‌ప్రెషనిజం

6.8 సర్రియలిజం

లక్ష్యం :

కాల్పనిక వాదానికి వ్యతిరేకంగా తలెత్తిన కవితా ధోరణులను పరిచయం చేయడం. పాశ్చాత్య కవితా ధోరణుల ప్రభావం తెలుగు సాహిత్యంలోని నవ్య కవులమీద ప్రసరించిందని నిరూపించడం.

6.0 ఉపోద్ఘాతము :

ఆధునిక యుగంలో శాస్త్రాలతోపాటు కళలు, అనేక విధాలుగా అభివృద్ధి చెందుతున్నాయి. తత్త్వశాస్త్ర, మనస్తత్త్వ శాస్త్రాలయందు అనేక పరిశోధనల ఫలితంగా అనేక సిద్ధాంతాలు ఆవిర్భవించాయి. సాంఘిక రాజకీయ రంగాలయందు అనేకములైన వాదాలు బయలుదేరాయి. ప్రాథమికంగా ఇవి సాహిత్యపరమైన సిద్ధాంతాలుకావు. కాని క్రమ క్రమంగా వీని ప్రభావం సాహిత్య రంగానికి కూడా వ్యాపించాయి. నవ్య కళా సిద్ధాంత వివరణకు ఈ అంశం ముఖ్యంగా గుర్తింపవలసి ఉంది.

ఏ దేశమందైనా కళలు మొదటినుండీ ఎట్టి మార్పు లేకుండా ఒకే విధంగా ఉండవు. కాలక్రమాన ప్రజల అభిరుచులనుబట్టి అనేక విధాలుగా మారుతుంటాయి. యూరప్ ఖండంలో కొంతకాలం గ్రీకు-లాటిన్ కావ్యాలే ఆదర్శ ప్రాయంగా భావింపబడటం చేత సంప్రదాయబద్ధమైన ఉదాత్తతయే కవులకు ఆరాధనీయమైంది. తరువాత దానిపై తిరుగుబాటు కాల్పనిక కవిత్వం (Romanticism) ప్రాచుర్యం వహించింది. కానీ అదికూడా ఆ విధంగా ఉరడలేదు. కవుల, కళాకారుల అభిరుచులను అనుసరించి దానికి భిన్నమైన వాదాలు అనేకం వచ్చాయి. ఇవి ఒక కవిత్వమందేకాక చిత్రలేఖనాది అన్య కళలయందును వ్యాపించాయి. అవి తొలుత యూరపు ఖండమందలి అన్ని భాషల్లో వ్యాపించి ఆంగ్లంతో ఖండాంతర దేశాలకు కూడా ప్రాకాయి.

పాశ్చాత్య సాహిత్య రంగంలో ముందుగా ఫ్రాన్సు దేశం అనేక నూతనమైన కవితా రీతులకు ప్రయోగశాల అయింది. కాల్పనిక వాదానికి వ్యతిరేకంగా ఈ దేశంలో అనేక కవితా ధోరణులు తల ఎత్తాయి. ముఖ్యంగా చిత్రకళలో జరిగిన కొన్ని ప్రయోగాలు క్రమంగా సాహిత్యానికి అనువర్తితమైంది. ఫ్రాన్సులో ఈ శతాబ్ది తొలిదశకంలో పొడచూపిన కళా సంబంధమైన ఉద్యమాల్లో క్యూబిజం, ఇంప్రెషనిజం, ఫ్యూచరిజం, డాడాయిజం, సర్రియలిజం, ఇమేజిజం, సింబాలిజం, ఎక్స్‌ప్రెషనిజం, ఎగ్జిస్టెంషియలిజం. మొదలైనవి పేరొ న గగినని

చిత్రాలను బుద్ధికి అందేటట్లుకాక కంటికి కన్పించేట్లు చిత్రించడాన్ని ఇంప్రెషనిజం అంటారు. దూరంగా ఉన్న అడవిని చిత్రించాలంటే చెట్లను ఆకుపచ్చగా, నీడలను నల్లగా చిత్రించడం సంప్రదాయం. ఇంప్రెషనిజం ఈ అభిప్రాయాన్ని త్రోసివేసింది. ఈ తెగకు చెందిన చిత్రకారుడు చెట్లను ఎరుపు (purple) రంగులో, నీడలను నీలిరంగులో చిత్రించి నవ్యతను ప్రదర్శించాడు. బాగా దూరంగా ఉన్న అడవుల్లోని చెట్లు ఎరుపురంగులో, నీడలు నీలిరంగులో కన్పించటం ప్రత్యక్షానుభవానికి సన్నిహితమైన లక్షణం. సంప్రదాయానికన్నా ప్రత్యక్షానుభవానికి ప్రాధాన్యమిచ్చిన ప్రయోగమిది. ఇది సింబాలిస్టుల ఉద్యమానికి సైదోడుగా పుట్టిన ఉద్యమమే.

ఇంప్రెషనిజం తర్వాత ఫ్రెంచి కళారంగంలో తలయెత్తిన ఉద్యమము క్యూబిజం. దీనికి పికాసో నాయకుడు. నీగ్రోకళ ప్రభావంతో వెలువడ్డ ఉద్యమమిది. దృశ్య ప్రపంచాన్ని 'cubes' కోణాకృతులుగా విడదీసి చిత్రించడం ఈ ఉద్యమ లక్ష్యం. ఈ తెగ చిత్రకారులకు వర్ణమేళనంపై, రేఖా విన్యాసంపై శ్రద్ధ ఉండదు. ప్రకృతిలోని 'అపురూపమైన' అంశాలను చిత్రించటంలోనే వీరికి ఆసక్తి అధికం. మొదట (Geometrical figures) రేఖా కృతులతో ప్రారంభమై క్యూబిక్ చిత్రకళలో క్రమంగా చిత్ర రూపంలో మౌన సంగీతం (Pictorial lyricism) మార్మికత, పొడచూపింది. స్పష్టతకు దూరమై భావవైశద్యం కోల్పోయినప్పటికినీ, ఈ చిత్రకళ వాద్య సంగీతంలాగా హృదయ స్పందకమైంది. ప్రథమ ప్రపంచ యుద్ధంతో ఇది ఆగిపోయింది. యుద్ధానంతరం ఈ కళారీతిలోని అంతస్సారం సర్రియలిజంలో లీనమై పోయింది. కవితా రంగంలో ఈ ఉద్యమాలు ప్రత్యక్షంగా వెలువడకపోయినా, పరోక్షంగా వీని ప్రభావం నవ్యకవులపై ప్రసరించింది. ఏ విధంగా తెలుగు కవులపై ప్రసరించిందీ పరిశీలించడమే ఈ వ్యాస ముఖ్యోద్దేశం.

ప్రస్తుతం పైన పేర్కొన్న ఉద్యమాల్లో ఈ క్రింద పేర్కొన్న ఉద్యమాలను గురించి సోదాహరణంగా వివరిస్తాను.

1.	ఫ్యూచరిజం	(భవిష్యద్వాదము)
2.	డాడా యిజం	(విధ్వంసక వాదము)
3.	అనార్కిజం	(అరాజకవాదము)
4.	ఇమేజిజం	(భావ చిత్రవాదము)
5.	సింబాలిజం	(ప్రతీకవాదము)
6.	సర్రియలిజం	(అధివాస్తవికత)
7.	ఎక్స్ప్రెషనిజం	(అభివ్యక్తీకరణ) .

11.1 ఫ్యూచరిజం (భవిష్యత్ వాదం)

ఫ్యూచరిజాన్ని తెలుగులో భవిష్యత్ వాదం అంటారు. ఇది మొదటి ప్రపంచ యుద్ధ సమయంలో పుట్టింది. దీనికి ఆద్యుడు ఇటలీ దేశపు రచయిత అయిన 'మారినెట్' (Marinetti) 1909లో ఇటలీలో 'మారినెట్' అనే రచయిత నాయకత్వంలో 'Futurist Manifesto' ప్రకటింపబడింది. ఇది రాజకీయాలలో ఫాసిస్ట్ ఉద్యమం వంటిది. అంతేగాక కేవలం అరాచక వాదాన్ని, లేదా విధ్వంసక వాదాన్ని లక్ష్యంగా కలిగినటువంటిది.

పాత బొమ్మల్ని చూచి ఆనందాన్ని ప్రకటించడం ఎట్లాంటిదంటే శవంలో జీవం పోయుటం వంటిదనీ, గత చరిత్ర జ్ఞానం కేవలం విషయంతో సమానమనీ, గ్రంథాలయాల్లోని పుస్తకాలకు నిప్పంటించాలనీ, ఏటి కాల్వలను మ్యూజియాల్లోకి మరలించి వానివి ముంచి వేయాలని, సమస్త కళారూపాలను, సాహిత్య సృష్టిని ధ్వంసం చేయడం, ఆ విధంగా ధ్వంసం చేయబడ్డ శిధిలాలనుండే నూతన సృష్టి వెలువడుతుందని ఫ్యూచరిస్టు ప్రణాళిక సూచించింది. శతాబ్దాల తరువాత తన సర్వశక్తులను వినియోగించి, శ్రమించి సృష్టించిన సర్వ కళాఖండాలను, కావ్యాలను, కాల్చి బూడిద చేస్తేకాని ప్రపంచం బాగుపడదని వీరి సిద్ధాంతం. పుష్కిన్, డాస్టోవస్కీ, టాల్స్టాయ్ మున్నగు మహా రచయితల రచనలను వీరు నిందించారు. ప్రపంచానికి యుద్ధమొక్కటే ఆరోగ్యాన్ని ప్రసాదించే వరమని వీరి ప్రణాళిక యొక్క ఉద్దేశ్యం.

యంత్ర నాగరికత దీనికి విషయం. అంటే చలన చిత్రాలమండి, వార్తాపత్రికల శీర్షికలనుండి, యంత్రాలనుండి కవితా వస్తువును స్వీకరించమని ఉద్బోధించింది. యాంత్రిక నాగరికతను అవహేళనాత్మకంగా చిత్రించడం, యుద్ధోన్మాదం, స్త్రీ-పురుష లింగ విచక్షణారాహిత్యం, విపరీతమైన ధనాసక్తి, క్రీడాసక్తి, జీవితంలో యంత్రవేగ నిరూపణము ఇందలి ప్రధానాంశాలు. దీనిని ఆదరించి ప్రచారం చేసిన వారిలో 'క్లాడ్ ఫ్లైట్' 'నిండ్ హామ్ లూయిస్' ప్రముఖులు, ఈ వాదమునందలి ప్రధానాంశము యాంత్రిక వేగ నిరూపణము కాబట్టి సాహిత్యంలో కూడా ఆవేగాన్ని చూపటానికై శైలిలో కొన్ని మార్పులు వచ్చాయి.

ఉదాహరణకు క్రియాపదాల్ని భావార్థకంలో మాత్రమే వాడటం, విశేషణాలు లేకుండా ఉండటం, విరామ చిహ్నాలు లేకుండటం, ధ్వన్యనుకరణము, గణిత శాస్త్రాల నుండి సంజ్ఞలను గ్రహించి యధేచ్ఛగా వాడటం మొదలుగాకలవి భవిష్యత్ వాదుల సాహిత్య శైలిలోని ప్రధానాంశాలు. దీనికి నాయకుడైన మారినెట్టీ ధ్వనులే సంగీతమని, మాటలే కవిత్వమని, రంగులే శిల్ప చిత్రాలని ప్రకటించాడు. ఇతని ట్రిపోలి యుద్ధం అను గేయము కేవలం ధ్వన్యనుకరణాలతో నిండి ఉంది.

మేరినట్టీ లేవనెత్తిన ఈ ఉద్యమం ఎంతో కాలం సాగలేదు. కానీ ఇతని స్వప్నాన్ని హిట్లర్ సత్యంగా మార్చాడు.

1912లో రష్యా దేశమున ఈ ఉద్యమం మొలకెత్తింది. 'A slap in the face of public taste' (ప్రజల అభిరుచికి ఒక చెంపపెట్టు) అనే పేర ఆ సంవత్సరంలో ఫ్యూచరిస్టు మానిఫెస్టో ప్రచురింపబడింది. దీనిపై సంతకం చేసినవారిలో మైకోవస్కీ ఒకరు. గతమంతా బూడిద కుప్పయనీ, గతంలోని భాషను వాడరాదనీ, ప్రణయం, సాహసం, మొదలైన వస్తువులు పనికిరావని ఈ ప్రణాళిక ఘోషించింది. మైకోవస్కీ వంటి రచయితలు తొలుత ఈ ఉద్యమాన్ని ఆమోదించినా కొద్ది కాలంలోనే ఈ దృక్పథాన్ని మార్చుకొని ప్రజా సారస్వతాన్ని సృష్టించారు.

6.2. డాడా యిజం (విధ్వంసక వాదము)

6.2.1. డాడా యిజం ఆవిర్భావ స్థితి : డాడా యిజము ప్రథమ ప్రపంచ యుద్ధం ప్రసాదించిన దుష్ఫలితాల్లో వెలువడ్డ ఉద్యమం. దీన్ని తెలుగులో విధ్వంసక వాదము లేక అరాచకవాదంగా చెప్పవచ్చు. ఇంకా దీన్ని పరమ అసహ్య వాదమని శ్రీ కురుగంటి సీతారామయ్యగారు అన్నారు. అరాచకాన్ని సృష్టించటమే దీని ప్రధాన ప్రయోజనం. యుద్ధ కాలంలోని అరాచకస్థితి ఫలితంగా యువకుల మనస్సులు ఉద్రిక్తాలను, ఉన్మత్తాలు కాగా వెలువడ్డ ఉద్యమం ఇది. ఆ కాలంలో కొందరు యువకులు యుద్ధాల్లో పాల్గొనేవారు. వయసు చాలక యుద్ధంలో పాల్గొనలేని యువకులు యుద్ధరంగంలో క్షత గాత్రులై తిరిగి వచ్చినవారు, నిరాశా నిస్పృహలతో కుంగిపోయి విపరీతమైన అశాంతితో సంచరిస్తుండేవారు, పూజా మందిరాలు, విద్వేషాగ్నిని, హత్యాకాండలను రెచ్చగొట్టేవారు వీరికి స్పష్టమైన దారిలేదు. నిర్దిష్టమైన గమ్యంలేదు. అరాజక పరిస్థితులు ఎక్కడ చూచినా వారికి ఎదురైనాయి. కళలు, సారస్వతం యుద్ధ ప్రచారక సాధనాలైపోయాయి. భవిష్యత్తు చీకటి గొయ్యిగా, వర్తమానం పాతాళకుహరంగా కనిపించసాగింది. నైతిక విలువలు నశించిపోయాయి. నిర్మూలనత్వమే వారి ధ్యేయం. కానీ, వారికి నిర్మాణాత్మకమయిన కాంక్ష పొడచూపలేదు. ఎటుచూచినా క్రోధం, వైరం, నిరాశా అలుముకున్నాయి. అట్టి అరాజక పరిస్థితుల్లో ఆవిర్భవించిన విధ్వంసక వాదాన్నే డాడా యిజం అంటారు.

6.2.2. డాడా యిజం అనే పేరు ఎలా వచ్చింది : 1916 ఫిబ్రవరి 8వ తేదీన జ్యూరిచ్ నగరంలో ట్రిస్టన్ జారా (Tristan Tzara) అనే అతడు ఈ ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించాడు. దీనికి నామకరణం కూడా చాలా విచిత్రంగా జరిగింది. కళ్ళు మూసుకుని 'జారా' ఒక నిఘంటువును తెరిచాడట. తెరచి చూడగానే మొట్టమొదట 'డాడా' అనే పదము తనకి కనిపించిందట. డాడా అంటే ఫ్రెంచిలో ఆటవస్తువు అని అర్థం. అర్థ రహితము, అరాజకమునగు తమ నూతనోద్యమానికి ఆ పేరే సముచితమైనదని అతడు భావించాడట. తత్ఫలితంగా ఈ వాదానికి 'డాడాయిజము' అనే పేరు వచ్చింది.

6.2.3. డాడాయిస్టుల లక్ష్యం : క్యూబిస్టు గ్రూపులోని ఎపోలినియర్, (Apollinaire) జాకబ్ (Jacob) మున్నగు కవులు ఈ డాడాయిజంవైపు మొగ్గు చూపారు. 1918 నాటికి 'Dadaist Manifesto' కూడా ప్రచురింపబడింది.

డాడాయిజం ఒక తాత్త్విక దృక్పథమో లేక సాహిత్య సిద్ధాంతమోకాదు. ఫ్యూచరిజంలాగా నిరాశనుండి, కసినుండి ఉద్భవించిన కుక్కగొడుకు వంటిది. డాడాయిస్టులు తాము ప్రదర్శించు అరాజకప్రవర్తనతోనే ఆత్మ తృప్తిని పొందారు. ఈ తృప్తి ఎలాంటిదంటే ఎదుటివారి శరీరంపై సూదులు గ్రుచ్చి ఆనందించే ధోరణికి చెందింది. ఈ డాడాయిష్టులకు సాంఘికములగు కట్టుబాట్లు లేవు. నైతికములగు విలువలు లేవు. ఒక మార్గం లేదు. ఒక లక్ష్యం లేదు. అధిక్షేపాన్ని, అవహేళనాన్ని దూషనాన్ని సాధనాలుగా చేసుకున్నారు. లోకంలో పైకి వచ్చిన ప్రతి సాంఘికాదర్శాన్ని వీరు తూలనాడారు. లోకాన్ని వికృతంగా చూడటం, అయోమయత్వం వీరి ప్రధాన గుణాలు. తమ ధ్యేయమేమిటో తమకే తెలియదని వీరంగీకరించారు. ఇట్టి వాదమెంతకాలం నిలుస్తుంది. పుబ్బలో పుట్టి మఖలో మాసిపోవు ఉద్యమాలివి.

1920లో ఫ్రాన్సిస్ పికాబియా (Francis Picabia) అనే డాడాయిష్టు ఇలా అంటాడు.

"You do not understand, of course what we are doing! well; my dear friends; we understand is still less; How wonderful, isn't that you are right!... you don't understand ? neither do I; how sad! (From cubism to surrealism in Frenche Literature page 171).

6.2.4. డాడాయిష్టుల సాహిత్య లక్షణాలు : డాడాయిష్టు సారస్వతంలో వస్తువుగానీ, భావంగానీ రచనా క్రమంగానీ లేవు. అర్థరహితమైన వాక్య విన్యాసం, అయోమయములైన శీర్షికలు ఈ సాహిత్య లక్షణాలు. కొంతకాలం సమాజంలో గందర గోళాన్ని లేవదీయటానికి తప్ప ఇది సాధించిందేమీలేదు. డాడాయిష్టులు అప్పుడప్పుడు సమావేశాలేర్పరచి ప్రేక్షకులను క్రుళ్ళిన కోడిగ్రుడ్లతో కొట్టేవారట. తమ సమావేశాలు ఎంతగా అల్లరి పాలైతే అంతగా జయప్రదమైనట్లుగా భావించేవారట.

1921 ప్రాంతంలో ఆంద్రీబ్రితూ (Andre Breton) మున్నగువారు ఈ ఉద్యమం నుండి తప్పుకున్నారు. పిమ్మట ఇది క్రమంగా 'న్యూయార్కు, బెర్లిన్' కొలోన్, పారిస్ నగరాల్లో ఈ డాడా సిద్ధాంతం ప్రాకింది. ప్రఖ్యాత కళాకారులు ఈ సిద్ధాంతాన్ని వైచిత్రికై ప్రయోగ ప్రాయంగా వాడుకొన్నారు. డాడా వాదుల్లో చిత్రకారుడైన కర్ట్‌స్విటర్స్ (1887-1948) ప్రముఖుడు. కళాకారుడు తుమ్మినా, దగ్గినా కళయే అని ఇతని సిద్ధాంతం. డాడా సిద్ధాంతం ముఖ్యంగా నైరాశ్యాన్ని కలిగించింది. ఈ నైరాశ్యం ఆనాటి ఐరోపా సాహిత్యంలోనే కాక లలిత కళలన్నింటిలో కూడా ప్రతిబింబించింది.

కొడిగట్టి ఆరిపోతున్న ఈ డాడాయిజం నుండే సరిక్రొత్త తేజస్సుతో సర్రియలిజం (Surrealism) వెలువడింది.

6.3 అరాచక వాదము (Anarchism)

1.3.1 అరాచకవాద లక్ష్యం : పాశ్చాత్య సాహిత్య లోకంలో వెలువడ్డ ఫ్యూచరిజం, డాడాయిజం అనే యీ రెండూ అరాజక వాదానికి సంబంధించిన ఉద్యమాలే. గత విధ్వంసనం, భవిష్యత్తు పట్ల అవిశ్వాసం డాడాయిజం యొక్క లక్షణాలు. ఫ్యూచరిజానికి గతంతోపాటు వర్తమాన నిరసనం కూడా ప్రధాన ధ్యేయం. ఈ రెండింటికి గత ద్వేషము సమానమే. ముఖ్యంగా ఈ రెండింటిలో డాడాయిజం అరాజకవాదాన్ని, అధికంగా ప్రేరేపించింది. అక్షర విన్యాసంలో భావనారీతిలో భాషాప్రయోగంలో, జీవిత వైఖరిలో డాడాయిష్టులు అరాజకాన్ని ప్రదర్శించారు. ఈ డాడాయిష్టు గీతాన్ని ఒకసారి పరిశీలించండి.

'La ..... di ...... da .... da
.... di .... da .... da
.... da ..... da
.... dum.
why do French men
woo a woman
as if women
never resisted'.

ఇందులో అర్థం లేని శబ్దాలు, అనవసరమైన గీట్లు, punctuation marks (విరామ చిహ్నాలు) గమనింపదగింది. శ్రీశ్రీ వ్రాసిన 'న...న....న.... నత్తి మాటలు' 'హూష్ హూష్' అనే కేకలు డాడాయిజంతో ప్రభావంతో వెలువడ్డవే. డాడా యిష్టులు జీవితం పట్ల ప్రదర్శించిన

అరాజక స్థితిని మన తెలుగు కవులు కూడా అనుకరించారు. 'పూషా' వ్రాసిన 'కల్చర్ అండ్ అనార్కీ' అనే గేయంలో ఈ ధోరణి స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. (ప్రతిభ - సంపుటి - 5, సంచిక - 2.)

1.3.2. అరాజకవాద కవితా రచనలు :

ఈ గేయంలో కవి

'ఒక్కొక్కడికీ యెవడి వాడికి
వాలగ్గోడల నడిం ప్రపంచం : కల్చర్ - కంచం; మంచం:
యెవడికి వాడికి యెవడిది వాడిది:
'మా యింట్లో నేనొక pools - 'shaw' ని; షర్వాని: నాదిర్షాని!
నీ యింట్లో నువ్వొక Go - 'wells' గోబెల్స్ వి: గోరింగ్ టాంగ్ వి!

అని 'కంచము, మంచమే' సంస్కృతియన్నాడు. ఎవనికి వాడే గొప్పయని, సాంఘిక మూల్యాలు, నైతికపు వి[illegible]లన్నవి లేవని ప్రబోధించారు.

'దొరకని దాన్నీ దొరికినదాన్ని కొరుక్కుంటాం.
వొకర్నొకరం మహా కసిగా పసగా నరుక్కు తింటాం'!

ఈ చరణాల్లో సంఘంలోని అరాజక వ్యవస్థను కవి అధిక్షేపించటానికి ప్రయత్నిస్తున్నట్లు కన్పిస్తాడు. కాని బురద వాడిగా రాయి విసిరితే అది విసిరిన వాని ముఖానే చిమ్మినట్లుగా, కవి చిత్రించ దలచుకొన్న అరాజక స్థితి తానే ప్రబోధిస్తున్నట్లు గోచరిస్తుంది. ఈ గేయంలోనే ఇంకొక భాగాన కవి

'మనిషికి లవ్ ఆఫ్ మదర్ కంట్రీ
జీవితానికి ఆర్ట్ అండ్ పొయిట్రీ
అక్కర్లేదు! అన్ నెసిసరి'

అని కళలతోపాటు దేశ భక్తిని కూడా నిరసిస్తాడు. ఈ గేయం చివర్లో

'జాతులు భాషలూ దేశాలూ
ఖండాలూ సముద్రాలు గోళాలూ
అరాజకంలో అనార్కీలో
విప్లవ విలయ ప్రళయ జ్వాలలో
భగ్నం భుగ్నం మగ్నం నగ్నం కావాలి!
వర్షానంతర ప్రశాంత శారదనభానికి
దేర్ యీజ్ వోన్లీ వన్ ఫిట్ టెస్ట్
సర్వైవల్ ఆఫ్ ది ఫిట్టెస్ట్'

అని సంఘంలో అరాచక స్థితి ఏర్పడి తరతరాలుగా పెరిగిన మానవ సంస్కృతి బుగ్గిపోవాలని, 'క్షీరయున్న వానిదే బర్రె' అని అవినీతి ప్రేరకాలైన అభిప్రాయాలను ప్రకటించాడు. ఏ ఉద్దేశ్యంతో వ్రాసినా ఈ గేయం అరాజక ధోరణికి ప్రతిబింబంగానే ఉంది. కె.వి. రమణారెడ్డిగారి 'అడవి'లోని 'సత్యం, శివం, సుందరం' అనే గేయంలో కూడా అరాజక ధోరణులు కన్పిస్తున్నాయి.

"నిందిస్తున్నాను నేను పరిశుద్ధమైన గ్రంథాన్ని
....
నిందిస్తున్నాను నేను దిగంబర న్యాయాన్ని
.... మంగళ సూత్రాన్ని
నిందిస్తున్నాను నేను.

నెమలి సింహాసనాన్ని; తాజమహలు శిల్పాన్ని
పిరమిడ్‌ను................................"
విప్లవ దృష్టిపేర ఈ కవి అరాజకత్వాన్ని ప్రేరేపించటం వాంఛనీయంకాదు.

శ్రీశ్రీ, వరద, ఆరుద్ర - ఈ ముగ్గురు కలిసి రచించిన 'మేమే' అనే గేయ సంపుటి ఈ అనారోగ్యకరమైన ధోరణికి అసలైన ప్రతిబింబం. 'ఏ సోడా ఏనీళ్ళూ, వీసం కూడా కలుపక విస్కీ, సౌనాయాసంగా 'త్రాగు' 'ఏసు'కు (ఏల్చూరి సుబ్రహ్మణ్యానికి) ఈ కావ్య సంపుటి అంకితం చేయబడింది. వ్యక్తిగతమైన అలవాట్లను రచ్చకెక్కించే ధోరణి ఇందులో స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. 'సీసా పయినేగా మన ధ్యాస హమేషా' అన్న వాక్యం దానికి ప్రోద్బలకంగా ఉంది. అంకిత గేయంలాగానే ఈ సంపుటంలోని గేయాలన్నీ అవినీతికీ, అరాజకతకు, ఉన్మత్త ప్రవర్తనకు మచ్చుతునకలుగా ఉన్నాయి. 'బమ్మెర పోతులం', 'అల్లసాని వాడలం' అనే పంక్తుల్లో వీరు ప్రాచీన కవులను అవహేళన చేశారు. 'భగవంతుని వితంతువులం', ఎదిగీ యెదగని లంజలం' వంటి అసభ్యోక్తులను గుప్పించారు.

'అక్షయ పాత్రలో ఉమ్మేద్దాం
మక్షికాని మింగి తుమ్మేద్దాం'

వంటి అవినీతికరమైన, జుగుప్సావహమైన భావాలు వెల్లడించారు. శబ్ద చమత్కారపు మోజులో పడి, అంత్య ప్రాసల గారడీకి లోనై వ్యక్తావ్యక్త మనఃస్థితికి దాసులై చేసిన రచనయిది. ఏ దృష్టితో రచించినా ఇది అరాజక ధోరణికి ప్రతినిధిగానే ఉంది. అయితే ఇట్లాంటి రచనలను అతి నవ్యకవులు ఆదరించలేదు. ప్రజలు ఈ కవిత్వాన్ని ఆదరించలేదు. అందువల్ల ఈ విధమైన ఒకటి రెండు రచనలు వచ్చినప్పటికీ అవి మఖలో పుట్టి పుబ్బలో మాడిపోయాయి.

పాశ్చాత్య దేశాల్లో లాగా తెలుగు దేశంలో డాడాయిజము వంటి ధోరణులు ఉద్యమ రూపంలో రాలేదు. అప్పుడప్పుడు హఠాత్తుగా రేగి కండ్లలో దుమ్ము చల్లిపోయే సుడిగాలిలాగా ఈ ధోరణి ఒకరిద్దరు కవుల్లో ప్రవేశించి, ఒకటి రెండు రచనలను మాత్రం చేయించింది. పాశ్చాత్యుల అంధానుకరణంతో ప్రారంభమైన ధోరణి కాబట్టి ఇది తెలుగు దేశంలో నిలువలేక పోయింది. సంప్రదాయ వాసనలేని ఏ ధోరణియైనా నిలబడటం కష్టం.

6.4. ఇమేజిజమ్ (భావచిత్ర వాదం)

11.4.1. ఉపోద్ఘాతం : ఆంగ్ల సారస్వతంలో కాల్పనికోద్యమం తర్వాత వెలువడ్డ ఉద్యమాన్ని 'విక్టోరియనిజమ్' అంటారు. కొంత కాలానికి యీ 'విక్టోరియానిజమ్' కూడా కొత్తదనాన్ని కోల్పోయి ప్రతిధ్వని క్రింద పరిణమించింది. పలుకుబడుల్లో, పదబంధాల్లో, రచనా రీతిలో గతానుగతికమైన ధోరణి ప్రబలింది. ఈ తెగకు ప్రతికూలంగా Edwardian School, Georgian School తల ఎత్తాయి. కానీ ఈ తెగలు కూడా ప్రతిక్షణం పరివర్తనాత్మకమై ప్రబలమైన అభిరుచులకు తృప్తిని కలిగించలేక పోయాయి. ఈ తెగలన్నిటికి ప్రతిగా 'ఇమేజిజమ్' పొడసూపింది. ఆధునిక సాహిత్యోద్యమాల్లో ఇది ఒకటి.

6.4.2. ఇమేజిజమ్ - నామౌచిత్యం : తెలుగులో దీనికి సరియైన పదం లేనే లేదనేది ఒక అభిప్రాయం ఉంది. ఆంగ్లంలో కూడా వాచ్యార్థాన్ని బట్టి చూస్తే 'ఇమేజిజమ్' అనే పదం తత్ వాద లక్షణాలకు అనుకూలంగా లేదు. అందుకే 'ఎజ్రాపౌండ్' (Ezra Pound) స్వీయ వాదానుసారంగా 'Image' అనే పదాన్ని నిర్వచింపవలసి వచ్చింది. వాచ్యార్థమే సరిపడితే ఇకప్రత్యేకంగా లక్షణ నిర్దేశం అనావశ్యకం కదా!

'ఇమేజ్' అనే పదానికి తెలుగులో 'పదచిత్రమే' అర్థమైతే 'ఇమేజిజమ్'కు భావ చిత్రవాదం అని పలువురు ప్రయోగించారు. 'ఇమేజ్' అనే పదానికి ప్రతిమ, ప్రతికృతి, ప్రతిబింబం, బింబము, రూపము మొదలగు అర్థాలున్నాయి. ఇవన్నీ వాచ్యార్థాలే. ఎజ్రాపౌండ్ చెప్పినట్లు మనం ఈ పదాలకు కూడా విశిష్టార్థాన్ని చెప్పి ప్రయోగించవచ్చు. కానీ ఆ పదాల వాడకంలో కొన్ని చిక్కులున్నాయి. 'ఇమేజిజమ్' అంటే కేవలం రూపకల్పనకు సంబంధించిన సిద్ధాంతం కాదు. ఈ పదానికి తెలుగులో సరియైన పదం లేదు. అయినప్పటికీ ఉన్నదాన్లో 'భావచిత్రవాద' మనే పేరే ఉత్తమమైంది.

.4.3 'ఇమేజ్' నిర్వచనం :

ఇమేజ్ అనే పదానికి అనేక విధాలైన అర్థాలున్నాయి.

i) A reproduction or imitation of the form of a person or thing'

ii) Any likeness of an object produced on a photographic material'

iii) Something introduced to represent something else that it strikingly resembles or suggests.

ఇవన్నీ webter's seventh New Collegiate Dictionary ఇచ్చిన నిర్వచనాలు. అంటే ఒక వ్యక్తినిగాని, ఒక వస్తువునుగాని అనుకరించి ఆ రూపాన్ని ప్రదర్శించేది. లేక ఏదో ఒకదాన్ని ప్రవేశపెట్టి ప్రదర్శించునవుడది మనో భావానికి ప్రతిరూపంగా ఉండేది. దీన్నే తెలుగులో పదచిత్రమని అన్నారు. చిత్రకారుడు రంగుల పద సమ్మేళనంతో కుంచె సహాయంతో అద్భుతమైన చిత్రాలను చిత్రిస్తాడు. అదేవిధంగా కవి పద ప్రయోగాలచేత మూర్తిని వర్ణించటాన్నే పదచిత్రంగా చెప్పుకోవచ్చు.

2) దీనికి ఎజ్రా పౌండ్ ఇచ్చిన నిర్వచనమిది.

"An image is that which presents an intellectual and emotional complex is an instant of time" (The Trend of Modern Poetry) I use the termes 'Complex' rather in the technical sense, employed by the newer psychologists such as 'Hart' though we might not agree absolutely in our application.

ఇక్కడ Complex అనే పదానికి అసాధారణ మానసిక స్థితి అని అర్థం. ఏక కాలంలో బౌద్ధికమును ఆ వేగ భరితము, చేయుటం. లేక రసభావాత్మకమగు అసాధారణ మానసిక స్థితిని క్షణమాత్రంలో ప్రకటించే దాన్ని 'ఇమేజ్' అనబడుతుంది. అట్టి మానసిక స్థితిలో మానవుడు దేశకాల పరిస్థితులకు అతీతంగా స్వాతంత్ర్యాన్ని అనుభవిస్తాడు. ఉత్తమోత్తమమగు కళాఖండాన్ని సమీపించినపుడు హఠాత్తుగా మనకు కలిగే అభ్యుదయానుభూతే అది. దాన్ని కవి భావచిత్రంగా రూపొందిస్తాడు.

.4.4 పాశ్చాత్య దేశాల్లో ఇమేజిజమ్ ఆవిర్భావ వికాసాలు : 1909-1917 మధ్య కాలంలో అమెరికా, ఇంగ్లాండ్, దేశాల్లో ఇమేజిజమ్ ఒక ఉద్యమంగా ప్రారంభమైంది.

టి.ఇ. హ్యూమ్ (T.E. Hulme), హ్యోమ్స్, ఫ్లింట్, ఆల్డింగ్టన్ జోసఫ్ కాంప్ బెల్, ఎజ్రాపౌండు మున్నగు కవులు కలిసి లండన్ నగరంలో 1909లో ఒక నవ్య కవితోద్యమాన్ని లేవదీశారు. అదే ఇమేజిజమ్. 1909లో ఎజ్రాపౌండు లండన్ నగరానికి వెళ్ళి ఆకవి సంఘంలో ఒక సభ్యుడుగా చేరి, దాని అభ్యుదయానికై చాలా కృషి చేశాడు. నిజానికి ఈ ఉద్యమానికి ప్రాణంపోసిన నిర్మాతగా చెప్పదగిన కవి ఎజ్రాపౌండ్ ఒక్కడే.

డే ఇమేజిస్టు 'Des Imagiste's' అనే కవితా సంకలనం ద్వారా ఇమేజిస్టులు తొలిసారిగా రంగంపైకి వచ్చారు. తరువాత 1915వ సంవత్సరం మే 1వ తేదీన ఇమేజిస్టు కవిత 'ఈగోయిష్టు' అనే ప్రత్యేక సంచికలో వెలువడింది. ఈవాదం సంప్రదాయ విరుద్ధం కాకుండుట ఒక విశేషం. 1917 వరకు ఈ కవులు మూడు కవితా సంకలనాల్ని ప్రచురించారు.

అమీలావెల్ (Miss Amylowell) అనే ఆమె కూడా ఈ ఉద్యమ వ్యాప్తికై పాటు పడింది. ఆమె ప్రభావానికి ఈర్ష్యపడి పౌండ్, ఇమేజిస్టులను "Anygists" అని పిలిచేవాడు. గ్రీకు లాటిన్ సాహిత్యాలు ఎజ్రాపౌండ్ రచనలు ఇమేజిస్టు కవులకు ప్రోత్సాహాన్నిచ్చాయి. 1912-17 మధ్య కాలంలో హేరియట్ మన్రో, జాన్ గ్లాడ్, ఫ్లెచర్ (John gould flectchur) H.D. అనే కలం పేరు కల హిల్డాడూలియట్ (Hilde Doolittle) విలియమ్ కార్లస్ విలియమ్స్ (William Carlos Williams) ఆంగ్లేయుడైన రిచర్డ్ ఆలింగ్టన్ మున్నగువారు ఇమేజిస్టు కవులుగా ప్రసిద్ధి చెందారు.

ఎజ్రాపౌండ్ చివరి వరకు ఈ ఉద్యమంలో ఉండక వదిలివేశాడు. పౌండ్ తరువాత అమీలోవెల్ అను ఆమె ఈ కవితోద్యమానికి నాయకత్వం వహించింది. మొత్తం మీద ఈమె ఈ ఉద్యమానికి వెన్నుముకగా నిలబడి కవితా పరిధిని విస్తృత పరచింది. ఇమేజిస్టు కవులు

కవితా శిల్ప సంప్రదాయాలను అన్య భాషల నుండి ముఖ్యంగా చైనా, జపాన్, భాషల నుండి గ్రహించేవారు. అన్య భాషా కవులనుండి వీరి కవితలను గురించి పలు విధాలుగా చర్చలు కొనసాగాయి. ఇమేజిజంపై మొదటగా వాద ప్రతివాదాలు వచ్చాయి. మన్రో అనే రచయిత్రి ఎజ్రాపౌం కవితలను విమర్శించటానికి పూనుకున్నది. అంతేగాక ఇమేజిస్టు కవులపై జపాను కవితలు కొంత వరకు ప్రభావాన్ని చూపాయి. ఈ వాద కొద్దికాలం మాత్రమే సాగింది. క్రమంగా ఇది నశించిపోయింది.

6.4.5 ఇమేజిస్టు కవితా లక్షణాలు : 1913వ సంవత్సరంలో ప్లింటు, పౌండ్ చేసిన సంయుక్త ప్రకటనలో 'ఇమేజిజమ్' కవితకు గల లక్షణాల్ని సూచించారు. 1. భాషా విషయంలో గజిబిజి లేకుండా అందరికీ అర్థమయ్యే రీతిలో భాషను సులభం చేసి కవితకు ఒక రూపాన్ని కల్గించటం. భావవంతమగు పదప్రయోగాలను చేయటం. పద ప్రయోగమనేది కేవలం అలంకరణ కోసం కాకుండా కవితా విషయాన్ని స్పందింపచేసేదిగా ... అంటే భావాభి వ్యక్తికి తోడ్పడని పదమొక్కటికూడా వాడకూడదు. పరిమితి కాలంలో హృదయానికి, బుద్ధికి సంప్రీతి కలిగించే భావ చిత్రాలనందించడం ఇమేజిజం యొక్క లక్ష్యం.

2. కవితయందు నూతన లయలు సృష్టింపబడాలి. వ్యక్తీకరణము నందు వినూత్నమైన ధోరణులను ప్రదర్శించటమే కాకుండా ప్రాచీన పద్ధతులను యధాతథంగా కాక మార్పులు చేర్పులు చేసి కవితలో చూపించాలి.

3. ఆత్మాశ్రయమైనా, పరాశ్రయమైనా కవితను సూటిగా వివరించాలి. కవులకు వస్తు స్వీకారమందు పూర్తి స్వేచ్ఛ ఉండాలి. ఆధునిక జీవితమునందలి కళాత్మక దృష్టిని కవితయందు పొందుపరచాలి.

4. చిత్రకారుడు చిత్రాన్ని చూపిన విధంగా కవితలో ఆయా విషయాల్ని స్పష్టంచేయాలి. అంటే విషయాన్ని సూటిగా అందించడం.

5. భావ వ్యక్తీకరణకు అనేక పదాల్ని ఉపయోగించక అల్పార్థమున అనల్పార్థ రచనచేస్తూ సంక్షిప్తీకరణను (brevity) పాటించాలి.

6. Organic rhythm (అంతర్లయ) ను వాడటం.

ఈ లక్షణాలతో పాటు ఇమేజిస్టు కవులు జపాను కవిత్వంలోని (Tanka) హొక్కు (Hokku) అను చందస్సులను స్వీకరించారు. (Hokku - 3 చరణాల గీతం Tanka 5 చరణాల గీతం) ఇంగ్లీషు కవిత్వంలో ఈ ఛందస్సులను ప్రయోగించటం నవ్యతయే. టి.యస్. ఇలియట్ కూడా ఈ తెగకు చెందిన కవిగా ఉన్నాడు. ఇమేజిజమ్ వచన గేయానికి మంచి వ్యాప్తిని కలిగించింది.

'Dime lands of peace' వంటి ప్రయోగాలను చేయరాదు. అట్టి ప్రయోగం 'ఇమేజి'ని మ్లానంగావిస్తుంది. ఇది మూర్త (the concrete) విషయంతో, అమూర్త (the abstract) విషయం కలుపబడుతుంది. ప్రకృతి సిద్ధమగు పదార్థమే సమర్థవంతమగు ప్రతీక అను విషయాన్ని రచయిత గ్రహింపక పోవటమే యిట్టి ప్రయోగాలకు కారణం.

ప్రపంచ దేశాలయందు విప్లవాలు చెలరేగటంచేత సంప్రదాయ పద్ధతులపై వ్యతిరేకత ప్రబలింది. పాఠక లోకం క్రొత్త దనంకోసం ఎదురు చూచింది. క్రొత్త దనం చూపించాలని సనాతనులపై తిరుగుబాటును లేవదీసి వారికనుగుణంగా కవితను రచించటానికి ప్రారంభించారు. అట్టి సందర్భంలో కవులు తమ కవితలను సామాన్యులకు అందుబాటులో ఉండాలనే దృష్టితో భాషను చాలా వరకు సులభం చేశారు. అంటే పాఠకులకు అర్థమయ్యేరీతిలో చెప్పటానికి ప్రయత్నించారు. భాషలో గజిబిజి లేకుండా విషయాన్ని వీలైనంతవరకు సూటిగా చెప్పటానికే ముందుకు వచ్చారు. ఇదే ఇమేజిస్టుల ప్రధానోద్దేశ్యం.

6.4.6 తెలుగు కవులలో ఇమేజిజమ్ : తెలుగు కవితలో ప్రత్యేకంగా ఇమేజిజం అనేది లేక పోయినప్పటికీ కవులు వ్రాసిన కవితలలో ఈ ఇమేజిజం అక్కడక్కడ కన్పిస్తున్నది.

"జలజలా పొంగింది
బిలబిలా నడిచింది
పరికిణీ తొక్కాడు పదియేండ్ల కన్నెలా

చిన్న గంతులు వేయు తెల్లనాచెయ్యి
పసిపాప సెలవి వారిన బోసినవ్వులా"
(విశ్వనాథ - కిన్నెర సాని పాటలు)

కవి కిన్నెరసాని వాగును స్త్రీగా ఊహించి ఆమె రూపాన్ని అలతి అలతి పదాల పోహళింపులో అందంగా వర్ణించారు. ఇందులోని పదాలన్నీ సులభగ్రాహ్యాలే. కిన్నెర పొంగింది, నడిచింది. ఆ నడక పదేళ్ళ వయస్సుగల కన్నె నడకలా ఉండటమే గాక, చిన్న చిన్న గంతులు వేసే తెల్లనాబెయ్య, పసిపాప సెలవితారిని బోసినవ్వువలె కిన్నెర ఉంది. సాదృశ్యాలు సందర్భోచితములై కిన్నెర స్థితిని పాఠకులకు తెలియజెప్పున్నది. ఇందు కవి చూపిన భావ చిత్రం ఎంతో మనోహరంగా ఉంది.

ఇదే విధంగా దాశరథి తన 'మహాబోధి' అనే ఖండ కావ్యంలో బుద్ధుణ్ణి గురించి సుబోధక మొనరించాడు. సామాన్య ప్రజలకు బుద్ధుడు ఎవరో తెలుసు. అతని జీవితమునందు సత్యం, ధర్మం, శాంత గుణాలు ప్రధానమైనవి. వానిని బుద్ధుని జీవితంతో సమన్వయించి దాశరథి వివరించాడు. ఈ కవితలో కవిపద ప్రయోగమందలి నైపుణ్యాన్ని అర్థాన్వయమునందుగల క్లిష్టతను తొలగించి వేశాడు.

"దయకు సాగరమ్ము ధర్మమునకు గని
సత్యమునకు తావు శాంతమునకు
పుట్టినిల్లు సత్త్వమున కాలవాలమ్ము
జ్ఞానమునకు తాన కాణయాచి"

బుద్ధుని దయలో విశాల విశ్వమానవ కరుణ నిండి ఉంది. ధర్మంలో అపారమైన సత్యాన్వేషణ దాగి ఉంది. సత్యం అతనికి ప్రాణమైంది. శాంతము ఆ జన్మ సిద్ధము. సత్త్వగుణానికి నిలయం. జ్ఞానానికి నిధి. ఈ గేయంలో సాగరము, గని, తావు, పుట్టినిల్లు, ఆలవాలము కాణయాచి మొదలగు పదాలు అర్థవంతములై స్ఫూర్తిని కల్గిస్తున్నాయి. ఇందులోని భావ చిత్రాన్ని గమనించండి.

ఆధునిక కావ్యాలు సామాజికమై వస్తువును గ్రహించి రచింపబడ్డాయి. భావకవులు ప్రణయాన్ని వస్తువుగా స్వీకరించి రచనలు చేశారు. ఆ ప్రణయమందు వివిధములైన కథా విషయాల్ని వ్యక్తం చేసి పద చిత్రాలను, భావ చిత్రాలను ప్రదర్శించారు. వీరి కవితా వస్తువుకు సంకెళ్ళులేవు. స్వేచ్ఛయే ప్రాణం. వీరికి ప్రాణం కవ్వా గానము తీపు. కృష్ణశాస్త్రిగారి గీతాలకు ప్రణయమే కావ్య వస్తువు. స్వేచ్ఛయే గీతానికి ప్రధానము.

'నవ్వి పోదురుగాక నాకేటిసిగ్గు
నా యిచ్ఛయేగాక నాకేటి వెఱుపు
కలవిహంగమ పక్షముల తేలియాడి
తారకామణులలో తారనై మెలసి
మాయమయ్యెదను నా మధుర గానమున
నవ్విపోదురు గాక నాకేటి సిగ్గు."

ఇందులో కవితా ప్రపంచంలో కవికి కావాల్సిన స్వేచ్ఛ ఉంది. ఆ స్వేచ్ఛకు ఆటంకాలు లవు. నియిమములంత కంట లవు. ఎందరెన్ని మాటలన్నా వారికే మాత్రము సిగ్గులేదు. అవి వారి దృష్టికందవు. అందుచేతనే ఊర్వశిని ప్రణయమూర్తిగా భావించి తనతోటిదే లోకమని విశ్వసించి గాలిలో కలసి, మెరుపులో మెరసి, దివిచుట్టూ గుడికట్టుకొని నిరీక్షించారు. అని చెప్పడంలో కవి భావచిత్రాన్ని వ్యక్తం చేశాడు.

మూర్తి వర్ణనమువందు ఇమేజిస్టులు చిత్రకారులవలె కవితయందు చిత్రించటం ప్రారంభించారు. కవులు తమ భావాలకు ఆకృతిని కల్పించి సజీవంగా చిత్రించటం వారి ధ్యేయమైంది. కృష్ణశాస్త్రి చేసిన ఈ క్రింది స్త్రీమూర్తి చిత్రణను గమనించండి.

"ఆమె కన్నులలో ననంతాంబరంపు
నీలినీడలు కలవు; వినిర్మలాంబు
పూరగంభీర శాంతకాసార చిత్ర
హృదయములలోని గాటంపు నిదురఛాయ
లందు [illegible]గ్రమ్ము; సంధ్యావసాన
సమయమున నీప పాదపశాఖ కాగ్ర
పత్రకుటిల మార్గముల లోపల వసించు
ఇరుల గుసగుసల్ వానిలో నిపుడునపుడు
వినబడుచునుండు మరికొన్ని వేళలందు
వానకారు మబ్బుల మెయి వన్నె వెనుక
దాగు బాష్పమ్ము లామె నేత్రములలోన
బొంచుచుండును.

ఇందులో కృష్ణశాస్త్రి స్త్రీకన్నులను వర్ణించాడు. ఆమె కన్నులు కాటుక కన్నులు అని చెప్పటానికి ఆమె కన్నులలో అనంత అంబరపు నీలినీడలు, వినిర్మల అంబుపూర, గంభీర శాంతకాసారముగను, నీపపాదప శాఖికాగ్ర పత్రకుటిల మార్గములలోపల వసించు ఇరులుగను, వాన కారుమబ్బుల దాగిన బాష్పములున్నవని కవి అభిప్రాయం. ఇందులో కవి నాలుగు భావ చిత్రాలను వర్ణించాడు.

1. ఆమె కన్నులలోని భావాలు అనంతత్వములు అని
2. అగాధత్వము
3. అజ్ఞేయత్వము
4. నయనముల సజలత్వాన్ని వర్ణించాడు.

నారాయణబాబు గీతాల యందు చాలా వరకు భావ చిత్రాలున్నాయి. ఇంకా అధివాస్తవికతా ధోరణులు కూడా నారాయణబాబు కవితల్లో ఉన్నాయి. దాంతో వారి కవితలో భావ చిత్రాలు ప్రదర్శించడం పరిపాటి అయింది. మూర్తి స్పష్టంగా ఉన్నపుడే కవిత్వానికి అందము, చందము కలుగుతుంది. అధివాస్తవిక కవితలయందు ఇమేజిజానికి తగిన స్థానం లభించింది. వారు అన్ని మార్గాలు చూపించినప్పటికీ భావ చిత్రాల ప్రత్యేకతను కోల్పోలేదు.

"దంతపు వీణైతే నేమి
ఒళ్ళు
తెగిపోయిన తీగె
బతుకు
మేళన చేయని హృదయం
నీ వ్రేళ్ళకు
బాధే మిగులు
నను ముట్టకు
నా చక్కని స్వామి"

ఇందులో ఒక వేశ్య వర్ణింపబడింది. ఆమె ఆకారం ఎంత అందంగా ఉంటుందో అంత దీనత్వం ఆమె బ్రతుకులో ఉంది. ఆమె జీవితం ఇందులో చెప్పబడింది. దంతపు వీణ వేశ్య మేలిమివన్నెను, తెగిపోయిన తీగ కాలం గడిచిన తరువాత, వయసు జారిన తరువాత

కవిపించు స్వరూపము. శరీరముపై వ్యాపించిన అనారోగ్యపు చిహ్నలను వివరించాడు. ఈ గీతంలో నీలిమ చూపుల లోతులను చూచిన, మేళన చేయని హృదయం కన్పిస్తుంది.

శ్రీశ్రీ వ్రాసిన 'బాటసారి' గీతం భావ చిత్రానికి సంబంధించిందే. ఇందులో బాటసారి కూటికొరకు, కూలికొరకు ఏవిధంగా తపించి, అనుభవించింది తెలుస్తుంది.

కూటికోసం, కూలికోసం

....

బయలుదేరిన బాటసారికి
మబ్బుపట్టీ, గాలికొట్టీ
వానవస్తే వరదవస్తే
చిమ్మ చీకటి క్రమ్ముకొస్తే
దారి తప్పిన బాటసారికి
ఎంత కష్టం

ఈ గేయం విషాదాంతమైంది. బ్రతుకు తెరవు కోసం బయలుదేరిన బాటసారికి అన్నీ అపశకునాలే. ఎప్పుడో ఒకప్పుడు మంచిరోజు రాకమానదా అన్న విషయాన్ని స్పష్టం చేయటం కోసం 'వాన వెలిసి మబ్బులో ఒక మెరుపు మెరిసింది' - అనే చరణాలయందు ఆశను ప్రదర్శించాడు.

సంక్షిప్తత అనేది కవితకు స్ఫూర్తిని కల్గిస్తుంది. ఆధునికులలో నారాయణబాబు కవితలో సంక్షిప్తత అధికం. పరిమిత పద ప్రయోగాలతో విపులార్థాన్ని ప్రయోగించటం అతని ధ్యేయం. 'తెలుగు రాత్రి' అనే గేయంలో సాంఘిక దురాచారాన్ని ఈ విధంగా స్పష్టపరిచారు.

పసితనమున పెండ్లి
భర్త పరమ పదముజేర
విధవ
మసక మసక యౌవనమున
కుసుమించే తల్లి తలపు
గుండెల్లో పాల పాట
ఆకాశపు పాలబాట.

చిన్న తనంలోనే కన్యాశుల్కానికి ఆశపడి వివాహాలు చెయడం ప్రబలిపోయింది. దానివల్ల వయసుతో నిమిత్తం లేకుండా కాటికి కాళ్ళు చాచుకొన్న ముదుసలికి, ముక్కు పచ్చలారని కన్యనిచ్చి వివాహం చేసేవారు. అతను అకస్మికంగా మరణిస్తే వాని భార్య వైధవ్యాన్ని పొందుతుంది. పునర్వివాహం ఆ రోజుల్లో నేరంగా భావించటం చేత ఆమె ఆ విధంగానే జీవితం గడిపేది. కాని యౌవ్వన ప్రాయంలోని కోరికలు కుసుమించేవి. ఆ కోరికలతో తాను తల్లి కావాలని కోరుకొనేది. కానీ సమాజం సంకెళ్ళువేసి కదలకుండా బంధించింది. ఇక్కడ పసితనపు పెండ్లిండ్ల దురవస్థను భావచిత్రంగా కవి చిత్రించాడు.

పాశ్చాత్య దేశాల్లో 'ఇమేజిజం' కవిత మహోద్యమంగా ప్రారంభింపబడటంచేత ఇది క్రొత్త కవితా మార్గమే అను ఆలోచన కలిగింది కొందరికి. ఆయా మార్గాలు చూచిన తెలుగువారు కూడా దీన్ని నూతన కవితా మార్గంగా పరిగణించి అనేక భావ చిత్రాలను ప్రదర్శించారు.

6.5 సింబాలిజం (ప్రతీక వాదం)

6.5.0. ఉపోద్ఘాతము : 'రొమాంటిసిజమ్'లా ప్రతీ కాత్మకతకూడా హఠాత్తుగా ఒక ఉద్యమంవలె బయలు దేరలేదు. రొమాంటిసిజమ్‌కు వలెనే దీనికి ఇతమిద్ధమని నిర్ణయించే సూత్రం లేదు. ఇది కూడా రొమాంటిసిజమ్‌లాగే ఒక సాహిత్య ధోరణి. సాహిత్యంల్ ప్రతీకాత్మకత ఎందరినో ఆకర్షించింది; ప్రభావితులను చేసింది.

1890 తర్వాత పాశ్చాత్య సాహిత్య రంగంలో గణనీయమైన మార్పు కలిగింది. ఫ్రాన్సులో తల ఎత్తిన సింబాలిజం ఈ మార్పునకు బలమైన చిహ్నం. బ్లాడ్లేర్, వెర్లేన్, మలార్మే-వీరు ముగ్గురూ సింబాలిష్టు కవిత్వ ధోరణికి ప్రతినిధులు. వీరిలో ప్రతీకల (symbols) విలువను పైకెత్తి చూపించినవాడు బ్లాడ్లేర్. దానికి మెరుగులు దిద్దినవాడు వెర్లేన్. వానికి తాత్త్విక గంధాన్నందించినవాడు మలార్మే. నలుబదేండ్లపాటు ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యాన్ని వహించి 'మలార్మే' ప్రతీక కవితోద్యమానికి మకుటంలేని మహానాయకుడుగా స్థిరపడ్డాడు.

6.5.1 సింబల్ ప్రతీక : ఆధునిక యుగంలో, కళావిషయంగా జనించిన వివిధ వాదాల్లో 'ప్రతీకవాద' మొకటి 'సింబల్' అంటే చిహ్నము లేక గుర్తు. దీనినే సంకేతము లేక ప్రతీక అని కూడా చెప్పవచ్చును. దీన్ని బట్టి సింబాలిజం అనే ఆంగ్ల పదానికి సమానార్థకంగా ప్రతీకవాదం అనుట సమంజసం. కొందరు దీన్ని సంకేతవాదమని కూడా అన్నారు. పెక్కు నిఘంటువులయందు 'సింబల్' అనేపదానికి 'ప్రతీక' అనే అర్థం చెప్పబడలేదు. మోనియర్ విలియమ్స్ రచించిన సంస్కృత నిఘంటువులో 'ప్రతీక'కు సింబల్ అను అర్థం వుంది. ఈ అర్థం ఛాందోగ్యోపనిషత్తునుండి గ్రహింపబడినట్లు ఆధారముంది.

6.5.2. ప్రతీక అంటే : కవితలో ప్రధాన స్థానాన్ని ఆక్రమించింది సంకేతం (Symbol). కవి మనోభావాలు సంకేతాల యందు నిండి ఉంటుంది. అంతేగాక సంకేతం సంస్కార హృదయానికి ప్రతిబింబం. ఒక శబ్దంగాని, శబ్ద సముదాయంగాని, ఒక వస్తువునో, క్రియనో, సంఘటననో సూచిస్తూ అది 'తిరిగి' వేరొక అంశాన్ని సూచించినప్పుడు అది ప్రతీక అవుతుంది. ప్రతీకలు అర్థమైతే గానీ కవి ఉద్దేశించిన భావాలు తెలియవు. లేకపోతే అయోమయంగా సందిగ్ధంగా కవిత ఉంటుంది. ఉదాహరణకు బీజగణితంలో వట్టి అక్షరాలనే ఉపయోగించి ఆలోచనను సాగిస్తాం. అందుకే బీజగణితాన్ని 'ప్రతీకాత్మక తర్కం' అనవచ్చు. ఈ కవితకు తోడుగా వేదాంతం బయలుదేరి మనసును తాత్త్విక మార్గం వైపుకు మరలించింది. కవి ప్రకృతిని పరిపరి విధాలుగా చెప్పక దాన్ని ఒక ప్రతీకగా గ్రహించి చెప్పటం పరిపాటి అయింది. కవితలో వచ్చే ప్రతీకలు విషయాన్ని దృశ్యాత్మకం చేయగలవు.

ఈ ప్రతీకల్లో కొన్ని ఆనవాయితీగా (Conventional) గా వచ్చేవి ఉంటాయి. వాటిల్లో అర్థం వేనిని సూచిస్తాయో విస్పష్టంగా ఉంటుంది. ఉదాహరణకు 'శిలువ-పద్మం వంటివి ఒకానొక సాంస్కృతిక సంప్రదాయానికి సంబంధించినవి. ఇవి సర్వసామాన్యమైన ప్రతీకలే. అందరికీ అర్థమయేవే. మరికొన్ని ప్రతీకలను కవి కల్పించుకోవచ్చు. సాధారణంగా కొన్ని వస్తువులు, ప్రాణాలు కొన్ని లక్షణాలతో ముడివడి ఉంటాయని భావిస్తాం. వేగానికి వేడి, ఠీవికి సింహం, జిత్తులమారి తనానికి నక్క, కుటిలత్వానికి పాము మనకు జ్ఞాపకం వస్తాయి. అలాగే శుక్ల పక్ష చంద్రుడు అభివృద్ధిని, కృష్ణ పక్ష చంద్రుడు క్షీణదశను, సూర్యోదయం పుట్టుకను, అస్తమయం మరణాన్ని సూచిస్తాయని భావిస్తాం. సాంస్కృతిక, సామాజిక జీవితంలో అభివ్యాప్తమై ఉన్నట్టి భావాలను అన్నింటినీ ఉపయోగించుకుంటూ, కవి వీనిని ప్రతీకలుగా మలుస్తాడు. కొందరు కవులు స్వయాన, సరికొత్తగా కొన్ని ప్రతీకలను సృష్టించుకుంటారు. అట్టి ప్రతీక దేన్ని సూచిస్తుందో గ్రహించడానికి చదువరి ఎంతో శ్రమపడవలసి ఉంటుంది. ఉపమానం ప్రతీక అవదు. అట్లే రూపకం కూడా. అది కేవలం అలంకారం. ప్రతీకలలో ఉండే లక్షణమేమంటే అది ఒకే అర్థానికి పరిమితం కాకుండా అనేక అర్థచ్ఛాయలకు అవకాశమిస్తుంది. అందుకే ప్రతీకలు కవిత్వానికి ప్రాణం.

.5.3 ప్రతీకోద్యమం - లక్ష్యం - ప్రయోజనం : మలార్మే, టి.యస్. ఇలియట్ మున్నగువారు ప్రతీకలను బహుధా ఉపయోగించారు. ఇలియట్ సమాజాన్ని దృష్టియందుంచుకొని ప్రతీకలను వాడాడు. మలార్మే ప్రతీకలు వాస్తవ ప్రపంచానికి చాలా దూరంలో ఉంటాయి. మలార్మే రచనలు ఈ ఉద్యమానికి సిద్ధాంతాల వంటివి. ఆంగ్ల భాషలో 'రోసెట్టి' మొదటి తరపు సింబాలిష్టు కవి. తరువాత వారిలో Yeats (యీట్స్) ఎన్నదగినవాడు. ప్రజాస్వామిక దృక్పథానికి జీవిత సమస్యలకు అపేతమై పోయినందున ఈ కవితోద్యమం ఏ కొందరికో పరిమితమై పోయింది.

ఈ ఉద్యమం మత దృక్పథాన్ని, శాస్త్రీయ దృక్పథాన్ని జీర్ణించుకున్న కథా ధోరణులను నిరసించింది. సత్యాన్వేషణమే దీని లక్ష్యం. శాస్త్రజ్ఞాన జన్యమైన వాస్తవికతా వాదం ఇంద్రియాతీతమైన సత్యాన్ని అంగీకరింపదు. దీనికి విరుద్ధంగా సింబాలిజము ఇంద్రియాతీతమైన భావ జగత్తువైపు మొగ్గు చూపింది. ఈ భావాలు ఇందు ప్రతీకల ద్వారా వివరింపబడుతుంది. అందుచేత ఈ భాష విలక్షణంగా ఉంటుంది. అందరికీ అర్థంకాదు. సింబాలిస్టు కవులు రాజకీయ విషయాలను కవితా వస్తువుగా స్వీకరింపలేదు. జప ధ్యానాల ద్వారా ఆస్తికులు సాధించు లక్ష్యాన్ని సింబాలిస్టులు, కళ ద్వారా సాధించటానికి ప్రయత్నిస్తారు. సంగీత శాస్త్రంలో రాగాలకున్న ప్రాధాన్యం కవిత్వంలో శబ్దాలకున్నదని సింబాలిస్టు కవులు భావించారు. ప్రతీక కవితపైన ఇతరములైన సాహిత్య ప్రక్రియల ప్రభావం చూపినవి. అందులో ప్రధానమైనవి ఇమేజిజమ్, సర్రియలిజమ్ మున్నగునవి.

మలార్మే కవితా ప్రయోజనాన్ని ఇట్లా వివరించాడు. "The whole purpose of poetry is to create pure essenses, unhindered by any echo of the concrete reality which surrounds us" (మనలను ఆవరించి ఉన్న వాస్తవ ప్రపంచ వాసనలచే (ప్రతి ధ్వనులు) ప్రతి షిద్ధము, లేక నివారితము కాని, శుద్ధమూల తత్త్వములను సృజించుటయే సమగ్ర కవితా ప్రయోజనం).

ఫ్రెంచి సింబాలిస్టులు వైయక్తికంగా ప్రతీకలను సృష్టించుకోవడం ధ్వనినీ వక్రోక్తినీ ఆదరించడం యూరపులోని అన్ని దేశాలలోని కవులను ఆకర్షించింది. ఇంగ్లాండులో Arthno symons, W.B. Yeats, T.S. Eliot, Ezra pound, Dylan Thomas, E.E. commings మున్నగువారు ప్రతీకాత్మకతను ఆదరించారు. మతంనుంచీ, సాంస్కృతిక, జానపద సంప్రదాయాల నుంచి వీరు ప్రతీకలను స్వీకరించారు. కొన్నింటిని స్వయంగా సృష్టించుకున్నారు. ఏట్సు 'Byzantives' కవితలు, ఇలియట్ 'waste land' ప్రతీకాత్మకమైనవే.

6.5.4. ఆంధ్ర వాఙ్మయం - ప్రతీకవాదం : ఇలియట్ వేస్ట్ లాండ్ మున్నగు కావ్యాల్లోని కొన్ని విచిత్రమైన ప్రతీకలు వాడి కొత్తదారి తొక్కిన కవులు ఆంధ్ర వాఙ్మయంలోని నవ్య కవులు ఆరుద్ర, బైరాగి. వీరిపై ఇలియట్ ప్రభావం ఉంది. తెలుగులో ప్రతీకవాద ప్రభావమున్న కవులు చాలా తక్కువమంది ఉన్నారు. ప్రాచీనకవుల్లో కొందరు మాత్రమే సంకేతాలను వాడారు. కాంతిని-విజ్ఞానానికి, చీకటిని - అజ్ఞానానికి సంకేతాలుగా కవులు ఉపయోగించారు. ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రభావంతో తెలుగు కవితలో రకరకాలైన ప్రక్రియలు పుట్టి తెలుగు సాహిత్య పరిధిని పెంచాయి. కాని అయోమయముగు ప్రతీకలు అభివృద్ధి చెందలేదు. చిన్నయసూరి మిత్రలాభ, మిత్రభేదములలోని కథల్లోని పశుపక్ష్యాదులను ఒక్కొక్క తత్త్వానికి ఒక్కొక్క ప్రతీకగా గ్రహించి నీత్యుపదేశాన్ని గావించాయి.

రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి కావ్య ఖండికల్లో కొన్నిటియందు ప్రతీకలను ఉపయోగించారు. 'చిల్క' అనేగేయంలోను 'యాత్ర' అనే కావ్య ఖండికలోను ప్రతీకలను వాడారు.

యాత్రికులు సాయం సంధ్యాసమయానికి నదీ తీరానికి చేరారు. "అంధకారం జగమంతా ఆక్రమింపగనున్నది. ఆలసింపక నావికుని నమ్మి, నావ నధిరోహించి సంతరణముగావింపుము" అని యాత్రికులను కవిగారు ప్రబోధిస్తున్నారు. సాయం సంధ్య - జీవిత చరమకాలానికి, నదీ ప్రవాహం - మృత్యువునకు, అంధకారం - అజ్ఞానానికి - నావికుడు గురువునకును, నావ తదీయ బోధకును, యాత్రికులు జీవులకును ప్రతీకలు కావచ్చును. లేదా నదీ ప్రవాహం సంసారానికి ప్రతీక కావచ్చు. ఇందులో కవిఒక ఆధ్యాత్మిక విషయాన్ని ప్రతిపాదించి ఉన్నారనడానికి ఎట్టి సందేహంలేదు.

6.5.5. అభ్యుదయ కవులు : ప్రతీకాత్మకత :

అ) ఆరుద్ర - ఇలియట్ ప్రభావం : ప్రతీకాత్మకత అభ్యుదయ కవుల్లో కొందరిపై ప్రభావాన్ని చూపింది. వారిలో ముఖ్యుడు ఆరుద్ర. ఇలియట్ ప్రభావంతో తెలుగున అతినవ్య కవితా వీధుల విహరించిన వారిలో ఆరుద్ర ప్రథమ గణ్యుడు. వీరు రచించిన 'త్వమేవాహం' 'సినీవాలి' అనే రెండు కావ్యాలు ఇలియట్ ప్రభావం కల కావ్యాలే. అయితే ప్రతీక వాదంలోని ఆధ్యాత్మికతా గంధాన్ని ఆరుద్ర స్వీకరించలేదు. తాత్త్విక దృష్టిని తనలో కలుపుకోలేదు. ప్రతీకల ద్వారా జరిపెడు చమత్కృతులను మాత్రం ఆకళించుకొన్నాడు. ఇలియట్ వేస్టుల్యాండు ఏ విధంగా నీతిభ్రష్టమైన మానవ సమాజానికి ప్రతీకయో ఆరుద్ర 'త్వమేవా హం'లోని ఇసుక గడియారము మున్నగునవి కాలానికి సమాజానికి

ప్రతీకలు. భావవైచిత్యాన్ని కలిగించటంలో, నగర జీవన చిత్రణంలో ఇలియట్ ప్రభావం ఇతనిపై ఉంది. అంతేగాని ప్రతీక వాదంలోని తాత్విక దృష్టితో ఆరుద్ర రచనలకు ప్రసక్తి లేదు.

ఎ) త్వమేవాఽహం : ఆనాడు తెలంగాణాలో జరిగిన పోరాటం, రజాకారుల దోపిడీతనం, మున్నగు సంఘటనలు 'త్వమేవాఽహం' కావ్యానికి ఆవేశాన్ని అందించాయి. ఆ ఆవేశంలో ఆరుద్ర తన కావ్యమందు వాస్తవ చిత్రణముగావించాడు. కథగా కన్పించకపోయినప్పటికీ వివిధములైన ప్రతీకలవల్ల నాటి తెలంగాణా స్థితిని కన్నులముందు చూపించాడు. ప్రతీకలను వాడినా ఆ ప్రతీకలమాటున తీవ్రమైన భావాలు పెనవేసికొని ఉన్నవి. రచనలో ఉపయోగించిన ప్రతీకలు చాలా చిత్రంగా ఉంటాయి.

'త్వమేవాఽహం'లో కాలము ప్రధానవస్తువు. మృత్యువు, చిరంజీవి మానవునితో 'నీవేనేన'ని అంటాడు. కాలానికి మృత్యువునకు గల అభేదాన్ని ఈ విధంగా సూచింపబడింది. మృత్యువు అంతగా భయపడవలసిన విషయం కాదనీ, మానవుడు పుట్టినప్పటి నుండి మరణిస్తాడని, మరణించినప్పటినుండీ జీవిస్తాడనీ అందువల్ల మృత్యుజీవితాలకు గల సంబంధానికి భయపడకూడదనీ, ఈ కావ్యంలో ధ్వనిప్రాయమైన ప్రబోధము. శ్రీశ్రీ అన్నట్లుగా ఈ దృష్టితో చూస్తే 'త్వమేవాఽహం' కావ్యానికి కాలమే ప్రధానవస్తువు. తెలంగాణా అప్పుడొక అల్పక్షణంగా మారిపోతుంది.

ఇసుక గడియారం నేటి కాలానికీ, నీటి గడియారం జరిగిన కాలానికీ, గంటలు ధనవంతులనబడు పెట్టుబడిదారీ సమాజానికీ, నిమిషాలు మధ్యతరగతి వర్గానికీ, సెకండ్లు కష్టించి చెమటోడ్చి పనిచేయు శ్రామిక వర్గానికీ, చిన్నముల్లు పెట్టుబడిదారుల మనస్తత్వానికీ, స్టాప్‌వాచ్ విప్లవాన్ని వెక్కిరించు సాధనానికీ, అలారము సామాజిక సమకాలీన పరిస్థితులకు, పైథాగరస్ థీరము సామ్యవాద వ్యవస్థ సర్పము బూర్జువా ధోరణికీ సంకేతాలుగా ఆరుద్ర ఉపయోగించాడు. ఇవికాక రంగులు కూడా ప్రతీకల రూపాన్ని దాల్చాయి. ఎరుపు విప్లవము, ఆకుపచ్చ మేధావి వర్గము, నీలము కార్మిక వర్గములు, పసుపుపచ్చ కాంగ్రెసు పార్టీకి సంకేతాలు. లోహములగు ఇనుము, రాగి, తుత్తునాగము మున్నగునవి ధనికులకు, మధ్యతరగతి శ్రామిక వర్గానికి చిహ్నాలుగా వెలిశాయి. ఈ ప్రకారం కాలాన్ని గురించి తనకున్న జిజ్ఞాసను ఆరుద్ర ఇన్ని ప్రతీకల్లో వ్యక్తం చేశాడు. ఈ ప్రతీకలకు తనకున్న విజ్ఞాన శాస్త్ర పరిజ్ఞానాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని ప్రయోగించటానికి ప్రయత్నం చేశాడు.

'సినీవాలి' ఆరుద్ర రచించిన మరోకావ్యం. ఇందులో ఆధునిక నాగరికతా ధోరణులను నిరసిస్తూ వర్గ సంఘర్షణ, వర్గ చైతన్యాన్ని వివరించారు. ఈ రెండు కావ్యాలపై ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రభావం విడదీయరానిదిగా ఉంది.

'పెద్ద ముల్లు' ద్వారా (మధ్య తరగతి మనస్తత్వ చిత్రణ సందర్భంగా) పైథాగరస్ థీరాన్ని సామ్యవాదానికి అనుగుణంగా అన్వయింప చేశాడు.

"చిన్న చిన్న చీమలు వగైరా
అడుగు భుజం అనుకోండి
బలవంతమైన సర్పం
గట్రా ఎట్‌సెట్రా
అడుగు భుజం ఉత్పత్తిచేసే
ఆహారం మీద ఆధారపడటం వల్ల
లంబం అవదామరి?
ఈ భుజాల పరస్పర సంఘర్షణల ఫలితం
ఈ భుజాల కర్ణం మీద చతురస్రం
అవునా? మరి
ఈ చతురస్రపు వైశాల్యం ఇజీక్వల్టూ
రెండు విభిన్న భుజాలపై గల చతురస్రాలలోని మిశ్ర

థీసిస్ యాంటీ థీసిసుల మిశ్రం
రెండు భిన్న పక్ష సంజ్ఞల పోరాటం
అనగా ఒక నూతన వ్యవస్థ"

'బలవంతమైన సర్పం చలి చీమల చేత జిక్కి చావదె' అన్న సుమతీ శతకంలోని న్యాయం దీనికి ప్రోద్బలకమైంది. సర్పము బూర్జువా వ్యవస్థ. చీమలు శ్రామిక వర్గం. చిన్న చిన్న చీమలు అడుగు భుజము. అడుగు భుజము మీద ఆధారపడినది లంబము. ఇది బూర్జువా వ్యవస్థ. ఈ రెండింటికి ఘర్షణ అనివార్యమని మార్క్సు వాదం. ఈ రెంటి ఘర్షణ ఫలితంగా ఏర్పడ్డ కర్ణము మీద చతురస్రము సామ్యవాద సమాజం. ఈ సిద్ధాంతానికి గణిత శాస్త్రములోని పైథాగరస్ థీరము ద్వారా సమన్వయం కుదిర్చి ఆరుద్ర గొప్ప చమత్కారాన్ని, దీశక్తిని ప్రదర్శించాడు. ఆధునిక విజ్ఞాన శాస్త్ర ఫలితంగా కవిత్వంలో ఏర్పడ్డ నూతన పరిభాషకు ఇది యొక మచ్చుతునక.

ఆరుద్ర 'త్వమేవాऽహం' కావ్యంలో ఒక చోట ఈ విధంగా అన్నాడు.

"మన మానవ సమాజమొక పూరా విప్పారిన పుష్పం
అట్టడుగున పరిశ్రమించే జనావళి
మనకందరికి రక్షక పత్రావళి
కడుపుమంట సైరింపశాఖ
కీటకాల నాకర్షించే పతాక
అవకాశాల వల్ల తలెత్తిన వర్గం
పరాగప్రాప్తి నోచుకునే కీలాగ్రం
శ్రీలు పొంగిన కేసరాల ధర్మం
విక్రాంతి పర పరాగ సంపర్కం"

ఈ గీతం సామ్యవాద ధోరణికి ప్రతీక : పువ్వునకు అట్టడుగున ఉండేవి రక్షక పత్రాలు. పరపరాగ సంపర్కం కీలాగ్రానికి ప్రాప్తిస్తుంది. ఇందులో రక్షక పత్రాలు శ్రామిక వర్గానికి సంకేతాలు. కీలాగ్రం పెట్టుబడిదారి వర్గానికి చిహ్నం. కార్మికులు కండలు విరిచి పని చేసిన గాని పెట్టుబడి దారులకు కొంచెం ఊరట కలుగదు. వారు నిలబడినప్పుడే ధన స్వాములు నిలబడగలరు. కాని శ్రీమంతులు అనుభవించు అనుభూతి అనిర్వచనీయం వారికే ఐశ్వర్యం ప్రాప్తిస్తుంది. ఆయా వర్గాలమధ్య ఉండే సంబంధం పరపరాగ సంపర్కంగా సంకేతించి గీతాన్ని రచించారు. ప్రతీకలనుగ్రహించటంలోనే కాక రచనా సంవిధానంలో కూడా ఆరుద్ర ఇలియట్ పద్ధతిని గ్రహించాడు.

ఆ) బాలగంగాధర తిలక్ - మధ్య తరగతి మానవుని ఉద్దేశించి 'కిటికీ' 'దీపం' గొంగళి పురుగులు - మున్నగునవి ప్రతీక కవితా మార్గంలో బాలగంగాధర తిలక్ రచించాడు.

ఎ) కిటికీ : ఈ గేయం మనః పరిధికి సంకేతం. కిటికీ ద్వారమున రకరకాలైన సుగంధాలు, దుర్గంధాలు, మంచి మాటలు, చెడు మాటలు ప్రాప్తిస్తుంటాయి. అదే విధంగా మనస్సును కిటికీగా భావించి తిలక్ గేయాన్ని రచించాడు. మనసులో రకరకాల ఆలోచనలు వస్తుంటాయి. ఆ ఆలోచనలకు పరిమితి లేదు. గాలి వెలుతురు కిటికీనుండి వస్తాయి. గాలి - వెలుతురుఅపదాలు ప్రతీకలుగా గేయంలో కన్పిస్తాయి.

బి) దీపం : ఈ గేయం కూడా ప్రతీక కవితా మార్గంలో పయనించింది. దీపం మానవుని అంతర్ముఖ దృష్టికి సంకేతం. ఈ దృష్టి ఉండటంవల్ల తన్నుతాను అర్థం చేసుకొని సంస్కరించుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. 'దీపం' విజ్ఞాన వికాసాలకు పాప. కనుపాప-సహజత్వానికీ, స్వచ్ఛతకు, చీకటి-అజ్ఞానానికీ, అమాయకత్వానికీ, ఎఱ్ఱ దీపం సామ్యవాద వ్యవస్థకు చిహ్నాలు. తిలక్ సామ్యవాద వ్యవస్థపై విశ్వాసం కల్గిన గారవటంచేత 'ఆరని ఎఱ్ఱదీపం' అని కమ్యూనిజాన్ని ఉద్దేశించారు.

పి) గొంగళి పురుగులు : తిలక్ ప్రతీక కవితల యందు ఇది మణిమకుటం. గొంగళి పురుగులు తిన్నంత వరకు తిని, తిరిగి నంతవరకు తిరిగి, దొరికినంత వరకు అటు ఇటు తిరిగి, దొరకని యెడల అలసిసొలసి యేదోమూలకు నక్కి నిశ్చలంగా ఉండి మత్తుగ నిద్రపోతుంది. అట్లే మధ్యతరగతి కుటుంబీకుడు తన చేతిలో ఉన్నంత వరకు పొట్ట నింపుకుంటాడు. జీతపురాళ్ళు వచ్చే దాకా ఎదురు చూడాల్సిందే. ఈ ప్రకారం అధ్వాన్న స్థితికి తనలోతాను నవ్వుకొని మత్తుగ నిద్రపోతాడు. అంతకంటే మిన్నయైన మార్గం మరొకటి అతని దృష్టికి కన్పించదు. జీవిత గమనము గొంగళిపురుగు గమనంవలె ఉంటుంది. తిలక్ కూడా అట్లే ఆలోచించి గొంగళి పురుగును సంకేతంగా గ్రహించాడు.

ఇ) బైరాగి : మాతిలో గొంతుకలు' అనే పేరును తన కావ్యానికి పెట్టాడు. ఈ కావ్య నామకరణం నందు ఇలియట్ ప్రభావం స్పష్టంగా గోచరిస్తున్నది. 'మేలుకొన్నవాడు' అనేగీతం బైరాగి ఆధ్యాత్మిక భావాన్ని వ్యక్తం చేస్తున్నది.

"నడిరేతిరిని మేలుకొన్న వాడెవ్వడు
దివ్వెల నమ్మిక లేమి నీడల కుట్ర
చీకటుల మెతక బుద్ధి ఎవరికెరుక
గోరీలా అలికిడిలేని గదిలోపల
ఎందుకు పడినట్లా వెలుగు మరక"

ఇందులో 'నీడల కుట్ర' నిత్యం మానవుడుపడే యమ యాతనలకు 'మెతకబుద్ధి' అసమర్థతను, గోరీ గది - అంధకారానికి ప్రతీకలుగా గ్రహించి ఆ ప్రతీకల మాటున తీవ్రమగు భావ సంఘర్షణను, ఆధ్యాత్మిక దారిద్ర్యాన్ని వ్యక్తం చేస్తుంది. మానవుడు అజ్ఞానాంధకారంలో మునిగినంతకాలం పాప పుణ్యాల సంగతిని గ్రహింపలేడు. సాధనల వల్ల తన్నుతాను తెలిసికొన్నప్పుడు వెలుగురేఖలు జీవిత మందు ప్రసరించి మనో వికాసాన్ని కలుగజేస్తాయి. కాని మానవుల్లో భావ సంఘర్షణ కావాలనీ, ఆధ్యాత్మిక దారిద్ర్యాన్ని రూపుమాపి నిర్మల చిత్తాన్ని మానవుడు కలిగిఉన్ననాడు అతని జీవితం తొలి ఉషోదయంగా ఉంటుంది. అట్టి దాన్నే బైరాగి ఉద్దేశించాడు.

ఈ) శ్రీరంగం నారాయణబాబు : వీరు రచించిన 'గడ్డిపరక' అనే గేయం కష్టపడి చెమటోడ్చి కండలు విరిచి పొట్ట గడుపుకొను వ్యక్తిని ఉద్దేశించి వ్రాసింది. 'గడ్డిపరక' సమాజమునందు హీనంగా చూడబడు జీవికి పెట్టుబడిదారుల కాళ్ళకింద నలిగిపోయే మానవునకు సంకేతం. గేయమంతా అతని జీవితాన్ని ఆధారం చేసికొని రచించాడు.

"నడవండి నడవండి నా మీంచి నడవండి
గడ్డిపరకను గడ్డిపరకను
పూజా సమయాల పూవును
దూర్వాంకురాన్ని అవసరం తీరాక
అవతల కవబడితె చుల్కనగ చూచేటి
గడ్డిపరకను గడ్డిపరకను
నడవండి నడవండి నామీంచి నడవండి
పల్లకీ దిగినట్టి పెళ్ళికొడుకులు మీరు
పట్టు తివాసీని నేను
నడవండి నడవండి నా మీంచి నడవండి
పశువుల నోటికి పాయసాన్ని
మీ సుకుమార పాదాల మకరికను
నడవండి నడవండి
మీ పైడి పాదాల మృదు రజోలేశాలె

....

మిన్ను విప్పిన రక్తపతాకం

....

నన్ను నేను తెలిసికొన్నాను

ఆగండి ఆగండి.

గీతం పేరే ఒక ప్రతీక. పూజా సమయం నిర్మాణాత్మక కృషికి

'పూవు' జీవిజీవితానికి, 'పాయసము' నిరుపేదలగు కార్మికుల

ఘర్మకణాలకు, 'పెళ్ళికొడుకు' పెట్టుబడి దారునకు 'పట్టు తివాసీ'

కండలు పిండి పని చేసే కార్మికునకు 'పశువు' - మానవత్వం

మంటగలిపి కర్కశంగా ప్రవర్తించేవానికి 'రక్తపతాకం' - విప్లవానికి సంకేతాలుగా ఉపయోగించేవారు.

నవ సమాజ నిర్మాణానికి పునాది వేయడానికీ, సమానత్వాన్ని ప్రతిపాదించి జీవితం శాశ్వతం చేయాలని, ఆ సంకల్ప సిద్ధికై సామ్యవాదమే ధ్యేయమని భావించారు. కార్మిక శ్రేయస్సును కవి దృష్టియందుంచుకొని గీతం రచించారు.

ఉ) శ్రీశ్రీ : శ్రీశ్రీ రచించిన మహాప్రస్థాన గీతాలయందు చాలా వరకు ప్రతీక కవితలకు చెందినవి ఉన్నాయి. అందులో 'ప్రతిజ్ఞ, నీడలు, పేదలు, నవకవిత' ప్రధానమైనవి.

ఊ) కరుణశ్రీ : వీరి కవితల్లో 'తప్పులేని తమ్ముడు' ఖండికలో ప్రతీక కవిత తొంగి చూస్తున్నది.

ఋ) నండూరి సుబ్బారావు : వీరి 'ఎంకి పాటల'లో గోవుమాలచ్చిమి అనే గీతం ప్రతీక కవితకు చెందింది. గోవుమాలచ్చిమి సకల సంపదలకు అనంతమైన సుఖానికి సంకేతం, గోవును లక్ష్మిగా స్వీకరించి రచించారు.

ౠ) సి. నారాయణరెడ్డి : వీరు రచించిన 'మనిషి-చిలక' అనే కావ్యంలో పంచవన్నెల ఆ రామచిలక, పరమాత్మకు మరొక ప్రతీక' అని వివరించారు. ఇంకా 'ఇంకిపోయినబావి!' అనే ఖండిక భావ దారిద్ర్యంతో బాధపడుతున్న ఛాందసత్వానికి ప్రతీక. అట్లే 'జోడెద్దుల కుమ్ములాట' ఖండికలో కూడా ప్రతీక తుది వరకున్నది. 'ఆగామియుగనైమిశారణ్యం' అనే ఖండికలో నైమిశము - విద్యా కేంద్రం, విద్యా కేంద్రంగా నిరూపించారు.

ఎ) గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మ : వీరు రచించిన 'మండే సూర్యుడు' అనే కావ్య సంపుటిలో ప్రతీకలు తరచుగా వాడబడ్డవి. ఇందులో సూర్యుడు ప్రగతికి ప్రతీక 'నేను చెమట బిందువుని' అను వాక్యంలో చెమట బిందువు శ్రామికునకు ప్రతీక : 'కండల కొండల్లో ఉదయించే లోక బంధువుని గుండెలతో నాకు దోస్తీ' - ఇందు విశ్వశ్రేయస్సు లోకబంధువుగా వ్యవహరింపబడింది.

అస్సామి సాహిత్యమందు ప్రతీక కవితాపద్ధతికి 'హేమబారువా' ప్రసిద్ధుడు. కాశ్మీరీ సాహిత్యమునందు 'నదీమ్' కవి పురాతన జానపద గాథలను స్వీకరించి చిత్రంగా కల్పనలు గావించాడు.

ఏ అభ్యుదయ కవి అయినా సరే తన కాలం నాటి దేశకాల పరిస్థితులను దృష్టిలో పెట్టుకొని వాని కనుగుణంగా ప్రతీకలను ఏర్పరచుకొని వాని మాటున తీవ్ర సంఘర్షణను చొనిపి రచనలు సాగిస్తాడు. అది కేవలం నవ్య భావ వ్యక్తీకరణ కొరకు యూరప్ యువ కవుల కావ్యాల సంపర్కం చేత ఏర్పడింది.

తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రతీకవాదంవైపు మొగ్గుచూపిన కవులున్నారు. అందులో ఒకరిద్దరు మాత్రమే ప్రతీకవాద తత్త్వం తెలిసినవారు. తక్కిన వారి ప్రతీకలు యాదృచ్ఛికాలు. అయినప్పటికీ ఆ ప్రతీకలను తమ అనుభవ ప్రపంచం నుండి ఏరుకొని వానికొక స్థానాన్ని సాహిత్యమందు కల్పించి ప్రాణ ప్రతిష్ఠ చేశారు.

6.6 అభివ్యక్తి వాదము (Expressionism)

6.6.1. ఈ వాద ప్రారంభవికాసాలు : ఇటలీ దేశానికి చెందిన 'క్రోచే' (Benedetto Croce) (1866-1952) అనే దార్శనికుని సిద్ధాంతాల ఆధారంగా అభివ్యక్తి వాదమేర్పడింది. దీనినే ఉక్తి వాదమనియు లేక వ్యక్తిత్వ వాదమనియు అంటారు. నిజానికి క్రోచే ప్రతిపాదించిన కళా సిద్ధాంతాల యందు ఎక్కడా గూడా నేడు అభివ్యక్తివాదమని చెప్పబడే కళా విధానాలను సమర్థించే వాక్యాలు లేనే లేవు. దీన్ని బట్టి క్రోచే ప్రతిపాదించిన 'expressionism' అనే పదం ప్రత్యేకంగా ఒక కళాధర్మంకాదు ప్రత్యేక రచనా విధానానికి సంబంధించినదియు కాదు. అది అన్ని కళలకును అందరి రచయితలకును అన్వయిస్తుంది. క్రోచే ప్రతిపాదించిన కళా సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి చూస్తే షేక్స్పియర్ టెన్నిసన్, వాల్మీకి, కాళిదాసు, తిక్కన, పెద్దన మొదలైన కవులంతా - వేయేల ప్రపంచంలోని కవులంతా అభివ్యక్తి వాదులే. క్రోచే కళాతత్త్వాన్ని నిరూపించడానికి ప్రయత్నంచేవాడే కాని ప్రత్యేక కళా విధానాన్ని లేక రచనా విధానాన్ని ప్రతిపాదించలేదు. కాబట్టి అభివ్యక్తివాదం కళాతత్త్వాన్ని మాత్రమే వివరిస్తుంది. ప్రత్యేక కళావిధానాన్ని స్థాపించదు. క్రోచే అభిప్రాయంలో కళాకారులందరూ సమానులే రచనలన్నీ శిఖావమే.

కళలోకూడా అభివ్యక్తి మార్గమొకటుంది. దీన్నే Expressionistic Art అంటారు. క్రోచే ఈ ప్రత్యేకమైన కళా విధానాన్ని గురించి ఆలోచించలేదు. దానికొక సిద్ధాంతాన్ని అతడు ప్రతిపాదించలేదు. 'అభివ్యక్తి' అన్నది కళకు వ్యష్టిగానున్న ఒక మార్గమని క్రోచే భావించలేదు. అది కళలన్నిటా అతనికి కనబడ్డ సామాన్య లక్షణం. అతడు ఏ ఒక్క ప్రత్యేక కళామార్గాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని ఈ సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించలేదు.

6.6.2. క్రోచే ప్రతిపాదించిన కళా సిద్ధాంతము : క్రోచే అభిప్రాయంలో మనస్సుకు బాహిరంగా ఏదియూ లేదు. సర్వమూ మనస్సే. అంటే మనస్సుకు బాహ్యంగా, స్వతంత్రంగా ఉండే వాస్తవికత ఒకటి, మనస్సునందే ఉండు వాస్తవికత ఒకటి అని రెండు విధాలైన వాస్తవికతలు లేవు. అంతా మనస్సునందే ఉంటుంది. జ్ఞానం రెండు విధాలు.

1. అంతర్ జ్ఞానము (Intuitive) : 2. తార్కికమగు జ్ఞానం (Logical).

ఒకటి భావ జనితము, రెండవది బుద్ధి జనితము. ఒకదానివల్ల రూపకల్పనం జరుగుతుంది. రెండవదానివల్ల ప్రత్యయాలు (Concepts) జనిస్తాయి. మొదటిది వ్యక్తిగత జ్ఞానం. రెండవది వ్యక్తికీ, వ్యక్తికీగల పరస్పర సంబంధ జ్ఞానము. బుద్ధి-ఇంద్రియాలవల్ల మనము మానవుడు ఆలోచించు మృగమని నిర్ణయించగలం. భావనవల్ల ఆలోచనా ధర్మంగల ఆ మృగము యొక్క రూపాన్ని గ్రహించగలం.

అంతర్ జ్ఞానము యాంత్రికం కాదు. ప్రాకృతికం కాదు. నిష్క్రియా రూపంకాదు. అది అతీంద్రియము. మనో ముద్రితములగు భావాల శక్తిమంతమగు అభివ్యక్తి. క్రోచే అభిప్రాయంలో కళ అంటే అంతర్ జ్ఞానమే. అదే అభివ్యక్తి. మనో ముద్రిత ప్రగాఢ భావాభివ్యక్తి. అభివ్యక్తము కానిది అంతర్ జ్ఞానమే కాదు. అప్పుడది ఇంద్రియ జ్ఞానం. లేక స్వాభావికత మాత్రమే అవుతుంది. కాని ఈ కళాసృష్టి ఈ రూప కల్పనము మనస్సునందే జరుగుతుంది. ఒక చిత్రకారునికి ఒక వస్తువు యొక్క అనుభూతి కలగవచ్చును. తదను భూతిని రేఖా మాత్రంగా అతడు గ్రహించవచ్చు. అంత మాత్రాన అతడు అంతర్ జ్ఞానాన్ని పొందజాలడు. ఆ వస్తువుని పొందటానికి సమ్యక్ దర్శనం అవసరం. అంటే ఆ వస్తువును సర్వ సంపూర్ణంగా అభివ్యక్తం చేయగలిగినపుడే అంతర్ జ్ఞానం సిద్ధిస్తుంది.

కళాసృష్టి అంతా వ్యక్తిగతమని అది ఆంతరమగు వ్యాపారమని, మనో నిష్ఠయని క్రోచే సిద్ధాంతము. బహిరంగంగా వ్యక్తమయ్యేది. కళకాదని అతని అభిప్రాయం.

"The work of Art (the Aesthetic work) is always internal; and that which is called external is no longer a work of art" (by Croce)

పైన చెప్పిన అభిప్రాయాన్ని కొందరు ఈ విధంగా ఖండిస్తున్నారు. చక్షురాది ఇంద్రియ గోచరాలగు కళా ఖండాలన్నీ కళానిర్మాణాలుకాక మరేమిటి? ఈ ప్రశ్నకు సమాధానమిది. అది కేవలం స్మృతి సహాయకములు. శరీరోత్తేజకాలు. స్మృత్యాదులచేత ప్రభావితుడైన కళాకారుడు తన అంతర్జ్ఞానాన్ని తిరిగి ఉత్పత్తిచేస్తాడు. తాను దర్శించిన రూపాలు నశింపకూడదను ప్రబలమగు ఇచ్ఛయే, అట్టి ఉత్పత్తికి కారణం. మనం ఆ కళా సౌందర్యాన్ని ప్రశంసిస్తాం. కారణమేమిటంటే ఎట్టి మానసికావస్థయందు మనకు సుందరమగు అంతర్ జ్ఞానం కలిగిందో అట్టి మానసికావస్థను కళా సందర్శనంవల్ల మనం పొందగలుగుతున్నాం. అందుకే ఆ కళాఖండాలను సుందరములని

అంటాం. నిజమైన కళ, కళాకారుని మనస్సునందే ఉంటుంది. అది పునరుక్తంకాదు. "కళ" అంటే అంతర్ జ్ఞానం. అంతః జ్ఞానం అంటే వ్యక్తిత్వం. వ్యక్తిత్వం పునరుక్తంకాదు". ఇది క్రోచే సిద్ధాంతం.

"Art is intuition and intuition is individuality is never repeated" (Croce)

ఈ సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించిచూస్తే నిజమైన కళానందాన్ని పొందగలవాడు కళాకారుడు మాత్రమే. ఇతరులు కాదు. ఒక మహా కవిని అర్థం చేసుకోవాలంటే మనం ఆ మహా కవిస్థాయికి పోవాలని క్రోచే నిర్ణయం.

6.6.3. **అతీంద్రియతయే కళ :** క్రోచే తత్త్వ వివేచనలో అతీంద్రియతయే కళ. అదే మనసున భావ ముద్రలను అభివ్యక్త మొనరిస్తుంది.

కొందరు విమర్శకులు జీవితంలోని అనుభవాలు, కళలోని అనుభవాలు వేర్వేరుగా ఉన్నట్లు భావిస్తారు. క్రోచే ఈ రెండింటిని విడదీసి చూడడు. రెండూ సజాతీయాలే. అయితే పరిమాణంలోనూ, విస్తరణలోనూ భిన్నంగా ఉంటాయి. ఎట్టి జీవితానుభవమైనా, ఎట్టి భావ ముద్ర అయినా కళకు వస్తువే. ప్రధానమైనదేమంటే దాన్ని కళాకారుడు స్పష్టంగా చూడగల్గాలి. అవగాహన చేసుకోవాలి. ఆవిధంగా స్పష్టంగా చూడగలిగినపుడే దాన్ని స్పష్టంగా వ్యక్తీకరిస్తాడు. అదే అభివ్యక్తి అవుతుంది. కళాత్మకమైన అతీంద్రియత సాధారణమైన అతీంద్రియత కన్నా భిన్నమై, గాఢమై ఉండదు. అది విపులమై, విశాలమై విస్తరించి ఉంటుంది. "The artistic intuition differs from the ordinary not in intensity. The difference is not, intensive but extensive" (Croce) క్రోచే తాత్త్విక వివేచనలో అతీంద్రియత, అభివ్యక్తి వేర్వేరు అంశాలు కావు. అభివ్యక్తిలేని అతీంద్రియత లేదు. ఈ అతీంద్రియత - అభివ్యక్తియే కళఅంటాడు క్రోచే. అతీంద్రియత, అభివ్యక్తి కళాకారుని మనసున జరిగేపని. దానికి అతడు ఎవరికీ జవాబు దారీ వహించడు. నీవు కాళిదాసు కావ్యాన్ని అర్థం చేసుకునేందుకు, అతని అతీంద్రియతను పునఃసృష్టి చేసుకొనేందుకు కాళిదాసులే అవ్వాలన్నమాట.

6.6.4. **క్రోచే భావాలు : అభివ్యక్తి వాదం : సంప్రదాయం :** సాహిత్యంలో ఎట్టి సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించినా, ఆ సిద్ధాంతం ఆనాడు ఆదరింపబడినా, తరువాత వచ్చిన కవులు, రచయితలు దానికి భిన్నమైన రచనలనే చేయనారంభించారు. క్రోచేవంటి విమర్శకులు నిబంధిత సాహిత్య సూత్రాలను వ్యతిరేకిస్తారు. క్రొత్త సిద్ధాంతాలను అన్వేషిస్తారు. సాహిత్యంలో క్లాసికల్ విమర్శకుల సమాలోచనలో అలంకారాలు చాలా ముఖ్యమైనవి. కవులు అలంకారాన్ని అభిమానించేవారు. అలాగే ప్రతీ సాహిత్య ప్రక్రియకూ కొన్ని ఔచిత్య సూత్రాలుంటాయనీ వాటిని విధిగా పాటించాలనీ భావించేవారు. క్రోచే ఇట్టి భావాల్ని వ్యతిరేకించారు.

కవికి పరికరాలయిన ఛందస్సు వ్యాకరణం మున్నగునవి అన్నీ సిద్ధమైనవిగానే ఉన్నా వానిని ఉపయోగిస్తూనే, వానిలోని క్రొత్తదనాన్ని చూపడమే కవికర్మ. వస్తువు భాషా రెండూకూడా వారసత్వంగా లభించేవే అయినా, రెండింటినీ కలిగించి క్రొత్త మూసలలో పోతపోసి, కవి నూతనమైన ఆకృతులను సృష్టిస్తాడు. అసలు భాష అనుక్షణము సృష్టింపబడుతూనే ఉంటుందంటాడు క్రోచే.

పరిక్రొత్త భావ ముద్రలు ఉచ్చారణలోనూ, అర్థములోనూ మార్పులు తీసికొని వస్తాయి. నూతనమైన భావ వ్యక్తీకరణకు కారణమవుతాయి.

సాహిత్య విమర్శలో సంప్రదాయ సిద్ధంగా వస్తున్న ఎన్నోరకాల విశ్లేషణలనూ, వింగడింపులకు క్రోచే వ్యతిరేకి.

ఉదాహరణకు : క్లాసికల్ - రొమాంటిక్; ప్రతీకాత్మకత - వాస్తవికత వంటి జంటపదాలు ఒక్కొక్క విమర్శకుని అభిరుచిని, సంస్కారాన్ని బట్టి ఒక్కొక్క విధమైన అర్థానికి కారణమవుతాయి.

క్లాసికల్ అంటే కళాత్మకంగా నిర్దుష్టమైనదని ఒకనికితోస్తే మరొకనికి అది కృతకమైనదని తోచవచ్చు.

రొమాంటిక్ అంటే అచ్చమైన కవితాత్మనిముద్దుకొన్నదీ కావచ్చు. వట్టిరాగ ప్రదర్శనతో కూడినదనీ sentimentalగా ఉండేదని అర్థం కావచ్చు.

వాస్తవికమైనదంటే ఒకనికి వట్టి అనుకరణాత్మకమైనది. మరొకనికి జీవితాన్ని స్పష్టంగా ప్రదర్శించేది.

ప్రతీకాత్మకత అంటే వాస్తవాన్ని వక్రీకరించడం కావచ్చు. గుప్తకథాత్మకమైనదన్న భావం కల్గవచ్చు. ఈ జంటపదాల్లో ప్రతీ పదమూ కవితాత్మకతను సూచిస్తుందన్న భావాన్ని కానీ, తద్వ్యతిరేక భావాన్ని కానీ కల్గించవచ్చు. ఈ పదాలను ప్రశంసార్థకంగా కానీ, నిందార్థకంగాకానీ వాడడానికి, సమానమైన అవకాశాలున్నాయంటాడు క్రోచే.

క్రోచే ఇలా సంప్రదాయ విమర్శలోని వివేచనను వ్యతిరేకించినా అందలి పారిభాషక పదాలు కళాత్మకతను ఆవిష్కరించవని వాదించినా, అతడు మంచి భావుకుడు, విమర్శకుడు. శబ్దాల కూర్పువల్ల ఏర్పడ్డ నాద విన్యాసంవల్లనే పద్యం మనకు మనోరంజనాన్ని ఆనందాన్ని కల్గిస్తోందని అనుకోవడం పట్టి భ్రమఅంటాడు క్రోచే. క్రోచే, ఎడ్గార్ ఏలెన్ వలెనే రసాత్మకత దీర్ఘమైన కావ్యాల్లో కంటె హ్రస్వమైన రచనల్లోనే గోచరిస్తుందంటాడు.

అతీంద్రియ స్థితిలో రామకథనంతా దర్శించినా, దానిని కావ్యంగా మనకు అందజేసినపుడే వాల్మీకి నొక కవిగా మనం గుర్తిస్తున్నాం. కాని క్రోచే కావ్య సృష్టి జరగకపోయినా కవి అతీంద్రియతే కావ్యమంటాడు.

క్రోచే మహాకావ్యాన్నీ, రూపకాన్నీ అఖండ కళాఖండాలుగా అనుశీలించడాన్ని నిషేధిస్తాడు. వానిని అచ్చమైన కవితల సంకలనాలుగా చూడాలని అంటూ, అప్పటప్పటి కవిత్వపు మెరుపులతో తృప్తిపడుతుంటాడు. అంటే మహా కావ్యంలో కానీ, నాటకంలోకానీ కన్పడే శిల్పమూ, ఆకృతీ, పరస్పరాంశాల రాపిళ్ళూ మున్నగువానివల్ల పుట్టే అర్థాలను, అర్థాంతరాలనూ క్రోచే నిర్లక్ష్యం చేయమంటాడు.

క్రోచే అన్నిరకాల ఉపదేశాత్మక, శాస్త్రీయ ప్రమాణాలతో కళాఖండాలను సమీపించడాన్ని కూడా నిరుత్సాహపరచాడు. సరియైన చారిత్రక అవగాహనతో కావ్య రచనాకాలంనాటి పరిస్థితులను పునరుద్ధరించుకుంటూ ఆనాటి భాషా సంప్రదాయాన్ని అర్థం చేసుకుంటూ కావ్యాన్ని సమీపించమంటాడు.

6.6.5. అభివ్యక్తి కళ - ఒక ఉద్యమం : ఈ శతాబ్దపు ఆరంభంలో 'అభివ్యక్తికళ (Expressionsitic art) ఒక ఉద్యమంగా స్వీడిష్ నాటక కర్త, Strindbeg (1849-1912 ప్రభావంతో ప్రారంభమైంది. 1915-25 మధ్యలో ఈ ఉద్యమం పరాకాష్టనందుకుంది. సాహిత్యంలోను- ముఖ్యంగా నాటకంలో సంగీతంలో చిత్రకళలోనూ దాని ప్రభావం కనబడుతుంది.

కళలో అభివ్యక్తివాదం వాస్తవికతావాదాన్ని ప్రతిఘటించేదిగా ప్రారంభమైంది. కళాకారుడు తన మూర్తిమత్వాన్నే కళలో ప్రతిఫలింపచేస్తాడు. ఇట్టి వ్యక్తి గతానుభవాభివ్యక్తి (Self expression) కుహనా వస్త్వాశ్రయ వర్ణనకన్నా ఎంతో సత్యమైంది. వాస్తవానికి సమీపమైంది. విలువైంది అంటాడు పాటర్.

అభివ్యక్తి నాటక కర్తలు విలక్షణమైన శైలిలో సంభాషణలను కూరుస్తారు. కాంతి, శబ్దం కల్గించే ఎఫెక్ట్సును గిరిగిర తిరిగే రంగస్థలాన్ని (revolving stage) ఉపయోగిస్తారు. అత్యాధునిక రంగస్థలాన్ని అన్ని విధాలా ఉపయోగిస్తారు. Bertolt Brecht వంటి జర్మన్ అభివ్యక్తి నాటకకర్తల ప్రభావం అమెరికన్ రూపకాల మీదకూడపడింది. Theater of the Absurd లోకి అవాస్తవిక ప్రయత్నాలలోనూ, చలన చిత్రాలలోనూ అభివ్యక్తివాదం ప్రభావం కనబడుతుంది.

ప్రతీక వాదులైనా, ప్రతిబింబవాదులైనా, అధివాస్తవికులయినా absurdists అయినా-వీరందరి అన్వేషణా, అభివ్యక్తి స్వీయమైన ఆంతరంగిక మనస్సునుండి పుట్టినవే.

అధివాస్తవికతకు ఆకృతిలో సంబంధంలేని మానసిక స్థితి ముఖ్యమైనదవుతుంది. అధి వాస్తవికులు ఫ్రాయిడ్ సిద్ధాంతాలను ఆదరిస్తారు. వారు అజ్ఞాత మనస్సుకు స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించారు. యదేచ్ఛా రచనలను (automatic writing) స్వప్నాలను, పూనకాలవంటి అవ్యక్త ప్రేలాపనను అధివాస్తవికులు అక్షర బద్ధమొనరిస్తారు. ఇది అభివ్యక్తివాదానికి పరమమైన స్థితి అనుకోవచ్చు. 'అభివ్యక్తి' కళ ఇన్ని రకాల రచనలలో కనబడినా, దాని ప్రభావం నాటకాలలోనే ప్రధానంగా కనబడుతోంది. కళలో అభివ్యక్తి అనగానే మనకు నాటకాలే ముఖ్యంగా జ్ఞాపకం వస్తాయి.

6.7. అధివాస్తవికతా వాదం (Surrelism)

6.7.1. అధివాస్తవిక ఆవిర్భావం : ఈ అధివాస్తవికత మొదట చిత్రకళతో వచ్చింది. తరువాత సాహిత్యంలోకి ఎగుమతి అయ్యింది. ఫ్రాయిడ్ చెప్పిన సైకో ఎనాలిసిస్ (phycho-analysis) ఆధారంగా ఈ వాదం ఆవిర్భవించింది.

ఆధునిక చిత్రకళ ఉద్యమంలో విశేష ప్రాముఖ్యాన్ని కలిగి సాహిత్య రంగానికి అనువర్తితమైన ఈ ఉద్యమానికి ఆదినాయకులు సాల్వడార్ డాలీ. ఎర్నెస్టు మార్క్సు అనువారు. వీరి ప్రధాన లక్ష్యం ఏమంటే అంతశ్చేతనలోని నిగూఢ సత్యాన్ని తెలుసుకోవడమే. కాని వీరికింతకన్న ముఖ్యమైంది బుద్ధి, మనస్సు, ఆవేశం, ఆలోచన, సంప్రదాయం, వాస్తవికత మొదలైనవన్నీ నిర్మూలించి సత్యాన్ని భాసింప చేయుటం. వీరి చిత్రాల్లో సంజ్ఞలు మిక్కిలి ప్రధానమైనవి. ఈ సంజ్ఞలు మనస్తత్వ శాస్త్రాదులకు సంబంధించి ఉండటంచేత సామాన్యులకు అందుబాటులో ఉండవు. సాహిత్యంలో కూడా ఇట్లే ఈ ఉద్యమం ప్రవర్తిల్లింది. "అధివాస్తవికత సాహిత్యంలో తెరవబడ్డ కవాటం. ఫ్రాయిడ్, మార్క్సుల సిద్ధాంతాల కలయికతో పుట్టినగానము" ఈ కవితలో అర్థస్ఫూర్తి ఉండదు. కాబట్టి ఇది వెర్రిగా కన్పిస్తుంది.

అచేతనంలో దాగివున్న గుప్త భావాలు సాంఘిక బంధనాలకు లోబడక అవకాశం చూచుకొని స్వప్న జగత్తులో వాస్తవరూపాన్ని దాలుస్తాయి. ఇందులో దేశకాలాల అడ్డంకులుండవు. ఇటాలియన్ చిత్రకారుడు జార్జి యోది చెరికో, పాల్‌క్లీ అనే స్విస్ చిత్రకారుడూ, సాల్వదార్ దాలీ అనే స్పానిష్ చిత్రకారుడూ, సుప్రసిద్ధ బ్రిటిష్ చిత్రకారుడైన గ్రాహం సదర్లాండు మొదలైన వారంతా సర్రియలిస్టు చిత్రకారులే.

సర్రియలిజం యొక్క ధోరణులు ఇంగ్లాండులోకూడా పొడచూపాయి. హెర్బర్టురీడు అనునాతడు ఈ ఉద్యమానికి నాయకత్వం వహించి నడిపిరిచాడు. అయితే ఫ్రాన్సు, ఇటలీ మొదలైన దేశాల్లో ఏర్పడ్డ తీవ్ర పరిస్థితులు ఇక్కడ ఏర్పడలేదు. నామ మాత్రంగా అనుసరించారే కాని తమ భావాలను ప్రచారం చేయడానికి ప్రముఖ సాధనంగా వినియోగించుకోలేదు. ఫ్రెంచి రచయితలు చూపించిన ప్రజ్ఞా విశేషాలు ఇతర దేశపు రచయితలంతగ చూపింపలేదు కాని 1929లో డేవిడ్ గ్యాస్కాయిన్ 'New verse' అనే కవితా సంపుటిని ప్రచురించారు. అందులో అన్నీ సర్రియలిస్టు గీతాలే ఉన్నాయి. 1936లో లండన్‌లో ఒక ఎగ్జిబిషన్ కూడా ఏర్పాటు చేశారు. ప్రచార నిమిత్తం ఒక పత్రికకూడా ప్రారంభింపబడింది. అప్పటికి డిలాన్ థామస్ ప్రముఖ కవిగ ప్రసిద్ధిచెందాడు. 1942 నాటికి గ్యాస్కాయిన్ మారిపోవటంతో ఇంగ్లాండులో ఈ ఉద్యమం చల్లారిపోయింది.

6.7.2. అధివాస్తవికత - స్వప్న సిద్ధాంతం : 1924లో ఆండ్రీ బ్రిటన్ నాయకత్వంలో (Manifesto of Surrealism) అధివాస్తవికతా ప్రకటన పత్రం ప్రచురింపబడింది. బ్రిటన్‌తోపాటు లూయిస్ అరగా (Louis Aragon) సోపాల్ (Soupault) పాల్ ఎల్వర్డ్ (Paul Elward) మొదలైనవారు ఈ ఉద్యమకర్తలు. ఈ ఉద్యమానికి 1919లోనే బీజం పడింది. ఆండ్రే బ్రిటన్ 1919లో ఒక సాయంకాలం నిద్రోన్ముఖుడై ఉండగా వ్యాకరణ రీత్యా సరిగానున్న ఒక చరణం స్ఫురించింది. దానితోబాటు ఇంకా కొన్ని చరణాలు పెల్లుబికాయి. వీటన్నిటినీ చేరిస్తే ఒక గేయమవుతుందనే విషయం అతనికి తట్టింది. తరువాత బ్రిటన్ అతని మిత్రుడు సోపాల్ కలిసి ప్రశాంతమైన ఒక గదిలో కూర్చుండి ఆలోచనలకతీతులై, నిద్రోన్ముఖమైన అవస్థలో కలిగె భావాలను వెంట వెంటనే కాగితంపై వ్రాసుకున్నారు. ఆ రెండిటిలోని చరణాలు, వాని భావాలు అసంబద్ధంగా ఉన్నా వానిని చదివేటప్పుడేదో ఒక అనుభూతి కలగకపోదు. తమ రచనలను జాగ్రత్తగా పరిశీలించిన పిమ్మట ఆ రచయితలిరువురూ ఇంత కాలం తమలో గుప్తంగా పడివున్న ప్రగాఢానుభూతులకా రచనలు దిగ్దర్శకాలని భావించారు. సర్రియలిజానికి వ్యక్తావ్యక్తము పునాది అనే భావం దృఢపడింది.

అధివాస్తవికత మొదట తాత్త్విక దృక్పథంగా, మనస్తత్వ సిద్ధాంతంగా ఏర్పడింది. ఫ్రాయిడ్ మనోవిశ్లేషణ శాస్త్రం దీనికి వెన్నుముక వంటిది. ఐన్‌స్టీన్ టివి రిలే సిద్ధాంతం (సాపేక్ష సిద్ధాంతం) కూడా దీనిపై ప్రభావాన్ని చూపింది. క్రమంగా ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామ కాలం నాటికి ప్రపంచమంతటా ప్రముఖ సాహిత్య సిద్ధాంతంగా వ్యాపించింది.

6.7.3. అధివాస్తవికుల లక్ష్యం : చేతనకును అచేతనకును నడుమ అరలు అనేకం ఉంటాయి. వాటిని పడగొట్టి బాహ్యాంభ్యంతర ప్రపంచాలను చేర్చి, ధ్యానానికి, ఆచరణమునకు, సుప్త భావాలకును, వ్యక్తలోకానికీ సమన్వయాన్ని సాధించటమే అధివాస్తవికుల ప్రధాన

ధ్యేయం. మార్క్సువాదం బాహ్య సంఘర్షణనే గ్రహిస్తుంది. అధివాస్తవికత బాహ్యాంభ్యంతర సంఘర్షణను గ్రహిస్తుంది. ఇందే 'గతి తర్కం' తో దీనికి సంబంధమేర్పడింది.

అధివాస్తవికతకు వ్యక్తావ్యక్తావస్థ ప్రధానమైంది. వ్యక్తావ్యక్తాన్ని విశృంఖలం చేయటమే సర్రియలిస్టుల ముఖ్య ధ్యేయం. ఈ ధ్యేయాన్ని సాధించటానికి వీరు గత నిరసనం, సంప్రదాయ నిరసనం, ప్రధాన కర్తవ్యంగా భావించారు. వ్యంగ్యం, అధిక్షేపం, హాస్యం, హేళనలను సాధనాలుగా చేసుకున్నారు. సౌందర్యానికి, నీతికి సంబంధించిన ప్రాచీన సూత్రాలను తుడిచిపెట్టారు. అయినప్పటికీ డాడాయిస్టులవలె వీరు అశ్లీలాన్ని ఆదరించలేదు. జుగుప్సావహమైన రీతిలో గతాన్ని తృణీకరింపలేదు. వీరు గతమూల్యాలను సహేతుకంగా నిరసించారు. అందుకు అధిక్షేపంకంటే లలిత హాస్యానికి ఆదరమిచ్చారు. స్వప్నస్థితిని చైతన్యానికి అగ్ర తాంబూలమిచ్చారు. శబ్దంచేత చిత్రమైన గారడీలు చేశారు.

డాలీవేసిన బొమ్మలు, పాల్ ఎల్వర్డ్ కవి గేయాలు, మాన్రే (Man Ray) ఛాయాచిత్రాలు, బ్యూన్వెల్ (Bunuel) వేసిన చలన చిత్రాలు, ఆండ్రీ బ్రిటన్ విమర్శలు సర్రియలిజాన్ని పతాక స్థాయికి తీసుకొనిపోయింది. అందుకే రాజకీయాల్లో నానాజాతి సమితి ఎటువంటిదో కళా ప్రపంచములో సర్రియలిజం అట్టిదని శ్రీశ్రీ అన్నారు.

సర్రియలిస్టులందరూ ఒక ప్రత్యేక మార్గాన్ని రచనలో చూపించారు. వీరు ప్రధానంగా సంప్రదాయ బద్ధంగా వస్తున్న నిర్మాణాత్మక రచనను, వ్యాకరణం, పద ప్రయోగం, ఛందస్సు మున్నగు వానిని తిరస్కరించడమేకాక, సౌందర్య రహితమగు దృశ్యాలను చిత్రించారు. కామాన్ని ప్రకోపింపచేసే అర్థాన్ని అయోమయం చేశారు. స్వచ్ఛంద గీతాలు వ్రాసినప్పటికీ భావంలో వాక్యాల్లో పరిసమాప్తి అంతగా కన్పింపచేసే అవకాశాన్ని వీరు తీవ్రంగా నిరోధించారు. శబ్దాలమధ్య సంబంధంలేకుండా ఉపయోగించే పరిపాటిని పాటించటంచేత అన్వయం క్లిష్టంగా ఉంటుంది. వీరి కవితలో సమస్త మార్గాలు సంగమించాయి. భావకల్లోలాలవల్ల బయలుదేరిన ప్రతీకవాదము ఆకవితలో స్థానాన్ని సంపాదించింది.

"యదార్థాన్ని గుర్తించం. కలలు మాకు యధార్థాలు. ఈ జగత్తుతో మాకు పనిలేదు. మాది స్వప్నజగత్తు. సంపన్నులు, భాషా సంపన్నులు మాకు విరోధులు. కావ్య లక్షణాలే అవలక్షణాలు. అందరం కవులమే. వ్యక్తాన్ని వదలిపెడతాము. వ్యక్తావ్యక్తంలో ఈతకొడతాం. ఏదో విధమైన శక్తి మమ్మల్ని పూనుతుంది. అదేదో రాయిస్తుంది. అర్థమనర్థం. అదేదిరాయిస్తే అదే కవిత్వం. ఇది అధివాస్తవికులమతం."

6.7.4. **అధివాస్తవికత - నిర్వచనం :** 'సర్రియలిజం'ని ఈ విధంగా నిర్వచించారు. "ఇది మనస్తత్వ మార్గం 'Sur' అంటే లోపల అన్న అర్థమని అంటారు. దీన్ని బట్టి 'సర్రియలిజం'లో ఒక పద్ధతి మనకు కనబడే బాహ్య ప్రపంచానికి పునాదియైన నిమ్నోన్నత భావ ప్రపంచ కథనమన్నమాట. మరికొందరు Sur అనే పదం 'Super' యొక్క సంకుచిత రూపమనిన్నీ Sur-realism' అంటే యథా దృష్టాన్ని చాలా అతిశయోక్తితో చిత్రించటమూ, యథాభావనను కూడా చాలా యెక్కువచేసి చిత్రించటమూ అంటున్నారు." (కురుగంటి - నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధులు) 'అపస్మారకమనసునుండి స్వప్నలోక రహస్యాలను సంగ్రహించడానికి చేసే ప్రయత్నమని సర్రియలిజమ్'ను నిర్వచింప వచ్చు" అని శ్రీశ్రీ అన్నారు (1939. ఫిబ్రవరి - భారతి).

6.7.5. **అధివాస్తవికత - అభ్యుదయ కవులు :** కమ్యూనిజము ఆంధ్రదేశాన్ని అధికంగా ప్రభావితంచేసింది. ఎఱ్ఱ బావుటా నిగనిగలు ఈ కవులందరినీ ఒకటిగాచేసి అభ్యుదయ కవిత్వవేదికపై నిలబెట్టింది. దానితో వారికొక భావావేశం బయలుదేరి యూరప్‌లో వచ్చిన నూతన కవితలను తెలుగులో మనవారు పరివర్తింపచేశారు. ఆ విధంగా పరివర్తింపచేసిన పద్ధతుల్లో సర్ రియలిజం ఒకటి. దీనిని ఎక్కువగా అభ్యుదయ కవులు ఆధారంగా గ్రహించి కవితలు సృష్టించి సంచలనం కలిగించారు. ఈ కవితలు వారి కావ్యాలందు అచ్చటచ్చటనే వ్రాశారు. కానీ ప్రత్యేకంగా ఒక కావ్యంగా ఎవ్వరూ వ్రాయలేదు. వ్రాసిన వారిలో శ్రీశ్రీ, నారాయణబాబు, పఠాభి, ఆరుద్ర, శిష్ట్లా మున్నగువారు ప్రధానులు.

అధివాస్తవికత యందభ్యుదయ దృక్పథం లేకపోదు. ప్రాచీనతా దూషితమగు సమాజ వ్యవస్థను సమూలంగా పెళ్ళగించి పారవేయాలనేది వీరి సంకల్పం. అభ్యుదయ ధోరణికి నిదర్శనం కానీ నైయక్తికంగా వీరు కోరు స్వేచ్ఛ అభ్యుదయ నిరోధకం. వీరి

కవితయందు రెండవ భావము సువ్యక్తమవుతూంది. అందువల్లే క్రిస్టఫర్ కాడ్వెల్ "illusion and reality" అనే గ్రంథంలో ఈ కవితోద్యమాన్ని నిరసించాడు.

6.7.6. అధివాస్తవికత - తెలుగు కవితలో ఎంతవరకు ఉంది? : మన వాఙ్మయంలో పుట్టలో పుట్టి ముఖలో మాడిపోయిన కవితారీతుల్లో అధివాస్తవికత ఒకటి. ఇందు కావ్యాలు వ్రాసిన కవుల సంఖ్య చాలా తక్కువ. కావ్యాల సంఖ్యయు తక్కువే. ఆ కవులు కూడా అధివాస్తవికతా లక్షణాల్ని సరిగా అర్థం చేసికొని అనుభూతి పూర్వకంగా వానిని ఆచరణలో పెట్టినట్లు కన్పించదు. ఉబుసుపోకనో, ఉక్తి వైచిత్రిని ప్రదర్శించటానికో వారాకవితారీతిని చేపట్టినట్లు తోస్తుంది. శ్రీశ్రీ ఈ విషయాన్ని అంగీకరించే ఉన్నారు. శ్రీనారాయణబాబు వంటి వారా విషయాన్నంగీకరింపకపోయినా, ఆచరణలో వారుకూడా అధివాస్తవిక కవితలో చాలా భాగము అనువాద లోపాల్ని విడిచిపెట్టితే అందలి గుణదోషాలు రెండూ శ్రీశ్రీకి చెందవు. పఠాభి మొదలైనవారి కవితలలో అధివాస్తవికత గల భాగమత్యల్పము. లైంగిక విషయవాంఛా కలుషితములును, అనవ్యాములును, అపవిత్రములును, అగు భావాలను జుగుప్సావహంగా ప్రకటించినంత మాత్రాన అధివాస్తవికత కాజాలదు. పఠాభిగారి భావాలన్నీ జాగ్రచ్చేతనకు సంబంధించినవే. అచేతనా జన్యములుకావు. ఈ విషయం పఠాభిగారి కావ్య పరిశీలనద్వారా వివరింపబడుతుంది.

ఛందోవ్యాకరణ నియమాలని ఉల్లంఘించినంత మాత్రాన అస్పష్టమును, అర్థరహితము అయినంత మాత్రాన, కవిత్వము అధివాస్తవికం కాదు. నియమోల్లంఘనం అధివాస్తవికతకే నియత ధర్మంకాదు.

6.7.7. తెలుగులో వచ్చిన అధివాస్తవిక కవితల ప్రధాన లక్షణాలు :

1. అర్థముకాని ఆలోచనలను ప్రదర్శించడం
2. అన్వయము కుదరని పదప్రయోగాలను వాడటం
3. హేళన
4. చమత్కారాలు
5. కామ ప్రాధాన్యము - విధ్వంసనము
6. ప్రతీకలు వాడటం
7. భావ చిత్రాలను ప్రదర్శించటం
8. ఛందోబంధో బన్ధులను త్రెంచటం - నత్తిమాటలు వాడుటం.

తెలుగులో అధివాస్తవిక కవితలు వ్రాసిన వారిలో శ్రీశ్రీ, నారాయణ బాబు ప్రముఖులు. ఈ కవిత ప్రారంభ దినాల్లో కొందరు దీన్ని వెక్కిరించారు. అయినప్పటికి రచన మాత్రము వదలలేదు.

6.7.8. అధివాస్తవికతా రచనలు : ఎ) శ్రీశ్రీ De-composition, విదూషకుని ఆత్మహత్య, టాంటాం, కొంటె కోణాలు, అభిసారికి కడసారి, రుబాయిత్, అధివాస్తవికుల ప్రవేశము మున్నగునవి అధివాస్తవిక గీతాలు.

'కొంటెకోణాలు' అను గీతంలో సర్ రియలిజమ్‌ను ఈ విధంగా నిర్వచించారు.

జీబ్రాకి Algebra చిహ్నాల
లాంకోటూ, పాంకోళ్ళూ తొడిగి
సాహిత్య పౌరోహిత్యం యిస్తే
వెళ్తే కాదు, Sur-realism రా సోదరా

ఇందులో జీబ్రాపేరు, ఆల్జీబ్రాపేరు. ఈ రెంటికి శబ్ద సామ్యము మాత్రమే కలదు. 'జీబ్రా'కు ఆల్జీబ్రా చిహ్నాల లాంకోటు (లాంగుకోటు) తొడుగుట కూడ అర్థము లేనిది. దానిని తొడుగుటకు, సాహిత్య పౌరోహిత్యం చేయుటానికి సంబంధం లేదు. కాబట్టి అసంబద్ధత, అనర్థకత, శబ్ద చమత్కారం సర్రియలిజము లక్షణాలని శ్రీశ్రీ చెప్పదలచుకొన్నాడు.

పులికి పిలకలేదనడం
చలికి తెలుగు రాదనడం
శ్రీనివాసరావు వ్రాస్తున్నది
మా నిషాద గీతంలో ఉన్నది.

'పులికి' పిలక 'చలికి' తెలుగు అసంబంధమగు ఆలోచన, సమన్వయముకాని పద ప్రయోగం. ఇందులో చోటు చేసికొనుటయే కన్పిస్తుంది. 'పులికి' పిలక' లేదని 'చలికి' తెలుగు రాదనటం ఎంత అసమంజసంగ ఉందో సర్రియలిజమ్‌ను వెక్కిరించి వెట్టి అని వ్రేలు పెట్టి చూపించటం అంత అసంబంధంగ ఉంటుంది. 'శ్రీనివాసరావు వ్రాస్తున్నది. మానిషాద గీతములోఉంది' శ్రీశ్రీ మానిషాద గీతమునకే మాత్రము సమన్వయంలేదు. అన్వయముకుదరని పద ప్రయోగాలు కవితలయందు కొంత వరకు స్థానమాక్రమించుకొన్నాయి. ఇంకొక రచనలో శ్రీశ్రీ అధివాస్తవిక ధోరణికి నిదర్శనంగా '5, 3, 2, ఆముక్తమాల్యద. ఆటవెలది ద్విపదకత్తగారు' - అని ప్రకటించారు. 5, 3, 2 కు ఆముక్త మాల్యదకు ఏమీ సంబంధం లేదు. బహుశః సామాన్యంగా కొరుకుడు పడని ప్రౌఢ ప్రబంధం కాబట్టి ఆముక్త మాల్యదను హేళన చేయటానికి ఆ యంకెలు వాడాడేమో! 'ఆటవెలది ద్విపదకత్తగారు' అన్న దానిలో ఈ రెండు పద్యాలకు గల సాన్నిహిత్యాన్ని, లలిత హాస్యరీతిలో చెప్పుచున్నాడేమో!

ఇంకొక గేయంలో
'తురాయికంటె ఆ
కురాయి కంటె, హిమాం
శు రాయి గొప్పవాడు' అన్నారు.

ఇందులో మూడు 'రాళ్ళు' ప్రయోగింపబడుట, అవి మూడు రాళ్ళుకాకపోవుట చమత్కారం. 'హిమాంశురాయి' (య్) ఒక వ్యక్తి. 'తురాయి' కిరీటమున తురమబడేది. ఆకురాయి సరేసరి. వీనిలో 'తురాయి'కి మరియు 'ఆకురాయి'కి 'హిమాంశురాయి'తో గల సంబంధమేమి? హిమాంశురాయ్ రాచఠీవి తొణికిసలాడు పాత్రలను ధరించుటలో ప్రసిద్ధుడైన నటుడు. ఇతని బుద్ధి ఆకురాయివలె చురుకైనదని (Sharp as a file). ఈతని వ్యక్తిత్వం తురాయివలె రాజవైభవ ద్యోతకమని కవి యభిప్రాయమేమో! ఏమైనా దీనిలో శబ్ద చమత్కారమే ముఖ్య గుణం.

శ్రీశ్రీ వ్రాసిన యీ గేయాల్ని బట్టి హాస్యం, శబ్ద చమత్కారం, అర్థముల అసంబద్ధత, విశ్రుంఖల పద ప్రయోగం, అధివాస్తవిక కవిత్వం యొక్క లక్షణాలని తెలుస్తున్నది. వీనితోపాటు జుగుప్సా ప్రియత్వం, కామోద్రేక ప్రకటనల, తీవ్రభావ ప్రదర్శనం అనే ముఖ్యమైన లక్షణాలున్నాయి. అవి శ్రీశ్రీ 'అభిసారికి కడసారి'లో నారాయణ బాబు 'లెండోయి బుసులు' 'మౌన శంఖం' 'భావం' 'చిన్నా' 'నీవెవరో' 'గేది పెయ్యి' వంటి గేయాల్లో స్ఫుటంగా గోచరిస్తాయి.

బి) నారాయణబాబు :

'చిన్నా' గేయంలో 'మన్నుతింటున్న చిన్న'
మీనాన్న నిన్ను కొడితె
ఏమిటి అల్లా చూస్తావు
....
చవితినాడు చిమ్మిలి తిన్నావ!
....
మన్ను తింటే పాండురోగ
మొస్తుందంటాం ఏం
....

మంటిలోన యినుముందని
పాండు రోగానికి మందని!

ఇందులో మన్ను తినే కుర్రవాడికి, 'చవితినాటి చిమ్మిలి' కి సంబంధం లేదు. అట్లాగే కుర్రవాని చూపుల్లో అంతటి అర్థమున్నదని అనుకోవడం కూడా వ్యక్తా వ్యక్తానికి సంబంధించిన గుణమే. మట్టిలో ఇనుముండుటవల్ల అది పాండు రోగానికి మందనడం, మట్టి తినడం వల్ల పాండురోగం వస్తుందనడం పరస్పర సంబంధాలు కావు. కవి స్వయంగా చెప్పుకున్నట్లు అది వ్యక్తా వ్యక్త భావ ఖేలనముగల గేయం.

నారాయణబాబు 'ఫ్రాయిడ్' కామ సిద్ధాంతంచేత ప్రభావితుడై 'లెండోయ్ ఋషులు' అనే గేయాన్ని రచించాడు. దీనిలో ప్రాణికి కామోద్రేకం, సుఖవాంఛ సహజ గుణాలని, వానిని అణచివేయడంవల్ల ప్రయోజనం లేదని ధ్వనింపచేశాడు.

'కనురెప్పల సెజ్జమీద కళ్ళజోడు ముక్కు తోడ
వ్యభిచరించె
నట్టింట్లో చిల్లువడిన మజ్జిగ కుండకవ్వం
చీకటి తప్పే చేశాయ్
కుళ్లిపోయిన కూరగాయలు
కునికి పాట్లు పడుతుంటే
టమాటాపండు మాంసం ముక్క కలిసి
అఖండ సంధ్యారాజ్యం చేస్తున్నాయి'
అనే పంక్తుల్లో ఈ లైంగిక సంబంధాన్నే ఆపాదించారు.

సి) పఠాభి : 'కామ' ప్రాధాన్యం స్ఫుటంగాకల అతి నవ్య కవితాసంపుటి 'ఫిడేల రాగాలడజన్', దీని రచయిత పఠాభి. 'భోగందాన అనే గీతంలో సమాజాన్ని తీవ్రంగా విమర్శించడమే కాకుండా పరిహాసం చేశారు. సమాజం చేసే మోసాలను క్రౌర్యాలను చిత్రించాడు.

"నీలోనే నాకు జీవితం నిజంగా
సరిగ్గా ప్రతి ఫలిస్తుంది
ఇతర స్థలాలలోన
అంతా బూటకం నాటకం గొప్ప అబద్ధం
పూజారి అబద్ధం
పరపురుషుని జూచి తలవాల్చే
పతివ్రత సతీత్వమబద్ధం
యోగులబద్ధం అందరూ అబద్ధం
సర్వమబద్ధం
కానీ నీవు మటుకు ఓ భోగందాన
ముసుగులేని నిష్ఠురమగు నిజానివి
నీడపడనటువంటి నిర్మలమగు నిజానివి'

భోగపు స్త్రీ ఈ మనుష్యులలా అబద్ధమాడదు. ఏపనైనా ధైర్యంగా చేస్తుంది. పొట్టకూటికొరకు దేహాన్ని పబ్లిగ్గా అమ్ముకుంటుంది. కాని ఆమె దగ్గరకు వచ్చే మనుష్యులు దొంగచాటుగ చేరి లేనిపోని అబద్ధాలాడి ఆమె పంచన చేర్తారు. అట్టివారిని చూచి పఠాభి మాటలతో మాడ్చివేస్తున్నారు. సమాజంచేసే పనులింతింతకాదని వారి వ్యాఖ్యానం.

పఠాభి కొన్ని శబ్ద చమత్కారాలు చూపించారు.

ఉదా ప్రేమికులు	-	అంటానికి 'ప్రే మికులు' అని
అన్యోన్య	-	అనడానికి 'అన్‌యోన్‌య' అని
ఇంగిలీషుదానిని	-	'ఇన్‌గ్ లీష్దానిని అని
Marriage	-	'మ్ యారేజి'
Sweet Heart	-	'స్వీట్ హార్ట్'
Thanks	-	'థ్ యాన్ క్స్'
సౌఖ్యము	-	సవుఖ్‌యమ్ - అని ప్రయోగించారు

ఇతడు అచ్చులో కూడా చమత్కారాన్ని చూపాడు.

అద్దము తిరిగెను [illegible]

తలక్రిందులైనది [illegible]

ఇట్టి చిత్ర విచిత్రాలకు E. E. కమిలగ్స్ ప్రభావం కారణం.

డి) ఆరుద్ర : ఆరుద్రకూడా శబ్ద సంవిధానం ద్వారా భావానికి వింతగతులు కూర్చాడు. 'త్వమేవాఽహం'లో స్టాపు వాచి గేయంలో

నీ
గన్
నా
పెన్
ఆపెన్
కాపాడున్

తెలుగు పదాలతో ఆంగ్ల పదాలను కూర్చి చెప్పటం అభ్యుదయ కవులకు అలవాటయింది.

'పర్వత దశ' - పర్వతాలలా కఠినంగా ఉండాలని

'బ్రెయిన్‌లో బ్రెన్‌గన్

రెయిన్ లా ఆలోచనల బ్రెయిన్

గ్లూమీ తిమిరాలు చెరిపించి

సైతాన్ మనల్ని పరిషించినప్పుడు' వంటి కొరుకుడు పడని పదజాలంతో ప్రారంభించి క్రమంగా సౌలభ్యాన్ని చూపించాడు.

ఇ) శార్వరి : ఇంగ్లీషు అంకెల్లో కొన్నిటిని ఏరి వాని ఉచ్చారణము ద్వారా తెలుగు పదాలను సృష్టించాడు. అంకెల్లో ఇలాంటి గారడీ ఉందని తెలుస్తుంది. ఇంతకు పూర్వం ఇలాంటి ప్రయోగం ఎవ్వరూ చేసి ఉండలేదు.

అపాయం 3 తుంది

6 బైట పడుకొన్న ప్రదేశం

జనత 7స్తుంది.

పఠాభి ఆంగ్ల పదాలను తెలుగు లిపిలో వ్రాస్తే, ఆరుద్ర ఆంగ్ల పదాల చివర తెలుగు రూపాలు చేర్చి వ్రాయటంలో వైచిత్రిని సాధించారు. వీరిరువురు తమ కవితలయందు చిత్రమైన ప్రయోగాలను చేశారు.

ఎఫ్) శిష్ట్లా : 'నవమి చిలుక, "విష్ణు ధనువు" అనే కావ్య సంపుటాల ద్వారా శిష్ట్లా భావకవిత్వంపై తిరుగుబాటు చేసిన అతివప్పుడు. శిష్ట్లా 'మహాలయ అమావాస్య' అనే చరణాలను 'పెద్ద టైపు'లో ముద్రించటం కమింగ్స్ ప్రభృతులు చేసిన గమ్మత్తులను పురస్కరించుకొనియే. తన కవిత్వము పండిత పామర రంజకమనీ, అది దేశీయ సంప్రదాయాలతో బాటు పదేశీరీతులను మేళవించుకొ .... శిష్ట్లా అభిప్రాయం.

జి) బి.వి. సింగరాచార్య : బి.వి. సింగరాచార్య 'Vibgyor' అనే శీర్షికలో రచించిన గీతంలో

'గదిలో light ను తగ్గిస్తే

ఎల్లాగుంటుందో తెలో

ఈ Beauty worshippler లు కి వంటి చరణాల్లో ఇంగ్లీషు హిందీ పదాలను తెలుగుమాటల మధ్య ఇరికించి వైచిత్రి చూపారు. సింగరాచార్య ఒకచోట 'కప్పు' అనడానికి 'cup + ఉ' అని 'స్పూను' అనటానికి 'spon + ఉ' అని విచిత్రమైన మిశ్ర సంధులు చేశాడు 'యింత' అనుమాటలో ఆద్యక్షరాన్ని ఒత్తి పలుకుటకు 'య్యింత' అని ప్రయోగించాడు.

సమీక్ష :

ఫ్రాయిడ్ అనే మనస్తత్వ శాస్త్రవేత్త ప్రతిపాదించిన మనో విశ్లేషణ సిద్ధాంతం కళారంగంలో సర్రియలిజానికి దారి తీసింది. మానవుని మనస్సులో మూడు అరలున్నాయి 1. Conscious (వ్యక్తము), 2.Sub-conscious (వ్యక్తావ్యక్తము), 3. Un -conscious (అవ్యక్తము). మనస్సులోని యీ మూడు పొరలను గూర్చి ఫ్రాయిడ్ చేసిన పరిశోధనా ఫలితమే మనోవిశ్లేషణ సిద్ధాంతంగా రూపుదిద్దుకొంది. ఈ సిద్ధాంతం మానవుని తీరని కాంక్షలకు, అణగారిన భయాలకు అమితానుభూతులకు నూత్న వ్యాఖ్యానం చేసి సరిక్రొత్త అర్థాన్ని అందించ కలిగింది. ఫ్రాయిడ్ ప్రతిపాదించిన యీ సిద్ధాంతాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని అధివాస్తవికులు కళారంగంలో క్రొత్త బాటలు వేశారు.

అధివాస్తవికత సాహిత్య లోకంలో తెరువబడ్డ మంత్రకవాటమని ఎందరెన్ని చెప్పినా, ఇదీ భావచిత్రంలో తప్ప సాధించిందేమీ లేదు. వ్యక్తానికీ హేతువునకు బదులుగా, అవ్యక్తానికీ, వ్యక్తావ్యక్తానికీ ప్రాధాన్యం ఇవ్వటంవల్ల సాధారణీకరణ రాహిత్యమనే లోపం కలిగింది. పదాలను వాని రూఢ్యర్థాలకు బదులుగా విపరీతార్థాలలో వాడటం వల్ల, అపూర్వ విషయాలను చెప్పే ఉబలాటంతో అన్వయాన్ని నన్వయించటంవల్ల, జుగుప్సావహ విషయచిత్రణవల్ల ఈ అధివాస్తవికత తెలుగులో ఎక్కువ కాలం నిలవలేకపోయింది. నారాయణబాబు వ్రాసిన రుధిర జ్యోతిలోని గేయాలు సాధారణంగా ఇమేజిజానికి, సింబాలిజానికి చెందినవి.

నేడు శ్రీమాదిరాజు రంగారావుగారు తప్ప, మరెవ్వరూ అధివాస్తవిక రచనలు చేస్తున్నట్లు కన్పించదు. 'రేఖా చిత్రాలు' అనేపేర వీరు అధివాస్తవిక కవితలు వ్రాశారు. 'ఆవాహన' అనే సంపుటిలో అవి ముద్రింపబడ్డాయి.

ప్రశ్నలు :

1. పాశ్చాత్య కవితా ధోరణుల ఆవిర్భావాన్ని వివరించండి?
2. తెలుగు సాహిత్యంలో కన్పించే సర్రియలిజంను విశ్లేషించండి.
3. ఇమేజిజం, సింబాలిజంలను సోదాహరణ పూర్వకంగా వివరించండి.

ఆధార గ్రంథాలు :

1. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - సంప్రదాయములు - ప్రయోగములు : డా.సి. నారాయణరెడ్డి.
2. ఆధునిక సాహిత్య ప్రస్థానములు - జి. రామమోహనరావు.

- ఆచార్య వేలి అనంత రామశాస్త్రి

పాఠం -7

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి - నండూరి సుబ్బారావు

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం

7.1 దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి

7.1.1 దేవులపల్లి వృత్తి రచనా వ్యాసంగం

1.2 దేవులపల్లి కవిత్వ ప్రస్థానం

1.3 వివిధ ఉద్యోగాలు - సినీరంగ ప్రవేశం

1.4 మలి సంధ్య

1.5 మధుర కవిత్వం ఆయన సొంతం

1.6 ఆంధ్రాషెల్లీ దేవులపల్లి

1.7 నాటకాల ప్రత్యేకత

1.8 క్రిష్ణ శాస్త్రి రచనలు - వివరాలు

లక్ష్యం :

దేవులపల్లి జీవన విషయాలు - కవిత్వ ప్రస్థానం - లక్షణాలు కవిత్వతత్త్వ విచారణలను తెలిసికొంటారు.

7.1 దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి

భావ కవిత్వానికి రూపు, రేఖాదిద్ది ప్రాణం పోసిన ఘనత దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రికే దక్కుతుంది. రాయప్రోలు సుబ్బారావుతో భావకవిత్వం ఆవిష్కృతమైనా దానికి విశేష ప్రచారాన్ని కలిగించింది మాత్రం దేవులపల్లి వారే. శ్రీశ్రీ మాటలలో చెప్పాలంటే ఇక్షు సముద్రం ఎక్కడుందో తెలియదు కానీ ఆపాత మధురమైన కృష్ణ శాస్త్రి సాహిత్యం సమస్తమూ ఇక్షు రసార్ణవమే. కృష్ణ శాస్త్రి పలుకుల్లోని చెఱుకు తీపి సాహిత్య రస పిపాసులకు ఎక్కడో వుందనుకునే ఇక్షు సముద్రాన్ని ఎదుర్కోవలసిన అగత్యాన్ని తొలగిస్తుంది. భావ కవిత్వానికి ఆయన పేరు పర్యాయ పదంగా మారిపోయింది. ఆయన 1897 నవంబర్ 1వ తేదీన పిఠాపురం దగ్గర ఉన్న చంద్రపాలెంలో జన్మించారు. ఈయన తండ్రి దేవులపల్లి సోదర కవులలోని తమ్మన శాస్త్రిగా పిలుపులందుకున్న వెంకట శాస్త్రి, తల్లి సీతమ్మ. ఈ దంపతులకు ఇద్దరు ఆడ పిల్లల తర్వాత కృష్ణ శాస్త్రి జన్మించారు. కృష్ణశాస్త్రి పెద తండ్రి సుబ్బారాయ శాస్త్రికి అయిదుగురూ ఆడపిల్లలే కావటంతో ఆ ఇంట్లో ఏడుగురు అక్కల తర్వాత చిన్నవాడైన ఈయన ఎంతో అల్లారు ముద్దుగా పెరిగారు. తండ్రి పెద తండ్రిల కవితా ప్రభావం ఈయన మీద ఎంతగానో ప్రసరించింది. ఆ ప్రభావంతో చిన్నప్పుడే కవిత్వ రచనకు ఉపక్రమించారు. పదో సంవత్సరంలో ఆయన "నందనందన ఇందిరానాథ వరదా..." అనే పద్యం చెప్పారు. తమ పుత్రుడు కవితా ప్రకర్షకు ఆనాడే ముచ్చటపడి తండ్రి, పెద తండ్రి ఇద్దరూ ఆయనను ఎంతగానో ఆశీర్వదించారు. కృష్ణ శాస్త్రి బాబాయి, తండ్రి ఇద్దరూ ఎక్కువ కాలం జీవించలేదు. వారి మరణానంతరం ఆయన విజయ నగరంలో ఉంటున్న తమ పెద్ద బావగారింటికి చేరి హైస్కూల్ చదువు ప్రారంభించారు. బావగారి వేళాకుళాలకు బదులు చెబుతూ తన పన్నెండో సంవత్సరంలోనే ఆయన మంచి పద్యాలు చెప్పారు. విజయనగరంలో గురుజాడ అప్పారావు ఆయనను ఆకర్షించారు. ఆయన దగ్గరకు తరచూ వెళ్ళి వస్తుండే వారు. ఆ పరిచయమే ఆయనను ఓ రకంగా నూతనత్వం వైపు చూసేలా కూడా చేసింది. గురజాడ గీతవాహినితో పాటుగా రాయప్రోలు సుబ్బారావు గీతాలను కూడా ఆయన అవగతం చేసుకున్నారు. రాయప్రోలువారి అమలిన శృంగార తత్వాన్ని నిశితంగా పరికించారు.

మరోవైపు అబ్బూరి, వెంకటపార్వతీశ కవుల వంటి భావ కవుల ఖండ కావ్య సుగంధ సౌరభాలతో ఆనాటి సమాజం పులకితమౌతుండగా ఆ సమాజాన్ని కృష్ణ శాస్త్రి తన వైపునకు తిప్పుకో గలిగారు. హైస్కూల్‌లో కూచి నరసింహం, కళాశాలలో బ్రహ్మర్షి రఘు వెంకట రత్నం నాయుడుల మహోన్నత సాహచర్యం కృష్ణ శాస్త్రిని సంస్కరణోద్యం వైపు మళ్ళించింది. ఆ స్ఫూర్తితో హరిజనోద్ధరణ కోసం రేయింబవళ్ళు కృషి చేశారు. పిఠాపురంలోనూ, కాకివాడలోనూ ఆయన విద్యాభ్యాసం జరిగింది. ఆ తర్వాత 1919లో తన పెద్ద బావగారి కుమార్తెనే వివాహమాడారు. అనంతరం తల్లా వఝ్ఝల శివ శంకర శాస్త్రి స్థాపించిన సాహిత సమితిలో సభ్యుత్వం పొందారు. అదే రోజుల్లో ఆయనతో పాటు విశ్వనాధ సత్యనారాయణ, అడవి బాపిరాజు, నండూరి సుబ్బారావు, నోరి నరసింహ శాస్త్రి, చింతా దీక్షతులు, కొడాలి అంజనేయులు, మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి, ముని మాణిక్యం నరసింహరావు కూడా సామితీ సమితిలో సభ్యులుగా వుండేవారు సాహితీ సమితి సభ్యుడిగా కావటం తన అదృష్టమని ఆయన భావిస్తుండేవారు.

7.1.1 వృత్తి - రచనా వ్యాసంగం :

మెల్ల మెల్లగా భావ కవిత్వం వైపు, సంస్కరణ ఉద్యమం వైపు దృష్టి సారిస్తున్న కృష్ణ శాస్త్రికి ఆనాటి వ్యావహారిక భాషా ఉద్యమం బ్రహ్మ సమాజ ఉద్యమం మంచి స్ఫూర్తినిచ్చి ఆయన చేత గొప్ప గొప్ప గీతాలను ఆలపించేలా చేశాయి. కాకినాడ, పెద్దాపురం హైస్కూళ్ళలో ఉపాధ్యాయుడిగా రెండు సంవత్సరాల పాటు పని చేశారు. వృత్తి అలా కొనసాగుతున్నా ఆయన కవితాధార ప్రతిఫలిస్తున్న పాటలు, గేయాలు ఆనాటి సంప్రదాయ వాదులకు కటువుగా అనిపిస్తుండేవి. ఆ పాటలంటే గిట్టనివారు మహా కవుల వంశంలో కృష్ణ శాస్త్రి తప్పు పుట్టారని తిడుతూ అంతటితో ఆగక మహారాజా వారికి చెప్పి ఆయనకు సంఘ బహిష్కరణ శిక్షను కూడా విధించేలాగా చేశారు. ఎన్ని కష్టాలు ఎదురొచ్చినా తలదించని ఆయన పిఠాపురం రాజావారికి వ్యతిరేకంగా ధర్మ సాధన అనే పత్రికలో కొన్ని వ్యాసాలు రాయటంతో రాజా వారికి కోపం మరీ మితిమీరి చేస్తున్న ఉద్యోగం నుంచి తొలగించడమే కాకుండా తండ్రుల కాలం నుంచి వస్తున్న “వార్షికం”ను కూడా నిలిపేశారు. కృష్ణ శాస్త్రికి సంజాయిషి చెప్పుకునే అవకాశం కూడా ఇవ్వలేదు. కోటలోకి ప్రవేశాన్ని కూడా నిరోధించారు. ఇలాంటి కష్టాల రోజుల్లోనే ఆయన భార్య మరణించారు. శోక తప్త హృదయంతో అప్పుడాయన కన్నీరు అనే ఖండ కావ్యాన్ని రాశారు. తరువాత సంఘ సంస్కర్త అయిన గాడేపల్లి సూర్య నారాయణ పెద్ద కుమార్తె రాజహంసను వివాహమాడారు. సూర్య నారాయణ ప్రోత్సాహంతో సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో చురుకుగా పాల్గొన్నారు. గతంలో చేస్తున్న పాఠశాల ఉపాధ్యాయ వృత్తి పోవటం కూడా తన మంచికేనని అప్పుడు ఆయన అనుకున్నారు.

1.2 కవిత్వ ప్రస్థానం :

కృష్ణ శాస్త్రి 1925వ సంవత్సరం నాటికి తాను రచించిన ఖండ కావ్యాలను ఒక చోట చేర్చి కృష్ణ పక్షం అనే పేరుతో సాహితీ సమితి తరపు ఒక పుస్తకాన్ని ప్రచురించారు. ఈ కావ్యాన్ని కృష్ణ శాస్త్రి పిఠాపురం మహారాజా సూర్యరాయ బహద్దూర్‌కు అంకిత మిచ్చారు. తల్లా వఝ్ఝల శివశంకర్ శాస్త్రి సింహావలోకనం అనే పేరుతో దానికి పరిచయం రాశారు. అయితే ఈ పుస్తకాన్ని పిఠాపురం మహారాజా స్వీకరించటానికి నిరాకరించారు. అయినా కృష్ణ శాస్త్రి మొక్కవోని ఆత్మ విశ్వాసంతో తన కవితా ప్రస్థానాన్ని కొనసాగించటానికే నిర్ణయించుకొన్నారు. ఆయనకు అప్పటిదాకా చేస్తున్న ఉద్యోగం పోవటం కూడా మంచికే జరిగినట్లయింది. అప్పటి నుండి ఆయన తన కావ్య గానం చేస్తూ ఆంధ్ర దేశమంతటా తిరిగారు. కేవలం తన కవితలనే కాక తోటి భావ కవులు రచించిన అనేకానేక కవితలను కూడా ఆయన పాడుతూ భావకవిత్వాన్ని ఒక ఉద్యమ స్థాయికి తీసుకువచ్చారు. ఆయన గళంతోపాటు వేషధారణ, శైలి కూడా అంటే గిరజాలజుట్టు, పంచెకట్టు ఇలాంటివన్నీ ఆనాటి యువకులను బాగా ఆకట్టుకున్నాయి. తన తొలి భార్య మరణానికి దుఃఖిస్తూ ఆయన ప్రవాసం, కన్నీరు అనే కావ్యాలను ఆత్మాశ్రయ ధోరణిలో రచించారు. అలాగే ఊర్వశి కావ్యం గూడా గొప్పగా ప్రజాదరణ పొందింది. బ్రహ్మ సమాజ ప్రభావంతో ఆయన రాసిన వందల కొద్ది గీతాలు 'మహతీ' అనే పేరుతో సంపుటిగా వచ్చాయి. ఇవి మంచి భక్తి గీతాలుగా కూడా ఆనాటి ... వేత ప్రశంసలందుకున్నాయి. అలా ఆ కవితా ప్రస్థానం శాంతి నికేతనాన్ని దగ్గించేలా కూడా ఆయన్ను ప్రోత్సహించింది. ఆ ప్రోత్సాహం శాంతి నికేతన్‌లో ఉండే కవులతో పరిచయాన్ని ఏర్పరచింది.

1.3 వివిధ ఉద్యోగాలు, సినీరంగ ప్రవేశం :

ఒకసారి స్కూలు మాస్టరీ గిరిపోయి ఆంధ్రదేశమంతా తిరుగుతున్న కృష్ణ శాస్త్రి మళ్ళీ 1933లో ఉద్యోగంలో చేరారు. కాకినాడ పి.ఆర్. కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకుడుగా ఆయన పది సంవత్సరాల పాటు పని చేశారు. 1942 నాటికి సినిమాల్లో పాటలు రాసే అవకాశాలొచ్చాయి. కొంత కాలం పాటు హైదరాబాద్ ఆకాశవాణి కేంద్రంలో సాహిత్య కార్యక్రమాల ప్రయోక్తగా పని చేశారు. ఆ రోజుల్లోనే సాహిత్య ప్రసంగాలు, రేడియో నాటికలు, రూపకాలు రాశారు. 1958లో ఆయన జీవితంలో మరో విషాదం అలముకుంది. చిన్న కుమార్తె సీత మసూచి వ్యాధిసోకి మరణించటంతో ఆమె స్మృతిగా గోదా దేవిని తలపించే తిరుప్పావును తమిళం నుండి తెలుగులోకి అనువదించారు. తిరుప్పావుతో పాటుగానే పల్లకి, రుగ్వీధి, అమృత వీణ, మంగళ కాహళి, ధనుర్దాసు, శర్మిష్ఠ, పుష్పలావికలు లాంటి కావ్యాలను, నాటికలను, వ్యాసాలను సంపుటాలుగా వెలువరించటమేకాక అప్పుడు పుట్టివుంటే, బహు కాల దర్శనం వంటి గద్యాత్మక కృతులను కూడా చేశారు. 1942లో నవ్య సాహిత్య పరిషత్ అధ్యక్షులుగా ఎన్నికయ్యారు. 1947వ సంవత్సరంలో మల్లీశ్వరి తెలుగు చలన చిత్రానికి మాటలు, పాటలు రాసి తనదైన విజయబావుటాను ఎగురవేసి ఆ చిత్రాన్ని సెల్యులాయిడ్ కావ్యంగా ఈ నాటికి అందరూ చెప్పుకునేలా మెరుగులు దిద్దారు. వంద సినిమాలకు అయిదు వందల పాటలను రాశారు.

1.4 మలి సంధ్య :

ఇంత ప్రతిభావంతంగా కాంతి వంతంగా భాసిల్లిన దేవులపల్లి వారి జీవితంలో అడుగడుగునా కష్టాలు ఎదురౌతూ చివరి దాకా ఆయన్ను వెంటాడినట్లే కనిపిస్తాయి. ఎంత అలవికాని కష్టాలెదురైనా ఏనాడు వాటి కాయన తలవంచలేదు. ఆంధ్ర దేశం అంతా తిరిగి భావ గీతాలను అద్భుతంగా ఆలపించిన ఆయన గొంతు మూగపోవలసిన పరిస్థితి దాపురించింది. 1964వ సంవత్సరంలో స్వర పేటికలో క్యాన్సర్ వ్యాధి సోకిన కారణంగా ఆపరేషన్ జరిగింది. దానితో ఆ కంఠం శాశ్వతంగా పాట ఎవరికీ వినిపించకుండా పోయింది. గొంతు మూగ పోయినా చివరి దాకా ఆయన ఎంతో ఉత్సాహంగానే జీవించారు. కవితా వ్యాసంగాన్ని ఓపిక ఉన్నంత కాలం విడిచిపెట్టలేదు. తన మనో భావాలను కవిత్వాన్ని తమ చెప్పదలచుకున్న మాటలను కాగితం మీద రాసి చూపిస్తుండేవారు. గొంతు మూగపోయిన రోజుల్లో రాసిన పాటలకు కృష్ణ రంజని అనే పేరు పెట్టుకున్నారాయన. ఇలా కడదాకా ఆత్మ స్థైర్యంతోనూ ఓ స్థిర లక్ష్యంతోనూ ఉన్న ఆయన 24-2-1980 వ సంవత్సరంలో దివ్యలోకాలకు లలిత మధుర సుందర కవిత్వాన్ని వినిపించటానికి వెళ్ళిపోయి ఆంధ్ర జాతికి మాత్రం కంటతడి పెట్టించారు.

1.5 మధుర కవిత్వం ఆయన సొంతం :

దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రి కలం నుండి జాలువారిన ప్రతి అక్షరం తేనెలొలుకుతూ అందాల పులుగులా కులుకులాడుతూ పాఠకుడిని మురిపిస్తుంటుంది. అది దేశ భక్తి గేయమైనా, భక్తి గీతమైనా, పద్యమైనా, గద్యమైనా చివరకు నాటికైనా పాఠకుడి చెవిన పడిన తర్వాత అతడి నాలుక మీద నిరంతరం నర్తించటమే దాని పంతవుతుంది. కృష్ణ శాస్త్రి జీవితం ఆరంభ దశనుండి తుది దాకా స్వేచ్ఛను కోరుకున్నారు. అందుకే ఆయన కావ్యాల్లో ఖండ కావ్యాల్లో స్వేచ్ఛా ప్రియత్వం దర్శన మిస్తుంటుంది. కృష్ణ శాస్త్రి కావ్యాలలో మొదటిగా, ఆయనకు మంచి పేరుతెచ్చి పెట్టింది కూడా కృష్ణ పక్షం. కృష్ణ పక్షం కావ్యాంలో యాభై తొమ్మిది శీర్షికలున్నాయి. కానీ వాటిలో ఎక్కడా కృష్ణ పక్షం అనే శీర్షిక కనుపించదు. అయితే చాలా విచిత్రంగా "నాకు మరణమ్ము..." అనే శీర్షిక కింద ఉన్న ఒక తేటగీతి పద్యంలో మాత్రం కృష్ణ పక్షమనే ఒక్క పదం కనుపిస్తుంది. కృష్ణ పక్షం చక్కటి భావ గీతంతో ప్రారంభమైంది. ఆ భావ గీతం ఈ నాటికీ తెలుగువారి నాల్కల మీద నిరంతరం నర్తనమాడుతూనే వుంది.

"ఆకులో ఆకునై పూవులో పూవునై
కొమ్మలో కొమ్మనై నునులేత రెమ్మనై
ఈ యడవి దాగిపోనా ఎట్లయినా
నిచటనే యాగిపోనా?" అనే ఈ గీతం ఎప్పటికీ తెలుగువారి హృదయ సీమల్లో విహరిస్తూనే ఉంటుంది. భావ కవుల స్వేచ్ఛా ప్రియత్వం కృష్ణ శాస్త్రి "స్వేచ్ఛా గానం"లో ప్రతిబింబిస్తుంది.

"నవ్వి పోదురు గాక నాకేటి సిగ్గు
నా యిచ్ఛయేగాక నాకేటి వెఱపు"

అని ఎవరినీ, దేన్నీ ఆయన లక్ష్యపెట్టలేదు. కృష్ణశాస్త్రి ప్రేమతత్వం కూడా ఆయన స్వేచ్ఛా ప్రియత్వం లాంటిదే. మనిషికి ప్రేమించడం, ఒక సహజ లక్షణం.

"సౌరభము లేల జిమ్ము పుష్ప వ్రజంబు? చంద్రికల నేల వెదజల్లు చందమామ? ఏల సలిలంబు పారు, గాడ్పేల విసరు, నేల నా హృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను?" అని అనడంలో ఆయన ప్రేమతత్వం ఎలాంటిదో అవగతమౌతుంది.

1.6 ఆంధ్రాషెల్లి దేవులపల్లి :

దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రి ప్రకృతిని కవిత్వీకరించి మనోహర దృశ్య కావ్యాలుగా మలిచిన తీరు ఆయనను అందరూ ఆంధ్రా షెల్లీగా గుర్తుంచుకునేలా చేసింది. బి.ఎన్. రెడ్డి ప్రోత్సాహంతో సినీ రంగంలో మల్లీశ్వరి సినిమా పాటలను పలికించినా ఆయన సంపుటాలలోని మరే ఇతర గేయ పాదాన్ని గమనించినా ఓ సుందర ప్రకృతి, ఓ లయాత్మక భావన వీలైన చోటల్లా దైవ భక్తి మనకు దర్శనమిస్తూనే ఉంటాయి. ఆయన భావ సౌకుమార్యానికి పదలాలిత్యానికి "ఆకాశ వీధిలో హాయిగా ఎగిరేవు, మనసున మల్లెల మాలలూగెనె, కోతి బావకు పెళ్ళంట, నీవుండే దాకొండపై" లాంటి అనేకానేక చలన చిత్రాల పాటలు ఉదాహరణలుగా నిలుస్తున్నాయి. అలాగే ఆయన గొంతు మూగపోయిన తర్వాత రాసిన గేయ సంకలనంలో ఆర్తి గీతాల రూపంలో పొంగి పొరలుతుంది. వాటిలో.

"ఎప్పుడైనా ఒక క్షణమైనా
ఏకాంత దర్శనమీవా? దేవా!
ఎదురుగా నీవూ, నేనే -
ఏకాంత దర్శన మీవా? ॥ఎప్పుడైనా॥

అలాగే "కృష్ణ రజని" కి సార్థకతను సమకూర్చిన

"ఒదిగిన మనసున పొదిగిన భావము
కదిపే దెవ్వరో! కదిపే దెవ్వరో!
కదలని తీగకు కరగని రాగము
కరపే దెవ్వరో! కరపే దెవ్వరో! ॥ఒదిగిన॥

ఈ పాట ఇప్పటికీ లలిత సంగీతంగా అందరినోట వినిపిస్తూనే ఉంటుంది.

ఆయన రచించిన దేశ భక్తి గీతాలలో "జయ జయ ప్రియ భారత జనయి త్రి దివ్యధాత్రి" లాంటి గేయాలు అక్షర సత్యంగా అజరామరాలే. ఆయన కేవలం ఇలా పాటలూ, గేయాలే అందంగా రాస్తారనుకోవటం పొరపాటే. గద్య రచన చేసినా, నాటకాన్నిరాసినా, యక్షగానాన్ని రాసినా ఏది రాసినా ఆయన కలం సౌందర్య రసాన్ని అక్షర రూపంలో ఆవిష్కరించి తీరుతుంది. భావ కవితని ఉద్యమంగా చేపట్టి ఊపిరున్నంత కాలం ఆ ఉద్యమానికి ఊపిరిలూది సజీవత్వాన్ని కల్పించిన ఆయన పద్యం చదివితే ఆహ్లాదకర ప్రభాతంలా ఉండేది. పాట పాడితే అందమైన జలపాతం శ్రోతలముందు ఆవిష్కృతమయ్యేది. ఆయన పదాల పట్టు భావ కవిగా నిలుద్దామనుకున్న వారికి అట పట్టేమరి. దీనికి కారణం సంప్రదాయం నుంచి చైతన్య వంతమైన శబ్దాలను ఏరుకోవటం, తనచుట్టూ ఉన్న సమాజంలో ప్రేమ పూరితమైన సన్నివేశాలను సునిశితంగా పరిశీలించటం ప్రధాన కారణాలు.

1.7 నాటకాల ప్రత్యేకత :

కృష్ణ శాస్త్రి రచించిన నాటకాలు దాదాపుగా అన్నీ ఆకాశవాణికి మాత్రమే పరిమితమయ్యాయి. అందుకు కారణం మద్రాస్ ఆకాశవాణి కేంద్రంలో కృష్ణ శాస్త్రి కార్యక్రమ నిర్వాహకుడుగా వుండటం కూడా ఒకటి అయితే ఆ రోజుల్లో ఆయన ముందుగా తనకు తానుగా ఏ రచనా

చేయలేదు. ఆయన మిత్రులైన ఆచంట జానకీరామ్, బాలాంత్రపు రజనీ కాంతరావు, బుచ్చిబాబు, సూరి నారాయణ మూర్తి, అయ్యగారి వీరభద్రరావు, లాంటి వారంతా ఆయనను బ్రతిమాలి బామాలి నాటక రచనను ప్రోత్సహించారు. అలా రాసిన నాటకాలన్నీ ధనుర్దాసు, శర్మిష్ఠ అనే పేర్లతో రెండు సంపుటాలుగా వచ్చాయి. ధనుర్దాసులో సాయుజ్యం, గుహుడు, శివ క్షేత్రయాత్ర అనే నాటకాలు, శర్మిష్ఠలో కృష్ణాష్టమి, విహారి, ఏడాది పొడుగునా గౌతమి, వేణుకుంజం అనే నాటకాలు వున్నాయి. ఇవన్నీ చాలా వరకూ సంగీత ప్రధానంగా కనిపిస్తాయి. పాటల్లో పదాలు ఆకట్టుకున్నట్లే నాటకాలలో ఉన్న ప్రతి అక్షరం కూడా శ్రోతలను కట్టి పడేసేదిగానే వుంటుంది. ఆయన రాసిన యక్షగానాల్లో బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావు సూచన మేరకు రచించిన క్షీర సాగర మధనం మొదటిది. దానిలో ఉన్న కొలువైతివా రంగశాయి అనే దరువు కూచిపూడి వారికి బాగా నచ్చి దాన్ని ఇప్పటికీ ప్రచారం చేస్తూనే వున్నారు. అలా యక్షగాన ప్రక్రియలో కూడా తనదే పై చేయి అని కృష్ణ శాస్త్రి అనిపించుకున్నారు.

1.8 కృష్ణ శాస్త్రి రచనలు, వివరాలు :

దేవుల పల్లి కృష్ణ శాస్త్రి పద్య కృతులుగా కృష్ణ పక్షం, ప్రవాసం, ఊర్వశి, నిశ్రేణి, పల్లకిలను గద్య రచనలుగా. అప్పుడు పుట్టి వుంటే, బహుకాల దర్శనం, పుష్పలావికలు అనే వాటిని వ్యాసరచనలుగా, కవి పరంపర, కవితాస్తుతి, మహా వ్యక్తులు, అమూల్యాభిప్రాయాలు అనే సంపుటాలను వెలార్చారు. అమృత వీణ, మంగళకాహళి, గేయ సంపుటాలయ్యాయి. నాటకాలలో ధనుర్దాసు, శర్మిష్ఠ సంపుటాలు వీటితో పాటుగా కీర్తనలు, పిల్లల రాజ్యం, యక్షగానాలు, బడలిక, అరుణరథం, విద్యావతి, కొత్త కోవెల, గోరింట, తిరుప్పావు, మూగనయాకా, ఋగ్వేధి, మేఘమాల, ఇలాంటివి ఎన్నో కనిపిస్తాయి.

సమీక్ష :

కృష్ణ శాస్త్రి గారి రచనలు - జీవిత విశేషాలు - మధుర కవిత్వ విశ్లేషణ మున్నగు విషయాలు పరిశీలించబడ్డాయి

మాదిరి ప్రశ్నలు

1. దేవులపల్లి వారి బాల్యం విద్యాభ్యాసం జరిగిన తీరు.
2. కృష్ణ పక్షం ప్రత్యేకత ఏమిటి
3. ధనుర్దాసు, శర్మిష్ఠలలో ఉన్న విశేషాంశాలు ఏవి.
4. దేవులపల్లి వారి సామాజిక స్పృహ, సేవా కార్యక్రమాలకు స్ఫూర్తినిచ్చిన వ్యక్తులు ఎవరు.

ఉపయుక్త గ్రంథాలు

1. కృష్ణ పక్షం
2. దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రి సాహిత్య అకాడమీ ప్రచురణ : రచన బూసురపల్లి వెంకటేశ్వర్లు
3. కాహళి

డా॥ యల్లా ప్రగడ మల్లికార్జునరావు

పాఠం -

నండూరి వేంకట సుబ్బారావు

నిర్మాణం :

7.2.1 నండూరి గొంతులో ఎంకి మసలినవేళ

7.2.2 పాటలు ప్రాణం పోసుకున్న తీరు

7.2.3 సంచలనం రేపిన పాటలు

7.2.4 విమర్శలు - విశేష ఆదరణ

7.2.5 నండూరిని ప్రభావితం చేసిన అంశాలు

7.2.6 ఎంకిపాటలు - విశ్లేషణ

లక్ష్యం :

జానపదవాఙ్మయంలో ఎంకిపాటలు విశిష్టస్థానాన్ని ఆక్రమించాయని, ఎంకిపాటల్లోని ఆదర్శదాంపత్యధర్మం, పరస్పర ప్రేమ, భాష తెలుసుకుంటారు.

తెలుగు సాహిత్యంలో పాటలతో ఓ కొత్త వరవడిని సృష్టించిన కవి నండూరి వెంకటసుబ్బారావు. ఆయన కలంనుండి జాలువారిన అక్షరాక్షరంలోనూ అనంత భావకవితా మాధుర్యంతో పాటు తాత్విక చింతనామృతం కూడా పాఠకులకు, శ్రోతలకు పసందైన విందంత ఆనందాన్ని ఇస్తూ వుంటుంది. జానపద జీవన శైలీ విలాసం పాట పాటలోనూ సరాగంగా రాగాలాపన చేస్తూనే వుంటుంది. పుంఖాను పుంఖాలుగా కావ్యాలు, గ్రంథాలు ఏవీ రాయక పోయినా ఎంకిపాటలతోటే ఎన లేని కీర్తినందుకున్నాడు నండూరి సుబ్బారావు. ఎంత మంది కాదన్నా వెన్నంటి ప్రోత్సహించే స్నేహితుల అమృత హస్తాల ఆసరాలతో నండూరి వారు ఆనాడు ఓ గొప్ప ప్రయత్నంగా ఓ కొత్త విధానంగా నిర్భయంగా ఎంకి పాటలను పల్లవింపచేశారు. అందుకే ఈ నాటికీ అవి ఆంధ్రుల హృదయాలలో అంతరంగ తరంగాలై ఎంకిపాటల తరగల నురుగులను ప్రకాశింప చేస్తున్నాయి.

ఆనాడు శిష్ట కవులు జానపదుల భాషకు కవిత్వార్హత లేదని బల్లగుద్ది మరీ వాదించేవారు. జానపద భాషలో ఇలాంటివి రాయటమేమిటని నిలదీసి అడిగిన వారుకూడా లేకపోలేదు. ఇలాంటి ఎదురు దెబ్బలను ఎంతో సమర్థంగా తనదైన శైలిలో ఎదుర్కొంటూ చాలా సాహసంతో జానపదుల శైలికి, జానపదులు నాయికానాయకులకు కూడా కావ్య గౌరవాన్ని కల్పించి ఎంకిపాటలను రచించారు. నండూరి రచించిన పాటలకు విశేష జనాదరణ లభించింది. బసవరాజు అప్పారావు, కవి కొండల వెంకటరావులాంటి సమకాలికులు ఎంకి పాటల లాంటి కొన్ని కవితలను రాసినా అవి అంతగా ప్రచారాన్ని, ప్రాచుర్యాన్ని పొందలేక పోయాయి. దీనికి కారణం ఒక జానపదనాయిక (ఎంకి)ని సంపూర్తిగా ప్రతిపాటలోనూ కావ్యత్వాన్ని నింపుతు ప్రతిష్ఠించటమే. ఆయన రాసిన ప్రతిపాట ఓ ప్రణయ కావ్యమైతే ఆపాటలోని ప్రతి పదంలోనూ కథానాయిక ఎంకి తొంగిచూస్తూనే ఉంటుంది.

7.2.1 నండూరి గొంతులో ఎంకి మసలిన వేళ :

నండూరి వెంకట సుబ్బారావు ఏలూరు దగ్గరలో ఉన్న వసంతవాడ గ్రామంలో 1895వ సంవత్సరం డిసెంబర్ నెలలో జన్మించారు. ప్రాథమిక, ఉన్నత పాఠశాల విద్యలు అయ్యాక ఆయన మద్రాస్ క్రైస్తవ కళాశాలలో పట్ట పరీక్షకు చదువుకోవటానికి వెళ్ళారు. అప్పుడే అంటే

1917, 1918 సంవత్సరాల మధ్య కాలంలోనే ఎంకి పాటలు ఆయన గొంతులో పల్లవించాయి. ఆ రోజుల్లో అధికార్ల సూర్యనారాయణరావు స్నేహం ఆయనకు ఓ వరంలా లభించింది. ఆయనతో కలసి ఉండటం వల్ల కొంత కవితావ్యాసంగం మెరుగు పరుచుకునేందుకు అవకాశం లభించింది. కవితా వ్యాసంగంలో అప్పటికే ఓ అడుగుముందుకేసిన బసవరాజు అప్పారావుకూడా అక్కడే వుండేవారు. పాటిబండ్ల అప్పారావులాంటి సాహితీ మిత్రులు సాహిత్య చర్చలకు వస్తుండేవారు. వారంతా ఎవరి రచనలను గురించి వారు మాట్లాడు కుంటే సాహిత్యంలో అప్పటికింకా ఓనమాలు దిద్దని నండూరివారు మాత్రం ఓ పక్కగా కూర్చుని ఆచర్చలను వింటూ ఉండేవారు. ఇలా కాలం గడుస్తున్న రోజుల్లోనే ఓరోజున కాలేజీ నుండి నండూరి సుబ్బారావు ట్రాయ్ బండిలో వస్తుండగా ఆయన గొంతులో ఓసన్నని రాగం బయలు దేరింది. దాన్ని తనలోతానే పాడుకోవాలని ఆరాగానికి తగిన సాహిత్యాన్ని మనస్సులోనే కూర్చుకో సాగారాయన. ఒక తటిల్లత మెరిసినట్టు సుగంధ పరిమళం గుబాళించినట్టు తాను ఎప్పుడో విన్న పదంలాగా అనిపించినా నిజానికి కొత్త పదమైన "గుండెగొంతుకులోన కొట్లాడుతాది" అన్న పల్లవి వచ్చింది దాన్నే పదే పదే మననం చేసుకుంటూ ఇల్లు చేరే సరికి పాట పూర్తి అయి ఎదుట ప్రత్యక్షమైంది. వెంటనే అక్కడే ఉన్న తన మిత్రులు బసవరాజు అప్పారావుకు, జానకీ పతికి ఆపాట వినిపించారాయన. "శభాష్" లాసెయ్ అని జానకీపతి అన్నారు. ఏక్షణాన ఆమిత్రులు వెన్ను చరిచారో కానీ సుబ్బారావు అప్పటినుండి ఎంకిని ఒక్షణం కూడా మరవలేక పోయారు . ఎంకి పాటలు ప్రథమ ముద్రణేకాక మరికొన్ని కొత్తపాటలను కలిపిన ద్వితీయ ముద్రణ ప్రతిని కూడా నండూరివారు అనంతర కాలంలో రచించారు.

7.2.2 పాటలు ప్రాణం పోసుకున్నతీరు :

నండూరి సుబ్బారావు 1926వ సంవత్సరంలో న్యాయవాది వృత్తిలో చేరేటప్పుడే ఆయన మిత్రులు "న్యాయవాదానికి, కవిత్వానికి సరిపడదు" అని చెప్పారు. అయిన ఆయనా తన ఎంకిపాటల రచనా వ్యాసంగాన్ని వదల్లేదు. ఎంకిని నిత్యం స్మరిస్తున్నా 1948 వరకూ ఏకం పాటలైనా రాయలేక పోయారు 1948లో పాట్నా ఆలిండియా రేడియోలో పనిచేస్తున్న మంచాల జగన్నాథరావుతో స్నేహం కలిగింది. ఆనాటినుండి సంవత్సరాని కొకసారైనా జగన్నాథరావు సుబ్బారావు ఇంటికివచ్చి ఇచ్చిన ప్రోత్సాహంతోనే ఎంకిపాటలను పూర్తి చేయుగలిగారు. రెండో భాగంగా వచ్చిన ఎంకి కొత్త పాటలకు మంచాల జగన్నాథరావే స్వరాలు రాసిచ్చారు. అంతకుముందే విద్వాన్ పారుపల్లిరామకృష్ణయ్య ఎంకి పాతపాటలకు స్వరాలను రాసిచ్చారు.

7.2.3 సంచలనం రేపిన పాటలు :

ఎంకి పాటల తొలిముద్రణ 1925లో ముప్పై అయిదు పాటలతో వచ్చింది. మలిముద్రణ 43 పాటలతో వెలువడింది. రెండోసారి రాసి ప్రచురించిన ఎంకిపాటలు ఏకారణం చేతనో అంతగా ప్రాచుర్యం పొందలేక పోయాయి. పాత ఎంకి పాటలే నండూరివారికి, ఆంధ్రుల గుండెల్లో స్థానం కల్పించాయి. ఎంకిపాటల్లో ఉన్న మాత్రా, ఛందోగతులు నూటికి తొంభై అయిదుశాతం వరకూ ఖండగతిలోనే వచ్చాయి. నండూరి వారి ఎంకి పాటలు అచ్చుకాగానే పెద్ద సంచలనం ఆంధ్రదేశం నలుమూలలా చెలరేగింది. కొంత మంది ఆయనను సమర్థిస్తే మరికొంతమంది ఆయనను విమర్శిస్తూ వ్యతిరేకించారు. ఎవరేమన్నా నండూరివారు మాత్రం ఎంకిపాటలలోని భావాలన్నీ తన స్వకీయ జీవితానుభవాలేకానీ వేరేవీమి కాదని అదంతా ఏదోతన సొంత ఘోషమాత్రమేనని చెప్పుకున్నారు.

7.2.4. విమర్శలు ఒక పక్క, విశేష ఆదరణలు ఇంకొక పక్క :

ఎంకిపాటలు ఆవిర్భవించి జనం నాల్కల మీదకు చేరగానే నండూరి వారు ఓ వైపునుంచి విమర్శలను, మరోవైపునుంచి విశేష ఆదరణలను పొందారు. పొక్కులూరి లక్ష్మీనారాయణ ఎంకి పాటలను గురించి చెబుతూ ఎంకినాయుడు బావలు సంకర దంపతులని వారి శృంగారం అసభ్యమని, అవినీతి మయమని తీవ్రంగా నిరసించారు. ఎంకి పాటలను అసత్కావ్య జాతిలో చేర్చి సర్వదా నిరసించిన వారిలో ఉమాకాంతపండితులు మొదట కనుపిస్తారు. ఎంకి పాటల భాష ప్రజల భాష కాదని అది ప్రజల భాషకి కాల్పనిక ప్రతిరూపం మాత్రమేనని

అలాగే ఎంకినాయుడు బావ సామాన్య ప్రజలలోని వ్యక్తులు కారని దేవుల పల్లి కృష్ణ శాస్త్రి సృష్టించిన ఊర్వశికి నండూరి సుబ్బారావు ఎంకికి ఒక్క పేరులోనూ, వేషంలోనూ మాత్రమే తేడా కనుపిస్తుందని రచనలోని కూర్పు చూస్తే జానపద వాఙ్మయంలో ఉన్న ఛందస్సులను, జానపద భాషలాంటి భాషని తీసుకున్నా ఎంకి పాటలు భావకవిత్వమేనని లిఖిత కవిత్వమేనని వెల్చేరు నారాయణరావు అంటారు. ఆనాడు సుప్రసిద్ధులైన కవులు శ్రీశ్రీ కృష్ణశాస్త్రి లాంటివారంతా ఎంకిపాటలను భుజానవేసుకుని ఊరూరా ఊరేగించి ప్రచారంచేశారు.

7.2.5. ప్రభావం :-

నండూరి వారి కలంనుండి ఎంకి జాలువారి ఇంతలా ప్రచారం పొందటానికి ఆయనను ప్రభావితం చేసిన అంశాలు ఏవైవుంటాయని అనేక విమర్శకులు అనేక రకాలుగా విశ్లేషించి చెప్పారు. డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి ఆంగ్ల భాషలో కాల్పనిక కవి అయిన రాబర్ట్ బర్న్స్ ప్రభావం నండూరి మీద బాగా వుందని అన్నారు. బర్న్స్ స్కాట్లండ్ జానపదుల భాషలో పాటలు రాశారు. వాటిలో జీవనాదం ప్రతిధ్వనిస్తుంటుంది. నండూరి వారు తాను పుట్టి పెరిగిన గోదావరీ మండలంలోనూ విశాఖ ప్రాంతంలోని తూర్పు ఏసలోనూ పాటలురాశారు. అటు బర్న్స్ కవిత్వంలోనూ ఇటు నండూరి పాటల్లోనూ ఒక సమాన లక్షణం కనుపిస్తుంది. సామాన్య విషయాన్ని ఎంతో ఉదాత్తంగా వర్ణించి చెప్పటమనే ఆలక్షణం వల్లనే వారి కవిత్వాలు ప్రజలను అంతగా ఆకట్టుకున్నాయి. భావకవిత్వంలోని శృంగార నాయికలలో ఎంకి విలక్షణమైనది. ఊర్వశి, శశికళలాంటి కావ్యనాయికలు వెన్నెల నురుగులు పోతపోసిన మూర్తులైతే ఎంకి మాత్రం అడవిమల్లెలాంటిది. అంత రంగంలో పారిజాత పరిమళం గుబాళిస్తుంటుందని డాక్టర్ నారాయణ రెడ్డి ఎంకి లోని విశేష లక్షణాన్ని విశ్లేషించి చూపారు.

అపూర్వజంట : ఎంకి నాయుడు బావ అనే ఇద్దరు ప్రణయ మూర్తులు ఒక క్షణం కూడా ఒకరిని విడిచి ఒకరు ఉండలేరు. ఒకరిని చూసుకోకుండా మరొకరు బతకలేరు. ఈ అపూర్వ జంటలో ప్రణయ తత్వంతో పాటుగా మంచి దాంపత్య లక్షణం కూడా కనిపిస్తుంది. ఆదర్శ దంపతులు ఆ ఇద్దరే నన్న భావన పాఠకులకు, శ్రోతలకు అనిపిస్తుంటుంది.

7.2.6. ఎంకిపాటలు - విశ్లేషణ :

నండూరి సుబ్బారావు మొట్టమొదటిగా రచించిన ముద్దుల నా ఎంకి పేరుతో ఉన్న గుండె గొంతుకలోన కొట్లాడుతాదీ

కూ కుండ నీ దురా కూసింత సేపు!

....

నా కాసి సూస్తాది నవ్వు నవ్విస్తాది
యెల్లి మాటాడిస్తె యిసిరి కొడతాది !
గుండె గొంతుకలోన కొట్లాడుతాదీ ॥

....

కన్ను గిలిగిస్తాది నన్ను బులిపిస్తాది,
దగ్గరగ కూకుంటె అగ్గి సూస్తాది !
గుండె గొంతకలోన కొట్లాడుతాది ॥

....

యీ దుండ మంటాది యిలు దూరిపోతాది,
యిసిగించి యిసిగించి వుసురోసుకుందీ !
గుండె గొంతుకలోన కొట్లాడుతాదీ ॥

....

మందో మాకో యెట్టి మరిగించి నాదీ,
వల్ల కుందామంటే పాణ మాగదురా !
గుండె గొంతుకలోన కొట్లాడుతాదీ ॥
....

అనే పాటలో నాయుడు బావమాటల్లో ఎంకి స్వరూప స్వభావాలు ఎంతగొప్పవో అవంటే నాయుడు బావకు ఎంత మక్కువో తెలుస్తుంది.

ఎంకి చిలిపి తనాన్ని, ఎంకి వలపు గొప్పతనాన్ని నాయుడు బావతలచుకుంటూ యెంకి వొంటి పిల్ల లేదోయి లేదోయి ! యెంకి నా వొంకికంక రాదోయి రాదోయి

మెళ్ళో పూసల పేరు
తల్లో పూవుల నేరు
కళ్ళెత్తి తే సాలు
కనకాబిసేకాలు

అని ఇలా పలవరిస్తూ పరవసిస్తుండేవాడు. కేవలం ఇలా పరువపు వలపులలో పడి తిరుగాడటమేకాక నాయుడు బావమాటల్లో తాత్వికత ధ్వనిస్తున్నప్పుడు ఎంకి ఆమాటలకు ప్రతి స్పందిస్తున్నట్లు "ఎల్లి నా ఎంకి అనే పాటలో

"యెనక జల్మములోన
        యెవరమో" నంటి
సిగ్గొచ్చి నవ్వింది
        సిలక ... నా యెంకి
"ముందు మనకే జల్మ
        ముందలె" యంటి !
తెల్ల తెల పోయింది
        పిల్ల .... నా యెంకి !
"యెన్నాళ్ళ మనకోలె
        యీ సుకము" లంటి
కంట నీ రెట్టింది
        జంట ... నా యెంకి !

అంటూ నాయుడు బావ కథా నాయిక ఎంకి కంట నీరు ఏ ఆలోచనతో పెట్టిందో మనకు చెప్పకనే చెవుతున్నట్లుగా వుంటుంది.

ఎంకి పాటలు ప్రథమ సంపుటికి "ఒకటి రెండు మాటలు" పేరుతో ముందుమాట రాసిన పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రి "ఈ విధంగా బ్రస్తుత కాలమున మనయాంధ్ర సారస్వతోద్యానపు సార్వజనీన శోభాభివృద్ధికై పాటుపడుచున్న తరుణ కవికుమారులలో శ్రీయుతులు నండూరి వెంకట సుబ్బారావు పంతులు (బి.ఏ) గారును నొక్కరు వీరు తక్కిన కవి ప్రపంచమువలె కాక తమ శుశ్రూషాంజలులను, భిన్న మార్గముల నాంధ్ర వాగ్దేవి సన్నిధి నలంకరించుచున్నావు. సుబ్బారావుగారు ఆంధ్రజాతికి సమాజములై - శ్రావ్యములై - సొంపు నింపగల మృదు మధుర గేయములలో అందునను నేడు వాడుకలో - వ్యవహారములో నున్న జీవద్భాషలో ఎంకి - నాయుడు బావల దాంపత్య-

పూతములును భావోన్నతములును ముగ్ధముగ్ధములును అగు ప్రణయ గాధలను గానము సేయుచున్నారు. నిజముగా ఎంకి - నాయుడు బావలనే నాయకులున్నారో, లేక వారు కవి కపోల కల్పితులో చెప్పజాలకున్నను - ఎంకి పాటలను వినునప్పుడు మాత్రము, శ్రోతలు - తన్మయతను జెంది తమతమ భావనావీధులలో - రసమయ మూర్తులగు ఎంకినాయుడు బావలను తప్పక గాంచగల్గుదురు. ఒక్క కాంచుట మాత్రమేనా? - కాంచి తా మనుభవించిన ఆయా నందమును - మఱల నా గీతములతోనే అనువాదరూపమున వెల్లడింపని సహృదయ శిరోమణి యుండుటయి గూడ గానము ఎంకి పాటల యందింతటి మహాత్యము గలుగుటకు తజ్జనకులగు వెంకటసుబ్బారావు పంతులు గారి రసానుభవ వ్యగ్రమగు హృదయ పరిణామ పేశలతయును, లోకజ్ఞతయును ముఖ్య కారణములని నాకుగల నమ్మకము."

"యెంకి కేవలం ముగ్ధకాదు. ఆమె శీలానికి రెండు పదునైన అంచులున్నాయి. ఒక్క మాటు ఆమె వికసిస్తుంది విరిలా. ఒకొక్కమాటు గుప్పుమంటుంది ఆవిరిలా. ఇదే యెంకితనం" ఎంతటి పరస్పరానురాగం వున్నా, అవగాహన ఉన్నా ఇద్దరూ ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వాలు ఉన్న వారే, కాబట్టి అభిప్రాయ బేధాలు తప్పలేదు.

"రావొద్దు నాపక్క రావొద్దె యెంకి
ఆ పొద్దు మన పొత్తులయి పోయెనెంకీ ?
అని విరహం పొందాడు నాయకుడు.

"నన్నిడిసి పెట్టెల్లినాడే, నారాజు
మొః   ఇరిగొస్తనన్నాడే,"

అని కోపంతో వెళ్ళిపోయిన బావకోసం నిరీక్షించింది యెంకి

"ఈ రేయి, నన్నొల్లనేరవా? రాజా
ఎన్నెలల సొగసంత యేటి పాలేనటర"

అంటూ స్మృతులు గుర్తుకు తెచ్చుకొని విప్రలబ్ధ అయింది.

"దూరాన నా రాజు కేరాయి డౌనో
ఈ రోజు నారాత లేరాల పాలో"

అని తన బావ తిరిగి రానందుకు వ్యధ చెందింది.

"యెనక జన్మములోన యెవరమోనంటి" "ఆరిపోయిన దీపమూ" మొదలైనవి దాంపత్య తత్వాన్ని వివరిస్తున్నాయి.

"ఎంకెవ్వరని లోక
మెపుడైన కదిపితే
వెలుగు నీడల వైపు
వేలు సూపింతు"

వంటి గొప్ప పంక్తులు ఎన్నోఎంకి పాటల్లో ఉన్నాయి.

ఎంకి పాటల్లో భావ చిత్రాలు నండూరి వారి ప్రతిభను పట్టిచూపుతాయి. కన్నుమంటా యేరుగాలి నెగబోసింది', 'ఏటి కడుపున దాగి తోటనిద్దురోయింది', ఆకాశమావరస, ఆవులించిన రేయి, ఎలుతురంతా మేసి, ఏరు నెమరేసింది. వంటి భావ చిత్రాలు సినారె అన్నట్టు "విశ్వకవితా భాండాగారంలో అగ్రపంక్తిలో నిలువ దగిన నిధులు"

"తీగలనడుమ నాగి
దీపమై తిలకమై
పీఠమై ఎంకికి కి
రీటమై నెలవంక"

అన్న దృశ్య చిత్రీకరణ అమోఘం. నండూరివారి ఈ భావ చిత్రణానైపుణ్యమే తరువాత వచనకవితా శేఖరులకి నాంది పలికింది విధి వశాస దూరమైన ఎంకి విలాసవర్ణ నలోకూడా నండూరి వారి కలం పదు నెక్కింది.

"కళ్ళకేటో మబ్బు గమ్మి నట్టుంటాది.
నిదరల్లో నా వొల్లు
నీ రసిత్తున్నాది
తులి సెమ్మ నొరిగింది
తొలి పూస పెరిగింది
మనసులో నా బొమ్మ
మసక మసకేసింది"

అని వర్ణించడంలో యెంకి ఉత్తమ ఇల్లాలి తనం కనిపిస్తుందని వి. రామచంద్రవ్యాఖ్యానించారు.

కాశీ దేవుని యెదుట
గరవాన నిలిసింది
తల తడుముకునితానె
తబ్బిబ్బులైనాడు"

యెంకి పరమశివుని ముందు ఠీవిగా నిలిచిందట ఆమెను చూచి తబ్బిబ్బయి తలతడుము కొన్నాడట శివుడు. ఎందుకు? హఠాత్తుగా తనముందు ప్రత్యక్షమైన యీమె కొంపదీసి గంగాదేవి కాదుగదా - అనుకొని శివుడే తల తడుముకొన్నాడట ! ఈ భావుకతకి రసికులు పొంగపోరా? "మాండలిక భాషలో సముదాత్త భావాలను సమర్థంగా అందించిన ప్రయోగశీలి నండూరి సుబ్బారావు. మామూలుగా పాటకజనం మాట్లాడుకునే మాటల్లో ఎంత పాటవం ఉందో రుజావు చేశారు వారు. అంటు సినారె ఎంకి పాటల్లోని మాండలిక పదాల సార్ధకతను వివరించారు.

ఉసురోసుకుంది = ప్రాణం తీసింది
అగ్గిసూస్తాది = కసిరి చూస్తుంది
దగ్గరస = దగ్గరగా
పల్లకుందామంటె = ఊరుకుందామంటే
పద్దాక = చాలాసేపు (ఎప్పుడూ)
తల తిరిగిందోలె = ఓలె అంటే ఓసి

"ఈ యెంకి పాటల్లో శ్రీ నండూరి సుబ్బారావు తన కవితాత్మను విశ్లేషించాడు. మధుర మనోజ్ఞ శృంగార భావాలను సహృదయుల హృదయాలు పరవశించి పోయేటట్లుగా ఆవిష్కరించారు. మాటల్లో, విషయంలో, ఛందస్సులో పూర్తిగా దేశీయతను సాధించారు. కొత్త పాటల్లో ఆలక్షణాలు సంపూర్ణంగా ఉన్నాయని చెప్పలేం" అన్నారు వి. రామచంద్ర.

ఎంకి పాటలతో తెలుగు సాహిత్యంలో నూతనత్వానికి అలా నండూరి సుబ్బారావు శ్రీకారంచుట్టారు. అనంతర కాలంలో కొంత మందికి ఆదర్శ రచయితగా కూడా అయ్యారు. కట్టమంచిరామలింగా రెడ్డి లాంటి సద్విమర్శకులు ఆయనను సత్కరించారన్నా, "ఆంధ్ర ధ్వన్యాలోకం" కర్త వేదాల తిరువెంగళాచార్యులు, కవి ప్రౌఢోక్తికి ఉదాహరణగా ఎంకి పాటను పేర్కొన్నారన్నా, దానికి కారణం ఆపాటల్లోని అచ్చ తెలుగు మాధుర్యం ఓ కారణమౌతుంది. తెలుగు నుడికారం, మాండలికం తెలుగు జానపద జీవన సౌరభం అన్నీ అలా సమ్మిళితమై నండూరి ఎంకి పాటలను నిత్య సుగంధ భరిత సుమరాజంగా చిరస్థాయిగా ఉండేలా జవ జీవాలను కల్పిస్తున్నాయి.

సమీక్ష :-

ఎంకిపాటలమీద రేగిన దుమారాన్ని, అందుకు కారణాలను పరిశీలించారు. ఎంకినాయుడుబావల పవిత్ర ప్రేమ, లోకానికి వారు ఆదర్శమూర్తులుగా నిలిచిన నైనం, మాండలిక భాషను పరిశీలించారు.

మాదిరి ప్రశ్నలు

1. ఎంకి పాటలకు తెలుగు సాహిత్యంలో ఉన్న స్థానాన్ని వివరించండి?
2. ఎంకి పాటలు ఆవిర్భావం ఎలా జరిగింది?
3. ఎంకి పాటల్లో ఉన్న మాండలికాలను పేర్కొనండి?
4. ఎంకి పాటలు ఆవిర్భవించాక తెలుగు సాహిత్యకారుల్లో ఎలాంటి చర్చలు జరిగాయి?

ఉపయుక్త గ్రంథాలు

2. ఎంకి పాటలు - నండూరి సుబ్బారావు సాయిరాం పబ్లికేషన్స్ సరూర్ నగర్, హైదరాబాద్
2. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - సంప్రదాయములు, ప్రయోగములు - డా॥ సి. నారాయణ రెడ్డి
3. తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర - డా॥ ద్వా.నా. శాస్త్రి.

డా॥ యేట్ల ప్రసాద్ మల్లికార్జునరావు

పాఠం - 8

దువ్వూరి రామిరెడ్డి - రాయప్రోలు సుబ్బారావు

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం

8.1.1 దువ్వూరి బాల్యం - విద్యాభ్యాసం

8.1.2 ప్రభావితం చేసిన సంఘటనలు

8.1.3 వివాహం - కవితా వ్యాసంగం

8.1.4 సన్మానాలు - సత్కారాలు

8.1.5 కవిత్వం - స్నేహం

8.1.6 చిత్ర రంగం

8.1.7 కావ్యాలు - రచనలు

8.1.8 రచనలు - ప్రత్యేకత

లక్ష్యం :

దువ్వూరి వారి జీవనసరళి, కవితా వ్యాసంగం - రచనలు - విశిష్టతలను తెలుసుకొంటారు.

సామాజిక చైతన్య నేపథ్యం నుంచి ఊరి ఉబికి తన్ను కొచ్చిన సజీవ కవితా ఝరి దువ్వూరి రామిరెడ్డి. కవికోకిలగా తెలుగువనాన వెలుగు చిగుళ్ళను మేసి కొత్త పాతల మేలు కలయికలతో భావ కవితను వినదించిన దివ్య వాణిగా ఆయన కీర్తి దిగంతాలకు వ్యాపించింది. 20వ శతాబ్దం ప్రథమార్థంలో తెలుగు సాహిత్యనందనోద్యానాన్ని సుసంపన్నం చేసిన మహా మనీషి ఆయన. భావ కవిత్వయుగంలో అభ్యుదయ గీతాలను ఆలపించారాయన. భరతమాత దాస్య విముక్తి కోసం గొంతెత్తి పిలుపు నిచ్చి, ప్రజలలో చైతన్యం కలిగించిన నవయుగ వైతాళికుడు దువ్వూరి రామిరెడ్డి. కళకు సామాజిక ప్రయోజనం వుందని విశ్వసించి కవిత్వం కళాత్మకంగా ఉండాలని ఆకాంక్షించారు. కవిగా, నాటక కర్తగా విమర్శకుడిగా సినీరచయిత, దర్శకుడు, శిల్పి, చిత్రకారుడుగా బహుముఖీనంగా ఆయన ప్రజ్ఞ తేజరిల్లింది.

8.1.1. బాల్యం - విద్యాభ్యాసం :

దువ్వూరి రామిరెడ్డి 1895వ సంవత్సరం, నవంబరు 9వ తేదీన శనివారం ఉదయం ఆరున్నర గంటలకు నెల్లూరు జిల్లా గూడూరులో జన్మించారు. తండ్రి సుబ్బారెడ్డి, తల్లి లక్ష్మీ దేవమ్మ. తాత, తండ్రులంతా మంచి పేరు ప్రతిష్టలు పెత్తనం ఉన్నవారే. సుబ్బారెడ్డి, లక్ష్మీదేవమ్మ దంపతులకు రామిరెడ్డి మొదటి సంతానం. ఆ తర్వాత బాల కృష్ణారెడ్డి, ఆ తర్వాత రుక్మిణమ్మ జన్మించారు.

రామిరెడ్డి గూడూరు వీధిబడిలోనూ, పెమ్మారెడ్డి పాలెంలో సీతయ్య అనే సాతాని అయ్యవారి దగ్గర ఓనమాల నుండి అయిదో తరగతి వరకూ చదువుకున్నారు. పెద్ద చదువుల కోసం నెల్లూరు వెళ్ళి హార్వి దొర దగ్గర మూడో ఫారం వరకూ చదివారు. కానీ ఆపరీక్షలలో ఉత్తీర్ణులు కాలేకపోయారు. అందుకు తల్లి లక్ష్మీదేవమ్మ కోపగించుకుంది. రోషంతో మరుసటి సంవత్సరం బాగా చదివి థర్డ్ ఫారం పూర్తి చేశారు. అంతలోనే తండ్రి మృతి చెందడంతో ఆయన చదువు అర్థంతరంగానే ఆగిపోయింది. తండ్రి మరణానంతరం తల్లి లక్ష్మీ దేవమ్మ తన పిల్లల ఆలనా పాలనా చూసుకుంది.

8.1.2. ప్రభావితం చేసిన సంఘటనలు :

నెల్లూరులో రామిరెడ్డి చదువుకునే రోజుల్లోనే ఆయనను కొన్ని సంఘటనలు ప్రభావితం చేశాయి. ప్రతి చిన్న విషయానికి స్పందించటం ఆయనకు అలవాటైంది. చదువు మీదకన్నా ఇతరత్రా విషయాలమీద ఆయనకు ఆసక్తి పెరిగింది. ప్రతి దాంట్లోనూ ఏదో ఒక కొత్తదనాన్ని వెతుకుతుండేవారు. గుఱ్రపుతోక వెంట్రుకలను కత్తిరించి కుంచెగా తయారు చేసి ఆనందపడేవారు ఇలాంటి విషయాలు ఆయనలోని సృజనాత్మక శక్తికి బాటలు వేసాయి. పాఠశాలలో ఆయన నేర్చిన విద్య చాలా కొంచెమే. కానీ ఆయన ఇల్లే ఆయనకు ఓ విద్యాలయమై ఆయన్ను తీర్చిదిద్దింది. వ్యవసాయాన్ని ప్రధాన వృత్తిగా స్వీకరించినా, విజ్ఞాన శాస్త్రాలు, మెకానికల్ ఇంజనీరింగ్, కవిత్వ రచన, చిత్ర లేఖనం, మట్టితో చక్కటి బొమ్మలను తయారు చేయటం ఇలాంటివన్నీ ఆయనను ఆకట్టుకొని వాటిలో ఆయన ప్రావీణ్యతను సాధించేలా చేశాయి. ఎప్పుడూ ఒకే విషయానికి పరిమితమై ఉండేవారు కాదాయన. హార్వీదొర దగ్గర చదువుకునే రోజుల్లో దొరకొడుకు చేతుల్లో ఓ కెమెరాను రెడ్డి చూశారు. ఆ కెమెరా ఆయనకు ఒక స్ఫూర్తిని, ఉత్తేజాన్ని కూడా కలిగించింది. అది ఎంతదాకా వెళ్ళిందంటే విడివిడి భాగాలను కొని వాటన్నింటినీ ఓ క్రమ పద్ధతిలో జోడించి కెమెరాలాగా చేసి దానితో ఫోటోలు కూడా తీసారు రామిరెడ్డి. ఆ సంఘటన ఆయనను చాలా కాలం పాటు భారత దేశంలో ఓ కెమెరా ఫ్యాక్టరీని నిర్మించాలని నిరంతరం ఆలోచించేలా చేసింది. ఆ తరువాత విదేశాల నుండి రేడియో విడి భాగాలను తెప్పించి ఓ రేడియో సెట్టును కూడా తయారు చేసారాయన. ఇలా చిన్న తనంలోనే శాస్త్ర విజ్ఞానంతోపాటు వశీకరణ విద్య (హిప్నాటిజం) కూడా నేర్చుకున్నారు. పాఠశాలలో చదివే రోజుల్లోనే రామకృష్ణ పరమ హంస, స్వామి వివేకానంద లాంటి వారి రచనలు చదివి ప్రభావితమయ్యారు. ఆ ప్రభావితంతోనే పెల్లేటి వెంకట సుబ్బారెడ్డి అనే ఆయన దగ్గర డబ్బు అప్పుచేసి కలకత్తా వెళ్ళారు. అయితే ఆ తర్వాత ఆయన తల్లి లక్ష్మిదేవమ్మ ఆయన బేలూరులో ఉన్నాడని తెలుసుకుని మళ్ళీ ఇంటికి తీసుకు వచ్చింది.

8.1.3. వివాహం - కవితా వ్యాసంగం :

ఒక పద్ధతంటూ లేకుండా పోతున్నాడని ఓ దోవలో పెట్టాలని తల్లి ఇతర కుటుంబ పెద్దలు భావించి 1914వ సంవత్సరంలో పాపిరెడ్డి పాలెం నివాసి అయిన బలరామిరెడ్డి కుమార్తెతో వివాహం జరిపించారు. చిన్నప్పటినుంచి ప్రకృతి అందాలను ఆస్వాదిస్తూ ఆనందించే ఆయనకు చిత్రలేఖనం, మట్టి బొమ్మల తయారీ బాగా అలవాటయ్యాయి. అయితే ఉన్నట్టుండి ఆయన కవిత్వం వైపు మొగ్గారు. దీనికి దారితీసిన ఓ కారణం వుంది. రామిరెడ్డి నివసిస్తున్న పారుగూరు గండవరంలో ఓ గ్రంథాలయముండేది. అయితే ఆ గ్రంథాలయంలోని పుస్తకాలను అన్నింటినీ చదివిన ఘనత మాత్రం రామిరెడ్డికే దక్కింది. ప్రతిరోజూ సాయం కాలం నాలుగు గంటలకు గండవరం వెళ్ళి పుస్తకాలు చదువుతుండేవారు. ఓ రోజున ఆ ఊరికి ఒక శతావధాని వచ్చి ఆ గ్రంథాలయంలోనే కూర్చుని కవిత్వం అనేది పూర్వ జన్మ సంస్కారం వుంటేనే వస్తుందని ఊరక పుస్తకాలు చదువుతూపోతే పండితుడయితే కావచ్చుకానీ కవి మాత్రం కాలేడని గట్టిగా అందరితో అన్నాడు. అసలే ఆత్మ విశ్వాసం ఓ పాలు ఎక్కువుగా ఉన్న రామిరెడ్డి ప్రయత్నం చేస్తే ఏదైనా నేర్చుకోవచ్చుంటారు కదా మీరు ఇలా అంటారేమిటి అని అన్నారు. అందుకా శతావధాని నిజమే ప్రయత్నం చేస్తే మిగతా కళలేవయినా నేర్చుకోవచ్చేమో కానీ కవిత్వాన్ని మాత్రం నేర్చుకోలేరన్నీ ఓ వేళ అప్పటికప్పుడు ఛందస్సు నేర్చుకొని పద్యాలు రాస్తే అవి అంతంత మాత్రంగానే వుంటాయన్నాడు. ఇలా ఆ ఇద్దరి వాదులాటలో చివరకు శతావధానికి విసుగేసి చాతనయితే నీవు కవిత్వం రాయొచ్చుగా అని అన్నాడు. ఆనాటి పట్టుదల ఆయన్ను కవికోకిలగా అనంతర కాలంలో తెలుగుజాతికి పరిచయం చేసి కమ్మటి కవిత్వ కలకూజితాలను చేసేలా చేసింది. పట్టుదలతో, ఆత్మ విశ్వాసంతో అప్పటి దాకా [illegible] ఎలాంటి పరిచయమూ లేకపోయినా మద్రాసు నగరానికిపోయి ఛందస్సు, అలంకారాలు, వ్యాకరణం ఇలాంటి వాటికి సంబంధించిన అనేక పుస్తకాలను కొని తెచ్చుకున్నారు. 1915వ సంవత్సరంలో అలా ఆయనలో కవిత్వం అంకురించింది. 1916-17 సంవత్సరాల మధ్య బాగా కవితాభ్యాసం చేశారు. ఆ తర్వాత 1916-18 సంవత్సరాల మధ్య ఆయన రసిక జనానందం, స్వప్నాశ్లేషం, అహల్యానురాగం, [illegible] అనే ప్రబంధాలను, నలజారమ్మ అనే నవీన ప్రబంధాన్ని రచించారు. 1915లోనే నెల్లూరులోని దుర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మ ఆయనకు కావలసిన [illegible] సాహిత్య పరమైన సహాయాన్ని చేశారు. ఆయన ప్రథమ ముద్రిత కావ్యాలైన వనకుమారి, జలదాంగనలను [illegible] వేదం వెంకటరాయశాస్త్రి, రామిరెడ్డి కవిత్వ శైలిని మెచ్చుకున్నారు. ఆయన రచనల్లో చాలా భాగం 1927వ సంవత్సరంలో వచ్చిన [illegible] నాశనమైపోయాయి. ఆయన స్వతంత్ర రచనలనే కాక ఋతు సంహారం, పుష్పరాజ విలాసం అనే కావ్యాలను అనువదించారు. ఆరోజుల్లోనే కర్షక విలాసం అనే నాటకాన్ని కూడా రాశారు. 1917వ సంవత్సరంలో మాతృశతకం, సింహాసబోధంలను

రాశారు. భారతదేశ దాస్య విముక్తి నేపథ్యంలో సాగిన నూత్న శతకాన్ని కేవలం నాలుగు రోజుల్లోనే రాశారు. ఆశతకం రాతప్రతి పాణక కనకమ్మ ఇల్లు కాలిపోయినప్పుడు బూడిదై పోయింది. అయితే ఆ శతకం మరో ప్రతిని ద్రోణం రాజు లక్ష్మీ బాయమ్మరాసి పెట్టుకుని ఉండటంచేత దీన్ని రెండవసారి మద్రాస్‌లోని ఇండియా ప్రింటింగ్ వర్క్స్‌లో ముద్రించారు. అయితే విచిత్ర మేమిటోకానీ అవి కూడా అగ్నికి ఆహుతై వట్టి ప్రూఫ్ కాపీలు మాత్రమే మిగిలాయి. ఆ తర్వాత గుంటూరు రాజకీయ మహా సభలో ఆ పద్యాలకు మంచి ప్రచారం లభించింది.

8.1.4. సన్మానాలు సత్కారాలు :

1917లో నెల్లూరు రెడ్డి జన సంఘం ఒక బంగారు పతకంతో ఆయనను సత్కరించింది. ఆ సత్కార సభలో కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి రామిరెడ్డిని మెచ్చుకొని ఘనంగా సత్కరించారు. ఆ తరువాత విజయనగర ఆంధ్ర సంస్థానం నిర్వహించిన ఆంధ్ర కావ్య పరీక్షకు వనకుమారి కావ్యాన్ని దుర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మ ప్రోత్సాహంతో పంపారు. ఆ పరీక్షలో ఆ కావ్యానికి ప్రథమ బహుమతి, నాలుగు వందల రూపాయల పారితోషికం లభించాయి. దానితో ఆయన ప్రతిభ ఆంధ్ర దేశమంతా వ్యాపించింది. ఆ తర్వాత ఆయన పింజల సుబ్రహ్మణ్య శెట్టి మద్రాస్‌లో స్థాపించిన సమదర్శిని, న్యాయ దీపిక పత్రికలకు ఉప సంపాదకులుగా పని చేశారు. కానీ ఆ ఉద్యోగంలో ఎక్కువ కాలం నిలువలేక పోయారు. పత్రికా ముఖంగా ఆయన బ్రహ్మణ వ్యతిరేక వాదాన్ని గురించి అనేక వ్యాసాలు రాశారు. జస్టిస్ పార్టీని సమర్థించారు కానీ త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరిలాగా జస్టిస్ ఉద్యమానికి అంకితం కాలేదు. అనంతరం ఆయన ఆంధ్రోద్యమం, జాతీయోద్యమాలలో చురుకుగా పాల్గొన్నారు. ప్రజలను చైతన్య పరచే అనేక ప్రబోధి గీతాలను ఆ సందర్భంగా ఆయన రచించారు. ఆయన రచించిన ఖండ కావ్యాల నుండి మంచి మంచి ప్రభోదాత్మక పద్యాలను ఎంచుకుని "వాయిస్ ఆఫ్‌రీడ్" అనే పేరుతో 1923లో ప్రచురించారు. మహాత్మాగాంధి ప్రబోధాలు ఆయనను బాగా ప్రభావితం చేశాయి. ఆ ప్రభావంతో ఆయన నైవేద్యం, మేలుకొలుపు, ప్రబోధ శంఖం లాంటి ఖండికలను రచించారు. 1922వ సంవత్సరంలో గాంధీజీ ఉద్యమాన్ని తాత్కాలికంగా నిలుపుచేసి, 1928లో మళ్ళీ ఉద్యమ సారధ్యం చేపట్టే వరకూ ఎలాంటి రచనలు చెయ్యలేదు. సైమన్ కమీషన్ వ్యతిరేక ప్రదర్శనలతో ప్రారంభమై 1932 వరకూ సాగిన ఉద్యమ కాలంలో రామిరెడ్డి గాంధీజీ మీద అనేక పద్యాలు రాశారు. 1919లో కృషీవలుడు కావ్యాన్ని, రచించారు. కర్షక విలాసం అనే నాటకాన్ని, పౌరాణిక నేపథ్యంలో సీతావనవాసం నాటకాన్ని రచించారు. 1922-23 సంవత్సరాల మధ్య కాలంలో యువక స్వప్నం, కడపటి వీడుకోలు కావ్యాలను రాశారు. కడపటి వీడుకోలును ఆంగ్లంలోనికి కూడా ఆయనే అనువదించారు. 1924లో ఆయన కుంభరాణా నాటకాన్ని రచించారు. ఈ నాటకాన్ని కేవలం తొమ్మిది రోజుల్లో మాత్రమే రచించటం విశేషం. ఆయన మిత్రుడు ఎరగుడి పాటి హనుమంతరావు కుంభరాణా నాటక ప్రదర్శనలు దేశమంతటా జరగటానికి ఎంతగానో సహకరించారు. ఆ తరువాత ఆయన మాధవ విజయం అనే నాటకాన్ని 1925లో రచించారు. అయితే ఈ నాటకానికి కుంభరాణాకు వచ్చినంత మంచి పేరు రాలేదు.

8.1.5. కవిత్వం - స్నేహం

ఆయన భాషా రచన శైలీ విషయాలలో కొన్ని కచ్చితమైన అభిప్రాయాలను కలిగివుండేవారు. గ్రామ్య భాషను నిరసించలేదు కానీ జీవద్వంతమైన భాష ఏ కట్టుబాట్లకు లొంగివుండదని ఆయన భావించేవారు. సమకాలీన కవులతో అంత స్నేహం ఉండేదికాదు. నండూరి సుబ్బారావు ఎంకి పాటలను అభిమానించారేకాని వాటిని గొప్ప కావ్యాలని మాత్రం ఆయన భావించలేదు. రాయప్రోలు సుబ్బారావు అస్పష్టశైలి రామిరెడ్డికి నచ్చేదికాదు.

1926 వ సంవత్సరం మార్చి నెలలో హైదరాబాద్‌కు రామిరెడ్డి మకాం మార్చిన తరువాత మాత్రం ఎన్నెన్నో పరిచయాలయ్యాయి. సురవరం ప్రతాపరెడ్డి, కొత్వాలు వెంకటరెడ్డి, ఆత్మకూరు రాజా లాంటివారు ఆయన్ను బాగా అభిమానించేవారు. తణికెళ్ళ వీర భద్రుడితోను, ఉస్మానియా విశ్వ విద్యాలయం ఇంగ్లీషు ప్రొఫెసర్ స్పేటు దొరతోనూ కవిత్వాంశాలను చర్చిస్తుండేవారు.

ఆయన జీవితంలో భార్యా వియోగం ఆ తర్వాత సంవత్సరానికే పుత్రికావియోగం ఓ అగాధాన్ని సృష్టించాయి. "పూవు రాలిన జిరు పిందె పూపయైన నంటుకొనియుండు నన్నపేరాసమంటి మృత్యు నిశ్వాస పవనంబు రేగి సుడిసిభావి ఫలమును గసుగందు "బైకిఁవిసిరె" అని వాపోయారు. ఆ దుఃఖం నుంచి కోలుకోవటానికి కనీసం రెండు సంవత్సరాలు పట్టింది. 1925-26లలో జరిగిన ఈ విషాద ఘటనలు ఆయనను ఎంతగానో కుదిపి వేసాయి. ఆ తర్వాత 1929 జూన్ 16న ఆయనకు ద్వితీయ వివాహమయింది. రామిరెడ్డికి వాస్తు శాస్త్రం,

జ్యోతిషం మీద కూడా మంచి ఆసక్తి కలిగి వాటిని కూడా నేర్చుకున్నారు. 1929 నవంబర్ 4న కడప కోటిరెడ్డి అధ్యక్షతన బెజవాడలో ఆంధ్ర మహాసభ కవి కోకిల అనే బిరుదు నిచ్చి సత్కరించింది.

8.1.6. చిత్రరంగం :

రామిరెడ్డి చలన చిత్ర రంగంలో అడుగుపెట్టి అక్కడా తనదైన ప్రత్యేకతనే నిరూపించుకున్నారు. రేబాల దశరథరామిరెడ్డి, పందిపాటి సుబ్బరామిరెడ్డి అడపాల వెంకట కృష్ణారెడ్డి తదితరులు శ్రీరామా ఫిలింస్ అనే సినిమా సంస్థను నెలకొల్పి సతీతులసి లేక జలంధర అనే చిత్ర నిర్మాణాన్ని చేయాలనుకున్నారు. ఆ చిత్రానికి కథ, మాటలు, పాటలు అన్నిటినీ రామిరెడ్డి రాశారు. 1936లో ఆ చిత్రం విడుదలయింది. అయితే అది కళాత్మకంగా ఉన్నా నిర్మాతలకు నష్టాన్ని తెచ్చిపెట్టింది. నష్టం వచ్చినా ఆ నిర్మాతలు వెనక్కి తగ్గకుండా ఆ తర్వాత 'చిత్ర నళీయం' చిత్రాన్ని తీయాలని అనుకున్నారు. ఆ చిత్రానికి దర్శకత్వాన్ని వహించారు రామిరెడ్డి. ఎన్నెన్నో ఒడుదుడుకులను అధిగమించి ఆ చిత్రం చాలా ఆలస్యంగా విడుదలైనా మంచి కళా ఖండమని పేరు తెచ్చుకుంది. ఆ తర్వాత పి. పుల్లయ్య నిర్మించిన బాలాజీ లేక వెంకటేశ్వర మహాత్యం, ఘంటసాల బలరామయ్య నిర్మించిన పార్వతీ పరిణయం, సీతారామ జననం చిత్రాలకు కొన్ని పద్యాలను, పాటలను రాశారు. సీతారామ జననం చిత్రానికి పూర్తిగా సంభాషణలను మాత్రమే రాశారు. రామిరెడ్డి కవితా ప్రస్థానంలో పానశాలను తన మొదటి భార్యకు అంకితమిస్తే, రెండో భార్యకు అంకితమిచ్చిన పలితకేశం, "మిత్రా" అనే మకుటంతో అరవై అయిదు కంద పద్యాలతో రాసిన మిత్రార్థ శతకం, గులిస్తాన్‌కు అనువాదంగా వచ్చిన గులాబితోట, సాది రచన "బోస్తాను" కు అనువాదంగా వచ్చిన పండ్లతోట ప్రత్యేకతను సంతరించుకున్నాయి. పండ్లతోట చతుర్థ అధ్యాయం పూర్తికాక ముందే ఆయన మరణించారు. 1945లో పక్షవాతం వచ్చింది. ఆ తర్వాత రెండేళ్ళకు అంటే 11-9-1947న రాత్రి పన్నెండు గంటలకు ఆయన కన్ను మూశారు.

8.1.7. కావ్యాలు - రచనలు :

రామిరెడ్డికి పానశాల తెచ్చినంత కీర్తిని మళ్ళీ కృషీవలుడు అనే కావ్యం తప్ప మరే ఇతర కావ్యమూ తెచ్చి పెట్టలేదు. కాపుటిల్లాంధ్ర దైనందిన జీవితం వర్ణించారు. పానశాల రుబాయత్‌కు నకలు కాదు. ఉమర్ ఆలీషా కవి రుబాయత్‌ను ఆయన తెలుగులోకి అనువదించాడు. తెలుగులో కవిత్వం చెప్ప గలిగే ప్రతిభేకాక పారశీక భాషలో ఉమర్ ఖయ్యాం రుబాయత్‌లను చదవగలిగే సామర్థ్యం ఆయన పెంచుకున్నారు. నెల్లూరులోని హబీబుల్లా సాహెబ్ సహాయ సహకారాలతో 1919లో ఆయన పారశీక భాష నేర్చుకున్నారు.

8.1.8. రచనలు - ప్రత్యేకత :

రామిరెడ్డి పద్యం ఎంత సరళంగా రాస్తారో వచనమూ అంతే సరళంగా రాస్తారు. కవిత్వంలో వర్ణనలూ, శాస్త్ర విషయాలు రెండూ ఉంటాయి. భావ కవిత్వ యుగంలో అభ్యుదయ గీతాలను ఆలపించిన కవిగా రామిరెడ్డి కీర్తినందుకున్నారు. పానశాలలో చెప్పిన అనేక పద్యాలు ఆయన భావకవితా ధోరణికి, అభ్యుదయ కవిత్వ విధానానికి తాత్విక చింతన సరళికి నిదర్శనాలుగా కనుపిస్తాయి. ఇలా

"ఓయీ, ఉమ్రఖయామ, నీవు చని యెన్నో
  యేండ్లు పూండ్లాయె; లే
ప్రాయంపుం జెలి సాఖియున్ ధరణి గర్భంబందు
  నిద్రించె; గు
ర్తే యౌపట్టక నీ నిషాపురమున జీర్ణించెం గదా!
  నీదుగో
రీ మైనన్ సడలున్; రుబాయతొకటే నృత్యం
  కన్నై విల్చెడన్"

ఉమర్ ఖయ్యాం రుబాయతుకు రామిరెడ్డి నివాళి ఇది. రామిరెడ్డి 'పానశాల'లో వృత్తాలు ఎక్కువ. అక్కడక్కడా కొన్ని తేట గీతాలు రాశాడు. రామిరెడ్డి పద్యాలు ఏ భావాన్నైనా అలవోకగా వ్యక్తం చేస్తాయి.

"నీవూ నేనను తారతమ్య మహమందేగాని భూ
గర్భర
త్నావాసంబున లేదు; దుర్జనుడు పుణ్యాత్ముండు
భిక్షార్థియున్
శ్రీ వాల్లభ్య'ధురంధరుండు నొకటే శ్రేణిన్
సుఖాశీనులై
యా విందున్ భుజియింతు రంత గనలేమా
మృత్తికా భేదముల్"

మనుష్యులలో భేదాలు ఇహంలోనే కాని మరణానంతరం భూమిలో ఏ భేదాలుండవు. రేపటికోసం నేటి సంతోషాన్ని విడనాడాలంటారాయన.

"జీవిత మంతా ఎన్నెన్నో శాస్త్రాలు చదివి వాటి సారం తెలుసుకున్న తర్వాత అప్పటికి గ్రహించిందేమిటి అని ప్రశ్న వేసుకుంటే ఏమీలేదనే అనిపిస్తుందంటారాయన. జీవితం మొత్తం విధి ఆడే చదరంగపు ఆటగా ఈ సృష్టిని ఇలా భావిస్తారు రామిరెడ్డి.

"ఇల చదరంగ, మందు జనులెల్లరు పావుల
హస్తులున్ నిశల్
దెలుపును నల్పు గళ్ళు; కదలించును రాజును
బంటు దక్కుపా
వుల విధి యాటకాడువలు పోకల ద్రిప్పును
గళ్ళు మార్చు, న
వ్వల నొకటొక్కటిం జిదిపి నైచునగాధ
సమాధి పేటికన్".

పానశాల మొత్తం ఇలా ఒక మహోత్తర భావ విపంచిగా మనకు దర్శనమిస్తుంది.

రైతు జీవితంలోని అణువణువును శోధించి ఉదాత్త అన్నదాత విలువను సమాజానికి అందించే కావ్యంగా కృషీవలుడు కనిపిస్తుంది. కృషీవలుల జీవితాన్ని వస్తువుగా తీసుకుని రచించిన తెలుగు కావ్యాలలో కృషీవలుడు మొదటిది. ఇక్కడ కవి స్వయంగా రైతు. వస్తువు రైతు జీవితానికి సంబంధించినది. ఈ కావ్యంలో రైతుల జీవనంతోపాటు ప్రకృతి వర్ణనలను కూడా అద్భుతంగా ఇమిడ్చి అందంగా వర్ణించారు రామిరెడ్డి. వ్యవసాయ దారుల జీవితంలోని కష్టాలను ఒక వైపు వర్ణిస్తూనే మరోవైపు రైతులు వ్యవసాయం విడిచిపెట్టడం మంచిదికాదని కూడా ఉద్బోధించారు. కర్షకుడి ప్రపంచాన్ని ఆయన ఇలా వర్ణించారు.

"పల్లె యెల్లెయె సర్వ ప్రపంచ సీమ
ప్రియ యొకర్తయె రమణీయ విగ్రహంబు
బంగరుం బంట పొలములే భాగ్య నిధులు
అనుదిన పరిశ్రమయె మతమగును నీకు"

రైతు జీవితంలో ఒడుదుడుకులు సహజమని చీకటి వెంబడి వెలుగులాగా, కష్టాల వెంబడి సుఖాలూ వస్తూనే వుంటాయని ఆయన రైతన్నలకు కృషీవలుడి ద్వారా ధైర్యం చెబుతున్నట్లు కనుపిస్తుంది. పల్లె ప్రాంతాన్ని ఎంత సహజమైన రీతిలో వర్ణించాలో అంత సహజంగా ఆయన వర్ణించారు.

"స్వారి చేయు నిచ్చ భావంబు కలిగింప, బర్రెనెక్కి వచ్చు బాలుడొకడు, వాని క్రింద ద్రోయు వరకు బర్రెను బాది సంత సింతురితర సఖులు నగుచు". ఈ తరహా వాతావరణం ప్రతి పల్లెలోనూ కనిపిస్తుంటుంది. కృషీవలుడి కావ్యం ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో

ఒక నూతనత్వాన్ని ఆవిష్కరించింది. ఈ కావ్యంలో కృషీ వలుడికి కాపు పడతిని ఎంతో సుందరంగా వర్ణించి కావ్యంగా తీర్చిదిద్ది తె[redacted]గు కవిత్వంలో గొప్ప కావ్యంగా నిలిపారు రామిరెడ్డి. ఇలా ఆయన రచన ఏది తీసుకున్నా ఒక ప్రత్యేక ముద్ర కనిపిస్తు అక్ష రక్షరాన తెలుగు[redacted]ం ఉట్టి పడుతూ ఉంటుంది.

సమీక్ష :

దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారి జీవితంలోని విశేషాలు-కవిత్వతత్త్వం - విశిష్టత, రచనలు మున్నగు విషయాలు పరిశీలించబడ్డా.

ప్రశ్నలు :

1) రామిరెడ్డి జీవితాన్ని ప్రభావితం చేసిన సంఘటనలు.

2) దువ్వూరి కవితా వ్యాసంగానికి స్ఫూర్తినిచ్చిన విశేషాలు

3) దువ్వూరి కృషీవలుడులోని విశేషాంశాలు

4) పానశాల ప్రత్యేకతను వివరించండి.

5) కవితా వ్యాసంగంకాక ఇతర వైజ్ఞానిక విశేషాలలో దువ్వూరికి ఆసక్తి ఎలా కలిగింది?

ఆధార గ్రంథాలు :

కవికోకిల గ్రంథావళి - శతజయంతి సంపుటాలు

కవికోకిల - కె.వి. రమణారెడ్డి

దువ్వూరి రామిరెడ్డి సాహిత్యం - దుర్గింపూడి చంద్రశేఖరరెడ్డి

దువ్వూరి రామిరెడ్డి రచనలు - ఒక పరిశీలన - డా. ముప్పాళ్ళ వెంకటశివ ప్రసాదరావు

డా॥ యల్లా ప్రగడ మల్లిఖార్జునరావు

పాఠం - 8.2

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

(13-3-1892 - 30-6-1984)

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం :

8.2.1 జీవిత విశేషాలు

2.2 రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి వాఙ్మయ జీవితము

2.3 శ్రీరాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి కృతులు - సమీక్ష

- ఎ) లలిత
- బి) తృణకంకణం
- సి) స్నేహలత
- డి) కష్టకమల
- ఇ) స్వప్నకుమారము
- ఎఫ్) తెమగుతోట
- జి) జడకుచ్చులు
- హెచ్) రమ్యాలోకము
- ఐ) వనమాల
- జె) ఆంధ్రావళి

లక్ష్యం:

రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి జీవిత విషయాలను, వాఙ్మయ కృషిని, వారి కవితా లక్షణాలను గూర్చి తెలుసుకుంటారు.

8.2.1 జీవిత విశేషాలు

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వానికి క్రొత్త బాటలు వేసి యుగకర్తగా ఖ్యాతిగన్న కవి వతంసులు శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు. ఆత్మాశ్రయ ధోరణిలో ఖండ కావ్య వరచలు చేసి నూతనమైన రీతిలో కవిత్వ సృష్టి చేసిన విఖ్యాతులు వీరు.

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు గుంటూరు జిల్లా బాపట్ల తాలూకా గార్లపాడు గ్రామంలో 1892 మార్చి 13 న జన్మించారు. ఈయన తండ్రి వెంకటష్టావధాని గారు. తల్లి అవ్వారి వారి ఆడపడుచు. సుబ్బారావు గారి మేనమామ అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు సంస్కృతాంధ్రాలలో గొప్ప విద్వాంసుడు. మంచి కవి. ఈయన వద్దనే సుబ్బారావు గారు సంస్కృతాంధ్రాలు నేర్చుకొన్నారు. ఆయన ప్రోత్సాహంతోనే తెలుగులో కవిత్వం చెప్పటం నేర్చుకున్నారు. మేనమామ తర్వాత రాయప్రోలు వారికి సాహిత్య విషయంలో ప్రేరణ ఈయన పిన తల్లి రామడుగు నరసమ్మ గారు. 1908 ప్రాంతంలో సుబ్బారావు గారు రాజమహేంద్రవరం చేరుకొన్నారు. అయన అక్కడ ఉన్న రెండు మూడేళ్ళ కాలంలో వ్యాస రచనకు, కావ్య రచనకు ఆయనకు మంచి ప్రోత్సాహం లభించింది. నన్నయను తెలుగులో ఆది కవిగా నిలబెట్టిన రాజమహేంద్ర వరమే ఆధువిక కాంధ్ర కవితకు ఆది కవిగా సుబ్బారావు గారిని నిలబెట్టడం విశేషం.

ఆంగ్ల సంస్కృతీ ప్రభావం వలన 20 శతాబ్ది ఆరంభం నుండి ఆంగ్ల కవితా రీతుల ప్రభావం ఆంధ్ర యువ కవులపై పడింది. తమ తమ మేధా శక్తుల ననుసరించి వీరు ఆయా నూతన రీతులను ఆకళింపు చేసుకొనినారు ఆంగ్లభాషలో ప్రాచుర్య పొందిన బేలడ్, స్టోరీ

పోయమ్, డిస్క్రిప్టివ్ పోయమ్, ఎలిజీ, పేస్టొరల్ పొయిట్రీ, ఓడ్, సానెట్, లిరిక్ వంటి కవితా రీతులకు ఆకర్షితులైనారు. కాల్పనిక జగత్తులోని సౌందర్యాన్ని చిత్రించిన వర్డ్స్‌వర్త్, కొల్‌రిడ్జ్, కీట్స్, షెల్లీ, బైరన్ వంటి కవుల రచనలు ఆంధ్ర యువ కవులకు మార్గదర్శకాలైనాయి. ప్రకృతి కవిత్వం, ప్రణయ కవిత్వం, భక్త కవిత్వ,దేశ భక్తి కవిత్వం, స్మృతా కవిత్వం వంటి కవితారీతులు ఆధునికాంధ్ర సరస్వతికి ఆభరణాలయ్యాయి.

ఆదనికాంధ్ర కవితకు తొలి కావ్యమైన 'లలిత'ను రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు 1909 లో ప్రచురించారు. ఆంగ్లభాషలో గోల్డ్ స్మిత్ రచించిన 'హెర్మిట్' అనెడి ఖండ కృతికి ఇది క్లుప్తమైన అనువాదం. తాను భద్రాచలం వెళ్లినప్పుడు పొందిన అడవి అనుభూతిని నాయిక లలిత అడవిలో సంచరిస్తూ పొందిన అనుభవానికి అన్వయించినట్లు ఈయన చెప్పుకొన్నారు. తెలుగు తోటలో నవ్య సాహిత్య ఋతు లక్షణ లక్షితంగా పూచిన తొలి కావ్య సుమం 'తృణ కంకణం' 1912 లో వెలువడింది.

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు 1910 నాటికి తెలంగాణా వచ్చారు. కాలేజీలో చదువు కొనసాగించటానికి తగిన ఆర్థిక స్తోమత లేక పోవటం వల్ల స్కాలర్ షిప్ ఏదైనా ఇస్తే వచ్చి చదువు కొంటానని హైదరాబాద్‌లోని నిజాం కాలేజీలో ఇంటర్ చదివారు. తర్వాత హైదరాబాద్ నుంచి మద్రాస్‌కు వెళ్లి అక్కడ కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు గారి ప్రాపకంలో 'విజ్ఞాన సర్వస్వ' పు సంపాదక మండలిలో ఒకరుగా చేరి చక్కని కృషి చేశారు. సుబ్బారావు గారు మద్రాసులో ఉన్న కాలంలో రవీంద్రనాథ్ ఠాగూర్ రచించిన 'గీతాంజలి' కావ్యం ప్రచురింపబడింది. దానిని చదివిన తర్వాత సుబ్బారావు గారికి రవీంద్రనాద్ సన్నిధిలో చేరి ఆయన ముఖతః కవితార రహస్యాలను గ్రహించాలన్న ఉద్వేగం ఎక్కువైంది. రవీంద్రనాథ్ ఠాగూరు పిలుపు నందుకొని 1915 లో 'శాంతి నికేతన్'లో జేరారు. విశ్వకవి రవీంద్ర నాథ్ ఠాగూరుకు ప్రియమైన శిష్యుడయ్యే అదృష్టం కలిగింది. ఇదే సమయంలో మరొక ఆంధ్రుడు, సుప్రసిద్ధ వైణికుడు సంగమేశ్వర శాస్త్రి తన వీణా వాదన నైపుణ్యంతో రవీంద్రుని ఆనందింప జేసేవారు. తమ నివాసం 'ఉత్తరాయణం' చుట్టూ ఉన్న తియ్య మామిడి తోపులో సుబ్బారావు గారు, సంగమేశ్వర శాస్త్రి గారు వసంత కాలంలో కోకిలలలాగా పద్యాల్ని చదివి, వీణ వాయించి రవీంద్రనాథ్ ఠాగూరు యొక్క మనస్సుని రంజింప జేసేవారు. గురు దేవుని వంగ గీతాలను రాయప్రోలు వారు ఆంధ్రీకరించి తన స్వంత పద్యాలతో బాటు వినిపించి, విశదీకరించి ఆయన యొక్క మన్ననలను పొందేవారు. శాంతి నికేతన్‌లో సాహిత్య విద్యా రహస్యాలను గ్రహించి, ప్రతి భావ్యత్పత్తులతో సముజ్వలంగా ప్రకాశించే కాశీ విద్వాంసుల విద్వద్గోష్ఠులలో పాల్గొని రామప్రోలు వారు తమ ప్రతిభకు మెరుగులు దిద్దుకొన్నారు. శాంతి నికేతనం నుండి తిరిగి వచ్చిన తర్వాత సుబ్బారావు గారు కరీంనగర్ జిల్లా మంథెన గ్రామంలో కొంత కాలం చిన్న స్కూలుకు హెడ్ మాస్టర్‌గా పని చేశారు.

రవీంద్రనాథ్ ఠాగూర్ ఒకసారి మద్రాసుకు వచ్చారు. మెరీనా బీచ్‌లో జరిగిన ఒక బహిరంగ సభలో ప్రసంగిస్తూ "ఆంధ్రులకు ఒక అధునాతన మహా కవి ఉన్నాడు. ఆయనే యువకుడైన రాయప్రోలు సుబ్బారావు" అని అన్నారు. సభాసదు లందరూ కరతాళ ధ్వనులు చేశారు. ఈ పొగడ్త సుబ్బారావు గారికి ఎంతగానో ఉపయోగపడింది. ఆ సమయంలో హైదరాబాద్‌లో ఉస్మానియా విశ్వ విద్యాలయం నెలకొల్పబడింది. ఉస్మానియాలో ఉద్యోగానికి దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్య గారు రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి చేత అప్లికేషను వ్రాయించి పడేశారు. 1921 లో ఇంటర్వ్యూకి పిలుపు వచ్చింది. ఆ ఇంటర్వ్యూ బోర్డుకి ఛైర్మన్ నిజామత్ జంగ్. ఆయన ఆక్స్‌ఫర్డ్ విశ్వ విద్యాలయం నుండి ఎమ్మే పట్టా పొందినవాడు. సాహిత్యానికి సంబంధించి కొన్ని ప్రశ్నలు వేశాడు. శాంతి నికేతనం నుండి తిరిగి వచ్చిన రోజులు కావడంతో ఈయన ధైర్యంగా సమాధానాలను చెప్పారు. ఈ ప్రశ్నలు సమాధానాలు అయిన తర్వాత ఆయన 'మీరు ఆంధ్ర దేశం నుండి చాలా దూరం పోయి శాంతి నికేతనంలో చదువుకొన్నారు. ఉద్యోగానికి గూడా చాలా దూరం వస్తున్నారే' అన్నారు. అప్పుడు రాయప్రోలు వారు తాను దూరంగా ఉన్న శాంతి నికేతనంలో చదువుకున్న మాట నిజమే కాని ఉద్యోగానికి దూరంగా ఉన్న ప్రాంతానికి రాలేదని తాము తెలంగాణ్యపు బ్రాహ్మణ్ణి అని తమ పూర్వులు ఇక్కడి నుండే ఆంధ్ర ప్రాంతం వెళ్లిరని చెప్పారు. వాళ్లెందుకు వెళ్లారు? అన్నాడాయన. మా వాళ్లంతా వైదికులు. గోవధకు వ్యతిరేకంగా ఉండి సహిప లేక వెళ్లారని చెప్పారు. ఆయన అలాగా అని నవ్వి ఉద్యోగం ఇచ్చారు.

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు వెదం వెంకట శాస్త్రి, చెళ్ల పిళ్ల వెంకటశాస్త్రి వంటి సంప్రదాయ పండిత ప్రకాండులు, తల్లా వజ్ఝల శివశంకర శాస్త్రి వంటి నవ్య కవితా రీతికి చెందిన వారి అభిమానానికే కాక సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన వంటి అంతర్జాతీయ సాహితీ పరుల అభిమానానికి గూడ పాత్రులయ్యారు. అధునాతన విమర్శ ఆకచార్యుడు, పండిత ప్రవరుడైన డాక్టర్ కట్టమంచి రామలింగా రెడ్డి గారి మెప్పును పొందినారు. నెల్లూరులో జరిగిన ఒక సభలో కట్టమంచి వారిని గూర్చి ఈ పద్యాన్ని చెప్పారు.

"స్వచ్ఛంద బలవ దుజ్జ్వల వీర్యవంతమై
యెందుగునాంగ్లేయ సాహిత్య పటిమ
రసిక సంవరణ లాలసరీతి కరగి పోమెడి
మధురాంధ్ర సాహిత్య కాంతి
చందన ద్రుమ సువాసన గుబాళింపు వరకు
పోత్కి దెరలు దుర్దాంత రచవ
అలసులు రాకుండ వనల తేని యదీస్రావి
స్రావించు దార్శకుని నడువు
మేళనంబాయె నీయందు ....
....
.... త్రోవలరయు నవకుమారులకు
తోడు గావలయు నీవు రామలింగా వతంస" అన్న పద్యం
కట్టమంచి వారిని పులకింప జేసింది.

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి సాహిత్య ప్రస్థానం:

సంప్రదాయ కుటుంబంలో జన్మించి సంస్కృత కావ్యాలను, ఛందస్సు అలంకార రీతులను అవగతం చేసుకొన్న రాయప్రోలు వారు తొలుత అవధాన కవిత్వంపై మమకారం చూపారు. ఆశు కవితలో వేగం తప్ప రస భావాదులకు అవకాశం ఉండదని గ్రహించి ఆ మార్గాన్ని తొలగించుకోవటానికి ప్రయత్నం చేస్తూ ఈ పద్యాన్ని వ్రాశారు.

'తెనుగే తీయని దందు పద్యపదగీతి క్రీడల తమో
హనముల్ శోభనముల్ తదీమ రసర క్తాలాపనంబుల్ లభిం
చిన వాగర్థ కలా కలాప జయలక్ష్మిన్ గాలికిం బుత్తునే
జననీ, యేమిటి కింక ఆశు కవితా సన్యాసమింపొంచవే?
'రసమో భావమో జీవ దర్థ సుకుమార వ్యంజనా మంజు శ
బ్ద సమాసా రచనంబొ, సాధు హృదయ స్పంద ప్రతిష్ఠా కథా
విసరంబో, సకలార్థ శూన్య మగు నీవే గాతి వేగోక్తి దు
ర్వ్యసనం బేటి త్రిప్పుమింక జననీ, రమ్యాక్షర క్షోణికిన్"

ప్రాచీనాంధ్ర కవితా మార్గం నుండి మరలి అభినవాంధ్ర కవితావతరణానికి రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు మార్గ దర్శకత్వం వహించారు.

1918 సెప్టెంబరు 4 న ఉస్మానాయ విశ్వవిద్యాలయం తెలుగు విభాగంలో అధ్యాపకుడుగ ప్రవేశించిన రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు 1936 లో రీడర్ గాను ఆ తర్వాత ప్రొఫెసర్ గాను పదోన్నతిని పొందారు. 1947 అక్టోబరు 29 న వరంగల్లులోని ఆర్ట్స్ అండ్ సైన్సు కాలేజీ ప్రిన్సిపాల్‌గా ఒక సంవత్సరం పని చేశారు. 1950 లో పదవీ విమరణ చేశారు. తర్వాత తిరుపతి శ్రీ వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయంలో తెలుగు విభాగంలో మెట్ట మెదటి ప్రొఫెసర్‌గా 1956 లో చేరి ఆ విభాగానికి రూపు రేఖలు దిద్దారు. 1940 ప్రాంతంలో ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తును నులకొల్పి కురుగంటి సీతారామయ్య, కాసంభాన్ మొదలైన వారిని కలుపుకొని హైదరాబాద్‌లో తెలుగు బాషా సాహిత్యాల ప్రాచరానికి ప్రమురణకు కృషి చేశారు.

8.2.2 రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి వాఙ్మయ జీవితము:

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి జీవితంము వలెనే వాఙ్మయము గూడా అతి విశాలమైనది. ఈయన అసంఖ్యాకంగా స్వతంత్ర కావ్యాలు, అనువాదలు, నాటకాలు, ఖండకావ్య సంపుటాల, వచన రచనలు, వ్యాసాలు, పీఠికలు వెలయించారు. నవ్య కవిత్వ నేపధ్యంతో 1909 లో అనువాద రచన 'లలిత' తో రాయప్రోలు వారి వాఙ్మయ జీవితా ఆరంభమైంది. తృణకంకణము (1912), కన్నె పాటలు, మాధురీ దర్శనం (1949) వనమాల (1947), జడకుచ్చులు, రమ్యా లోకము, ఆంధ్రావళి (1952), మిశ్ర మంజరి (1963), దూత మత్తేభము (1957), మధు కలశము (1924), కృష్ణలీలా దర్శనము (1973), సుందరకాండ (1973), స్వప్న కుమారము, ఉత్తర రాయమ చరిత (1958 నాడికము), శకుంతల (1964 నాటకము), రవీంద్ర వ్యాసావళి (వచన రచన), స్వామి వివేకానంద (వచన రచన) వంటి ఎన్నో రచనలను చేశారు.

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు పద్యబంధములే కాక, పాటలు కూడ రచించారు. 'కోకిల స్వామి' గా ఈయనను ఆచార్యజీ. వి. సుబ్రహ్మణ్యం గారు కీర్తించారు. పదవే చెలి, కాళ్ల గజ్జియల్, రవళింపగ వెదుళ్ల పల్లికిన్ తొలి ప్రొద్దుల చల్ది యన్నమున్, తివి త్రిమ్మర వచ్చు స్వేచ్ఛగా మధు మాసపు కన్నె యెండలో, ఎల కొబ్బరి తోట నీడలన్ పసుపాడిన నిమ్మచెంగడన్, వయ సారిన మామిడి పొత్తునన్ ఎలకోయిల యీల నేర్వగా, పసి తెమ్మెర సేద తీర్పుగా

చేయిచేయి బిగించి యింపుగా, విహరింతము తోడు తోడుగా
మన రూపము వ్రాయగా సొనల్, మనవే సముదాచగా పొదల్
మనసో పని పచ్చిముచ్చటల్, తనివోవగ చెప్పి కొందమో !"

ప్రకృతి వర్ణన, ప్రణయ భావన కలగలిసిన చక్కని భావ గీతమిది. రవీంద్రనాధ్ ఠాగూరు మరణానికి ఖేదంతో పల్కిన ఈ పద్యం రాయప్రోలు వారికి గురుదేవులతోను శాంతి నికేతనంతోను ఉన్న అనుబంధానికి ప్రతీక.

ఆరిపోయినది దివ్య స్నేహ శృంగార
దీపంబు నివ్వాళి తీసినట్లు
పండిరాలినది పక్వ ప్రసాద ఫలంబు
మొలక మోజున క్రమ్మరిలిన యట్ల
నిష్క్రమించినది నాందీ ముఖోజ్జ్వలతార
చిత్రాంక మవనిక చిలిగినట్లు
తెగి జాఱినది జగత్ప్రియ రాగమాలిక
గాంధర్వ జీవాళి కదలినట్లు
సొలినది శ్రీ రవీందుని సుస్వరంబు
వ్రాలినది సుకవీంద్రుని రమ్య రచన
మ్లానమయ్యెను పాసనా మందిరంబు
భిన్న మయ్యెను శాంతినికేతనంబు
నిదురించున్ శ్రుతులాసి కిన్నెరలు, వన్నెల్ చిత్ర పాత్రంబులన్
చెదరున్ చిన్నెలు మాటి కావ్యకల కంఠీ కంఠరాగంబు గ
ద్గది కాలాపము నంది కుందును రవీంద్రా ! సర్వ సౌభాగ్యసం
ప్రదమానంబగు తావకీన చరితాశ్వా సొంత సంధ్యాగతిన్"

రవీంద్రుని ప్రజ్ఞా విశేషమును ఆయన ఎడల రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారికి గౌరవాభిమానములు ఈ పద్యములందు పాఠకులకు సుస్పష్టమగును. అటు కవిగా ఇటు చక్కని గాయకుడుగా విఖ్యాతి నందిన విశ్వకవి రవీంద్రుని అస్తమయము రాయప్రోలు వారి భావనలో విషాద భరితమైన అక్షరాకృతి నిదాల్చినది.

8.2.3 శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు కృతుల సమీక్ష:-

ఎ) లలిత : గోల్డ్ స్మిత్ ఆంగ్ల భాషలో రచించిన 'హెర్మిట్' కావ్యానికి ఇది అనువాద రచన.

'ఓ సుగుణాల వాల ! కుసుమోదయ చారువయో రసాల' అని మొదలపెట్టి 'ప్రణయవ్రత దీక్షితుడకు ఫలియింపగన్' అనెడి పాదంతో ఈ కావ్యం ముగుస్తుంది. ఇందులో మొత్తం 156 పద్యాలున్నాయి. ఈ కావ్యానికి చెళ్లపిళ్ల వెంకట శాస్త్రి గారు తెలుగులోను, రమాకాంతా చార్యులు ఇంగ్లీషులోను ఉపోద్ఘాతాలు వ్రాశారు రాయప్రోలువారు 'తొలి తొడిమ' అనే పేరుతో పీఠ కను వ్రాశారు. తొలి ముద్రణలో 136 పద్యాలు వ్రాసి తర్వాత నాయిక లలిత తన ఫఖునికై అన్వేషిస్తూ అడవిలో తిరుగుతున్న సందర్భంలో వన సౌంద్యరాన్ని వర్ణిస్తూ రాయప్రోలు వారు కావ్యాన్ని పెంచారు. ఈ వర్ణకు ప్రేరణగా తాను భద్రాచలం వెళ్లినప్పుడు మార్గంలోని అడవిలో తాను పొందిన అనుభూతియే కారణంగా ఆయన చెప్పుకున్నారు. రాయప్రోలు వారు రచించిన ఈ కావ్యంలో భావ కవితా పరిణామం యొక్క సూచనలు స్పష్టంగా కనబడతాయి. రచనా శైలి మాత్రము శబ్దాలంకారములతో నుండి ప్రాచీన ప్రబంధము శైలని తలపింపజేయును. నాయికా నాయకుల విరహంతో ఈ ఇతి వృత్తం ఆరంభమౌతుంది. వియోగ శృంగారమే దీనిలో అంత స్సూత్రం. యువతీ యువకులు సంసారంలోని అనురాగ మాధుర్యాన్ని ఆస్వాదించాలేగాని వైరాగ్యంతో సన్యాసం పుచ్చుకొని అడవుల బడిపోరాదని నాయక అమటలో భార్యభర్తలలో పరస్పర ప్రేమను రాగాలతో గూడిన జీవితమే శ్రేష్ఠమైనదని ప్రకటింపబడింది. దంపతీ నిష్ఠమైన ప్రణం ద్వారా ఒక పరమార్థాన్ని ఆశించినప్పుడు అది పవిత్రమే అని రాయప్రోలు వారి కావ్య సందేశం. 'లలిత' యువకవులలో ఆసక్తిని పెంచినది. ప్రాచీన సాహిత్య పరాయణులు 'లలిత' స్వేచ్ఛ ప్రవృత్తికి బాధపడినారు. నవ్య కావ్య పఠనము తొలి నాడులలో అనేకులలో విముఖత కల్గించినను క్రమక్రమముగా నవ్య కవితా రీతికి ఆకర్షితులై నవ్య కావ్య పఠనము నందు ఆసక్తిని, అభిని వేశమును పెంచుకొనినారు.

బి) తృణ కంకణం : రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు 'తృణ కంకణము' అనెడి ఖండ కావ్యాన్ని 1913 వ సంవత్సరంలో రచించి ప్రకటించారు. ఆధునిక కవిత్వానికి తృణకంకణము ఆది గ్రంధముగా పేర్కొనదగినది. ఆంగ్లభాషల్లో భావకవులుగా ప్రఖ్యాతి వహించిన వర్డ్స్ వర్త్, కాల్‌రాడ్జ్, షెల్లీ, కీట్సు వంటి కవుల కవితా రసమును శ్రీ రాయప్రోలు వారు ఆస్వాదించినారు కేవలము వారి ప్రభావముతో ఈ 'తృణకంకణ' కావ్యము రచింపబడలేదు కాళిదాసు కవీంద్రుని నాటక త్రయ ప్రభావము ఈ రచనపై యున్నది తన పిన తల్లి మీద రాయప్రోలు వారికి గల ప్రీతి చాలా ఎక్కువ. ఆమె వాక్యా మృతాన్ని ఆస్వాదిస్తూ కొన్ని సందర్భాలలో ఆమె పలుకులే సుబ్బరావు గారు పద్య రూపంలో ఈ కావ్యంలో చొప్పించారు. ఆమె అనేక విషయాల్ను అవగాహన చేసుకొన్న విశాల హృదయ. లోక యాత్రలో క్లిష్ట గ్రంథులు విప్పివేయ గల వివేకవతి. ఆమె ప్రభావం రాయప్రోలు వారిపై ఉండడటం వలననే ఈ కావ్యంలో అనురాగ సమస్య అమలినంగా పరిష్కరింపబడింది. స్త్రీల పట్ల ఆర్ద్ర కోమల దృక్పధం భావ కవులకు ప్రధానమైన లక్షణమైంది. పూర్వ కవుల వలె సంభోగ శృంగారము కాక, సంభోగ రహితమైన విప్రలంభ శృంగారము వీరికి ఆదర్శమైంది.

'తృణకంకణము' కావ్యము 'అడుగులు బొబ్బలెత్తా' అని మొదలై మైత్రీ సూత్ర బంధములు తెగవవురా అను వాక్యముతో ముగించు 110 పద్యాలు 448 పంక్తులు కలిగి వుంది. అమలిన శృంగార సిద్ధాంతమునకు లక్ష్యభూతముగా శ్రీ రాయప్రోలు వారు ఈ 'తృణకంకణము' అను 40 డ కావ్యామును రచించినారు. భావ కవులు మానసిక శృంగారానికే గాని శారీరక శృంగారానికి ప్రాముఖ్య మివ్వలేదు. వివాహ బంధం వేరు. ప్రేమ బంధం శాశ్వతం అని వీరు భావించారు.

"పరమ ధర్మమైన దాంపత్య భక్తి స్థన్య మోహనమైన వాత్సల్యసక్తి
సాక్షి మాత్ర సుందరమైన సఖ్యరక్త అందునాదిమ మగు ప్రేమ యందె ముక్తి'

ప్లేటో తత్వం ప్రాకరం ప్రేమ రెండు రకాలు. 1. స్త్రీ పురుష ప్రేమ 2. ఇద్దరు పురుషులు లేక ఇద్దరు స్త్రీల మధ్య ప్రేమ. స్త్రీ పురుషుల మధ్య గల ప్రేమను గూర్చి చెప్పుచు ఇది సంతానము కొరకే అని నాడు. రెండవదే గొప్ప ప్రేమ అని నాడు. అందుకే స్నేహ సంబంధమైన ప్రేమను 'ప్లైటొనిక్‌తా' అనుట జరిగింది. లైంగిక సంబంధమైన చేంబనము స్నేహ సంబంధమే అని పాశ్చాత్యుల భావన.

" Platome love is a term applied to an affectianate relation between a man and woman in to whien the sexual element goes not enter" - Eneyclopedea Britamiea.

కాబట్టి లైంగిక వాంఛా సంబంధము లేని స్త్రీ పురుషుల మధ్య ప్రేమల మధ్య 'Platome love'

'తృణకంకణము' కావ్యంలో కసరత్తులు లేవు. పదాడంబరం లేదు. కథకి, భావానికి తగినట్టుగా వృత్తాలు, కందాలు, తేట గీతులు, ఆట వెలదులు ఖండవల్లి లక్ష్మీ రంజనం గారు.

తృణకంకణము కథా వస్తు వింపు మించుగా లేదనియే చెప్పవచ్చును. ఇందున్న పాత్రలు ప్రేయసీ ప్రియులు. చిన్న తనం నుండి కలిసి మెలసి తిరిగిన వారు. వారి ప్రేమ ఫలించలేదు. కారణము విధి విలాసమే. నాయికకి మరొకరితో వివాహమైంది. యువకుడు దుఃఖంలో వినియోగంతో సృష్టిని క్రూరంగా విమర్శిస్తాడు. ఒక నాడు ఊరి బయట తోటలో వారి రువురును ఒకరికొకరి తారసపడతారు. విరహవ్యథా పీడుతుడైన అతని మాటలను ఆమె వింటుంది. ఇద్దరును ఒకరినొకరుచూచు కొనుచు చేయి చేయి కలుపుకొని కొంతసేపు చిత్తరువులుగా నిలిచి యుంటారు. తరువాత అతడు ఆమె పలకరింపగా ఆమె గద్గద కంఠముతో సమాధానమిస్తుంది. ఆతని మాటలలో విరక్తి ఆమెకు స్పష్టమైనది. ఆతడు తాను వివాహము చేసికొనకుండగనే జీవితమును గడుపుదునని పల్కినాడు. అప్పుడామె ప్రణయ తత్వాన్ని ఉపదేసిస్తుంది. శారీరక సంబంధమే ప్రణయం కాదని, అంతరంగంలోని భావ స్థిరత్వమే ఆదర్శ ప్రణయమనీ అలౌకికమైన అనుబంధం ముఖ్యమనీ యువకుడికి సున్నితంగా హితువు చెప్తుంది. ఆమె చేతికి కట్టబడిన పట్టు తోరమును తీసివైసి ఆ స్థానమున తృణకంకణమును కట్టును. తరువాత వారు వారి వారి ప్రదేశములకు పోవుదురు

"అడుగులు బొబ్బలెత్త వదనాంచల మందున చిన్కు చెమ్మటల్
మడుగులు గట్ట, మండుక సుమాలపు చెండ పడంతి యోర్తు జా
తెడు జిలుగుం బయట సవరించుచు చొక్కిన యొంపు తోడ కా
ల్నడ కనబోవు చుండెనెడలన్ గనుపట్టెడు తోటలోనికిన్"

ఇది 'తృణ కంకణము' కావ్య మందలి మొదటి పద్యము. నాయిక ఒక యువతి. పదియు నాల్గువ సంతముల్ వదలనట్టి వయసు సొగసుందనం బామె మెయినెసంగ' పదునాల్గు సంవత్సరాలు ఆమె వయస్సు. అప్పటికే ఆమెకు ఒక స్నేహితుడు, వారిద్దరి మధ్య పరస్పరాకర్షణ. ఆమెకు వేరొకరితో వివాహం జరిగింది. తర్వాత తన స్నేహితుని కోసం 'అడుగులు బొబ్బలెత్త' నడచి తోటలోకి వచ్చింది. ఆమెది లౌకిక సాధారణమైన ప్రేమ కాదు.

'నడచి బడలిన యాయాస మెడల లేదు
చీర చెఱగుల తడియైన నాఱ లేదు
లేడి నరసిన యపుడె ముద్దాడి కొనియె
నహహ ! యెంతటి ప్రేమార్ద్ర మామె మనసు'
అని ఆమె మనస్సు ఎంతటి ప్రేమార్ద్రమైనదిమో తెలిపాడు కవి.
ఆమె చేతికి పచ్చని పట్టు తోరమున్నది.

ఈమె మణికట్టుకున్న పచ్చని తోరము తర్వాత తృణకంకణానికి స్థాన మిచ్చింది. చేతికి తోరము కట్టు కొనుట ఒక ఆచారము. ఒక నియమ బద్ధమైన ప్రవర్తనకు పత్రీక. దానినే కవి చక్కని పద్యాలలో ఇమిడ్చినాడు.

తన స్నేహితురాలు వివాహిత కావటం వల్ల తనకు ఆమెతో వియోగం కలిగింది.

నా ప్రియ సఖి అనురూప గు
ణ ప్రచుర ! ప్రసన్న శీల ! నవనీత శిరీ
ష ప్రణయమృదుల హృదయ ! క
టా ! ప్రాణము లండ యెటూ విడంబడి సయితున్ ?

ఆమె ఎంతగానో తన మనస్సులో చోటు చేసుకున్నది. ఇప్పుడు వేరొకరి సొత్తయింది ఆమె వియోగం సంభవించినా తన శరీరంలో ప్రాణం అలానే ఉంది. ఇది వేదన.

భావ భాసురమగు హృదంబరము నందు
రక్తి లిఖియించు కొంటివే రమణిరూపు,
అదియే ముద మీక యలత కాస్పద మయ్యె,
గ్రహణ గత మెన చంద్రుని కళ విధాన'

ఆమె రూపం తన హృదయంలో ముద్రితమైంది. కాని గ్రహణం పట్టిన చంద్రుని రూపం వలె ఇప్పటి పరిస్థితి మారిందని వగచాడు.

తేట వలపులు మొలక లెత్తి నది మొదలు
నిలిపితి పవిత్రరాగ మా లలన యెడల'

తన మనస్సులో ప్రేమ భావన కలిగిన తొలి సమయంలోనే ఆమెపై ప్రేమ ముద్రితమైంది.

ఇప్పుడామె తనది కాదు

విధివశాన తనకు ఆమె శాశ్వతంగా దూరమైంద తాను ప్రణయ కృపణుడైనాడు. తనకు ఈ లోకంలో అంతాశూన్యంగా కనబడుతోంది. ప్రశాంతిని ఎ క్కడ వెతకాలో అర్థం కాని స్థితి తనది.

కావ్యంలోని నాయికా నాయకులు ఇద్దరూ స్నేహితులు. ఒకరి చేతిలో మరొకరి చెయ్యి సంతోషం ఒక ప్రక్క వేదన మరో ప్రక్క చిత్రమైన భావ సన్నివేశం వారిది. ఎవరో ఒకరు మాట్లాడాలి. మౌనాన్ని భంగం చేయాలి. ఆతడే సాహసించాడు

"కుశలమే నెచ్చెలీ ? అనుకూల పవన
మోహనమ్ములే యాదినమ్ములు ? మనః ప్రి
యమె సమస్తం ? " బటంచు, అంటూ

ఆమెను కుశల మడిగాడు. గుండె నుండి బయలు దేరిన మాటలో గొంతుకలో కొట్టుకొని గాద్గదికంగా బయటకు వచ్చినై. అతనికి బదులు చెప్పాలి. ఆతడు తన ప్రియుడు.

సోగ కన్నులు విష్ఫార జూచి ప్రియుని
పలుకుల హృదంత రార్ద్రమేర్పడగ ననియె
అస్ఖలితమగు ప్రేమ రహస్య సూత్ర
విశద బుద్ధిన్ హృదయ వాద కుశల యగుచు'

తన గుండె నిండా అతనిపై ప్రేమ. ఆ ప్రేమ కేవలము మనస్సుకు సంబంధించినది. శారిరక సంయోగాన్ని కోరని ప్రేమ. తన మనోభావన తన స్నేహితునిలో లోపించిందేమో ఆమెకు శంక కలిగింది.

అందుకే కొంత మందలింపు ధోరణితో మాట్లాడింది.

ప్రేమకు, అప్యాయతకు గుర్తు ఒక కంచంలో ప్రేయసీ ప్రియులు భుజించటం 'మధుద్విరేఫః కుసుమైక పాత్రే పపే నిమేషాలస పక్ష్మ పంక్తౌ' అని కాళిదాస మహా కవి ఒక పుష్పంలో ఉన్న తేనెను కళ్లు తేలి పోతుండగా తన్మయత్వంతో తాగే తుమ్మెదల అనురాగాన్ని వర్ణించాడు. అంతటి అనురాగం నిండిన జంట విడిపోవటం విధి విలాసం.

సరస సాంగత్య సుఖ వికాసముల కన్న
దుస్సహ వియోగ భరమె మధురము సకియ
బాధ లేక వ్యవసరుచి బోధపడదు
చీకటులు లేక దీపక చెలగనట్లు

వియోగము లేకుండా ఉంటే సంయోగంలో అనుభూతి కొరవడుతుంది. చీకటి ఉన్నప్పుడే దీపపు కాంతి ప్రకాశవంతంగా ఉంటుంది. స్త్రీ పురుషుల మధ్య నురాగం కలగడం సహజమని పలికాడు. ఈ మాటలు అమలిన శృంగారాన్ని చాటుతాయి.

తగునోయీ మిత్రుడ ! నె
వ్వగలన్ దురపిల్ల, ప్రేమబంధములకటా
తెగవోయీ తెగ ద్రెంపిక
మిగుల గనిత్తురె మనంబు మిథ్యా భ్రమలన్

నిజమైన ప్రేమ బంధాలు అంత తేలికగా తెగిపోవు. నా యికకు మృదు స్నేహ సౌరభం కావాలి కాని వలపు గంధం కాదు. మనోవాక్కాయ కర్మలచే కలుషిత మయ్యేది 'వలపు' అనీ 'తపస్సు' చేతా, 'తాల్మి' చేతా, 'ధాన్యధార' చేత లీనమై ఐక్య మందజాలేది 'ప్రేమ' అనీ ఆమె భావం.

మనసుచే వాక్కుచేత గర్మంబుచేత
కలుషితములు కాదగిన వీవలపులవని
తపసుచే, తాల్మిచే, ధాన్యధార చేత
లీనమై మైక్య మీయజాలినది ప్రేమ'

అందుకే ఆమె అంటుంది.

కనుల నొండొరులను చూచుకొనుట కన్న
మనసులన్యోన్య రంజనల్ గొనుట కన్న
కొసరి 'యేమోయి' యని పిల్చుకొనుట కన్న
చెలుల కిలమీద నేమి కావలయు సఖుడ !

దీనిని బట్టి శృంగారా వస్థల్లో 'చక్షుః ప్రీతి మనస్సంగమం' వరకు సాగిన పరిచయమే స్త్రీ పురుషుల్లో స్నేహ పాత్రము, యోగ్యము అవుతుందని రాయప్రోలు వారు అభిప్రాయ పడినట్లు స్పష్టమవుతుంది. 'స్త్రీని భోగ్య వస్తువుగా చేసికొన్న ప్రాచీన వ్యవస్థను కట్లు తెంచుకొని పోవు యువతీ యువకుల నవీన ప్రేమావస్థను అదుపులో పెట్టుటకే అమలిన శృంగార సిద్ధాంతము స్థాపించిరి' అని డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి గారు అన్నారు.

'భావ బంధంబుగా మణిబంధమందు
తొలుతగట్టితి వీపట్టు తోరమీపు
విప్పెదవె యిప్పుడునుచు చూపించి కనుల
వ శ్రువులు నిండ పలుకలేదయ్యె నామె'

పూర్వమొకనాడు తమ ప్రణయ బంధానికి గుర్తుగా ఆతడామె ముంజేతికి పట్టు తోరం కట్టాడు. ఇప్పుడా తోరాన్ని విప్పాడు.

నాయకుడు 'భావ బంధం' గా నాయిక మణి బంధాన వున్న పట్టు తోరాన్ని విప్పి 'ప్రేమ మధుర లాంఛన'మైన తృణ కంకణాన్ని ఆమె చేతికి తొడిగాడు.

నవకమెడవోని తృణ కంకణమును కేల
నందుకొని యామెవయి నయనాంచలములు
మరలిచి, సకియ ! మన ప్రేమ మధుర లాంఛ
నం బిదియె సుమ్మి ! యనుచు హస్తంబు దొడిగి. అంతే కాదు
'ఈ తృణకంకణంబు భరియింపుము నీమణి బంధమందు సం
ప్రీతిని అప్పుడపుడు వలపింపుల వెయ్యము జిష్ణిగొన్న ప్రా
భాతికవేళ నీప్రణయ బాష్పజలాంజలి నింతయిచ్చి, యే
రీతిని వాడకుండ నలరింపు, మిదే తుదివాంఛ సోదరీ !

నాయకుడు ఆమెను 'సోదరీ' అని పిలిచాడు. 'కలనైన కలుషము గాని స్నేహ మృదు మధుర సానుభూతి'కి చిహ్నంగా నాయిక వలపు టుంగరాన్ని తన ప్రియ సఖుని హస్తానికి అలంకరించింది. అమలిన శృంగార భావనకు ప్రతీకలైన ఆ జంటపై అమృతాక్షతల వంటి పూలు రాలాయి.

ఈ కావ్యా రంభంలో నాయకుడు మోహావేశుడు. చివరిలో ఆతడు నాయిక నుండి నిరంతరం స్నేహాన్ని వాంఛించే ఒక మాములు చెలికాడు మాత్రమే.

వలపు నశియించియును ప్రేమ నిలువ గలద
యేని, కలనైన కలుషముగాని స్నేహ
మృదు మధురసానుభవరక్తి బొదలి, మనము

నీడలుట్టులనైక్య మందెదముగాత ! అని ఆమె మోహావేశపరుడైన తన మిత్రుణ్ణి స్నేహభావం వైపు మరల్చి, మరో కన్యను వివాహమాడి దంపతీ నిష్ఠమైన పవిత్ర శృంగారం చేపట్టమని ప్రబోధించడం కావ్యనాయిక పరమార్థం. మోహం నశించినా 'కడిగిన మృగమద పాత్రిక విడువని పరిమళం' లావీమ శాశ్వతంగా వుంటుందని రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు ఈ 'తృణకంకణం' కావ్యం ద్వారా ధ్వనింపజేశారు.

కడిగిన మృగమద పాత్రిక
విడువని పరిమళముపగిది విధి నియమములన్
విడబడియును వారల పెం
పుడు మైత్రి ప్రేమ బంధములు తెగవవురా' అని కావ్యాన్ని ముగించారు.

భర్తతో కాపురం చేస్తూ తన బాల్య స్నేహితునితో ఉన్న భావబంధాన్ని వదలక పవిత్రమైన స్నేహభావాన్ని ఆకాంక్షించిన తృణకంకణ నాయిక ద్వారా అమలిన శృంగారతత్వాన్ని రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు ప్రకటించారు.

సి) స్నేహలత: రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి సంఘసంస్కరణాన్ని లాపకు వారి 'స్నేహలత' కావ్యం ముఖ్యోదాహరణం. బెంగాల్‌లో జరిగిన ఒక సంఘటన ఆధారంగా రాయప్రోలు వారు ఈ కావ్యాన్ని రచించారు. 1913 లో ఈ కావ్యాన్ని నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు గుంటూరు వారు దీనిని ప్రచురించారు.

'నిత్య సంధ్యాకుమారీ మణీమతల్లి' అని మొదలై 'యీ దక్షిణాన్ని కలుషితా చారములు కాల్చి వెలుగు గాక' అను వాక్యము తుదిగా ఈ కావ్యము మొత్తము 126 పద్యాలుగా వ్రాయబడింది.

తన కళ్యాణం కారణంగా కుంటుంబ నాశనాన్ని సహింప లేక మహత్తర సందేశాన్నిచ్చి ఆత్మత్యాగం చేసుకొన్న ఆదర్శవతిగా స్నేహలతను రాయప్రోలు వారి చిత్రించారు. తన పెళ్లికి కట్నం ఇవ్వవలసి వచ్చి తన తండ్రి ఇంటిని తాకట్టపెట్టాల్సి వస్తుంది. తన వివాహ కారణంగా తన తండ్రి వెతలు పాలు కావాటాన్ని స్నేహలత సహింప లేకపోయింది. వరశుల్కం తన తండ్రికి ఎంతటి శాపంగా మారిందో ఆమె గ్రహించింది.

కన్నియను పెండ్లి యాడునో ? కన్నె తండ్రి
యర్పణ ముఖేయు శుల్క దివ్యాప్సరసను
పెండ్లి యాడునో యకడ ! యీ పెండ్లి కొడుకు
అడుగరే యొక్కరయిన నీ యార్ల సుతులు ?

అంటుక స్నేహలత లోకాన్ని ప్రశ్నించింది. అభ్యుదయ కావ్యాలలో ఈ 'స్నేహలత' కావ్యం మొదటిదిగా చెప్పవచ్చును. సాంఘికాచారాల పట్ల, పాశ్చాత్య వ్యామోహం పట్ల కలత చెందిన రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు ఈ పద్యాన్ని వ్రాశారు.

'పంక నిర్మగ్న కంఠమౌ పాడియావు
పగిది నున్నది ఋషులున్న భరతభూమి
కంటకంబులె పెరుగు దుష్కాననముల
పూలచెట్లెండి పోవుట బ్బురము కాదు !

వరశుల్కార్థం ఆత్మార్పణం చేసుకొన్న స్నేహలతా దేవి లక్ష్యం నెరవేరాలని ఆమె రగిల్చిన పరిత్రాణ వహ్ని దేశాన్ని పునరుద్ధరించాలని. ఈ కావ్యం ద్వారా రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు ఆకాంక్షించారు. వరకట్నానికి వ్యతిరేకంగా వ్రాయబడిన మొదట కావ్యం స్నేహలతాదేవి.

'ఆర్య కన్యాకులీనత కర్పణముగ
తనువు విడిచిన స్నేహలతామ తల్లి
రగులజేసి పోయిన పరిత్రాణ వహ్ని
ఋషల యీ భూమి పునరుద్ధరించుగాత !

అని పలికిన స్నేహలతా దేవి ఆత్మార్పణం భారత దేశంలో వరకట్న దూరాచారాన్ని రూపుమాపుతుందనే ఆకాంక్షను రాయప్రోలు వారు వెలిబుచ్చారు.

డి) కష్టకమల : రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి మరో కావ్యం 'కష్టకమల' ఇందులోని కధ గూడా అమలిన శృంగారానికి సంబంధించినదే. కమల ముగ్ధ. తన బాల్య స్నేహితునైన కుమార, మాధవులను ఇద్దరి ప్రేమను ఆశాంచింది. అయితే కుమారుడి మీద ఆమెకున్న భావం మానసికమైన స్నేహబంధమేగాని శారీరకమైన శృంగార భావన కాదు. సోదరీ భావంతో 'కుమారుడి' క్షేమ సమాచారాలనా ఆమె కోరుకుంటుంది. 'తృణకంకణము' కావ్యంతో నాయకుడు తనకు చిన్ననాటి మండి స్నేహితురాలైన నాయకను అమలిన శృంగార్ధ భావనతో చివరకు 'సోదరీ' అని సంబోధిస్తాడు. వారి మైత్రికి ఆ పిలుపు పరాకష్టఅయింది. కష్టకమలలో కమల తన స్నేహితుడైన కుమారుని నుండి ఆ విధమైన ప్రేమనే ఆశించింది. కాని తాను తలచిన భావం ఆతనిలో లేదు ఆతడి ప్రేమనే ఆశించింది. కాని తాను తలచిన భావం ఆతనిలో లేదు ఆతడి ప్రేమ లేఖ ఆమెలో మానసిక సంఘర్షణను కలిగించింది.ఆమె తన జీవితాన్ని విషాదాంతం చేసుకొంది. ఈ సందర్భంలో

'చినుకులకు వేచు చాతకశ్రీ కుమారి
మెఱయు మెరుపుల తెఱగు లేమె ఱుగగలదు ?
వానకారును మరగిన వనమయూరి
కార్తిక జ్యోత్స్నలకు నెట్లు కాంక్షసేయు ?

అని అనటంలో కమల చాతకం. కుమారుడు వన మయూరం. చాతక పక్షికి వర్షబిందువులు కావాలి మేఘాల నుండి వెలువడే మెఱుపులు కాదు. నెమలి ఆసించేది వెన్నెల చల్లదనం కాదు మేఘగర్జనలు, వానకారుజోరు. కమల, కుమారుల మనస్తత్వాలకు ఈ వర్ణన చక్కని ప్రతీక.

ప్రేమతో బెంచికొన్న తీవియలు కొన్ని
విషలతల ఉంచు దోచినన్ బెరికి నైతొ
పూలెపూయవొ ? పరిమళంబులను విడవొ
చూడ సుందరములుకావొ ? సొగసులాడి !

యువతీ యువకుల మనోభావాలు ఒక మార్గంలో పయనిస్తే ఏర్పడే ప్రణయానికి భిన్న మార్గంలో పయనిస్తే కలిగే ప్రణయానికి చాల తేడా ఉంది.

కుమారుని నుండి తనకు వచ్చిన ప్రేమలేఖకు మనస్సులో తీవ్రమైన వేదనకు గురియై కమల తన ప్రాణం తీసుకొంది. అయితే ఆమెను మనస్పూర్తిగా కోరిన కుమారుడిది తప్పు అనిపించదు. కాని అతని ప్రవర్తన వల్లనే ఒక కన్నె నిండు జీవితం బలి అయిందని ప్రబోధించటమే ఒందులో కవిధ్యేయం.

ఇ) స్వప్న కుమారము : పరిశుద్ధమైన ప్రేమ సిద్ధాంతమును నిర్వచించుచు రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు రచించిన పద్య కావ్యమిది.

'దోసెడు మల్లెమొగల నథోముఖినై కొని తెచ్చితేల ? చాలా అని మొదలుపెట్టి 'స్మరించితిన్ భగవతీ ప్రకృతి స్థిమిత స్వరూపమున్' అను వాక్యంతో ఈ కావ్యం ముగిసింది. ఇందులో 110 పద్యాలు ఉన్నాయి. ఈ రచన 1930 జులై నుండి 'భారతి' మాస పత్రికో ప్రకటింపబడింది.

భోగ్య వస్తువుగా స్వప్నంలో గోచరించిన స్త్రీ క్రమంగా ఒక మాతృమూర్తిగా ప్రత్యక్షమవడమే ఇందులో కవి ఆశించిన పరమార్థం.

దప్పిగొని చేరిన మిళింద తనయులకును
పూలపాలిచ్చి చీకట్లపోవకుండ
కడుపులో దాచుకొనద పంకజము ప్రియుడ
చేరదీసిన మమకారమేరి కెరుక ?

అనే పద్యం ద్వారా కవి ఒక వినూత్నమైన భావాన్ని ప్రకటించాడు. ప్రాచీన కావ్యాలలో పువ్వుకు తుమ్మెదకు ఉన్న సంబంధాన్ని ప్రేయసీ ప్రియులకు ఆయాకవులు అన్వయించారు. ఈ భావాన్ని పూర్తిగా మార్చి పూర్తిగా వ్యతిరేకమైన భావాన్ని కవి కల్పించాడు. ఆకలితో దగ్గరకు వచ్చిన పిల్లవాడిని ప్రేమగా గుండెకు హత్తుకొని కడుపునిండా తన స్తన్యాన్నిచ్చి లాలించే తల్లితో పద్మాన్ని ఆ పద్మంలోని తేనెను తాగి తృప్తిపడే తుమ్మెదను తనయుని తోపోల్చి ప్రేయసీ ప్రియులుగా వర్ణించబడిన పద్మము, తుమ్మెదల బంధాన్ని తల్లీ కొడుకుల ప్రణయ బంధంగా రాయప్రోలు వారి చిత్రించారు. నిజమైన ప్రేమ ఎప్పుడూ అమలినమే. ఆ ప్రేమ సంపూర్ణ వికాసం అందినపుడే హృదయ క్షేత్రంలో ఆనందపడుతుంది. ఒకరిని ప్రేమించి మరొకరిని ఆనించటం వల్ల విశ్వజనీనమైన ప్రేమోదయం అవుతుందని రాయప్రోలు వారి సిద్ధాంతం. కాని లోకం దృష్టితో చూస్తే ఇది అంత సమంజసం కాదు. సౌందర్యారాధన తప్పుకాదనీ, కామవాంఛతో ప్రవర్తింపవచ్చునీ భావించే నవయువకులకు కనువిప్పు కల్గించడమే ఈ కావ్యంలో కవి ఆశించిన పరమార్థం.

'ఋతు విహిత ధర్మములు స్థల
ద్గత ... లబడిన ... కోతల పాసముల్ కట్టికుడుపు'
అని రాయప్రోలు వారు హెచ్చరించారు.

స్త్రీలోని సోదరీత్వమును, మాతృత్వమును వివరించుట ప్రధానమైన విషయంగా రాయప్రోలు వారు ఈ కావ్యం యొక్క ఇతి వృత్తాన్ని మలిచారు. ప్రణయం విరహం వల్ల పునీతమౌతుందని బోధించారు. ఈ కావ్యంలో ప్రకృతి మాతృ స్వరూపిణిగ మారి, ఆదిశక్తియై

స్త్రీకి సంజ్ఞగా నిలిచింది. కామ పీడితులకు ప్రకృతి చేసిన హితబోధ, దాని వలన జ్ఞానోదయము కలుగుట ఈ కావ్యమున ప్రధానాంశము.

కుమారుడను యువకునకు స్వప్న మందు ఒక స్త్రీ దోసిలిలో మల్లెమొగ్గలను ధరించి కనుపించినది. మల్లెమొగ్గలు స్వచ్ఛతకు, పవిత్రతకు చిహ్నములు. కుమారుడు వానిని ప్రేమించుమని ఆమెను అర్థించినాడు. ఆమె సృష్టి రహస్యమును వెల్లడించి వెడల పోయింది. ఆతడు దుఃఖించుచుండగా ఒక వెలదివాణి, ఎంత గాఢముగా ప్రేమించిన అంతగ విరహముతో దుఃఖించెదవనియును, ప్రేమకు సమస్కరించుమనియును బోధించినది. అంతలో స్వప్నము ముగిసినది.

ఎఫ్) తెనుగు తోట : చక్కన భావ గీతికల సముదాయంతో కూడినదీ 'తెనుగు తోట' కావ్యం. 1914 లో రచింపబడిన ఈ కావ్యంలో మూడు ఖండకలున్నాయి. ఆవాహన, గీతాసఖి, మంగళాచరణము. లేచిరావమ్మమా తల్లి లేచి రమ్మ అనే మకుటంతో 23 ఖండికలు ఈ కావ్యంలో ఉన్నాయి.

మధుర మధుమాస సాంధ్య యామములలోన
ఇసుక పడకల బడి యింపయి ప్రవహించు
ఏటి వంచలదిరుగాడ విచ్చగింతో ?
దివ్యమగు మల్లెపూల పందిళ్ల పజ్జ
చీర మోడి బట్టి మొఉగ్గలు చిదుపు చిన్ని
కన్నియల ముద్దు నడలకు కాంక్షపడెదొ ?
అని తెలుగు తోటలోకి కవి ఆహ్వానించాడు.
అంతేకాదు
మందుటెండల నావులు మ్రాని నీడ
మోములెత్తుక రోమంథములనొనర్ప
కొమ్మపై నిల్చి పిల్లన గ్రోలినూదు
గొల్ల చిన్న వానిని జూడనుల్లసింతొ ?

అని పల్లెలలోని సన్నివేశాన్ని సహజ సుందరంగా తెలిపాడు. 'పాడవమ్మ గీతాసఖి ! భావ పదము' అనే మకుటంతో తొమ్మిది గీతాలను రామప్రోలు సుబ్బారావు గారు ఈ సంపుటిలో కూర్చారు.

ప్రఖ్యాత సమయంలో ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని చక్కటి భావకవితా స్ఫూర్తితో రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు 'తేచిరావమ్మ ! మా తల్లి! లేచి రమ్మ' అని ఆహ్వానిస్తూ ఇలా అంటారు

'నిదురనెలతలు వచ్చిరి నిదురలేప
భద్రభామలు దరిసిరి పాటబాడ
తెలియరాని చక్కిలిగింత లలమనొడల
మేలు కొలిపెడు పవనుడు బాలుడట్ల
నవకపు టుషస్సు చిద్రుపలు కవిసికొనెడు
పొడుపుమల పైకి నూగెడు ప్రొద్దు పాప
నుయ్యెలల పైడి త్రాళ్లన నొదిగి యొదిగి
రాలు సురపొన్న పూవులు రాసులట్ల

మధువు చిందుచున్నది కుసుమముల జతల
కొమ్మలొక క్రొత్త రుచి సరసమ్ములయ్యె
వృద్ధతరులులే మొక్కల పెంపుజూచి
యఖనవ వికాస దీపన మఖినయించు
తిన్నని పథంబు బట్టిగ యాత్రిక జనంబు
లేచి రావమ్మ ! మాతల్లి ! లేచిరమ్మ

తల్లి పాలు తాగి ఆనందంతో గంతులు వేసే లేగ దూడల సౌందర్యాన్ని రాయప్రోలు వారు ఇలా వివరించారు.

తల్లిపాలు ద్రావిన మహోత్సాహ పూర్తి
పెనగి చెల్లుట లాడెడు పెంపుమిగుల
నిరుగుపొరుగు లేగల క్రీడలరయవమ్మ

కాపు కన్నెను ఈ విధంగా మనోహరంగా వర్ణించారు రాయప్రోలువారు : కాపు కన్నె అందాలను శ్రీనాధుని వర్ణనలు పోలినట్లుగా ఉన్నాయి. ఆమె నడుము, పిరుదులు, చెక్కిళ్ళు, పెదవులు ఇలా ప్రతి విషయాన్ని చక్కగా వర్ణించివాడు. అదియు వీరి దృష్టిలో మలిన శృంగారం కాదు అని అట్టి అధికమైన శృంగారాన్ని కాక సౌందర్య స్ఫోరకమైన శృంగారాన్ని వర్ణించినాడు రాయప్రోలు.

'తెనుగు తోట' కావ్యంలో మరొక చక్కని పద్యం
చేతబట్టితి నీ వీణ చిన్నదాన
పాడితివి కొన్నినాళ్ల తిస్వాదువుగును
లోకదుర్లభ మోహన పాకఫణితి
రాగరస బంధురంబైన రమ్యగీతి
చంపకంబులు గురియు నచ్చర కొలంబు
ఆట వెలదులు పారవశ్యములు గొలుప
అలరి మత్తేభలక్ష్మి కుంభాభిషేక
హృద్యసౌవర్ణ కలశము లెత్తిపట్ట
పెరిమ బెరయంగ గరువంపు బిరుదుటందె
లడుగుదమ్ముల రారాజు లందగింప
నిండు ముత్యాల శాలల నీటు సూపి
వాసి చూరాడనట్టి నీ భాగ్యమేరి
లేచిరావమ్మ మా తల్లి ! లేచిరమ్మ
చక్కని భావస్ఫూర్తితో ఈ 'తెనుగుతోట' కావ్య మందలి పద్యాలు రచింపబడ్డాయి.

జి) జడకుచ్చులు : రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి ఈ కావ్యం నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు. గుంటూరు వారిచే ప్రకటింపబడింది. ఇంద ో మొత్తం 23 ఖండికలున్నాయి. శుక్తి, పూజ, విరహవీధి, పిలుపు, మధుమాలి, పసవ రాధిక, సఖిసంవరణం, ఒక మాట, తిలకము, గీతాం.ీహి, ధ్యానిబుద్ధ ప్రతిమ, ధ్యానగీతము, వసంత తీలకము, శేషచైత్రము, పూవు, మేఘము, కవిత, ఎవరు, కోయిల, కనకము, రాధ పిలుపు, ధ్వన్యా లోకము [illegible]త వార్త అమనవి.

'పూజ' ఖండికలో

'చందమామ పూవెన్నెలల్ జల్లులాడ
బీళ్లు పులకరింపగ సెలయేళ్లు పాడ
విశ్వమున పచ్చతోరణావ విరసియాడ
వ్రేలవే ! తల్లి మెడను మాలాలలామ
తెలుగు నెత్తుట వెలిగిన దీపకళలు
తెలుగు పాలడేరిన మాగడల తరకలు
తెలుగు తేనె తీయందనమ్ములను తలపి
వ్రేలవే తల్లి మెడను మాలాలలావు ! అంటూ తెలుగు దనాన్ని చూపించినారు రాయప్రోలు.

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు వ్రాసిన మరొక చక్కని పద్యం 'తుమ్మెద'లో,

తుమ్మెద ప్రవర్తనను చూచి కవి ఈ విధంగా అంటారు.

మధుప ! యేటికీ పెట్టుదు పథముగొంటి
వొక్క పువునకు పెట్టుదు గిలిగింత
లొక్కపువున పానీయము గ్రుక్కుగొందు
వొక్కపూవును గీతితో నుత్యవింతు
అంతులేని యాకసమున కొంతసేపు
కుటిల పవన వీచికలందు కొంతసేపు
కువల యోస్మీల రేఖల కొంతసేపు
త్రుళ్ళిపడుచు తిరిగెదుత్తుని విధాన.

తెల తెల వారు తుండగా ప్రకృతిని చూసిన రాయప్రోలు వారు పలికిన పద్యాలు

ఋషులు మేల్కొను సుముహూర్త మీయుషస్సు
లేచితిని నేను ప్రార్థన లాచరింప
సృష్టి పసిబాలపగిది నిద్రించుచుండె
విశ్వవిభుని బాంధవము భావించెనాత్మ
విరులలోపల మధువు స్రవించువేళ
పుడమి నలమిన దోషము సడలువేళ
ప్రాణి కర్మాభి ముఖమగు భద్రవేళ
అబ్బె బ్రాహ్మి ముహూర్త భాగ్యంబు నాకు.

ఒకనాడు రాయప్రోలు వారు ఒక కలగన్నారు ఆకలలో ఒక అందమైన పక్షి కనబడింది. బంగారు రంగుతో మెరసిపోతున్న ఆ పట్టను పట్టుకొందాము భావించారు. ఆ సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని శబ్దాలంకార స్ఫూర్తితో ఒక పద్యాన్ని వ్రాశారు.

మిసమిసలపుట్ట, మవ్వంపు పసల గుట్ట
సొగసురతనాల తట్ట, సోయగపుకట్ట

ప్రియములకు మెట్ట, ఆ మురిపె ములపిట్ట

చెలువముల పట్ట మేమని పలుకవచ్చు

చక్కని భావస్ఫోరకమైన పద్యాలు పాటలతో 'జడకుచ్చులు' కూర్చబడింది.

హెచ్) రమ్యాలోకము : రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి ఈ కావ్యము 'మామిడి కొమ్మ మీద కలమంత్ర పరాయణుడైనకోకిల స్వామికి మ్రొక్కి అని మొదలై 'గొల్లభామల లీలన్ గోచరించు నీయబోధ శృంగారమే యిగురువోసి' అనే వాక్యం చివరిదిగా మొత్తం 158 పద్యాలతో రచింపబడింది.

ఈ కావ్య ఆరంభంలో కోకిల స్వామిని, వాల్మీకి మహర్షిని, మహాకవి కాళిదాసును రాయప్రోలు వారు స్తుతించారు.

మామిడి కొమ్మ మీద కలయంత్ర పరాయణుడైన కోకిల

స్వామికి మ్రొక్కి యీ యభినవ స్వరకల్పన క్ష్యమించితిన్

కోమగోస్త నీరుచులకున్ కదళీఫలపాక సిద్ధికిన్

లేములు దీర్చుమా తెలుగు లేత ముదుళ్ళ వెలార్పు వేఁటకన్

క్రౌంచమిధు నాను రాగ దారణము వలని

శోకమే శ్లోకమయి, యే మృదు కృతాత్ము

ముఖ వియత్పథమున గంగబోలె వెడలె

ఆ వచస్వి ప్రాచేతసు నాత్మదలతు

సకల కళ్యాణ వసతియౌ ప్రకృతిలోన

భావభాషాభినయులైన ప్రజల యందు

హ్లాద రామణీయకముల పాదులెఱిగి

కావ్యరతుడైన ఘనునెంతు కాళిదాసు.

తెలుగు భాష తన మాతృభాషయైనందు తానెంతగానో గర్విస్తున్నానని రాయప్రోలు వారు పలికారు.

ఏ ప్రఫుల్ల పుష్పంబుల నీశ్వరునకు

పూజసల్పితినో యిందు పుట్టినాడ

కలదయేని పునర్జన్మ, కలుగు గాక

మధుర మధురం బయిన తెన్గు మాతృభాష

తెలుగుభాష యొక్క గొప్పతనాన్ని ఈయన ప్రశంసించి పరభాషా వ్యామోహం చూపే వారిని నిరసించాడు.

వియోగ శృంగారం యొక్క విశిష్టతను ఇలా పలికారు

మూఢులిచ్ఛయించెదరు సంభోగ సుఖము

నే వియోగ మాధుర్య లీలా విపాక

మనుభవింప నభ్లాడెద ననడె యాంధ్ర

రసికకుల రాజు పండిత రాజుమున్ను

కావ్యం యొక్క గొప్పతనాన్ని, కవి యొక్క వైశిష్ట్యాన్ని రాయప్రోలు వారు ఈ విధంగా తెలిపారు. 'అపారే కావ్యసంసారే కవిరేవ ప్రజాపతిః అని ఆర్షోక్తి.

హృద్యమై, రసమయమైన, ఈయపార

కావ్య సంసార మందున కవి యొకండె
బ్రహ్మ, ఏతదభీష్ట ధార తరంగి
తముగ ననురణించు సుమి శబ్దప్రవృత్తి.

ఆంధ్రుల యొక్క విశాల దృక్పధాన్ని కవి ఈ విధంగా కీర్తించారు

ప్రాతవయినంతనే త్యజింపరు, నవీన
మయిన మాత్ర వరింపరు, ప్రియములై, స
హృదయ సేవ్యమానములైన వెల్ల, స్వీక
రించి భావాంబర మలంకరింతు రర్థి.

కావ్యరచనకు ప్రధానమైన రసమే అని సౌందర్య సముపేతమైన రచనయే చక్కని కావ్యమని రాయప్రోలు వారి అభిప్రాయం. ఈ అభిప్రాయాన్నే 'రమ్యా లోకము' కావ్యంలో కవి చిత్రించాడు. ఇది రాయప్రోలువారి రస పరిపోషణకు చక్కని ఉదాహృతి.

ఐ) వనమాల : 1947 లో విశ్వజనీన గంధావళి పేరుతో నోరినరసింహ శాస్త్రి గారి సంపాదకీయంలో 'వనమాల' ఖండికా గీతిక సంపుటి వెలువడింది పరిచయ వాక్యాలులో నరసింహశాస్త్రి గారు ఇలా అన్నారు

"సహజ ప్రతిభకు దోహదముగా ఈ కవికి సరస సాంగత్యము లభించినది విద్వత్కవీశ్వరులగు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారితో ఆదిలోను, అనంతరము గురుదేవులు రవీంద్ర కవీంద్రులతోను, మహా విద్వాంసలు విదుశేఖర భట్టాచార్యుల వారితోను, ఆంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణునితోను, సహృదయ శేఖరులు సముద్రాల అప్పలాచార్యుల వారి తోడను అభించిన సారస్వత సాంగత్యము వలన ఈ కవి వాగేశ్వరికి ముద్దు బిడ్డడయినాడు"

ఈ 'వనమాల' ఖండకావ్య సంపుటిలో 30 ఖండికలున్నాయి. ఈ కావ్యంలోని రెండు సమస్యాపూరణలు

అన్నము ప్రాణమూలమని యందురు ఓషధులందు బుట్టు నా
యన్నము తన్మహీషధి చయమ్ముదయించు ధరిత్రి, నా ధరి
త్రి న్నిరతంబు భక్తిమెయి దీబల కాయబలంబు లూతగా
దున్నవలెన్ పరుండిన నధోగతి తప్పదు కాదె మిత్రమా !

ఔ) ఆంధ్రావళి : 1916 లో నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు గుంటూరు వారిచే ప్రచురింపబడిన కావ్యము. ఇందులో 30 ఖండికలున్నాయి.

భారతదేశ స్వాతంత్ర్యోద్యమముతో బాటు ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమము గూడా బయలుదేరింది. ఈ ఉద్యమము యొక్క ప్రధానోద్దేశాలు రెండు 1. ఆంధ్రులు తమ వ్యక్తిత్వమును నిలుపుకొనుట 2. తాము సర్వతో ముఖముగా అభివృద్ధి చెందుటకు ముఖ్యసాధనము ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రమేయని యానాటి ఆంధ్ర ప్రముఖులు భావించినారు. ఆంధ్రులని కొందరున్నారని ఔత్తరాహికులకు తెలియదు. 'మదరాసీ' అనునదియే సర్వజన వేద్యమైన పదము. ఒకనాడు జగద్విఖ్యాతిగాంచి మహోన్నత దశననుభవించిన యాంధ్రులు, ఊరును పేరును లేక నీచస్థితిలో నుండటను భరింపలేని పరిస్థితిలో ఆంధ్రోద్యమము ప్రచండముగా సాగింది. రామప్రోలు సుబ్బారావు గారిది సహజంగా స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి. ఆనాటి బంకించంద్ర ఛటర్జీ గారి వందేమాతర ప్రభావంతో పృధివియే తల్లిగా, దేవతామతల్లిగా గోచరించింది. 'తెనుగుతోట' కావ్యంలో అస్పష్టంగా ప్రకటింపబడిన జాతీయభావం 'ఆంధ్రావళి'లో సుస్పష్టంగా చేయబడింది.

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి జాతీయాభిమానం 'ఆంధ్రావళి' గేయఖండ కృతిలో పొంగులువారింది. ఆంధ్రభిమానంతో ఉడికిపోయిన ప్రధమ కవి శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు. ఈయన వ్రాసిన దేశభక్తి, ఆంధ్ర దేశభక్తి పద్యాలే ఇప్పటికి ఆంధ్రాభిమానం కలవారంతా ముందుగా చదువుతున్నారు. భారతమాతను కీర్తిస్తూ 'జన్మభూమి' ఖండికలో ఈయన వ్రాసిన పద్యాలు ఎంతో ఖ్యాతిని గడించాయి.

"ఏదేశమేగినా, ఎందుకాలిడిన,

ఏపీఠమెక్కినా, ఎవ్వరేమనిన

పొగడరా నీతల్లి భూమి భారతిని

నిలుపరానీజాతి నిండుగౌరవము.

ఏపూర్వపుణ్యమో, ఏయోగబలమో

జనియించినాడవీ స్వర్గఖండమున

ఏ మంచి పూవులన్ ప్రేమించినా వొ

నిను మోచె ఈ తల్లి కనక గర్భమున

లేదురా ఇటువంటి భూదేవి యెందు

లేరురా మనవంటి పౌరులింకెందు"

ఈ గేయంలో "జననీజన్మభూమిశ్చ స్వర్గదపిగసి" అనే సూక్తినే ప్రబోధించినా మాత్ర చైతన్య మొకటి తొణికిసులాడుతుంది.' లేదురా ఇటువంటి భూదేవి యెందు' అనటం కొందరికి దురభిమానంగా సైతం కనిపించవచ్చు. ఇందులు భారతదేశ ప్రాచీన వైభవం, ఆధ్యాత్మిక శక్తి గుర్తుచేశారు.

జాతీయ భావాన్ని రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు ప్రబోధంచారు భారతదేశం యొక్క పురాతన వైభవాన్ని ప్రకటించిన ఈగేయం అనేకుల హృదయాలలో శాశ్వతంగా నిలిచింది. ఈ పద్యాలు అసంఖ్యాక సభలలో గానం చేయబడి జాతీయాభిమానాన్ని రేకెత్తించాయి.

'ప్రబోధము' అనెడి కవితా ఖండికలో ఆంధ్రదేశ ప్రాభవాన్ని శ్రీ రాయప్రోలు వారు కీర్తించారు.

"అమరావతీ పట్టణమున బౌద్ధులు విశ్వ

విద్యాలయములు స్థాపంచునాడు

ఓరుగల్లున రాజవీర లాంఛనముగా

పలుశస్త్రశాలలు నిలుపునాడు

విద్యానగర రాజవీధులన్ కవితకు

పెండ్లి పందిళ్లు కప్పించునాడు

పొట్నూరికి సమీపమున ఆంధ్రసామ్రాజ్య

దిగ్జయ స్తంభ మెత్తించునాడు

ఆంధ్రసంతతికే మహితాభిమాన

దివ్యదీక్షా ముఖస్ఫూర్తి తీవరించె

ఆ మహావేశ మర్థించి యాంధ్రులార

చల్లు డాంధ్ర లోకమున నక్షతలు నేడు - అంటూ పిలుపు నిచ్చినారు.

త్యాగరాజు తెలుగులో రచించి పాడిన పాటలు తమిళనాడు ప్రతి ఇంటను మార్మోగినాయి. వాగ్గేయకారుడైన ఆ త్యాగరాజు పలికిన పాటలు మృదు మధురంగా ఉండి తెలుగుభాషకే కీర్తి ప్రతిష్ఠల్ని తెచ్చి పెట్టాయి.

భారతదేశం యొక్క పురాతన వైభవాన్ని రాయప్రోలు వారు 'తమ్ముడా' అనే ఖండికలో మరొకసారి వివరించారు.

శ్రీలు పొంగిన జీవగడ్డయి ; పాలు పారిన భాగ్యసీమయి

వ్రాలినది ఈ భరతఖండము । భక్తి పాడర తమ్ముడా !
వేదశాఖలు పెరిగె నిచ్చట । ఆదికావ్యంబందె నిచ్చట
బాదరాయణ పరమఋషులకు । పాదుసేమ్మిది చెల్లెలా !
పూర్వ చరిత్రల వైభవాన్ని గమనించి ప్రస్తుత స్థితిని వైభవోపేతంగా ఉండేటట్లు మలుచుకోవాలని కవి ప్రబోధించాడు.
సృష్టిమాచు సంగీతసాహిత్య కలల
నుగ్గు బాలతోడుత త్రావి యుమిసి రాంధ్రు
లాజగన్మోహనాస్త్రము లభ్యసింప
దక్షిణము మత్తరము జాడదగునె ఆంధ్ర !

కొండవీటి రెడ్లు, పల్నాటి వీరులు, అదంకికాపులు, తెలంగాణ భటలు పుట్టిన ఈ ఆంధ్రదేశపు గొప్పదనాన్ని గ్రహించమని పలికారు రాయప్రోలు వారు.

కులాలకతీతంగా ఆంధ్రదేశ ప్రాభవాన్ని పరిపుష్టం చేయాలని రాయప్రోలు వారు ఉద్బోధించారు.

ఆంధ్రదేశపు ప్రాభవాన్ని వివరిస్తూ 'తెలుగు తల్లి' లో తెలుగు తల్లి వైభవాన్ని మాయనివ్వర్దని, చిన్నబుచ్చవద్దని జాతిజనులను కోరారు శ్రీరాయప్రోలు వారు

శ్రీకాకుళ స్వామి సిగసై మూసించె । తెల్లని ఆంధ్రుల మల్లెపూలు
బద్దెరాజుల జీవగడ్డగ్రక్కదలంగ । కోరాడె మత్తాంధ్ర కుంజరములు
చీకటి మన్నెముల్ ఛేదించి నవధాన్య । ములవెత్తె ఆంధ్రుల పోపుబిడ్లు
చిలుక సరస్సులో శృంగారనౌకల । నడిపె ఆంధ్రుల యింటి పడుచు జతలు
ఉత్కలాశా నితంబమ్ములొత్తి హత్తె
ఆంధ్రుల యశోదుకూలసితాంచలములు
తమ్ముడా । మాయనిత్తువే తల్లిపన్నె
చెల్లెలా ! చిన్నబుత్తువే తల్లి చిన్నె ?'
అని ప్రాచీన తెలుగు దేశం ఎంతటి వైభవోపేతంగా ఉందో మనోహరంగా శ్రీ రాయప్రోలు వారు వర్ణించారు.
'తెలుగు మాన్యము' లో రాయప్రోలు వారు ప్రకటించిన భావాలు 'తెలుగు తల్లి మెడలో వేసిన మల్లెదండలే.'
వంశిన్ వంచి, మృణాళమున్ మెలచి, పక్వద్రాక్ష నెండించి వా
గంశల్ మార్దవ మాధురీ సుభగ విన్యాసంబు జిల్కన్, దశ
త్రింశ లక్ష జనప్రసన్న రసనా దేవాలయాభ్యంతర
ప్రింశు ప్రార్థన గీతమైన తెనుగుం బల్కున్ ప్రశంసించెదన్

అని తెలుగుభాషా వైశిష్ట్యానికి నీరాజనాల్ని పట్టారు రాయప్రోలు వారు. 'ప్రతిభా చక్రము'లో విశ్వకవి రవీంద్రుడు, శివశంకరశాస్త్రి, సరోజినీదేవి, రాధాకృష్ణన్ వంటి మహనీయులను గూర్చి స్తుతించారు.

ఆధునిక ఆంధ్ర కవిత్వ చరిత్రలో మొట్టమొదటిసారిగా ప్రణయానికి క్రొత్తభాష్యం చెప్పి అమలిన శృంగార సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించటమేకాక ఉగాదిలాంటి పండగల మీద కోకిల, పులి విస్తరాకులాంటి విషయాలపై పద్యాలు వ్రాయటాన్ని ప్రచారంలోకి తెచ్చింది.

దేశభక్తి కవిత్వాన్నేకాక, ప్రకృతి, ప్రణయ, ఆధ్యాత్మిక, సంఘసంస్కరణ, మానవతావాద, స్తుతి, స్మృతి వంటి అనేక విషయాలకు సంబంధించి వైవిధ్య భరితమైన రచనలు చేసి ఆంధ్ర కళామతల్లి కంఠహారంగా భాసించిన అద్వితీయ కవితామూర్తి శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు.

సమీక్ష :

రాయప్రోలువారి జీవిత విషయమును, వారి వాఙ్మయం కృషి ఫలితములైన కావ్యాలు, వాటిలోని కవిత తత్త్వం. అమలిన శృంగార భావాలను పరిశీలించారు.

రాదగిన ప్రశ్నలు :

1. రాయప్రోలు సుబ్బారావు సాహిత్యంలో చేసిన కృషిని వివరించండి?
2. రాయప్రోలు వారి ఆంధ్రాభిమానాన్ని సమీక్షించండి?
3. రాయప్రోలు వారి అమలిన శృంగార తత్త్వాన్ని వివరించండి?
4. తృణకంకణం కావ్యాన్ని అందలి రాయప్రోలువారి రచనా వైశిష్ట్యాన్ని తెలుపండి?
5. రాయప్రోలు వారి కృతులను సమీక్షించండి?

ఆధార గ్రంథాలు :

1. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - సంప్రదాయం - ప్రయోగం - డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి
2. ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర - ద్వా.నా. శాస్త్రి
3. నేటి తెలుగు కవిత
4. నేటి కాలపు కవిత్వం
5. రాయప్రోలు వారి కృతులు

- డాక్టర్ కొత్తా సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

పాఠం - 9.1

తుమ్మల సీతారామమూర్తి - విశ్వనాథసత్యనారాయణ

పాఠ్య నిర్మాణం :

9.1.1. తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి జీవిత విశేషాలు

1.2. ప్రశంసలు

1.3. తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి బిరుదులు, సన్మానాలు

1.4. తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి రచనలు

1.5. తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి వాఙ్మయ సమీక్ష

1.6. తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి ఖండకృతులు

1.7. తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి మరికొన్ని విశిష్ట ఖండకృతులు

లక్ష్యం :

తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి జీవిత విశేషాలు, బిరుదాలు, రచనలు, విశేషాలు, వాఙ్మయ విషయాలు తెలుసుకుంటారు.

9.1.1. శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి జీవిత విశేషాలు:

శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి గుంటూరు జిల్లా రేపల్లె తాలూకాకు చెందిన కావూరు అనే చిన్న పల్లెటూరులో 25-12-1901 న జన్మించారు. ఈయన తండ్రి నారయ్య. తల్లి చెంచమ్మ. నారయ్య గారికి చదువు లేకపోయినా భారత, భాగవత గ్రంధాలలోని వందలాది పద్యాలు కంఠపాఠాలు. ఈ పద్యాల ప్రభావం సీతారామమూర్తి గారిపై పసితనం నుండే పడింది. ఆ ఊళ్లోనే వీధిబడి కావూరి శ్రీరాములు దగ్గర శ్రీ సీతారామమూర్తి అమరకోశం, భారత భాగవతాలలోని ఉపాఖ్యానాలను చదివారు. తండ్రి మరణించిన తర్వాత అన్నగారితో కలిసి వ్యవసాయం చేశారు. బాల్యం నుండే విద్యపై ఆసక్తి ఎక్కువగా ఉండటంతో పొలానికి గూడా పుస్తకాలు తీసుకొని వెళ్లి చదువుకొనేవారు. ప్రొద్దుపోయిన తరువాత నాలుగుమైళ్ల దూరంలో ఉన్న చందోలుకు నడచివెళ్లి తాడేపల్లి వేంకటప్పయ్యశాస్త్రి గారి దగ్గర రాత్రివేళ సంస్కృత కావ్యాలు చదువుకొని కోడికూసిన తర్వాత ఇంటికి వచ్చి మరల పొలంపనులు చూసుకొనేవారు. వేంకటప్పయ్యశాస్త్రి గారి వద్ద ఒక సంవత్సరం పాటు సీతారామ మూర్తిగారికి చదువు జరిగింది. ఒక్కొక్క రోజున వేంకటప్పయ్యశాస్త్రి గారు సీతారామమూర్తికి ఒక సంస్కృత శ్లోకం కంటే బోధించేవారు కాదు. వెంకటప్పయ్య శాస్త్రిగారు గొప్ప విద్వాంసుడు, కవి. ప్రతి శ్లోకాన్ని ఖండాన్వయ, దండాన్వయ, వ్యాకరణ, అలంకార విషయాలన్నిటిని వివరిస్తూ ఈయన బోధన జరిగేది. తాను త్వరత్వరగా అన్ని శ్లోకాలు నేర్చుకోలేకపోతున్నానే అని సీతారామమూర్తి గారు బాధపడుతుంటే 'నాయనా!' నీవు బాధపడవద్దు. నా దగ్గర ఒక శ్లోకం చదివినవాడు మహా విద్వాంసుడౌతాడు' అన్నారు. ఈ విధమైన శిక్షణ వల్లనే సీతారామమూర్తి గారికి మంచి సాహిత్య పరిజ్ఞానం కలిగింది. అట్టిగురువు గారిని స్మరిస్తూ ఈయన ఒక పద్యాన్ని వ్రాశారు.

"ఏకశ్లోక రహస్య బోధనముచే నెవ్వాడు శిష్యున్ సుధీ
లోకాగ్రేసరుజేయు నవ్విబుధు గొల్తున్ వెంకటప్పార్యున్
స్తోకశ్లోక మయూఖరాజి దఖిలాశున్ రామగాధామృతా
శ్లోకగ్రంధమ తల్లికాజనకు మద్గీర్వాణ భాషాగురున్"

కావూరు గ్రామంలో 1918 సంవత్సరంలో శ్రీ రామనవమిరోజు సీతారామాంధ్ర గ్రంధాలయం స్థాపింపబడింది. దీనిని నిర్వహిస్తూ శ్రీ తుమ్మలవారు చాలా గ్రంధాలతో సాన్నిహిత్యాన్ని పెంచుకొన్నారు. ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రిక, దేశాభిమాని, గ్రంధాలయ సర్వస్వము

మొదలైన పత్రికలు చదవటం ద్వారా తుమ్మల వారిలో రాజకీయ చైతన్యం కలిగింది. సంఘసంస్కరణ పట్ల ఆయనకు అభిమానం పెరిగింది. 1920 నుండి సీతారామమూర్తి గారు గాంధీమహాత్ముడు నాయకత్వం వహించిన కాంగ్రెసులో ప్రముఖ కార్యకర్త అయ్యారు. చీరాల, పేరాల సత్యాగ్రహాన్ని చూచి ఉత్తేజం పొందారు. కాకినాడలో జరిగిన అఖిలభారత కాంగ్రెసు మహాసభ ఆయనలో సేవాదీక్షను, దేశభక్తిని ఇనుమడింపజేసింది. ఆయనకు గాంధీమహాత్ముడు ఆరాధ్యనాయకుడయ్యాడు. ఆ మహాత్ముని సిద్ధాంతాలకు తన జీవితాన్ని, సాహిత్యాన్ని అంకితం చెయ్యాలని నిర్ణయించుకొన్నారు.

1924 లో కావూరులో తిలక్ జాతీయ పాఠశాల నెలకొల్పబడింది. ఇందులో తుమ్మల వారు ఆంధ్రోపాధ్యాయుడుగా ఉన్న కాలంలో చిన్నయసూరి వ్రాసిన నీతిచంద్రిక, మహకవి తిక్కన ఆంధ్రీకరించిన మహభారత విరాటపర్వాన్ని బోధించాల్సి వచ్చింది. ఆ నాటి నుండి తెలుగుపలుకు మీద ఎనలేని మక్కువ ఏర్పడింది. తిక్కన సోమయాజి, చిన్నయసూరిల ఎడల ఆరాధనాభావం కలిగింది. ఆ తర్వాత 1930 లో దుగ్గిరాల బోర్డుహైస్కూలులో తెలుగు పండితునిగా జేరారు. గాంధేయవాద ప్రభావం తుమ్మల వారిచేత 'ఆత్మార్పణము' అనే కావ్యాన్ని వ్రాయుటానికి కారణమైంది. సీతారామమూర్తి గారు కేవలం పద్యకవి. ఆనాడు గ్రాంధికభాషయే పద్యరచనకు, గద్యరచనకు ముఖ్యావసరంగా ఉండేది. వార్తాపత్రికలు గూడా దాదాపు 1940 వరకు గ్రాంధికభాషలోనే ప్రచురింపబడేవి. ఆనాటి రచయితలందరూ గ్రాంధిక భాషకే అలవాటుపడ్డారు. తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి రచన అంతా ప్రధానంగా పద్యంలోనే నడిచింది. పద్యరచనకు వ్యావహారికభాష సరిపడదు. అందువల్లనే ఆనాడు ప్రారంభ దశలో ఉన్న వ్యావహారిక భాషోద్యమం తుమ్మలవారికి ఏ మాత్రం ఆసక్తి లేని విషయమయ్యింది. వ్యావహారికభాషావాదానికి ఆయన దూరంగా నిలిచారు. విద్యార్థులలో అంతగా ఆసక్తిని కలిగించని వ్యాకరణాన్ని పరమ 'రమణీయంగా' బోధించిన ఖ్యాతి పొందిన దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి గారు తుమ్మల వారికి వ్యాకరణాచార్యులు. వీరి శిష్యరికంలో 'బాలవ్యాకరణాన్ని' రచించిన పరవస్తు చిన్నయసూరి గారి మీద తుమ్మల వారికి అంతులేని గురిఏర్పడింది. చివరకు ఆయన "నాలో చిన్నయ కొలువున్నాడు జీవాత్మవలెన్" అని చాటుకునేంత వరకు వెళ్లారు. 1930 లో సీతారామమూర్తి గారు 'ఉభయభాషాప్రవీణ' పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులైనారు చిట్టిగూడూరు పాఠశాలలో వీరికి గురుత్వము నెరపిన శ్రీ దువ్వూరి వెంకటరమణశాస్త్రి గారని గూర్చి ఈ విధంగా స్తుతించారు.

"శబ్దశాస్త్రాది లక్షణ సంప్రదాయ। మెవ్వడెరిగించెనాకు నయ్యిద్ధచరితు
బ్రస్తుతించెద బుంభావ పద్మజాత । రమణి దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి"

తుమ్మల సీతారామమూర్తి సోదరిగారి తండ్రి నారయ్యగారు గురుకులాల్లోగాని, పాఠశాలలోగాని ఏ గురువు దగ్గరా చదవకపోయినా ప్రాచీన సాహిత్యంపై మిక్కిలి అభినివేశాన్ని పెంపెందించుకున్నారు. తన తండ్రిని గూర్చి తుమ్మల వారు వ్రాసిన పద్యమిది

'చదువకయున్ననేమి బుధసత్తములుబ్బగ నర్థభావ సం
పదవికసింప భాగవత భారతముల్ వివరించు; హృద్యముల్
తదమల కావ్యపద్యములు ధారణకగ్గము చేసి వేనవేల్
చదువునతండు; తచ్ఛ్రవణ సాహితి దుశ్శక మెట్టివారికిన్'

1922 లో తుమ్మలవారు పన్నుల నిరాకరణోద్యమము జరిమానా శిక్షను పొందారు. గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెసు సంఘంలో పదిసంవత్సరములు సభ్యులు గా నుండి జాతీయ ప్రబోధం చేశారు. రాట్నము, గాంధి, అస్పృశ్యత, పంజాబువధ, భారతమాత మొదలైన శీర్షికలతో ఈయన వ్రాసిన పద్యాలు ఆనాటి తెలుగు చదువరులందరికి సుపరిచితాలు. ఈయన దుగ్గిరాల, బాపట్ల, నిడుబ్రోలు, అప్పికట్ల హైస్కూళ్లలో ఆంధ్రోపాధ్యాయ పదవి నిర్వహించి ఎందరో శిష్యులను తీర్చిదిద్దారు. సంస్కృతాంధ్ర కావ్యపరిజ్ఞానమేకాక, అలంకారశాస్త్ర, వ్యాకరణశాస్త్ర పరిజ్ఞానాన్ని శ్రీ తుమ్మలవారు గురుకులక్లిష్టులై సంపాదించుకొనుటవల్లనే ఆయన రచనలలో రసపరిపుష్టి, భావగంభీరత, ధర్మనిష్ఠా నిశ్చితమైన రచనా సంవిధానం తెలియుచుండును.

.1.2 ప్రశంసలు:

నన్నయభట్టు 'శబ్దనటనమ్ములు" తిక్కయజ్వ" యర్థసం
పన్నత "శంభుదాసుని ప్రబంధ విభూతి సమైక్యభావముం
గన్నవి నీయెడన్ - తెలుగు గడ్డ భవత్కవితా త్రివేణిచే
కన్నులవిందుగా వెలయుగావుత పచ్చని పైరుపంటలన్"
అనే ప్రశంసను, ఆశంసను ప్రకటించారు.

'కమ్మకమ్మని యెడదనైక్యమ్మెనర్చి
మీరు పెంచిన శబల, యీ భారతీయ
ధర్మసారము గురియుచు ధన్యమయ్యె
కాపుదల మీది తుమ్మల కవి వరేణ్య'

అని శ్రీ బెళ్లూరిశ్రీనివాసమూర్తి గారు
'తుమ్మల సీతారామా !
కమ్మకవిత్వము సొమ్ముగాదెనీకున్
బమ్మవుకైతలగూర్చగ
సమ్మతి గొనుమయ్య నతులసంభావనగన్'
'కమ్మనౌ కవిత యాతని సొమ్మె యౌనంట'
అని ప్రశంసించిన శ్రీ కరణంసత్యనారాయణ గారు
గుంటూరిసీమలో బాపట్లసేరువన
అప్పికట్లే యీరి నెలవాయెనంట
కమ్మోరి తలమానికమ్మయి మనునంట
తుమ్మల సీతారాము డితడంట

అని పలికారు.

బాపూజీ ఆత్మకథను తుమ్మలవారు 1951 లో మొదటిసారి ప్రచురించినపుడు "అభినవ తిక్కన తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి" అని వ్రాసుకొన్నారు. కాని, తరువాత 'అభినవ' తిక్కన బిరుదాన్ని పేరు చివరకుల సూచకమైన "చౌదరి"ని వదలివేసుకొన్నారు. తిక్కన సోమయాజి నిర్వచనోత్తర రామాయణ రచనా కాలానికి తరువాత మహాభారతాంధ్రీకరణ సమయానికి మార్పు వచ్చినట్లే తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారిలా బాపూజీ ఆత్మకథ రాసిన కాలానికి తరువాత రచనల కాలానికి మార్పువచ్చింది.

1925 జూన్ 28 న కావూరు గ్రామపెద్దలు ఆనాటి ఆశుకవితా చక్రవర్తులయిన కొప్పరపు సోదరకవులచేత అవధాన ప్రదర్శన ఏర్పాటు చేశారు. తరువాత కొప్పరపు కవులు రేపల్లి, చెరుకుపల్లి, పూడివాడ మొదలైన గ్రామాలలోని సభలలో చేసిన అవధానాలను, ఆశుకవిత్వాన్ని గమనించి ఆయా ప్రక్రియలలో గల మెలకువలను తుమ్మలవారు గ్రహించారు. 1926 వ సంవత్సరంలో గుంటూరులో గల కమ్మహాస్టల్‌లో మిత్రుల కోరికపై ఉగాదినాడు తొలి అష్టావధానాన్ని నిర్వహించారు. ఆ తర్వాత కావూరు, ప్రత్తిపాడు, పచ్చలతాడిపర్రులో 1927 లో ఎనమలకుదురు, 1930 లో తోటపాలెం 1944 లో చింతలపూడి 1946 లో కొడూరు 1948 వెలగనేరు, ముసునూరు మొదలైన ప్రదేశాలలో అవధానాలను నిర్వహించారు. గుంటూరులో జరిపిన తొలి అవధానములోని దత్తపది ఋణము, రణము, క్షణము, గణములతో భారతార్థాన్ని ఈ విధంగా చెప్పారు.

ఋణమది తీఱునొ కురుకులేశ్వర నీకును రాజ్యలక్ష్మికిన్
రణమొనరింపగా సకలరాజ వరేణ్యులు గూడిదాయ లీ
క్షణమున నేగుదెంచి నిను జక్కడగింతురు భాగమీనిచో
గణము గలాడనే ననెడు గర్వము చెల్లదయా సుయోధనా !

సీతారామమూర్తి గారి అక్క శేషమాంబ. ఆమె కుమార్తె రాఘవమ్మను వీరు 1921 లో వివాహమాడారు. ఈమె కొద్ది సంవత్సరాలే కాపురం చేసి 12-2-1930 న అనారోగ్యంతో కన్నుమూశారు. తల్లి పట్టుదలతో మిత్రులు దేవయ్యగారు సూచించిన సంబంధం స్థిరపరచుకొని మళ్లీ పెళ్లి చేసుకొన్నారు. వీరి రెండవ భార్య అన్నపూర్ణ.

1947 లో పొన్నూరులో జరిగిన భావనారాయణస్వామి వారి కళ్యాణోత్సవాలలో ఒకనాడు ఒక వ్యక్తి ఆశుకవిత్వాన్ని హేళన చేశారని విని ఆ మరునాడు తన వంతు వచ్చినప్పుడు తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు ఉపన్యాసాన్నిమాని గంటకు రెండువందల పద్యాల చొప్పున మూడువందల పద్యాలలో ఆశువుగా సీతారామకళ్యాణాన్ని వినిపించారు.

గాంధీ గారి జీవితం తుమ్మల వారిని ఎంతో ప్రభావితం చేసింది. ఊరికి దూరంగా ఉన్న ఒక పాఠశాలలో తుమ్మలవారు పని చేసే రోజులలో రోజు తెల్లవారే సరికి పాఠశాల ప్రాంగణమంతా మరుగుదొడ్డిగా మారిపోయేది. పాఠశాల పరిసరాలను శుభ్రంగా ఉంచాలని ఊరి జనానికి చేసిన విన్నపాలు వృధా అయ్యాయి దానితో తుమ్మలవారు బడి తెరిచే సమయానికి ఒక గంట ముందే వెళ్లి ఆ ప్రాంగణంలో ఉన్నమలాన్ని ఎత్తివేయడం ప్రారంభించారు. ఈ పనిని కొందరు ఎగతాళి చేస్తే కొందరు ప్రశంసించారు. కొందరు పిల్లలు గురువు గారికి సహకరించారు. ఇంత జరిగినా గ్రామస్థులుతమ అలవాటును మార్చుకోలేదు. దీనిని ఎలాగైనా మాన్పించాలని ఒకనాడు తుమ్మలవారు రాత్రివేళ బడిలోనే ఉండి తెల్లవారుజామున చెంబులుపట్టుకు వచ్చిన వారిని చూచి 'అమ్మా ! ఇది బడి ! దీనిని అపవిత్రం చేయగూడదు. మీకోసం అంతదూరంలో రెండుగుంటలు త్రవ్వి ఉంచాము అక్కడికి వెళ్లండి అని వినయంగా చెప్పారు. అంతే ! ఆనాటి నుండి బడిప్రాంగణం అపరిశుభ్రంకాలేదు. తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారికంటె గొప్పగా కవిత చెప్పినవారు ఉండవచ్చు. వారికంటె గొప్పపండితులు ఉండవచ్చు కానివారిలాగా చెప్పిన దానిని ఆచరణలో పెట్టి బ్రతికేవారు మాత్రం అరుదు. తుమ్మలవారు నిష్కల్మషమైన, నిరాడంబరమైన, ఆదర్శప్రాయమైన జీవితాన్ని గడిపారు.

1.1.3 తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి బిరుదములు, సన్మానములు

బాలకవి, అవధాన పండిత, సరసకవి శేఖర, ఆశుకవీంద్ర, గాంధీ ఆస్థాన కవి, విద్వత్కవి సమ్రాట్, జాతీయ కవిబ్రహ్మ, రాష్ట్రీయ కావ్యాగ్రణి వంటి బిరుదములు తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారిని అయాచితంగా వరించాయి. 'బాలకవి' బిరుదాన్ని కొన్నాళ్లు వీరు ఉపయోగించుకొన్నారు.

గాంధీజీ సిద్ధాంతాలను జీవితాదర్శాలుగా స్వీకరించి, మణులలోని దారంలా ఆ సిద్ధాంతాలను తమ కావ్యాలలో సమన్వయించిన సీతారామమూర్తి గారిని ఆంధ్రదేశం అనేక సార్లు ఘనంగా సన్మానించింది. 1939 లో నెల్లూరు వర్ధమాన సమాజంవారు శ్రీ రామలింగారెడ్డి గారి యాజమాన్యాన ఏర్పాటు చేసిన సన్మానసభలో శ్రీ తిక్కవరపు రామిరెడ్డి గారు తిక్కన పేరుతో బహుమానం సమర్పించి వీరిని సత్కరించారు ఆ సందర్భంలో 'అభినవ తిక్కన సన్మాన సంచికను ప్రచురించారు. 1944 లో ముక్త్యాలరాజాగారి సత్కారాన్ని, తెనాలిలో శ్రీ కాటూరివెంకటేశ్వరరావు గారి అధ్యక్షతన జరిగిన "నవ్యసాహిత్య పరిషన్మహా" సభలో ఆహ్వాన సంఘంవారి సన్మానాన్ని, 1948 లో ముదునూరుపౌరుల ఆదరాన్ని వీరు అందుకున్నారు. 1949 జనవరి 29 న నిడుబ్రోలులో వీరికి జరిగిన సన్మాన సభ వీరి జీవితంలో మహత్తరమైనదని చెప్పక తప్పదు. కనకాభిషేకం, గండపెండేరం, గజారోహణ మహోత్సవం మొదలైన ఉదాత్త సత్కారాలనన్నింటిని వీరు ఆ సందర్భంలో అందుకొన్నారు. ఆ సందర్భంలో వెలువడ్డ 'అభినవ తిక్కన కనకాభిషేకం' అనుసరించిన వారి సాహితీ విలువలకు ఒక మచ్చుతునకవంటిది. 1957 జనవరి 14 న గుడివాడ 'ఆంధ్రనలంద' వీరిని సముచితరీతిని సన్మానించింది. ఆ సందర్భాన గుడివాడ

పురపాలక సంఘం సన్మాన పత్రాన్ని సమర్పించి వీరిని ఆదరించింది. 1957 అక్టోబరు 2 వ తేదీన గాంధీజయంతి నాడు వీరి జన్మస్థానమైన కావూరు గ్రామపౌరులు, వినయాశ్రమ వాసులు స్వయంగా వడికినేయించిన ఖద్దరు వస్త్రాలతో వీరిని తూచి, ఆ వస్త్రాలను వీరిచే బీదలకు పంచిపెట్టించి మహోన్నతమైన సన్మానం చేశారు. వీరి ఉద్యోగ విరమణ సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని అప్పికట్ల పౌరులు 1958 మార్చి 5 వ తేదీన వీరిని ఘనంగా సన్మానించారు. పలుకేంద్రాలలో వీరి జయంతి సభలు ప్రతి సంవత్సరం జరుపబడుతున్నాయి. ఆంధ్ర, మద్రాసు, అణ్ణామలై విశ్వవిద్యాలయ అధికారులు అనేక పర్యాయాలు వీరి కావ్యాలను పాఠ్యగ్రంధాలుగా నిర్ణయించి వీరిని ఆదరించారు.

1939 లో నెల్లూరు వర్ధమాన సమాజంవారు ద్రావిడాంధ్ర గీర్వాణాంగ్ల సాహితీ కవితావిశారదుడు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారి అధ్యక్షతన జరిగిన సభలో 'అభినవ తిక్కన' బిరుదు ప్రదానం చేశారు. దీనికి తుమ్మలవారు ఎంతగానో సంతోషించి తన పుస్తకాలు ముద్రించేటప్పుడు అట్టమీద 'అభినవ తిక్కన తుమ్మల సతారామమూర్తి' అని ముద్రించుకొన్నారు. కొన్నేళ్ల తరువాత ఆ విధంగా పుస్తకాల మీద ముద్రించుకోవటం తప్పుగా భావించారు. 1960 లో తుమ్మల వారి జన్మదిన వేడుకను నర్సరావుపేటలోని అభిమానులు కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు గారి అధ్యక్షతన ఏర్పాటుచేశారు. తుమ్మల వారిని ఘనంగా సన్మానించి 'అభినవ తిక్కన బిరుదునకు తగినవాడు తుమ్మల' అని సభలోని వారందరు పొగడగా

'నేనెడ దిక్కన్న యెడ దెనుంగు । బాసకు నుసురైన మరమర్షి యతడు
ప్రజలార । కవులార । పండితులార । 'యభినవ తిక్కన్న' యను పట్టమునకు
జాలనే, నిది నాకు సైరింపరాని । వ్రేగాయె మీముందు విడిచెదన్ దీని
ని కనన్ను బిలువకుడే పవాదమున" అని సభాపూర్వకంగా
అభినవ తిక్కన బిరుదును పరిత్యజించి
'పొగరుబోతు తనము పోవనేనై లెస్స
యరసి 'తెనుగు లెంక నైతినేడు
లెంక నానెవండు ? కింకరుడేనుడే
రాజుగాడు రాజరాజు గాడు.'

అని తనకు తానే గౌరవ ప్రదంగా భావించి స్వీకరించిన బిరుదు 'తెనుగు లెంక' తెలుగు భాషకు, తెలుగు తల్లికీ, తెలుగు సంస్కృతికి నేను సేవకుడిని అనే భావంతో ఈయన పెట్టుకొన్న పేరు ఇది. వినయ, సౌజన్యాలతో తాను సేవకుడిని, దాసుడిని, పరిచారకుడిని అని చెప్పకొన్న గొప్ప వ్యక్తి వీరు. తనను 'అభినవ తిక్కన'గా ఆరాధించిన ప్రజల యెదుట తిక్కనకు సాటి తిక్కనయేనని, తాను మాత్రం తెనుగులెంకనని సవినయంగా పలికారు తుమ్మల వారు. 'లెంక' అంటే సేవకుడు. ఆయన తెలుగుభాషా సేవకుడు

రాష్ట్ర సిద్ధికొఱకు రక్తమ్ముగార్చిన
కవిని నేను, గాంధి కవిని నేను
బడలిబడలి తల్లి బాస కూడెముసేయు
కవిని నేను, దేశి కవిని నేను'

అని తుమ్మల వారు సగర్వంగా ప్రకటించుకొన్నారు. తుమ్మలవారు పల్కిన ఒకచక్కని పలుకు
"పెక్కుబాసలకెగబడి యొక్కనుడియు
రాని దుర్గతికలవాడగాను నేను
నేర్చిన యొకండు గట్టిగా నేర్చినాడ
గూర్చిన రవంత తిన్నగా గూర్చినాడ"
అని తన మనోభావాన్ని విస్పష్టంగా ప్రకటించారు తుమ్మలవారు.

తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి జయంతి సభలు తెనాలి, బాపట్ల, చీరాల, గుంటూరు, విశాఖపట్నం, నరసాయపాలెం వంటి ఎన్నో ఊళ్లలో ఘనంగా జరిగాయి. 1969 డిసెంబరు 26 న ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం కళాప్రపూర్ణ బిరుదమునిచ్చి సత్కరించింది. విశాఖపట్నంలో సీతారామమూర్తి సహస్రచంద్ర దర్శనం మహోత్సవంగా జరిగింది. 1980 లో చీరాల లయన్స్ క్లబ్‌వారు గాంధీ జయంతి సందర్భంగా తుమ్మల వారిని సత్కరించారు. కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు వచ్చిన సందర్భంగా హైదరాబాద్‌లో ఘనసన్మానం జరిగింది. భారత ఉత్సవాల సందర్భంలో తుమ్మల వారిని గుంటూరులో సత్కరించారు. మద్రాస్ మహనగరంలో 1948 లో L.V. రామయ్య ఫౌండేషన్ వారు తుమ్మలవారిని సన్మానించారు. "నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం 3-2-1985 న 'డాక్టర్ ఆఫ్ లెటర్స్' బిరుదు నిచ్చి సత్కరించింది."

తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు 1990 మార్చి 21 న సాయంత్రం 6.55 నిమిషాలకు అప్పికట్లలో మరణించారు. ఆయన మొదటి వర్ధంతి సభ 1991 లో చీరాలలో జరిగింది. తుమ్మల వారు మాటదారి, రచనదారి, బ్రతుకుదారి ఒక్కటిగా మసకలేని మనుగడ సాగించిన మహనీయులు. 2001 లో తుమ్మల వారి శతజయంతి సభలను వాడవాడలా సర్వాంగసుందరంగా నిర్వహించారు. వారి కావ్యాలన్నింటిని నాలుగు సంపుటాలుగా మరలా ముద్రించారు తుమ్మల శతజయంతి ఉత్సవ సంఘాన్ని గుంటూరులో ఏర్పరచి తుమ్మల శతజయంతి ప్రచురణ పేర 24 డిసెంబరు 2001 నాడు ప్రకటించిన తెనుగు లెంక తుమ్మల సమగ్ర సాహిత్యము' పేర వెలువడిన మొదటి గ్రంధం బాపూజీ ఆత్మకథ రెండవ గ్రంధం 'మహత్మకథ' దీనికి అనుబంధంగా గాంధీమహత్ముని నిర్యాణ వార్త విని 1958 ఫిబ్రవరిలో 'అమరజ్యోతి' అనే పేర తుమ్మల వారు వ్రాసిన 55 పద్యాలు ప్రచురింపబడినవి. తుమ్మల వారు వ్రాసిన 15 ఖండికలతో ఖండకావ్య సంపుటంగా మూడవ గ్రంధం ముద్రింపబడింది. 10 ఖండికలతో ఖండకావ్య సంపుటంగా నాలుగవ గ్రంధ ముద్రణ జరిగింది. ఇవికాక తెనుగు లెంక తుమ్మల శతజయంతి సంచిక, డాక్టర్ సూర్యదేవర రవికుమార్ రచించిన 'అమరామర వాఙ్మయమూర్తి తుమ్మల సీతారామమూర్తి' అనుపేర తుమ్మల శతజయంతి ప్రచురణ పుస్తకములు వెలువడ్డాయి.

9.1.4 తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి రచనలు:

గాంధీకావ్యాలు - ఆత్మకథ, మహాత్మకథ, అమరజ్యోతి, సర్వోదయగానం, గాంధీగానం, మహాత్మాగాంధీ తారావళి.

రాష్ట్రకావ్యాలు - రాష్ట్రగానం, ఉదయగానం,

ఖండకావ్యాలు - పతీగపంట, పెద్దకాపు, శబల, పైరపంట, సమదర్శి, కదంబకైత, చక్కట్లు, దివ్యజ్యోతి.

కథాకావ్యాలు - ఆత్మార్పణం, ధర్మజ్యోతి,

సామాజిక కావ్యాలు - ఎక్కట్లు, సందేశ సప్తశతి,

స్వీయచరిత్ర కావ్యాలు - నేను, నా కథలు, తపస్సిద్ధి

వేదాంత కావ్యాలు - గీతాదర్శం, భజగోవిందం, లక్ష్మీనృసింహ స్తోత్రం, హనుమాన్ చాలీసా,

నీతి కావ్యాలు - తెనుగునీతి, నీతికుసుమం.

స్మృతికావ్యాలు - రామకృష్ణస్మృతి.

శతకములు - పురాంతక శతకము, రామశతకం, రామలింగేశ్వర శతకం,

జంగంకథలు - బిల్వణీయం

నాటకములు - గిరిజాపరిణయం, హనుమద్విజయం, మాహేంద్ర జననం

హరికథలు - అన్నదాన మహత్యం, సాత్రాజితీ పరిణయం నామదేవచరితం.

9.1.5. తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి వాఙ్మయ సమీక్ష:

ఎ) ఆత్మకథ: తుమ్మల సేతారామమూర్తి గారికి 1920 వ సంవత్సరము నుండి మహాత్మాగాంధీ ఎడల అవ్యాజమైన గౌరవాదరాలు ఆరంభమైనవి. ఆ అనుభూతి వల్లనే 'ఆత్మార్పణ' మను కావ్యాన్ని మరికొన్ని ఖండకావ్యాలను వారు రచించారు. 1927 తుమ్మలవారి

మిత్రుడు పోలిసెట్టి ఆదినారాయణగుప్త గారు గాంధీ ప్రకటించుచున్న ఆత్మకథను వీరి దృష్టికి తెచ్చి దీనిని పద్యరూపంలో రచించి మీ కవితా శక్తిని సార్థక పఱుచుకొనుట లెస్స' అని పల్కి ప్రోత్సహించారు. 1932 అక్టోబరు రెండవ తేదీన కావురులో మహాత్ముని జన్మదినోత్సవంలో పాల్గొన్న రోజునే బాపూజీ ఆత్మకథకు శ్రీకారం చుట్టారు. 7.2.1934 న మొదటి పాలు పూర్తి చేశారు. కాని మహాత్మునివంటివాడు ఆచి తూచి వ్రాసికొన్న ఆత్మకథను పద్యరూపమున వ్రాయుట మిక్కిలి కష్టమని భావించారు. ఒకవేళ ఆ రచనలో కృతకృత్యుడనైనను తాను పడిన ప్రయాస లోకమున కెంతవరకు ఉపయోగపడునా అని మథనపడ్డారు. తరువాత పరిస్థితులు అనుకూలించుటతో మధ్యలో ఆపిన మహాత్మకథను 26-1-1951 న పూర్తిచేశారు. ఈ గ్రంథము పూర్తియగుసరికి అనేక సంవత్సరాలు గడిచినను తాను శ్రమించిన దినాలు మాత్రము 554 అని తుమ్మలవారు ప్రకటించారు.

నిత్యసత్యవ్రతుడై, అహింసానిరతుడై, సుఖవాంఛా విముఖుడై, కష్టానుభవకాముకుడై, పతితోద్ధరణ పరమలక్ష్యమునకు జీవితమంతా ధారవోసి ప్రపంచశాంతి కొఱకు ప్రాణములర్పించిన కరుణామూర్తి మోహన్‌దాస్ కరంచంద్ గాంధీ.

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారు 'బాపూజీ ఆత్మకథకు పీఠకను రాశారు. దీనికి వారు పెట్టిన పేరు 'తిలకరచన' 2.4.1937 న అప్పటికి ప్రచురింపబడిన 'ఆత్మకథా' భాగమును చదివి తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి గారికి కట్టమంచి వారు ఈ విధముగా లేఖలో వ్రాశారు. "తమచే రచింపబడిన 'ఆత్మకథ'ను చదివి ఆశ్చర్యమును ఆనందమును జెందితిని. విషయము గాంధీమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము లోకారాధ్యమైనది. తమ శైలియించుమించు ఆంధ్రమహాభారత ప్రతిబింబము .... మీరుధన్యులరు. మాతృభాష యొక్క సుకృతములఫల మనదగిన కావ్యమును, పూజనీయమైన విషయ శోభితమును తదనుగుణమైన రీతిని వ్రాసి స్థిరయశస్సు గాంచిన కవులని మిమ్ము నయూచితముగ బ్రశంసించి నా కుతూహలమును తమకు నివేదించుచున్నాను..... మన చౌదరి యతిప్రాసములకై భంగపాటు చెందితలగోకికొనుచు బలాత్కార పదప్రయోగముల చేసి, అర్థము ననుసరించి పదములు వాడక, పదముల బట్టి అర్థమును ఎంపులు పెట్టి వంగజేయు నీరసుడుగాడు. భావమనర్గళముగ బ్రవహించు చందాన వ్రాయుమహనీయుడు, యతి పదాదియందేకాక మధ్యమముననుగొనను వ్రాలును. ప్రాసమునకు, యతికినై పద్యము యొక్క నడక నిలిచి దాడివలసిన యిబ్బందిలేదు. అర్థమును బట్టి పదములు, పదములలో లీనమైనరీతిని యతిప్రాసములు ననాయాసముగ, నప్రయత్నముగ, స్వచ్ఛందంగా వచ్చి చేరుచుండును. ఈ సిద్ధియందు బ్రసిద్ధుడు తిక్కన. ఈ వర్గమున తిక్కనతో సజాతీయుడైనవాడు మన చౌదరి.... మహనీయమైన కార్యదీక్షకు బురికొల్పు గ్రంథములలో నీయాత్మకథకు మించినది ఈ దేశమున, ఈ కాలమున మఱియొండులేదు. సరస్వత్యారాధన తోడ దేశారాధనముజేసి శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి విజయం సాధించాడు. తుమ్మల సీతారామమూర్తి మహాత్ముని యొక్క ఆస్థానకవి. ఈ స్థానము శాశ్వతము.

'ఆత్మకథ' జీవధర్మ మర్యాదకొక్క
వ్యాఖ్యగా సంతరించి 'మహాత్మకథను
నీశ్వరైక్యము భావించె, నాంతకంటె
నుండెనే యొండొక కవిత్వయోగసిద్ధి

అని శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు తుమ్మల వారిని ప్రశంసించారు.

కవులు తాము వ్రాసిన కృతికి ఒకరిని అధినాయకునిగా చేయటం తెలుగునాట గల సంప్రదాయం. నన్నయభట్టు తన భారతాన్ని రాజరాజనరేంద్రునకు అంకిత మిచ్చినట్లు వాచ్యంగా చెప్పలేదు. అయినప్పటికి రాజరాజనరేంద్రుని 'అనుమతి' తోనే భారత రచన ప్రారంభించాడు. సప్తసంతానాల్లో ఒకటిగా కావ్యాన్ని పేర్కొంటు, ఆ సంతానాలలో అదే ప్రశస్తమైందిగా చెపుతూ దానిని గురువుకో, ఇష్టదైవానికో, రాజుకో అంకితమిచ్చే సంప్రదాయాన్ని ఎన్నెచోడుడు సూచించాడు. ఇహపర సౌఖ్యాలలో ఏదో ఒకదానిని ఆశించి కవులు కృతిపతులను ఎన్నుకొనేవారు. ఈ సంప్రదాయానికి భిన్నమైన ఒక సంప్రదాయాన్ని సృష్టించారు తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు దైవాంకితాన్ని వీరు అంగీకరించలేదు. కృతిపతిత్వం కోరివచ్చిన వారికే కావ్యాలను అంకితం చేయటం కవులకు సర్వసాధారణం తుమ్మల వారి పద్ధతి దీనికి వ్యతిరేకమైనది. కవే కృతిపతిని వెదకి పట్టుకోవాలని వీరి అభిప్రాయం. ఈ దృష్టితోనే తుమ్మల వారు తమ కావ్యాలకు కృతిపతులన్న

ఎన్నుకొన్నారు. అయితే ఆ విషయం ఆ వ్యక్తికి ఆ కావ్యం అచ్చయి ప్రచారంలోనికి వచ్చేదాకా తెలుపకుండా ఉంచటం తుమ్మల వారి మరో ప్రత్యేకత

"ఎతనింగృతిపతి నొనరిం । చితినతనికినైన నవ్విశేషము కృతిము
ద్రితమగుదనుకం జెప్పను । వ్యతిక్రమము లేని నియతి యౌనిదినాకున్"

అని పలికారు. 'ఆత్మకథ' తొలిభాగాన్ని 1936 లో అచ్చువేయించినపుడు దానిని ఎవరికీ అంకితమీయలేదు. ఆ తర్వాత దీనిని బాపూజీ అనుచరుడు, తన జీవితాన్ని సేవాదీక్షతో నడిపినవాడైన శ్రీ ఎర్నేని సుబ్రహ్మణ్యం గారికి అంకితంగా తుమ్మల వారు సమర్పించారు.

'ఆత్మకథ' కృత్యాదిలో భరతమాతను శ్రీ తుమ్మల వారు ఈ విధంగా కీర్తించారు.

'వీరుల్ త్యాగలు దేశభక్తులు జగద్విఖ్యాతకీర్తి ప్రభా
శ్రీరోచిష్ణులు బుద్ధ శంకర శివాజీ గాంధి గంగాధరా
న్సారీ ముఖ్యులు పుత్రులే జననికిన్ జన్మించి ర గ్గౌరవా
ధారన్ భారతమాత నెంతు జరితార్థత్వంబు నర్థించుచున్'

తర్వాత ఇష్టదేవతా నమస్కృతి, గురుస్తుతి, పురాతన కవి పుంగవస్తుతి కుకవి నిరాకృతిని చేసి ఇంచుకవంశ వర్ణన చేశారు.

పద్యరచన యొక్క ఆవశ్యకతను, పద్యానికున్న ప్రత్యేకతను తుమ్మలవారు ఈ విధంగా పేర్కొన్నారు.

'పద్యంబు సర్వకవితల కాద్యంబై గానబద్ధమై శ్రుతిహితమై
హృద్యంబై నియతంబన, వద్యంబై లెస్సతోడువడు ధారణకున్ !

గురుశుశ్రూషాదులచే పొందబడిన విజ్ఞాన మాధారంగా బాల్యం నుండి పెక్కు కావ్యాలు వ్రాసినను తృప్తి కలుగకపోవుటచే ఒక మహాకావ్యాన్ని రచించాలని నిశ్చయించుకొన్నారు.

తెలుగు వారికి గద్యము చదువుటకంటె పద్యము చదువుటయందే ఆసక్తియని పలికి ఆకారణముననే తెలుగు సాహిత్యమునందు కొల్లిటి నుండి పద్యపుగృతుల్ ప్రజలన్ దనియించి గౌరవాభ్యుల్లసితంబులై వెలయుచున్న'వని తుమ్మల వారు తన పద్యరచనను సమర్థించారు.

తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు రచించిన 'బాపూజీ ఆత్మకథ పద్యకావ్యం 41 గద్యపద్యాలతో గూడిన ప్రస్తావనతో ఆరంభమైంది. గాంధీ గారు తాను వ్రాసిన ఆత్మకథకు 'సత్యాన్వేషణలో నా అనుభవాలు' (My experiences with truth) అని పేరు పెట్టారు. తుమ్మల వారు తాను వ్రాసిన ప్రస్తావనలో సత్యస్వరూపాన్ని సత్యవాక్కుల విశిష్టతను వివరించారు. ఆ తర్వాత మొదటిభాగంలో 25 శీర్షికలు, రెండవభాగంలో 29 శీర్షికలు, మూడవభాగంలో 23 శీర్షికలు, నాల్గవభాగంలో 47 శీర్షికలు, ఐదవభాగంలో 44 శీర్షికలు తుమ్మల వారిచేత 'ఆత్మకథ'లో ఉంచబడ్డాయి. ప్రథమభాగంలో మొదటి శీర్షిక జన్మాదికము.

'కలదుగదా ! భరతోర్వీ తిలకంబగు ఘూర్జరాఖ్యదేశము; దానన్
దులలేని పేరు పెంపుల జెలువొందు "గతియవాడు" సిరికింగుదురై

అనెడి పద్యంతో ఆరంభమైంది.

బాపూజీ స్వీయ చరిత్రను ఆయన మాటలలోనే మధుర పద్యకృతిగా మార్చి వ్రాయుటం తుమ్మల వారి ప్రతిభకు తార్కాణం. ఈయన జాతీయావేశము దేశభక్తి కలవాడు కనుకనే బాపూజీ, ఆత్మకథను ఆత్మకథగానే పద్యకావ్యంగా గూర్చి ఆంధ్రభాషలో ఈ కావ్యానికి తద్వారా తనకు ప్రత్యేకస్థానాన్ని ఆర్జించుకొన్న అభినవ తిక్కన తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు.

బాపూజీ ఆత్మకథ పవిత్రమగు ఇతివృత్తమే కాని దీనియందు కవిప్రతిభను ప్రదర్శించుటకై వెసులుబాటు తక్కువ. గాంధీ యేమాటను తనను గూర్చి చెప్పునో ఆ మాటనే యథాతథంగా పద్యంలో బిగింపవలెను. ఏ శబ్దము హెచ్చినను అతిశయోక్తియగును.

ఇటువంటి కావ్యములలో కవి యెంత సమర్థుడైనను కృతార్థుడగుటకు అవకాశం చాల తక్కువ. దీనికి సాహసించి ఆరంభించుటలో ఈ కృతికర్త యాత్మ విశ్వాసం ప్రకటితమైంది. ఈ ఇతివృత్తమును కావ్యవస్తువుగా స్వీకరించుటలో తుమ్మల వారికి బాపూజీపై గల భక్తిశ్రద్ధలు తెలియుచున్నవి.

"నీపల్కులు విశ్వతమో
దీపంబు లఖండసత్యధీ రూపంబుల్
నా పల్కులనిడి నేటికి
బాపూజీ ! శాంత పట్టభద్రుడనైతిన్" అను పద్యము దీనికి ఉదాహరణము.

బాపూజీ ఆత్మకథలో చివరి శీర్షిక 'స్వస్తి'. ఇందులోని చివరి పద్యములు ఇవి:

'ఈ వినయప్రాప్తికి బర, మావధి నాదగు నహింస; యవ్వినయములే
కేవాడును ముక్తుడుగా డీవాకున కనుభవంబ హేతూద్ధమగున్
ఏతాదృగ్వినయమునకు, జోతలు చెల్లింతు నిట్టి సుగుణమునేలన్
జాతును జగదాధృతి, నీ చేత నికన్నిలిపి స్వస్తిసెప్పెదనెలమిన్ !

ఈ 'ఆత్మకథ'లో బాపూజీ జననం నుండి సహాయనిరాకరణోద్యమానికై నాగపూరులో జరిగిన సభవరకు గల జీవిత చరిత్ర కలదు. బాపూజీ జీవితమున ప్రతిఘట్టము నొక్కొక సత్య నిరూపణ చేయును. అవి మన భారతీయులకే కాదు విదేశీయులకు కూడ ఆచరణీయములు, నిత్యపారాయణములు. కావ్యములో మొత్తమున చిన్నపద్యముల సంఖ్య ఎక్కువ. కందము, తేటగీతి, ఆటవెలది నడపుటలో తుమ్మల వారు సిద్ధహస్తులు.

గాంధీనౌకా యాత్రలో

"రంగత్తుంగ తరంగాళి జెలంగుచుండె రత్నాకరము
ప్పొంగుచునేనావిరి పడవంగట్టెక్కితిని మిత్ర వర్గముమెచ్చన్"

కందపద్యరచన ఎంతో అందంగాసాగింది. బాపూజీ తన చేతివ్రాత బాగా ఉండనందుకు ఎంతగానో విచారించేవారు. విద్యార్థిలోకానికి సూచనగా ఆయన ఇలా అంటారు.

"ముద్దుగుల్కు నాణిముత్యాలపోలిక
వ్రాలు వ్రాయునేర్పువడయు కొఱకు
నన్నుజూచి యెల్ల పిన్నలు శ్రద్ధవ
హింత్రుగాక కడు రహింత్రు గాక"

ఇచ్చిన మాటను తప్పనివాడు తన కుమారుడైన గాంధీ అని భావించి ఆతని తల్లి పుత్తలీబాయి గాంధీచేత "మాంసమును మెక్క మద్యంబు మరగనొల్ల, నంగనను దాకనని యతండపుడు మూడు బాసలాడించె". నవ్వలనాసవిత్రి, సమ్మతింజూపె మత్ప్రయాణమ్ముపట్ల సీమకు వెడలి యెన్నియిడుములనైన బడి తల్లికిచ్చిన వాగ్దానమును నిలబెట్టుకొని సీమ నుండి తిరిగివచ్చి తల్లికి ఆనందంగా తెలియచేద్దామని భావించిన గాంధీకి తల్లిదర్శనముకరవైపోయింది.

'నాకుంబిన్నటగోలె ముద్దుమెయి నానాధర్మముల్ నిర్మల
శ్లోకులుపోయిన పోకడల్గఅపి నాలో వింత యాస్తిక్యమున్
రేకెత్తించిన సాధుశీల జనయిత్రిం గొల్చిపాపాగ్నికి
లాకుల్యల్ తెగటార్పనైతి విధియేలా మారునంచేడ్చితిన్"

అని దుఃఖపడినాడు.

బాపూజీ యొక్క స్వాతంత్ర్య వాంఛను తుమ్మల వారు ఈ విధంగా ప్రకటించారు.

త్రాసునం బొక్కమై స్వతంత్రను నిల్పి
వేయి పాండిత్యముల నొందు చాయనిలిపి
తూచునప్పుడు ప్రేకువ యేచి స్వేచ్ఛ
దెసకములు చూపునంట పెంపెసగుమాట.

భారతీయులందరికీ నిజమైన శాంతి ఎప్పుడుకలుగుతుందో వివరిస్తూ బాపూజీ ఇలా భావించినట్లు తుమ్మల వ్రాశారు

మారుబట్టలేక మానమ్ము నిల్పుకో
దగిన తెరవులేక తల్లడిల్లి
పనికిరాని ప్రాత తునుకలతోనిల్చు
నింతిలేనినాడె శాంతి మనకు" అంటారు ఈయన.

తాను రచించిన గాంధీజీ ఆత్మకథను గురించి తుమ్మల సీతారామమూర్తి ఇలా అన్నారు. " నా కృతులన్నింట నుత్తమము, పవిత్రమునైన యీ కావ్యము నా సారస్వతానుభూతికి, నా తెలుగుదనమునకు మూదలగా రూపెత్తుట నా భాగ్యమని తలంతును."

బి) మహాత్మకథ: బాపూజీ 'ఆత్మకథ' తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారిచే చేయబడిన అనువాద రూపమైన పద్యకావ్యము. గాంధీజీ రచించిన స్వీయచరిత్రకు అనువాదంగా ఈ రచన సాగింది. ఆ తర్వాత తుమ్మల వారు రచించిన పద్యకావ్యం 'మహాత్మకథ'. 'ఆత్మకథ' గాంధీమహాత్ముడు తానుగా చెప్పుకొన్న రచన. ఇది ఆయన సత్యాన్వేషణ. 'ఈ ఆత్మకథను సహాయ నిరాకరణోద్యమంతో ఆపిన గాంధీమహాత్ముడు ఇక్కడ నుండి నా జీవితంలో జరిగిన విషయాలలో ప్రజలకు తెలియనివి లేవు' అని ముగించారు. ఇందులో 1921 వ సంవత్సరం వరకు నడచిన తన బ్రతుకును గాంధీ గారు స్వీయచరిత్రగా వ్రాసుకొన్నారు.

బాపూజీ జీవిత చరిత్రలో జరిగిన కొన్ని సన్నివేశాల వరకే 'ఆత్మకథ' వివరిస్తుంది. ఇది ఒక అసంపూర్ణమైన రచన. బాపూజీ జీవితాన్ని ఆమరణాంతం జాతికి తెలియజేయటానికి వ్రాసిన కావ్యం 'మహాత్మకథ'. 'ఆత్మకథ' గాంధీగారి సత్యాన్వేషణ. మహాత్మకథ ఆయన సత్యాచరణ, స్వరాజ్య సంపాదన యత్న ఫలితాల వ్యాఖ్యానం. 'ఆత్మకథ అనువాద గ్రంథం 'మహాత్మకథ' స్వతంత్ర కావ్యం.

మన భాషలో 'మహాత్మశబ్దంతోపాటు మహానుభావులు, మహామహులు, మహాశయులు, మహోదయులు మొదలైన శబ్దాలు చాలా ఉన్నాయి. కాని 'మహాత్మ' శబ్దంతో సమానమైన పదం మరొకటి లేదు. మహాత్మ శబ్దము గాంధీశబ్దానికి పర్యాయపదంగా, యోగరూఢంగా లోకమంతటను వ్యాప్తమయ్యింది. 'మహాత్మ' అనగానే గాంధీజీ అను అర్థము రూఢియైంది. గాంధీగారి ఆత్మమహత్త్వమును గుర్తెరిగిన లోకమే కాలక్రమంలో ఆయనను మహాత్ముడని వ్యవహరించింది. లోకోత్తరమైన గుణాలన్నిటికిని మూలమైన ఆత్మమహత్త్వమును బట్టియే గాంధీగారు మహాత్ములైనారు.

'మహాత్మకథ' పేరుతో తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు రచించిన పద్యకావ్యం లాల్‌బహద్దూర్‌శాస్త్రి గారికి అంకితం చేయబడింది. లాల్‌బహద్దూర్‌శాస్త్రి గారు గాంధీ గారి శిష్యులలో గణనీయుడైన మహనీయుడు. 'సత్కృతి' అనెడి శీర్షికతో 65 పద్యాలను అంకిత పద్యాలుగా తుమ్మలవారు వ్రాశారు.

సత్కృతమున్ మహాత్మకథ నీ కావ్యంబు నీ కంకితంబొనరింతున్ - ఈ పాలి నీకుగా కెవనికిచ్చెద - ననిపల్కి, లాల్‌బహద్దరు శాస్త్రి గారికి సమర్పించారు తుమ్మల.

'ఇది మహాత్మకథా ఖ్యానెసగు నాత్మకథను దెనిగించినుతిగన్న కవి మహాత్మ కధను వర్ణింపవలెకదా ! కర్తమిట్టి, దవుట నమకట్టి నాడనీ కవికిపుడు అని 'మహాత్మకథారచనకు ప్రకమించినారు తుమ్మల.

పలికెడిది గాంధికథయట, పలికించెడివారు తెనుగు బ్రజలట దీని
బలికిన మాటట యౌనట, పలికెదనికనొండు మఱచిబాపు చరిత్రన్.

అని పోతనామాత్యుడు తన ఆంధ్రమహాభాగవత రచన సమయంలో
"పలికెడిది భాగవతమట పలికించెడివాడు రామభద్రుండటనే
బలికిన భవహరమగునట" అని పలికినట్లు తాను పలికి గాంధీమహాత్ముని కథకు పరమ పూజ్యత్వాన్ని ఆపాదించారు.

'మహాత్మకథ' నాలుగు భాగాలుగ రచింపబడిన పద్యకావ్యం. మొదటి భాగం 1919 రౌలటు చట్టానికి సంబంధించిన విషయంతో ఆరంభమైనవి. రెండవభాగంలో 1930 వ జరిగిన ఉప్పుసత్యాగ్రహం, 'హరిజన' పత్రికావతరణము, ద్వితీయ ప్రపంచయుద్ధము మొదలగు విషయాలను, మూడవభాగం 1940 నుండి ఆరంభమై 'క్విట్ఇండియా' ఉద్యమం, కస్తూరిబాయి నిర్యాణం, బెంగాల్‌లో బాపూజీ పర్యటన మొదలైన విషయాలను, నాలుగవభాగంలో 1947 నాటిసంఘటనలు 1948 లో గాంధీ నిర్యాణం మొదలైన విషయములు వివరింపబడినవి. ఆ తర్వాత దీనికి అనుబంధంగా 1948 ఫిబ్రవరిలో 'అమరజ్యోతి' అనుపేర గాంధీజీ మరణవార్త విని దుఃఖపూరిత మనోభావనతో తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు 55 పద్యాములను రాశారు.

'మనుజుడవుగావు నీవు కోమటివిగావు బడలిపోయిన భారతీయుడవుగావు
కావుగాంధివి లోకలోకములవెల్గు జావు నిరవధి కామరజ్యోతి వోయి !
'పతితజగత్సముద్ధరణ భారము నేదలదాల్చి ధాత్రిపై
బ్రతికిన యన్నినాళ్లు పలుభంగుల గర్మము లాచరించి
తుటతుదకు నిర్మమత్వము కడల్కొన బంధములూడ్చి భారతీ
యతకు మెఱుంగు పెట్టిన మహాత్మ ! భవత్కథమ్ముమ్ము దేర్చుతన్.
అని పలికి తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు 'మహాత్మకథను ముగించినారు.

1.6 తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారి ఖండకృతులు

తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు అనేకములైన ఖండకావ్యాలనే కాక వివిధాలైన పత్రికలకు, సంపుటాలకు పలుశీర్షికలతో ఖండికలను వ్రాసినారు. ఈయన రచించిన ఖండకావ్యములనేకములు ప్రజాదరణకు గురియైనవి. 1919 లో వీరు రామశతకాన్ని, రామలింగేశ్వర శతకాన్ని రచించారు. 1921 లో మహాత్మగాంధీ తారావళి, 1923 మాహేంద్రజననం (నాటకము), 1923 లో రామకృష్ణస్మృతి, 1930 లో ఆత్మార్పణం, 1938 లో రాష్ట్రగానం, 1942 లో ధర్మజ్యోతి, 1943 లో పతిగపంట, 1949 లో తపస్సిద్ధి, 1955 లో శబల, ఉదయగానం, 1961 లో సర్వోదయ గానం, 1961 లో గీతాదర్శం, 1964 లో పతిగపంట, 1967 లో సమదర్శి 1973 లో నాకథలు, 1976 లో ఎక్కట్లు, 1978 లో హనుమాన్ చాలీసా, 1981 లో సందేశసప్తశతి, 1983 లో కదంబకైత, 1987 లో గాంధీగానము, 1993 లో చక్కట్లు, 1994 లో దివ్యజ్యోతి అనెడి ఖండకావ్యాలను రచించారు.

తుమ్మల శతజయంతి ఉత్సవ సంఘం, గుంటూరు వారు తెనుగులెంక తుమ్మల సమగ్రసాహిత్యం అనుపేరు నాలుగు సంపుటాలను ప్రచురించారు. ఇందు ప్రథమ సంపుటం బాపూజీ 'ఆత్మకథ'కాగా రెండవది 'మహాత్మకథ' మూడవ సంపుటంలో తుమ్మలవారు రచించిన 10 ఖండకావ్యాలు నాలుగువ సంపుటం నందు 15 ఖండకావ్యాలను ప్రచురించారు. గుంటూరులోని జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామి చౌదరి కళాశాల ప్రాంగణంలో తుమ్మల సీతారామమూర్తి సాహిత్యపీఠము ఏర్పాటుగావింపబడి సాహితీ సమాలోచనలకు ఉత్సాహ, ప్రోత్సాహములను కల్పించుచున్నది.

ఎ) ఆత్మార్పణము: ఇది 190 గద్యపద్యాలతో గూడిన ఖండకావ్యం. ఆంధ్రమహాభారతంలో తిక్కనసోమయాజి రచించిన 'లుబ్ధకపోతోపాఖ్యానం' 34 గద్యపద్యాలతో కూడిన కథ. తుమ్మల వారు 1928 మే నెలలో ఒక సాయంత్రం మిత్రులతో షికారు వెళ్లి ఊరిబయట పచ్చికబయళ్లలో ముచ్చటలాడుతున్నప్పుడు ఓ ఎఱుక ఒక పెంటిగువ్వను చంపగా ఆ విషాద చేష్టను చూచి వీరి మనస్సు వేదనాభరితమయ్యింది. ప్రక్కనున్న స్నేహితులు తుమ్మలవారిని ఈ ఇతివృత్తంతో ఖండకావ్యాన్ని వ్రాయమని పురికొల్పారు. ఆ ప్రేరణ 'ఆత్మార్పణం' కావ్యరూపాన్ని సంతరించుకొన్నది. తరువాత 'భారతి' సాహిత్యమాస పత్రికలో ప్రచురింపబడి వ్యాప్తికెక్కింది. ఈ ఇతివృత్తాన్నే

గ్రహించి వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు 'కపోతకథ'ను గద్యపద్యాలతో రాశారు. తుమ్మలవారు తమ 'ఆత్మార్పణము' కావ్యాన్ని మరణించిన తన భార్యకు అంకితంగా సమర్పించారు. ఆమెనుస్మరిస్తూ

'నీకు - సాధ్వీవతంసవౌ నీకు - నిర్భ, రాత్మగౌరవ సంపూర్ణవైననీకు
నిర్మల ప్రేమ చిహ్నమైనివ్వటిల్ల, నంకిత మొనర్తు నీకృతినందుకొమ్మ.

అంటారీయన. 'ఆత్మార్పణం' కావ్యకథ చాలా ఉదాత్త మహనీయమైంది. పక్షులను వేటాడి చంపి తన జీవనాన్ని కొనసాగిస్తున్న ఒక బోయవాడు ఒకనాడు తీవ్రమైన జడివానలో అడవిలో చిక్కుకొనిపోయాడు.

'దుర్గమారణ్య మదిగాక దుర్దినంబు వెండియుం జడివానపైపెచ్చుమాస
నల్లవో । యేమి సెప్పెద నాటిరేయి, కాటగ్రమ్మిన చిమ్మచీకట్లు పేర్మి

ఆ చీకటిలో, జడివానలో, చలిగాలి తాకిడికి తట్టుకోలేక ఆ బోయవాడు మరణభీతిని పొందాడు. ఆ స్థితి తాను చేసిన పాపాలకు ఫలితమనుకొన్నాడు

కట్ట దయ వీడి యీపాడు పొట్ట కొఱకు, నింతవఱకెన్ని పుల్గులనేసిచంపి
జంట లెన్నిటి నేడ్పించి యుంటి, కడకు గుడువంగ వలదెతత్కలుష సలము

అని వేదన పొందాడు. ఒక మఱ్ఱిచెట్టు మొదట గల కటికరాయి మీద ముడుచుకొని పడుకొన్నాడు. ఆ చెట్టు తొర్ర ఒక పావురముల జంటకు నివాసస్థానం. ఆడు పావురం మేతకై గూడ విడచి వెళ్ళి తిరిగిరాలేదు కారణం ఆ బోయవానికి బందీగా చిక్కింది. మగపావురం తన పెంటి పావురం తిరిగి గూటికి రానందుకు విచారించటం మొదలుపెట్టింది. పరిపరివిధాలుగా తలపోసింది. జీవించి ఉన్నట్లయితే ఆ సమయానికి తన వద్దకు వచ్చి ఉండేదని అప్పటికి బ్రతి లేదేమో అని విలపించింది. విధివిలాసమనుకొన్నది. తమ దాంపత్యాన్ని స్మరించింది.

అఱలేని కూర్మిపేర్మిం, బొరపొచ్చము లేనిడెందము జూపినమం
గరమునలరించితి గదా, గరితా ! నిన్నెట్లుమఱవ గలవాడ నికన్'

అని ఆమె ప్రేమను, మందస్మిత సుందర వదనాన్ని తలచుకొని ఆమె లేనిచో తన ప్రాణములు నిలువవని పలికింది.

మగపావురం యొక్క మానసిక స్థితిని, తన ప్రియురాలిని గూర్చి విలపించిన రీతిని తిక్కన ఒక్కసీసపద్యంలో మాత్రమే చెప్పగా అభినవ తిక్కన తుమ్మల వారు 13 చక్కటి పద్యాలలో చెప్పారు. ఈ పద్యాలలో ఆలుమగలు అన్యోన్యతను, సఖీ వియోగాన్ని మనోహరంగా వర్ణించారు. ఇవి కథాసందర్భానికేకాక, తుమ్మలవారి వ్యక్తిగత జీవితానికి కూడా చక్కగా అతుకుతాయి. అందుకే ఈ రచనను తన తొలి అర్ధాంగికి అంకితమిచ్చారు.

తన భర్త తన పరోక్షంలో తనపై ప్రకటించిన ప్రేమను తెలిసికొని బోయవానికి బందీగా ఉన్న ఆడపావురం తన జన్మధన్యమైందని పులకించింది.

పతిమదికి నింతయెక్కిన యతివగదా పుణ్యవతి ప్రియాలాపములీ
గతి వినగాంచితి జన్మము కృతకృత్యంబయ్యెనాకు గెలిచితి జమునిన్ అని అనుకొనినది.

తనను రక్షించమని బోయవాడు వనదేవతలను, వృక్ష, విహంగ, మృగాలను ప్రార్థించాడు. ఆ విధంగా ఆ పావురాలకు శరణాగతుడయ్యాడు. బందీగా ఉన్న ఆడ పావురం తన మగ పావురంతో

'శరణము ఉన్నవాడు నిజశాత్రవుడైనను వానికెంతయుం
గరుణ దలిర్పబ్రోచుటయకర్జము నత్తమ ధర్మమంచు స
తు .. ఏములు పల్కుచుండురిది బుద్ధిదలచి కిరాతుపీ..ని నా
దరమున జూడవయ్య చలితాకున కెంతయు దల్లడిల్లడిన్'

ఆనాడు తెలుగు మాగాణి అంతా ప్రతిధ్వనించింది 'పీఠిక'లో తుమ్మల వారిని గూర్చి కవిసమ్రాట్ విశ్వనాధ్ సత్యనారాయణ గారు ఈ విధంగా వ్రాశారు. "ఈ కవి స్వస్థాన వేషభాషలయందు పరమాభిమాని. ఈయన ఇంగ్లీషు గిట్టదు. తెలుగు బాషయే కావలయును. పరదేశీయుల వేషం పనికిరాదు. ఆంధ్రుడాంధ్రునివలె కనిపించవలెను. పేర్వాంధ్రుల వేషం మారినచో వాడాంధ్రుడుగా కనిపించడు ఆంధ్రుడు ఉత్తరము గూడా తెలుగులో వ్రాయవలెను. ఇట్లే తెలుగువాని వేషమును గూర్చి కూడ ఎన్నోచోట్ల స్వాభిమానంగా వ్రాయబడినది. వేషభాషలయందనాంధ్రమైనది తిరస్కరింపబడింది, వెక్కిరింపబడింది, అసహ్యించుకొనబడింది.... అనాంధ్రునియందు, ఆంధ్రవిరోధి యందు ఈ కవి ప్రచండకోపి. ఆంధ్రులలో కులతత్వాలే ఆయనకు గిట్టవు. ఈ కవికి కుల భేదబుద్ధిలేదు. ఆంధ్రదేశములో నున్న సర్వమేధావులును - అతడు బ్రాహ్మణుడో, కమ్మయో ! కాపో, రెడ్డో అందరును ఆదరణీయులు."

తుమ్మలసీతారామమూర్తిగారు 'జోహారు'(గేయము)లో ఇలా వ్రాశారు

తెలుగు తల్లీ! నీకుజోహారు
దేశమాతా!నీకు జేజేలు
నినుజూచి నిమబాడి నిమగోల్చు వేళ నా
కనులాణిముత్యాల గనులుగానగు నహో
తెనుగుతల్లీ నీకు జోహారు.
దేశమాతా!నీకు జేజేలు
కుటిలశాత్రవకోటి గుండెలో నిదురించి, యిటుసేతువటుగంగమెల్లగా జగమేలే
నటరాజకంధరారాన్నైల్యమ్మునడగించు, పటకీర్తి పెంచెనీపట్టి యెంతటివాడో.
ఏ పుణ్యలేశమ్మునాపాలిదాయెనో,నాపూజకేలోకనాథుండుంపొంగెనో
నీపావనోదారశ్రీపరంపరలలో, నీపధార్చకులలోనేనొక్కడనైతి"
తెలుగువారి పరాక్రమాన్ని, వైభవాన్ని ఇలా తెలిపారు.
కలదోయి! తెలుగుజోదుల తుటారికటారి చెలరేగిపగఆజేల్చినదినంబు
కలదోయి! తెలుగురాజులు గంగగట్టుపై,దీండ్రించిపడగలెత్తనదినంబు
కలదోయి! రేవువేవుల దెలుంగు సరంగు, పెపగిలంగర్గుదింపినదినంబు
కలదోయి! తెలుగుపద్యాలవెలంది-వెలందివెలుగులెల్లెడల బర్వినదినాబు
కలదు కలదోయి! తెల్లప్రెగ్గడలుమన్ను, మిన్నుతాళంబు నైచిపేర్గన్నదినంబు'

అని ప్రాచీన తెలుగు వైభవాన్ని తెలిపి

'పేటినీ పాటునెంచి కన్నీటి నిడకు, నిలుచునేకాల మొకరీల దెలుగుబిడ్డ' అని పల్కి మరల మంచిరోజులు రాక మానవని ఊరడించారు. త వైభవాన్ని భావించక పరవేషభాషలపై వ్యామోహంతో ఉన్న తనజాతి జనులను ఈ విధంగా భావించాడు.

సీ. పరవేషభాషా సపర్యతారకమౌట, నాంధ్రత్వమే సగంబడగిపోయె
పరఖడ్గమునకు లోబడి జోహారులువెట్ట, స్వాతంత్ర సమపేక్ష జాణిపోయె
కులతత్వములు చుట్టుకొని యీర్ష్యలకు దింప, నైకమత్యము సర్వమాటిపోయె
అసమర్ధతాపంకమందు బ్రుంగుటజేసి, మెట్టవేధాంతముల్ మీటిపోయె
నలగిపోయిన యీనాటి తెలుగుబిడ్డ కేమిం సందేశమిత్తు తల్లీ, తమన్ను
విడుచుచున్నది యిప్పుడెరవంత, ఉద్ధరింపుమువీని సద్బుద్ధులోసంగి,

అని తెలుగు తల్లిని ప్రార్ధించారు తుమ్మల. జాతి, కుల , మతాలనే శత్రువులు దేశంలో అంతర్గాగంగా ఉండదేశాన్ని అధఃపాతాళానికి త్రొక్కేస్తున్నాయని భావిస్తూ ఈవిధంగా పోతనామాత్యుని భాగవత పద్యపురీతిలో పలికారు.

“ఇంతింతైరిపులింతయై మఱియు దామింతై నభోవీధిపై
నంతైతోయరదమండలాగ్రున కల్లంతైప్రభారాశిపై
నంతై చంద్రుని కంతయైధ్రువునిపై నంతై”నకాలాననీ
యంతర్యుద్ధ మరిప్రదాయకముగాదా జాతికిన్ నీతికిన్ ”

ఉమ్మడి మద్రాసు రాష్ట్రంలో ‘అకలంకంబగు నాంధ్రసంస్కృతికి నేడాధారమేలేదని వాపోయిన తుమ్మలవారు “ తెలుగు తల్లికిదేజంముల్ తెచ్చు కొఱకునడుము గట్టడురాష్ట్రంబు వడయుకొఱకు’ అని ప్రబోధించారు. మనల్ని ఎవరు పాలిస్తేంఏం? మనం ఏవిద్య నేర్చుకొటేయే? అని పలికే తెలుగువారిని చూసి తుమ్మలవారు ఆ నిర్లిప్తతను అసహ్యించుకొన్నారు.

వేసమెటున్ననేమి పరవిద్యలకన్ బరజాతికిన్
దాసులమైననేమి పరతంత్రతపోకకు దీనికేమిసా
వాసమటంచు ఱంకెలిడు వారికి జీరికిరాని పిచ్చిస
న్నాసులకిమ్ము తల్లి!కరుణారతి నించుక మానవత్వమున్

అలాగని ఆంధ్రులందరును అసమర్థులు, అవివేకులుకారని ఆంధ్రసోదరుల లక్షణాన్ని యీవిధంగా కీర్తించారు తుమ్మల.

చావున కిన్నడున్ మదిన్ జంకరు యాచకదైన్యబారమున్
మోవగలేరు నీచులకు మ్రొక్కరుచిక్కరు నిత్యకౌతుక
శ్రీవిభవాభిరాములు విశిష్టయశోభిరతుల్ స్వతంత్రతా
సేవకె ధారవోయుదురు జీవధనంబుల నాంధ్రసోదరుల్.

తెలుగు వాడు ఒకనాడు ‘కొమ్ముదిరిగిన వారలే కొలువుసేయ దిక్కు లొత్తిన మొనగాడు! తెలుగుటెక్కెము పాటలీపురస్త్రీ కభరీభరమ్మున సుప్తబకమై నాట్యమాడిందొకనాడు. తెలుగువాడు ఉత్తమోత్తమధర్మ నిర్వాహకుడు. ఇరుగుపొరుగు వారలకాచార్యుడు. అతిలోకమతుడు. తెలుగురాజులకథలు కండలను కదిలిస్తాయి. విశ్వరంగమ్మపై ఱొమ్ము విఱిచి నిలిచే‘లా చేస్తాయి. నిన్నమొన్నటి తెలుగువారల ప్రతిభాపాటవాలు, త్యాగమయజీవితాలు. కళాహృదయాలు, తెలుగు ఆడపడుచుల శీలసంపద, శౌర్యప్రతాపాలు మాసిపోనివి ఇటువంటి బిడ్డలను కన్నదా. యీ తెలుగుతల్లి అని జగం ఆశ్చర్యపోతుంది. మరి ఈనాడు వారిని గూర్చి చెప్పేవారేరి? ఈ ఎరుకలేని తనం ఎంతో దుస్థితిని కల్పిస్తున్నదని తుమ్మలవారు వాపోయారు. పూర్వసంస్కారదూరుడైన తెలుగువాడికి పూర్వస్థితిని వివరించవలసిన అగత్యం ఎంతైనా ఉందని భావించిన తుమ్మలవారు పూర్వాంధ్ర వైభవాన్ని విస్పష్టంగా,వివరణాత్మకంగా ఈ ఖండకావ్యంలో విరచించారు.

“సకలాంధ్రంబొకరాష్ట్రమై చతురతా సంపన్నతాధన్యమై
సుకవీంద్రస్తుతిపాత్రమై శతకళాశుద్ధాంతమై కాంతమై
కకుబంతంబులనెల్లనీ జయపతాకల్ నిల్పులగ్నంబుచెం
తకువచ్చెన్ నిటలాక్షుడట్టు పడినన్ సాగింతుమీపంతమున్’

సమగ్ర ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణకై అఱ్రులు చాచి తాననుకొన్నది సాధించక తీరదని పల్కి తెలుగుతల్లికి రథోత్సవం చేసిన తుమ్మలవారు వచ్చిన రాష్ట్రమున్ దెలుగువారు పరస్పర సేహృదమ్ములన్

మచ్చయొకింతలేని ఋజుమార్గములన్ నడపింత్రుగాక!వా
రచ్చ తెలుగులైకెలకులందలి సీమలపాలి విందులై
హెచ్చినకల్మితోడ సుఖియింతురుగాక !యశఃప్రశస్తులై

అని ఆశీస్సునొసంగినారు.

తెలుగువారిని ఒకటిచేసేది వారు మాట్లాడే భాష. మాతృభాషాభి మానం లేనప్పుడు మాతృదేశాభిమానం వృద్ధి పొందదు. అందువలననే ముందుగా తెలుగుభాషాభిమానం అందిరిలో కలగాలని తుమ్మలవారు కాంక్షించారు.

తుమ్మల సీతారామముర్తి గారి 'రాష్ట్రగానానికి పూర్వమే ఆయన సమకాలికులైన రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు, విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారు జాషువాగారు ఆంధ్రత్వాన్ని ఎలుగెత్తిచాటారు. తత్పురానైభవాన్ని కీర్తించారు. ఈ నలుగురు కవుల లక్ష్యమొకటే అయినా వారవలంబించిన మార్గాలువేరు. రాయప్రోలు వారును, జాషువాగారును ఆంధ్రులపురావైభవాన్ని అనేక రకాలుగా కీర్తించారు. విశ్వనాధ సత్యనారాయణగారు ఆంధ్రుల చరిత్రలోని తమ కిష్టమైన ఘట్టాలను స్వీకరించి రసభావబంధురంగా కావ్యాల్ని నిర్మించారు. తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారి 'రాష్ట్రగానం' ఖండకావ్యంలో వారి దేశభక్తిని, ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమానికిని అవినాభావ సంబంధంగలదు. ఆ ఉద్యమ పరిణామాల్ని విపులంగా, క్రమబద్దంగా తుమ్మల వారు తమ కావ్యంలో వివరించారు. రాష్ట్రగాన సారమంతా ఈ కంద పద్యంలో ఇమిడిఉంది.

"ఆంధ్రుడవై జన్మించితి, వాంధ్రుడవై యనుభవింపుమీయుర్విభావం
బాంధ్రుడవై మరణింపుమి, ఆంధ్రత్వములేని బ్రతుకు నాసింపకుమీ'.

ఆంధ్రుల గత చరిత్రలోని వైభవాన్ని తెలియజేయటానికే ఆంధ్రపురావైభవకీర్తనం, మహోన్నతము. మహోజ్జ్వలతేజస్సంపన్నమైన ఆంధ్రజాతి యందునీవు జన్మించావు. పూర్వవైభవాన్ని స్మరించి భావివైభవానికి శ్రమించు అని చెప్పడమే ఈ ఖండకావ్య ధ్యేయం. ఈ ఖండకావ్యంలోఎన్నో అమూల్యరత్నాల్లాంటి పద్యాలను తుమ్మలవారు సృష్టించారు. ఆంధ్రభాషాభిమానాన్ని రెచ్చకొట్టటానికి తుమ్మలవారు రాసిన పద్యాలలో ఆంధ్రత్వాన్ని తప్ప దేనినీ సహింపని ప్రబోధమున్నప్పటికీ అది తిరస్కార్యముకాబోదు. కొన్ని సందర్భాలలో భావప్రకటనలో తీవ్రత తప్పదు. స్వరాష్ట్రాభిమానాన్ని, స్వజాత్యనురాగాన్ని ప్రబోధించి ఆభావములు గుణములే కాని దోషములుకావు. విపరీతార్థాలను తీయకపోయినచో ఈ పద్యములను తుమ్మలవారెంత ఆవేదనకులోనై రచించారో విశదమగుతుంది. శ్రీ తుమ్మలసీతారామమూర్తిగారు ఆంధ్రత్వమునకేపాటి హానికలిగినా, ఆంధ్రుల కేపాటియవమానము కలిగినను సహింపలేరు. అందులకే రాష్ట్రగానం'లో తీవ్రమైన ప్రబోధంతో పాటు తీవ్రమైన నిరసన గోచరించును. తెలుగుజాతి భాషాసంస్కృతులను గురించి 50 సంవత్సరాలకంటే పూర్వం వెలుబుచ్చిన ఆవేదనాత్మకాలైన భావాలు తెలుగుజాతి ఉన్నంత వరకు మార్గదర్శకాలుగానే ఉంటాయి. తెలుగుజాతినంతటిని సమైక్యపరచే 'రాష్ట్రగానం' వంటి ఖండకావ్యాలుయువకుల హృదయాల్లో ముద్రితమైనప్పుడే ప్రాంతీయ విద్వేషాలు సమసిపోతాయి.

కావ్యరచన, ప్రచురణ రెండింటిని సవ్యసాచిలా నిర్వహించిన ఘనత తుమ్మలసీతారామమూర్తిగారికి దక్కుతుంది. తాము రచించిన షుమారు 25 గ్రంధాలను తమ సంపాదకత్వంలోనే తమ పర్యవేక్షణలోనే ప్రచురించారు. రచయితలు తమ గ్రంథాలకు ప్రముఖులచే పీఠికలు, పరిచయాలు వ్రాయించి వాటిని గ్రంథంతో జతపరచడం ఒక సంప్రదాయంగా పాటించారు. తుమ్మలవారు ఈ సంప్రదాయాన్ని కేవలం 12గ్రంధాలకు మాత్రమే పాటించారు. తాము వ్రాసిన పద్యాలకు అవి వ్రాసిన తేదీలను, అవి ఏవి పత్రికలలో ప్రచురింపబడ్డాయో తెలియజేసే విధానాన్ని ఆచరించారు.

9.1.7 తుమ్మలసీతారామమూర్తిగారి మరికొన్ని విశిష్టఖండకావ్యాలు:

ఎ) ధర్మజ్యోతి: 1942 లో తుమ్మసీతారామమూర్తిగారు రచించిన ఖండకావ్యమిది. 6 భాగాలలో 171 పద్యాలలో దీనిని వ్రాశారు. తుమ్మలవారితండ్రి నారయ్యగారి ధర్మనిరతిని తెలియజేసే ఒక యదార్ధగాధ ఇది. ధర్మజ్యోతి కథాస్థలం గుంటూరు జిల్లాలోని చందోలు గ్రామం. ఇది ఒకనాటి వెలనాటి రాజధాని. చందోలు వర్ణనతో ఈ కావ్యం ప్రారంభమౌతుంది. ఆంగ్లేయులు విజయవాడవద్ద కృష్ణానదికి ఆనకట్ట కట్టి ఎన్నో కాలువలు తవ్వించారు. అందులో ఒక కాలవను చందోలుకు పడమట దిక్కున త్రవ్వవలసివచ్చింది. ఆ కాలువను త్రవ్వే ఒడ్డె వాళ్లలో వొకడు నాటిన పలుగుకు ఖంగుఖంగుమని ఏదో తగిలింది. పనివాళ్లకు నూరుబంగారు ఇటుకలు కనిపించాయి. పనివాళ్లు వాటిని పంచుకొని ఆరాత్రి గ్రామంలోని వైశ్యులకు అమ్మజూపారు. ఆ వైశ్యులు అవి బంగారు ముద్దలుకావు ఇత్తడివి అని చెప్పి 4,175 కిలోల బంగారు ఇటుకలను ఆనాడు కేవలం రెండు రూపాయల వెలకట్టికొన్నారు. వేల సొమ్ము రెండు రూపాయలకే దక్కిందని కోమట్లు లోపల పొంగిపోయినా బయటపడలేదు. బంగారు ఇటికలు బయటపడినట్లు తెలిసుకొని అధికారులు చందోలును ముట్టడించి ఇళ్లను

సోదాచేశారు. మూడు బంగారుపు ఇటుకలను కొన్న ఒక పేద కోమటి అధికారుల దాడి గుర్చివిని తనను కాపాడమని నారయ్యను ప్రార్థించాడు. అధికారుల కన్నుగప్పటానికి నారయ్యకు బాకీ నటించి ఆ బంగారు అచ్చుల్ని ధాన్యంతో బాటు గోతాములో పెట్టి ఇచ్చాడు. తర్వాత ఆకోమటికి నారయ్య తాను దాచిన బంగారాన్ని భద్రంగా అప్పగించాడు. ఆమూడు బంగారు ముద్దల్లో ఒకదానిని నారయ్యకు ఇవ్వబోగా నారయ్య ఆకోమటితో

'నింధలేవి లేక నీసొమ్మునీచేత, నిడుముహూర్త మెప్పుడెప్పుడంచు

గలవరించునన్ను గరుణించెనేటికా, రంగసాయి మదికొసంగెహోయి' అని పలికి వాటిని ఇచ్చివేసి తన బరువు బాధ్యతలు తొలగినట్లు భావించిన నిస్వార్థపరుడు నారయ్య. ఆ ధన్నాన్ని ధర్మకార్యాలకోసం వినియోగించమని ఉపదేశించాడు. ధర్మజ్యోతి కావ్యంలో ముఖ్యమైన విషయం ధర్మోపదేశమే మోసంతో సంపాదించిన ఆ ధనాన్ని సద్విని యోగంచేయమని మిత్ర ధర్మంగా నారయ్య బోధించాడు. ఇంతటి సద్ధర్మాన్ని బోధించిన గ్రంధం కనుకనే నారయ్య ధర్మజ్యోతి అయ్యాడు. ఈ కావ్యం విద్వాంసుల ప్రశంసలనందుకోవటమేకాక విశ్వవిద్యాలయాలలో పాఠ్యగ్రంధంగాగూడ నిర్ణయింప బడింది.

బి) పతీగపంట: 1943 లో ప్రచురింపబడిన కావ్యమిది. ఆంధ్రీ, మహతీ, భారతి, ప్రజా మిత్ర మొదలైన పత్రికలలోను, రైతుబిడ్డమొదలైన సినిమాలలోను, రైతుభజనావళి మొదలైన చోట్ల చెదురుమదురుగా పతీగకంకుల్లో వ్యాపించిఉన్న చిన్న చిన్న ఖండికలను ఒక చోట చేర్చి " పతీగపండ" పేరుతో ఖండకావ్య సంపుటంగా తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు ప్రకటించారు. దీనికి కాటూరి వెంకటేశ్వరరావుగారు పురస్కృతి పేర పరిచయమును రాశారు. 1924 నుండి 1943వరకు తుమ్మలవారు వ్రాసిన 45ఖండికల సమాహార సంపుటమీగ్రంథము. దీనిని శ్రీకోసరాజు లక్ష్మయ్య చౌదరికి అంకితం చేశారు. 12-3-1944న నిడుబ్రోలులో జరిగిన కృతి సమర్పణసభలో కవి రత్నకొసరాజు రాఘవయ్య చౌదరి ఇట్లనినారు.

పలుపలుచగ రాలుకంకులనెమట
బతీగపంటయై యింతగొప్పగ ఫలించె
దీర్చివేసిన కుప్పలు నూర్చునప్పు
డెన్నిధాన్యరాసులు మిన్నుదన్నగలవొ!

ఈ గ్రంథమందు కానుక, భారతసవిత్రి, సంక్రాంతి, ఆదర్శవీరుడు, గురుదక్షిణ, ఉద్రేకం, వీరధర్మం, తెల్లుకాంత, హంపీ క్షేత్రం, పలునాడు, మాయూరు, విద్యార్థి, పాదధూళి, స్వతంత్రభారతం, దొరతనం, నేతాజీ, నవభారతి, కాంగ్రెసు, కర్షకుడు, క్షేత్రజీవి, శివకర్షకుడు, లేరు, గోసేవ, చిన్నయసూరి, మొల్ల, ఆస్థానకవి, కవిరాజు, ద్వారమువారు, షష్టిపూర్తి, మాధవపెద్ది, పట్టాభిషేకం, విశ్వదాత, ఓదార్పు, ఆవేదన, వంగభస్మం, చుక్కలు, ముక్త్యాలమాలిక, కూడివేదాంతులు, భజగోవిందమ్, సేవాధర్మం, అవివేకం, కృతమెటుక, తపస్సిద్ధి, విజయవాణి అను శీర్షికలతో వీరి పద్యరచనసాగింది.

ఇందులోని "సంక్రాంతి" ఖండికలో తుమ్మలవారు భావనలో, భాషలో సర్వోత్తమమైన తెలుగునాట భోగభాగ్యాలను, సరససల్లాపాలను, వడతనాగరికతలను కన్నులకు కట్టినట్లు, నోరూరునట్లు చిత్రించారు. తుమ్మలవారు అచ్చమైన రైతుబిడ్డ, నిజమైన తెలుగుకవి పల్లెల సౌభాగ్యాన్ని చిత్రించే సిద్ధహస్తుడు.

సంక్రాంతి పండుగనాడు పల్లెల్లో సరదాసన్నివేశాలను చిత్రించారు తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు. ' మాఱువడించెడి మఱదలి కెంగేలు, పిసికివలనె నొక్కపెంకెబావ

వంగిముగ్గులుదిద్దు వధువుపైనీర్చల్లె, గదివీడిచునొక్కగడుసుమగడు

అప్పడెవచ్చిన ప్రియుని సోయగముగనుచు దలుపుచాటున నొక్కపై దలిచెమర్చె

'ప్రతిఇంటిలోను మూర్తీభవించిన తెలుగుదనాన్ని తుమ్మలవారు మనోహరంగా ఈ ఖండికలో వర్ణించాడు.

'సేవాధర్మం' ఒక చక్కని ఖండిక. దిలీప మహారాజు సంతానం పొందుటకై వశిష్ఠుని మాటననుసరించి హోమధేనువైననందిని సేవింపసాగాడు ఒకనాడు ఒక సింహం ఆదూడ నందినిని చంపి తినుటకు ఉద్యుక్తురాలైంది. దిలీపుడు ఆ సింహాన్ని చంపుటకు కత్తినెత్తినాడు. చిత్తరువునందుతీర్చిన విధాన అతని చేయి స్తంభించినది. దిలీపుడు తననుచంపలేడని తాను శివుని ఆదరణంవలన అత్యంత శక్తివంతురాలనైనానని పల్కి తనకు చిక్కిన ఆదూడను ఆహారముగా తీసుకొనక తప్పదని పలికింది. దిలీపుడు ఆ దూడకు బదులుగా తాను ఆహారమగుదునని సిద్ధపడ్డాడు. నందిని ఎడల ఆయన చూపిన సేవాధర్మం ఫలించి ఆయన కోరిక నెరవేరింది.

సి) శబల: 1955లో తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారిచే ప్రకటించబడిన గ్రంథమిది. ఇది జాస్తి నరసయ్యగారికి అంకితంగావించడింది. శబల అనగా గోవు, బహువర్ణాలు కలది. ఇందు బహువిషయాలను పురస్కరించుకొని వ్రాసిన శీర్షికలు కలవు. సంక్రాంతి తలపులు, వీరపూజ, కర్ణుడు, హరిసర్వోత్తమరావు, మెచ్చుకోలు, పశువైద్యము, రంగా, తత్త్వానందం, పుట్టపండువు, వివేకానందుడు, ఆర్తబంధువు, నాగయ్య, నాకథ-సీత, శాంతిగీతము, రైతు మొ॥ కృతజ్ఞత, చంద్రమౌళి, అంటరానివారా, ఆంధ్రనాయకుడు, హెచ్చరిక, దేశభక్తుడు, అన్వేషణం, తెలుగుపెండ్లి ఉపద, అతడు, జయసంక్రాంతి అనే కవితా ఖండికలున్నాయి.

సంక్రాంతి తలపులు చిత్రమైన ఖండిక. ఇందు రైతు జీవితం పరమ రమణీయంగా వర్ణింపబడింది. కవి చిన్నప్పుడురైతు. కుప్పలునూర్చినవాడు, గడ్డికోసినవాడు, వెంటికట్టినవాడు, పదిమోపులగడ్డిపనల నెత్తినరెట్ట బలంకలవాడు. తరువాత తెలుగుపండితుడై కవియైనవాడు. కవిగా అంతపంటను పండించుకొన్నాడు. కవిచిన్నప్పుడు బండితోలుకొని పోవుచుండగా చక్రం ఊబిలో దిగింది. గిత్తలుబండిని లాగలేకపోయాయి. కవి గిత్తల నూడదీసి కాడితానే మెడపై వేసుకొనిలాగాడు. ఈ కవితాఖండికలో రైతును కవి గొప్పగా ప్రశంసించినాడు. రైతుకానివాడు సోమరియని సోమరికానివాడొక్కరైతే అని,రైతు కష్టపడిపండించుచుండగా ఇతరులంతా మనోవృత్తినను భవించుచున్నారని తుమ్మలవారు రైతు యొక్క శ్రమను వర్ణించారు. ఈ సంక్రాంతి తలపులు కావ్యఖండిక 'నేటి యాంధ్రభాషాకవిత్వంలో శిరోభూషణ' మని విశ్వనాధసత్యనారాయణగారు ప్రశంసించారు.

ఆనాటి మహానటుడు చిత్తూరి నాగయ్యను ఒక కవితాఖండికలో తుమ్మలవారు కీర్తించారు.

> కవివరుల్ నటాగ్రణులు గాయక ముఖ్యులు జాతి సంస్కృతి
> ఛ్ఛవులు సృజించువారనుట జాటునఖండమహీచరిత్రముల్
> కవియునాట్యకౌశలము గానపటుత్వము నిన్నుజేరి నీ
> కవిరతకీర్తిగూర్చి జరితార్థుడ నీవు కదయ్య! నాగయ్యా!'

చక్కని నటుడుగా, గొప్పగాయకుడుగా నాగయ్య తెలుగు చిత్ర పరిశ్రమలో అనాడు ఒక వెలుగువెలిగారు.

తుమ్మలసీతారామమూర్తి గారి కవితలు రసదృష్టితో చూసినచో ఉత్తమములు. వారిభావన గంభీరమైనది. ఆవేశం ప్రశంసనీయమైనది. తెలుగుజాతికి, తెలుగుసాహిత్యానికి లభించిన అపూర్వమైన కానుక తుమ్మలసీతారామమూర్తిగారు.

సమీక్ష :-

తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు కోరుకొన్న సంఘసంస్కరణను, వ్యక్తి స్వేచ్ఛను, మహాత్ములు సంఘానికి చేసిన సేవలను, సంఘసంస్కరణకు అవసరమైన విధానాలను తుమ్మల వారి రచనలను పరిశీలించారు.

ప్రశ్నలు

1) తుమ్మలసీతారామమూర్తిగారి జీవిత విశేషాలను తెలపండి.
2) తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారి రచనలు గూర్చి వివరించండి.
3) తుమ్మల రచనల్లోని జాతీయతా భావాన్ని చిత్రించండి.

4) తుమ్మలసీతారామమూర్తిగారు రచించిన ఖండ కావ్యములను పేర్కొని మీకు నచ్చిన ఏ ఖండికనైననూ సోదాహరణముగా వివరించండి.

5) తుమ్మలసీతారామమూర్తిగారి వాఙ్మయ జీవితమెట్టిదో వివరించండి.

ఉపయుక్త గ్రంథములు

1) తెనుగులెంక తుమ్మల సమగ్రసాహిత్యము 1నుండి 4గ్రంథములు (తుమ్మల శతజయంతిప్రచురణ -గుంటూరు)

2) తెనుగులెంక తుమ్మల శతజయంతిసంచిక 200 (తుమ్మలశతజయింతి ఉత్సవసంఘము-గుంటూరు)

3) అజరామరవాఙ్మయమూర్తి తుమ్మలసీతారామమూర్తి (డాॱసూర్యదేవరరవికుమార్) (తుమ్మలసీతారామమూర్తి శతజయంతి ప్రచురణ)

4) ఆధునికాంధ్ర కవితాసమీక్ష - ఆచార్య కాకర్ల వెంకటరామనరసింహం (గంగాధరపబ్లికేషన్సు విజయవాడ)

5) ఆంధ్రరచయితలు -మ్ధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి (అద్దేపల్లి అండ్‌కో, రాజమహేంద్రవరము)

6) ఆధునికాంధ్ర కవితాతత్త్వము- డి. లలితకుమారి. విశాఖపట్టణము

7) తెలుగుసాహిత్య చరిత్ర - డాక్టర్ ద్వా. నా.శాస్త్రి (విశాలాంధ్రపబ్లిషింగ్ హౌస్,హైదరాబాదు)

8) తెలుగులోజాతీయోద్యమ కవిత్వము-. డాॱ మద్దూరి సుబ్బారెడ్డి (రాగసుధా ప్రచురణ,తిరుపతి)

డా. కౌతా సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

పాఠం - 9.2

కవిసమ్రాట్ 'విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం :

9.2.1 విశ్వనాథ జీవిత విశేషాలు

2.2 విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి రచనలు

2.3 విశ్వనాథ - కవితా రీతులు

ఎ) రామాయణ కల్పవృక్షం

బి) ఆంధ్ర ప్రశస్తి

సి) కిన్నెరసాని పాటలు

డి) వరలక్ష్మీ త్రిశతి

ఇ) గిరికుమారుని ప్రేమగీతాలు

ఎఫ్) ఇతర రచనలు

లక్ష్యం:

విశ్వనాథ జీవిత విశేషాలు, రచనలు - కవిత్వ తత్త్వ విశేషాలు వివరించడాన్ని తెలుసుకొంటారు.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారయణ గారు జన్మతః ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు గల మనీషి. 'కవి సమ్రాట్ ' గా కీర్తి ప్రతిష్ఠలనార్జించారు. తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో వీరి స్థానం అద్వితీయం.

'ప్రజ్ఞాఃప్రగల్భాన్వితాః' అని ఆర్యోక్తి. పాండిత్యం విశేషంగా ఉన్న మహనీయులు తమను గురించి తాము అతిశయంగా చెప్పుకొన్నా అది దోషం కాదు. 'అమలో దాత్త మనీష నేను భయ కావ్యప్రౌఢి బాటించు శిల్పము నంబా రగుడ కళా విదుడ' అని మహాకవి తిక్కన తన ప్రాగల్భ్యాన్ని ప్రకటించాడు.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు తమశేముషీ విభవాన్ని భంగ్యంతరంగా ఇలా చెప్పుకొన్నారు.

'అల నన్నయ్యకు లేదు తిక్కనకు లేదా భోగ మస్మాదృశుం
డలఘు స్వాదు రసావతార ధిషణాహంకార సంభార దో
హలబ్రాహ్మీమయమూర్తి శిష్యుడయినాడన్నట్టి దావ్యోమపే
శల చాంద్రీ మృదు కీర్తి చెళ్లపిళ వంశ స్వామి కున్నట్లుగన్'

ఈ పద్యంలో తన ప్రజ్ఞావిశేషాన్ని, పాండితీ ప్రకర్షను చెప్పుకున్నా అది ఆయన విషయంలో అలంకారమే అయింది కానీ దోషంకాలేదు. తన కవితాగురులైన చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి గారిని గురించిన ఈయన హృద్గత భావాలు మహోదారమైనవి.

"పుడమిని బెక్కు సత్కవులు పుట్టిరి ముట్టిరి సత్కవిత్వపుం
దొడిమలు చెళ్ల పిళ్ల కవితో తులతూగెడువారె? వానలో
తడియని వారు మద్గురు వధాన మృదూక్తి మరంద ధారలో
కడుగని వారు మాకెచట కానగ రారిల తెల్గునాడునన్"

ఇంతేకాదు

'తన యెద యెల్ల మెత్తన కృత ప్రతి పద్యము నంతకంటె మె
త్తన తన శిష్యులన్న నెడదంగల ప్రేముడి చెప్పలేని మె
త్తన యయి శత్రు పర్వత శతారము సత్కవి చెళ్ల పిళ్ల వేం
కన గురువంచు జెప్పికొనగా నది గొప్ప తెలుంగునాడునన్'

9.2.1. విశ్వనాథవారి జీవిత విశేషాలు :

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు మన్మథనామ సంవత్సర భాద్రపద బహుళ షష్ఠీ మంగళవారం అనగా 10.9.1895 న కృష్ణా జిల్లా గన్నవరం తాలూకా నందమూరు గ్రామంలో జన్మించారు. ఈయన తల్లి దండ్రులు పార్వతీ శోభనాద్రులు. శోభనాద్రి గారు గొప్ప వితరణశీలి. నందమూరు గ్రామంలో శ్రీ విశ్వేశ్వర స్వామి వారికి ఆలయనిర్మాణం చేసి పరమ శివక్షేత్రమైన వారణాసినుండి శివలింగాన్ని తెచ్చి ఈ ఆలయంలో ప్రతిష్ఠ చేశారు. స్వామికి నిత్య నైవేద్య ధూప దీపముల కొరకు కొంత భూమిని దానం చేశారు. ఆ స్వామి విశ్వనాథుడు. వీరి ఇంటి పేరు విశ్వనాథ. నిత్యశివపూజా తత్పరులైనా కేశవార్చన అంటే వీరికి గౌరవము. అందువలననే శివకేశవ అభేద రూపమైన విశ్వనాథ సత్యనారాయణ అన్నపేరు వీరికి సార్థకమైంది. మధ్యాక్కరలలో శివకేశవుల్ని స్తుతిస్తూ ఈయన శతకాలను వ్రాశారు. తాను రచించిన రామాయణ కల్పవృక్ష కావ్యానికి లభించిన జ్ఞానపీఠ పురస్కారంలో పొందిన ధనంలో కొంత భాగాన్ని ఈస్వామి ఆలయ జీర్ణోద్ధారానికి వినియోగించి దైవఋణం తీర్చుకున్నారు. వీరి తండ్రి శోభనాద్రి గారి దానశీలత, తల్లి చేసిన నిరతాన్నదానాలతో ఉన్న సంపద యావత్తు హారతికర్పూరం అయింది. ఈయనకు ఇద్దరు తమ్ములు ముగ్గురు సోదరీమణులు. బాల్యంలో వీరి చదువు నందమూరు, పెదపాక, ఇందుపల్లి, వెలునూతం గ్రామాలలోని వీధి బడులలో సాగింది. అష్టవర్షోపనీతుడైన ఆయనకు పదకొండవయేట వివాహం జరిగింది. ఆ తర్వాత బందరు (ఇప్పటి మచిలీపట్నం) లో విద్యాభ్యాసం. అక్కడ ఈయన ప్రత్యక్ష గురువు చెళ్ల పిళ్లవారు. వీరే విశ్వనాథ వారికి తొలి కవితా గురువు. పింగళి లక్ష్మీకాంతం, కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు, దేవుల పల్లి కృష్ణశాస్త్రి, వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి, స్వామి శివశంకరుల సాహచర్యం ఈయన కవితాప్రతిభకు మెరుగులు దిద్దాయి. సనాతన సంప్రదాయంపై మమకారం, దేశభాషా వైభవ ప్రాభవాలపై అతిశయించిన అభిమానం ఈయనలో సమృద్ధిగా చోటు చేసుకొన్నాయి.

శ్రీ సత్యనారాయణ గారి పాండిత్యం సర్వతోముఖమైంది. ప్రాచీన సాహిత్యం మొదలు ఆధునిక సాహిత్యంలోని విభిన్నరీతులలో ఈయన రచన సాగింది. ఈయనలో ఇంతటి నైదుష్యానికి ప్రధాన కారణం ఆయన చేసిన శాస్త్ర పరిశీలన. ఈయన కుప్పాలక్షావధానులు గారివద్ద తర్క, వ్యాకరణశాస్త్రాలను, వేదవిద్యను నేర్చుకొన్నారు. శ్రీపరిమనరసింహశాస్త్రి గారి వద్ద ప్రస్థానత్రయమైన ఆదిశంకరాచార్యులవారి శృతి, స్మృతి, పురాణ భాష్యాలైన గీతాభాష్యం,సూత్ర భాష్యం, ఉపనిషద్భాష్యాలను అధ్యయనం చేసారు ఈవిధంగా వేదవేత్తలు, శాస్త్ర పారంగతులైన మహావిద్వాంసుల కరుణాకటాక్ష వీక్షణ ప్రసారం శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారికి లభించింది.

ఆనాడు భారత దేశాన్ని పట్టి పీడించిన పరదేశపాలన, పరదాస్య, పరానుకరణలను ఎదుర్కొనటానికి స్వస్థాన వేష భాషోద్యమ ప్రభావానికి పలువురు మేధావులు ఆకర్షితులయ్యారు, ఆనాటి ఆంధ్రదేశంలో రాజకీయ, సాంస్కృతిక చైతన్యానికి దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, కట్టమంచిరామలింగా రెడ్డి, కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు మార్గదర్శకులయ్యారు. తల్లావఝల శివ శంకరశాస్త్రి, పింగళిలక్ష్మి కాంతం, కాటూరి వెంకటేశ్వర్లు, వేటూరిశివరామశాస్త్రి, చిలుకూరి వీరభద్రరావు; మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, రాయప్రోలు సుబ్బారావు మొదలైన మహనీయుల ప్రత్యక్ష, పరోక్ష సాన్నిహిత్యాలు విశ్వనాథ వారిని ఒక దేశీయోద్యమ ప్రచారకునిగ, ప్రాచీన ఔన్నత్యాన్ని స్తుతించే వైతాళికునిగా చేసాయి. ఒక దేశ భక్తునిగ, దేశాన్ని సాహిత్య పరంగా దర్శించే ద్రష్టగా, స్వస్థాన వేషభాషా సమారాధకునిగా ప్రభవింప జేసినవి. ఈయన రచించిన ఆంధ్ర పౌరుషం, ఆంధ్ర ప్రశస్తి వంటి ఖండకావ్యాలలోని కవితా వస్తువు దీనినే వ్యక్తం చేయడం జరిగింది. ఆంగ్ల భాషాసాన్నిహిత్యము, అనేకములైన ఆంగ్ల గ్రంథాల పరిశీలన ఈయన వివేచనా శక్తికి దోహదం చేశాయి. ఈయనకు లభించిన సంస్కృత, ఆంధ్ర, ఆంగ్ల భాషానైదుష్యం వివిధ దేశ సారస్వత తరతమములన్నీ తెలుగు సాహిత్యానికి మెరుగులు దిద్దటానికి ఈయనకు ఎంతగానో సహకరించాయి.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు శ్రీ కొడాలి ఆంజనేయులుగారితో కలసి, 'సత్యాంజనేయ' నామంతో జంటకవులుగా కవిత్వాన్ని చెప్పడం ఆరంభించారు. శ్రీ ఆంజనేయులు గారి తండ్రి వేంకటాద్రిగారు, సత్యనారాయణ గారి తండ్రి శోభనాద్రి గారు పరమమిత్రులు.

వారిసాన్నిహిత్యమే వీరిని జంటకవులుగా మార్చింది. ఇంటర్మీడియట్ చదువుతుండగా 1916 వ సంవత్సరంలో అనగా తన యిరవది ఒకటవ సంవత్సరంలో భ్రష్టయోగి శీర్షికలో విశ్వనాథ వారు కొన్ని పద్యాలు రచించారు. 1917 లో 'ఆంధ్రపౌరుషం' అనే లఘుకావ్యాన్ని రాశారు. బందరు నోబుల్ కళాశాలలో 1921 లో చదువుతున్న బి. ఎ. పూర్తికాక ముందే అక్కడవే జాతీయ కళాశాలలో అధ్యాపక వృత్తిలో చేరారు. బి.ఎ పూర్తి చేసి బందరు హిందూ కళాశాలలో ఉపన్యాసకులుగా పనిచేశారు. 1926 లో ఆంధ్రప్రశక్తి, గిరికుమారుని ప్రేమగీతాలు, కిన్నెరసాని పాటలు, కోకిలమ్మ పెళ్ళి, నర్తనశాల, శృంగారవీధి, అనార్కలి వంటి ఖండకావ్యాల్ని రచించారు. 1929 లో ఎం.ఎ చదివారు. కొంతకాలం గుంటూరు ఆంధ్రక్రైస్తవ కళాశాలలో అధ్యాపకత్వం చేశారు. 1938 లో విజవాడ ఎస్.ఎస్ ఆర్ అండ్ సి.వి.ఆర్ ప్రభుత్వ కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసులుగా 21 సంవత్సరాలు పనిచేశారు. 1958 లో ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర శాసన మండలి సభ్యత్వం లభించింది. 1959-61 లో కరీంనగర్ కళాశాల అధ్యక్షునిగా పనిచేశారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ ఉపాధ్యక్షులుగా నిర్వర్తించారు. విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారికి లభించిన పురస్కార పరంపరలు:

మహాకవి, అసమాన ప్రతిభాశాలియైన శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారిని ఆంధ్రదేశమే కాక భారతదేశమందలి వివిధ సంస్థలు సన్మానించి గౌరవించాయి. ఈయన రచించిన 'వేయిపడగలు' నవలకు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ బహుమానం లభించినది. 1935 లో బందరులో భావరాజు వారి అధ్యక్షతలో 'కవిసమ్రాట్' బిరుదు ఇవ్వబడింది. 1942 వ సంక్రాంతి పర్వదినాన గుడివాడలో గజారోహణోత్సవం జరిగింది. 1957 లో ఆంధ్రసాహిత్య అకాడమీ అధ్యక్షపదవి లభించింది. ఈయన రచించిన శ్రీమద్రామయణ కల్పవృక్ష పఠనోత్సవాలు వివిధ నగరాలలో నిర్వహింపబడినాయి. ఆనాటి నుండి రామాయణ కల్పవృక్ష కావ్యంపై విమర్శలు, సమర్థనలు. 'భారతి' పత్రిక వీరికి వివాదస్థానమైంది. ఆపత్రికలో వెలువడిన విమర్శనలే ఈయన కవిత్వ తత్త్వానికి రచనా వైదగ్ధ్యానికి నికషోపలములైనాయి. ఆ తర్వాత 1963 లో "విశ్వనాథ మద్మాక్కఆలకు" సాహిత్య పరిషత్తు వారి పురస్కారం లభించింది. 1965 లో ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంవారిచే "కళాప్రపూర్ణ" బిరుదం ప్రదానం చేయబడింది. 1966 లో కలకత్తా నగరంలో పుష్పకిరీట గౌరవం లభించింది. 1967 లో అఖిలభారత బెంగాలీ రచయితల సభలో గౌరవ పురస్కారాన్ని పొందారు. 1970 లో కేంద్ర ప్రభుత్వం "పద్మభూషణ" సత్కారాన్ని పొందారు. ప్రముఖ సాహితీ వేత్త, రాజకీయ దురంధరుడు పి.వి. నరసింహారావు గారిచే వేయిపడగలు నవల హిందీ భాషలో అనువదింపబడింది. తిరుపతి శ్రీ వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం వారు విశ్వనాథ వారికి డాక్టరేట్ బిరుదును ప్రదానం చేశారు. సాహిత్య రంగంలో విశిష్టమైన కృషి చేసిన ప్రముఖ కవికి లభించు అత్యున్నత పురస్కారం జ్ఞానపీఠ అవార్డు. ఈ అవార్డు విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి విశిష్ట కావ్యం 'శ్రీమద్రామయణ కల్పవృక్ష' కావ్యానికి 1971 లో లభించింది. భారత దేశవిశిష్ట సాహిత్య పురస్కారమైన జ్ఞానపీఠ పురస్కారము ద్వారా ఆనాడు లక్షరూపాయల నగదును, జ్ఞాపికను శ్రీ విశ్వనాథ వారు పొందారు. ఆ సంవత్సరమే ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం విశ్వనాథ వారిని ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆస్థాన కవిగా ప్రకటించింది.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు కవిగా, రచయితగా, విమర్శకునిగా, నవలాకారునిగా, వక్తగా ఆంధ్రదేశంలో గొప్ప ఖ్యాతిని పొందారు. సభలలో ఈయన గానం చేసిన కిన్నెరసాని పాటలు శ్రోతల హృదయాల్ని రసప్లావితం చేశాయి. ఈయన చేపట్టిన ప్రతి సాహితీ ప్రక్రియ ఆయన కీర్తికి అద్దం పట్టింది. సాహిత్యంలో ఎన్ని ప్రక్రియలున్నవో అన్నింటిని సంప్రదాయ బద్ధంగా నిర్వహించిన ప్రతిభాశాలి విశ్వనాథ. ఈయన అనేక కావ్యాలకు పీఠికలను వ్రాశారు. ప్రతి పీఠిక యందును ఆ కావ్య రచయిత వ్రాసిన ఛందస్సులోని పరమ రహస్యాలను, భాష, చందస్సు, జీవన లక్షణములకు గల అవినాభావ సంబంధం వంటి ఎన్నో విషయాలను ఆయన తనదైన శైలిలో వివరించారు.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారికి పద్యం హృదయపులోతుల్ని తొలుచుకొని వస్తుంది. నూటికి నూరుపాళ్ళు తెలుగుదనాన్ని నింపుకొని వస్తుంది. వెన్నముద్దల్లాంటి పద్యాలు వందల కొద్దీ వ్రాశారాయన. ఒక్కొకపద్యం' రెక్కలు చాచి తీరికగాఁగ గాలిలో దేలిపోయెడు నంచవోలె' వస్తుంది. అనంతగంభీరమైన అర్థాన్ని హేలగామోసుకొని వస్తుంది. చాల మంది అనుకుంటున్నట్లుగా ఆయన పద్యాలన్నీ 'అంతః ప్రగర్జన్మహాంభోదరములు, అశనిపాతోగ్రఘోరాంబుదములు' కావు. శ్రీదివాకర్ల వెంకటావధానిగారు విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారిని పురుషాకృతిదాల్చిన శారదాదేవిగా అభివర్ణించారు.

"ఓయి తమ్ముడ విశ్వనాధోదరాశి
జో పూర్ణిమా హిమ భానుడై పురుష మూర్తి
నవతరించిన వాగ్దేవియైన వాని
సత్యనారాయణుని జేరజనగదయ్యా"

దివాకర్ల తిరుపతి శాస్త్రిగారు చెల్లపిల్ల వెంకటశాస్త్రిగారు జంటకవులుగా 'తిరుపతి వెంకటకవులు'గా ప్రసిద్ధికెక్కారు. దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రి గారి కుమారులే దివాకర్ల వెంకటావధానిగారు. అందువలననే విశ్వనాధ వారిని దివాకర్ల వెంకటావధానిగారు ప్రీతి పూర్వకంగా ఓయీతమ్ముడా! అని సంభోధించారు.

.2.2. శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారి రచనాకుసుమాలు :

ఎ) ఖండకావ్యాలు : ఆంధ్ర పౌరుషం, ఆంధ్రప్రశస్తి, గిరికుమారుని ప్రేమగీతాలు, శృంగార వీధి, శశిదూతం, ఋతుసంహారం, కిన్నెరసాని పాటలు, కోకిలమ్మ పెళ్లి, మాస్వామి, వరలక్ష్మి త్రిశతి, ఝాన్సీ రాణి, శివార్పణం, భ్రమరగీతాలు మొదలైనవి. మహాకావ్యం: శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షం

బి) నవలలు : వేయిపడగలు, స్వర్గానికి నిచ్చెనలు, తెఱచిరాజు, మాబాబు, ధర్మచక్రం, వల్లభమంత్రి, విష్ణుశర్మ ఇంగ్లీషు చదువు, స్నేహ ఫలం, పులుల సత్యాగ్రహం దేవతల యద్ధం, పునర్జన్మ, కడిమిచెట్టు, పరీక్ష, చెలియలికట్ట, ఏకవీర, జేబుదొంగలు, నందిగ్రామరాజ్యం బానావతి, అంతరాత్మ, గంగూలీ ప్రేమకధ, ఆఱునదులు, చందవోలు రాణి, ప్రళయనాయడు, హాహాహూహూ, వీరపూజ, మ్రోయుతుమ్మెద, సముద్రపుదిబ్బ, కుణాలునిశాపం, దమయంతీ స్వయంవరం, నీలపెండ్లి, శార్వరి నుండి శార్వర దాకా, బద్దన్నసేనాని, వీరవల్లుడు, కుక్కగొడుగులు,దిండుకింద పోకచెక్క, చిట్లీ చిట్లని గాజులు, సౌదామిని, లలితాపట్టపురాణి, దంతపుదువ్వెన, దూత మేఘము, కవలలు, యశోవతి, పాతిపెట్టిన నాణెములు, సంజీవకరణి, మూడుతరాలు, మిహరకులుడు, భ్రమరవాసిని, మొదలైనవి.

పురాణవైర గ్రంధమాల పేర పన్నెండు నవలలను శ్రీ విశ్వనాధ వారు రచించారు. అవి: భగవంతుని మీదిపగ, నాస్తికధూమం, ధూమరేఖ, నందోరాజాభవిష్యతి, చంద్రగుప్తుని స్వప్నం, అశ్వమేధం, అమృతవల్లి, పులిముగ్గు, నాగసేనుడు, హెలీనా, వేదవతి, నివేదిత.

నర్తనశాల, సౌప్తిక ప్రళయం, అనార్కలి, వేనరాజు, త్రిశూలం, తల్లికానిపిల్ల, కళింగరాజ్యం, వంటి నాటకాలను విశ్వనాధవారు రచించారు.

విమర్శకునిగా విశ్వనాధ సత్యనారాయణగారి బహుముఖ ప్రజ్ఞను ఆవిష్కరించే విమర్శనాత్మక రచనలలో 'నన్నయగారి ప్రసన్న కథాకలితార్థ యుక్తి, ' 'అల్లసాని వాని అల్లిక జిగిబిగి', 'శాకుంతలము యొక్క అభిజ్ఞత,' 'ఒకడు నాచన సోమన్న', 'ఆంధ్ర మహాభారతోపన్యాసములు' వంటివి ముఖ్యమైనవి.

ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతిపై విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారికి అభిమానం ఎక్కువ. తన రచనల ద్వారా సనాతన భారతీయ తత్వాన్ని ప్రకటించారు. తానునమ్మిన సిద్ధాంతాలను తన జీవితాంతం ఆచరించి తన రచనలలో నిర్భయంగా వెల్లడించిన అద్వితీయ ప్రతిభామూర్తి ఈయన.

విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారు ధిషణానవీనుడు, 'పాతయనిపించు సరికొత్త పథమునాది' అనిప్రకటించుకొన్నాడు, 'కావ్యపరీమళం' లో 'తెలిసికోకుండా వ్రాసినవాడు కవి. తెలిసి వ్రాసిన వాడు మహాకవి అని అంటారీయన. మరొక సందర్భంలో 'కవులు చాలమంది సామాన్యంగా కవితాసృష్టి వేళ ఋషులు. మామూలువేళ వట్టి ధగుల్బాజీలు' అన్నారు. కాళిదాసాది మహాకవుల రచనలకే కాలం చెల్లిందని భావించే పాఠకులు ప్రబలుతున్న కాలంలో తనరచనలు ఎవరికోసమోకాదని భగవంతునికి నివేదిస్తూ

'ఇది మెచ్చెదరొ? మెచ్చరో
యిదియును జదివెదరు జదువరేలా నాక
య్యది? నా యెద మీతో రా
చెద నద్దానికి ఫలంబు జెందించుశివా!' అని భావించారీయన.

శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారి పరశ్శత గ్రంధసముదాయంలో శిరోరత్నం లాంటి మహత్తర కావ్యం 'శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షం'. స్వాతంత్ర్యానంతరం వెలసిన సంప్రదాయ సాహిత్యానికి ఈ కావ్యం మకుటాయమానం. రాశిలోనే కాక వాసిలో కూడా రామాయణ కల్పవృక్షరచన ఒకమలుపు లాక్షణికలు కావ్య హేతువులుగా పేర్కొన్న ప్రతిభ, వ్యుత్పత్తి, అభ్యాసము ఈ మూడింటి కూడలిగా తాను రచించిన రామాయణ కల్పవృక్షాన్ని విశ్వనాధ వారు అధికంగా ప్రేమించారు. కమ్మని కంఠంతో రాగ రంజితంగా కవితాగానం చేసి శ్రోతులను పరవశింపజేశారు. రామాయణ కల్పవృక్ష సృష్టిచేత అపర వాల్మీకిగా గౌరవార్హులైనారు. ఈ కావ్యాన్ని విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారు 1934 లో ఆరంభించి 1962 లో పూర్తి చేశారు. "విశ్వనాధ కవిత మెరపునకు శిఖరాయమానము శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షము" అని దివాకర్ల వెంకటావధాని గారు ప్రశంసించారు. రామాయణ కల్పవృక్ష కావ్యంలో నన్నయ భట్టారకుని కధాకధన శిల్పం, తిక్కన, సోమయాజి చిత్రించిననాటకీయ శిల్పం విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారు కనబరిచారు. ఈ భావన తోనే రామాయణ పీఠికలో

'నన్నయ్యయు దిక్కన్నయు,
నన్నావేశించిరి పరాణాహమనస్సం
ఛన్నత వారలు పోయిన
తెన్నున మెఱుగులు దీర్చి దిద్దుచు బోదున్' అని చెప్పుకొన్నారు

.2.3. విశ్వనాధ - కవితారీతులు

ఎ) రామాయణ కల్పవృక్షం : విశ్వనాధ వారి భావనా వైభవం అద్భుతం, తన హృద్గత భావాల్ని అనుసరించి శబ్దాలు రావాలిగాని పదాల కోసం వెదుకులాట ఉండదు అందుకే "దీపితాలాతము వోలె నామది విలంబన మోర్వదు నిత్యవేగి నా చేతము శబ్దమేరుటకు జిన్నయునిల్వదు భావతీవ్రతన్" అని చెప్పుకొన్నారు. ఇంతటి భావతీవ్రతగల కవి శబ్దా లేరుకొని శైలియే పరమార్థమనుకొనలేదు.

కథను ఎవరైనా చెప్పవచ్చును. కధాకధనపు సామర్థ్యాన్ని బట్టి మాత్రమే మహాకవి శబ్దవాచ్యుడౌతాడు. అందువల్లనే రామరాజ భూషణుడుగా పేరు పొందిన భట్టుమూర్తి కవి తన వసు చరిత్ర పీఠికలో

'కేవల కల్పనా కథలు కృత్రిమ రత్నము లాద్యసత్కథ
ల్వావిరి పుట్టురత్నము లవారిత సత్కావి కల్పనా
విభూ షావహ పూర్వ వృత్తములు సానలు దీరిన జాతి రత్నముల్
గావున నిట్టి మిశ్రకధగా నొనరింపుము నేర్పుపెంపునన్'

అన్నాడు. కేవలం పురాణ కధావస్తు విశేషంలేక కల్పింపబడిన కధావస్తు కావ్యాలు గాజురాళ్ళు వంటి కృత్రిమ రత్నాలు. పురాణ కధలు గని నుండి అప్పుడే తీసిన రత్నపు సాన బట్టిన మణుల వంటివి.

ఒకమహోదాత్తమైన కధను రసప్లావితంగా వైలక్షణ్యంతో తీర్చిదిద్ద గలిగిన వాడే మహాకవి. కధ కంటే రసపోషణ, రసానుభూతి హృదయాల్ని హత్తుకుంటుంది. ఆ కారణంగానే విశ్వనాధ వారు ఇలా అన్నారు

'మరల నిదేల రామాయణంబన్నచో నీ ప్రపంచమెల్ల వేళల
తినుచున్న యన్నమే తినుచున్నదిన్నాళ్ళు తనరుచి బ్రతుకులు తనవిగాన
చేసిన సంసారమే సేయుచున్నది తనదైన యనుభూతి తనదిగాన

తలచిన రామునే తలచెదనేనును నా భక్తి రచనలు నావిగాన
కవి ప్రతిలోన మందును కార్యగత శతాంశముల యందు తొంబదియైన పాళ్ళు
ప్రాగ్వి పశ్చిన్మతంబున రసము వేయి రెట్లు గొప్పది నవకథా ధృతిని మించి"

కావ్యానికి కథకంటే రసానుభూతిని కల్గించే లక్షణం అతిముఖ్యమైనది. అలాగని కథ ఏదైనా ఫర్వాలేదు అనటం కూడా సరియైనది కాదు. మహాకావ్య రచన చేయగల సామర్థ్యం ఉన్న ఒక నూతన మైన కథను కల్పించటం గొప్ప విశేషమేమికాదు. ఉదాత్తమైన చరిత్ర గల నాయకునికి సంబంధించిన కథను ఎన్నుకొని దానిని రసపరిపుష్టం చేస్తూ చేసిన రచనకే శాశ్వితత్వం లభిస్తుంది. ఆ విధమైన రసానుభూతిని కలిగింప చేసే వర్ణనా నిపుణత్వం ప్రదర్శించవలెనంటే ఆ రచయితకు హృదయ పరిపక్వత ఉండాలి. అదే జీవుని వేదన. అందుకే విశ్వనాధ వారు తాను శ్రీరాముని కథను కావ్య వస్తువుగా సంభవించటానికి కారణాన్ని ఇలా చెప్పారు.

"వ్రాసిన రామ చంద్రు కథవ్రాసితి వంచని పించుకో వృధా
యాసము గాక కట్టుకతలైహికమా? పరమా? యటంచు
జేసిన తండ్రి యాజ్ఞయును జీవుని వేదన రెండునేకమై
నాసకలోహ వైభవ సనాథము నాథ కథన్ రచించెదన్"

"వ్రాసిన నీవు రామ కథ వ్రాసితినంచని పించు" కొనమని తండ్రి ఉపదేశించగా, దానికి జీవుని వేదన తోడుకాగ సకలోహ వైభవంతో శ్రీమద్రామయణ కల్పవృక్షం అవతరించింది.

"ఒక్క వాల్మీకి కాక వేఱొక్కడెవడు
సుకవి శబ్ద వాచ్యుండిక గుకలి నింద
యప్రశస్త పథంబుగా నవుట జేసి
ముని ఋణముదీర్ప నీ కావ్యమును రచింతు"

అని పలికిన విశ్వనాథ వారు వాల్మీకి రామాయణాన్ని హృద్గతం చేసికొని వాల్మికి కవితా సృష్టికి ఎంతగా పులకించి పోయారో, ఎంతటి అభినివేశాన్ని పొందారో తెలుస్తుంది. అంతటి మహత్తరమైన అనుభూతిని వ్యక్త పరుస్తూ శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్ష రచన చేయునారంభించారు.

కవి తాను ఊహించి, దర్శించిన సన్నివేశ చిత్రణ కోసం కల్పించే పద సముదాయం ఆ కవి యొక్క సాహిత్య స్థితికి ప్రత్యక్ష ప్రమాణం అవుతుంది. తిక్కన సోమయాజి మహాభారతంలోని విరాట పర్వంలో ద్రౌపదికి జరిగిన అవమానానికి క్రుద్ధుడైన భీముని కోపాతిశయాన్ని ఇలా వర్ణిస్తాడు.

కనుగొని కోప వేగమున గన్నుల నిప్పులురాల నంగము
ల్గనలగ, సాంద్రఘర్మ సలిలంబులు గ్రమ్మ, నితాంతం దంతపీ
డనరట దాస్యరంగ వికట భ్రుకుటీ చటుల ప్రవృత్త వ
ర్తన ఘటనా ప్రకార భయదస్ఫురణా పరిణద్ధ మూర్తి యై.

రసానికి, ఛందస్సుకు పరస్పరాశ్రయం ఉండడం సహజం. మృదుగమనం గల చంపకమాల వృత్తంలోనే రౌద్రరసా విష్కరణం చేయగల్గటం మహాకవి తిక్కన నేర్పు. అంతేకాదు కోపం వచ్చింది ఎవరికి? భీముడికి అందుకే

"నేలయు నింగి యుదాళముల్ గా జేసి
యేపున రేగి వాయించి యాడ
గుల పర్వత ంబులు గూర్చి యొండొంటితో
దాకంగ వీకమై దన్ని యాడ

నేడు సాగరములు నిక్కడక్కడ బెట్టి
పలుచని రొంపి మైనలది కొనగ
దిక్కులు నాలుగు నొక్క చోటికి దెచ్చి పిసికి పిండిలి సేసి పిడుచగొనక మిగిలి బ్రహ్మాండ భాండంబు పగుల వ్రేయ
నప్పళించుచు, బ్రళయ కాలానమున
గండరించిన రూపంబు కరణి భీము
డతి భయంకరాకారత నతిశయిల్లె,

ఈ పద్యంలో వర్ణించిన అంశాలు అయిదు అసాధ్యాలు, అసంభావ్యాలుకూడా. అయితే అటువంటి పనులు చెయ్యాలన్న తపన, సాహసభావన భీమసేనునిలో ఏర్పాడ్డాయి. అదీ భీమసేనుని రౌద్ర భావనకు అక్షరాకృతి.

శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యంలో సీతా స్వయంవర సన్నివేశం అద్భుతమైనఘట్టం. శివధనుర్భంగం అత్యాశ్చర్యజనకం.

మంజూషలోనె యమర్చి కోణం బందు
    నొక్కి త్రాడం గొప్పనెక్కు పెట్ట
గాబోలు మంజూషికావినిర్గమనంబు
    వేళకే జ్యావల్లి బిగిసి యుండె
దాళ ప్రమాణ మౌధనువు జానకిదృష్టి
    కడ్డమ్ముగా వచ్చు నంచు నెంచె
గాబోలు నడ్డంబుగా ధనస్సుబూని
    పిడిబాకు వలె ద్రాడు ప్రీలలాగె

నతనిదృష్టికి జానకి యాగలేదు
అతని కృష్టికి శివధనుస్సాగలేదు.
సీతాపూజడ వెన్నుగా శిరసు వంచె
జెఱకుగడ వోలెనడిమికిటిగెధనవు

ఛిన్నమైన శివధన్నుస్సు నుండి ఒక ధ్వని వెలువడినిది. ఈ సన్నివేశాన్ని పురస్కరించుకొని

"ఫెళ్ళుమనెవిల్లు గంటలు
ఘల్లుమనెగుబిల్లు మనె గుండె నృపులకు
జల్లు మనియు జానకీ దేహ మొకని మెహమునందె
నయముజయము భయము విస్మయముగదుర"

అని కరుణశ్రీ జంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రిగారు లలిత లలితంగా భావించారు. మరి ప్రౌఢసంస్కృత సమాజభూయిష్ఠ రచన విన్యాస భావుకుడైనా విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారు ఆ వెలువడిన ధ్వనిని, ఆధ్వని శివలోక, స్వర్గలోక, దైత్యలోక, రాజలోకాలలో ప్రతిధ్వనించిన తీరును వర్ణించిన విధానం పరమాద్భుతం.

"నిష్ఠా వర్షదమోఘ మేఘ పటలీ నిర్గచ్ఛ దుద్యోతిత
స్పేష్టేరమ్మద మాలికాయుగపదు జ్జృంభన్మహాఘోర బం
హిష్ఠ స్ఫూర్జదుపండ ఘర్ఘరవా హీనక్రియా ప్రౌఢి ద్రా
ఘిష్ఠమై యొక రావమంతట నెసంగన్ భిన్న చాపంబునన్"

"హేరంబొవ్వత శూర్పకర్ణ వివర ప్రాకారియై పమ్మిళి
స్ఫార ద్వాదశ నేత్రగోళ వివృతి ప్రాకారమై శైల క
న్యా రాజన్మ వపాల మండల విభుగ్న క్రీడయై యాశ్చల
ద్గీరుగ్ర ప్రమధంబుగా ధనువు మ్రోగెన్ శైవ లోకంబులన్"

"నృద్యన్మంజుల తారహం కబరీ నిష్యంది ముక్తామణి
ప్రత్యగ్ర ప్రసవాక్షి సంకలన దీవ్యత్కంధరాభేద సా
హి త్య ప్రౌఢ వవాప్సరో నటన సాహిత్య ప్రశస్తాచ్ఛద్ప
ద్గాత్లాకార మనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోగెన్ స్వర్ణలోకంబులన్"

"దర్పస్ఫీ కృత హాస విశ్లధన రుంధద్దృష్టి వాగ్ధోరణీ
సర్ప ద్వీరచమూ పతశ్య ధన మై ప్రంసత్కటే శాటికా
కూర్పాస ప్రకటోగ్ర సాధ్వసన ధూగుర్వీణ్య భద్రాద్వమై
దర్పాడంబరమై ధనస్సుమొఱసెన్ దైతేయ లోకంబులన్"

" స్ఫీతాష్టాపద విద్యుదు జ్జ్వల పయః పీయుష ధారాధునీ
నీతా స్వాద్యతర ప్రగల్భ వచనాస్నిగ్ధానవా భోజ సం
ధా తీర్ణం కరమాగ ధోల్బణము నానా మేదినీ రాట్సభా
గీతి స్వాదు మనోజ్ఞమై ధనువుమ్రోగెన రాజలోకంబులన్"

ఇంతటి సంక్లిష్ట రచనా విన్యాసం సామాన్యులకు అంతు పట్టనిది. ఇట్టి సన్నివేశాలను దృష్టిలో పెట్టుకొని కొందరు విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారిని 'పాషాణ పాక ప్రభూ' అన్నారు. నిజమే అర్థం చేసికోగలిగితే నారికేళపాకం. ఆ శక్తి లేనివాడు పాషాణ పాకమే అనిపిస్తుంది.

శివధనుర్భంగ వార్తవిని పరశురాముడు క్రుద్ధుడయ్యాడు -

"ఎవ్వడురా? త్రిలోచను నహీన మహాధను వెత్తి చేత క్రౌం
బువ్వు విధాన దాని బలుముక్కలు సేయగ సాహసింపగా
గ్రీవ్విన వాడు వానిచుఱుకున్ దెలివింగని సంతసించుచున్
నవ్విన వాడు మత్పరశు నవ్య మహాగ్నుల పాలు చేసెదన్"

అని పలికాడు. ఈ పద్యాలలోని అక్షరాల్లో అంతటా ఒకవ్యంగ్య స్ఫూర్తి కనిపిస్తుంది. "ఎవ్వడురా?" అనే సంబోధనలో గల ఎగుడు దిగుడులన్నీ కోపావేశంలో చిందులు వేస్తున్న పరశురాముని ఊపును చెప్తాయి. 'అహీన మహాధనువు' అన్న సమాసంలోని 'హీ' 'హా' అన్నీ దీర్ఘాల మీద ఊనికనిలిచి శివధనుస్సు ఎంతగొప్పదో ఎంతపెద్దదో చెప్తుంది. దానిని శ్రీరాముడు "క్రౌంబువ్వు" లాగా పట్టుకొన్నాడట. ఆ విల్లు పొడవంతా రాముని చేతిలో ముడుచుకొని పోయి 'పలుముక్కలు' అయింది. పరశు రాముడు 'ఎవడురా వాడు'? 'ఎవడురా యాతడు' 'ఎవ్వడురా?' 'ఎవ్వడురా' అంటూ విరుచుకు పడిన వాక్యాలకు బదులుగా శ్రీరాముడు

'ఎవ్వడు ప్రమథులనేత హేరంబు ప్రాకారియయ్యె
నెవ్వని కతమున స్వామి దృక్షతి యింతగానిచ్చె
నెవ్వడు శివఫాల విధృతి హేతునై యెగసునో వాడు
క్రొవ్వి శివ ద్రోహ పథము కొన్నటి కొండీడు నేను"

అని పలికాడు. పరశురాముడు నిర్లక్ష్యంతో పలికిన పలుకుల పొందికగా మూడు ముక్కల్లో శ్రీరాముడు చెప్పిన సమాధానం ఇది. ప్రశ్నలలోను, సమాధానాలలోను, ఉన్న వాక్యాలలో పునశ్చరణ పొందిన 'ఎవ్వడు'అను పదం పాఠకులలో రసస్ఫూర్తిని కలిగిస్తుంది.

గౌతముడు ఒక మహాముని. ఆయన ధర్మపత్ని అయిన అహల్య దేవేంద్రుని ప్రలోభానికి లొంగిపోయి మనస్సుతో వ్యభిచరించింది. విషయం తెలుసుకున్న గౌతముడు ఆమెను గాలియే భోజనంగా, మరొక ఆహారం లేని దానివై బూడిదలో పొర్లాడుతూ, ఏ ప్రాణికి కనబడకుండా ఇక్కడ పడిఉండు. దుర్ధర్షుడైన దశరథరాముడు ఈ ఘోరమైన వనానికి వచ్చినప్పుడు నీవు పవిత్రురాలివౌతావు. చెడునడవడికల నీవు ఆయనకు ఆతిధ్యమిచ్చి లోభమోహాలను వదలి నీదైన సుకుమార దేహాన్ని మరల పొంది ఆనందంతో నావద్దకు వస్తావు అని పలికి హిమాద్రికి పోయి తపస్సు చేసుకొన్నాడు. అహల్య వేలసంవత్సరాలు రాయిలా పడి ఉంది. శ్రీరామచంద్రుడు సమీపించినంతనే ఆమెలో చైతన్యం వెల్లివిరిసింది.

'ప్రభుమేని పై గాలి పైవచ్చి నంతనే
పాషాణ మొకటికి స్పర్శవచ్చె
ప్రభు కాలి సవ్వడి ప్రాంతమైనంతనే
శిలకొక్కదానికి చెవులు గలిగె
ప్రభుమేని నెత్తావి పరిమళించిన తోన

యశ్మంబు ఘ్రాణేంద్రియంబు చెందె
ప్రభు నీల రత్నతోరణ మంజులాంగంబు
గనవచ్చి ఱాతికి గనులు గలిగె
ఆ ప్రభుండు వచ్చి యాతిధ్యమున స్వీక
రించినంత నుపల హృదయవీధి
ను పనిష ద్వితాన మొలికి శ్రీరామ భ
ద్రాభి రామ మూర్తి యగుచుదోచె.'

అహల్యకు శాపవిమోచనం కలిగింది. రాయి సతీమూర్తిగా పరిణమించింది. ఆ పరిణామక్రమాన్ని, పంచేంద్రియముల శబ్ద స్పర్శ రసరూప గంధాలకు అన్వయించి విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారు కమనీయంగా, భావాత్మంగా, తత్త్వస్ఫోరకంగా ఈ సన్నివేశాన్ని వర్ణించిన తీరు అద్భుతం. లక్ష్మణుడు మూర్ఛపోయినప్పుడు శ్రీరాముడు

"ఇతడు చనిపోవలేదని యావుచెపుమ
యితని బ్రతికింతువనుచును నీవు చెపుమ
యితడు బ్రతుకక యున్నచో బ్రతుకనేను
నాకురాజ్యమ్ము వలదు. జానకియు వలదు."

అన్నప్పుడు కరుణరసం ఉట్టి పడుతుంది. రాముని సోదర వాత్సల్యం విదితమవుతుంది.

శబరి ఒక వృద్ధ స్త్రీ. ఆమె రూపం ఎవ్వరిని ఆకర్షించదు. ఆమెకు గల రామభక్తి తత్పరతే ఆమెను శాశ్వతం చేసింది. ఆమె ఆకృతిని విశ్వనాధ వారు ఇలా వర్ణిస్తారు.

కడుపులో మెఱవుల గల పరించిన నిట్ట
మొయిలు వెల్గులు వోని పూలు కొన్ని
బంగారమును రాగి పాళ్ళుగా గరగించు
వన్నెయై యున్నట్టి పండ్లు కొన్ని
కొన్ని పూవులు లేత జన్నె యావుపాదుగు

వలె గర్భమంధరోజ్జ్వల మధువులు
కొన్ని పండ్లు రసానుకూల వాంఛాపరీ
పాక ముగ్ధాకార వర్తులములు

విడివిడిగ మెట్ట పల్లిక బేర్చి శిరసు
పైన నిడుకొని మెల్లగా వచ్చె శబరి
తుట్టతుది దాక నెండిన చెట్ట కొమ్మ
శేఖరంబున యందు బుష్పించినట్లు"

పాఠకులదృష్టి 'ఎండిన చెట్టుకొమ్మ" లాంటి శబరి భౌతిక శరీరం మీద కాక ఆమె ఆత్మజ్యోతిని ప్రకాశింప జేసిన పూలపై, పళ్లపై నిలుస్తుంది. శబరి పాత్రను విశ్వనాధ పోషించినట్లు మరొక కవి పోషించలేదు. మధుర భక్తితో నిండిన శబరి శ్రీరాముని ఇట్లా అంటుంది.

"చేతులునికి పూలు తెచ్చితిని స్వామి
చెట్లు కలవని పండ్లు తెచ్చితిని స్వామి
సతను వగుటను నేను వచ్చితిని స్వామి
చిత్రముండుట నూహచేసితిని స్వామి
నాదు ప్రాణములను నీకు మీదుకట్టి
నాదు నావయియుట వచ్చినావు స్వామి"

విశ్వనాధ వారి శైలి మృదు మధురంగా ఉంటుందనటానికి ఇది ఓ ఉదాహరణ. వాల్మీకి మహర్షి హృదయపు లోతులను చూచి రామాయణ గాధలోని ఎన్నో ఘట్టాలను పరమరమణీయంగా తీర్చిదిద్ది ఆంధ్ర సాహిత్యానికి రసరమ్య కావ్యంగా 'రామాయణ కల్పవృక్షా"న్ని అందించిన ప్రతిభాశాలి శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణ.

ఆంగ్లేయుల పరిపాలనకు వ్యతిరేకంగా స్వాతంత్ర పోరాటాలు జరుగుతున్న కాలంలో దేశభక్తి ప్రపూరితమైన ఖండ కావ్యాల సృష్టి జరిగింది. ప్రాంతీయమైన దేశభక్తిని పెంపొందించటం ద్వారా భారత దేశ భక్తిని వ్యాపింప జేయగలమని కవులు భావించారు. పూర్వ చరిత్రలో ఆంధ్రులు సాధించిన విజయాలు, సంతరించు కొన్న వైభవాలు తెలుగు కవులకు కళ్ళల్లో మెదిలాయి. ఆవిధమైన గత వైభవాలను ఆంధ్రజాతి కందించి వారిలో ఉత్సాహం కల్గించాలని భావించారు. దానికోసం ఆంధ్రుల చరిత్రను త్రవ్వి ఆంధ్రజాతి శౌర్యాన్ని, ఐశ్వర్యాన్ని, కళలను స్తుతించటం ప్రారంభించారు. పూర్వాంధ్ర శౌర్యప్రభలను రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు కీర్తించగా ఆంధ్రపౌరషానికి అక్షరాకృతిని కల్పించుకొన్న వారు శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారు రాయప్రోలు సుబ్బారావు సూచించి వదిలివేసిన ఆంధ్ర పౌరుషమనే పదానికి సమగ్రరూపం సత్యనారాయణ గారి 'ఆంధ్రపౌరుష' మనే కావ్యం. ఆంధ్రయువకులు తూరుపు కనుమ దుర్గముల నేలినదినమ్ము "లు ల్వక పాఱుశీత్రుల" ఆంధ్ర సైన్యాలు వేటాడే దినాలు సత్యనారాయణ గారి స్మృతిపధాన నిలిచాయి. ప్రధానంగా శౌర్యపు పాయసాన్నాన్ని అందించే కావ్యమే అయినా పురాప్రశక్తికి సంబంధించిన అనేక విషయాలు మహోన్నతంగా వర్ణింప బడ్డాయి.

"రుద్రుడైన ప్రతాపరుద్ర దేవుండోరు
గల్కోట బురుజాపై కాలుమోప
విద్యానగర రాజవీధి పట్టపు టేన్గు
పై గృష్ణరాయలు పాఱజాడ
పిడుగు మొత్తము బొబ్బలి కోట పుండరీ
కము పాపరాయడు కన్నులుఱమ
చాళుక్య రాట్ప్రతిష్ఠా కీర్తి చోళ నా
యక కీర్తి నెయ్యమ్ము నెఱప"

గాంచిన రోజులు జ్ఞాపకం చేయబడ్డాయి. కోటగోడల నుండి కుప్పించు ఎగిసిన వారు, అడుగుమండి శిఖరాగ్రానికి తేజీల నెగిరించిన వారు, వేలకు వేల శత్రువులమధ్య లఘించి హతమార్చిన వారు ఆంధ్రవీరులు.

'ఆంధ్రపౌరుషమన మాటలా! రిపూత్క
రముల గుండెలు వినినంత బ్రద్దలయ్యె'

ననిగత పౌరుష స్మరణలో మిన్నులందుకున్నారు. కాలవశాన ఈ పుర ప్రాభవము మరుగున పడ్డదని ప్రస్తుత దుస్థితికి విశ్వనాథ వారు కన్నీరు విడిచారు.

బి) ఆంధ్ర ప్రశస్తి : విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారి మరొక కావ్యం 'ఆంధ్రప్రశస్తి' ఇది వస్త్వాశ్రయ రీతిలో సాగిన శౌర్య ప్రశస్తి సంబంధ కావ్యం. రెండు వేల సంవత్సరాలకు పై బడిన కాలం నుండి ఈ తెలుగునేల నాలుగు చెఱగులలో వెలసిన అనేకములైన పూర్వాంధ్ర మహా సామ్రాజ్యాల ఉదయాస్తమయాలకు సంబంధించిన విషాదానంద శబలితమైన సంస్కృతి ధారయే యిందలి కావ్య వస్తువు. ఈ కావ్యాన్ని మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారికి అంకితం చేశారు. చరిత్రను కావ్యంగా ఎట్లు చేయవలెనో విశ్వనాథ నిర్దేశించారు. చరిత్ర అంతయు కావ్యానికి వస్తువుగా పనికిరాదు. అందు పుట్టురత్నముల వంటి గాథలు కొన్ని ఉండును. ఏ గాథకాగాథ ప్రత్యేక ప్రబంధమయ్యును అన్నియును కలిపి ఒక మహాప్రబంధంగా భాసించునట్లు నిర్మింపవలెను. ఈ విధమైన పద్ధతిని సరించియే విశ్వనాథ వారు 'ఆంధ్రప్రశస్తి' కావ్యనిర్మాణము గావించినారు.

'ఆంధ్రప్రశస్తి' యందు పదిరెండు గాథలు కలవు. ఆంధ్ర విష్ణువు, శాతవాహనుడు, గౌతమీ పుత్రశాతకర్ణి, మాధవవర్మ, వేగీక్షేత్రం, ముఖలింగం, నన్నయభట్ట, ప్రోలరాజు, ప్రోలరాజువధ, కొండవీటి పొగమబ్బులు, చంద్ర వంకయుద్ధం, యమదంష్ట్రిక అనునవి. ఆంధ్రవిష్ణువు, శాతవాహనుడు, గౌతమీ పుత్ర శాతకర్ణి శాతవాహన రాజులు. మాధవవర్మ పల్లవరాజు. వేంగీక్షేత్రం పల్లవరాజుల రాజధాని. ముఖలింగం కళింగగాంగ వంశజులది. నన్నయభట్టు తూర్పుచాళుక్యులకు సబంధించింది. ప్రోలరాజు కాకతీయులకు సంబంధించింది. చంద్రవంక యుద్ధం పలనాటి చరిత్రలోనిది కొండవీటి పొగమబ్బులు రెడ్డిరాజులది. యమదంష్ట్రిక విజయనగర రాజులది.

పల్లవరాజు మాధవవర్మ బెజవాడ రాజధానిగా ఆంధ్ర దేశాన్ని పాలించినవాడు. ఆతని ధర్మమునకు మెచ్చి దేవతలు రెండు ఘడియల కాలంవిజయవాటికా పట్టణములో కనకవర్షం కురిపించారట. తన ఒక్కగానొక్క కుమారుని కారణాన పుత్రుని కోల్పోయిన ఒక స్త్రీకి తాను చేయదలచుకొన్న న్యాయం తనకుమారునికి మరణశిక్ష వేయించింది. తనకుమారుని మరణశిక్షను తప్పించ గలిగినప్పటికిని మాధవవర్మ ఆ పని చేయలేదు. ఆతడు "పుత్రవిరహాగ్రభరాత్ముడకాని నాయ్యు కార్యచరణ భారదుఃఖ వివశాత్ముడగా"నని పల్కి తన ధర్మ దక్షతను ప్రకటించాడు.

'వేగీక్షేత్రము' ఒకచక్కని ఖండిక. వేగీక్షేత్ర పురావైభవమును తలచుకొని విశ్వనాథ కవి గుండె జల్లుమన్నది. ఆర్ద్రమానసుడైన కవి కార్చిన వేడి కన్నీళ్ళు కరళ్లు కట్టి పద్యాలైనవి.

'ఏరాజు పంచెనో యిచట శౌర్యపు చాయ
సమ్ములు నాగుల చవితినాళ్ల
ఏ యెట్టి సంజలో నెలదు పల్లవ రాజు
రమణులు కాళ్ల బారాణు లిడిరొ
చిత్రరథ స్వామి శ్రీరథోత్సవములో
దెలుగు పిల్లలు కత్తి త్రిప్పి రెపుడొ
ఏ రెండు జాముల యినుని వేడిమివచ్చి
కలిసి పోయెనొ త్రిలింగ ప్రభువుల
వాజిగచ్ఛేయసంబులై యలరు తొంటి

వేంగి రాజుల పాద పవిత్ర చిహ్న
గర్భితమ్మైన యీభూమి ఖండమందు
వత్రుపులు జేరు జీవచ్చవాంధ్ర జనులు"

'ఆంధ్రప్రశస్తి' ఖండకావ్య సంపుటిలోని వేగిక్షేత్రమందలి ప్రతి పద్యం హృద్యమే.

ఇట వేగీశుల పాదచిహ్నములు లేవే? లేవుపో! భావనా స్ఫుట మూర్తిత్వము నైనబొందవు. నేదోపూర్వాహ్ణదుష్కాల పుంఘటికల్ గర్భమునందిముడ్చుకొనియెం గాబోలు, నీ పల్లెచోటటలో కాద్భుత దివ్య దర్శనమటే! యాభోగ మేలాటిదో! అని పలికిన కవి

ఈనా పదార్పిత క్షోణి నేరాజు ధ
ర్మా సనంబుండి స్మృత్యర్థ మనెనొ
ఈ నాద్యగావృతంబైన భూములలోన
నేశౌర్యధనులు శిక్షింపబడిరొ
ఈ నా శరీరమందివతళించిన గాలి
యెంత పౌరాతన్య మేచుకొనెనొ
ఈనాతమాపూర్ణ మైన యాకాశమ్ము
నేక్రతు ధ్వనులు శబ్దించినదియొ

అస్మదజ్ఞాత పూర్వ దివ్యత్వ మొప్పు
నీ పునీతావనీ ఖండ, విచటనిలిచి
యస్వతంత్రత దొరలు నాయాంధ్రశక్తి
నన్ను గంపింప జేయుచున్నది భృశము

అని పరదేశీయుల పరిపాలనలో అస్వతంత్రులుగా బ్రతుకుతున్నామనెడి భావన విశ్వనాథ వారిని చలింపజేసింది. అంతేకాదు'ఆంధ్ర పల్లవ నరేంద్ర శ్రీయశ స్తంభం'లా తాను నిలిచినట్లు తలచాడు. అక్కడి శాద్వలాంకురాదులలో పూర్వనృపచరిత్రలే దర్శించాడు. పాదలనడుమ తిరుగుతూ పూర్వరాజుల 'పురవీధులలో' సంచరించునట్లు భావించాడు. 'నన్నీనింతగా నెదపదిలించు కొన్నదిది యెక్కడి పూర్వపు జన్మవాసనో' అని విశ్వనాథ వారు కర్మ సిద్ధాంతంపైగల విశ్వాసాన్ని స్ఫురింపజేశారు. అలాగే 'ముఖలింగా'న్ని దర్శించినపుడు ఆ జీర్ణ దేవాలయ స్థితిగతులకు ఆయన 'గుండె నెత్తురులు' కదలాడినాయి. ప్రళయంవచ్చి తెలుగు నేల మునిగి పోయినా పరవాలేదు కాని మనకు స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాలి అనే ఒక ప్రగాఢ వాంఛను విశ్వనాథ వారు ప్రకటించారు.

'తెలుగు వదులెల్ల పొంగెత్తి ప్రళయ వారి
కెరలివడి తెన్గునేల ముగించినిమ్ము
నేటితో నస్వతంత్రతా నియతమైన
యీ బ్రతుకు తెన్గువారు భరింలేరు.

అదే విధంగా 'కొండవీటి మబ్బుల'ను దర్శించినపుడు 'వలిపమ్ము చికిముత్యాల యంచుల్లా, జఘన భాగోపరిస్రస్త చేలం'లా గిరిలక్ష్మి మొగముపై మొగలి పుప్పొళ్ల'లా స్వేదబిందువుల్లా ఉన్నాయనటం ప్రతిభావంతం.

సి) కిన్నెరసాని పాటలు : ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యంలో 'కిన్నెరసాని పాటలు' అగ్రశేణికి చెందుతాయి. ఇది విశ్వనాథ వారి అపూర్వ సృష్టి. విశ్వనాథ వారు ప్రతి ఉపన్యాసానికి ముందుగా తప్పక ఈ గేయాల్ని ఆలపించేవారు. ఇందులో 8 భాగాలున్నాయి. కిన్నెరపుట్టుక, కిన్నెర నడకలు,. కిన్నెర నృత్యం, కిన్నెర సంగీతం, కడలిపొంగు, కిన్నెరదుఃఖం, గోదావరి సంగమం అనునవి, భావకవిత్వానికి చెందిన

చక్కని గేయ కావ్యం 'కిన్నెరసాని' నామ మాత్రంగా ఉన్న వస్తువును స్వీకరించి తమ భావనా శక్తితో దానిని అహ్లాదకరంగా, ఆశ్చర్యజనకంగా తీర్చి దిద్దటం భావ కవిత లక్షణం. చిన్నతనంలో తన తండ్రి శోభనాద్రి గారితో పాటు వెళ్ళి చూచిన 'కిన్నెరసాని' నదికి మానవత్వం ఆరోపించి తన భావానికి ఒక ఇతి వృత్తాన్ని కల్పించి 'మూడు మూర్తులా కన్న తెనుగు వారి ఆడబడుచు అనే భావనకు శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు కలిగించారు.

మాత్రాచ్ఛందస్సులో నడిచిన ఈ గేయ కవితా ప్రక్రియలో కిన్నెరలోని అర్భత్వము సాని దానిలోని ఆకర్షణ సమపాళ్లలో మేళవించినై. కిన్నెర ఒక కన్యగా, ముద్దగా, ప్రౌఢగా పొందిన పరిణామ దశలను శ్రీ విశ్వనాధ వారు మనోరంజకంగా చిత్రించారు. అత్తాకోడళ్ల పోట్లాటలు, ఫలితంగా ఆలుమగల మధ్య ఏర్పడ వియోగ విషాద పరిణామాలు ఈ ఇతివృత్తిలో రమ్యంగా తీర్చిదిద్దబడ్డాయి. కిన్నెర పుట్టుక, నడకలు. నృత్యం, సంగీతం. సంగమం. దుఃఖం వైభవం ఇవన్నీ నదీ స్త్రీరూప పరంగా ఈయన సమన్వయం చేశారు. కిన్నెర నవ్వులు నురుగులు, వళులుతరగలు, కన్నులు మీనులు, జఘనం ఇసుక తిన్నె వంటి చిత్రీ కరణలు నదిని ఒక స్త్రీ గా రూపొందించాయి. కిన్నెర చాల సుకుమారి, పతివ్రత, ఆర్యధర్మాభిమాని. అత్త పోరును ఆమె భరించలేక పోయింది. తన భర్తకు తనకు ఆయన మీద వలెను ఆయనకు తనపై అతిశయించిన ప్రేమానురాగాలు ఉన్నాయి. కాని తల్లిని ఎదిరించి తన భార్య మనుస్సుకు తగిలిన గాయాలను మాన్పలేని అసమర్ధుడు. కిన్నెర ఇల్లు విడిచి అడవుల వెంట పరుగులెత్తింది. భర్త వెంటవెళ్లి ఆమెను కౌగలించుకొంటాడు. భర్త కౌగిలిలోనుండి విడిపోయి జారి ఆమె పరుగెత్తడం, అము వేణీ బంధాన్ని ఆతడు చేత్తో పట్టుకోవడం, చేతిలో వేణికి బదులు 'నీటిపొరలు' కాల్వగట్టడం, ఎడమ చేత్తో కొంగను బడిసిపట్టగా తడిచేతిలో కొంగులేక పోవడం, ఆ తడబాటు వల్ల నుదిట పట్టిన చెమటయే వాగవటం వంటి భావనలలో ఆలు మగల ప్రణయసన్నివేశాలు కళ్ల ముందుకు వస్తాయి. కిన్నెర రసహృదయ ఆము భర్త శిలా హృదయుడు. ఆమె జలరూపాన్ని దాల్చింది. ఆతడు ఆమె కోసం ఏడ్చి ఏడ్చి శిలా రూపం దాల్చాడు.

తొడిమ ఊడిన 'పూవుపడతి'లా ఉన్న కిన్నెర తన 'కెరటాల హస్తాల' తో భర్తను కౌగలించుకొని

నీలి మబ్బుల బోలు
నిడివి నీ చేతుల్లు
నన్నింక కౌగలించగ రావు కాబోలు
కడుప్రేమతో చేరగా తీవు కాబోలు
నెమ్మదిగా నా యొడల్ నామురవు కాబోలు

అంటూ కిన్నెర తన విరహాన్ని ప్రకటించింది.

కిన్నెరసాని గోదావరికి ఉపనది. కిన్నెర ప్రవహిస్తుండగా సముద్రుడు ఆమెతో సంగమాన్ని కోరుకున్నాడు. ఆ పతివ్రత, సతీమతల్లి కాముకుడైన సముద్రుని బారినుండి గోదావరి ఒక పెద్ద ముత్తయిదువుగా కాపాడ తనలో లీనం చేసుకొన్నట్లు కవి చిత్రించాడు. గోదావరిలో కలిసిన కిన్నెర భద్రాద్రి రాముని దివ్వ సన్నిధిలో ప్రవహిస్తూ పుణ్యవతి అవుతుంది. విశ్వనాధ వారి గొంతు నుండి ఈ పాట వినటం ఆనాటి శ్రోతలకు ఒక దివ్వ రసానుభూతి. ఆయన కీర్తి కిరీటంలో కలికితురాయి. 'కిన్నెరసాని పాట', ఆయన భావనా శక్తికి ఒక ప్రబల నిదర్శనం.

డి) వరలక్ష్మీత్రిశతి : శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారి ధర్మపత్ని వరలక్ష్మి 1932 లో మరణించారు. సతీ వియోగం కల్గిన సందర్భంలో ఆమెను గూర్చి స్మృతి పూర్వకంగా 'వరలక్ష్మీ త్రిశతి' అనే కావ్యాన్ని వీరు రచించారు. ఇది కర్మ, స్మృతి, నిత్య శతకాలుగా విభజంపబడింది. తన సర్వస్వాన్ని ధారపోసి అనుభవవీధిలో బ్రదుకును యజ్ఞ పశువుగా అర్పించిన సాధ్వీమణిగా ఆమె భావించబడింది.

'నాకులాంగన యాననము చెక్కులద్దనం డకట నన్నడ్డు పెట్టకుడు మీరు నా ప్రియురాలి కంఠము కౌగిలించనిం డీకరమ్ములు లాగబోకుడీడు." అని భార్యావియోగంలో తన దుఃఖావేశాన్ని ప్రకటించిన పద్యాలు హృదయావర్జకాలు. భార్యా వియోగం వల్ల 'కాలి యఱ పొగచూరిన కట్టెలా,' మంత్రము లేని ప్రభు శక్తిగా బుతుచిహ్నములకు తలను ధరించని 'బాడిద'లా తాను మారినట్లు పేర్కొన్నారు. వశిష్ఠుడికి అరుంధతిలా తన కవిత్వానికి, కీర్తికి పరోక్షంగా తన అర్ధాంగియే ఆధారభూతం అని విశ్వనాధ వారు ప్రకటించారు. తాము

విప్రలంభ రసానియకుడు. తాను పోషించిన పాత్రలకు ఆయన సూత్రధారి. విశ్వనాథ భావించాడు. గొప్పగ హృదయ స్పదన కల్గించే పాండిత్య ప్రకర్ష గల సతీస్మృతి కావ్యమిది.

భావకవులు తమ తమ కవితలలో కోకిల గానాలను వర్ణించారు. విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు 'కోకిలమ్మ పెళ్లి' అనే ఖండ కావ్యాన్నే వ్రాశారు. కోకిల పరభృతిక. పుట్టిన దాది తల్లిదండ్రులచే నిర్లక్ష్యం చేయబడింది. తాను పొందిన వేదన వల్లనే మధురమైన కంఠధ్వనిని వరంగా పొందింది. కోకిలమ్మ జీవిత గాధలో కరుణ రసాత్మకత వెల్లివిరిసింది.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారి 'విశ్వనాధ మధ్యాక్కరలు' గ్రంధం పదిశతకాల సంపుటి. వీనినన్నింటిని కలుపు సూత్రమొక్కటియే. అది ఛందస్సు. ఈ శతకాలన్నీ మధ్యాక్కరలలో రచింపబడినాయి. మధ్యాక్కర నన్నయ కంటె ప్రాచీనమైంది. యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనం 'మధ్యాక్కరలలో రచింపబడింది. ఇందు శ్రీగిరి శతకమునకు 'శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగా' అనీ కాళహస్తి శతకమునకు 'శ్రీకాళహస్తీశ్వరా! మహీదేవి' అనీ, భద్రగిరి శతకమునకు 'భద్రగిరి పుణ్య నిలయశ్రీరామ! అనీ, కులస్వామి శతకమునకు'విశ్వేశ్వరా కులస్వామి!' అనీ, శేషాద్రి శతకమునకు 'వేంకటేశ్వరా శేషాద్రినిలయ' అనీ ద్రాక్షారామ శతకమును 'భీమేశలింగ! దాక్షారామ సంగ' అనీ, నందమూరు శతకమునకు 'నందమూర్నిలయ సంతాన వేణు గోపాల' అనీ, నెకరుకల్ శతకమునకు 'నెకరుకల్ ప్రాంతసిద్ధాబ్జహేళి!' అనీ, ముప్పంగి శతకమునకు 'ముప్పంగి వేణుగోపాల' అనీ, వేముల వాడ శతకమునకు 'వేములవాడ రాజరాజేశ్వరాస్వామి' అనీ, మకుటములనుండి శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారు ఈ శతక సంపుటిని వెలయించారు. ఈ శతకముల యందు విశ్వనాధ వారు భావించిన 'వ్యాజస్తుతి' సహృదయ హృదయంగమమై మెప్పినది. ఈ శతకసంపుటి భక్తి, జ్ఞాన, వైరాగ్య భావాలకు కూడలియైనది. విశ్వనాధ వారు మహాకవులే కాదు, మహాభక్తులు కూడా. భక్తి భావనిర్భరమగు వీరి కవితా స్రోతస్విని ఈ శతకములలో పొంగిపొరలింది.

ఇ) గిరి కుమారుని ప్రేమ గీతాలు: విశ్వనాధ వారి మరొక ఖండకావ్యం 'గిరికుమారుని ప్రేమగీతాలు'. ఈ గీతాలను వారు 1920-1928 మధ్య కాలంలో రచించారు. విశ్వనాధ వారి ప్రణయం ముఖ్యంగా కులసతీ ప్రణయం. తన భార్యనే ప్రేయసిగా, ఈశ్వరిగా, పరమేశ్వరినిగా వారు భావించారు. తన తండ్రి శోభనాద్రిలో ఉన్న 'అద్రి'కి మారురూప మైన 'గిరి'ని తీసుకొని విశ్వనాధ వారు తన ఈ ప్రణయ కవిత్వానికి 'గిరికుమారుని ప్రేమగీతాలు' అని పేరుపెట్టారు. ఈ ప్రేమగీతాలలో ప్రియురాలితో ఉన్న అనుబంధం సాగించిన సరససల్లాపాలు, పొందిన ఆనంద పారవశ్యమే ప్రకటిత మవుతాయి. తనలోని ప్రణయ భావన వల్ల తనకు గల్గిన సంకట స్థితిని కావ్యారంభంలోనే కవి ఈవిధంగా పలికారు.

'అస్మదీయ కంఠమున యందాడుచుండె
నొక యెదో గీతి బయటకు నుబికి రాదు.
చొచ్చుకొని లోనికింబోదు వ్రచ్చిపోయె
నాహృదయ మీమహాప్రయత్నమ్మునందు!

తనకు తన ప్రేయసికి ఉన్న సంబంధాన్ని సూర్య కాంతిని మనరించి వర్తించే ప్రొద్దుతిరుగు పూవుతో అన్వయిస్తూ తను ప్రణయం ప్రకృతి సిద్ధమైందిగా కవి భావిస్తాడు.

'సూర్యుడును నేను ప్రాగ్దిశా సుందీమ
భారవింద సుందరి తిలకాకృతిధి నయి
యుదయ మొందితి వాకొసిమెదురుచూచె
విడిలు రేకల నాప్రొద్దు పొడుపు పూవు.'

తన ప్రేయసి 'హృదయాంతర కోటస్థమైన ఒక సూక్ష్మకృతి'గా,' కృత్రిమ భావనా విశ్చితాత్మగా ఆయన పేర్కొన్నారు.
'పలుకరాని జ్యోతిస్సు నా ప్రణయ మెల్ల

గావ్యరూపమ్ముగా నిట్లు కరుగ బోసి
ప్రళయ కాల నిగూఢ గర్భమ్ము నందు
దీని యాకృతి గూర్చి చింతించుచుంటి'

అంటారు విశ్వనాథ. ఈయన ప్రేమగీతాలపై రవీంద్రనాథ ఠాగూర్ 'గీతాంజలి' లోని భావనైర్మల్యం. కాల్పనిక కవులలోని స్త్రీ సమారాధనాతత్త్వం, ఉమర్‌ఖయ్యాం ప్రణయ భావావేశం చూపించినట్లు కనబడుతుంది. విశ్వనాథ వారికి భార్యా వియోగం ఒక తీరనివ్యథ అయింది. ఆ విప్రయోగపు తీవ్రత ఆయన రచించిన 'శశిదూత' కావ్యంలో స్పష్టంగా గోచరిస్తుంది. శ్రీరాముడు హనుమంతుని నలచక్రవర్తి హంసను, మేఘసందేశ కావ్యంలో యక్షుడు మేఘుని తమ ప్రణయ సందేశానికి దూతలుగా ఎన్నుకున్నారు. వినిర్మలాకాశంలో వెలుగులు చిమ్ముతున్న చంద్రుణ్ణి విశ్వనాథ వారు తన ప్రణయ సందేశానికి దూతగా ఎన్నుకొని ఈ 'శశిదూతం' అనే ఖండకావ్యాన్ని రచించారు.

ఎఫ్) ఇతర రచనలు :

'అమృతము కూడు కట్టిన దొరా! యల దూరపు నీలి కొండలో
గొమరు మిగుల్ సితాంబుదము కోసల మూసలు పోతువెన్నెలల్
రమణి యొకింత క్యోపరాజ్మఖయైనది, నాకు చెప్పక
నమరిక దూత యిప్పుడెవరందువు నీవు వినా నిశాపతీ!

అని తనకు చంద్రుడు తప్ప మరొకరు ప్రణయ దూత కాలేరని కవి భావించాడు. దంపతుల ప్రేమకు చంద్రుడు ఒక 'కొలపాత్ర' అనీ, స్త్రీ, పూలు, చంద్రుడు ఒక విధమైన 'కోమల జీవులనీ' ఒకే పూవుల కుటుంబం 'కాబట్టి ప్రేయసి ప్రణయ కోపం తీర్చటానికి చంద్రుణ్ణి దూతగా ఎన్నుకున్నాడు కవి.

'ముగుదలు, పూలు, నీవు నొక మొత్తరు కోమల జీవు లందు ఒ
ట్టుగ నిది యొక్క పూవుల కుటుంబము మీలోకళ్లోకల్లకున్
మిగులుగ స్నిగ్ధలేదురును మీరును మీరును నొక్కడొద్య నీ
వగుదువు నాకు దూత్యమున కంగవకున్ మృదకోపశీలకున్.'

మరణించిన భార్య ఆత్మ చేసే ఆకాశయానానికి తగిన రీతిలో చంద్రుణ్ణి దూతగా ఎన్నుకోవటంలో విశ్వనాథ వారి ప్రతిభ ప్రకటితమవుతోంది. తనకు తన ప్రేయసికి ఉన్న అనుబంధాన్ని చంద్రుడికి, కలువకూ నడుమ ఉన్న ప్రణయ బంధంగా భావించారు విశ్వనాథ.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారి నర్తనశాల మంచినాటకం. తొమ్మిది అంకాల ఈ నాటకంలో చక్కని సాహిత్యం ఉంది. ఈ నాటకం విశ్వనాథవారు కేవలం భారతీయ దృక్పథములో రచించినట్లు కనపడదు. ఈ రచన మీద షేక్స్పియర్ విషాదాంత నాటకాల ప్రభావం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. ఈ నాటకమందలి ప్రతినాయకుడైన కీచకుని చిత్రణము పరిశీలించినచో అతడు ఒక దుష్ట నాయకుడిగా కాక ఉత్తమ విషాద నాయకునిగా రూపొందినట్లు తోచును. 'వేనరాజు' ప్రాచ్యపాశ్చాత్య లక్షణములతో రచింపబడిన నాటకము, శివ భక్తి తత్పరతతో విశ్వనాథవారు రచించిన గొప్ప నాటకం 'త్రిశూలం'.

శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారి నవలలు కేవలం కథాప్రధానములు కావు. తర్క, వేదాంత, శాస్త్ర విషయాలకు ఆలవాలాలు. ఆయన రచించిన వేయిపడగలు నవలలో ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్య వైశిష్ట్యం, భారతీయ ధర్మం వ్రాయబడింది. 'తెఱచిరాజు' నవలలో నాట్యశాస్త్ర విశేషాలు, 'మ్రోయు తుమ్మెద' లో సంగీతశాస్త్రం, పురాణవైరగ్రంథమాలలోని పన్నెండు నవలల్లోను అనేక ప్రాచ్యపాశ్చాత్య జీవన రహస్యాలు, 'అరుంధతి' నవలలో ప్రపంచనాగరికత భారతదేశ నాగరికతకు ప్రతిరూపమే అన్న విషయాన్ని నిరూపిస్తాయి. విశ్వనాథవారి జగత్పరిశీలన మిక్కిలి లోతైనది. తాను పరిశీలించిన ప్రతి విషయాన్ని తన మనఃకుహరమునందు నిక్షిప్తము చేసికొని సమయానుకూలముగా

ఆ విజ్ఞానాన్ని నవలలోని పాత్రల ద్వారా బహిర్గతం మవుతుంది. చిన్నతనమున తన తండ్రి తన స్వగ్రామములోని నందమూరి వేణుగోపాల స్వామివారి జీర్ణోద్ధార కార్యక్రమాన్ని మనసున పదిలపరచుకొని దానిని 'వేయిపడగల' నవలలో స్వామి ప్రతిష్ఠ మహోత్సవములను వర్ణించు సందర్భంలో ఉపయోగించినాడు, 'పులిమ్రుగ్గు' నవలలో ప్రాణం పోవు విదమును గుఱించి ప్రసంగించు సన్నివేశమున ప్రభువైన సుశర్మపాత్ర ముఖ్యంగా వివిధ శాస్త్రాలు వానిలో ప్రాణాత్క్రమణ విధానాన్ని గురించి చెప్పబడిన విషయాన్ని వివరించాడు. 'నాగసేనుడు' నవలలో ఆర్థికశాస్త్ర విషయాలు వివరింపబడినవి. తన నవలలో తాను వివరించిన విషయాలను గురించి ఆయన ఇట్లు చెప్పుకొనినాడు. "శ్రమలేకుండా నా నవలలు చదివి మనోజ్ఞానమును సంపాదించవచ్చు.....పాశ్చాత్య విజ్ఞానములో నేను నిద్రాహారాలు లేకుండా సంపాదించిన విజ్ఞానమంతా నా నవలలో, పుస్తకాలలో ఉంటుంది." తాను పల్కిన ఈ పలుకులు ప్రత్యక్షర సత్యాలుగా ఆయన తన నవలల ద్వారా చేశారు. విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారి వేయిపడగలు నవలకు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం బహుమతినిచ్చింది. వేయిపడగలు ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వమునకు మాఱుపేరుగా వెలసిన గ్రంధం. దానిలో సత్యనారాయణ గారి సారస్వత-సాంఘిక సిద్ధాంతాలన్నీ కరడుగట్టియున్నవి. సత్యనారాయణ గారి వచన రచనలో ఒక క్రొత్తదనం, చిక్కదనం గోచరిస్తాయి. తిక్కన పద్యరచనలో వలె వీరిరచనలో గ్రియాపద బాహుళ్యం. ఎక్కడికక్కడ భావం తెగిపోయి పాఠకులనిలో మెల్లమెల్లగా చొచ్చుకుంటాయి. ఈయన భావన అగాధమైనది. దానిని భాషలో బెట్టినపుడు కొంత క్లిష్టత యువివార్యం. ఆయన శిరీషకుసుమ పేశలముగా వ్రాసికొని పోవుచు పట్టరాని భావనా పథమున పడినపుడు చేసెడి పదముల కూర్పు విభిన్నమైన రీతిలో సాగుతుంది. ఈ విధమైన వాక్యనిర్మాణము విశ్వనాథ శైలి. "విశ్వనాధ వారి భారతీయ దర్శనానికి గౌరీశంకరతుల్యమైనది వేయిపడగలు. భారతీయమైన సర్వవిజ్ఞాన గరిమకూ అది ఒక సర్వస్వం అన్నారు ఏలూరిపాటి అనంతరామయ్యగారు. ఈ నవలా రచనాకాలం 1930 ప్రాంతం. ఆనాటి మన సమాజం భౌతిక కష్టాల్లోకి జారిపోతున్న దశలో శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారు వేయిపడగలు నవల ద్వారా ధర్మదృష్టితో, ఆధ్యాత్మిక లక్ష్యానికి మళ్లించటానికి ప్రయత్నించారు. పాపపుణ్యాలు న్యాయాన్యాయాలు, ధర్మాధర్మాలు లాంటి విషయాలు ఈ నవలలోని అనేక చర్చల్లో అభిప్రాయాల్లో కనిపిస్తాయి" అన్నారు శ్రీముదిగొండ వీరభద్రయ్య. ధర్మారావు, రామేశ్వర శాస్త్రీ గిరిక, పసిరిక, కుమారస్వామి వంటి పాత్రల వ్యక్తులుకారు, ప్రతీకలు అని విమర్శకులు భావిస్తారు.

శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారి బాణిలోను, వాణిలోను తృణీకరించ దగిన దేదియు ఉండదు. ఆయన ప్రతి రచనయె అర్థవంతం, సునిసితభావనాత్మకం. తనకు గల లోక కావ్యాద్యవేక్షణంచే సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల వాఙ్మయ మహోదధులను మధించి అమృత కలశ సదృశ గ్రంథాలను వెలికి తెచ్చి సారస్వత జిజ్ఞాసువుల కందించిన జగన్మోహనావతారం శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారు. ఈ కారణం వలననే మహాకవిగా తనకు గల గురుతరమైన భాధ్యతను అత్యంత సమర్ధవంతముగా ఆయన నిర్వర్తించుకొనగల్గినాడు. కనుకనే ఈయన వెలయించిన ప్రతి రచనకు ప్రశస్తి లభించింది.

శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణగారు 1921 వ్రాసిన తొలి నవల 'అంతరాత్మ'. ఆనాడు ప్రముఖ సాహిత్య మాసపత్రికలలో ఒకటైన 'శారద'లో ధారావాహికంగా ప్రచురింపబడింది. 1976 లో విశ్వనాధ వారు వ్రాసిన పౌరాణిక వ్యంగ్యనవల 'నందిగ్రామ రాజ్యం' దీనిని ఆశువుగా చెప్తుండగా శ్రీమల్లాది శివరామ్ గారు లిపిబద్ధం చేశారు. ఇది విశ్వనాధ వారి చివరి నవల. ఏ నవల అయినా అయిదు ఆరురోజులకు మించి వ్రాయని విశ్వనాధ వారి జీవితంలో 29 రోజులలో వ్రాయబడిన నవల 'వేయిపడగలు'. ప్రతి నవలను తాను ఆశువుగా పలుకుతూ వ్రాయటానికి వేరే వ్యక్తులను నియమించుకొన్న విశ్వనాధ వారు స్వదస్తూరితో వ్రాసిన ఒకే ఒక్క నవల ఏకవీర. 1929 నుండి 1931 వరకు ఒక నవలా రచనకు విశ్వనాధ వారు సమయాన్ని తీసికోవడం ఒక్క 'ఏకవీర' నవలకే జరిగింది.

ఆధునిక కాలంలో జన్మించి వైవిధ్యభరితమైన సాహిత్య ప్రక్రియల్లో శతాధికంగా రచనలను చేసి గొప్ప సాహిత్య వేత్తగా, సాహిత్యస్రష్టగా తాను సంపాదించిన విజ్ఞాన సర్వస్వాన్ని సాహితీ రూపంలో వెలువరించిన విశ్వనాధ సత్యనారాయణ గారి వంటి సాహితీమూర్తి, పుంభావ సరస్వతి 'నభూతో నభవిష్యతి'.

సమీక్ష :

విశ్వనాధ కవిత్వంలో వివిధాంశాలను స్థాలీపులాక న్యాయంగా ప్రస్తావించి, విశ్వనాధ కవి స్వరూపాన్ని ఆవిష్కరించడం జరిగింది.

ప్రశ్నలు :

1. విశ్వనాధ సత్యనారాయణగారి జీవిత విశేషాలను - కవితా రీతులను సమీక్షించండి?
2. రామాయణ కల్ప వృక్ష మాధారంగా విశ్వనాధవారి కవితా వైశిష్ట్యము నెమ్మనది?
3. విశ్వనాధ వారి నవలా సాహిత్య వైదుష్యమును వివరించండి?
4. విశ్వనాధ కృతులను సమీక్షించండి.

ఆధార గ్రంథములు :

1. ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర - ద్వా.నా. శాస్త్రి
2. విశ్వనాధ మార్గము - సుప్రసన్న
3. విశ్వనాధ నవలలు - విశ్వనాధసత్యనారాయణ
4. రామాయణ కల్ప వృక్ష సమీక్ష.

డా॥ కౌతా సుబ్రమణ్య శాస్త్రి

పాఠం - 10.1

త్రిపురనేని రామస్వామి - జాషువ

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం :

10.1.1 కవిరాజు జీవిత విశేషాలు
1.2 కవి రచనలు
1.3 నాటకాలు
1.4 శతకాలు
1.5 సూతాశ్రమ గీతాలు
1.6 సూతపురాణం
1.7 భగవద్గీత
1.8 వివాహవిధి
1.9 పీఠికలు
1.10 కవిరాజు శబ్ద సృష్టి
1.11 కవిరాజు ఛలోక్తులు

లక్ష్యం :

కవిరాజు రచనలను పరిచయం చేయడం, త్రిపురనేని రచనలలోని హేతువాద ధోరణిని పరిశీలించడం.

10.1.1. కవిరాజుగారి జీవిత విశేషాలు

కవిరాజు కవి, ప్రముఖ నాటకకర్త సుప్రసిద్ధ శతక కర్త, శతావధాని, మహాపండితుడు, మంచి భావుకుడు, వ్యంగ్య రచయిత విమర్శకుడు, పరిశోధకుడు, సంఘ సంస్కర్త, న్యాయవాది, మానవతావాది, హేతువాది, భావ విప్లవ విధాత.

మహా పురుషుల కోవకు చెంది, తెలుగుదేశంలో మంచి పేరు ప్రఖ్యాతులు పొందినవారు త్రిపురనేని రామస్వామిగారు, కవిరాజ బిరుదాంకితులు. వీరు 1887 సంవత్సరం జనవరి 15 వ తేదీన కృష్ణాజిల్లాలో జన్మించారు. రామస్వామిగారికి అంగలూరులో వీధిబడిలో 1895 జులై 15వ తేదీన అక్షరాభ్యాసం జరిగింది. కవిరాజు చిన్నప్పుడు చదువుమీద పెద్ద శ్రద్ధ చూపేవారు కాదు. ఆటలమీద ఆసక్తిని కనబరిచేవారు.

1898లో అల్లూరి పున్నమాంబతో పెళ్ళి అయింది. 1910 వ సంవత్సరం సెప్టెంబర్ 8వ తేదీన ఒక కుమారుడు జన్మించాడు. వీరే ప్రఖ్యాత కథకుడు, నవలా రచయిత, తత్త్వవేత్త, గోపీచంద్‌గారు. తర్వాత ఐదు సంవత్సరాలకు ఒక కూతురు కలిగింది. ఆమె పేరు సరోజిని.

భార్య శ్రీమతి పున్నమాంబగారు 1920 సంవత్సరం జనవరి 16 వ తేదీన కాలధర్మం చెందారు. ఆ సంవత్సరమే రామస్వామిగారు ద్వితీయ వివాహం కూడా చేసుకున్నారు. ఈమె పేరు చంద్రావతి. వీరికి ఒక కుమారుడు కలిగాడు. ఆయన పేరు గోకుల్‌చంద్.

1932 వ సంవత్సరంలో రెండో భార్య కూడా పరమపదించారు. 1933 సంవత్సరంలో కవిరాజుగారు మూడో పెళ్ళి చేసుకున్నారు. ఈమె పేరు అన్నపూర్ణమ్మ. వీరికి ఒక కూతురు పుట్టింది. ఈమె పేరు చౌదరాణి. ప్రఖ్యాత కథకుడు ఆల్లూరి విశ్వేశ్వరరావుగారు ఈమెను వివాహం చేసుకున్నారు. చౌదరిగారి మూడో భార్య కూడా 1964 వ సంవత్సరంలో ఏప్రిల్ 30వ తేదీన చనిపోయారు.

వీరి భాషాసేవకు గుర్తింపుగా ఆంధ్ర మహాసభ బెజవాడలో 1929 వ సంవత్సరం నవంబర్ 4వ తేదీన కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి చేతి మీదుగా 'కవిరాజు' అనే బిరుదును ఇచ్చి గౌరవించింది. గుడివాడ పౌరులు రామస్వామి చౌదరిగారికి 1942 వ సంవత్సరం ఏప్రిల్ 25, 26 తేదీల్లో గజారోహణోత్సవంతో ఘనంగా సన్మానం జరిపి, వారి సంస్కారణోద్యమం పట్ల తమ ప్రగాఢానురాగాన్ని తెలియజేసుకున్నారు.

వివిధ ప్రాంతాలనుంచి అనేకమంది ప్రముఖులూ, వేలాది స్థానిక ప్రజలూ ఆ సన్మానంలో పాల్గొని కవిరాజుకు బ్రహ్మరథం పట్టారు. బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారి అధ్యక్షతన, చల్లపల్లి సంస్థానాధీశ్వరుల సమక్షంలో, పండితాశీర్వాదాలతో, అనేక మంది కవుల అభినందనలతో, అఖండ వైభవోపేతంగా ఆ సన్మానం జరిగింది. ఒక కవికి ఇలాంటి సన్మానం జరగడం తెలుగులో అరుదు.

సహృదయ సార్వభౌముడు, భావవిప్లవ వైతాళికుడు, హేతువాది అయిన రామస్వామిగారు తెనాలిలోని వారి స్వగృహం 'సూతాశ్రమం' లో 1943 వ సంవత్సరం జనవరి 16వ తేదీన రాత్రి గం. 1.30 ని.లకు కీర్తిశేషులయ్యారు. అప్పటికి కవిరాజుగారి వయస్సు 56 సంవత్సరాలు మాత్రమే. ఈ ఆకస్మిక వార్త యావదాంధ్ర ప్రజానీకాన్ని దుఃఖసాగరంలో ముంచివేసింది.

10.1.2. కవిగారి రచనలు :

చౌదరిగారు తెలుగు సాహిత్యంలో భావవిప్లవాన్ని తన రచనల ద్వారా సృష్టించారు. 'సూత పురాణం', 'కురుక్షేత్ర సంగ్రామం' 'శంబుకవధ', 'ఖూనీ', 'వివాహ విధి', 'కుప్పుస్వామి శతకం', 'ధూర్త మానవా', 'సూతాశ్రమ గీతాలు', 'భగవద్గీత' మొదలైనవి వీరి ముద్రిత గ్రంథాలు. 'అంపకం', 'మాలదాసరి', 'నరకం', గోపాలరాయ శతకం', 'చెన్నకేశవ శతకం', 'పల్నాటి పౌరుషం', 'రాణాప్రతాప్' మొదలైన గ్రంథాలు అముద్రితాలు. కవిరాజుగారు డబ్లిన్ విశ్వవిద్యాలయంలో బారిష్టరు పట్టా పొందారు. 'ఎందుకు?' అని ప్రశ్నించడం తెలుగు సాహిత్యానికే నేర్పిన భావవిప్లవకారులు చౌదరిగారు.

10.1.3. నాటకాలు :

చౌదరిగారు నాటక ప్రక్రియను తమ అభిప్రాయాల ప్రచారానికి సాధనం చేసుకున్నారు. వీరి నాటకాలు ప్రజాదరణను పొందాయి 'కురుక్షేత్ర సంగ్రామం', 'శంబుక వధ', 'ఖూనీ' మొదలైనవి కవిరాజుగారి ముద్రిత నాటకాలు. 'కారెంపూడి కదనం', 'కొండవీటి పతనం' 'రాణాప్రతాప్', 'నరకం', 'అంపకం' అనేవి అముద్రిత నాటకాలు.

3.1 ముద్రిత నాటకాలు :

1. కురుక్షేత్ర సంగ్రామం :

లోకమంతటా అప్పటివరకు కౌరవులు దుర్మార్గులనీ, అవినీతిపరులనీ, పాండవులే సన్మార్గవర్తులనీ, పూజ్యులనే భావం వుంది. ఇది యథార్థంకాదని గాఢంగా విశ్వసించారు కవిరాజుగారు. అంధ విశ్వాసాలతో నిండి, నిబిడీకృతమైన సమాజంలో చైతన్యం కలిగించడానికిగాను ఈ 'కురుక్షేత్ర సంగ్రామము' రచించబడింది. ప్రథమ ముద్రణ 1910 సంవత్సరంలో జరిగింది. దీనిలోని ఇతివృత్తం మహాభారత యుద్ధానికి సంబంధించింది. ఇది వీరరస ప్రధానమైన నాటకం. కవిరాజుగారి పేరు ప్రఖ్యాతులు తెచ్చిన నాటకం ఇది. ఈ నాటకపు ఎత్తుగడ లోకంలోకి ప్రబలి ఉన్న విశ్వాసానికి భిన్నంగా ఉంటుంది. కౌరవ పాండవ సంగ్రామం ఎందుకు జరిగింది? చివరకు నష్టపోయింది ఎవరు? వంటి ప్రశ్నలకు సమాధానంతో కవిరాజుగారి నాటకం ప్రారంభమవుతుంది. కురుక్షేత్ర మహా సంగ్రామ పరమార్థాన్ని కవిరాజుగారెలా వర్ణించారో చూడండి.

"ఆ ముటెద్దులు రెండు పోరాడుచుండ
నడుమనున్న లేగల కాళ్ళు నలగువట్లు
పుడమికై కురుపాండవుల్ పోరనున్న
నారులు చచ్చెద రిటునటు తిరుగలేక.

కోడెలు కుమ్ముకుంటుంటె, దూడలు నలిగిపోతాయన్నది గుంటూరు సీమలోని సామెత. ఆ సీమ బిడ్డగా ఆ సామెతను మహాభారతంలోకి తీసుకువచ్చి, దాని సాయంతోనె భారతయుద్ధ పరమార్థాన్ని (రాజ్యం కోసం కుమ్ములాటను) చెప్పిన చమత్కారి, వాస్తవవాది కవిరాజుగారు.

3.2. శంబుక వధ :

ఇది కవిరాజుగారి రెండో నాటకం. ఇది భారతదేశ చరిత్రను పరిశీలించి రాయబడింది. మనదేశ చరిత్రను పరిశీలించి చూస్తే ఆర్య, అనార్య సంఘర్షణలు ముమ్మరంగా కన్పిస్తాయి. అనాదినుంచి ఆర్యులు ద్రావిడుల్ని పెక్కు ఇక్కట్లుకు గురిచేస్తూనే వచ్చారు. మధ్య ఆసియా నుంచి వచ్చిన ఆర్యులు వర్ణ వ్యవస్థను ఏర్పరచడమే కాకుండా, ఈ దేశం మీద ఆధిపత్యం కూడా సంపాదించారు. ద్రావిడులపై అనేక ఆంక్షలు విధించి, అణగద్రొక్కారు. రామరాజ్యంలోనే ఆర్యుల బాధ ద్రావిడులకు తప్పలేదు. ఆర్యపక్షపాతియైన రాముడు ద్రావిడుల్ని అష్టకష్టాలూ పెట్టాడు. అనార్యుడైన శంబుకుని, దయాదాక్షిణ్యాలు లేకుండా రాముడు సంహరించాడు. కారణం తపస్సు చేసుకొనే హక్కు ద్రావిడులకు లేదు. ఈ విషయాన్ని గమనించిన కవిరాజుగారు ఆ సాంఘిక అధర్మాల్ని అద్దం వలె ప్రతిబింబింప చేస్తూ, రసోచిత పద ప్రయోగంతో, నాలుగు అంకాల నాటకాన్ని రాశాడు. ప్రథమ ముద్రణ 1920 లో జరిగింది.

ఈ నాటకంలో స్వతంత్ర సిద్ధి కొరకే శంబుకుడు ప్రాణత్యాగం చేశాడనీ, ద్రావిడుల్ని దాస్యంలో వుంచడానికిగామా రాముడు మతగురువైన వశిష్టుడు పన్నిన కుట్రను చౌదరిగారు ఎలుగెత్తి లోకానికి చాటారు. వందలాది రామాయణాలు రాసినవారు వున్నారు కానీ ఏ ఒక్కరూ శంబుకునకు జరిగిన అన్యాయాన్ని వేలెత్తి చూపించలేకపోయారు. ఈ నాటకంలో సంభాషణలు సామాన్యుని హృదయానికి హత్తుకొనేలా వున్నాయి. ఈ నాటకంలోని రెండు పాత్రల చేత శంబుకుని ఆశయాలను కవిరాజుగారు చెప్పించినతీరు వారి శిల్ప నైపుణ్యానికి, ఒక మంచి ఉదాహరణ.

పౌరాణిక రూపకకర్తలపై ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో ఆంగ్ల భాషా ప్రభావం వుంది. కవిరాజుగారు బెర్నార్డ్ షా ప్రభావంతో రూపక రచన చేసినట్లు 'శంబుక వధ'కు రాసిన పీఠికలో వారే చెప్పుకున్నారు. కవిరాజుగారు హిందూ మతంలోని పరస్పర విరుద్ధ భావాల్నీ అహేతుక అంశాల్నీ ఖండిస్తూ రూపక రచన చేశారు. శభాష్ అనిపించుకున్నారు.

3. ఖూనీ :

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు 'వేనరాజు' అనే నాటకాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని కవిరాజుగారు 'ఖూనీ' అనే నాటకాన్ని రాశారు. వేనుని ఆర్యబుషులు లేదా విశ్వనాథ సత్యనారాయణ ఖూనీ చేశారని చౌదరిగారు అభిప్రాయపడ్డారు. వేనరాజు నాటకంలో వేనరాజుకు తీరని అపచారం చేయబడిందని గ్రహించిన కవిరాజుగారు వేనుని నిజస్వరూపాన్ని లోకానికి తెలియజేయాలనే ఆకాంక్షతో ఖూనీ నాటకాన్ని 1935 సంవత్సరంలో రాశారు. ఇందులో నాలుగు రంగాలు వున్నాయి.

వేనరాజు నాయకుడు. అతని సైన్యాధిపతి దృష్టవర్మ ఉపనాయకుడు. దృష్టవర్మ మునులచేతుల్లో కీలుబొమ్మగా మారి, గాఢనిద్రలో వున్న వేనుని గుండెల్లో బాకుతోపొడిచి, చంపుతాడు. తుట్టతుదకు దృష్టవర్మ తన అపరాధాన్ని తెలుసుకొని పిచ్చివాడైపోతాడు. తాను కూడా పృధువుచేతికత్తితో పొడవబడి మరణిస్తాడు. అంతటితో ఈ నాటకం అంతమౌతుంది. కాబట్టి ఇది విషాదాంత నాటకం.

ఆంధ్ర నాటక రంగానికి చేసిన అమూల్యమైన సేవ వల్ల రామస్వామి చౌదరిగారు ఆంధ్ర నాటక కర్తల్లో అగ్రశ్రేణికి చెందిన వారుగా పరిగణించబడుతున్నారు.

3.2. అముద్రిత నాటకాలు :

పలనాటి యుద్ధం ఇతివృత్తంగా తీసుకొని రాసిన నాటకం 'కారెంపూడి కథనం'. ఈ నాటకం ముఖ్యమైన పట్టణాల్లోనే కాక అంగలూరు, చేటపల్లి మొదలైన గ్రామాల్లో సైతమూ ప్రదర్శించబడింది.

స్వాతంత్ర్య పోరాటం ముమ్మరంగా జరుగుతున్న రోజుల్లో కవిగారు కొండవీటి పతనం, రాణాప్రతాప్ అనే రెండు నాటకాల్ని రాశారు. ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగానూ, స్వాతంత్ర్య ఉద్యమానికి అనుకూలంగానూ రాసిన నాటకాలు ఇవి. బిపిన్ చంద్రపాల్ ఆంధ్రదేశ పర్యటనను పురస్కరించుకొని అనేక చోట్ల ఇవి ప్రదర్శించబడ్డాయి.

ఆముద్రిత నాటకాలైన వరకం, అంపకం కూడా అదృశ్యమయ్యాయి. చౌదరిగారి ఇతర గ్రంథాలవలే ఈ నాటకాలు కూడా తెలుగుదేశంలో పెద్ద గాలి దుమారాన్ని లేపాయి. ఈ నాటకాలు దొరికి వుంటే ఇంకా బాగుండేది.

ప్రముఖ నాటకకర్త, మానవతావాది, హేతువాది అయిన కవిరాజు గూర్చి ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే జాతిలో జీర్ణించిన మూఢ విశ్వాసాల్ని, ఛాందసాచారాన్ని నిర్మూలించి, భావ విప్లవాన్ని సాధించిన యుగకర్త కవిరాజుగారు. చాతుర్వర్ణ్యాన్ని వర్గ సమాజాన్ని కాదని ఎచ్చులొచ్చులు లేని ప్రజాస్వామ్య ధర్మాన్ని ప్రబోధించి, మానవతకు నీతికి పట్టం గట్టిన మహామనిషి కవిరాజుగారు. తర్వాత తరంవారికి వీరి నాటకాలు పరమ ప్రామాణికమైనాయంటే వీరి నాటకాలకు ఎంత శక్తి ఉందో మనం ఊహించవచ్చు.

4. శతకాలు :

4.1 కుప్పుస్వామి శతకం :

జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామి చౌదరిగారిని దృష్టిలో వుంచుకొని రాసిన శతకం ఇది. రామస్వామిగారు కుప్పుస్వామిగారు మంచి స్నేహితులు.

ఈ శతకంలోని మొట్టమొదటి పద్యమే మనల్ని ఆశ్చర్యచకితుల్ని చేస్తుంది.

'గొంటరుల దుంటరుల గుమిగూల్చి సృష్టి
జేసి చీటికి మాటికి గాసి వారు
తన్నుకొని చచ్చుచుండగ దనియు చుండు
గొప్పవానికి జేజేలు కుప్పుస్వామి"

అప్పట్లో అమలులో వున్న సాంఘిక దురాచారాలనూ, మూఢనమ్మకాలనూ, మతం పేరుతోనూ, దైవం పేరుతోనూ, జరుగుతున్న అత్యాచారాలనూ, నిర్భయంగా దుయ్యబట్టారు చౌదరిగారు ఈ శతకంలో.

మానవునికి ఎన్ని సుగుణాలుంటే మాత్రం ఏమి లాభం? నీతి ఒక్కటి లేకపోతే మిగిలినవన్నీ బూడిదలో పోసిన పన్నీరు గదా! అంచేత మానవుల్ని నీతి, నియమాలతో బ్రతకవలసిందిగా ఉద్బోధించారు కవిరాజుగారు.

"ఎన్ని రసమున్న నేమి రుచించును
నుప్పులేని కూర చప్పనగుచు
కోటి గుణములున్న గొఱగావు నీతియొ
క్కొండు లేకయున్న గుప్పుస్వామి"
"నీతిలేనివాని నిరసించు జగమెల్ల
నీతిశాలి కపుడు నెగడు లేదు
నీతి శాలినెపుడు నీతియే కాపాడు
గుజనుబారి నుండి కుప్పుస్వామి"

ఈ శతకాన్ని ఆరంభం నుంచీ అంతం వరకూ కమ్మని శైలిలో నడిపించారు కవిరాజుగారు. ఇందులోని పద్యాలన్నీ పసిడితునకలే.

తెలుగు భాషలో అనేక నీతులు బోధించే శతకాలు వున్నాయి. కాని భావ విప్లవాన్ని ప్రబోధించే శతకం ఒకటి లేదు. ఈ లోటు కుప్పుస్వామి శతకం తీర్చింది. ఈ శతకంలో తెలుగు నుడికారం ఉట్టిపడుతుంది. దానితో వీరు ప్రజాకవిగా, పేరు పొందారు. సాంఘిక సేవలో, సాహిత్య సేవలో, ప్రజా సేవలో, ప్రమాణాల్లో, వారాల్లో భావవిప్లవంలో ఆరితేరిన మొనగాడు త్రిపురనేనివారు.

2. ధూర్తమానవా! :

కవిరాజుగారు ప్రారంభించి, అసంపూర్తిగా ఆపివేసిన మరో శతకం 'ధూర్తమానవా'! ఈ మకుటంతోనే ఇందులోని పద్యాలు సమవృత్తాలుగా రాయబడ్డాయి. దీని ప్రథమ ముద్రణ 1943 వ సంవత్సరం సెప్టెంబర్‌లో జరిగింది.

సర్వసాధారణంగా అన్ని శతకాల్లోనూ, మానవులకు జరుగుతున్న అన్యాయాలనూ, అధర్మాలనూ, తమ ఇష్టదైవానికి నివేదించుకోవడం ఇతివృత్తంగా వుండటం కద్దు. అయితే ఈ శతకంలోని చిత్రమేమిటంటే - మానవుడే మకుటధారియైన ప్రపంచంలో-భగవంతుడే కవిరాజుగారికి కలలో కన్పించి, తన పేరిట భూసుర వర్గం సమాజంలోని ఇతర వర్గాలకు చేస్తున్న అన్యాయాల్ని అక్రమాల్ని గూర్చి విన్నవించుకుంటాడు.

ఈ శతకం చదివితే ఇతర జాతుల్ని బానిసత్వంలో శాశ్వతంగా వుంచడానికి భగవంతుణ్ణి, స్వర్గ నరకాలనూ, భూసురులు తమ సుఖ సంతోషాల కోసం సృష్టించారనేది స్పష్టమవుతుంది.

'హాజను మానకున్న నపవాదులు; తప్పవు శృంగ భంగముల్;
రోజులు నీకుఁ జాలవిసిరో! జాలు మింతకు మానకున్నచో
బాజివి యౌదు నీవు నగుబాటు ఘటిల్లును, నింకమీదనీ
పోజాను చూచి మోసపడి పోవుట గల్లదు ధూర్త మానవా!"

'ధూర్త మానవ శతకం' మిక్కిలి వ్యంగ్య పూరితమైంది. దీనిల్లో భగవంతునిపేర జరిగే అత్యాచారాల్ని, దుష్కృత్యాల్ని ఖండించారు. మానవులందరూ సమానులే అని నిరూపించబడింది ఈ శతకంలో.

ఎత్తుకోలులోనే భగవంతుని చేత పిడుగుల వర్షం కురిపించారు కవిరాజుగారు. భగవంతుడు ఏమంటున్నాడో మీరే చూడండి.

"ఏ బదునాల్గు లోకముల సృష్టియొనర్చుచు బెంచి పిమ్మటన్
దూబవలెన్ హరింతునని దొంగనుడుల్ వచియించు చుంటివే?
యే బది మాటలేమిటికి? ఇట్టి ప్రచారము మానకున్నచో
గూబలు సాఁగఁ దీసెదను గూయకు మిట్టివి ధూర్త మానవా"!

దేవుడు సర్వాంతర్యామి అని, శక్తిమంతుడు అని, సృష్టి అని అంటూనే ఆయనకు పుట్టిన రోజులు, పెళ్ళి రోజులు చేస్తున్నామని డబ్బులు దండుకొనే చందా రాయుళ్ళపై ఈ దేవుడి (కవిరాజు) పిడుగును పరిశీలిద్దాము.

ఈ టకటొంకులేమిటికి? నిల్లును వాకిలిఁ గట్టి పెట్టియే
టేటను బెండ్లిసేయుమని యేనెపుడైనను గోరియుంటినె?
చీటికి మాటికిన్ బరుల జేబులు గొట్టుట ధర్మ మార్గమె?
ఏటికి నీయ బద్ధమరరే! ఇక సాగునె? ధూర్త మానవా!

ఆయునకు జరుగుతున్న అన్యాయానికి కడుపుమండిన దేవుడి తిట్ల పురాణం ఇంతటితో ఆగలేదు. చందారాయుళ్ళనే మరొకసారి ఏమంటున్నాడో చూడండి.

"గుడులున్ గోపురముల్ కుశీలవుఁడనై కూర్పించి చందాలతో
మడి మాన్యంబులు నాదు పేరుననె నిర్మాణంబు గావించుచున్
వడ పప్పున్ బెరవారి కిచ్చెదవె! నీ భావంబు నందేమి గీ
ల్పడఁగానేర్పెడి? చెప్పు మింతటి దివాలాఖోరువే మానవా!"

ఉపనిషత్తుల కాలంలో నింగి కెగిరిన భారతీయ తత్వ శాస్త్రం, పురాణ కాలం నాటికి అధః పాతాళానికి చేరింది. అవతారాల పేరిట దేవుడికి అనేక రకాల జంతు జన్మలను ప్రసాదించారు కవి పుంగవులు. వరాహమని, కూర్మమని, సింహమని ఒకటేమి? భావుకత పేరిట, భక్తి పేరిట దేవుడిని నానా బాధలకు గురిచేశారు. అంతేనా జుగుప్సాకరమయిన కామక్రీడలకు, ఆయన్ను కేంద్ర బిందువును చేశారు. పైపెచ్చు వాటికి కృష్ణ లీలలని పేరుపెట్టారు. కడుపు మండిందా దేవుడికి. పరువు తీసే ప్రయత్నం చేస్తే ఎవరికి మండిపోదు? దేవుడేమంటున్నాడో చూడండి. (కవిరాజు కవత వైవిధ్యాన్ని కూడా చూడండి).

అవతారంబులనెత్తి చేయగల నన్యాయంబు లన్నింటి నే
నవతారంబుల నెత్తకుండ మటి చేయన్ శక్తి లేదంచు న
న్నవమానించితి వింతకాలమిటు? నిన్నాపాద మస్తంబుగా
నిపురుంజేసెద నెవ్వరడ్డ పడగా నీ కుండిరో మానవా!'

'మిడి మేలంబుగఁ దెచ్చి పెట్టితివిగా మేనత్తఁతో గూటమిన్
బడి ముప్వంకల ముండతోడ మధురాపట్నంబులోఁ గూటమిన్
మెడకుంగట్టిరి వెంతవాడవుర? నీ మిట్టాటలన్ మానవా?
కడికండల్ తెగ గోసినైచెదను గాక శ్రేణికిన్ మానవా?

తిట్టిన తిట్టు తిట్టకుండా తిట్టిపోసి అలసి సొలసిన ఆ సర్వాంతర్యామి ధూర్త మానవునికి ఇస్తున్న చిట్ట చివరికి హెచ్చరి చూడండి ఎలాగుందో? ఈ శతకం ప్రముఖుల, పామరుల మన్ననల్నీ ప్రశంసల్నీ అందుకొనటంలో ఆశ్చర్యం ఏముంది.

శతక వాఙ్మయం సాధించవలసిందేమిటో, ఎలా సాధించాలో, చౌదరిగారి 'కుప్పుస్వామి శతకం', 'ధూర్తమానవా' శతకాలు చాటుతున్నాయి.

3. గోపాల రాయ :

'గోపాలరాయ' అనే మకుటంతో మరో శతకం కూడా రాశారు. ఇందులో శ్రీకృష్ణుని గూర్చి వ్యంగ్యంగా చెప్పిన 26 పద్యాలు వున్నాయి.

10.1.5 సూతాశ్రమ గీతాలు :

కొందరు సంస్కర్తలు మార్పును ఏవో కొన్ని శాఖలకే పరిమితం చేస్తూ వుంటారు. చౌదరిగారు దానికి పూర్తిగా విరుద్ధం. గణబద్ధమైన పద్యరచనతోపాటు సూత్రాబద్ధమైన గేయ రచనను కూడా వారు రాశారు. ఆ పద్యాలకూ గేయాలకూ ఒక ప్రధానమైన భేదం వుంది. పద్యం పండితులకే పరిమితంకాగా, గేయం పామర జనానికి కూడా అందుబాటులో వుంటుంది. సామాన్య ప్రజానీకంలో ఏదైన ఒక నూతన భావాన్ని బహుళ ప్రచారం చేయడానికి గేయం చక్కని సాధనం. ముఖ్యంగా స్త్రీలనూ, బాలబాలికలనూ, గ్రామీణులను, సంఘంలోని సామాన్య ప్రజానీకాన్ని గేయాలు ఆకర్షించినంతగా, పద్యాలు ఆకర్షించవు. ఈ విషయాన్ని గుర్తించిన రామస్వామి చౌదరిగారు 'సూతాశ్రమ గీతాలు' రాశారు. సాహిత్య క్షేత్రంలో వారు చేసిన ఈ కృషి దేశాభివృద్ధికి జాతీయోద్యమానికి ఎంతగానో ఉపకరించింది.

వీరు భారతజాతికి అండగా నిల్చి జాతీయోద్యమంలో పాల్గొని, భారతమాత దాస్య శృంఖలాల్ని విచ్ఛేదం చేయాలని సంకల్పించారు. నీరసమూ, నిస్తేజమూ అయిన జాతిలో వీర రసంతో ఉత్సాహాన్ని, ఉత్తేజాన్నీ, కలిగించడానికి 'వీరగంధము' అనే జాతీయ గీతం రాశారు. ఇది చాలా మంచి గేయం. స్వాతంత్ర్య పోరాట సీమలో తెలుగు వారికి నూతన ఉత్సాహాన్ని, శక్తిని ఇచ్చింది ఈ గీతం.

'వీరగంధము దెచ్చినారము
వీరుడెవ్వడొ తెల్పుడీ!
పూసి పోదుము మెడను లెత్తుము
పూలదండలు భక్తితో
తెలుగు బావుట కన్ను చెదరగ
కొండవీటను నెగిరినప్పుడు
తెలుగు వారల కత్తి దెబ్బలు
గండి కోటను కాంచినప్పుడు.

తెలుగు వారల వేడి నెత్తురు
తుంగభద్రమ గలసినప్పుడు
దూరమందున మన్న నవాబ
కత్తి నెత్తురు కడిగినప్పుడు
....
....
నడుము కట్టిన తెలుగు బాలుడు
వెనుక తిరుగం డెన్నడున్
బాస ఇచ్చిన తెలుగు బాలుడు
పాటి పోవండెన్నడున్.
అంటూ సాగె ఈ గీతం తెలుగు జాతిలో వీర రసాన్ని, కదనోత్సాహాన్ని కలిగించింది.

'ఉప్పు సత్యాగ్రహపు జైలు జీవితంలో నేనూ, ఆచార్య రంగా ఈ గేయాన్ని సంస్కరిస్తూ, ఉత్తేజితులమయ్యే వారము' అని అన్నారు. డాక్టర్ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు. ఈ గీతం స్వాతంత్ర్య పోరాటపు రోజుల్లో ఆంధ్ర దేశంలోని ముఖ్య పట్టణాల్లోనే కాక, మారుమూలల గ్రామాల్లో సైతమూ ప్రతిధ్వనించింది.

చౌదరిగారు ఎంతటి దేశభక్తులో, అంతటి స్వరాష్ట్రాభిమానులు. వారికి తెలుగు ప్రజలన్నా, తెలుగు భాషన్నా, తెలుగు దేశమన్నా అభిమానం ఎక్కువ. అందుచేతనే నిద్రాణమైన తెలుగు ప్రజానీకానికి వైతాళిక గేయాలు ఆలాపించారు.

గౌతమీ నది, కృష్ణవేణియు
తుంగభద్రయు, నర్మదా
జీవనదులై యుండి పోవక
యెల్ల కాలము పాఱుచున్
... .
... ...
తెలుగు బిడ్డా మరచి పోకుర
తెలుగు దేశము పురిటి గడ్డర
కొక్కొరోకో పాట బాడర
తెలుగు వారల మేలు కొల్పర'
ఆంధ్ర సాహిత్య నందనోద్యానంలో పూచిన సురభిళప్రసూనాలు ఈ 'సూతాశ్రమ గీతాలు'.

6. సూత పురాణము :

భారత దేశంలోని దురాచారాల్ని రూపుమాపి, నీతిని నెలకొల్పడానికి రామస్వామిగారు 'సూతపురాణం' రాసినట్లుగా ఈ క్రింది పద్యం వల్ల తేటతెల్లమవుతుంది.

'ధర్మము ధర్మమంచు చెఱదారులు త్రొక్కుచు నానలేక దు
ష్కర్మములాచరించు కలికాలపు బిడ్డలగాంచి తప్పుతై
మర్మము విప్పి చెప్పిమను మార్గమునన్ నడిపింప లోకమున్
నిర్మలుడైన సూతముని నీతులు పల్కెడు నా ముఖంబునన్'

చిరకాలజీవి, పరమ కరుణా స్వభావుడు, గంగానదీ తీరంలో తపోనిష్టలో వున్న సూతమహర్షిని రామస్వామిగారు సందర్శిస్తారు. పుణ్యభూమిగా, గణనకెక్కిన ఈ భారతదేశంలో భగవంతుని పేరు మీదుగానూ, స్వర్గ - నరకాల పేరుమీదుగానూ, పూర్వ గ్రంథాల పేరు మీదుగానూ, జరుగుతున్న అపచారాలనూ, అన్యాయాలనూ, అసత్యాలనూ, సూతుని ముందు ఏకరువు పెట్టారు. ఇది వంచన కాదనుకొంటున్న సూత మహర్షికి, వంచనే అని స్థిరంగా నమ్ముతున్న రామస్వామిగారికీ, సుదీర్ఘమైన వాదోపవాదాలు జరుగుతాయి. చివరకు భారత దేశంలో జరుగుతున్నది వంచనేనన్న మోసమేనన్న రామస్వామిగారి వాదనతో ఏకీభవించిన సూతముని రామస్వామిగారిని లోక కళ్యాణార్థం ఓ కావ్యం రాయమనగా వారి ఆజ్ఞానుసారంగా సూత పురాణాన్ని రాశారు రామస్వామి.

సత్యాన్వేషణ దృష్టితో తాను యదార్థమని విశ్వసించిన సిద్ధాంతాన్ని నిర్భయంగా లోకానికి 'సూత పురాణం' ద్వారా వెల్లడించారు. కవిరాజుగారు. ఈ కావ్య ప్రయోజనాన్ని గ్రంథ పీఠికలో నిర్మొహమాటంగా ఈ విధంగా వెల్లడించారు. "ప్రాకృతజనంబునకు వేదార్థము సులభైక వేద్యము కాదని యెఱింగి వైదికులును, నిష్కాములును, లోక సంసర్గ రహితులును, నిసర్గభూత దయాశీలురును నయిన ఋషిచంద్రులు నిర్వ్యాజకరుణా విశేషంబున 'స్త్రీ శూద్రద్విజబంధువులకు' ముక్తి మార్గముఁజూపి తరింపజేయుటకునై వేదార్థమునటంకించి పురాణములు వ్రాసిరని ఆర్యోక్తి. ఈ యార్యోక్తియందు విశ్వాసముంచి మూఢ లోకంబు పురాణము లార్షేయములనియుఁ, దత్కారణమునఁ బూజ్యములనియు, దదంతర్గత ధర్మములు నీతులు, కథలు శిరోధార్యములనియు విశ్వసించుచున్నది. ఈ విశ్వాసము వలనఁ గలిగిన ప్రతిఫలమాత్మ ద్రోహముగాఁ బరిణమించుటఁజేసి పురాణము లెంతవరకుఁ బ్రతికూలములో, ఎంత వరకు నీతి బాహ్యములో, యెంతవరకుఁ బక్షపాత భూయిష్టములో మోడ్పుగన్నులతోనున్న విద్వల్లోకమునకుఁ జూపించు తలంపుతో సూతపురాణము రచింపబడింది. తత్కారణమున సూతపురాణము కారణజన్మ".

'సూత పురాణం' నాలుగు ఆశ్వాసాల రసవత్కావ్యం. ప్రథమాశ్వాసంలో కౌశికునికి జ్ఞానోదయం కలిగించిన ధర్మవ్యాధుడనే కసాయివానికథ, భద్రాద్రి గోపన్నను రామదాసుగా మార్చిన కబీరుదాసు వృత్తాంతం చోటుచేసుకున్నాయి. ద్వితీయాశ్వాసంలో దేవతల్ని గూర్చి, దేవలోకాన్ని గూర్చి చర్చించడం జరిగింది. తృతీయాశ్వాసంలో ప్రహ్లాద చరిత్ర, యధార్థ రామాయణం వుంది. చతుర్థాశ్వాసంలో శ్రీకృష్ణ చరితము, కురుపాండవుల కథ చక్కగా వివరించబడ్డాయి.

కేవలం అగ్రకులంలో జన్మించారన్న ఒకే ఒక కారణంచేత కొందరు అన్ని లాభాలను తామే జుర్రుకోవటం, ఇతర జాతులను న్యూనతకు గురిచేసి అదేమంటె అది వారి కర్మఫలం అనటం - ఈ రెంటిని కూడా కవిరాజుగారెలా ఎద్దేవా చేశారో చూడండి.

'విభుఁడొకఁడు చేయునంట పై పెత్తనంబు!
కర్మయొకఁడు సంసార చక్రంబుఁ ద్రిప్పు
నంట! ద్వంద్వ ప్రభుత్వమిం దమరలేదె?
ఎంతకాలంబు సాఁగునో యిట్టి చిట్టి!

పురాణాలు ఎంతవరకు కట్టు కథలో, ఎంతవరకు నీతి బాహ్యములో లోకానికి చెప్పటం లక్ష్యంగా సూత పురాణ ఆవిష్కరణ జరిగిందని కవిరాజుగారు ముందె చెప్పుకున్నారు. ఆబాలగోపాలం పరమ పవిత్రంగా భావించె పురాణ కథలను ప్రతికూలములని చెప్పటానికి చాలా ఆత్మ స్థైర్యం అవసరం. అది వారికి పుష్కలంగా ఉంది. మచ్చుకు ఈ క్రింద నుదహరించిన రెండు పద్యాలు వారి ఆత్మస్థైర్యానికి, సామాజిక స్పృహను కల్పిద్దామన్న వారి నిష్ఠకు సజీవ ఉదాహరణలు.

క్రోతి కొండ ముచ్చులకును గొండలకును
మానవులు పుట్టిరనునట్టి మాయమాట
లన్ని కథలీ పురాణము లందె కలవు
పిట్ట కథలకు నివిఎల్ల బుట్టినిండ్లు.
పాఢో జనాభుండు భగవంతుడొక చోట

నొకచోట స్త్రైణ శాపోహతుడు
అళికాక్షుదద్వితీయ బ్రహ్మమొకచోట
నొకచోట ఋషిపత్నులకు విటుండు
అబ్జ గర్భుండు స్వయం భువౌ నొకచోట
నొకచోట శత్రుపాదోపహతుడు
దేవకీపుత్రుడింద్రియ జీత యొకచోట
నొకచోట జారవాళికి గురుండు

శుకపరబ్రహ్మ మొకచోట శుద్ధ జడుఁడు
వేఱె యొకచోట సంసారి బిడ్డ తండ్రి
యన్ని కధలీపురాణము లందె కలవు
పిట్టకథలకు నివియెల్ల బుట్టినిండ్లు.

సూత పురాణము అగ్రకులజుల సొత్తుగా మిగిలిపోయిన పండిత లోకంలో ప్రకంపనాలు పుట్టించింది. సహజమెకదా! దాని ప్రతులను అగ్ని దేవుడికర్పించి, సంతుష్టులయిన వారూ ఉన్నారు. అయితే దానివి ప్రశంసించిన ఉదార హృదయులు కూడా మెండుగానే వుండేవారు. వారిలో అగ్రగణ్యుడు, స్వయాన రామస్వామిగారి గురుదేవులు, కింకవీంద్ర ఘటాపంచానన బిరుదాంకితులు జానపదుల నాలుకలపై సదా నాట్యమాడె 'చెల్లియో చెల్లకో' వంటి పద్యరత్నాల సృష్టి అయిన చెళ్ళ పిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు. వారు వారి శిష్యునికి ఇచ్చిన ఈ యోగ్యతా పత్రము చూడండి.

నలగామరాజు తన ఆంతరంగిక సచివుడైన గింజయు ద్వారా యుద్ధ వార్తలను వినాలన్న కుతూహలంతో అతడిని అడిగే ఘట్టంతో భగవద్గీత ప్రారంభమయింది. బాల చంద్రునిలో రణోత్సాహం కలిగించడం కోసం బ్రహ్మనాయుడు ప్రయత్నించాడు. సాంఖ్యోపదేశం చేసినా బాల చంద్రునిలోని భయం పోలేదు. అతనిలోని రాగ ద్వేషాలను పోగొట్టాలని జ్ఞానయోగం బోధించాడు. ద్వాపర యుగం నాల్గవ పాదంలో ప్రజలు పాపాత్ములయ్యారు. అందుకే భారత దేశంలో యుద్ధాలన్ని కల్పించి ఇరు పక్షాలు హతమయ్యేటట్లు ధర్మం వృద్ధి చెందేలా చేశానన్నాడు. వర్ణ వ్యవస్థను గురించి కూలంకషంగా చర్చించి జ్ఞానోదయం చేయమని బాలచంద్రుడు కోరాడు.

"వర్ణములు నాలుగు తొలుత నేర్పరచి పిదపఁ
బ్రజ సృజించితి నమమాట వట్టిమాట
ప్రజల సృష్టిఁజేసి గుణకర్మలచేత
వర్ణములనుమూడింటి నేర్పఱచినాడ" అని బ్రహ్మనాయుడు వివరించాడు.

వ్యాస భగవద్గీతలోని విభూతి యోగంలో శ్రీకృష్ణుడు 'సమస్త భూత హృదయాలలోఉన్న ఆత్మను నేను - భూతాల ఆది మధ్యాంతం నేనే. సూర్యులలో విష్ణువును నేనే అంటూ నా దివ్య విభూతులకు అంతం లేదు. అంటూ వివరణను కొందరు వక్రీకరించి 'అహంబ్రహ్మాస్మి' అనుకున్నారు. ఈ భావం అవహేళనకు గురయింది.

యెకముల హిపొపొటామసును
సుకములలోఁబల్లెనాఁటి యుకమును రాలన్
జెకుముకి రాయిని నేనే
శకటములందెల్ల ధూమశకటమునేనే" అన్నాడు

వర్ణ వ్యవస్థను సమూలంగా నాశనం చేయాలనేది త్రిపురనేని ఆశయం. జన్మను బట్టి ఆధిక్య అనాధిక్యతలను నిర్ణయించడం అధర్మం. నాటి ఆచారాలను, వ్యవస్థను నశింపజేసి సర్వ మానవ సమతా ధర్మంగల నూతన ప్రపంచాన్ని నిర్మించాలని రామస్వామి కలలుగన్నారు.

విశ్వరూప సందర్శన సమయంలో బ్రహ్మనాయుడు -

బ్రహ్మణాది చండాల పర్యంతమైన
యన్ని జాతుల వారల నాస పెట్టి
యిటకుఁ దోడ్తెచ్చితిని వధియింపనెంచి
తెలుగు జాతి పునస్సృష్టికలన కొఱకు".

అని బాలచంద్రునికి బోధించాడు.

సంస్కర్తలకు పుట్టినిల్లయిన ఆంధ్ర దేశంలో మహా మనీషి, బహుభాషావేత్త, సమతా సిద్ధాంత వేత్త అయిన త్రిపురనేని అపూర్వమైన భగవద్గీతను సృష్టించి ఆంధ్రుల ప్రతిభను పెంచారు. నిస్తేజమైన జాతిలో చైతన్యాన్ని కలిగించారు.

బూతుపురాణము కాదిది
పాత పురాణమును గాదు పాతకహర మౌ
సూత పురాణం బియ్యది
ఘాత పురాణంబు, పుణ్య పురుషావళికిన్.

ఒక మహా కవికి ఇంతకన్నా గొప్ప యోగ్యతా పత్రం మరెక్కడనుండి లభిస్తుంది.

10.1.7. . భగవద్గీత :

1941 వ సంవత్సరంలో పలనాటి వీర చరిత్రను ఇతివృత్తంగా గైకొని రామస్వామిగారు 'భగవద్గీత'ను రాశారు. కురుక్షేత్ర యుద్ధ భూమిలో శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికి గీతోపదేశం చేశాడనే ప్రతీతి వున్నది కదా! అదే విధంగా కారెంపూడి కదనరంగంలో బ్రహ్మనాయుడు బాలచంద్రునికి గీతోపదేశం చేశాడని భావించిన చౌదరిగారు చక్కని వ్యంగ్య వైభవంతో ఈ ఆధిక్షేప గ్రంథాన్ని రాశారు. మహాభారత యుద్ధానికి వలే పల్నాటి యుద్ధానికి కూడా సోదరుల రాజ్య కాంక్షే మూలకారణం. మహాభారత, పల్నాటి యుద్ధాలకు గల పోలికలు చాలా స్పష్టంగా తెలుస్తాయి. తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో కనీవినీ ఎరుగని ధోరణిలో వ్యంగ్య రచన చేశారు కవిరాజుగారు.

10.1.8. వివాహవిధి :

కవిరాజు త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరిగారు చిన్ననాటి నుంచి తాను విశ్వసించిన అభిప్రాయాల్ని నిర్భయంగానూ, నిరాఘాటంగానూ, వెల్లడించేవారు. మానవ జీవితంలో వివాహం మహోత్కృష్టమైంది. అంచేత పెళ్ళి నూరేళ్ళ పంట అని అంటారు. గనుక వివాహ నిర్వహణ విధానంలో వారికి గల కొన్ని అమూల్యమైన అభిప్రాయాల్ని లోకానికి తెలియజేయాలనే ఉద్దేశంతో 'వివాహవిధి' అనే చిన్న పుస్తకాన్ని 1930 సంవత్సరంలో ప్రచురించారు.

ఈ చిన్న పుస్తకం తెలుగు కుటుంబ జీవితంలో ప్రవేశపెట్టిన మార్పు అంతా - ఇంతా కాదు. కరుడుగట్టపోయిన సంఘంలో చైతన్యం కలిగించింది. బ్రాహ్మణ, పౌరోహిత్యం లేకుండా వందలాది వివాహాలు జరిగాయి. చౌదరిగారి వివాహ పద్ధతి అమల్లోకి వచ్చింది. కవిరాజుగారు ప్రవేశపెట్టిన మార్పులన్నీ ఒక ఎత్తు, ఇదొక్కటే ఒక ఎత్తు.

10.1.9 త్రిపురనేని తియ్యనైన పీఠికలు

రామాయణ, భారత, భాగవతాలపై కవిరాజుకు నిర్దుష్టమైన అభిప్రాయాలున్నాయి. వీరు పౌరాణిక సాహిత్యాన్ని హేతువాద దృక్పథంతో పరిశీలించారు. ఆర్యమత గ్రంథాలకు ద్రావిడ భాష్యాన్ని రాశారు. పురాణ ఇతి వృత్తాల్ని తీసుకొని తన దృక్పథానికి అనుగుణంగా నాటకాల్ని రాశారు. వాటికి వివరణాత్మక ఉపోద్ఘాతాల్ని కూడ పొందుపర్చారు. ఈ పీఠికలు లేకపోతే వారి తాత్త్విక దృష్టికి అవరోధం, అపకారం, జరిగి వుండేది. కేవలం రచనకోసం రాశారు కానీ ఆయాపాత్రల్లో వారి అభిప్రాయాలు లేవని విమర్శకులంటే, వారి అనుయాయులు ఇరకాటంలో పడేవారే. వారు తమ విప్లవాత్మకమైన భావాల్ని ఉపోద్ఘాతాల్లో వివరంగా వివరించారు. వీరి విమర్శన వెనుక సాంఘిక సమానత్వం, సత్యాన్వేషణ, నీతి, ధర్మం అనేవి ఉత్తమ ఆదర్శాలుగా కన్పిస్తాయి.

పాశ్చాత్య విజ్ఞానం ద్వారా వచ్చిన హేతువాద దృక్పథంతో, చారిత్రక దృష్టితో పురాణాల్ని పరిశీలించి, అంధ విశ్వాసాల్ని ప్రశ్నించారు. న్యాయశాస్త్రంలో నిష్ణాతులైన కవిరాజా తమ వాదాల్ని తర్కబద్ధంగా, అతి సమర్థవంతంగా సాగించారు.

వీరి పౌరాణిక రూపకాలైన కురుక్షేత్ర సంగ్రామం, శంబుక వధ, ఖూనీ నాటకాలకు పొందుపర్చిన పీఠికల్లో హిందూ ధర్మ శాస్త్రాలు అధర్మ శాస్త్రాలనీ, స్వర్గనరకాలు స్వార్థపరుల కల్పనలనీ, పురాణాలన్నీ పిట్ట కథలుగా, కట్టుకథలుగా పేర్కొన్నారు. మన పురాణాలన్నీ నిశితంగా పరిశీలిస్తే చౌదరిగారి వాదమే నిజం అనిపిస్తుంది.

1 .1.10 కవిరాజా శబ్దసృష్టి :

చౌదరిగారు శబ్దవైచిత్రిని కవితలో చూపించారు. మహత్తర కవితా సృష్టిని చెయడంతొపాటుగా తెలుగు నుడికారపు పదును చూపటమేగాక, తెలుగుదనపు సంపదల్ని, చూపించుటయే కాక, నూతన శబ్దాల ప్రాడిమను మనకు చూపించారు. వారి నూతన శబ్ద సృష్టి వారి గ్రంథాల్లో కన్పిస్తుంది.

1 .1.11. కవిరాజా ఛలోక్తులు :

సంభాషణల చమత్కారానికి కవిరాజుకు పెట్టింది పేరు. వీరి సంభాషణల్లో ఎంతో చమత్కారం, ఎంతో హాస్యం జాలువారుతాయి.

ఒకనాడు, తోటలో అరటిమొక్క పాదుచేస్తూ వుండగా, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, సూతాశ్రమానికి వచ్చి, 'కవిరాజుగారూ అరటిగెల ఈశాన్యపు మూల వేయరాదంటారు. కోయించి వేయండి' అన్నారట. వారి మాట ముగియకముందే 'అవును, సత్యనారాయణగారు ఇంకొక వారానికి పక్వానికొస్తుంది, అలాగే కోసివేస్తా' నన్నారట.

ఒక సభలో కవిరాజు వారి విప్లవాత్మక భావ ప్రసంగాలు చేసిన తర్వాత, అక్కసు పట్టలేని ఒక శ్రోత 'మీరింతగా రాముణ్ణి ఆడిపోసినా, మీ పేరు రామస్వామియేగదా' అన్నాడట. 'అవును నేను రామునికి మొగుణ్ణి కనుక నా పేరు రామస్వామి' అని చటాలున అనేసరికి పృచ్ఛకుడు మూర్ఛిల్లినంత పని అయినదట.

అంగలకుదురులో ఒక ఉపన్యాసక చక్రవర్తి కవిరాజుతో ఢీకొన్నప్పుడు, 'మీరు మ్లేచ్ఛులు గదా' అని కవిరాజుగారు వారిని అంటే వారు హుంకరించి 'నేను స్వచ్ఛమైన బ్రాహ్మణ్ణి సుమా' అన్నారట. 'మీరు మనుస్మృతి నంగీకరిస్తారా?' అని కవిరాజు వారిని అడుగగా, వారు 'మహాప్రసాదంగా' నన్నారట. మనుస్మృతి గత శ్లోకాన్ని విసరి, అర్థాన్ని వివరిస్తూ 'వింధ్యదాటి దక్షిణానికి వచ్చినవాడు మ్లేచ్ఛుడ'న్న వాక్యాన్ని చెప్పగా, సభికులు గొల్లుమన్నారట. వుపన్యాసక చక్రవర్తికి నక్కొళ్ళు పడినవట.

కొల్లూరు ఆ రోజుల్లో వేటభూమి. ఒక దీక్షితులు 'కమ్మ', 'కుమ్మర', శబ్దసామ్యం వారిరువురు ఏకోదరులనిపించున'న్నారట. గబీలున 'అవును, దీక్షితులుగారూ విప్ర వుప్పర' శబ్దసామ్యమును బట్టి ఏక గర్భజనితులుగా నున్నారనగా సభలో హర్షధ్వానాలు మిన్ను ముట్టినవట. దీక్షితులు గారు దిగ్భ్రమ చెందారట.

రాజకీయ చర్చల్లో ఒకనాడు ఒక గాంధేయుడు 'నూలువడికితే స్వరాజ్యం వస్తుంది' అంటే 'నూలువడికిన రోజుల్లోనే ముందుగా మన స్వరాజ్యం పోయింది. తిరిగి నూలు వడికితే ఎట్లా వస్తుంది' అని కవిరాజు అన్నారట.

ఈదర గోపయ్యగారు శ్రీ చౌదరిగారిని ఇలా ప్రశ్నించారు :

'రామస్వామి గారు! దేవుడు విషయం మీరు వున్నాడనా లేక లేడనా! ఏమంటారు? వారు ఇలా సమాధానపరిచిరి. దొంగతనం చేస్తే కోర్టుకు వెళ్ళాలి అనే సంగతి తెలుసుగదా! మానవుడు సరియైన ప్రవర్తన అలవరచుకుంటే దేవుడుతో ఏమి పని?' అని అన్నారు. ఇలా చౌదరిగారు ఎన్నో చలోక్తులు వేసేవారు.

చౌదరిగారి కవిత్వం అపూర్వ విషయ భూయిష్టమై, చమత్కార పూరితమై, నుడికార పోషకమై, శయ్యాప్రసన్నతాహృద్యమై, ధారాళతావిశిష్టమై, బహుపండిత ప్రశంసా పాత్రమై విరాజిల్లుతూ వుంది. ఇలాంటి రసవత్తరమైన కవితను భూసురవర్గం పాతాళలోకానికి అణగద్రొక్కాలని ప్రయత్నం చేశారు. అయితే ఆ ప్రయత్నం ఫలించలేదు.

కవిరాజుగారి భావాల ప్రచారం ఉధృతరూపం దాల్చుతూ వుంది. ఈనాడు వారి గ్రంథాలు చదివేవారి సంఖ్య ఎక్కువయింది. వారి కవితా మాధుర్యానికి తన్మయులైన రసపిపాసకులు ఎందరో ఆంధ్రదేశం నలుచెరగులా వున్నారు. రామస్వామిగారి చిత్రపటం అనేక ఇండ్లలో అలంకరించబడి వుంది. కవిరాజుగారికి అనేకమంది ఏకలవ్య శిష్యులు వున్నారు.

రామస్వామిగారు చేసిన సాహిత్య, సాంఘిక సేవల్ని గుర్తించిన మన రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వారి కాంస్య విగ్రహాన్ని ట్యాంక్‌బండ్ మీద 1986 నవంబర్ 1వ తేదీన నెలకొల్పింది. ఈ కాంస్య రూపం భావి తరాలకు చైతన్యస్ఫూర్తి కలిగిస్తూ, సందర్శకుల హృదయాల్లో జాతి, మత, కుల వర్గ విభేదాల్ని సమసిపోయేటట్లు చేసి, మానవులంతా ఒకటే అనే సమతాభావాన్ని కల్గిస్తుందనడంలో సందేహంలేదు.

సామాజిక రుగ్మతలకు, అసమానతలకు కారణాలైన వేదాల్ని, పౌరాణిక గాథల్ని హేతువాద దృష్టితో, సాంఘిక న్యాయ సాధన కోసం కలంపట్టి భావ విప్లవానికి బాట వేసిన మహానుభావుడు కవిరాజుగారు.

ఏది ఏమైనా సమాజంలో మతపరమైన, మతపరంగా వచ్చిన అసమానతలు సమసిపోయే వరకు చౌదరిగారి రచనలు భావ విప్లవాన్ని వెదజల్లుతూనే ఉంటాయి.

సమీక్ష :

హేతువాద పితామహుడుగా నిరూపించడం, త్రిపురనేని నాటకాలలో ప్రాచీన ఛాందస భావాల మీద వ్యతిరేకత, పురాణాలలోని, అహేతుక భావాలను హేతు దృష్టితో ప్రశ్నించడం, వివాహ క్రమాన్ని తెలుగులో వివరించడం, భగవద్గీతను ఆధునిక దృష్టితో చూడడం గమనించవచ్చు.

ప్రశ్నలు :

1. త్రిపురనేని భావవిప్లవాన్ని వివరించండి.
2. త్రిపురనేని నాటకాలలోని హేతువాద దృష్టిని పరిశీలించండి.
3. సూత పురాణ రచనా విధానాన్ని సమీక్షించండి.
4. త్రిపురనేని రచనలను పరిశీలించండి.

ఆధార గ్రంథాలు :

1. కవిరాజు త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి జీవితం - సాహిత్యం - తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం.
2. పౌరాణిక రూపకాలు - భావ విప్లవం - డా. కొండపల్లి సుదర్శనరాజు
3. కవిరాజు త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి జీవితం - సాహిత్యం - త్రిపురనేని సుబ్బారావు.
4. కవిరాజు త్రిపురనేని సాహిత్యం - పరిశీలన - డా.కె. సురేంద్ర

డా॥ వి. సిమ్మన్న

పాఠం - 10.2

గుఱ్ఱం జాషువా

(28-9-1895 - 24-7-1971)

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం :

10.2.1 కావ్య ఖండికలు

2.2 లఘు కావ్యాలు

2.3 గద్య కావ్యాలు

2.4 దృశ్య కావ్యాలు

2.5 స్వీయ చరిత్ర

2.6 పద్య కావ్యాలు

2.7 జాషువా కవికి లభించిన బిరుదులు

2.8 జాషువా కవికి లభించిన సన్మానాలు

2.9 జాషువా మానవతా వాది

లక్ష్యం :

అస్పృశ్యత, సాంఘిక అసమానతలు, మూఢ విశ్వాసాలు, అశాస్త్రీయ దృక్పథమనే పర్వతాలను హేతువాద దృష్టితో ఖండించబడి సమాజ శ్రేయస్సుకు మార్గాన్ని సుగమం చేసిన విధంగ గమనించవచ్చు.

నిరుపేదగా పుట్టి నవయుగ కవిచక్రవర్తిగా ఎదిగిన అమృతమూర్తి గుఱ్ఱం జాషువా (28-9-1895-24-7-1971). వీరి తల్లి దండ్రులు లింగమాంబ వీరయ్యలు. లింగమాంబ ఆదియాంధ్ర కులస్థురాలు. క్రైస్తవ మతానికి సంబంధించింది. వీరయ్య యాదవ కులస్థుడు. వీరిది ప్రేమ వివాహం. లింగమాంబను ప్రేమించడం వల్ల క్రైస్తవ మతాన్ని పుచ్చుకొని, క్రైస్తవ మతబోధకుడయ్యాడు వీరయ్య. వీరికి కలిగిన సంతానమే జాషువా. ఆయన 1895వ సంవత్సరం సెప్టెంబర్ 28వ తేదీన గుంటూరు జిల్లా వినుకొండ గ్రామంలో జన్మించాడు.

జాషువా చిన్నతనంలో విద్యమీద అంతగా ఆసక్తి చూపలేదు. ఆటపాటలతో కాలం గడిపాడు. గురవమ్మ టీచర్, గుడిమెళ్ళ సుబ్బారాయుడు మాష్టారు చూపిన చొరవతో, ఆదరాభిమానాలతో, ప్రాథమికోన్నత పాఠశాలలో విద్యను పూర్తి చేసుకొని, బాపట్లలోని అమెరికన్ బాప్టిస్టు మిషన్ హయ్యర్ గ్రేడ్ టీచర్ ట్రెనింగ్ స్కూల్లో ఉపాధ్యాయ శిక్షణ పొందాడు. జాషువాకు "మేరి"తో 1910లో పెళ్ళి అయింది. నా కవిత్వానికి నా ప్రతిభకి కారణం నా "మేరి" అని జాషువాయే చెప్పుకున్నాడు.

జాషువాకి తన అభిప్రాయాల్ని భావాల్ని పున్నదియున్నట్లు చెప్పడం అలవాటు. ఇలా తాను నమ్మిన సిద్ధాంతాల్ని అభిప్రాయాల్ని చెప్పడం వల్ల జీవితంలో జాషువాకు చాలా ఎదురు దెబ్బలు తగిలాయి. బ్రతుకు తెరువుకోసం స్వగ్రామమైన బాట్రగడ్డ పాడులో మిషన్ వారి ప్రాథమిక స్కూల్లో టీచర్‌గా ఉద్యోగంలో చేరాడు. క్రైస్తవ పెద్దల్ని క్రైస్తవ మతాచారాల్ని చాలా తీవ్రంగా విమర్శించడం వల్ల టీచర్ ఉద్యోగం పోయింది.

బ్రతుకుతెరువు కోసం జాషువా ఇంచుమించు అన్ని ఉద్యోగాలు చేశాడు. కొంతకాలం తర్వాత టూరింగ్ టాకీసుల్లో యుగ సినిమాలకు కథా రచయితగా పనిచేశాడు జాషువా. పిదప రాజమండ్రిలో కోటిలింగాల పేటలో టీచర్ ఉద్యోగం చేశాడు. తర్వాత గుంటూరులోని అమెరికన్ లూథరన్ హయ్యర్ గ్రేడ్ ఉపాధ్యాయ శిక్షణా పాఠశాలలో టీచర్‌గా పని చేశాడు. జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామి చౌదరి ప్రోత్సాహం వల్ల సహకారం వల్ల బాపట్లలోని జిల్లా బోర్డు హైస్కూలులో టీచర్‌గా కొంతకాలం, వినుకొండలోని బోర్డు మెడికల్ స్కూలులో కొంతకాలం

పనిచేశాడు. రెండో ప్రపంచ యుద్ధకాలంలో "యుద్ధ ప్రచారక" ఉద్యోగిగా కొంతకాలం పనిచేశాడు. అంతేకాక ఆలిండియా రేడియో మద్రాసు కేంద్రంలో, తెలుగు విభాగంలో ప్రొడ్యూసర్‌గానూ పనిచేశాడు. ప్రతి ఉద్యోగంలోనూ క్రమ శిక్షణతో మెలిగాడు. అందరితో కలిసి మెలసి వుండేవాడు. శాసన మండలి గౌరవ సభ్యునిగా కొంతకాలం పని చేశాడు.

జాషువా మేరిలకు ఐదుగురు సంతానం. ఇద్దరు కొడుకులు, ముగ్గురు కుమార్తెలు. పద్మానాభుడు, వరరాజు కొడుకులు. కాంతమణి, పద్మావతి, హేమలత కుమార్తెలు. అనుకోకుండా తన శ్రీమతి చనిపోవడం వల్ల జాషువా "విమలమ్మ"ను రెండో భార్యగా పెళ్ళి చేసుకుంటాడు. జాషువా చివరి రోజుల్లో ఆయనకు సేవలు చేసింది విమలమ్మే. మానవతామూర్తి జాషువా 1971వ సంవత్సరం జూలై 24వ తేదీన గుంటూరులో పరమపదించాడు.

వినుకొండ పొలిమేరల్ని దాటి, తెలుగుదేశం ఎల్లల్ని అధిగమించి, వినువీధి అంచుల్ని తాకడానికై ఉద్యమించిన జాషువా వ్యక్తిత్వం, పరిపక్వత చెంది పరాకాష్ఠకు చేరుకుందనడానికి ఈ క్రింది పద్యాల్ని మంచి ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు.

"కులమతాలు గీచుకున్న గీతలజొచ్చి
పంజరాన గట్టువడను నేను
నిఖిల లోకమెట్లు నిర్ణయించిన నాకు
తిరుగులేదు విశ్వనరుడనేను"

జాషువా కవితాత్మకు ఆయన విశాల దృక్పథానికి ప్రబల నిదర్శనం.

జాషువా రచనలు - సమీక్ష :

10.2.1. కావ్య ఖండికలు :

జాషువా ఏడు కావ్య ఖండికలు రాశాడు. ఇవి అన్నీ ప్రముఖుల ప్రశంసల్ని అందుకున్నాయి.

1. ఖండ కావ్యం - మొదటి భాగం : బహుళ ప్రచారం పొంది జాషువా కీర్తి కిరీటంలో మణిపూసలైన కవితా ఖండికలు 'భారత మాత", "సాలీడు", 'స్మశాన వాటిక', 'గుంటూరు సీమ', 'రాజదర్శనం' మొదలైన 35 కవితా ఖండాలు ఇందులో వున్నాయి. తాత్వికుడైన కవి మనసు ప్రపంచంలోని జీవన మరణ లీలలకు ఉద్వేగం చెందుతూ భావ డోలికలలో విహరించి ఊహాలకందని విషయాలన్నీ సహజంగా ఇతివృత్తంలో వివరిస్తుంది. ఉదాహరణకు సాలీడు గూర్చి

   "నీలో నూలు తయారు చేయు మరగానీ, ప్రత్తి రాట్నంబు గా
   నీ లేదీశ్వర శక్తి నీ కడుపులోనే లీనమై యుండునో
   యే లీలన్ రచియింతు నీ బిలుగు నూ! నీ పేట్టు పుట్టంబు! లో
   సాలీడా, నిను మోసగాడవని విశ్వం బేల ఘోషించెడిన్" ఖండ కావ్యము, మొదటి భాగము (పుట. 16).

2. ఖండకావ్యం - రెండో భాగం : "భారతమాత", "ఆంధ్రుడను", "అఖండ గౌతమి", "మాతృప్రేమ", "బుద్ధుడు", "కృష్ణదేవ రాయలు", "కవితా లక్షణం", 'తలిసి వస్తాదు" మొదలైన 32 కవితా ఖండికలు ఇందులో ఉన్నాయి.

   కవి మాతృ మూర్తి గొప్పదనాన్ని గూర్చి చెప్తూ :

   "చేరి తన మేనినెత్తురు టేరులందు
   నేను నిలు వీత లీదని నెలవు లేదు,
   జనన దినమునఁ బురిటి మంచాలమీఁద
   నేను తన గుండెకాయనై నిలిచినాను"
   ఖండ కావ్యము, రెండవ భాగం (పుట : 28).

3. ఖండ కావ్యం - మూడో భాగం : ఇందులో "కన్న తల్లి", "తిక్కయజ్వ", "నేటికైత", "సుభాసుబోసు", "భట్టుమూర్తి", "గోవు లాంటి" కవితా ఖండికలు 20 వున్నాయి.

సృష్టిలో గల ప్రతి అణువూ ఆయన దృష్టికి వింత సొయగాలతో కనిపిస్తుంది తన కవితా శిల్పంతో చిరస్మరణీయం చేశారు. గోవును క్షమారూపణిగా తీర్చి దిద్దాడు.

"పలవుల బిడ్డలం గటిక వస్తులతో హతమార్చి గడ్డి దూ
డల సృజియించి తెచ్చి యెదుట న్నిల బెట్టెదు క్రూర మర్త్యన్ మం
డలముల మోస ముందెలిని నవ్వు మొగంబుల పాలొసంగు గో
వుల సహన స్వభావమును పొందొసరింపుము మామనస్సులన్" ఖండ కావ్యము, మూడో భాగం (పుట :19)

4. ఖండకావ్యం - నాల్గో భాగం : ఇందులో 'క్రీస్తు", "నవభారతం", "వీరేశలింగ కవి", "తెలుగు గడ్డ" "కవిబ్రహ్మ" మొదలైన ఇరవై ఆరు కవితలు వున్నాయి.

5. ఖండకావ్యం - ఐదో భాగం : ఈ భాగంలో "నేను", "మాత", "నవభారతం", "పెలక" "బడిపంతులు", 'వంచిత', మొదలైన 24 ఖండికలు వున్నాయి.

జాషువా ఆశయానికి, వారి మూర్తి స్ఫూర్తికి గీటురాయి 'నేను' ఖండిక.

"నివసించుటకు చిన్న నిలయమొక్కటి దక్క
గడన సేయుట కానవడను నేను
ఆలుబిడ్డలకు నై యాస్తి పాస్తులు గూర్ప
పెడ త్రోవలో పాదమిడను నేను..." ఖండ కావ్యం, ఐదోభాగం (పుట : 1)

6. ఖండకావ్యం - ఆరో భాగం : ఇందులో "విశ్వకవి", "నాగార్జునుడు", "శారదా దర్శనము", 'వీరచానమ్మ', 'సంక్రాంతి' మొదలైన 31 కవితా ఖండికలు వున్నాయి.

7. ఖండ కావ్యం- ఏడో భాగం : ఇందులో "తస్మాద్ జాగ్రత్త", "సింహానాదం", "రక్త తిలకం" "ప్రథమాస్థాన కవి", "తండ్రి దీవెన", "పితృభక్తి" మొదలైన ఇరవై ఐదు కవితా ఖండికలు వున్నాయి.

ఎ. అనాధ (1932) :

1. విప్లవాత్మకమైన మార్పునకు అనుగుణంగా రచించబడినదే ఈ 'అనాధ'.

"పరుల దుర్గతి గని గుండె గఱగి వగచు
సదయ హృదయుల వీక్షణాం చలమునందు
బుట్టుచుండును కన్నీటి బొట్టు వోలె
ఏడి భగవంతుడని సంశయింతు వేల?"

మాధవ సేవకన్నా మానవ సేవే సర్వోత్కృష్టమైనదని ఈ ఖండ కావ్యంలో పేర్కొన్నారు

అనాధ-ద్వితీయాశ్వాసము (పుట : 44).

2. స్వప్నకథ (1932) :

ఇందులో రెండు గాథలున్నాయి. 1. అనాథ, 2. స్వప్నకథ రెండూ కల్పిత గాథలే. జాషువా మాటల్లో "స్వప్నకథ సమగ్రం" ఘూర్జి కట్టిన గాలి. అనాథ అసమగ్రం సలసల కాగించిందిన కన్నీటి బిందువు".

అనాధ, భర్త చనిపోగా గంపెడు బిడ్డలతో పొట్టకోసమై త్రోలివట్టుకొని వీధుల పాలైన మాలితదీనగాథ ఇందులోని కథా వస్తువు. అస్పృశ్యత, దారిద్ర్యం ఈ రెండూ సామాజిక రుగ్మతలకు జాషువా అద్దం పట్టాడిందులో.

స్వప్నకథ, చందమామలోని మచ్చగా కన్పించే 'అవ్వకథ' పుట్టుకతోనే కన్నవారిని పోగొట్టుకొని ఒక సాలె పడతిచే పెంచబడి ఓ 'వీధిబిక్ష' గాణ్ణి ఆదుకొనబోయి అపనిందల పాలయి చివరకు కారాగారం పాలైన ఓ రెడ్డిసాని కథ ఇందులోని కథావస్తువు. సమకాలీన సామాజిక పరిస్థితుల్ని దారిద్ర్యం ఎంత పతనానికి దారి తీయిస్తుందో ఇందులో చాలా చక్కగా వర్ణించాడు.

చిన్ననాడు పేదరికమన్న బడిలో తాను నేర్చుకొన్న పాఠాలకు సంబంధించిన జ్ఞాపకాలతో లేమిలోని గుట్టును ఈ విధంగా బట్టబయలు చేశారు.

"పేదరికము పెద్ద వింత విద్యాశాల
దానిలోన లజ్జ గాన బడదు
ఉదర మొజ్జయగుచు నేరం తప్పొద్దులు
నోర్మి విద్దె నేర్పు చుండు నచట"
స్వప్నకథ- ప్రథమాశ్వాసము (పుట : 33)

4. కాందిశీకుడు (1945) :

ఆంధ్రుడైన ఒకానొక బర్మా కాందిశీకునికి, అరణ్య మార్గంలో కాలికి తగిలిన ఒక బౌద్ధ భిక్షువు కపాలానికి జరిగిన వాదోపవాదాలే ఇందలి యితివృత్తం. యాంత్రిక జ్ఞానాభ్యున్నతికై వెంపరలాడే ఈ అధునాతన యుగానికి బుద్ధదేవుని అహింసా సందేశం, క్రీస్తు ప్రభువుని ప్రేమ సందేశం, రామకృష్ణుని ఆధ్యాత్మిక తాత్త్విక సందేశం లోకానికి తెలియజేసి శాంతి అహింసల ఔన్నత్యాన్ని ముఖ్యావసరాన్ని నొక్కి చెప్పి, విశ్వమానవ కళ్యాణ సాధన కవి ముఖ్యాశయం. ఇందులోని కథ కవిత్వం. యుద్ధోన్మాదంతో గంగుర్లెత్తిపోతున్న ప్రపంచానికి శాంతి అహింసల ప్రాముఖ్యాన్ని ప్రబోధించడమే జాషువా ముఖ్యోద్దేశం.

నిరపరాధులైన మానవుల్ని నిష్కారణంగా బలి చేస్తున్న నేటి ప్రపంచ యుద్ధ భీషణ కాలములో శాంతి అహింసలను స్థిరపరచడమే నా ఆశయం." అని జాషువాయే కావ్య ఉద్దేశ్యాన్ని ప్రకటించారు.

"సమరస భావ నిశ్చల పరిశ్రమకు బ్ర
హ్మాండంబు లున్ముఖంబయిన దాక
వ్యత్యయంబైన తీవ్రాస్పృశ్యతా జాడ్య
మన్ని విధాల రూపటిన దాక
నా జాతి నా యూరు నా దేశమని పొంగు
స్వాభిమానము శూన్యమయిన దాక
విశ్వ సౌభ్రాత్రంబు వెలయించు నైక్య సం
ఘా వ్యాప్తి దిశల పెంపారు దాక,
జ్ఞానమత సాంఘిక స్వేచ్ఛ నల్పురకును
నేకరీతి లాబించువందాక, రాదు
భావి భారత కల్యాణ పరమ సుఖము
కాక చల్లార దేవుడు సంగ్రామ ముఖము" కాందిశీకుడు (పుట : 47).

5. నేతాజీ (1948) :

ఇందులో తొలి నిట్టూర్పు, మలి నిట్టూర్పు అనే రెండు భాగాలున్నాయి. పరదాస్యంలో మ్రగ్గుతున్న భారతమాత ఆవేదన తలచుకొని బోసుపడిన మనోవ్యధ, దేశంలో కులమత భేద, మదపిశాచముల స్వైరవిహారం తొలి నిట్టూర్పులో కన్పిస్తాయి.

గృహ నిర్బంధం నుంచి తప్పించుకొని మిత్రుల సాయంతో బెర్లిన్‌లో నియంత హిట్లరును కలిసి సహాయం పొందటం, జపాను వెళ్ళి జపాను అధినేతల ప్రాపకం సంపాదించడం, అజాద్ హిందూ ఫౌజు సైన్యాన్ని రూపొందించడం బ్రిటీషు ఇండియాపై దాడికి సర్వ సన్నద్ధం కావడం ఇలాంటి ముఖ్య ఘట్టాలు ఇందులో వున్నాయి.

6. బాపూజీ (1948) :

బాపూజీ హత్య వార్తవిన్న జాషువాకవి హృదయావేదన ఇందులో చోటు చేసుకుంది. ఇందులో భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో బాపూజీ చేపట్టిన సహాయ నిరాకరణోద్యమం, క్విట్ ఇండియా మూమెంట్ మొదలైన ముఖ్యమైన ఘట్టాలున్నాయి. బాపూజీ వ్యక్తిత్వానికి, బాపూజీ నాయకత్వానికి, గాంధేయ సిద్ధాంతానికి జాషువా ఈ కావ్యంలో బ్రహ్మరథం పట్టాడని చెప్పవచ్చు. ఈ బాపూజీ కావ్యం ద్వారా గాంధీజీ ఎడల తనకు గల భక్తి ప్రకటించడంలో పూర్తిగా జాషువా కృతకృత్యుడయ్యాడు.

7. స్వయం వరం (1950) :

ఇది కల్పించబడింది. స్వరాజ్య వధువుని అభ్యుదయ భావాలుగల నవయువతకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్న ఓ నవయువకుడు వరించడం ఇందులోని ఇతివృత్తం. ఇందులో స్వాతంత్ర్యానంతరం దేశంలో నెలకొన్న విపరీత ధోరణుల్ని ఆయన విమర్శించాడు. అఖండ భారతంలో నెలకొన్న కులమత ప్రాంతీయ భాషా వర్గభేద భావాల్ని సూచన ప్రాయంగా తెలియజేశాడు.

8. రాష్ట్రపూజ (1953) :

ఇది చిన్న ఖండ కావ్యం. ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రం కోసం ఆత్మబలిదానం చేసిన అమరజీవి పొట్టి శ్రీరాములు, ఆంధ్రకేసరి టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు, రాజధాని విషయమై చెలరేగిన వివాదం, ముఠా రాజకీయాల కీచులాట, జీవనదుల పావన జలాలతో సస్యశ్యామలమవుతూ, సహజ ప్రకృతి సౌందర్యంతో పసిడి పంటల సిరిసంపదలతో నిత్యకళ్యాణం పచ్చతోరణంగా విరాజిల్లుతున్న ఆంధ్రదేశ సౌభాగ్యం, ఆంధ్రజాతి ఉత్కృష్టత మొదలైన అనేక విషయాలు ఇందులో వర్ణించబడ్డాయి.

9. కొత్త లోకం (1956) :

ఇది కల్పితం. ఇందులో మూడు భాగాలున్నాయి. 1. వ్యత్యయం, 2. తొలికోర్కె, 3. మలికోర్కె. రాజుకు కవికి మధ్య వున్న తేడాను విడమరచి చెప్పువాడు జాషువా. ఆంధ్ర రాష్ట్రం ఏర్పడిన తర్వాత రాష్ట్రాభివృద్ధికి చేపట్టిన పథకాన్ని సూచనప్రాయంగా పేర్కొంటూ ప్రధానంగా నాగార్జున సాగర్ ప్రాజెక్టు నిర్మాణం గూర్చిన ప్రస్తావన, ప్రశంస 'వ్యత్యయం' లో కన్పిస్తాయి.

తొలి కోర్కెలో జగం కల్పన చేసిన గారడీ వానిని 'కనపడవేమిరా?' అనీ, 'ఎవరడిగినారు నిన్నీ-అవకతవక సృష్టిచేయ' మనీ ఇలాంటి ప్రశ్నలతో అవకతవకల్ని అసమానతల్ని ఎత్తి చూపుతూ సృష్టికర్తపై నిందాగర్భిత వ్యాఖ్యలు కవి చేస్తాడు.

మత మూఢాచారాలపై జరుగుతున్న అవకతవకల్ని, దోపిడీ విధానాన్ని నిరసించిన జాషువా ఈ కావ్యంలో హేతువాదిగా అంతకుమించి 'ఆస్తికవాది'గా ఇలా బహుముఖంగా నిజంగా కొత్తగా దర్శనమిస్తాడు.

అసమానతలకు అతీతంగా ఒక కొత్త లోకాన్ని సృజించమని కవి అభ్యర్థించడం జరిగింది.

"కలుపుంగోలు తనంబు తేట పడనుత్కంఠన్ మొగాలెత్తి మూ
తులు మూతుల్ గదియించి ముద్దుగొని సంతోషించు చిన్నారిచే
మల యందున్న పరస్పర ప్రణయ సంపత్తిం బ్రసాదించి మ
ర్త్యుల బుట్టింపుము కొత్త లోకమున కొల్తున్ నిన్నుము ప్రొద్దులన్"

కొత్త లోకము, తొలికోర్కె, పుట : 32.

10. ముసాఫరులు (1963) :

ఇహానికి పరానికి ప్రయాణించే రెండాత్మల సమావేశం ఇందలి కథా వస్తువు. ఇందులో మానవ జీవిత పరమార్థాన్ని గూర్చి కవి చెప్పిన వివేచన గమనించదగ్గది. ఇందులోని ఇతివృత్తం కల్పితం.

మానవులంతా ఒక్క తల్లి సంతానంగా భావించిననాడే మానవ జీవితానికి, మానవత్వానికి సరైన పరమార్థం కలుగుతుందని చెప్పాడు, 'ముసాఫరులు' కథలో.

"పెరిగినది వాఙ్మయుంబం బ
బరకుంటం బెద్ద గ్రంథ భాంగారంబుల్
పెరిగినవి మానవత్వము
పెరగదు కారణము తమ్మబిడ్డ డెఱుంగన్"
ముసాఫరులు, (పద్యం : 46).

ఇంటనున్న ద్రవ్య మెరుపు గుట్టను బోలు
వ్యాప్తి చెందెనేని ఫలము నిచ్చు
పారుచున్న నీరు పంటయని పండించు
పారకున్న నీరు పాచిబట్టు (ప. 93)

11. నాగార్జున సాగర్ (1966) :

కృష్ణానదిపై గుంటూరు, నల్గొండ జిల్లాల పరిహద్దు మాచర్ల దగ్గరున్న 'నాగార్జున కొండ' సమీపంలో నిర్మించబడ్డ నాగార్జున సాగర్ ప్రాజెక్టు నిర్మాణాన్ని గూర్చి రాసిన ప్రచార ఖండకావ్యం. ఇందులో శ్రీనాథుని పల్నాటి ప్రస్తావన, ఈ సాగరు రావడం వల్ల సస్యశ్యామలమైన పల్నాటి ప్రగతి చెప్పబడ్డాయి.

సాగరు రావడం వల్ల సస్యశ్యామలమైన పల్నాటి ప్రగతిని కవి ఈ క్రింది పద్యం ద్వారా చెప్పాడు.

"పులులు ప్రదక్షిణించినవి,
ముద్దిడుకొన్నవి నందికొండ లోయలు
చరణాంక ముద్రికలు
స్వాగత గీతము లాలపించి
పక్షులు తమిమీర రెక్కగొడుగుల్ ఘటియించిన
విందు బుద్ధ శిష్యులకు
పవిత్ర చైత్ర పరిశోభితముల్,
పలనాటి క్షేత్రముల్" (పుట : 10)

10.2.2 లఘుకావ్యాలు :

1. పిరదౌసి (1932) :

సుప్రసిద్ధ పారశీక కవి పిరదౌసి జీవితగాథకు సంబంధించిన కావ్యం. గజనీ మహమ్మద్ పిరదౌసి కవిని రావించి 'షానామా' గ్రంథం రాస్తే పద్యానికొక్క బంగారు నాణెం (దీనారం) యిస్తానంటాడు. ముప్పదేండ్లు కష్టపడి అరవైవేలు పద్యాల షానామా గ్రంథాన్ని రాసి, నవాబుకిస్తాడు కవి. బంగారు నాణెములకు బదులు వెండి నాణెములిస్తాడు నవాబు. వాటిని కవి తిరస్కరిస్తాడు. కోపించిన నవాబు కవిని చంపమంటాడు. ప్రాణభీతిచే భార్యాబిడ్డల్ని తీసికొని గజనీపట్నం వదలి తన స్వగ్రామమైన 'తూసు' నగరానికి వెళ్ళతాడు. మనసు మారిన

గజనీ బంగారు నాణెములను పంపుతాడు. అప్పటికే కవి చనిపోతాడు. కవి కుమార్తె కూడా ఆ నాణెములను తిరస్కరిస్తుంది. పశ్చాత్తాప తప్తుడైన గజనీ మహమ్మద్ ఫిరదౌసి పేర సత్రం ఒకటి కట్టిస్తాడు. స్థూలంగా ఇది ఇందులోని కథావస్తువు. కథ చారిత్రాత్మకమైనా కొంత కల్పించబడింది. జాషువాకు అఖండ కీర్తి ఆర్జించి పెట్టిన కావ్యాల్లో ఇది ప్రథమ స్థానం పొందిందనడంలో అతిశయోక్తి లేదు.

"ముత్యముల కిక్క యైన సముద్రమునను
బెక్కు మార్కులు మున్కలు వేసినాడ
భాగ్యహీనుడ ముత్యమ్ము వడయన యితి
వనధినను మ్రింగనోరు వచ్చినది తుదకు" పుట 28.

అని ఫిరదౌసి వాపోయినాడేగానీ రాజును శపించలేదు. ఈ పద్యాలు పరమ కర్కశమైన రాజు హృదయాన్ని కూడా కరిగించాయంటే కవిత్వానికి ఉన్న శక్తి ఎటువంటిదో మనకు తెలుస్తుంది. కావ్య వస్తువులోని శిల్పం-సౌందర్యం ఇక్కడ కన్పిస్తుంది.

2. ముంతాజ్ మహల్ (1961) :

మొగలాయి చక్రవర్తి షాజహాన్, ముంతాజ్ బేగంల నిష్కళంక, నిర్మల, పవిత్ర అన్యోన్య దాంపత్య ప్రేమైన జీవితం కడు రమణీయంగా వర్ణించబడింది. రోగగ్రస్తురాలైన బేగం భర్తతో మాట్లాడిన వేదాంత ధోరణి, సతీ వియోగంతో మొగలు చక్రవర్తి చెందిన మనోవ్యధ, హృదయావేదన ఇందులో చోటు చేసుకున్నాయి. చివరకు భార్య కోరిక మేరకు ఆమె ప్రేమ చిహ్నంగా షాజహాన్ 'తాజ్‌మహల్' నిర్మాణం చేయడం ఇందలి ఇతివృత్త ముఖ్య ఘట్టాలు. ఈ కావ్యంలోని షాజహాన్ మనోవేదనకు, జాషువా సతీవియోగంతో పడిన హృదయావేదనకీ సాదృశ్యం వుందని విమర్శకులు అభిప్రాయపడుతున్నారు.

భరత మాతకు రత్న గర్భమును నామము ఎట్లు సార్థకమో కవి అపూర్వ రీతిలో తాజ్ సౌందర్యమునకు ఈ క్రింది రీతి సమన్వయించును.

"నిన్ను నుదరంబులో దాచుకున్న మహికి
రత్న గర్భాఖ్య నేడు సార్థక్యమయ్యె
నీవు తలమీద దాల్చి మన్నించు కతన
వసుధనొక బొగ్గు కోహినూరు వజ్రమయ్యె"
సౌందర్యాభి వర్ణనములో నిదొక అద్భుతా పూర్వ పణితి
ముంతాజ్ సౌందర్యానికి ప్రతిబింబమే తాజమహలు.

3. క్రీస్తు చరిత్ర (1963) :

ఇది మతపరమైన కావ్యం. క్రైస్తవ మత పవిత్ర గ్రంథం. క్రొత్త నిబంధనకిది కావ్యరూపం. క్రైస్తవ మతం పుచ్చుకున్న జాషువా క్రీస్తు చరిత్రను కావ్యంగా మలచడం ముదావహం.

10.2.3 గద్య కావ్యాలు :

1. కుశలవోపాఖ్యానం (1923) :

ఇది రామాయణానికి సంబంధించిన పౌరాణిక నవల. పిల్లలమర్రి పిన వీరభద్రుని ఆంధ్ర జైమినీ భారతం నుండి, కంకంటి పాపరాజు కవి రాసిన ఉత్తర రామాయణం నుండి కథను సంగ్రహించి ఈ పౌరాణిక నవల రాసినట్లు జాషువాయే చెప్పుకున్నారు. ఇందులోని శైలి సంస్కృతపద భూయిష్టమై దీర్ఘ సమాస సంభరితమై ప్రబంధ రచనా విధానాన్ని పోలి వుంటుంది. ఇది అలభ్యం.

2. చిన్నా నాయకుడు (1948) :

ఇది చారిత్రాత్మక నవల. పల్నాటి సీమను గజగజలాడించిన 'అడవిదొంగ' కన్నమదాసు దౌష్ట్యానికి గురియైన వినుకొండ నివాసి దనిశెట్టి - నరసరావుపేట అధినేత మల్రాజు గుండారాయని అండదండలతో ఆ గజదొంగ కన్నమదాసు (పల్నాటి వీరుడు, సేనాపతి కన్నమదాసు వేరు)ను హతమార్చి 'బొల్లాపల్లి' కోటకు పాలెగాడైన చెంచుల 'చిన్నవాడి' గాథ ఇది. ఈ నవల ఇప్పుడు అలభ్యం.

10.2.4 దృశ్య కావ్యాలు :

1. రుక్మిణీ కల్యాణం (1919) :

ఇది ఆరు అంకాల పౌరాణిక నాటకం. పోతన భాగవతంలోని రుక్మిణీ కల్యాణ కథకు ఇది రూపకం. రాజమండ్రిలోని చింతామణి నాటకమండలి అధినేత సత్యవోలు గున్నేశ్వరరావుగారి అభ్యర్థన మేరకు ఇది రచించబడింది.

2. చిదానంద ప్రభాతం (1921) :

ఇది మూడు అంకాల క్రైస్తవ మత సంబంధిత నాటకం. క్రీస్తు జననం ఇందలి ముఖ్య ఇతివృత్తం. క్రైస్తవ మత గ్రంథం బైబిలులోని 'క్రొత్త నిబంధన' ఆధారం చేసుకొని రచించబడింది.

3. ధృవ విజయం (1925) :

ఇది నాలుగు అంకాల పౌరాణిక నాటకం. పోతన భాగవతం చతుర్థ స్కంధంలోని ధృవోపాఖ్యానమునకు ఇది నాటక రూపం.

4. వీరాబాయి (1946) :

ఇది ఐదు అంకాల చారిత్రక నాటకం. చిత్తోర్గఢ రాజు ఉదయ సింహుని భార్య వీరాబాయి వీరోచిత సాహసగాథ ఇందలి ఇతివృత్తం. హిందూ ముస్లిం మైత్రిని మనసులో వుంచుకొని జాషువా ఈ గ్రంథం రాశాడు.

5. తెరచాటు (1946) :

ఇది నాలుగు అంకాల సాంఘిక విషాదాంత నాటకం. బాల వితంతువుల హృదయావేదన, తత్ఫలితంగా కలుగు అనర్థాలు, నేటి ఇంగ్లీషు వైద్యుల నిర్దాక్షిణ్యం, సనాతనుల స్వార్థం, ముసలి మగవాళ్ళు పడచు పెండ్లాలతో పడు కష్టాలు మొదలైన విషయాల్ని లోకానికి వెల్లడించడమే నా ముఖ్యోద్దేశం అని జాషువాయే తన నాటక రచనోద్దేశ్యాన్ని వెల్లడించాడు. ఇందులో సమకాలీన సాంఘిక రాజకీయ మత సాహిత్య ధోరణులపై కూడా కవి విమర్శించాడు. ఇది అలభ్యం.

10.2.5 స్వీయచరిత్ర :

1. నా కథ (పద్యరచన) :

జాషువా కవి స్వీయజీవిత గాథకిది కావ్యరూపం. జన్మస్థలాన్ని, జననీ జనకుల్ని, నాటి నేటి రాజకీయ సాంఘిక వ్యవస్థను పరిశీలించి చూచుకొని 'మనశ్శాంతి' కై కలం పట్టుకొని కవి వెలయించిందీ 'నా కథ' కావ్యం. ఇందులో మూడు భాగాలు చోటు చేసుకున్నాయి.

10.2.6 పద్య కావ్యాలు :

1. హిమదమార్క పరిణయం, 2. కన్యకా పరమేశ్వరి, 3. శివాజీ ప్రబంధం ఈ మూడు పద్యకావ్యాలు అముద్రితం.

శివాజీ : ఛత్రపతి శివాజీ జీవితానికి సంబంధించిన కావ్యం ఇది. అయితే ఇందులో శివాజీ జీవితగాథ పూర్తిగా లేదు. ఈ కావ్యంలోని కొన్ని ముఖ్యమైన ఘట్టాలు 'శత్రు విజయం' 'పితృభక్తి', 'ఢిల్లీ ప్రయాణం' మొదలైన శీర్షికలు వున్నాయి.

వీరు చేపట్టిన అన్ని ప్రక్రియల్లోనూ మంచిపేరు తెచ్చుకున్నారు. తెలుగు సాహిత్యంలో వీరు రాసిన రచనలు ఆచంద్రతారార్కంగా సజీవంగా నిలిచి వుంటాయనడంలో అతిశయోక్తిలేదు. ఆంధ్ర కవితా లోకంలో అద్భుత కవితా వతంసుల్లో జాషువా అగ్రగణ్యుడు. వీరి

కవిత్వం లలితాతిలలితం. మధురాతిమధురం. వీరు కమనీయ మనోజ్ఞ కావ్య సుమాల్ని రాసి పాఠకుల హృదయాల్ని దోచుకున్నారు. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య కవి విశారదుడు జాషువా.

10.2.7 జాషువా కవికి లభించిన బిరుదులు :

1. కవితా విశారద (1933)
2. కవికోకిల (1936)
3. కవిదిగ్గజ - నవయుగ కవిచక్రవర్తి (1947)
4. మధుర శ్రీనాథ (1952)
5. విశ్వకవి సమ్రాట్ 1964)
6. కళాప్రపూర్ణ (1970)
7. పద్మభూషణ (1970)

10.2.8 జాషువాకు లభించిన సన్మానాలు :

1. విజయవాడ పౌరుల సన్మానం
2. గుంటూరు పొగాకు వ్యాపారుల సన్మానం (29-1-1953)
3. కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ పురస్కారం (15-2-1965)
4. శాసన మండలి సభ్యత్వం(1964)
5. గుంటూరు పురస్వేచ్ఛ పౌరసత్వం (26-1-1969)

10.2.9 జాషువా - మానవతా వాది

మనిషి-మనిషిగా మెలగడం బ్రతకడం; పాటి మనిషిని మనిషిగానే చూడటం, బ్రతకనివ్వడమే 'మానవత' అంటే 'వివేచన'లేని జంతువువలె 'మూర్ఖత్వంతో' కేవలం పొట్టకోసం ప్రాకులాడకుండా క్రూర స్వభావంతో తన స్వార్థం కోసం ఇతర జీవుల వలే జీవించకుండా మనిషి మనిషిగా జీవించడం మానవత్వం. విశ్వమానవ కల్యాణం మానవతకు పై మెట్టు. భిన్నత్వంలో ఏకత్వం అని మనం చెప్పుకుంటున్నా కులం కుమ్ములాటల్లు, మత వైషమ్యాలు వర్గపోరాటాలు జరుగుతూనే వున్నాయి. జాషువా కవితలు వారి మనోవ్యథకు అద్దంపడతాయి. "నాకు గురువులు ఇద్దరు ఒకటి పేదరికం, రెండోది కులమతం. మొదటిది నాకు సహనాన్ని నేర్పితే రెండవది నాలో ఎదిరించే శక్తిని పెంచిందే కాని బానిసగా మాత్రం మార్చలేదు. దారిద్ర్యాన్ని కులభేదాన్ని కూడా చీల్చి నేను మనిషిగా నిరూపించుకోదలిచాను. వాటిపై కత్తి కట్టాను. నా కత్తి కవిత. నా కత్తికి సంఘంపై ద్వేషం లేదు. దాని విధానంపైనే ద్వేషం" అన్నారు.

ఎ) వర్గ వ్యవస్థ :

గబ్బిలం కావ్యం వీరి మనోవేదనకు ప్రతీక. ఒక అరుంధతీయుడు తన కన్నీటి గాథను కైలాస నాథునికి వినిపించమని తన అశ్రు సందేశాన్ని గబ్బిలం ద్వారా రాయబారం పంపడం ఇందులోని ప్రధాన ఇతివృత్తం. అస్పృశ్యుడు కనిపిస్తే చాలు

"కసరిబున కొట్టు నాతని గాలిసోక
నాల్గు పడగల హైందవ నాగరాజు" అంటూ వర్ణాశ్రమ ధర్మాన్ని నిరసించాడు.
"ముసలివాడైన బ్రహ్మకు పుట్టినారు
నల్వురు కుమారులనుట విన్నాముకాని

వసరముకన్న హీనుడభాగ్యుడైన

ఐదవ కులస్థుడెవరమ్మా సవిత్రి" - పంచము డెవరని భరతమాతను నిలదీశాడు. హరిజన క్రైస్తవుడుగా తాను అనుభవించిన దుస్థితిని తన కవిత్వంలో ప్రదర్శించాడు. స్వతంత్ర భారత దేశంలో హరిజనులు తమ హక్కులను సాధించుకొని గౌరవంగా సుఖంగా జీవించాలని కాంక్షించాడు.

బి) ఆర్థిక అసమానతలు :

గబ్బిలం, కాందిశీకుడు, కొత్తలోకం, అనాధ మొదలైన కావ్యాలలో పేదరికపు బాధలను చక్కగా వర్ణించాడు. గంపెడు పిల్లల్ని వెంటబెట్టుకొని ఇంటింటికి తిరిగి అడుక్కునే అనాధజీవితాన్ని, మానవత్వం లేకుండా ఆమెను ఛీకొట్టేవాళ్ళు, మూర్తీభవించిన మానవత్వంతో ఆమెను ఆదరించిన వారు, వారి ప్రవర్తనలను అనాథలో చిత్రించారు. ధరలు పెంచి జనులను పీల్చి పిప్పిచేసే జలగల వంటి బ్లాక్ మార్కెట్టుదార్లను గురించి హెచ్చరించాడు. ఈ దేశంలో "సనాతన ధర్మ ధేనువుల్ పితికిన పాలు పేదకు లభింపవు" అని బాధపడ్డాడు.

సి) మతం పేరిట జరుగుతున్న అన్యాయాలు :

"ప్రతిమల పెండ్లిండ్లు సేయుటకు వందలు వేలు వ్యయించుగాని దుః
ఖితమతులైన పేదల ఫకీరుల శూన్యములైన పాత్రలన్
మెతుకు విదల్పదీ భరత మేదిని ముప్పది మూడు కోట్ల దే
వతలెగ వడ్డ దేశమున భాగ్య విహీనుల క్షుత్తులారునే!"

మతం పేరుతో మానవునికి జరుగుతున్న అన్యాయాన్ని నిరసించాడు.

గంపెడు పిల్లల్నిచ్చి కూడు గుడ్డ లేకుండ చేసి పేదల కష్టాలకు కారణం కర్మ సిద్ధాంతాన్ని అంటగట్టాడనీ, సకల చరాచర జీవకోటిలో అణువణువున వుండి కూడ ప్రాణాంతకమైన అణుబాంబును సృష్టిస్తావా? అంటూ దేవుణ్ణి నిలదీసాడు. మత వైషమ్యాలు పురికొల్పి ఐకమత్యం పాడుకొల్పటానికి సంకుచిత స్వార్థ మత పీఠాధిపతుల జీవితాలు బాగు చేయటానికి మతం కంచుకోటలాగ పని చేస్తుందన్నాడు. మూఢ మతాచారాలు కర్మకాండలవల్ల సామాన్య మానవుడు ఎంత దోపిడీకి గురవుతున్నాడో వివరించాడు.

డి) మహిళాభ్యుదయం :

వేలాది సంవత్సరాలనుండి భారత స్త్రీ అణచివేతకు గురవుతున్నది. అత్తగారి ఆరళ్ళతో అల్లాడిపోతూ కోడలిగాను, భర్త మరణంతో వితంతువుగాను, సంఘంలో పతివ్రత అన్న బిరుదు తగిలించి యింటిలో అత్తమామలకు, మగనికి, సంతానానికి, వెట్టి చాకిరీ చేస్తూ అబలగా జీవిస్తున్న భారతీయ స్త్రీ దయనీయ స్థితిని జాషువ గమనించాడు.

"అబలయన్న బిరుదమంటించి కాంతల
స్వీయ శక్తులదిమి చిదిమినారు
సబలయన్న బిరుదు సాధించి హక్కులు
గడన చేసి కొమ్ము కష్ట చరిత" అంటూ స్త్రీలోని సహజ శక్తి సామర్థ్యాలను అణచివ పురుషాధిక్యాన్ని, హిందూ సమాజాన్ని నిరసించారు. మగవారితో సమాన హక్కులు, సమాన గౌరవం సంపాదించుకొని సబలగా నిరూపించుకొమ్మన్నారు.

ఇ) హేతువాద ధోరణి :

హేతువాద దృక్పథం విద్యార్థి దశలోనే అలవడాలని జాషువా అభిప్రాయం.

"అకలంకంబగు హేతువాదమును సత్యాన్వేషణాసక్తి సాం
ఘిక కళ్యాణ పిపాస, పాక్షిక దవాగ్నిన్నెట్టు దుర్దాంత శా

ర్థిక పాండిత్యము నాచరింపని లసద్విజ్ఞాన మింటింట పా
దుకొనుంగాత విశాల భారతమునందున్ లోనన్ విఖ్యాతమై"

అకలంకమైన హేతువాదం, సత్యాన్వేషణాసక్తి, సాంఘిక కళ్యాణం ప్రతి ఇంటా నెలకొల్పాలని కాంక్షించారు. తల్లి దండ్రులు, గురువులు, రచయితలు విద్యార్థులకు కులగోత్రాల గొడవలను తెలియజేయకుండా వారికి హేతువాద పూర్వకమైన ధోరణిని అలవాటుచేయాలి. ప్రాచీన సంప్రదాయాలనుండి, తాతలనాటి అనుభవాలనుండి విముక్తి పొందాలని, కాలంమారింది కనుక కొత్త భావాలను అలవరచుకొని ప్రగతి పథంలో నడవాలన్నారు.

అస్పృశ్యత, సాంఘిక అసమానతలు, మూఢ విశ్వాసాలు, అశాస్త్రీయ దృక్పథమనే పర్వతాలను హేతు దృష్టితో ఖండించి సమాజ శ్రేయస్సుకు మార్గం సుగమం చేసిన మానవతావాది, హేతువాది జాషువ.

సమీక్ష :

భిన్నత్వంలో ఏకత్వం అని మనం చెప్పుకుంటున్న కులాల కుమ్ములాటలు, మత వైషమ్యాలు, వర్గ పోరాటాలు జరుగుతూనే ఉన్నాయి. జాషువా కవితలు వారి మనో వ్యథకు అద్దం పట్టినట్లుగా చూపించబడ్డాయి.

ఆధార గ్రంథాలు :

1. జాషువా కవితా వైభవం - అమూల్యశ్రీ
2. జాషువా పిరదౌసి - ఒక పరిశీలన - డా. వెలమల సిమ్మన్న
3. జాషువా కృతుల సమాలోచన - డా.బి. భాస్కర చౌదరి
4. జాషువా సాహిత్యము - మానవతావాదము - డా.ఎమ్. సామ్యూల్ ప్రభాకరరావు
5. మహాకవి జాషువ కవిత్వం - కవిత్వం - ఆచార్య ఆర్.ఆర్. సుందరరావు
6. హేతువాది జాషువా - ఆచార్య తేళ్ళ సత్యవతి.

ప్రశ్నలు :

1) గుఱ్ఱం జాషువాకు మానవతావాదిగా ఎందుకు చెప్పవచ్చును?
2) గుఱ్ఱం జాషువాగారి దృశ్య కావ్యాలను తెలిపి, వాటిల్లో ఉన్న సారాంశాన్ని తెలియజేయవలయును?
3) జాషువాగారి లఘు కావ్యాలను వ్రాసి, వాటిని ఏ ఉద్దేశ్యంతో వ్రాశాడో తెలుపవలెను?

డాక్టర్ వి. సిమ్మన్న

పాఠం - 11.1

గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మ - శివసాగర్

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం :

11.1.1 చంపూ వినోదిని
11.2 పక్షులు
11.3 ఋతుఘోష
11.4 శేషజ్యోత్స్న
11.5 మండే సూర్యుడు
11.6 నాదేశం నాప్రశ్నలు
11.7 నీరై పారిపోయింది
11.8 గొరిల్లా
11.9 సముద్రం నా పేరు :
11.10 ప్రేమ లేఖలు
11.11 ఆధునిక మహాభారతము
11.12 జనవంశమ్

లక్ష్యం :

శేషేంద్ర శర్మ రచనలను పరిచయం చేయడం. వీరి కవిత్వం మీద భావ కవిత్వ, అభ్యుదయ విప్లవ కవిత్వాల ప్రభావాన్ని చూపించడం.

"నా ఏకైక లక్ష్యం నా శబ్దం యొక్క
అయస్కాంత శక్తితో పాఠకుణ్ణి
ఆకర్షించి అతడి మనస్సు మార్చడమే" - శేషేంద్ర.

గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మ గారి సాహిత్య జీవితం ప్రయోగాలకు పుట్టినిల్లు. దీనికి ప్రధానంగా ఆయన వ్యక్తిగత జీవితం, ప్రభావాలు, అభిరుచులే కారణాలు. మహా పండితుడుగా, మంచి విమర్శకుడుగా, ఉత్తమ కవిగా శేషేంద్ర చూపిన ప్రతిభ అనన్య సామాన్యం.

1927 అక్టోబర్ 20వ రాత్రి 11-10 నిముషాలకు నెల్లూరు జిల్లా ఉదయగిరి తాలూకా నాగరాజుపాడులో జన్మించారు. తల్లి అమ్మాయమ్మ తండ్రి గుంటూరు సుబ్రహ్మణ్యంగార్లు. స్వగ్రామమైన నాగరాజుపాడులోని వీధిబడిలో అక్షరాభ్యాసం జరిగింది. శేషేంద్ర శర్మగారు 8 ఏళ్ళ వయస్సులోనే చిన్న చిన్న పద్యాలు స్వంతంగా చెప్పేవారు. ఆయునలో చిన్నతనంలో కమ్యూనిస్టు బీజాలు మొలిచాయి.

స్వగ్రామంలోనే శ్రీ నేతి కృష్ణశాస్త్రి గారి వద్ద కావ్య నాటక అలంకారాది సంస్కృత విద్యాభ్యాసం జరిగింది. గుంటూరు ఆంధ్రా క్రిస్టియన్ కళాశాలలో 1945లో బి.ఏ. పూర్తి చేశారు. 1948లో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో బి.ఎల్. పూర్తి చేశారు.

1949 నుంచి 1974 వరకు డిప్యూటీ పంచాయితీ ఆఫీసర్‌గా కమీషనర్‌గా రాష్ట్రంలోని వివిధ ప్రాంతాల్లో ఉద్యోగం చేశారు. 1975లో ఎమర్జెన్సీ చట్టం క్రింద కంపల్సరీ రిటైర్‌మెంట్‌కు గురై, తిరిగి ఉద్యోగంలో చేరారు. 1985లో హైదరాబాద్ మున్సిపల్ అడ్మినిస్ట్రేషన్ ఆఫీసులో చీఫ్ వాల్యుయేషన్ ఆఫీసరుగా ఉద్యోగం చేస్తూ 1985 అక్టోబరులో రిటైరయ్యారు.

బాల్యంలో పద్మనాభయ్య మొదలైన కమ్యూనిస్టుల ప్రభావం, విద్యార్థి దశలో త్రిపురారిభట్ల రాఘవయ్య, ఆమంచర్ల గంగాధరరావు మొదలైన మిత్రుల ప్రభావం వల్ల కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంత ప్రభావానికి లోనయ్యారు. గుంటూరు కళాశాల విద్యార్థిగా వున్నప్పుడే విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారితో పరిచయం ఏర్పడింది. విద్యార్థి దశలో ఆశుకవితా నైపుణ్యం అలవడింది. ఆశు కవిత్వంతోపాటు తిరుపతి వేంకటకవులు, వేంకట పార్వతీశ్వర కవులమీద గురుభావం ఏర్పడింది.

రానురాను శేషేంద్రగారికి కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతాలపట్ల అభిమానం పెరిగింది. మరోవైపు విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి ప్రభావం వల్ల పద్య రచనాశక్తి, మొదలైన విభిన్నాంశాలు ఆయనలో చోటు చేసుకున్నాయి.

1951లో 'షానామా' అనే పర్షియన్ ఇతిహాసంలోని సుప్రసిద్ధ గాథకు సొరాబు మరియు రుస్తుం 'మాత్యూ ఆర్నాల్డ్' చేసిన ఆంగ్ల తర్జుమాను అనుసరించి తెలుగులో స్వతంత్రానువాదం చేశారు.

1952లో స్వంత రచన మొదటిసారిగా ఈ ప్రపంచంలోను ఎక్కడున్నా సరే.... అనే పాట విశాలాంధ్రలో ముద్రించబడింది.

1954లో 'మబ్బుల్లో దర్బారు' అనే విప్లవ నాటికను రాశాడు. ఇది ఆంధ్ర ప్రభలో ప్రచురితమైంది.

1957 నుంచి లఘు కవితలు వివిధ పత్రికల్లో రాశాడు. 1961లో తను చేసిన చాటువులు అన్నిటినీ కలిపి 'చంపూ వినోదిని' పేరిట ముద్రించారు. హాస్య వ్యంగ్యం విలాస విశేష పద గద్యం సమ్మిశ్రిత రచన ఇది.

1963లో నక్షత్ర లోకాలకు సంబంధించిన 'విశ్వవివేచన' అనే గ్రంథాన్ని రాశారు. అదే సంవత్సరంలో ప్రాచీన ఛందస్సుతో 'ఋతుఘోష' అనే కావ్యాన్ని వెలువరించారు.

1964లో 'సాహిత్య కౌముది' అనే పేరుతో వ్యాసాలు రాశారు. ఆంధ్రప్రభ ఆదివారం అనుబంధాల్లో ఇవి వచ్చాయి.

1965లో స్వర్ణ హంసను ఆంధ్ర ప్రభుత్వ సహాయంతో ప్రచురించారు. 1965 నుంచి ఐదేళ్ళు ఆంధ్ర సాహిత్య అకాడమీ సభ్యులుగా వున్నారు.

1968 నుంచి 1971 మధ్య కాలంలో జర్మని, ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, గ్రీసు, కెన్యా, మడగాస్కర్, మారిషస్ దేశాలు పర్యటించారు.

1968 లోనే విహ్వాల, కథలు పూర్వాంధ్ర కావ్యావళి విమర్శ వెలుగుచూశాయి. ఇదే సంవత్సరంలో జ్ఞాన్ బాగ్ ప్యాలెస్‌లో 'శేషజ్యోత్స్న' రాయడం మొదలుపెట్టారు. ఈ సంవత్సరమే ఊహాలో సైన్సు, మొదలైన మిత్రవ్యాసాలు వచ్చాయి. 1969లో మారిషస్ ఆంధ్ర మహాసభలో ప్రసంగించారు. 1951-1969 మధ్య రాసిన లఘు కవితల్ని 'పక్షులు" పేరిట ముద్రించారు.

1971లో ప్రముఖ ఆంగ్ల కవయిత్రి ఇందిరాదేవి ధన్‌రాజ్ గారిని వివాహం చేసుకున్నారు. ఈమెను వివాహమాడిన తర్వాత శేషేంద్ర కవిత్వంలో పరిణత ప్రస్ఫుటంగా కన్పిస్తుంది.

1972లో 'శేషజ్యోత్స్న' అనే కవితా సంకలనాన్ని శేషేంద్ర ప్రచురించారు. 1973లో 'మండే సూర్యుడు' తెలుగు. ఆంగ్ల భాషల్లో వెలువడింది. 1974లోనే 'రక్తరేఖ' డైరీ ఆంగ్లం తెలుగు నోట్సుతో ప్రచురించబడింది.

9-5-75 నుంచి 18-5-75 మధ్య కాలంలో ఊటీరిచింగ్ హోల్ ఎస్టేట్స్‌లో ఆధునిక ఇతిహాసం అయిన 'నా దేశం నా ప్రజలు' అనే విప్లవ కావ్యాన్ని రాశారు.

1975లోనే 'నారస్త్రా' ఋతుఘోష నుంచి మండే సూర్యుడి వరకు సంకలనం కవితా సంపుటి వెలువడింది. 1976-77 ప్రాంతంలో 'సీరై పారిపోయింది' అనే కవిత తెలుగులోనూ, ఆంగ్లంలోను వెలువడింది.

1977లో గొరిల్లా అనే కవిత ఎమర్జెన్సీ కాలంలో ప్రచురించారు. ఇదే సంవత్సరంలో శేషేంద్ర తన మిత్రులకు అప్పుడప్పుడూ రాసిన లేఖాంశాల్ని 'ఇన్ డిఫెన్స్ ఆఫ్ పీపుల్ అండ్ పొయిట్రీ' అనే పేరుతో ప్రచురించారు. 1977 ఆగష్టులో ఆధునిక కావ్యశాస్త్రమైన 'కవిసేన మేనిఫెస్టో' ఆవిర్భవించింది.

1978 లో 'సముద్రం నా పేరు' అనే కవితను ప్రచురించారు. ఈ సంవత్సరమే 'షోడశి రామాయణ రహస్యములు' అనే ఆధ్యాత్మిక తార్కిక గ్రంథం తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం వారిచే ప్రచురించబడింది.

1982లో 'నేనూ నా నెమలి' రాశారు. 1984లో 'శేషేంద్ర జాలం' శీర్షికతో ఆంధ్రజ్యోతి వారపత్రికలో ధారావాహికంగా కవితలు రాశారు. వాటన్నిటికీ 'అరుస్తున్న ఆదిమ' అని పేరు పెట్టారు.

1985లో 'వాల్మీకి కవితా సౌందర్యాలు' విమర్శనాత్మక రచన ''ష్ణ పత్రికలో ధారావాహికంగా వెలువడింది.

1986లో 'ఈ నగరం జాబిల్లి' రాశారు. ఇందులో సాహిత్య వ్యాసాలు చోటుచేసుకున్నాయి. 1986లో 'ఆధునిక మహాభారతం వచ్చింది. 1990లో కాలరేఖ, సాహిత్య వ్యాసాలు 1993లో జనవంశమ్ ముద్రించబడ్డాయి.

గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మగారి కవితా ప్రస్థానాన్ని మూడు దశలుగా వర్గీకరించవచ్చు. 1. సంప్రదాయిక దశ, 2. ప్రయోగ దశ, 3. విప్లవ కవిత్వ దశ. సంప్రదాయిక దశలో 'సొరాబు' అనే అనువాద కావ్యం. చంపూ వినోదిని, పక్షులు కవితా సంపుటి వెలువడ్డాయి. ఇది 1954లో ముద్రించబడింది. ప్రయోగదశలో ఋతుఘోష, శేషజ్యోత్స్నలను పేర్కొనవచ్చు. మండే సూర్యుడు, కవితా సంపుటి నుంచి నేటి వరకు విప్లవ కవిత్వ దశగా పేర్కొనవచ్చు.

11.1 చంపూ వినోదిని :

ఇది 1961లో ప్రచురించబడింది. 1947 నుంచి 1958 వరకు అప్పుడప్పుడు రాసిన గద్యపద్య రచన సంపుటి ఇది. 54 పద్యాలు గల ఈ సంపుటిలో కవికి గల సంస్కరణాభిలాష, ఆశుకవితా నైపుణ్యం ద్యోతకమవుతాయి. దీనిలో కుహనా ప్రజానాయకులపై విమర్శ లున్నాయి. కేవలం వచనాన్ని కవిత్వంగా పరిగణించే వారిపై వ్యంగ్యోక్తులున్నాయి. ఇందులో శ్రుతిమించిన శృంగార పద్యాలున్నాయి. అవినీతి పరులమీద విసుర్లు చమత్కారాలున్నాయి.

"ఓ రోరీ అధికార దుర్మదవితండోద్దండ చండాలుడా
నీ రాజత్వము నీ నిరంకుశ దశన్ నీ గర్వ సర్వస్వమున్
నీ రేఖా లవమేని నిల్పన్ నినున్ నిర్మూలముంజేసి ని
స్సారుంజేయు దినంబు వచ్చె నికపై చాలింపు నీ వేషముల్"

అంటూ దుర్మదులైన అధికారులపట్ల దూషణలున్నాయి. ప్రాచీన కవుల చాటువుల్లో వలే వ్యక్తిగతమైన రాగ ద్వేషాలు, శృంగార వర్ణనలు ఈ చాటువుల్లో కన్పిస్తాయి. వివిధ సందర్భాల వివరణల్లో వచనం కూడా చోటు చేసికొన్నది.

11.2 పక్షులు :

దీనిలో ఏడు గేయ కవితలు కాగా మిగిలినవి పద్య కవితలు. 1950-60 మధ్య కాలంలో రాసిన శేషేంద్ర కవిత్వంపై భావ అభ్యుదయ కవితోద్యమాల ప్రభావం కన్పిస్తుంది.

"ప్రొద్దిప్పుడే పొడిచి భూగోళమంతటా
ఎర్ర రంగులు పూసి వెర్రి ఎత్తిస్తోంది

నిండు కంఠము విప్పరా సోదరా

నిదుర లెమ్మని చెప్పరా"

అంటూ కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతంలో ఏకీభావాన్ని వ్యక్తం చేశారు.

"జిలుగు చిమకుల జలతారు వలువ దాల్చి

వచ్చి పోయినదట మొన్న వర్ష యోష

మెడకడన్ దెగి చన్నుల నడుమ నుండి

జారిపోయెడి ముత్యాల జాలువోలె

మడుగులను వీడి కొండల మధ్య నుండి

వెడలిపోయిన కొంగల వెంట నంటి"

ఇలాంటి పద్యాల్లో వివిధాలంకారశోభితాలైన, ప్రకృతి వర్ణనలున్నాయి.

"భావలతా నికుంజమున పాటలు పాడి కోకిలమ్మ యే

పూవులతోటకో ఎగిరిపోయెను తీయని స్వప్నమైననా

జీవన గేహళీ తిమిరసీమలు కోమల కాంతి రేఖకై

బావురుమంచు శోకరస బంధురమై తపియించె నెచ్చెలీ"

మొదలైన పద్ధతిలో నెచ్చెలి కొరకు వియోగ విలాపాలున్నాయి. సార్థక పదప్రయోగంతో, కోమల పదబంధాలతో లలితమైన శైలిలో భావావిష్కారానికి పద్యాన్ని మలచుకున్న తీరు అమోఘం. గ్రాంథిక వ్యావహారిక భాషల్లో కవికి గల పద్య రచనా నైపుణ్యానికి ఈ సంపుటిలోని ప్రతి పద్యమూ తార్కాణమే.

10.3 ఋతుఘోష :

1963లో వెలువడిన 'ఋతుఘోష' శేషేంద్ర భావుకతకు, వర్ణనా చతురతకు, ఆయనలో అనుస్యూతంగా ప్రవహిస్తూ వచ్చిన సామాజిక చైతన్యానికి అద్దం పట్టింది. ఆయన పద్య కవిత్వానికి తలమానికమైన కృతి ఇది. ఆయా ఋతువులలోని ప్రకృతి సౌందర్యం, శ్రామికుల కష్టనిష్ఠురాలు సమాంతరంగా వర్ణింపబడటం ఈ కృతిలోని విలక్షణత. గతానుగతికమైన కవి. ఒక్కొక్క ఋతువులో ఒక్కొక్క రకమైన ప్రత్యేక అందచందాల్ని సమకూర్చుకొని ప్రకృతి చేసే సౌందర్య ఘోష 'ఋతుఘోష'.

వసంత ఋతువును కవి ఈ విధంగా వర్ణిస్తాడు.

'నీలి జలంబు నీలిధరణీ వలయంబు వినీల శైలముల్

నీలి తరు ప్రపంచములు నీలియనంతయు నెందుజూచినన్

నీలిమ నీలిమాకవిత నిర్భర కంఠము విల్చినట్లు నా

నీలిమ దేహపంజర వినిర్గతమై పరుగెత్తె నెంతయున్'

ఋతురాణి ఐన వసంతంలో చెట్లు చిగిర్చి ఫల పుష్పాలతో ప్రకృతి అంతటా పచ్చదనంతో వ్యాపిస్తుంది. అనంతమైన ఆకాశం, కాలం నీలమైనవి. నీలిమ అనంతత్వానికి ప్రతీక. 'నా నీలిమ దేవ పంజర వినిర్గతమై పరుగెత్తె నెంతయున్' అంటూ నీలిమను తన ఆత్మకు లేదా అంతరంగిక జగత్తుకు ప్రతీకగా స్వీకరించాడీ కవి.

'నాలో నున్నది మాధవమ్మొకటి అంతర్గూఢమై జీవన

జ్వాలా కీలకమై మదీయ మధురస్వప్న ప్రపంచమ్ములన్

బాలించున్ పరిణామ జీవిత దశావ్యాఖ్యాన సంకేతమై

కాలంబన్నది దుర్విలంఘ్యమని యుద్ఘాటించు నుచ్చైర్గతిన్

వైశాఖ మాసానికి మాధవ మాసమనేది మరో పేరు. కాలం ప్రకృతిలో మార్పులను తెస్తుంది. ప్రకృతి మానవప్రకృతిలో మార్పుల్ని కలిగిస్తుంది.

శేషేంద్ర వ్యంగ్యాన్ని చూపించడంలో ఆరితేరిన మొనగాడు.

"కనక మేఖలవోలె గగనమ్ము జఘనమ్ము
నింద్ర చాపము కుండలీకరించె
జాజిదండలవోలె చిన్న ముత్యాలతో
నీహార మధురిమ నివ్వటల్లె
అందెల రవళిగా ఆశాపథమ్ము లం
దంబుద ధ్వనులు మోహంబుగొల్పె"

పై పద్యంలో ఇంద్రచాపాన్ని, మెరుపును, మంచుబిందువులను, ఉరుములను ఉపమించిన తీరు శేషేంద్ర భావుకతకు నిదర్శనం. శరదృతువును వర్ణిస్తూ మబ్బులు ఆకాశపు నీలిరేవులో, వెన్నెల అనే నీటిలో పిండి ఆరేసిన వలువల్లా వున్నాయంటాడు. 'నేటి రేయి నన్ను కాటువేసె', 'చిక్కని చిగురాగు జేబులో పవళించి ఎండ వేణువు కంఠమెత్తిపాడె' మొదలైన సందర్భాల్లో లుప్తోమలను ప్రయోగించి వ్యంగ్యాన్ని సాధించాడీ కవి.

విసంధుల్ని ప్రయోగించటంలో, వృత్తాల్ని వ్యావహారిక భాషలో రాయటంలో, కొన్నిచోట్ల గణ యతి ప్రాసల విషయంలో స్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రదర్శించాడు. కొన్ని సందర్భాల్లో అలతి అలతి పదాలతో పద్యాన్ని ప్రారంభించి మూడవ, నాల్గవ పాదాల్లో సుదీర్ఘ సమాసాల్ని బిగించి తేలికయిన పదాలతో పద్యాన్ని ముగిస్తాడు. చివరి పాదంలో మాత్రమే దీర్ఘ సమాసాన్ని నిక్షేపించటం కొన్నిచోట్ల కనిపిస్తుంది.

'లోలంబంబు ధ్వనించె నాకసము గండూషించె బీరెండలన్
వాలాయంబుగ దాల కోమల దళవ్యాలోల డోలావళీ
కేళీ మంజుల లీలలందలసి కుక్కెం గ్రీష్మ వాతూలముల్
చేలుం తోటలు దాటియేగి వన వంశీ కుంజ పుంజంబులన్'

కేవలం శబ్ద విన్యాసంతో పద్యానికొక గంభీరమైన నడకను సమకూర్చగల నేర్పరి ఈ కవి. పై పద్యంలో 'గండూషించె' అనే శబ్దం మహాశక్తివంతమై పద్యానికి తేజస్సును కలిగిస్తుంది. రెండో పాదంలోని 'వాలాయంబు' 'డోలావళీ' అనే పదాలు ధ్వనికా స్ఫూర్తిని కలిగిస్తున్నాయి. 'దుర్నిరీక్ష్య ప్రభాదూర్త రచ్చటలతో, క్షేత్ర జీవనములను శిక్షించినాడు, ఘనఘనా ఘనగజ గ్రైవేయ ఘంటికా, టంకారములకు ఘంటాపథంబు' మొదలైన పద్యాలను గమనిస్తే సీస పద్యంలోని మొదటి అర్ధభాగాన్ని ఒకే సమాసంగా కూర్చటంలో శేషేంద్ర ప్రతిభ తెలుస్తుంది. శబ్ద సంయోజనంలో, సమాస కల్పనలో, పద్యపు నడకలో అపర శ్రీనాథునిలా కన్పిస్తాడు శేషేంద్ర. రమ్యమైన భావాలు, భావావిష్కరణ కనువైన భాష, సుష్ఠితమైన కూర్పు, నాదసౌందర్యం ఈ కావ్యమంతటా నిండి వున్నాయి. ప్రసన్న మాధుర్యాది గుణాలు ఈ కావ్యానికి అదనపు ఆకర్షణను చేకూర్చాయి. కీటక యోగి, హిమబిందు సుందరి, వల్లిక తపసి, హిమదంష్ట్ర, శైత్య భల్లూకం, నగ్నవల్లిక, కోమల జ్వాల, అలరుగిన్నెలు మొదలైన ప్రయోగాలు నూతన ఉపమానాల నెన్నుకోవటంలో ఈ కవి నైపుణ్యానికి నిదర్శనాలు.

'భావ ప్రౌఢములై సమాస ఘటనా ప్రాగల్భ్య సందత్త గం
గావేణీ ఘుమ ఘుంఘుమాయిత తరంగ స్నిగ్ధ గంభీర ధా
రావేల్లత్ పటు సంస్కృతాంధ్ర సువహో రమ్యంబులై హృద్యతా
శ్రీ వాసించు గదయ్య నీదు కవితల్ శేషేంద్ర శర్మాహ్వయా'

11.4 శేషజ్యోత్స్న :

1972లో ప్రచురింపబడిన ఈ కవితా సంపుటిలో శేషేంద్ర వచన కవితా ప్రస్థానం ప్రారంభమైంది. కాని దీనిలో గేయకవిత్వ ఛాయలు లేకపోలేదు. దీనిలో ప్రేయసితో వియోగ సంయోగానుభూతులు, అచంచలమైన దివ్య ప్రేమానుభవం, ప్రణయం వర్ణింపబడ్డాయి. అనంతమైన భావుకత, ఆశ, నిరాశలు, తాత్త్వికత, మానవతా వాదం, గతవైభవ స్మృతులు, నూతన ప్రపంచ నిర్మాణం కోసం ఉత్సుకత అన్నీ చోటుచేసికొన్నాయి.

ఈ సంపుటిలో భావకవిత్వ ఛాయలు ఎక్కువగా వున్నప్పటికి నూతన పదబంధ నిర్మాణంలో, ఉపమాన రూపకావ్యాలంకార ప్రయోగంలో, ప్రతీకలను భావ చిత్రాల్ని ప్రయోగించటంలో శేషేంద్ర విశిష్టతను చూపాడు. ఆయన తర్వాత రాసిన కావ్యాలలో కన్పించే కొత్త అభివ్యక్తి విధానానికి బీజాలు ఈ కావ్యంలో కన్పిస్తాయి.

ఇది శేషేంద్ర మొదటి వచన కవితా సంపుటి కనుక దీనిలో నా పరిపక్వ జన్మాంతర కెరటాలగమి, కాలకుహర శయ్యాసుషుప్తిగరిమ, జ్వలతజ్వాలాగుళుచ్ఛము, వెరసంజకెంజాయల మంజాల కిజంల్కావల్కలాలు, శబలమనఃశకలిక, శబలవర్ణసంచాలిత శఫరిలాంటి దీర్ఘ సమాసాలు గ్రాంథిక వాసనలు కన్పిస్తాయి.

వర్ణనల్లో అపూర్వమైన భావుకత, సౌందర్యదిదృక్ష, కాల్పనిక ధోరణి గోచరిస్తాయి. ఉషస్సు, గాలులు, వసంతం, స్వప్నం, కిరణాలు మొదలైన ప్రతీకల ద్వారా అమూర్తభావనల్ని సుందర రూపాలుగా సృష్టించాడు. నిరీక్షామధువు, పూలపీటలు, పరిమళాల తుఫాను, చరిత్ర పెదవులు, తిమిర కన్యలు, తరుణాల స్వరాలు, మబ్బుల మందులు, సుఖదుఃఖాల మఖ్‌మల్ దుస్తులు, నిశ్శబ్దపు సాలీడు, కిశోరమారుత వీచికలు, తిమిరహస్తాలు, శతాబ్దాల కలశాలు మొదలైన సమాసాల్లో ప్రయోగించిన నూతన ఉపమానాలు కవి అనుభూతి గాఢతను తెలుపుతాయి.

11.5 మండే సూర్యుడు :

1974లో వెలువడిన 'మండే సూర్యుడు' కవితా సంపుటితో శేషేంద్ర సాహిత్య ప్రస్థానం ప్రధానమైన మల... తిరిగింది. వర్గ చైతన్యం, కళాత్మక అభివ్యక్తి ప్రతిబింబించిన ఈ కావ్యానికి 'మండే సూర్యుడ'నే పేరు సార్థకమైంది.

'మండే సూర్యుడు' లోని చివరి కవిత 'మండే గీత' - 'నీవొక కఱ్ఱ ముక్కవే కావచ్చు, కానీ అనాది సృష్టిలో తలయెత్తిన, మానవ మహా 'కృషికి ఏకైక చిహ్నానివి' అంటూ నాగలియొక్క గొప్పతనాన్ని చెబుతూ 'శ్రమ జీవుల లోకానికి ఒక నూతన సూర్యుడ్ని వాగ్దానం చేశావు' అని ముగుస్తుంది. ఈ సంపుటి ఆద్యంతాలలో శ్రమ శక్తికి సంకేతమైన సూర్యుని ప్రస్తావించటం, శ్రామికునిలో సూర్యుని దర్శించటం, కర్షకుడిని కేంద్రంగా తీసుకొని తరువాత వ్రాయబడిన 'నా దేశం నా ప్రజలు' ఆధునిక ఇతిహాసానికి నాంది పలికినట్లయింది. కలలు ఎదురులేని ప్రజాశక్తి ఇతిహాసం పాడుతూ, సూర్యమండలాన్ని కడుపుతో ఉన్న సుందర దిశవైపుకు పోతున్నాయ్' అని ఆధునిక ఇతిహాసానికి ప్రస్తావన జరిగింది.

ఈ సంపుటిలోని ప్రారంభ వాక్యాలలో సూర్యుడిని శ్రమశక్తికి ఉపమానంగా, నా దేశం నా ప్రజలు ప్రారంభ వాక్యాలలో కాలమనే శ్రామికుని హస్తంగా వర్ణించాడు. శ్రామికునిలో సూర్యుని దర్శించటంలో లోతయిన భౌతిక, తాత్త్విక ప్రపంచావిష్కరణముంది.

'నీ స్పర్శ మట్టిలో నిద్రిస్తున్న, కలల పరిమళాల్ని మేల్కొల్పి
దిశల్లో విదిలించింది / నీ బలానికి అడవులు కొండలు
నదులు పాదలు తలలు వంచాయి
నీ వీర్యానికి లొంగిపోయి భూమి
ఆనందోద్రేకంతో వళ్ళూ ఇళ్ళూ
పద్యాల దోసిళ్ళతో దానం చేసింది'

మానవ మహాకృషికి ఏకైక చిహ్నంగా నాగలి భావింపబడింది. ఈ దేశానికి నాగలి ప్రతీక. నా దేశపు ఆకృతి, నాగలి ఆకృతి ఒకదాన్ని ఒకటిపోలి ఉంటుంది. దాని జీవన కథా నాయకుడు కర్షకుడే. అతడే ఈ దేశపు జీవన దాన ప్రభువు' అన్నాడు శేషేంద్ర. 'మండే గీత' కవితలో నాగలిని సంబోధిస్తూ 'శ్రమ జీవుల లోకానికి ఒక నూతన సూర్యుణ్ని వాగ్దానం చేశావు' అనే వాక్యంతో ముగుస్తుంది సంపుటి. ఆద్యంతాల్లోనే కాక ఈ సంపుటిలోని ప్రతి కవితలో వివిధ కోణాల్లో సూర్య సంబంధ భావ చిత్రాలు వెదజల్లబడ్డాయి.

- *వర్షం వెయ్యి చేతులతో నా తలుపు కొడుతోంది*
- *రైతు నాగలి మోస్తున్నాడు, క్రీస్తు శిలువ మోసినట్లు*
- *పరిమళాలు కూడా గాలి ఊచలు పట్టుకుని ప్రయాణం చేస్తాయి*
- *భూమిలో ఉన్న చిన్నారి[illegible] మెడ బయట పెట్టి మొదట వచ్చిన రెండాకుల్ని చేతులుగా జోడించింది కృతజ్ఞతతో.*

మొదలైన అద్భుత భావచిత్రాలు కవి పరిశీలనా శక్తిని, అభివ్యక్తిలోని హాస్య లిపిని సూచిస్తాయి. ఆక్రోశిస్తున్న అడవులు, చెంచాల చంచువులు, గుండ్రని పాట, మాటల దేశాలు, ముత్యాల కిరీటాలు, పద్యాల ముఖాలు, ప్రశ్నల సైన్యాలు, మబ్బుల తాగుబోతులు, తారల గాలివానలు, వదరుబోతు పువ్వులు, సున్నలో బంధింపబడిన ఆకాశం, గాలి రైళ్ళు, మేఘాల బిడారులు, సోమరి గాలి, ఎండల జండాలు, ఎండల తలపాగాలు మొదలైన ప్రయోగాలు పరిశీలిస్తే ఉపమానాల్ని, రూపకాల్ని ఎన్నుకోవటంలో ఆధునిక తెలుగు కవిత్వంలో ఇంతటి వైవిధ్యాన్ని ప్రదర్శించిన వారు చాలా అరుదు.

11.6 నా దేశం నా ప్రజలు :

'నా దేశం నా ప్రజలు' కావ్యాన్ని ఆధునిక ఇతిహాసమని' పేర్కొన్నాడు శేషేంద్ర. ఆధునిక ఇతిహాసమనటంలో ఆయన సమన్వయ దృష్టి స్పష్టమవుతున్నది.

సామ్యవాద సిద్ధాంతపు వెలుగులో అతీత వర్తమానాలను అనుశీలించి అధోజగత్సహోదరుల కష్టనిష్ఠురాలు తొలగిపోవటానికి సమ సమాజ నిర్మాణం కోసం చేస్తున్న చెయ్యవలసిన ప్రస్థానాన్ని ప్రపంచిస్తున్నది నా దేశం నా ప్రజలు.

సర్వ విధాల శ్రమలకు ప్రతినిధిగా[illegible] కర్షకుని ఈ ఇతిహాసానికి నాయకుడిగా స్వీకరించాడు.

సూర్యుడు కాలమనే శ్రామికుని హస్తంతో పేల్చబడుతూ ప్రారంభమైన ఒకటో సర్గ 'సూర్యుడు కిరణాల బండ్లు తోలుకొని వస్తున్నాడు' అని సూర్యుడు యుద్ధ సన్నద్ధుడైన కర్షకునిగా వర్ణించటంతో ముగుస్తుంది. 'ఇది సంవత్సరం కన్న మొదటి కల, ఈ కలలో నేను నా దేశపు శరీరం మీద నడుస్తున్నా ప్రభాత పూర్వ స్వప్నంలా' - వేకువజామున కలిగిన స్వప్నం నిజమవుతుందన్న విశ్వాసాన్ని స్ఫురింపజేశాడు.

రెండో సర్గలో గత చరిత్ర సంస్కృతులను స్పృశిస్తూ, ఎక్కడ గ్రామాలు రంగులలో కలలలో పరస్పరం మాట్లాడుకుంటాయో ఆ మరో ప్రపంచాన్ని గూర్చిన వర్ణన చేశాడు. మూడో సర్గలో 'విషపాత్రిక' లాంటి నగర జీవనం నుండి బయటపడాలనే కాంక్ష, తాత్విక జిజ్ఞాస, చరిత్ర తత్త్వం వ్యక్తం చేయబడ్డాయి. నాలుగో సర్గలో కవి తాను కవిత్వం కోసం చేసిన 'చిరదీక్షా శిక్షా తపస్సమీక్షణ' వల్ల ఆవేదనల్ని అనుభూతులను అర్థం చేసుకోవటం, విప్లవానికి అంకురార్పణ జరగటం, పురుషునికి ప్రేరకశక్తిగా సహచరిగా స్త్రీ ఔన్నత్యం వ్యంజింపబడ్డాయి.

ఐదో సర్గలో ఈ దేశపు దుర్భర పరిస్థితి చిత్రించారు. 'ఇక్కడ జీవితానికి గర్భస్రావమైన కలలు, అసహ్య రూపాలతో అసమగ్ర అవయవాలతో బయట పడుతున్నాయి.... నా దేశపు రాత్రులు గుండెకు తగిలి రగులుతున్న గొడవలు 'నా దేశపు దినాలు రాళ్ళకు తగిలి పగులుతున్న పడవలు' అనే ఆవేదనతో రాళ్ళ కన్నీళ్ళు వ్యాపించిన ఈ భూముల మీద ఇనుప కండరాలు దేహం మీద సుళ్ళు తిరుగుతున్న మనిషి' గా శ్రామికుడు రూపొందాలని ఆవేశంతో ఆక్రోశించాడు. ఆరో సర్గలో సోదర కవులను 'చేతన తొణికిసలాడే గొంతులలో పద్యాల బందూకులు సంధించి యుద్ధ సన్నద్ధులు కావాలని ప్రబోధించాడు. 'నా దేశంలో నాయకత్వం నాదే దాన్ని రాజకీయాల బారికి అప్పగించను'

అని వైజ్ఞానిక నాయకత్వ ఆవశ్యకతను చెప్పాడు. బానిసతనానికి అలవాటు పడుతున్న ప్రజానీకానికి 'స్వేచ్ఛ మనిషికి మొదటి శ్వాస, అది నీ రక్తపు సజీవ భాష, భూమినించి నీ చివరి అడుగుతీసే వరకు నిలుపుకోవలసిన ఒకే ఒక్క ధ్యాస' అని హెచ్చరించి తిరుగుబాటుకు పురికొల్పాడు. 'చెట్లు గనుక పర్వతాగ్రాలెక్కి కేకవేస్తే చెట్లు గుంపులు గుంపులుగా వస్తాయి.... తిరస్కార సూచకంగా తలుపులు, దూలాలు, ద్వార బంధాలు, కుర్చీలు, బల్లలు అన్నీ చెట్లుగా మారి బయటికి వస్తాయి. అరణ్యాల్లోకి పోతాయి' అని ప్రకృతి కూడా తిరుగుబాటు చేస్తుందని శ్రామికుడు తిరగబడవలసిన అవసరాన్ని ప్రతీకాత్మకంగా చెప్పాడు.

ఏడో సర్గలో 'రిక్తి నాగరితకల ఆర్భాటం' వివరింపబడింది. ఎనిమిదో సర్గలో 'పొలాలలో ఇంద్ర ధనస్సు వంగింది, రా పోదాం కొడవళ్ళు దాల్చిన చేతులు ఎగరేస్తూ' అనటంలో విప్లవ విజయం సూచింపబడింది. ప్రకృతి విజయం మానవతా శక్తి విజయంగా ప్రేమ విజయంగా విశదీకరింపబడింది.

11.7 నీరై పారిపోయింది :

వ్యక్తి తాను తన జీవితంలో స్వయంకృషితో ఆర్జించిన విజ్ఞానం జాగృత్ చైతన్యాత్మకమైంది. వివిధ యుగాలలో, వివిధ ప్రాంతాల్లో నిమ్నోన్నత మార్గాలలో మానవాత్మ చేసిన ప్రస్థావన ఫలితాలు స్మృతులుగా, వాసనలుగా సంక్రమిస్తాయి. అవి సుప్తచైతన్యాత్మకమైనవి. ఆ స్మృతుల్ని, వాసనల్ని అంతర్ముఖుడై కవితా మార్గంలో వెలికి తేవటానికి కవి చేసిన ప్రయత్నమే 'నీరై పారిపోయింది' (1976) కావ్యం.

ఈ కావ్యంలోని భావాలు అంతశ్చేతనాప్రేరితాలైన సందేశాలని, వాటిని గ్రహణయోగ్యంగా వ్యవస్థీకరించటమే తాను జాగృచ్చేతనలో చేసిన పని అని, ఆప్రేరణలు అనిర్వచనీయ సంకేత రూపాలలో వున్నాయని పీఠికలో కవి చెప్పిన మాటల్ని బట్టి 'కలలో ఒక సత్రియలిప్తు ఋషి దర్శనమిచ్చి దీవించాడు. తెల్లవారేసరికి నా పిచ్చివాగుడికి కవిత్వమనే పేరు వచ్చింది' అనే కావ్యాంత వాక్యాలనుబట్టి ఈ కావ్యంపై అధివాస్తవిక, చైతన్య ప్రవంతి ధోరణుల ప్రభావమున్నట్లు తెలుస్తుంది. వివిధ ఖండికల్లోని అన్వయ రాహిత్యం, అర్థనిగూఢత కూడ ఇందుకు తార్కాణమే.

కవి చెప్పినట్లు ఈ కావ్యం పిచ్చివాగుడు' మాత్రం కాదు. కావ్యమంతటా వ్యక్తి ఆంతరిక జగత్తులో జరిగే అనిర్వచనీయ సంఘర్షణలు, కల్లోలాలున్నాయి, తాత్త్వికత, మార్మికత, ఊహలు, స్వప్నాలున్నాయి. ప్రకృతిలోని ప్రతి వస్తువు మానవీకరింపబడి ప్రతీకలు, భావ చిత్రాలుగా రూపొంది ఈ కావ్యంలోని ప్రతి వాక్యం వేయి పూలయి కవితా సౌరభాలు వెదజల్లుతున్నాయి. 'నా పేజీమీద ఒక సముద్రం పెడతా దానిమీద ఒక పడవ పెడతా దానిమీద ఒక తుఫాను ఊదుతా అది పద్యమై ఏ తీరాలకు కొట్టుకుపోతుందో చూస్తా...' దీనిల్లోని పేజీ కవి మనో భూమికకు, సముద్రం కల్లోలిత హృదయానికి, పడవ చెప్పదలచుకున్న భావానికి ఏర్పరచిన మాధ్యమానికి, తుఫాను కవి మహోద్రేకంతో చెప్పే కవితా వస్తువుకు ప్రతీకగా భావింపవచ్చు.

11.8 గొర్రిల్లా :

శేషేంద్ర కవితా వృక్షం అందించిన పరిపక్వ విప్లవ కవితా ఫలమే గొర్రిల్లా. గొర్రిల్లాలో విప్లవ కవిగా శేషేంద్ర విశ్వరూపాన్ని ప్రదర్శించాడు. ప్రస్తుత వ్యవస్థ పట్ల క్రోధోన్మత్త స్వరంతో నిశ్చైతన్య నిద్రలోనున్న ప్రజలను జాగృతమొనరిస్తూ, బూర్జువా వ్యవస్థపై ద్వేషాన్ని ప్రేరేపిస్తూ దాన్ని నాశనం చేయటానికి ప్రతి వ్యక్తి తనలో దాగివున్న గొర్రిల్లా లాంటి శక్తిని అవగాహన చేసుకొని రౌద్రమూర్తి అయి తిరగబడాలన్నాడు ఈ కావ్యంలో.

గొర్రిల్లాను స్వచ్ఛమైన హింసకు, అన్యాయం మీద అక్రమం మీద తిరుగుబాటు చేసే క్రోధానికి, దేహశక్తికి ప్రతీకగా స్వీకరించాడు గొర్రిల్లా ఆత్మ రక్షణకోసం, తన హక్కును కాపాడుకోవటం కోసం చేసే ప్రతిక్రియా పవిత్ర హింసే అవుతుంది. ఈ విధమైన గొర్రిల్లా శక్తితో పీడితుడు విజృంభించి కర్మవీరుడుగా నిలబడాలనేది గొర్రిల్లా కావ్యసారాంశం. ద్వంద్వ ప్రవృత్తితో కూడిన చట్టం, న్యాయం, ధర్మ సూత్రాల లాంటి వేమీలేని ఆదిమ సమాజంలోని మానవునిలా అక్రమానికి వ్యతిరేకంగా పోరాటానికి పూనుకోవాలని ప్రబోధించాడీ కావ్యంలో.

నియంతృత్వ శక్తులు వీరవిహారం చేసిన అత్యవసర పరిస్థితి (1975-77) ప్రభావం ఈ కావ్యం మీద కొంత ఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది. కవియొక్క రచనాత్మకత తత్కాలీన రాజకీయ లగ్నత పరిధుల్ని దాటి మనిషికి విరుద్ధంగా కాలం చేస్తున్న కుట్రలమీద దుర్మార్గుల మీద మనిషి తిరుగుబాటుగా ఈ కావ్యం రూపుదాల్చింది.

"జీవితం దుఃఖాన్ని రాసులు రాసులుగా పోసుకుని అమ్ముతోంది మన దేశపు బజారుల్లో కానీ భూమిని ఫలాలుగా పంటలుగా మార్చే ప్రవీణత ఉన్నవాడు ధైర్యం కోల్పోనక్కరలేదు. దేవతలొస్తుంటారు దేవతలు పోతుంటారు ఆకాశంలో, మనకందే దేవత మాత్రం మన చేతుల్లో నాగలి, మన కండరాల్లో నిద్రించే గొర్రిల్లా".

మధ్య దళారుల చేతుల్లో చిక్కిన కర్షకులకు దక్కేవి దుఃఖాలే. కర్షకుడు / శ్రామికుడు/ధైర్యం కోల్పోకుండా వుండాలంటే ఉత్పత్తి ప్రావీణ్యతతోపాటు పోరాటతత్వాన్నీ పెంచుకోవాలి. 'రైతులారా, రాజకీయ వర్షం పడుతోంది. మోసపోయి మీ విత్తనాలు చల్లకండి' అని ఎన్నికల రాజకీయాల్లో భాగంగా నాయకులు సోషలిజాన్ని గూర్చి చెప్పే వుపన్యాసాలను, వాగ్దానాల్ని విని మోసపోవద్దంటున్నాడు.

"ఈ బ్రతుకు నీకివ్వబడింది ఎలా చావాలో తెలుసుకోడానికి కాదు, ఎలా బ్రతకాలో తేల్చుకోడానికి - దుఃఖాల బారి నుంచి తప్పించుకోవడం సులువే కాని సుఖాల బారినుంచి తప్పించుకోవడం అంత సులువుకాదు. ఇంత భయంకర గ్రీష్మాన్ని ఒక విసనకర్రతో విసిరిపారేద్దామనుకున్నావేమో? (గొ.పు. 32).

పాలకుల కుతంత్రాలకు బెదిరిపోయి నిరాశలో మగ్గిపోకూడదు. పోరాటాన్ని విచ్ఛిన్నం చేయటంకోసం పాలకులు ఎరగా కన్పించే స్వల్ప సుఖాలపై వ్యామోహంతో శత్రువుకు లొంగిపోయి కర్తవ్యాన్ని విస్మరించకూడదు. పెట్టుబడిదారి రాజనీతి భయంకర గ్రీష్మం లాంటిది. దానిని చిన్ని విసనకర్రలాంటి క్రమ పరిణామంతో స్వల్ప ప్రతిఘటనతో సాధ్యమయ్యేది కాదు. అందుకని గుణాత్మకమైన పరిణామాన్ని ప్రజలు తీవ్రమైన కోరికతో కార్యాచరణ ద్వారా సాధించాలి. ఈ వ్యవస్థను కూలదోసే ఉద్యమం 'ఎన్ని మైళ్ళు అని కాదు. ఎన్ని శవాలు ముందుకు పోయిందో కొలుచుకో' మన్నాడు. 'సమానత్వం ఒక పౌరాణిక స్వప్నం'గా మారిన పరిస్థితిలో ఆ స్వప్నం నిజం చేసుకోవాలంటే ప్రజలను చైతన్యవంతులను చేయాలి. 'నా దేశపు గతిచూస్తే నా బలిష్ట హస్తాల్ని అందిమ్మని అడుగుతున్న దిక్కులేని పక్షులు మిలియన్ల ప్రత్యక్షమౌతాయి' అన్నాడు. 'నా తలుపు కొడుతుంది నా దేశపు భవిష్యత్తు' మొదలైన వాక్యాలలో గల అస్మదర్థక పదాలు కవులు, రచయిత లందరికీ వర్తిస్తాయని గ్రహిస్తే కవే ప్రజల సాంస్కృతిక నాయకుడన్న శేషేంద్ర భావం స్పష్టమవుతుంది. 'ప్రపంచ భూముల్ని తొక్కుతూ తిరుగాడే దేశద్రిమ్మరి విప్లవం మన వీధిక్కూడా వస్తుంద'ని ఆశాభావాన్ని వ్యక్తం చేశాడు.

కిశోర జనాలు, కిరణాల గింజలు, మానవ నాగరికతా గంగోత్రి, స్వప్నాల సమాధి, రక్త ప్రవాహాల మహోత్సవాలు, ఒళ్ళు విరుస్తున్న జ్వాలల నోళ్ళు, మస్తిష్క శిఖరాలు మొదలైన పదబంధాలు అలంకారాల పరిధులను దాటి పదార్థాల సరిహద్దులను చెరిపి కవితా వైచిత్రిని ప్రదర్శిస్తున్నాయి.

11.9 సముద్రం నా పేరు :

సముద్రం నా పేరు, గడియారంలో కాలం, అడవుల్లో ఆర్కెస్ట్రా, చైత్ర స్వరాలు అనే నాలుగు దీర్ఘ కవితల సంకలనమే 'సముద్రం నా పేరు'. 1978 మేలో ప్రచురించబడిన ఈ కావ్యంలో అనుభూతి కవిత్వ ఛాయలు ఎక్కువగా వున్నాయి.

మనిషినీ, సముద్రాన్నీ సంపూర్ణంగా అర్థం చేసుకోవడం దుస్సాధ్యం, నేటి మానవునిలో ఆది నుండి మనిషి సాధిస్తూ వచ్చిన ప్రగతి, వివిధ యుగాలలో అక్రమాలపై చూపిన ప్రతిఘటనా ప్రవృత్తి, సాహసం నిక్షిప్తమైవున్నాయి.

"ఈ వేళ సముద్రం విరిగిపడుతున్న భారీ కెరటాలూ, తెల్లటి నిరాశలాంటి నురుగుల సమూహాలు, తీరాలమీద పడి గొంతు క్కోల్పోయిన శంఖాలూ, భిన్నాభిన్నమైన నత్తగుల్లలూ, శాశ్వతంగా నోళ్ళు పోగొట్టుకున్న భగ్న నౌకలూ.... భగ్న నౌకల్లా తయారైన జీవితాల్లో నిరాశను తొలగించాలి అని అన్నారు.

'ఆకాశం అంతా ఉంది / మొహం నిండా పలుముకున్న పుట్టెడు నీలిమతో
గుప్పెడు చిలిపి మబ్బులతో / నెలవంకతో నక్షత్రాల జనాభాతో
అది ఒక సౌందర్య మహా సముద్రం
నా కన్నులు స్పృశించలేని అంచులుగల చంచల ద్రవం
నా కిటికీకి చిక్కిన ఆకాశపు ముక్క ఒక్కటే
నా ఇంద్రియాల గుమ్మం తొక్కిన అతిథి
నా అంతర్లోకాల్లో కోట్లాది కోర్కెలు
క్రిక్కిరిసిన ఆకాశాలు దొర్లుతున్నాయి.
కానీ నా ఆస్వాదజాలంలో ఇరుక్కున్నదే
నా ఆత్మ బంధాల్లో లీనమయింది"

ఇలాంటి రమ్యమైన ప్రకృతి సంబంధ భావచిత్రాలలో అవ్యక్తానుభూతి, అంతర్ముఖీనత ప్రకటింపబడ్డాయి. 'నా గొంతు విరిసీ విరియని మొగ్గల్లో చల్లాను. ఇవి ఫలాలుగా మారేవరకు నా జీవితమొక నిరీక్ష - కాలమేఘాల్లో నుంచి బయటపడే నాలుగు కిరణాలే నా వాక్యాలు' ఇలాంటి వాక్యాల్లో 'నేను' 'నా' వంటి పదాలు కవులందరికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంటాయి. ఈ కావ్యంలో కొన్ని సందర్భాల్లో కవికి కూడా సముద్రాన్ని ప్రతీకగా వాడినట్లు కనిపిస్తుంది.

11.10 ప్రేమ లేఖలు :

ప్రేమలేఖలు కావ్యం 1980 లో ఓంప్రకాశ్ నిర్మల్‌గారి హిందీ అనువాదం జోడించి ప్రచురింపబడింది. ఈ కవి తన ప్రేయసి (పత్ని), ఆంగ్ల కవయిత్రి ఇందిరాదేవి ధనరాజ్ గిర్‌గార్కి 1968-71 జూన్ మధ్య కాలంలో రాసిన ఉత్తరాలలోని కవితాత్మకమైన భాగాల్ని ఏర్చి కూర్చిన గ్రంథమే 'ప్రేమలేఖలు' జీవన పత్రాలు, ప్రేమ పత్రాలు అని రెండు భాగాలుగా విభజింపబడిన ఈ కృతిని 'చంపూ ప్రబంధం' అన్నాడు కవి. శృంగార రసాత్మమై, వర్ణనా ప్రాధాన్యం కలిగిన కావ్యమనే అర్థంలోనే ప్రబంధమన్నాడనుకోవాలి. కవితాత్మకమైన వచనం కూడ పద్యమేనన్న కవి ఈ కావ్యాన్ని 'చంపువు' అనటంలోని అంతరార్థం బోధపడదు. ఈ లేఖల్లో అక్కడక్కడ మాత్రా ఛందస్సులో రాయబడిన లయాత్మక వాక్య సమూహాలు కూడ చేరటం వల్ల 'చంపూ ప్రబంధం' అన్నాడేమో.

సాధారణంగా ప్రసిద్ధుల లేఖలు వారి మరణానంతరం ఒక సంకలనంగా ప్రచురింపబడుతుంటాయి. అందులోనూ ప్రేమలేఖలు లేఖకుల జీవితకాలంలోనే ప్రచురింపబడటం అరుదయిన విషయం. తెలుగు సాహిత్యంలో చలం, శేషేంద్రలు మాత్రం దీనికి అపవాదంగా కన్పిస్తున్నారు.

దేశభాషాకాలాది సరిహద్దులు దాటగలిగిన ఆత్మకళను అభ్యసించి సాగించిన అక్షర యాత్రా ఫలితమే శేషేంద్ర కవిత్వం. ఆ యాత్రలో ఒక మజిలీ 'ప్రేమలేఖలు' జీవన పత్రాలులో తనను సంబోధించుకుంటూ కొన్ని చోట్ల స్పష్టంగా తానే చెబుతున్నట్లు కొన్ని చోట్ల కవిత్వం రాశాడు. ప్రేమ పత్రాలలో తన ప్రేమ ఉదాత్తతను ప్రేయసి రూప లావణ్యాదులకు అనిర్వచనీయ సౌందర్యానికి ఆమె వియోగంలో తన ఆవేదనకు కవిత్వ రూపమిచ్చాడు.

చూపుల రామచిలకలను, ప్రేమగాథల లైబ్రరీలు ఒదిగి పట్టుకున్న ఆమె కన్నుల్ని, పూల దండల్లాంటి చేతుల్ని చీరా తారా కలిపి నేసిన అందాల తుపానులాంటి ఆమె రూపాన్ని వర్ణించినా, ఈ కావ్యంలో ప్రేమ దైహిక శృంగారంగా పర్యవసించలేదు.

"ఏ ప్రేమ మానవతకు రూపాంతరమో, చిత్తశుద్ధికీ, నీతికీ ధైర్యానికి మారుపేరో, ఏ ప్రేమ ఇద్దరు పరస్పర అజ్ఞాత వ్యక్తుల్ని విలీనం చేసి సృష్టి అనంతతను ఆవిష్కరిస్తుందో, ఏ ప్రేమ సర్వమానవ జాతినీ ఒక్క చరిత్ర మూసలో వేసి మానవతా హిరణ్యంగా మలచి వేస్తుందో, ఏ ప్రేమచేత మనిషి తోటి మనిషి బాధ చూచి ద్రవిస్తాడో, ఏ ప్రేమచేత మనిషి అన్యాయం మీద దౌర్జన్యం మీద తన ఇనుప పిడికిలి ఝుళిపిస్తాడో.......'

అటువంటి ప్రేమను జీవితం నుండి కాని, కవిత్వం నుండి కాని, బహిష్కరించకూడదని, మానవత ప్రేమ ఫలితమేనని అంటాడు.

1 .11 ఆధునిక మహాభారతము :

ఆధునిక మహా భారతము (1986) లో పది పర్వాలున్నాయి.

ప్రజాపర్వం (నా దేశం నా ప్రజలు) సూర్యపర్వం (మండే సూర్యుడు), పశుపర్వం (గొరిల్లా), ప్రవాహ పర్వం (నీరై పారిపోయింది), ప్రేమ పర్వం (ప్రేమలేఖలు), సముద్ర పర్వం, (సముద్రం నా పేరు) - ఈ విధంగా పూర్వకృతులను నామాంతరీకరించి దీనిలో చేర్చడం జరిగింది. 1983లో 'ఆంధ్రజ్యోతి' వారపత్రికలో 'శేషేంద్రజాలం' పేరుతో ధారావాహికంగా వెలువడిన క్లుప్త కవితలు ఆదిమపర్వం పేరుతో దీనిలో చేర్చబడ్డాయి. పై కావ్యాలన్నిటి నుంచి కొన్ని చమత్కారమైన కవిత్వ భాగాల్ని ఎన్నికచేసి (వీటినే కవి చమత్కారికలన్నాడు) / మౌక్తిక పర్వం పేరుతో ఈ మహాభారతములో ప్రచురించబడ్డాయి. 'శేషజ్యోత్స్న' (1972)లో ప్రచురింపబడిన 'నేనూ - నా నెమిలి' అనే కవితా సముదాయం దీనిలో మయూరపర్వంగా మారింది.

తాను (కవి) మరణించిన తర్వాత '21వ శతాబ్ది సాయంకాలం' కొందరు ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య కవులు, కళాకారులతో జరిపిన సాహిత్య చర్చలకు అక్షరరూపమే 'నేనూ-నా నెమిలి' అనే రచన. దీనిలో వాలీటి, భవభూతి, ఆల్బర్ట్ కెమ్యూ, కాఫ్కా, బొదెలేర్, రెంబో, పికాసో, ఇలియట్, శ్రీశ్రీ మొదలైనవారు దర్శనమిస్తారు.

పూర్వకావ్యాలన్నీ వివిధాంగాలుగా అమరగా ఏర్పడిన శేషేంద్ర ఏకైక మహాకావ్యం ఆధునిక మహాభారతము.

1 .12 జనవంశమ్ :

ఆధునిక మహాభారతానికి అనుబంధ కావ్యంగా పేర్కొనబడిన 'జనవంశమ్' (1993-321 పేజీలు)లో ఋతుకాండ, భ్రమకాండ, ప్రజాకాండ, చంపూకాండ, యుద్ధకాండ, చమత్కారకాండ అనే ఆరు కాండాలున్నాయి. ఋతు ఘోష ఋతుకాండగా, చంపూ వినోదిని చంపూకాండగా దీనిలో పునర్ముద్రణ పొందాయి భ్రమర, ప్రజా, యుద్ధకాండలలో 1980 తర్వాత రాసిన కవితలతోపాటు 'పక్షులు' కవితా సంపుటిలోని ఖండికలు కూడ అక్కడక్కడ చేర్చి తిరిగి ప్రచురింపబడ్డాయి. శ్రీ ద్వారం వెంకటస్వామినాయుడు, శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, శ్రీ అనుముల కృష్ణమూర్తి, శ్రీ ముల్లంపల్లి శరభేశ్వరశర్మ మొదలైన వారి ప్రశస్తిని గూర్చి రాసిన పద్యాలు, సారాబు కావ్యాన్ని తన తండ్రిగారికి సమర్పిస్తూ రాసిన అంకిత పద్యాలు కూడ చంపూ కాండలో వున్నాయి. ఆధునిక మహా భారతాంతర్గత మౌక్తిక పర్వంలోని కొన్ని భాగాలు, ఇతర కావ్యాల్లోని కొన్ని కవితావాక్య సముదాయాలు చమత్కారికా కాండలో కన్పిస్తాయి. తొమ్మిదవ దశాబ్దంలో రాసిన కొన్ని అద్భుతమైన కవితలు ఇందులో వున్నాయి. ఈ తరం పాఠకులకు శేషేంద్ర పద్య రచనలు పరిచయం కావటానికి ఈ కావ్యం బాగా వుపకరిస్తుంది.

ఆచార్య జి.వి. సుబ్రహ్మణ్యంగారు చెప్పినట్లు 'విశ్వనాథ, శ్రీశ్రీలలా సమకాలీన తెలుగు సాహిత్యంలో నిస్సంశయంగా శేషేంద్ర శర్మ జీనియస్.' అని చెప్పక తప్పదు.

సమీక్ష :

వీరి రచనలు సాంప్రదాయిక, ప్రయోగ, విప్లవ కవిత్వ దిశల్లో ప్రయాణించాయని తెలుస్తుంది. గేయ కవితలు, పద్య కవితల్లోను మనకు కన్పించే భావుకత, వర్ణనాచాతుర్యం, సామాజిక చైతన్యం చూపించబడ్డాయి.

ప్రశ్నలు :

1. గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మ పద్య రచనలను పరిచయం చేయండి
2. శేషేంద్ర రచనల్లోని విప్లవ భావాలను వివరించండి.
3. శేషేంద్ర రచన కవితా ప్రస్థానాన్ని పరిశీలించండి.

ఆధార గ్రంథాలు :

1.	యుగకవి శేషేంద్ర	-	సం. ఆకుల సుబ్రహ్మణ్యం
2.	శేషేంద్ర కవిత - నవ్యత	-	కలువగుంట రామమూర్తి
3.	శేషేంద్ర కవితా విశ్వరూపం	-	విజయసారధి
4.	శేషేంద్ర కవిత్యానుశీలనం	-	పెన్నా శివరామకృష్ణ
5.	శేషేంద్ర జాలం	-	ఆపత్స సోమసుందరం.

డాక్టర్ వి. సిమ్మన్న

పాఠం - 11.2

శివసాగర్ (కె.జి. సత్యమూర్తి)

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం :

11.2.1 శివసాగర్ గేయాలు

2.2 కీచక వధ కవిత

2.3 ప్రతీకలలోని ధర్మాలు

2.4 శివసాగర్‌పై కమ్యూనిష్టు ప్రభావం

2.5 శివసాగర్ విప్లవ సాహిత్యం

లక్ష్యం :

విప్లవ కార్యా చరణలో నిరంతర కృషి చేయాలన్న విప్లవ కారుల అంతరంగానికి ఈ రచనలు ప్రతినిధులుగా ఎలా ఉన్నాయో చూపవచ్చు.

11.2.1 శివసాగర్ గేయాలు

'నరుడో భాస్కరుడా' అనే ప్రసిద్ధమైన పాట ద్వారా విప్లవ భావాల్ని బాగా వ్యాపింపచేసిన కవి కె.జి. సత్యమూర్తి. ఇతనికి శివుడు, శివసాగర్ అనే పేరు కూడా వున్నాయి. శివసాగర్ అనే పేరుతో జానపద బాణిలో అనేక పాటలు రాశాడు. ఇతని జానపద బాణీల పాటల్లో ఒక విశిష్టత వుంది. ఏక కాలంలో పండిత పామరుల్ని మెప్పించగల శక్తి వీటికి వుంది. జానపద గేయాల్లో కన్పించే భాషా సారళ్యంతో పాటు ఇతర సాహిత్యాల్లో కన్పించే భావ పరిణతి వుంది. స్వయంగా పాణిగ్రాహిలా విప్లవ పోరాటాల్లో పాల్గొన్నాడు. 'నా చెల్లీ చెంద్రమ్మా' అనే ఇతని కథా గేయం కరుణరసంతో నిండి ఆదరణ పొందింది. ఎన్నో రకాలుగా శివసాగర్ విప్లవ కవులకు మార్గదర్శకుడు.

'గువ్వలతో చెలిమి చేసి
కొండ చిలవతో పోరి
నీనెత్తురు ధారలతో
రహదారులు పోసినావు"

ఇది శివసాగర్ మార్గం, నక్సల్బరీ, శ్రీకాకుళ విప్లవోద్యమాల ముద్దుబిడ్డ శివసాగర్. ఈ మార్గంలో తీరిక లేకుండా పోరాడాలని శివసాగర్ ఆవేదన. పోరాటంచేసి, ఫలితం సాధించిన ఉద్యమకారుడు సత్యమూర్తి.

'పొద్దస్తమానం
పనిపాటల్లో పడి
కన్నెత్తయినా చూడటం లేదని
అలిగి
కవిత కన్నవారింటికి
వెళ్ళిపోయింది'

ఇది శివసాగర్ అంతరంగం. విప్లవ కార్యాచరణలో నిరంతర నిర్విరామ కృషి చేయాలన్న విప్లవకారుల అంతరంగానికి శివసాగర్ ఇక్కడ ప్రతినిధిగా నిలబడుతున్నాడు. ఇక్కడ కవితను శివసాగర్ భార్యగా భావించడంలో భార్యాభర్తల ఐక్యత పనిపాటల్లో కూడా వుందని ప్రతిపాదించాడు. భార్య భర్త రెండు భిన్న ప్రాణులైనప్పటికి విడివిడిగా బతకలేనంత పరస్పర ఆకర్షణశక్తి వారిని ఒకటి చేస్తోంది. పని-పాట రెండు వేరు వేరు పనులైనప్పటికీ భార్య - భర్తల మధ్యనున్న అవినాభావ సంబంధం లాంటిదే వీటి మధ్య కూడా వుంది. భార్యలేకుంటే భర్త ఎలా తపించిపోతాడో అలాగే పాట లేకుండా పనికూడా నీరసించిపోతుంది. భార్యభర్తల ఐక్యతలో మాధుర్యం ఎలా శిఖరాగ్రస్థాయిని పొందుతుందో అలాగే పని-పాట ఏకోత్పన్నతలో కూడా ఆ శిఖరాగ్రస్థాయి మాధుర్యం అనివార్యంగా కలుగుతోంది. అందుకే శివసాగర్ కవితను భార్యగా భావించాడన్నమాట.

1. నాచెల్లి చంద్రమ్మ గేయం :

శివసాగర్‌కు విప్లవంలో స్త్రీల పాత్రను గూర్చి స్పష్టమైన అవగాహన వుందనటానికి 'అమ్మ' పాత్రతో పాటు చెల్లీ 'చెంద్రమ్మ' కూడా ఒక మంచి నిదర్శనం.

'నా చెల్లీ, చెంద్రమ్మా' గేయం ఈనాటికీ గ్రామాల్లోని భూస్వాముల కాముక దృష్టికి భోగలాలసతకు వ్యతిరేకంగా స్త్రీ ఎలా పోరాడాలో చెప్పే గేయం. ఆ చెంద్రమ్మ రేపల్లె చంద్రమ్మ. మల్లె పూవులాంటి చిన్నది. మొగిలి పూవులాంటి మరిది మొగిలన్న ఆమె ప్రియుడు. వాళ్ళు చూడ చక్కని జోడు. మొగిలన్న కాసిరెడ్డి రాకాసికోరలకు బలైపోయాడు. చెంద్రీ చేయిలోన చేయివేసి వొడిలోన తలవుంచి తనువు చాలించాడు. చంద్రమ్మ శోకం ఏరులై, వరదలై, సంద్రమై ఆకసం తాకింది. ఆమె బ్రతుకు వల్లకాడయింది. వగచి వగచి పగబట్టి లేచింది. చిటపట చినుకుల్లో కందిరీగ మధ్యలోవున్న చంద్రీనిచూసి పసల కొట్టం వద్ద 'మసలు' కొందామని కాసిరెడ్డి దాపుకొచ్చాడు. చెంద్రమ్మ వగలమారి దొరనుకత్తితో కుత్తుకలో పొత్తికడుపులో గుచ్చింది. ఊరికి పులిని, దోపిడీకి దొరను కత్తికి సొరకాయ చేసింది. కారిన రక్తాన్ని నుదుటబొట్టు పెట్టుకొంది. చీమ చిటుకనగ చీకటిలో కలిసిపోయింది. జాలారి జంగయ్య సాయంతో తెప్పమీద ఏరుదాటి అడవిలో అన్నల చేరింది తెల్లారింది. ఆ రోజు ఆ పల్లె 'నవ్వుతోంది'.

చెల్లీ 'చెంద్రమ్మ' విప్లవకారిణికి ప్రతీక. జాలారి జంగయ్య విప్లవోద్యమానికి సానుభూతి చూపే మధ్య తరగతి వర్గానికి ప్రతీక. గురజాడ పూర్ణమ్మ కథకు, చెల్లీ చెంద్రమ్మకు పోలిక వుంది. పరిణతి విప్లవం వల్ల వచ్చిందని శివసాగరే స్వయంగా పూర్ణమ్మ కథ ప్రభావాన్ని చెప్పుకొన్నాడు. పూర్ణమ్మ కథకూ చెల్లీ చంద్రమ్మకు మధ్య వున్న భేదం పూర్ణమ్మ 'ఆత్మత్యాగం' చేసి సమస్యను గాలికి వదిలేస్తే చెంద్రమ్మ భూస్వామిని చంపి సమస్యకు పరిష్కారాన్ని చూపించింది. ఇదే శివసాగర్ చెప్పిన విప్లవం వల్ల వచ్చిన పరిణతి.

2. మలి కదలిక

శివసాగర్ కవితలో విప్లవోద్యమం సంపూర్ణంగా ప్రతిఫలించి విప్లవ కవితకు అనంత విస్తృతిని సాధించింది. విప్లవోద్యమ పోరాటంలో ప్రభవించిన 'మలి కదలిక' ఒక పోరాట వీరుడైన, శివసాగర్ భావోద్వేగంలో ప్రసరించింది. ఈ 'మలి కదలిక'కు నక్సల్బరీ, శ్రీకాకుళ ఉద్యమాలు నేపథ్యంగా వ్యవహరించాయి.

తమ మీద జరుగుతున్న అన్యాయాన్ని ఎదుర్కోవాలని ప్రజలు అనుకున్నప్పుడు అది తప్పనిసరిగ వర్గ పోరాటానికి దారి తీస్తుంది. వర్గ పోరాటం ప్రజల పాలిటికి బతుకు యుద్ధం అవుతుంది. ఈ బతుకు యుద్ధంలో ప్రజలు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి అన్నట్లుగా చావో రేవో తేల్చుకోవలసి వుంటుంది. నేలతల్లి చెరను విడిపించడం కోసం శివసాగర్ రాసిన ఈ కింది పాట ఎంతగానో పోరాటోత్తేజాన్ని కల్గిస్తుంది.

"విప్పపూల చెట్ల సిగన - దాచిన విల్లంబులన్ని
నీకిస్తా తమ్ముడా! నీకిస్తా తమ్ముడా!
లోహహ్ జ్వాల దారిలోన - దాచిన విల్లమ్ములన్ని

నీకిస్తా తమ్ముడా! నీకిస్తా తమ్ముడా!
బుగతగాడి నెత్తురుకో - తళతళ లాడే కత్తులు!
నీకిస్తా తమ్ముడా! నీకిస్తా తమ్ముడా!
గార్ల రైలు దారిలోన - గుంజుకున్న బల్ రైఫిల్
నీకిస్తా తమ్ముడా! నీ కిస్తా తమ్ముడా!
రూపాయి కొండలోన - కోసిన సిపాయి పీక
నీకిస్తా తమ్ముడా! నీకిస్తా తమ్ముడా!
తులసి కొండ లోయల్లో - దాచిన బందూకులన్ని
నీకిస్తా తమ్ముడా! నీకిస్తా తమ్ముడా!
ఆవిరి కొండల కోనల - పారిన వీరుల రక్తం
నీకిస్తా తమ్ముడా! నీకిస్తా తమ్ముడా!
చీకటికొండల కన్నుల - దాగిన వెన్నెల వెలుగులు
నీకిస్తా తమ్ముడా! నీకిస్తా తమ్ముడా!
బుడారి సింగి కొండల్లో - పూచిన పూలన్ని ఏరి
నీకిస్తా తమ్ముడా! నీ కిస్తా తమ్ముడా!
బొడ్డపాడు పోతుగడ్డ - గరుడ భద్ర మెరుపు దాడి
నీకిస్తా తమ్ముడా! నీ కిస్తా తమ్ముడా!
కైలాసం కళ్ళ వెలుగు - వెంపటాపు చురుకు చూపు
నీ కిస్తా తమ్ముడా! నీ కిస్తా తమ్ముడా!
పాణిగ్రాహి కత్తిపాట - మల్లిక పసిపాప నవ్వు
నీ కిస్తా తమ్ముడా! నీ కిస్తా తమ్ముడా!
పేద ప్రజల ఆరాటం - పేద ప్రజల పోరాటం
నీ కిస్తా తమ్ముడా! నీ కిస్తా తమ్ముడా!
విద్రోహుల మట్టుబెట్టి - రైఫిళ్ళను చేతబట్టి
ఎర్రసేన నిర్మించగ - ఎర్రప్రాంత మేర్పరచగ
అన్నలతో చేయి కలిపి - నేలతల్లి చెరను విడిపించగ
రావాలోయ్ తమ్ముడా - జాగేలోయ్ తమ్ముడా!

ఈ పాటను పాడేటప్పుడు అది శ్రోతల మీద ఎంతో ప్రభావాన్ని వేస్తుంది. ముఖ్యంగా పోరాటంతో ఎంతో కొంత పరిచయం, సానుభూతి వున్నవారి విషయం చెప్పవలసిన పనిలేదు. ఎందుకంటే ఈ పాట కొత్తవారికి చైతన్యాన్ని కలిగించడం మాత్రమే కాకుండా, పాత వారికి పోరాట అనుబంధాన్ని ఏర్పరుస్తుంది. పోరాట ప్రాంతాల పేర్లు పోరాట సంఘటనలు, పోరాట వీరుల సంస్మరణ ఈ పాటలో వుండడమే దానికి కారణం. శివసాగర్ పాటలన్నీ దాదాపు విలక్షణమైన శైలిలో వుండి ఎంతో ఆవేశపూరితంగా వుంటాయి. ఇది అటువంటి విలక్షణమైన పాట.

అత్యవసర పరిస్థితిని విధించడానికి ముందు 1974లో దేశవ్యాప్తంగా జరిగిన రైల్వే కార్మికుల సమ్మె చాలా ముఖ్యమైంది. ప్రభుత్వాన్ని చాలా క్లిష్టమయిన స్థితిలో వుంచి, దేశంలోని విప్లవ పోరాట శక్తులకు అది మంచి ఉత్తేజాన్ని కల్గించింది. ఆ సమయంలో రైల్వే సమ్మె మీదనే

కాకుండా ఆ సమ్మెను బలపరుస్తున్న వారి మీద కూడ తీవ్రమైన నిర్బంధకాండను ప్రయోగించి సమ్మెను విచ్ఛిన్నం చేయాలని ప్రభుత్వం ప్రయత్నించింది. ఆ సమ్మెను బలపరుస్తూ సమ్మె పరిస్థితిని తెలియజేస్తూ శివసాగర్ ఈ కింది కవితను రాశారు.

'రెడ్ సిగ్నల్ -
ప్రభుత్వం చక్రాలు కదలవు
ఇంజన్‌లో డూమ్ జాయింట్
ప్రమాదాన్ని సూచిస్తోంది
ప్రభుత్వ దమనకాండ ఎక్స్‌ప్రెస్‌కు
లైన్ క్లియరెన్స్ లేదుఅణగారిన కార్మిక శక్తి
అగ్ని పర్వతంలా బద్దలవుతోంది.
....
కార్మిక నక్షత్రం
మళ్ళీ దేశం ఆకాశం మీద
సగర్వంగా ప్రకాశిస్తోంది
నగరంలో పారిన కార్మిక రక్తం
పల్లె దిక్కుగా ప్రవహిస్తోంది
దేశమంతా పెనుతుపానుగా వీస్తోన్న
కార్మికుల బిగి పిడికిళ్ళలో
ఎర్రని చైతన్యం కనిపిస్తోంది
దేశం గుండెల్లో విప్లవ ఘడియలు మోగిస్తోంది
....
అద్భుతంగా వుంది పరిస్థితి
అడివిలోని అగ్నికి ఆజ్యం పోస్తున్న నగరాలు
తిరుగబడ్డ కొడవళ్ళతో
చేతులు కలిపేందుకు సన్నద్ధమవుతోన్న సమ్మెలు'

ఇక్కడ రెండు అంశాల్ని మనం గమనించాలి. విప్లవోద్యమం కార్మికుల సమ్మెను పూర్తిగా బలపరచడం అందులో ఒకటి. ఒక్క కార్మికుల సమ్మెను మాత్రమే కాకుండా ప్రజల్లోని ఏ వర్గం చేసే సమ్మెనయినా విప్లవోద్యమం సాధారణంగా బలపరుస్తుంది. దోపిడీ వ్యవస్థకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూ, దాన్ని కాపాడే ప్రభుత్వాన్ని బలహీన పరచడానికి ఇలాంటి సమ్మె పోరాటాలు, ఆందోళనోద్యమాలు జరుగుతాయి.

11.2.2 కీచక వధ కవిత

శివసాగర్ 'కీచక వధ' కవితలో ప్రకృతిని విప్లవపరంగా దర్శించడం జరిగింది.

'ఆకాశంలో సగం నీవు
అనంతకోటి నక్షత్రాల్లో
సగం నీవు సగం నేను

తూర్పు పవన సంగీతంలో
రాగం నీవు తానం నేను
మనిద్దరం కలిసి
ఉద్యమిస్తే ఉప్పెన
మనిద్దరం కలిసి
విప్లవిస్తే విజయం
ఆకాశంలో సగం నీవు'

విప్లవోద్యమంలో స్త్రీ భాగస్వామ్యాన్ని గురించి ఈ కవిత రాయబడింది. మనది పురుష స్వామ్య దోపిడీ వ్యవస్థ కావడం వల్ల అన్ని విషయాల్లోనూ స్త్రీ పురుషుని చేత అణచివేయబడుతున్నది. పురుషుడు ఒకవైపు తాను సంకెళ్ళలో వుంటూ మరోవైపు స్త్రీని అదనంగా పురుష స్వామ్యమనే సంకెళ్ళలో వుంచుతున్నాడు. అందువల్ల స్త్రీ ఒకవైపు పురుషునితో కలిసి దోపిడీ వ్యవస్థను అంతమొందించడానికి విప్లవ పోరాటంలోపాల్గొంటూనే మరోవైపు పురుష స్వామ్యం నుంచి తనకు తాను విముక్తి చేసుకోవడానికి పురుషునితో కూడా పోరాటం చేయవలసిన అదనపు భారాన్ని కలిగి వుంది. పురుష స్వామ్యం నిరాఘాటంగా కొనసాగడానికి కూడ దోపిడీ వ్యవస్థయే కారణం. కాబట్టి దోపిడీ వ్యవస్థ పోకుండా పురుష స్వామ్యం కూడ పోదు. అందువల్ల విప్లవ పోరాటంలో స్త్రీ భాగస్వామ్యం తప్పనిసరిగా అవసరమైంది. స్త్రీ భాగస్వామ్యం లేకుండా విప్లవం జయప్రదం కాదు. ప్రపంచంలోనే సగభాగమైన స్త్రీ అందుకు తగినట్టుగా విప్లవ పోరాటంలో పాల్గొనాలి అని నొక్కి వక్కాణించాడు సత్యమూర్తి.

ఒక కుట్రకేసు సందర్భంగా శివసాగర్ ఇచ్చిన కవితా వాఙ్మూలం ఇలా వుంది.

'న్యాయమూర్తులంగారూ!
భూమిని చాప చుట్టగా చుట్టి
చంకన బెట్టుకున్న రాక్షస భూస్వామ్యం కుట్ర
నా దేశాన్ని విదేశాలకు తెగనమ్మే
దళారీ తనం కుట్ర
కొసిగిన్ కుష్టు పాదాల వద్ద
స్నేహ ఒప్పందం కుట్ర
నిక్సన్ ఓడలు తెచ్చే
ఆహారంలో కుట్ర
భారత స్వాహా తంత్రం కుట్ర
బ్యాలెట్ బాక్స్ కుట్ర
'గరీబీ హటావో' కుట్ర
ఇందిరమ్మ మందహాసం కుట్ర
సూర్యుణ్ణి ఉరితీసేందుకు పొంచి వున్న
అన్యాయ శాస్త్రం అరమోడ్పు కన్నుల్లోని అహం భావం కుట్ర
న్యాయమూర్తులంగారూ
శ్రీకాకుళ సూర్యోదయం కుట్రకాదు
గెరిల్లా సూర్యుడు కుట్ర దారుడు కాదు
చీకట్లను చీల్చడం కదా సూర్యోదయం
వేడీ వెలుతురూ ప్రజలకు పంచడం కదా సూర్యోదయం'

ప్రజలందరికి న్యాయం జరగాలని కోరుతూ విప్లవ పోరాటంలో పాల్గొన్న వారి మీద కుట్ర కేసులు మోపి శిక్షించడానికి అనువుగా వున్న న్యాయస్థానాలు, చట్టాలు రాజ్యాంగ పాలకవర్గ ప్రయోజనాల్ని మాత్రమే రక్షిస్తున్నాయి. అసలు మన రాజ్యాంగమే పాలక వర్గాల కుట్ర ఫలితంగా రాయబడింది. ఈ రాజ్యం రాజ్యాంగ యంత్రం పరిపాలన, చట్టాలు - మొత్తంగా వ్యవస్థ అంతా - ఈ దేశంలోని ప్రజల మీద పాలక వర్గాలు జరిపిన పెద్ద కుట్ర. ఈ కుట్రను తెగటార్చి వేయమని మన సమాజంలోని ఒక వైరుధ్యాన్ని చాలా చక్కగా ఈ కవితా భాగం చూపుతుంది.

జడత్వం జరీ అంచు చీర కట్టినవారు
ఆయుధం చేపట్టలేరు
విప్లవాన్ని ముస్తాబుచేసి
ఎన్నికల దొమ్మరి సంతలో అమ్ముకోనేర్చిన బేహారులు
బారికేడ్లు కట్టలేరు

అని శివసాగర్ రివిజనిజం గూర్చి అన్నారు. నక్సల్బరీ శ్రీకాకుళ విప్లవోద్యమంలో రివిజనిజంలో పోరాటం కూడ ఒక భాగమయింది. విప్లవ కవిత్వంలో మిగిలిన అందరు కవులకంటె శివసాగరే ఎక్కువగా రివిజనిజంతో పోరాడుతూ కవిత్వం రాసారు.

'సృజనాత్మక' స్టూడియోలో
'మార్క్సిస్ట్' మేకప్ మెన్‌లు
నీకు విగ్గు తగిలించి
సరికొత్త మీసాలు అంటించి
జరీబురఖా తొడిగి
కాళ్ళకు పాంకోళ్ళు పెట్టి
నెత్తికి పాగా చుట్టి
నిన్ను 'స్వామీజీ లెనిన్'ను చేయాలని
ఎంతటి సాహసానికి తలపడ్డారు.
ప్రపంచ దోపిడీ వ్యవస్థనే గజగజలాడించిన
రివల్యూషనరీని 'జంటిల్మన్' చేసేందుకు
ఎంత ఘాతుకానికి తల ఒగ్గేరు'

లెనిన్‌లోని విప్లవ సారాన్ని తీసివేయడానికి జరుగుతున్న ప్రయత్నాల్ని చెప్పిన ఈ కవితా భాగం ఒక సుదీర్ఘమైన కవితలో చిన్న భాగం. లెనిన్ శత జయంతి సందర్భంగా రాసింది ఈ కవిత. విప్లవ వీరుల సంస్మరణ కూడ పోరాటోద్దీప్తిని కలిగించేదిగా వుండాలి. కాని రివిజనిస్టులుగా, సోషల్ సామ్రాజ్యవాదులుగా మారిపోయిన రష్యా కమ్యూనిస్టు నాయకత్వం శత జయంతిని పనికి మాలిన ఉత్సవాలుగా నిర్వహించడాన్ని చూసి, సహించలేక, ఆవేదనతో రాసిన కవిత ఇది. ఈ కవితలో రివిజనిజాన్ని మట్టుపెట్టాలనే సంకల్పమూ, కసీ వున్నాయి. జాతీయంగా అంతర్జాతీయంగా రష్యన్ కమ్యూనిస్టులే కాకుండా, మనదేశంలోని రెండు కమ్యూనిస్టు పార్టీలు అనుసరిస్తున్న వర్గ సంకర రాజకీయాల్ని ఈ కవిత విపులంగానే పేర్కొన్నది. లెనిన్‌కు, అతని సిద్ధాంతాలకు ద్రోహం చేస్తూ... దొంగజపం చేస్తున్న వారిని నిర్దాక్షిణ్యంగా విమర్శించడం మాత్రమేకాకుండా లెనిన్ అనగానే ఏ పోరాట స్మృతులు విప్లవకారుని మదిలో మెదలుతాయో ఆ స్మృతి సంఘటనలు కూడా ఇందులో పేర్కొబడ్డాయి.

11.2.3 శివసాగర్ ప్రతీకలలోని ధర్మాలు

శివసాగర్‌లో కన్పించే ప్రతీకల్లో రెండు ప్రధాన ధర్మాలు వున్నాయి. 1. జానపద వాస్తవికత, 2. విప్లవ చైతన్యం. విప్లవ కవిత్వం ప్రజల్ని చైతన్యవంతుల్ని చేసి విప్లవోన్ముఖుల్ని చేయడానికి జానపదీకరణం పొందాలి. విప్లవాన్ని గ్రామీణ వాతావరణంలో సూటిగా స్పష్టంగా చెప్పిన గేయం 'కొక్కొరోకో'-

'కొక్కొరోకో అని కోడి కూసింది
మబ్బులన్నీ దాటి మన అన్న సూరీడు
మారేడు కొండల్లో మాటుకాశాడు,
చీకట్ల చొరలను చీల్చి వేస్తున్నాడు,
కొక్కొరోకో అని కోడి కూసింది,
'నిదురబోయే సీమ కదల బారింది
ఈ నీన వరిచేను పాలు బోసింది
పాలుబోసిన చేను ఆర్రువంచింది :
ఆర్రువంచిన చేను కోత కొచ్చింది
కోతకొచ్చిన చేను కోత కోరింది :
కక్కు కొట్టాలిరా కొడవళ్ళకు - ఇంక
పదును పెట్టాలిరా - కొడవళ్ళకు
కొక్కొరోకో అని కోడి కూసింది :
నిదురపోయే సీమ కదలబారింది :
ఏతమెత్తిన వాడ : ఏరు కట్టినవాడ :
నారు పోసినవాడ : నీరు పోసిన వాడ :
దుక్కి దున్నిన వాడ : మొక్క నాటిన వాడ :
కలుపు తీసినవాడ : కలత మోసిన వాడ :
కోతకొచ్చిన చేను కోతకోరింది
కోత కాలము నిన్ను కోరి పిలిచింది :
కక్కు కొట్టండిరా : కొడవళ్ళకూ - ఇంక
పదును పెట్టండిరా : కొడవళ్ళకూ
కొక్కొరోకో అని కోడికూసింది
తూర్పుపు కొండంత జేవురించింది :
నీలాటి రేవంత నిగ్గుదేరింది :
పాతాళ గంగమ్మ పెల్లుబికి పొంగింది :
కోతకొచ్చిన చేను కోత కోరింది :
కోత కాలమే నిన్ను కోరి పిలిచింది.

ఈ గేయంలో కర్తవ్య నిర్దేశం ఒదిగి పోయింది. గ్రామీణ ప్రకృతి - జీవితం విప్లవానికి వినియోగించుకోబడ్డాయి. ఈ గేయాన్ని భావ కవిత్వంపై వచ్చిన విప్లవంగా మనం చెప్పవచ్చు.

కొక్కొరోకో అనే కోడికూత ఉషోదయంలో విన్పించగానే గ్రామీణ ప్రజలు వారి వారి పనులకు సన్నద్ధమవుతారు. ఈ సంకేతాన్ని ఇది విప్లవాల యుగమని చెప్పడానికి విప్లవ శంఖారావంగా వుపయోగించుకోబడింది. అందుకే ఆ సంకేతంతో 'నిదురబోయే సీమ కదల భారింది.

'విప్లవ ఆశావహదృష్టి' (రివల్యూషనర్ ఆపిమిజమ్) తో విప్లవ కారులు సామాజిక పరిస్థితి, విప్లవానికి అనుకూలంగా వుందని తెలుస్తారు. అది పాలుపోసి, కోతకొచ్చి, ఆగ్రువంచిన వరిచేనులా ప్రతీకరింపబడింది.

ఈ గేయంలో సామగ్రి అంత గ్రామీణ ప్రకృతి. అది గ్రామీణ ప్రజల రైతాంగ పోరాటాన్ని గూర్చి చెప్పడానికి అనుగుణంగా ప్రతిఫలించింది. ఆ రైతాంగం ఎవరు? ఏతమెత్తి, ఏరుకట్టి, నారుపోసి, దుక్కిదున్ని, మొక్కనాటి, కలుపుతీసిన శ్రమ జీవులు. వాళ్ళు తమ ఇంటికి పంటలుగాదు 'కలతల మోసుక' పోతున్నారు. అందుకే 'కలత మోసినవాడా' అని ఆ శ్రామికున్ని ప్రతీకరించడం ఈ దోపిడీ తీవ్రత సహించలేని స్థితిలో శ్రామికుడు విప్లవిస్తాడు. అంటే దోపిడియే ఆ దోపిడిని అంతం చేయడానికి కోరి పిలుస్తుంది. ఇక్కడ ఈ విధంగా ప్రతీకరించబడింది.

'కోత కొచ్చిన చేను కోత కోరింది
కోత కాలము నిన్ను కోరి పిలిచింది'

ఈ 'కోడికూత' తోనే 'తూరుపు కొండంత' జేవురించింది. 'నీలాటి రేవంత' నిగ్గుదేరింది. తూరుపు కొండ జేవురించటం పోరాట చైతన్యానికి చిహ్నం. శ్రీకాకుళం కొండలు ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రానికి తూర్పున వున్నాయి. ఆ కొండల్లో గిరిజన రైతాంగం జరిపిన ఉద్యమం సూర్యోదయం చైతన్యానికి చిహ్నం. అందుకే శ్రీకాకుళోద్యమాన్ని 'తూర్పు కొండంత జేవురించిందని' ప్రతీకరించడం, ఆ చైతన్యంలో 'నీలాటి రేవు మిగిలిన ప్రాంతం నిగ్గుదేరింది. ఆ చైతన్యంతోనే 'పాతాళ గంగమ్మ' విప్లవం పెల్లుబికి పొంగిందని 'విప్లవ ఆశావహదృష్టి' కవితా రూపం పొందింది.

1 .2.4 శివసాగర్‌పై - కమ్యూనిస్టు ప్రభావం

శివసాగర్‌లోని కమ్యూనిస్టు అవగాహనను కళాత్మకంగా ప్రతి ఫలించిన ప్రతీకలు శాస్త్రీయమైన పోరాటానుభవంచేత పరిపూర్ణత పొందిన కవితా స్పందనకు గీటురాళ్ళుగా నిలుస్తున్నాయి.

'కడలి కడుపు మీటినవాడా!
కెరటాలపై లేచిన వాడా!'

ఇక్కడ కడలి ప్రజలకు ప్రతీక. వారి 'కడుపు మీటినవాడు' లెనిన్. ఆ ప్రజల విప్లవ చైతన్యం కెరటాలు. ఆ 'కెరటాలపై లేచినవాడు' లెనిన్. అంటే ప్రజల అగ్రభాగాన నిలిచాడని అర్థం. 'అలలు' అనే కవితలో ఈ ప్రతీకల - భావాన్ని శివసాగర్ స్పష్టంగా చెప్పాడు.

'ఉరికంబం మీద అలలు
కటకటాల వెనుక అలలు
కన్నీళ్ళలో అలలు : అలలు :
కారడవిలో అలలు : అలలు :
కడలి జనం : అలలు దళం
అలలు కడలి ప్రాణప్రదం :

'అలలు' అంటే విప్లవం వీరులని. 'కడలి' అంటే ప్రజలని ఇక్కడ స్పష్టం చేయబడింది. దోపిడీ సమాజంలో ప్రజల జీవితం 'ప్రాణ రహితం' విప్లవకారులు దానికి ప్రాణం పోయడానికే విప్లవిస్తున్నారు. అందుకే 'అలలు కడలి ప్రాణప్రదం' అని శివసాగర్ చెప్పడం. 'ఎంతో ఆధునికమైన ఎక్స్‌ప్రెషన్‌కు ఈ గీతం మొత్తం ఒక అద్భుతమైన ఉదాహరణ'గా చెప్తూ వరవరరావుగారు 'అలలు ఎంతో సున్నితమైన, హృదయాంతరాల్ని మీటే భావన'గా పేర్కొన్నారు.

11.2.5 శివసాగర్ విప్లవ సాహిత్యం

శివసాగర్ 'నేను' సంకేతం ఆధారంగా విప్లవ వీరుడిని ప్రతీకరించడంలో అభివ్యక్తి సామగ్రి శాస్త్ర పరిభాషకు, జన వ్యవహారంలోని భావాలకు, పోరాట ప్రాంతాల పేర్లకు ప్రాణం పోశాడు.

'నేను నేను కాదు
నేను అదో లోకానికి పోతున్న
సమాజ విమానాన్ని హైజాక్ చేసినవాణ్ణి
ఖడ్గాన్ని మీటి ప్రపంచ జనసంగీతాన్ని సృష్టించినవాణ్ణి
చరిత్ర చెక్కిలి ముద్దిడిన వాణ్ణి
నేను పొత్తిళ్ళలోని ప్రజా సైన్యాన్ని
నేను నక్సల్‌బరీని : నేను ముషాహరీని :
నేను శ్రీకాకుళాన్ని :

శ్రీకాకుళం జిల్లా కొండ ప్రాంతాల్లో బూర్జువా వ్యవస్థకు వ్యతిరేకంగా గిరిజనులు చేసిన భౌతిక సంఘర్షణే శ్రీకాకుళ ఉద్యమం. ఈ భౌతిక పునాది నుంచి పుట్టిన 'శ్రీకాకుళం' ఈనాడు కేవలం ఒక భౌగోళిక ప్రాంతం కాదు. అది నూతన సమాజం కోసం అణచబడ్డ ప్రజానీకం చేస్తున్న పోరాటాలకి ఉత్తేజానిచ్చే ఒక ప్రతీక. ఈ విషయం శివసాగర్ కూడా గుర్తించాడు. అందుకే శ్రీకాకుళంతోపాటు నక్సల్బర్ ముషాహర్ పోరాట ప్రాంతాల్ని విప్లవానికి ప్రతీకలుగా నిలబెట్టాడు.

శివసాగర్‌కు వున్న పరిశీలనాశక్తి, అవగాహన చాలా లోతయినవి. దోపిడి దొరల పులి స్వభావాన్ని ఇలా ప్రతీకరించాడు.

'నీ రక్తం గ్లాసులతో
తాగి తేన్పు దొరలుండగ'

మనిషయినవాడు మనిషి రక్తం తాగలేడు. తాగినా అరిగించుకోలేడు. కాని దోపిడీ దారులు పీడితుల రక్తం తాగి తేన్పుతూ వున్నారు. అలాగే దోపిడీ వ్యవస్థ విష స్వభావాన్ని ఇలా చెప్తాడు.

'కష్ట జీవిదారుల్లో
నాల్గు తలల విషపునాగు'

సామాజిక జీవనం సక్రమంగా నడవడానికి సామాజిక వ్యవస్థ నాలుగు వర్ణాలుగా విభజింపబడి వుంది. అవి 1. బ్రాహ్మణ, 2. క్షత్రియ, 3. వైశ్య, 4. శూద్ర వర్ణాలు. అయితే ఇవి సమాజంలో ప్రజల్ని 'ఉన్నత', 'హీన' వర్ణాలుగా విభజించాయి. అంతేగాకుండా 'హీన' వర్ణాల ప్రజల్ని 'ఉన్నత' వర్గాలు దోచుకోడానికి అనువుగా సమాజంలో మార్మికతను ప్రవేశపెట్టాయి. దోచుకోడానికి అనువైన ఈ సంప్రదాయాన్ని 'నాలుగు తలల విషపునాగు' అని చెప్పడంలో ఆ సంప్రదాయ వ్యతిరేకత, దోపిడిని అంతం చేయాలన్న తపన ఈ విధంగా వ్యక్తమైంది.

'తెగించు పోరాటంలో
వధించు, పెనుసర్పం'

ఇక్కడ కర్తవ్య నిర్దేశం, విప్లవానికి ఒదిగిపోయిన కవితా హృదయం కన్పిస్తుంది.

విప్లవ కవులు చందమామను సామగ్రిగా స్వీకరించి కవితలు రాయడానికి జంకుతారు కాని శివసాగర్ 'చందమామ'ను కార్మికునికి ప్రతీకగా నిలబెట్టి భవిష్యత్తులో కార్మికుని సుఖమయ జీవితంలోకి తొంగిచూశాడు.

'ఫ్యాక్టరీలో చందమామ
మర చక్రం తిప్పును'

ఆలాగే రైతు జీవితాన్ని కూడా దర్శిస్తాడు శివసాగర్ -

సూర్యుని అరచేత పట్టి

రైతు దుక్కి దున్నును'

రేపటి 'రాజు' గా శివసాగర్ కార్మికుడికి పట్టం కట్టాడు.

'మహితాత్ముడు కార్మికుడే

నక్షత్ర కిరీటధారి'

ఈ విప్లవాల యుగంలో భారతదేశం కూడా విప్లవిస్తోందని శివసాగర్ ఇలా అంటాడు.

'రుతుగీతికి పులకించి

గంగ కూడా పొంగెను'

'మార్క్సిజం' మిగిలిన తాత్విక ధోరణుల మాదిరిగా ఆచరణ లోపించింది కాదు. దీనికి ఆచరణ గీటురాయి - ఆ గీటురాయి వెలిగించిన గీతాలు శివసాగర్‌వి. అందుకే ఇలా అన్నాడు.

'మార్క్సిజం టార్చిలోన

సెల్ఫ్‌మాట మరువకు'

మార్క్సిజాన్ని ఆచరణలో పెట్టడమే 'ఏటికి ఎదురీదువాళ్ళమురా' అని చెప్పడం.

ఒక సంఘటనను కవితా మయం చేయటంలో శివసాగర్ వాస్తవిక దృష్టికి చెరబండరాజుపై రాసిన గేయ భాగం నిదర్శనం. చెరబండరాజు మెదడు రోగంతో చనిపోయిన సంఘటనను శివసాగర్ ఈ విధంగా రాశాడు.

అంపశయ్యపై మేనువాల్చి

తన కపాలంలోని రక్తంలో

కంకాళాన్ని ముంచి

జన హృదయంపై

చెరబండరాజు

రాస్తున్న

చరమగీత సౌందర్యాన్ని

నామునివేళ్ళతో తాకాలని

వృధా ప్రయత్నం చేస్తున్నాను'

చెరబండరాజు విప్లవ స్పృహమీద శివసాగర్‌కి వున్న గౌరవం అపారం. అదే తోటి విప్లవ కారుల్లో జ్వలనాగ్ని సదృశంగా వైష్ణవ గీతాన్ని సృష్టించేది. పై గేయంలో ఆసుపత్రి 'అంపశయ్య'గా, చెర అనారోగ్యానికి కారణమైన 'పోరాటపాట'ను కపాలంలోని రక్తంలో ముంచిన కంకాళంగా'ను శివసాగర్ ప్రతీకరించాడు.

ఈ విధంగా శివసాగర్ విప్లవ భావుకత ఎక్కువుగా వుంది. ఈ ప్రతీకలు విప్లవ కవితా ప్రయోజనాల్ని సాధించాయి.

అంచేతనే చేకూరి రామారావుగారు శివసాగర్ గూర్చి ఇలా అన్నారు.

"విప్లవ సాహిత్యంలోనే కాదు మొత్తం తెలుగు సాహిత్యంలో కూడా శ్రీశ్రీ తర్వాత గుర్తించదగిన బహుముఖ ప్రతిభావంతుడు శివసాగర్". ఇది నూటికి నూరుపాళ్ళు నిజం.

సమీక్ష :

ఒక సంఘటనను కవితామయం చేయడంలో శివసాగర్ వాస్తవిక దృష్టి ఎంతో చక్కగా చూపించబడింది. శివసాగర్ మీదనున్న కమ్యూనిస్టు ప్రభావం నిరూపించబడింది. విప్లవ కవిగా శివసాగర్ నిరూపించబడ్డాడు.

ఆధార గ్రంథాలు :

1. ఆధునిక తెలుగు కవిత్వంలో విప్లవ ధోరణులు - ఒక విశ్లేషణ. - డా॥ ఎమ్. గంగాధర్
2. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో విభిన్న ధోరణులు - ఆచార్య కె. కె. రంగనాథాచార్యులు
3. కవితా విప్లవాల స్వరూపం - త్రిపురనేని మధుసూధనరావు
4. తెలుగులో కవితా విప్లవాల స్వరూపం - ఆచార్య వెల్చేరు నారాయణరావు
5. తెలుగు విప్లవ కవిత్వంలో ప్రతీక- డా. తాతిరెడ్డి ప్రభాకరరెడ్డి.

ప్రశ్నలు :

1) శివసాగర్‌పైగల కమ్యూనిస్టు ప్రభావాన్ని తెలియజేయండి?
2) శివసాగర్ ప్రసిద్ధ గేయాలను తెలిపి, అందలి సారాంశాన్ని వివరించండి.

డాక్టర్ వి. సిమ్మన్న

పాఠం - 12.1

దాశరథి - కుందుర్తి

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం

12.1.1 దాశరథి పరిచయం

12.1.2 దాశరథి కవిత్వ జీవితం ప్రారంభ దశ

12.1.3 దాశరథి రచనలు

12.1.4 దాశరథి కవితా వస్తుతత్త్వం

12.1.5 సంప్రదాయకత

12.1.6 కాల్పనికత

12.1.7 ప్రకృతి కవిత్వం

12.1.8 దేశభక్తి కవిత్వం

12.1.9 అభ్యుదయ శీలత

లక్ష్యం :

దాశరథి జీవిత విశేషాలను, రచనలను, రచనా తత్వాన్ని, సమాజం కోసం దాశరథి చేసిన సాహిత్య కృషిని తెలుసుకుంటారు.

12.1.1. దాశరథి పరిచయం

సమాజాన్ని మార్చాలనే సంకల్పంతో కొందరు కత్తిని, మరికొందరు కలాన్ని స్వీకరించారు. కత్తితో తెచ్చే మార్పు అత్యల్పం, తాత్కాలికమనే సత్యాన్ని చరిత్ర ఋజువు చేస్తూవుంది. కలంతో మనిషి మనస్సులో మార్పును తేవచ్చిని ఎందరో కవులు రచయితలు భావించారు. అట్టి వారిలో దాశరథి ఒకరు.

జననం: ఆధునికాంధ్ర కవులలో ఒక విశిష్ట స్థానాన్ని సంపాధించు కొన్న దాశరథి కృష్ణమాచార్యులు 1925 సం॥ జూలైనెల ఇరవై రెండో తేదీన దాశరథి వెంకటాచార్యులు వెంకటమ్మలకు వరంగల్లు జిల్లా చిన్న గూడూరులో జన్మించారు. ప్రాధమిక విద్యను తండ్రి సమక్షంలో సాగించి, ఖమ్మంలో మెట్రిక్యులేషను, హైదరాబాదు సాయంకళాశాలలో ఆంగ్ల భాష ప్రధానాంశంగా డిగ్రీని దాశరథి సముపార్జించారు.

1 .1.2 దాశరథి కవిత్వ జీవితం ప్రారంభ దశ:-

ఖమ్మంలో మెట్రిక్యులేషన్ పూర్తి చేసిన దాశరథిని అప్పటి రాచరికపు వ్యవస్థ, ప్రజల దుస్థితి రాజకీయ రంగ ప్రవేశం చేయించాయి. 1943 ప్రాంతంలో "గార్ల" జాగీరులో రైతుల అలజడి ప్రారంభమైంది. దాశరథి ఆ ఉద్యమంలోకి దూసుకెళ్ళాడు. "మానిజామురాజా జన్మజన్మాల బూజు" అని నా తెలంగాణా కోటి రత్నాల వీణ" అని నినదించాడు.

1946 డిశంబరు 18 వ తేదీన మానుకోట తాలుకాలో ఒక ఉపన్యాసంలో "ప్రాణము లొడ్డి ఘోర గహనాటవులన్ బడగొడ్డి, మంచి మా గాణములన్ సృజించి, ఎముకల్ నుసిజేసి పొలాలు దున్ని, భోషాణములన్ నవాబునకు స్వర్ణము నింపిన రైతుదే, తెలంగాణము రైతుదే, ముసలి నక్కకు రాచరికంబు దక్కునే" అని ఎలుగెత్తి చాటి పోలీసుల చేతిలలో జిక్కి, ఎట్టకేలకు తప్పించుకొని మారు వేషం ధరించి ఉద్యమ జీవితాన్ని, కవితా ఉద్యమ జీవితాన్ని సాగించాడు.

12.1.3. దాశరథి రచనలు:-

సంస్కృతం, తెలుగు, ఉర్దూ, పార్శీ, హిందీ, ఇంగ్లీషు భాషా రీతుల్ని చక్కగా అవగాహన చేసికొని సమాజంలోని చైతన్య వంతమైన అభ్యుదయశాలిగా దాశరథి అందించిన రచనలు అనేకాలు.

ఏ) అగ్నిధార:- కవిగా దాశరథిని మింటికెత్తిన కవితా సంపుటి అగ్నిధార. దాశరథి ముద్రిత గ్రంథాలలో ఇది మొదటిది. 1949 లో 'సాహితీ మేఖల' అనే సాహిత్య సంస్థ పక్షాన దేవులపల్లి రామానుజరావు, పులిజాల హనుమంతురావు ఈ 'అగ్నిధారను ప్రచురించారు. ఇందులో ప్రళయా వేశంతో రచింపబడిన అగ్నిఖండికలే గాక, ప్రణయం వస్తువుగా కలిగిన ఖండికలు వున్నాయి. ప్రళయం, ప్రణయం కలిపి చెప్పడం సబబుగా లేదని కొందరన్నారు. అందుకు దాశరథి "సైనికుడు యుద్ధరంగంలో పోరాడుతూ, అప్పుడప్పుడు తన ప్రియురాలి అందమైన కళ్ళను తలచుకోవడం అస్వాభావికమా?" అని సమాధనం ఇచ్చాడు. ఈ 'అగ్నిధార' లో ప్రళయం, ప్రణయమే కాక దేశభక్తి, ప్రకృతిని సంబంధించిన ఖండికలు వున్నాయి.

"అగ్నిధార"కు నిజాం నిరంకుశ పాలన, ఆతని పాలన రోజులలో ప్రజల బాధలు ప్రేరకాలు'అగ్నిధార' లోని అనేక ఖండికలు దాశరథి జైలు జీవితం గడుపుతున్న రోజుల్లో రాసినవే. 'అగ్నిధార' లో కొన్ని ఖండికలలో దాశరథి ఆవేశం కట్టలు తెంచుకొని ప్రవహించడం గమనింపవచ్చు. ఉదాహరణకు

"ఇదేమాట ఇదేమాట

పదే పదే అనేస్తాను

....

....

దిగిపోవోయ్ తెగిపోవోయ్

తెగిపోవోయ్ దిగిపోవోయ్" (అగ్నిధార) అని నిజాం రాజును రాజ్యం దిగిపొమ్మని నినదించాడు

బి) రుద్రవీణ:- 1950 లో ప్రచురితమైన 'రుద్రవీణ' దాశరథి రెండవ సంపుటి. ఇందులో ఖండకలన్ని దాదాపు తెలంగాణాకు సంబంధించినవే. నిరంకుశ నిజాం దురాగతాలను నిరసించేవి, శ్రామికుల అభ్యున్నతిని కాంక్షించేవి అయిన గేయాలు ఇందులో అధికం. 'రుద్రవీణ'ను దాశరథి 'తెలంగాణా'కు అంకితం చేసాడు. దేశభక్తి,స్వేచ్ఛాప్రియత్వం, సామ్యవాదం వైపు మొగ్గు ఈ ఖండికల్లో మనం గమనింపివచ్చు.

"రానున్నది ఏది నిజం - అది ఒకటే సోషలిజం"- అన్న విశ్వాసాన్ని 'రుద్రవీణ'లో దాశరథి వ్యక్తం చేశాడు. తెలంగాణా విముక్తితో దాశరథి పరమానందంతో గత చరిత్రలోకి ఒకసారి తొంగి చూచి కాకతీయుల్ని, వీర రుద్రమదేవిని కాపయ్యని, చాళుక్య రాజుల్ని స్మరిస్తూ "రుద్రవీణ"లో వీర తెలంగాణా ఖండికలో విజయగర్వాన్ని ఇట్లా వ్యక్తం చేసాడు.

"నాడు నేడును తెలంగాణా మోదలేదు శత్రువుల దొంగ దాడికి, శ్రావణా భ్రమటుల గంభీర గర్జాట్ట హాస మరల నా తెలంగాణా పోవుచున్నది పథాన".

సి) మహాంధ్రోదయం:- 'మహాంధ్రోదయం' కావ్యం 1956 లో ప్రకటితం. తెలంగాణాకు విముక్తి లభించిన తరువాత తెలంగాణాంధ్రాను -మిగిలిన రెండు కోట్ల తెలుగు వారితో కలపడం. మహాంధ్రాను సాధించడం ఇందలి ప్రధానంశం. నిజాం రక్కసి గుండె నీరయ్యేలాగా'మహాంధ్రోదయం' లో పద్యాల ద్వారా నినదించాడు దాశరథి.

డి) పునర్నవం:- ఇది దాశరథి నాల్గవ కవితా సంపుటి. ఇది కూడ 256 లో ప్రకటింపబడింది. ఇందులో పద్య ఖండికలు లేవు. ఉన్న వానిలో గేయ ఖండికలు కన్నా వచన కండికలు అధికం. తాను ఆశించిన సోషలిజం దరిదాపుల్లో కనిపించడం వల్లా "పునర్నవం" లో

దాశరథి పరవశించి ('ధనం దాచగలరు గాని తేజస్సుని దాచగలరా" అని అన్నాడు. "పునర్నవం" కవితా సంపుటిని ప్రస్తావిస్తూ శ్రీ పి.వి. రత్నం గారు "శ్రీ దాశరథి ప్రతిభను చూపడానికి, చాటడానికి మనమంతా సగర్వంగా చెప్పుకోవడానికి ఒక్క పునర్నవం చాలదా" అన్నాడు. 'పునర్నవం' లోని ప్రతి ఖండిక విలువైంది, భారమైంది అని దాశరథి కృతులపై పరిశోధన చేసిన ఇ.చంద్రమౌళి గారు అభిప్రాయ పడ్డారు.

ఉన్న దాన్ని, ఉన్నవాళ్ళందరితో పంచి ఉన్నంతలో అందరం కలసి భోంచేయడం సహజీవనం. ఇదీ సామ్యవాదం. అంతకన్నా ప్రజాస్వామ్యం లేదంటాడు దాశరథి.

ఇ) మహాబోధి:- 1957 లో 2500 వ బుద్ధజయంతి సందర్భంగా రూపుదిద్దుకొని 1959 లో ప్రకటింపబడింది మహాబోది. అయితే ఇందులో ఖండికలు లేవు. ఇది ఏక విషయక కావ్యంగా రచింపబడింది.

సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వం, విశ్వశాంతిని ఆకాంక్షించి దాశరథి 'మహాబోధి' నిర్మించాడు. బుద్ధుడికి సంబంధించిన కథలు ఇందలి యితి వృత్తం. సత్యానికి శాంతికి, దయకు, ధర్మానికి, జ్ఞాన, విజ్ఞానాలకు కాణాచియైన బుద్ధిని జీవిత కథను ఇతివృత్తంగా గ్రహించి సమాజానికి శాంతిని అందింప దాశరథి మంచి ప్రయత్నం చేసినాడు.

ఎఫ్) నవమి:- ఇది రేడియో నాటికల సంకలనం. దాశరథి ఆకాశవాణిలో ఉద్యోగం చేసే రోజులలో అనేక రేడియో నాటికలు రచించాడు. అందులో తొమ్మిదింటిని చేర్చి 'నవమి' పేరుతో 1959 లో వెలువరించాడు. ఇందులో కొన్ని అనువాదాలు కూడా వున్నాయి. ఈ తొమ్మిదింటిలో కొన్ని చారిత్రకాలు, మరికొన్ని సాంఘిక సమస్యలు ఇతివృత్తంగా గలవి. ఇంకనూ కొన్ని స్వాతంత్రోద్యమానికి సబంధించినవి.

జి) "నవమంజరి":- సంగీత ప్రధానమైన లలిత గీతాల సంపుటి 'నవమంజరి'. ఇదికూడా 1959 లో వెలువడింది. ఇందులోని లలిత గేయాల్లో కలువలు, చంద్రుడు, మేఘాలు, మెరుపులు, మామిడి చిగుళ్ళు మొదలైనవి వర్ణితాలు.

హెచ్) "సినిమాపాటలు":- 1961 లో దాశరథి సినిమా రంగంలో ప్రవేశించి, సుమారు రెండువేలకు పైగా చక్కని సాహిత్యంగల సినిమా పాటలు రచించాడు.

ఐ) "అమృతాభిషేకం:- 1960 లో 'అమృతాభిషేకం' ప్రకటితం. దీపం - దీపపు పురుగులు సంబంధాన్ని జీవాత్మ, పరమాత్మల సంబంధంగా గుర్తించడం పర్షియన్ సంప్రదాయం. దీనిని "అమృతాభిషేకం" లో తెలుగునకు పరిచయం చేసినవాడు దాశరథి. అంతేగాక దీపం ప్రియురాలుగా, దీపపు పురుగును ప్రియుడుగా తెలుగునకు తెలియ జేసినవాడు దాశరథి. ఇకంనూ దీపాన్ని జ్ఞానానికి చీకటిని అజ్ఞానానికి ప్రతీకలుగా 'అమృతాభిషేకం ' లో దాశరథి గ్రహించాడు.

జె) "గాలిబ్ గీతాలు:- 1961 లో ఉర్దూ గాలిబ్ గీతాలు దాశరథి అనువాదం చేసాడు. ఇది భావానువాదం. ఇందులో వీలైనంత వరకు తెలుగు నిలబెట్టడానికి దాశరథి ప్రయత్నం చేసాడు. గాలిబ్ గొప్ప భావకుడు. అంత భావుకత్వం దాశరథిలో కూడా వుంది కాబట్టి తెలుగులో గాలిబ్ గీతాల్ని చక్కగా అనువదించగలిగాడు. గాలిబ్ సంక్షిప్తత, క్లుప్తతలను దాశరథి అందుకోగలిగినాడు.

కె) "దాశరథి" శతకం :- కంచర్ల గోపన్న "దాశరథి శతకం" తెలుగు సాహిత్యానికి సుపరిచితం. దాశరథి కూడా 'దాశరథి' మకుటంలో 1962 లో ఒక శతకాన్ని వ్రాశాడు. అయితే గోపన్న శతకం భక్తిరస ప్రధానం. దాశరథి తన శతకంలో లోక రీతిని వ్యంగ్య ధోరణిలో వివరించాడు. తన శతన రచనకు ప్రేరకులు చలన చిత్ర నిర్మాత చక్రపాణియని తన శతకంలో చెప్పుకొన్నాడు. రాజకీయ, సాంఘీక నైతిక వ్యవస్థలోని కలుషిత వాతావరణాన్ని ఈ శతకంలో దాశరథి చక్కగా విమర్శించాడు.

ఎల్) "కవితాపుష్పకం":- ఇది 1966 లో ప్రకటింపబడింది. పాఠకలోకంలో మంచి ఆదరణను పొందింది. ఇందులో కొన్ని ప్రణయ వాసనలు గల కవితలు. కొన్ని పండుగల వంటి సంఘటనలకు సంబంధించిన కవితలు, ఇంకనూ కొన్ని శాంతి ప్రియత్వాన్ని మానవాభ్యుదయాన్ని కోరే కవితలు, కొన్ని అనువాద కవితలు వున్నాయి.

ఎమ్) "తిమిరంతో సమరం" :- ఇది 1973 లో వెలువడింది. దాశరథి చైతన్య సారధిగా, కవితా పయోనిధిగా, రసోదధిగా, విప్లవ వైతాళికుడుగా "తిమిరంతో సమరం" లో దర్శనమిస్తాడు. దాశరథి ఒక శాంతి విప్లవవాది. శాంతి అనే ఆయుధంతో యముణ్ని అయినా ఓడించ వచ్చునంటాడు. దాశరథి. వెలుతురు మంచికి ప్రతీక. చీకటి చెడుకు ప్రతీక. ఈ ప్రతీకలు గ్రహించి దాశరథి "తిమిరంతో సమరం" నిర్మించాడు. హింసపై కోపాన్ని "హింస నుండి సమ సమాజ హింస ఉద్భవించుననే అసత్యాన్ని నమ్మకు హంతకుడవు కాబోకు' ' అని దాశరథి వ్యక్తం చేశాడు. "తిమిరంతో సమరం" లో శాంతి ప్రియత్వం, మానవతతోపాటు విశ్వమానవ సౌభ్రాతృత్వం దాశరథి ఆకాంక్షించాడు.

ఎన్) ఆలోచనాలోచనలు:- 1975 లో వెలువడిన కవితా సంపుటి. తిండీ, గుడ్డా, ఇల్లూ, వుండనివాడు వుండకూడదు. అందరూ విద్యావంతులు కావాలి. క్షుధ, బుభుక్షాబాధల నుండి ప్రజలు విముక్తి పొందాలనేదే దాశరథి 'ఆలోచనాలోనచనల' ధ్యేయం. 'వాగ్దానాలతో నినాదాల్తో స్వర్గం నేలకు వాలదు' అనేది దాశరథి అభిప్రాయం. అంతేగాక 'గజదొంగ గోపురంలో కాదు కాపురం-కార్మికులు గలపురం కవికి అంతఃపురం" అని కార్మికుల పక్షాన నిలిచినాడు దాశరథి. 'శాంతి ఒక్కటే మానవ జాతికి సరియగు సాల్యూషన్' అని సిద్ధాంతీకరించిన వాడు దాశరథి. మనిషి బానిసత్వాన్ని తొలగించాలనే ఆవేదనను 'ఆలోచనాలోచనలు' లో దాశరథి వ్యక్తం చేసాడు.

ఓ) ధ్వజమెత్తిన ప్రజ:- 63 ఖండికలతో 1981 లో ప్రకటింపబడింది. ఇందులో యుద్ధ విముఖత, శాంతి ప్రియత్వం, మానవత, ఆశావాదం అడుగడునా కనిపిస్తాయి. ఇందులో కూడా కొన్ని అనువాదాలు వున్నాయి. మూర్ఖత్వాన్ని పర్జన్యాన్ని, దౌర్జన్యాన్ని, చూసి భయపడకుండా సౌజన్య పర్జన్యాన్ని పలికించాలంటాడు దాశరథి. శాంతి ప్రియత్వాన్ని అడుగడుగునా ఆకాంక్షించిన వాడు దాశరథి. అందుకే "శాంతి పతాకం ఎగరేయాలి క్రాంతి గీతములు వినిపించాలి" అని అంటాడు.

12.1.4. దాశరథి కవితా వస్తుతత్వం:-

దాశరథి కవిత్వంలోని వస్తువును ప్రధానంగా మూడు విభాగాలుగా వర్గీకరింపవచ్చు. అవి. 1. సంప్రదాయకత 2. కాల్పనికత 3. అభ్యుదయ శీలత

4.1. సంప్రదాయకత :- ప్రతి జాతికి కొన్ని ఆచారాలు, అలవాట్లు వుంటాయి. అవి తరంగాలుగా ఆచరింపబడుతూ ఆగామితరాలకి అందివ్వబడతాయి. స్థూలంగా దానినే మనం సంప్రదాయమంటున్నాం. ఈ సంప్రదాయం ఆధునిక యుగంలో నాలుగు విధాలుగా వున్నట్లు మనం చెప్పవచ్చు. అవి 1. జాతీయ సంప్రదాయం 2. పొరుగు సంప్రదాయం 3. పాశ్చాత్య సంప్రదాయం 4. అన్యదేశ సంద్రాయం. ఇందులో దాశరథి కవిత్వం మీద జాతీయ, పాశ్చాత్య, అన్యదేశ సంప్రదాయాల్ని మనం గుర్తించవచ్చు.

4.1.1. జాతీయ సంప్రదాయం:- దీనినే పౌరాణిక, సంస్కృత సంప్రదాయాలని కూడా అంటారు. ఇది దాశరథి కవితలో రెండు రకాలుగా కనబడుతుంది. అందు మొదటిది ఒక శీర్షిక క్రింద ఖండిక పూర్తిగా సంప్రదాయానికి సంబంధించిది. ఇందుకు ఉదాహరణలుగా "అగ్నిధార" లోని 'సంధ్యాలయ మూర్తి' 'నటస్వామి' "తిమిరంతో సమరం" లోని 'నటశ్రీ మొదలైన వాటిని గ్రహించవచ్చు. ఇక రెండవది ఖండికల్లో అక్కడక్కడ చెప్పే విషయానికి బలాన్ని చేకూర్చడానికి వుపయోగించే సంప్రదాయ భావాలు. ఇందుకు ఉదాహరణంగా "రుద్రవీణ' ' లోని "వీరతెలంగాణము" ఖండికలో నిజాంనవాబును దుర్యోధనుడుగాను, భటుల్ని దుశ్శాసనుడిగాను పోల్చడం, అట్లే "రుద్రవీణ" లోని 'ముక్తభూమి' ఖండికలో ప్రజాశక్తికి రాముణ్ని ప్రతీకగా గ్రహించడం గుర్తించవచ్చు.

4.1.2. జాతీయ సంప్రదాయం:- పాశ్చాత్య సంద్రాయానికి సంబంధించిన భావాలు దాశరథిలో కొంత తక్కువే అనవచ్చు. ఇందుకు ఆయన కవితలలో రెండు, మూడు వుదాహరణలే మనకు కనిపిస్తాయి. 'ఆలోచనాలోచనాలు' లో 'కొవ్వుత్తి ద్రాక్షగుత్తి ఖండికలో మేరిమాత శ్వాస వలననే గర్భవతి అయిందనీ శ్వాస గూడ లేకుండగనే గర్భం దాల్చిందని, మేరిమాత యేసును, ద్రాక్షగుత్తి మధువును కన్నాయి అని అంటాడు దాశరథి. అట్లే" పునర్నవము" లో 'నరకము' ఖండికలో పదమ్, ఈకల ప్రశక్తి చేశాడు దాశరథి.

దాశరథి సంప్రదాయ పరిజ్ఞానాన్ని గూర్చి కీ॥శే॥ సభాగారు "దాశరథి ప్రాచీన సంప్రదాయాలను భద్రంగా దాచుకుంటూ ఆధునిక కవితా రీతులను అందచందాలతో ప్రదర్శిస్తూ అభ్యుదయ సాహిత్య ప్రపంచానికి ఆదర్శంగా పురోగమిస్తూ ప్రశాంత శ్రామిక విప్లవానికి బంగారు బాటలు వేస్తున్నాడు." అని చెప్పిన మాటలు అక్షర సత్యాలు.

4.2. కాల్పనికత:- తెలుగు కవులకు ఆంగ్ల భాషా పఠనం వల్ల, ఆంగ్ల కాల్పనిక కవులైన వర్డ్సువర్తు, షెల్లీ, కీట్సు మొదలగు వారి ప్రభావం వల్ల కవిత్వంలో బుద్ధికంటె ఆత్మకు ప్రాధాన్యమివ్వడం జరిగింది.

కాల్పనిక కవితా శాఖలైన ప్రకృతి కవిత్వం, ప్రణయ కవిత్వం దేశభక్తి కవిత్వం, స్మృతి కవిత్వం దాశరథి రచనల్లో విరివిగా కనిపిస్తాయి.

4.2.1. ప్రకృతి కవిత్వం:- వైదిక వాఙ్మయంలోను, భారత రామాయణ కావ్యాలలోను, ప్రబంధాలలోను ప్రకృతి వర్ణనలు కోకొల్లలు. అయితే వాటికి నవ్య కవుల దృక్పథానికి వ్యత్యాసం కనిపిస్తుంది. ముఖ్యంగా దాశరథి మీద అటు ఆంగ్ల కాల్పనిక కవుల ప్రభావం, ఇటు తెలుగు భావకవుల ప్రభావం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. దాశరథి వ్రాసిన ప్రకృతి కవిత్వంలో ఉషోదయం, సూర్యాస్తమయం, సంధ్య చంద్రోదయాది వర్ణనలతో పాటు ఋతువర్ణనలు వున్నాయి.

4.2.1.1. ఉషస్సు:- "అగ్నిధార" లో "ఉష" అనే ఖండికలోను, రుద్రవీణలో, 'అమృతాభిషేకం" లో 'సుప్రభావితం' ఖండికలోను "ధ్వజమెత్తిన ప్రజ" లో 'తపోషస్విని' ఖండికలోను మొదలైనచోట్ల ఉషస్సును దాశరథి వర్ణించిన తీరు అనితర సాధ్యంగా వుంది.

4.2.1.2 సంధ్య:- గాలిబ్ గీతాలలో సంధ్య వర్ణన వుంది. అట్లే "అగ్నిధార" యందు 'అస్తమయం' అనే ఖండికలో

"ఈ దిశా ప్రాంగణాన అద్దించినారు

పాడు నెత్తురు రంగు, దేవతల స్త్రీలు

వాళ్ళ కనుకోనలందు నివాళు లెత్తి

వెళ్ళి పోతాడు సూరీడు, పిల్లవాడు" అని వర్ణించినాడు.

4.2.1.3. చంద్రోదయం:- "అగ్నిధార" లో 'చంద్రోదయం' ఖండికలో "వచ్చినవాడు చంద్రముడు....వెన్నెల జ్వాల లెత్తగా" అని చంద్రుని రాకను ప్రాబంధిక శైలిలో వర్ణించాడు.

4.2.1.4 చీకటి:- "అమృతాభిషేకం" లో 'తామసి' అనే ఖండికలో "ఇరులు నిశావతీ భుజము లెక్కి..... హారినీల కాంతులన్" అని మనోహరంగా వర్ణించాడు. "చీకటినటి" ఖండికలో చీకటి చురుకైన నల్లని చూపులకు అందరూ బందీలె అని వర్ణించాడు.

4.2.1.5 ఋతు వర్ణనలు:- దాశరథి కవితలలో ఋతువులకు సంబంధించిన ఖండికలు అధికం. ముఖ్యంగా వసంతఋతు వర్ణన దాశరథి ఎంతో మధురంగా వర్ణించాడు. "అగ్నిధార" లో 'ఉగాది' ఖండికలోని ఉగాదిని వర్ణించినపుడు, "కవితా పుష్పకం" లో "నవవసంత వైభవం" ఖండికలో వసంత ఋతువును వర్ణించనపుడు,"ఆలోచనాలోచనలు" లో "పూలలోగిలి - ముళ్ళకౌగిలి" ఖండికలో వసంత ఋతువును వర్ణించినపుడు దాశరథి ఎంతో సామాజిక స్పృహను కలిగి చేసిన వసంత ఋతు వర్ణనలు పేర్కొనదగి వున్నాయి. "అగ్నిధార"లో 'ఎండలు' ఖండికలో "తన నీడలో తానె కునికి పాటలు పడు ఇట్టి గుండెల యెండ లెట్టినయ్యో" అని ఎంతో రసవంతంగా గ్రీష్మ ఋతు వర్ణన చేసినపుడు దాశరథి.

"అగ్నిధార" లో "వానలు" ఖండికలోను "అమృతాభిషేకం" లో "జలధ సరస్వతి" ఖండికలోను మొదలైన వానిలో దాశరథి వర్షఋతు వర్ణనలు పేర్కొనదగి వున్నాయి. "అగ్నిధార" లోని "ఋతుషట్కము" ఖండికలోని శరదృతు వర్ణన ఎంతో రమణీయంగ సాగింది. "మహేంద్రోదయం"- కవితా పుష్పకం"- "ఆలోచనాలోచనలు మొదలైన వానిలోని హేమంత ఋతువర్ణన శోభాయమానంగా చిత్రింప బడింది.

4.2.2. పల్లీయ ప్రకృతి:- దాశరథి పల్లెల్లో జీవించే అమాయకులైన, సామాన్య జనుల జీవితానికి సంబంధించిన విశేషాలు ఎన్నో వివరించాడు. "అగ్నిధార" లోని "రైతు" ఖండికలో "నీ వంటి స్వయం ప్రపోషణ విభావము రాజుల కబ్బ జాలునే" అని రైతుగా పుట్టడమే అదృష్టమంటాడు.

4.2.2.1 బాల్య ప్రకృతి:- అమాయకత్వం, దివ్యత్వం, ఉత్సాహంగా, ఉదారత మూర్తీభవించిన బాల్యాన్ని దాశరథి చక్కగా వర్ణించాడు. ముఖ్యంగా 'పునర్నవం'లో బాల్యం ఖండికలోని వర్ణనలు గుర్తింపదగి వున్నాయి. "నమ్మించి మోసం చెయ్యొచ్చనీ డబ్బుకోసం గడ్డి తినాలనీ' ' తెలియని బాల్యాన్ని దుర్మార్గాలు, దుఃఖాలు, ధన సంపాదన వంటి విషయాలకు అతీతమైన బాల్యాన్ని దాశరథి చక్కగా వివరించాడు.

4.3. ప్రణయ కవిత్వం:- సహజంగా భావకవులు తమ ప్రేయసిని కావ్యనాయికగ స్వీకరించి రచనలు చేసినారు. కాని దాశరథి మాత్రం ప్రత్యేకంగ ప్రియురాలిని పేర్కొనలేదు. దాశరథి ప్రణయ భావన ఒక కొత్త పంథాలో సాగింది. వసంతం, శరత్తు, ఉషస్సు, మంచు చినుకు, భోగి మంటల్లోని జ్వాల, శాంతి - వీటన్నిటిని దాశరథి ప్రేయసిగానే భావించాడు. ప్రత్యేకించి వసంత ఋతువులో మనోహరమైన ప్రణయ భావాలు వ్యక్తం చేశాడు.

"అగ్నిధార" లో "వాసంతిక" ఖండికలో వసంతకుమారిని ప్రేయసిగా భావించాడు. అందులోనే "వసంతకుమారి రాక" ఖండికలో గ్రీష్మ ఋతువుకు సంబంధించిన వర్ణనలో "రసాలపు తోపుల కాపులందుము నదులు కలియాడెడి సంగమాలలో మాపులు దాటవేతము" రమ్మంటాడు. "రుద్రవీణ"లో ఉషస్సుందరి' ఖండికలో శాంతిని ప్రేయసిగా భావించాడు. "కవితాపుష్పకం" లో "శాంతి" ఖండికలో శాంతిని ప్రేయసిగా భావించాడు. అట్లే హేమంత ఋతువులోని మంచు చినుకు ప్రేయసిగా భావించాడు. అందులోనే "ప్రపాపాలిక" ఖండికలో "ప్రప"(చలివేందిరి) ను ప్రేయసిగా భావించాడు. "సంక్రాంతి రాత్రి" ఖండికలో భోగిమంటల జ్వాలను "అందానికి చంద్రముఖి

చూపులకు సూర్యముఖి
చలికేమో జ్వాలాముఖి
నవువలచిన నా సఖి" - అని వర్ణించాడు. ఆమెను కౌగలించుకోవాలని ప్రయత్నిస్తే చేతులు కాలుతాయంటూ
"చూచుటకే ముగ్ధరాలు
లోలోపల ప్రౌఢుకాలు
చల్లని చూపులతోనే
గిల్ల జాచు ప్రియరాలు" అని వర్ణించినపాడు.

4.4. దేశభక్తి కవిత్వం:- దాశరథి దేశం పట్ల, జాతి పట్ల అభిమానం నిలువెత్తు వున్నా, అది తెలంగాణా నవాబుకు వ్యతిరేకంగా సాగిన పోరాటంతోనే ప్రారంభమయింది. కాబట్టి దాశరథి దేశభక్తి కవిత్వాన్ని తెలంగాణా స్తుతితోనే ప్రారంభించవచ్చు.

4.4.1. తెలంగాణాప్రశంస:- దాశరథి తెలంగాణా అభిమానాన్ని నవాబు నింద తెలంగాణా స్తుతి అని రెండు విధాలుగా గ్రహించవచ్చు. ముఖ్యంగా "అగ్నిధార" లో నావాబును

"ఓ నిజాము పిశాచమా ! కానరాదు
నిన్ను బోలిన రాజు మాకెన్నడేని" - అని తరువాత అదే "అగ్నిధార" లో
"దగాకోరు బడాచోరు రజాకారు పోషకుడవు
....
దిగిపోవోయ్ తెగిపోవోయ్

తెగిపోవోయ్ దిగిపోవోయ్" అని నిందించి వుండటం గమనింపవచ్చు. దాశరథి తన "రుద్రవీణ" కావ్యాన్ని తెలంగాణాకే అంకితమిచ్చాడు. "నమగని పెంచినట్టి కరుణామయి నా తెలంగాణా " అని ప్రస్తుతించాడు. తెలంగాణా విముక్తితో దాశరథి ఎంతో ఆనందాన్ని అనుభవించాడు. "నాడు నేడును తెలంగాణా మోడలేదు" అని తన గర్వాన్ని చాటుకున్నాడు.

4.4.2. విశాలాంధ్ర ప్రశంస:- "మూడు చెరుగుల నేలల మూడు కోట్లు ముడివడిన యట్లు కన్నుల ముందు తోచింది" అని మహాంధ్రోదయంలో విశాలాంధ్ర స్తుతి చేశాడు. అంతేగాక తెలంగాణా, ఆంధ్రలో వుండే తెలుగు వాళ్ళనే కాక ప్రపంచంలో తెలుగు వాడు ఎక్కడున్నా "తనవారితో తనని బంధించును వాణి" అని తెలుగు వాణిని స్తుతించాడు. ఇంకనూ "ధ్వజమెత్తిన ప్రజ" లో మలేషియాలోని తెలుగు వారికి ప్రస్తుతించిన తీరు గమనింపదగివుంది.

4.4.3. భారతీయత:- "అగ్నిధార" కావ్యంలో "జయభారతీ" ఖండికలో దాశరథి భారత దేశ ప్రాముఖ్యాన్ని, నాయకుల ఘనతను చక్కగా తెలియజేసాడు.

"మతం మరచి పోగలను - గతం విడిచి రాగలను

భారతీయుడను నేనని - పరవశించి పోగలను" అని "ఆలోచనాలోచనలు" లో 'నాదేశం ఆదేశం ఖండికలో తాదాత్మనం చెంది భారతీయతను ప్రస్తుంతించాడు దాశరథి. అట్లే "ధ్వజమెత్తిన ప్రజ" కావ్యంలో జాతీయ పతాకాన్ని భారత జాతి గౌరవం భద్రపరుచు కేతనంగా కీర్తించాడు.

ఇంతేగాక దాశరథి తన కావ్యాలల్లో ప్రస్తుతించిన నదీ-నదాల స్తుతులు, పుణ్యక్షేత్ర ప్రస్తుతులు, నాయకుల, సైనికుల ప్రశంసలు అతని దేశభక్తిని చాటి చెపుతున్నాయి.

4.5. స్మృతి కవిత్వం:- దాశరథిలో కనిపించే స్మృతి కవిత్వం పూర్తిగా దేశనాయక స్మృతి కవిత్వంగా గుర్తించవచ్చు. 1948 జనవరి 30 వ తేదీ గాంధీ గారు మరణించినపుడు "క్షమామూర్తి" ఖండికలను దాశరథి వ్రాశారు. ఇందులో గాంధీ గారిని" స్వామీ ! నరాకృత సత్యదైవమా" అని సంబోధించారు. అట్లే "కవితా పుష్పకం" లో నెహ్రూ మృతికి విలపిస్తూ "చిరంజీవి నెహ్రూ" అనే ఖండికలో "చని పోయావని యెల్లరు - జలజల కన్నీర్ గార్చిరి చిరంజీవివే నీవు - మరణం నీ కెక్కడిది" అని అంటూ ఎర్రగులాబీల్లో, హిమాలయ శిఖరాల్లో, గంగాయమునల సంగమంలో రైతుల హలాల్లో, కవుల కలాల్లో అన్నిటా నెహ్రూ వున్నాడంటాడు.

దాశరథి తన తొలికావ్యమైన 'అగ్నిధార' ను వట్టి కోట ఆళ్వారు స్వామికి స్మృతి చిహ్నంగా అంకితం మిచ్చాడు. ఆయన్ను పదమూడవ ఆళ్వారుగా కీర్తించాడు. 1962 లో చైనా యుద్ధంలో మరణించిన పరమ వీరచక్ర అబ్దుల్ హమీద్ ను వీరభిమన్యునితో పోల్చాడు దాశరథి. అభ్యుదయ భావాలు కలిగిన దాశరథి స్మృతి కవిత్వంలో బేలతనం, దుఃఖం అధికంగా కనబడవు. గతించిన వారి ధ్యేయాలు, సిద్ధాంతాలు ద్వారా ప్రేరితుడై ప్రజల్ని ఉత్తేజితుల్ని చేసినట్లుగా దాశరథి రచన సాగింది.

12.1.5 అభ్యుదయ శీలత:-

1930 తరువాత భావ కవిత్వం మీద వచ్చిన తిరుగు బాటును స్థూలంగా అభ్యుదయ కవిత్వమన్నారు. ఇది రెండు రకాలుగా కనిపిస్తుంది. అందు ఒకటి విషయ ప్రధానమయిన ప్రగతి వాద కవిత్వం, రెండవది వైచిత్రి మూలకమైన ప్రయోగవాద కవిత్వం. ఇందులో దాశరథి ప్రగతి వాద కవిత్వంగా మనం గుర్తించవచ్చు. దాశరథి తన కాలం నాటి సమాజ స్థితి నిర్మాణం ద్వారా ప్రజల్లో చైతన్యాన్ని కలిగించాడు. వర్గస్పృహ, సామాజిక ప్రయోజనం లేని చరిత్రను దాశరథి నిరసించాడు. సమకాలీన బూర్జువా వ్యవస్థను నిశితంగా విమర్శించాడు. దానితో పాటు విప్లవ ప్రబోధం చేశాడు. వీరగాధా కథనం వినిపించాడు. సామ్యవాద ధోరణిని తెలిపాడు. వసుధైక కుటుంబ దృష్టిని ప్రేరేపించాడు. దాశరథి కవిత్వంలో యుద్ధ విముఖత, శాంతి ప్రియత్వం, శాస్త్ర విజ్ఞాని, ఆశావాదం స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి. ఇవన్నీ కూడా ఆతని అభ్యుదయ శీలతకు ఉదాహరణలుగా గ్రహించవచ్చు. దాశరథి అభ్యుదయ శీలతను కొన్ని విభాగాలుగా చేసి తెలుసుకోవచ్చు.

5.1. సమాజ స్థితి-చిత్రణ:- ఫ్యూడల్ సమాజాన్ని సంస్కరింప తల పెట్టిన మహాకవి గురజాడ. బూర్జువా వాస్తవికలను చిత్రిస్తూ సామ్యవాదపు ఊహలు ప్రతిబింబ చేసినవాడు శ్రీ. శ్రీ. బూర్జువా వ్యవస్థ మీద తిరుగుబాటు ధోరణిలో ఎందరో కవితలను అల్లారు. అందులో అగ్రగణ్యుడు దాశరథి. పీడితుల్లో చైతన్యం నింపడానికి దాశరథి తన కవితను ఆయుధంగా మలుచుకున్నాడు.

అగ్నిధార లో కవితా కూపం అనే ఖండికలో

"ఇది లోకం

నరలోకం

నరకంలో లోకం నరలోకం" అంటూ ఇలాంటి లోకంలో రక్తానికి, ప్రాణానికి, శ్రమకు, సౌజన్యానికి, రథయిుతకు, శ్రామికునికి విలువు లేవు అంటూ బాధను వ్యక్తం చేశాడు.

అగ్నిధారలోని 'శ్రామిక జాతి' ఖండికలో ఎటు చూచినా వేదన తప్ప మరేమి లేదని లోకం నిండా ఎక్కువ శాతం నిరుపేదలే అంటూ "రైతు కూలీ ప్రజలంతా ధనికుల పాదాల క్రింద చీమల వలె చితికినారు." అని వివరించాడు.

పునర్నవంలో కనిపించినదంతా కవితగా, కైతగా రాసేస్తున్నాను అనే ఖండికలో "ముష్టిలోకం తనమీద ఇష్టం వచ్చినట్లుగా అతన్ని అష్టైశ్వర్యాల వారు" అని అంటూ తరువాత "అనాధుడి కడుపులోని అంగారం ఆరాటం అతడి కళ్ళల్లోకి అశ్రువుల లోతులు" అని చెపుతూ సమాజ స్థితిని వ్యక్తీకరించాడు. ఈ విధంగా అభ్యుదయ భావం కలిగిన దాశరథి కవితలలో సమాజ స్థితిని మనం గుర్తించవచ్చు.

5.2. గత విదాసం:- The random house dictionary లో చరిత్రకు నిర్వచనం ఈ విధంగా ఉంది. "a continuous systematic narrtive of past events as relating to a particular people, country period etc, usually return in chronologica order" ఈ నిర్వచనాన్ని సామ్యవాద దృక్పదం కలిగిన అభ్యుదయ కవులు కోరేది ప్రయోజనాత్మక చరిత్ర. అంటే సమాజ స్థితిని ప్రతి బింప చేసే చరిత్ర.

"The essemce of history lies in the evolution of an entire people as society rather than individuals" అన్న దానిని అభ్యుదయ కవులు చరిత్ర నిర్వచనంగా అంగీకరించినట్లు తెలుస్తుంది.

దాశరథి తన రుద్రవీణలో రుధిర దీపిక అనే ఖండికలో "పెద్దల విద్యావంతుల తరతరాల బూజుల పట్టి పాత గాజుల విలువలు' ' అని ఈసడించుకున్నాడు. గతాన్ని నిర్వచించడంతో పాటు వర్తమానం లోని బూర్జువా వ్యవస్థను కూడా దుయ్య బట్టాడు. కొందరు కోటీశ్వరులుగా మరికొందరు అష్టదరిద్రులుగా ఉండే వ్యవస్థ నాశనం కావాలని దాశరథి ఆశించాడు. "కూలి ఎక్కువ ఇమ్మంటే పేదల రక్తంతో పోలీసుల హోళీ పండుగ" అని అంటూ బూర్జువా వ్యవస్థను చిత్రించాడు. అట్లే అగ్నిధారలో అనంత సంగ్రామం అనే ఖండికలో శ్రమకు తగిన ఫలితం ఇమ్మని శ్రామికులు కోరితే దాన్ని అతివాదం తిరుగుబాటుగా ధనికులు భావించడాన్ని దాశరథి ఖండించాడు.

దాశరథి ధనికుల దౌష్ట్యాల్ని వర్ణించడమే కాక పీడితుల శక్తిని కూడా వారికి గుర్తు చేశాడు. "పొగలుతున్న భూగర్భం పగులు నున్న జ్వాలాముఖి చిచ్చుపట్టిన స్నిగ్ధాటవి పిడుగులురలు పెను మేఘం అరగళ గత హాలా హలం శ్రమిక జాతి కదిలింది. అని అగ్నిధారలో శ్రమిక ఖండికలో వర్ణించాడు.

5.3 విప్లవ-ప్రబోధం:- "బూర్జువా వ్యవస్థ స్థితికి నిరాశ పడకుండా శ్రామికులలో చైతన్యాన్ని కలిగిస్తూ కవిత రాసిన మహాకవి దాశరథి. అగ్నిధారలో నిరుపేద అనే ఖండికలో బరువులతో శిరము వంచి ధోకా చెందిన నిరుపేద శ్రమ విలువను గనుగొనవె అమాయకుడా! అన్నార్తుడా !" అంటూ వారి శక్తిని వారికి గుర్తు చేశాడు. అదే విధంగా రుద్రవీణలో రుధిర దీపిక ఖండికలో "లే తండ్రి లయ రుద్రమహోను భావ ప్రియ విశ్వశ్రామిక దేవ అంటూ శ్రామికుల్ని ప్రోత్సహించాడు. పీడితుల్ని తాడితుల్ని ముందుకు నడిపించాల్సిన బాధ్యత కలిగిన యువకుల్ని, కవుల్ని, కథకుల్ని ఉత్తేజ పరుస్తూ అగ్నిధారలో అనలదాహం అనే ఖండికలో అంటాడు.

భవితవ్యపు హవనానికి ఊతలు నూతన భూతల నిర్మాతలు మీరే మీరే తాను కూడా తన బాధ్యతను గుర్తెరిగి ప్రవర్తిస్తున్నాని నిరుపేదల కోసం తనకు చేతనైన సహాయం చేయాలని తపనలో వున్నానని అగ్నిధారలో నిరుపేద అనే ఖండికలో ఇలా అంటున్నాడు. "నిరుపేదా నేను కూడా

నీ కోసం ఆకలితో చచ్చెనో
నా కలాన్ని రూకలపై
అమ్ము కోచ్చేనా !"

5.4. సామ్యవాద ధోరణి :- దాశరథి కాక్షించింది సామ్యవాదం, ప్రజాసామ్యం. అందుకే "రానున్నది ఏది నిజం, అది ఒక్కటే సోషలిజం" అని ఎలుగెత్తి చాటాడు. ఉన్నంతలో ఉన్నదానిని అందరూ పంచుకొని జీవించడమే సామ్యవాదం అని రుద్రవీణలోని రానున్నది అనే ఖండికలోను పునర్నవం లోని బాల్యం ఖండికలోను గట్టిగా చెప్పినాడు - దాశరథి. ఆగర్భశ్రీమంతులు అనాథలు, జమిందార్లు-రైతులు, మిల్లు ఓనర్లు కూలీలు, రాజా సైనికులు ఈ పరస్పర భేదాన్ని గుర్తుంచుకొని లోకానికి తెలియజెప్పడమే అభ్యుదయ కవితగా భావించాడు దాశరథి.

పైన పేర్కొన్న వ్యత్యాసాల మధ్య ఎప్పుడూ సంఘర్షణ తప్పదు. ఈ సంఘర్షణకు కవితా రూపం ఇచ్చినవాడు దాశరథి. అందుకే ఆలోచనాలోచనలులో స్వాతంత్ర్య మాస అనే ఖండికలో "ఆ మిల్లు నీది కాదు ఈ ఇల్లు నాది కాదు కలవాడు లేనివాడు అనుమాట పనికి రాదు" అంటాడు దాశరథి.

ఊక దంపుడు ఉపన్యాసాల మీద అర్థం లేని వివాదాల మీద దాశరథికి నమ్మకం లేదు. ఆర్థిక వ్యవస్థ మారాలన్నదే దాశరథి ధ్యేయం. అందుకే తిమిరంలో సమరంలో అక్షర నక్షత్రమాల అనే ఖండికలో "ప్రజాస్వామ్య సామ్యవాద ధ్వజం ఎగురగలగాలి ఉగ్రవాద వగ్నవాద రుగ్నబాధ తొలగాలి" అని ఎలుగెత్తి చాటాడు.

5.5. వసుధైక కుటుంబ దృష్టి :- వసుధైక కుటుంబ దృష్టితో రచనలు చేసిన అభ్యుదయ కవుల్లో దాశరథి ప్రముఖుడు. పునర్నవంలో నా పేరు ప్రజాకోటి అనే ఖండికలో "తెలంగాణా లోని కోటి దీపల గళ ధ్వనినే గాక ఇలా గోళ మందుండెడి ఎల్లరి శబ్దాన్ని నేను" అని తన దృష్టి వైశాల్యాన్ని వ్యక్తం చేశాడు.

అదే విధంగా కవితా పుష్పకం కావ్యంలా పూల జెండాలు అనే ఖండికలో కుల మతాల సంకుచితత్వపు గోడల్ని పడదోస్తూ ప్రపంచంలో ఏ మారుమూలలో శ్రామికుడు హింసింపబడుతున్నా ప్రజాస్వామ్యం దెబ్బతింటూన్నా దాశరథి ఇక్కడనుండే కవితా చరాల్ని సంధించాడు. పునర్నవంలో జ్యోతిశ్చక్రం అనే ఖండికలో "విశాల విశ్వం నిండా పేదలది ఒక్కటే జాతి" అని ప్రపంచంలో దోచుకొనే జాతి, దోచుకొబడే జాతి అనేవి రెండే ఉన్నాయని ఎలుగెత్తి చాటాడు.

అట్లే రుద్రవీణలో రుధిర దీపిక అనే ఖండికలో "లే తండ్రి లయ రుద్రమహోను భావ ప్రియ విశ్వశ్రామిక దేవ" అని సంబోధించడంలో అతని వసుధైకతత్వం వ్యక్తమవుతుంది.

12.1.6. సమీక్ష :

దాశరథి కవిత్వంలో ఆశావాదం, యుద్ధ విముఖత, శాంతి ప్రియత్వం, శాస్త్ర విజ్ఞానం ఈ మొదలైన అంశాలన్నీ చోటు చేసుకున్నాయి.

అతి నవ్య కవులు విజ్ఞాన శాస్త్రాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని భావ వ్యక్తీకరణంలో వైచిత్రిని సాధించారనడం నిర్వివాదాంశం. అలాంటి వారిలో దాశరథి అగ్రగణ్యులు.

దాశరథి కవిత్వంలో భావానికి, రూపానికి చక్కని బంధం వుంది. దాశరథి కవిత్వంలో కాల్పనిక భావనల అభ్యుదయ భావనల సమ్మేళనం కవిపిస్తుంది. అభ్యుదయ శీలమైన భావాల్ని ఎంత తీవ్రంగా దాశరథి వ్యక్తం చేస్తాడో అంతే తీవ్రంగా ప్రణయ భావాన్ని కూడా

ఒక్కొక్కసారి వ్యక్తం చేస్తాడు. అతని కవిత్వాన్ని త్రిపురనేని గోపీచంద్ గారు తుఫానుతో పోల్చాడు. ఆధునిక సాహిత్య రంగంలో తనకంటూ దాశరథి ఒక సుస్థిర స్థానాన్ని పదిల పరుచుకున్నారు.

ప్రశ్నలు

1) దాశరథి సాహిత్య నేపధ్యానికి జీవిత నేపథ్యం గట్టి పునాది - వివరించండి.
2) దాశరథి రచనలను స్థూలంగా పరిచయం చేయండి.
3) దాశరథి కవితా వస్తుతత్త్వాన్ని పరామర్శించండి.
4) దాశరథి ప్రణయ, దేశభక్తి, స్మృతి కవితలను వివరణాత్మకంగా తెలపండి.
5) దాశరథి అభ్యుదయ శీలతను పేర్కొనండి.

ఆధార గ్రంథాలు

1. ఆంధ్ర శతక సాహిత్య వికాసము. - గోపాలకృష్ణారావు.కె.
2. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వమూ, సంప్రదాయములు - ప్రయోగములు - నారాయణరెడ్డి.సి.
3. చరిత్రాత్మక తెలంగాణా పోరాటం - రాజేశ్వరరావు చంద్ర.
4. తెలంగాణా ఆంధ్రోద్యమము (ప్రథమ, ద్వితీయ భాగాలు) - హనుమంతరావు మాడుపాటి.
5. దాశరథి కవిత - ఒక పరిశీలన - శ్రీమతి రమాదేవి.వి
6. దాశరథి కవితా దర్శనము - లలితకుమారి.డి.
7. దాశరథి కవితా సమాలోచన - చంద్రమౌళి.ఇ.

డా॥ జి.డి. నాయుడు

పాఠం - 12.2

కుందుర్తి

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం

12.2.1 జీవిత నేపథ్యం

12.2.2 సాహిత్య నేపథ్యం

12.2.3 కుందుర్తి వచన కవితా రీతులు

12.2.4 అభ్యుదయ వాద ప్రభావం

12.2.5 ముగింపు

లక్ష్యం :

కుందుర్తి వారి జీవిత విశేషాలను గురించి, సాహిత్యము, వచన కవితా రీతులను గురించి సమగ్రంగా తెలుసుకోవటం.

12.2.1. జీవిత నేపథ్యం :

కుందుర్తిగ ప్రసిద్ధుడైన ఈ వచన కవితా పితామహుని పేరు కుందుర్తి ఆంజనేయులు. ఇతడు గుంటూరు జిల్లా నరసరావు పేట తాలూకా కోట వారి పాలెంలో నరసమ్మ, కామయ్యలకు 1922, డిశంబరు 16వ తేదీ జన్మించాడు. చిన్ననాడే తండ్రి మరణించడం చేత తల్లి సంరక్షణలోనే పెరిగాడు. బాల్యం నుంచి ఇతని విద్యాభ్యాసం వినుకొండలో సాగింది. తరువాత 9వ తరగతి నుంచి ఎస్.ఎస్.ఎల్.సి. వరకు విజయవాడ మున్సిపల్ హైస్కూల్‌లో పూర్తి చేశాడు. విజయవాడలోనే ఎస్.ఆర్.ఆర్. కాలేజీలో 1941లో ఇంటర్మీడియేట్ పూర్తి చేశాడు. 1943లో గుంటూరు ఎ.సి. కాలేజీలో బి.ఏ. పట్టా పుచ్చుకున్నాడు. 1942లో సుందరమ్మతో వివాహం జరిగింది.

కుందుర్తి నిర్వహించిన మొదటి ఉద్యోగం ఆంగ్ల భాషా పండితుడు. తెనాలి తాలూకాలోని రేవేంద్రపాడు నేషనల్ కాలేజిలో ఆంగ్ల భాషా బోధకుడుగా ప్రిన్సిపాల్‌గా పని చేశాడు. తరువాత తన స్వగ్రామమైన కోటవారి పాలేనికి 1944లో మునసబు అయినాడు. 1946లో గుంటూరు టుబాకో మార్కెటింగ్ కమిటీ ఇన్‌స్పెక్టర్ పదివిని పొందాడు. 1956లో కర్నూలులో ఇన్ఫర్మేషన్ అండ్ పబ్లిక్ రిలేషన్ అనువాదకుడుగా పదవి పొందాడు. 1965లో మహబూబ్ నగర్‌లోను, 1966లో హైదరాబాదులోను ఆ పదవినే నిర్వహించాడు. 1977 డిశంబరులో ఆంధ్ర ప్రదేశ్ తెలుగు మాస పత్రికకు సంపాదకుడుగా ఉంటూ ఉద్యోగ విరమణ చేశాడు.

పెక్కు ప్రాంతాల్లో ఎన్నో ఉద్యోగ బాధ్యతలు చేపట్టిన కుందుర్తికి ఎందరో కవి మిత్రులు ఏర్పడ్డారు. ముఖ్యంగా విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారికి ఆంజనేయులు ప్రత్యక్ష శిష్యుడు. అట్లే జాషువాతో కుందుర్తికి మంచి పరిచయముంది. అందుకే కుందుర్తి "జాషువా, విశ్వనాథ తెలుగు కవిత్వంలో రెండు రకాల శైలులకు ఏకైక ప్రతి నిధులుగా ప్రసిద్ధి పొందారు. వీరిద్దరి పరిచయం కలగడం నాకు కలిగిన అపూర్వమైన ఒక అవకాశం అని నేను అనుకొంటాను" అని చెప్పుకున్నాడు. కుందుర్తికి ఇంటర్మీడియేట్ చదివే రోజుల్లోనే బెల్లంకొండ రామదాసు, ఏల్చూరు సుబ్రమణ్యం మొదలైన వారితో పరిచయం కలిగింది. అట్లే బెజవాడ రామ్మోహన్ గ్రంథాలయంలో పోలూరి ఆంజనేయ ప్రసాదు, పల్నాడులోని జానపాడులో పట్టాభిరామిశాస్త్రి పరిచయాలు కుందుర్తిలో సాహిత్యాభిమానాన్ని రేకెత్తించాయి.

ముదికొండ వీరభద్రమూర్తి, కోట వీరాంజనేయ శర్మ, అబ్బరాజు శర్మ, పుంకలి శ్రీ రామమూర్తి మొదలైన సాహితీ మిత్రుల పరిచయంతో కుందుర్తికి అష్టావధానం, ఆశు కవిత్వం బాగా అబ్బినాయి.

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో లబ్ధ ప్రతిష్టులైన శ్రీశ్రీ, దాశరధి, ఆరుద్ర, సోమ సుందర్, తిలక్, అజంతా, నారాయణ రెడ్డి, శేషేంద్ర శర్మ, గుత్తి కొండ సుబ్బారావు, గోపాల చక్రవర్తి, శీలా వీర్రాజు, అద్దేపల్లి రామ్మోహన్ రావు, సుప్రసన్న, తుమ్మల సీతారామమూర్తి, నిడుమతి ఉమామహేశ్వరరావు, సంపత్‌కుమారు, వరవరరావు, దేవులపల్లి రామానుజరావు, వేములపల్లి కృష్ణ, నాయని కృష్ణ కుమారి మొదలైన కవి పండిత విమర్శకులతో కుందుర్తికి సన్నిహిత సంబంధం ఏర్పడిం।

12.2.2. సాహిత్య నేపథ్యం :

చదువు కుంటున్న రోజుల్లో నుంచి మహా కవులతోను, పండిత విమర్శకులతోను సన్నిహిత సంబంధం కలిగి ఉండడం చేత కుందుర్తిలో ఆ సాహితీ వాసనలు బాల్యం నుండే గుబాళించినాయి.

1944 ప్రాంతంలో గుంటూరులో ఉన్న కాలంలో మిత్రులతో కలసి కవిత్వంపై చర్చలు సాగించేవాడు. ఆ కాలంలోనే అభ్యుదయ కవిత్వాన్ని గురించిన చర్చ వారి మధ్య సాగేది. అభ్యుదయ కవిత్వ ప్రచారక బీజం కుందుర్తిలో ఇక్కడే పడింది. తరువాత అనిశెట్టి సుబ్బారావు, ఏల్చూరి సుబ్రమణ్యం మొ॥న వారితో కలిసి నరసరావు పేటలో నవ్య కళా పరిషత్తు స్థాపించడం జరిగింది. ఈ పరిషత్తులో కుందుర్తి ముఖ్య వ్యవహర్త. ఈ పరిషత్తు ద్వారానే 1944లో 'నయాగారా' కవితా సంపుటి వెలుగులోనికి వచ్చింది.

1936లో భారత దేశంలో అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ఏర్పడింది. ఆంధ్ర దేశంలో కూడా దానికి అనుబంధంగా ఒక ఉప సంఘం ఏర్పడింది. ఈ సంఘం ఏర్పాటుకు నవ్య కళా పరిషత్తు కూడా తన వంతు సాయం చేసింది. కొంత కాలం తరువాత కుందుర్తి ఆ సంఘంలో చేరి ఆ సంఘ పురోగతికి ఎంతో కృషి చేశాడు.

ఉద్యోగ రీత్యా కర్నూలు, మహబూబ్‌నగర్, హైదరాబాద్‌లలో ఉంటున్న కుందుర్తి 1966లో హైదరాబాదుకు వచ్చినపుడు "ఫ్రీవర్స్ ఫ్రంట్ సంస్థ" ఏర్పడడానికి ముఖ్య కారకుడయ్యాడు. "ఫ్రీవర్స్ ఫ్రంట్ సంస్థ" వచన కవితా ప్రచారం కోసం ఆదేశింపబడింది. ఈ సంస్థ ద్వారా అనేక వచన కవితలు వెలుగులోనికి వచ్చాయి. అందులో కుందుర్తి 'నగరంలో వాన' 1967లో ఈ సంస్థ ద్వారానే ప్రచురింపబడింది.

12.2.3. కుందుర్తి వచన కవితా రీతులు :

"కవిత్వం కొద్దిగా రాసినా ఎక్కువగా రాసినా తన సొంతమని చెప్పుకోదగిన శైలిని స్థాపించుకోలేని వాడు సాహిత్య చరిత్రలో నిలదొక్కుకోలేడు." అని కుందుర్తి 'అమృతం కురిసిన రాత్రి' కి పీఠిక వ్రాస్తూ చెప్పాడు. అతను చెప్పిన ప్రత్యేకత అతని కవితారీతుల్లో మనం స్పష్టంగా గమనించవచ్చు. వచన కవిత్వంలో తన దైన ముద్రను స్థాపించుకున్నవాడు కుందుర్తి. కుందుర్తి తన జీవితాన్నంతా వచన కవిత్వం కోసం, వచన కవిత్వాన్ని సామాన్య మానవుని కోసం అంకితం చేశాడు. కుందుర్తి వచన కవిత్వంలో సంప్రదాయ ముద్ర అభ్యుదయ ప్రభావం అనుభూతి వాద ప్రస్తరణ, మానవతా వాదవిస్తరణ ధ్వని వ్యంగ్య వైభవాలు సూక్తివిధిత్వం అనే అంశాలు పరిశీలింపదగినవి.

3.1. సంప్రదాయ ముద్ర : కుందుర్తి సంప్రదాయ ముద్ర విషయాన్ని ప్రస్తావిస్తూ అద్దేపల్లి రామ్మోహన్ రావు ఇలా అన్నాడు. "కాలాన్ని బట్టి మొదటి వరసలో నిలబడ్డ అభ్యుదయ కవులు చాలా మందికి ఈ సంప్రదాయక భావ ప్రభావం చాలా అధికం గానే కన్పిస్తుంది. వాళ్ళు సంప్రదాయంలో పుట్టి, సంప్రదాయంలో పెరిగి, నరనరాన సంప్రదాయాన్ని జీర్ణింప జేసుకొని దాంట్లో మంచి ఆధునిక భావాల్ని మధించి వెలికి తీయడానికి కృషి చేసిన వాళ్ళు ఆ మొదటి వరుస అభ్యుదయ కవులలోను, కుందుర్తిలోను ఈ సంప్రదాయకత చాలా ఎక్కువగా కనబడుతుంది." అద్దేపల్లి రామ్మోహన్‌రావుగారి ఈ వివరణ అక్షర సత్యం.

అభ్యుదయ కవులు భావ కవిత్వంపై తిరుగుబాటుతో అభ్యుదయ కవిత్వాన్ని సృష్టించుకున్నారు. అయినా అభ్యుదయ కవుల రచనల్లో అక్కడక్కడ ప్రాచీన పౌరాణిక సంప్రదాయ ప్రభావం, ప్రాచీన కవుల కవితారీతుల ప్రభావం కనబడుతుంది. కుందుర్తి మాటికి నూరుపాళ్ళు ప్రాచీన సాహిత్యాన్ని అంగీకరించక పోయినా ఆయన కవిత్వంలో కూడా ప్రాచీన సంప్రదాయ ప్రభావం కొంత కన్పిస్తుంది.

అద్దేపల్లి రామ్మోహన్‌రావు, కుందుర్తి కవితలో సంప్రదాయక ముద్ర ఉండటానికి రెండు కారణాలు చెప్పాడు. అందు ఒకటి

సాహిత్యపరమైన ఒక బలాన్ని తన భావాలకి శిల్ప రూపంలో ఆపాదించడం కోసం అని, రెండవది, తాను తలపెట్టిన సామాన్యుల వస్తువుకి, సామాన్యుల భాషకి అభ్యుదయోద్యమానికి గుర్తింపుకోసం అని రామ్మోహన్‌రావు అభిప్రాయం. ఈ రెండు కారణాలు అంగీకరిస్తూనే కవిత్వం ఎఫెక్టివ్‌గా ఉండడం కోసం అని చంద్రశేఖర్ తన పరిశోధనా వ్యాసంలో పేర్కొన్నాడు.

వచన కవిత్వంలో అభ్యుదయ భావాల్ని మార్క్సియ దృక్పథంతో చెప్పిన కుందుర్తి రచనల్లో సంప్రదాయ ముద్రని మూడు రకాలుగా విరంగడించుకోవచ్చు.

1. పౌరాణిక సంప్రదాయ కత
2. ఛందో సంప్రదాయ కత
3. భావ కవితా సంప్రదాయకత

3.1.1. పౌరాణిక సంప్రదాయకత : సంప్రదాయాన్ని గూర్చి కుందుర్తి
"సంప్రదాయాన్ని మన్నించడమంటే
సమస్తం అనుకరించడం కాదు
అవసరం లేని అనేక బంధాలను
కావాలని కనికరించడం కాదు
క్రొత్తను కొందరు ద్వేషించడం కద్దు
అయినా పాత మా పునాది
నన్నయ నుండి నా దాకా
తెలుగు కవిత అంతా నాది" అని అన్నాడు.

కుందుర్తిలో పౌరాణిక సంప్రదాయ ముద్ర హిందూ సంప్రదాయానుసారం వచ్చి చేరిందిగా కనిపిస్తుంది. ఉదా : కు

"అమాయక హృదయాలలో
రగిలిన విప్లవ జ్యోతులు
మన్య సముద్రంలో
చల రేగిన అవమాన
బడవాగ్ని జ్వాలకు
రాజుకున్నాయి. ప్రభుత్వ భవనాలు."

ఇందులో చక్కని పౌరాణిక సంప్రదాయం కనిపిస్తుంది. మన్యాన్ని కుందుర్తి ఒక సముద్రంగా భావించాడు. మన్య ప్రజల్లో అణిగి వున్న విప్లవాన్ని బడవాగ్నితో పోల్చాడు. పురాణాల్లో సముద్రంలో దాగి ఉండే అగ్నిని బడ బాగ్నిగా చెప్పారు. ఇది గుర్రం ఆకారంలో సముద్ర గర్భంలో దాగి ఉంటుందని చెపుతారు. బడబాగ్ని బయటికి వస్తే ఎంత తీవ్రంగా ఉంటుందో మన్యం ప్రజల్లో విప్లవం రేగితే అంత తీవ్రంగా ఉంటుంది అంటాడు ఈ కవి.

అట్లే మరొక్క ఉదాహరణ ప.సం గమనించ వచ్చు.
"తమ బలం తాము తెలుసుకుంటారు ప్రజల హనుమలు అశోక లోకపు ధర్మ వెలుగు కంఠాలు ప్రజల హనుమలు" హనుమంతుడు తన శక్తిని తాను తెలుసుకోలేనివాడు. ఎవ్వరైనా శక్తిని అతనికి తెలియజేస్తే అతన్ని ఇంకెవ్వరూ నిరోధించలేరు. అతడు చిరంజీవి. అతడు ఈ లోకంలో సాధించలేనిది లేదు. అట్లే ప్రజలు తమ బలం తాము తెలుసుకొని ముందుకు దూకితే ఆ ప్రజా విప్లవం ముందు ఏదీ ఆగదని కవి భావం. ఇలాంటిదే మరొకటి.

"పోరాటం రావటం తెలిసినా
ఆలోచనల అభిమన్యుల సహస్రం నందు
అధికారం నిర్మించిన
పద్మ వ్యూహాలు పని చేయటం లేదు."

భారత యుద్దంలో పద్మవ్యూహం లోకి వెళ్ళడం మాత్రమే తెలిసి తిరిగి రావడం తెలియని అభిమన్యుడు వీరమరణం పొందాడు. అయితే తెలంగాణా పోరాటంలో పాల్గొంటున్న వీరులకు అడవులలోనికి వెళ్ళడమేకాదు తిరిగి రావడం కూడా తెలుసని వారు పద్మ వ్యూహం లాంటి ప్రభుత్వాన్ని ఛేదిస్తారని కుందుర్తి అంటున్నారు.

భారతంలో అప్రధానులలో ప్రధానమైన పాత్ర వికర్ణుడు. ఈ వికర్ణుని ప్రశక్తిని తెచ్చాడు కుందుర్తి ఆంజనేయులు.

"చీకట్లో మా కళ్లు చూడటం లేదా అన్నాడు.

అందులో ఒక వికర్ణుడు" అని కుందుర్తి ప్రయోగం. భారతంలో ద్రౌపది పరాభవ సమయంలో ద్రౌపది ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పవలసిందిగా కురు సభను కోరినవాడు వికర్ణుడు. ఇతడు కౌరవులలో ఒకడు. అట్లే బలహీనులపై అత్యాచారాలు చేస్తున్న పోలీసుల్లో కూడా వికర్ణుని లాంటి వాళ్ళు ఒకరో, ఇద్దరో ఉంటారని కుందుర్తి చెప్పాడు.

మహా కవి కాళిదాసు "వాగార్థా వివ సంపృక్తౌ" అన్న ప్రసిద్ధ శ్లోక భావాన్ని కుందుర్తి ఇలా చెప్పాడు.

"అర్థాన్నో శబ్దాన్నో నేను
అవగతం కావడం లేదు
అర్థనారీశ్వరుడిలా ఈ మేను
చెరి సగం పంచుతాను" అని తన కవితా తత్వాన్ని కూడా పౌరాణిక అంశంతోనే ముడిపెట్టి చెప్పాడు.

కుందుర్తి వచన కవితలో విశ్వామిత్రుడు, పురూరవుడు, నారదుడు, శ్రీవాణి, అభిమన్యుడు, హనుమంతుడు, భూదేవి మొ॥న వ్యక్తుల ప్రశక్తి మనం చూడవచ్చు. అంతేగాక కల్ప తరువు, బ్రహ్మాస్త్రం, ప్రళయం, పద్మవ్యూహం, ఆగ్నేయాస్త్రం, పిండాలు, శాపం ఇలాంటి విషయాల ప్రశక్తిని మనం చూడవచ్చు.

కుందుర్తి పురాణ ఘట్టాల్ని, పురాణ వ్యక్తుల్ని స్మరించడమే గాక శ్రీ కృష్ణుని ధర్మదీక్ష, హరిశ్చంద్రుని సత్య సంధత మొదలైన పురాణ ప్రసిద్ధ అంశాలను కూడా తన వచన కవితలో ప్రతిబింబింప చేశాడు.

3.1.2. ఛందో సంప్రదాయత : కుందుర్తి రచనలలో ప్రాచీన ఛందో సంప్రదాయత కొన్ని కవితలలో కనిపిస్తుంది. ముఖ్యంగా కుందుర్తి తొలి రచనలు కొంత ఛందో సంప్రదాయాన్ని కలిగి ఉన్నాయి. అందులో రసధ్వని, అమావాస్య, నా ప్రేయసీ, సౌస్తికం వంటి రచనలు గుర్తింప దగి వున్నాయి. ఇవేకాక వీధి మానిసీ, తెలుగు బౌద్ధం వంటి రచనలు వచన కవితలే అయిన కొంత ఛందో సంప్రదాయం కనబడుతుంది.

ఉదాహరణకు : వీధి మానిసిలో

"నిను గుర్తించితిన్
హృదయ నేరజమ్మప్పటి కప్పుడే
తనంతన ముఖులించుకొన్నప్పుడు
దాగని సత్యము వోలె గాయమెత్తిన బ్రతుకెల్ల" అన్నది గుర్తింప దగి వుంది. ఇందులో చంపకమాల వృత్తాన్ని కవి భావ ప్రధానంగా విడదీసి వచన కవితా పంక్తిలా రాశాడు. అట్లే తెలుగు బౌద్ధమనే ఖండికలో కూడా మత్తేభ విక్రీడితాన్ని విడదీసి వచన కవితగా వ్రాసి ఉండడం గమనించవచ్చు.

"మరచెన్ భారత జాతి ద్వేషం
అహింసా ధర్మ సందిగ్ధిలో తెరచెన్ క్రొత్త కవాటముల్
వెలుగు లొత్తెన్ దేశ దేశాలలో
దూరముల్ రేపిన రాజనీతుల పునాదుల్ కూలిపోయ్యెన్"

ఇంతేగాక కుందుర్తి ఛందో సంప్రదాయతలో మరొక నవీన పద్ధతిని మనం చూడవచ్చు. ఉత్పలమాల వృత్తములో ప్రారంభించిన కవిత క్రమ క్రమంగా వచన కవితలోకి మారడం సమస్యలు అనే ఖండికలో మనం చూడవచ్చు.

"సాగిన తత్త్వ శాస్త్రపు కొసల్..............
....
....
.................................సాగితి మ్రొక్కె కళా రహస్యముల్"
అని ఉత్పలమాల రాసి వెంటనే నమస్సులు నా కవితా
శక్తి. ....
పురా రూపమెత్తిన కవికి" అని వచన కవితా పంక్తులు రాశాడు.
కుందుర్తి చంధో సంప్రదాయంలో
మాత్రా చంధస్సును కూడా మనం గమనించవచ్చు.
ఉదాహరణ : మన్యం అనే కవితలో
"విదిలించిన వీరుని ఖడ్గం
పగబట్టిన పాము బుస
చూపించిన విప్లవ మార్గం" అని త్రిశ్ర్యస గతిలో నడిపాడు అలాగే చతురస్ర గతిలో కూడా కవిత చెప్పిన వాడు కుందుర్తి జయిస్తుంది అనే ఖండికలో...
"గడిచిన చరిత్ర
యుగ సంధుల్లో
....
....
మానవ జాతికి
విముక్తి నేడే" అని ఉండడం గమనించవచ్చు.

తొలుత సంప్రదాయ చంధో కవితల్ని ఆపైన మాత్రా చంధస్సులతో కూడుకున్న కవితల్ని ఆటు తరువాత వచన కవితల్ని కుందుర్తి చేపట్టి తన కవిత్వంలో - చంధో వైవిధ్యాన్ని ప్రదర్శించాడు.

3.1.3. భావ కవితా సంప్రదాయత : కుందుర్తిలో అక్కడక్కడ భావ కవితా సంప్రదాయం కూడా కనిపిస్తుంది. భావ కవులలో కనిపించే బలమైన వాదం కుందుర్తిలో కొన్ని సందర్భాలలో దర్శనం ఇస్తుంది. సమాజంలోని మనుష్యుల క్రూరత్వానికి భయపడిన కుందుర్తికి అరణ్యమే శరణ్యంగా కనిపించింది. అందుకే అచ్చం భావ కవిలాగా ఇలా అంటాడు.

"రా తమ్ముడు పోదాం
అనంత సౌందర్యంలోకి
పచ్చని గడ్డి మైదానాల మీద
ప్రభాతం మెరుస్తున్న చోటికి

ఎడదలో కరుణ జడివానల కురుస్తున్న చోటికి"

ఇందులో భావ కవిత స్పష్టం - భావ కవుల పలాయనా వాదమే గాకుండా ప్రకృతి ప్రియత్వాన్ని కూడా కుందుర్తిలో మనం చూడవచ్చు.

ఉదాహరణకు :

"హేమంత కాంత చీమంత చీమలో
వ్రేలాడుతున్న ముత్యాల వరుసలా
ప్రతి చెట్టు మీద ప్రతి గుట్ట మీద
పరచుకున్నది దళసరి మంచు" అని సంక్రాంతి సూర్యుడిలో వర్ణించాడు. 'నగరంలో వాన' అనే కవితా సంపుటిలో కూడా భావ కవితా ఛాయలు కన్పిస్తున్నాయి. భావ కవితా శాఖల్లో బాగా ప్రచారంలోకి వచ్చిన స్మృతి కవితా ధోరణులు కూడా కుందుర్తి వచన కవిత్వంలో మనం చూడవచ్చు.

అయితే భావ కవితా సంప్రదాయమైన ప్రేమ తత్వాన్ని కుందుర్తి వ్యంగ్యంగా విమర్శించి ఉండడం ఈ క్రింది పంక్తుల్లో కనిపిస్తుంది.

"ఊర్వశి పాపం ఎక్కడో ఉరివేసుకొని ఉంటుంది.
హృదయేశ్వరీ కనిపించడం లేదు
గిరి కుమారుడు కొండ గుహలలో దాగుకున్నాడు
అభ్యుదయ కవులు అరెస్టు చేస్తారని"

ఈ విధంగా కుందుర్తి కవితల్లో పౌరాణిక సంప్రదాయత, ఛందో సంప్రదాయత, భావ కవితా సంప్రదాయతలను మనం గమనించవచ్చు.

1 .2.4. అభ్యుదయ వాద ప్రభావం :

భారత దేశానికి స్వాతంత్ర్యం రాక పూర్వమే 1940లోనే అభ్యుదయ కవిత్వోద్యమం ప్రారంభమైంది. శ్రీశ్రీ, శిష్ట్లా, నారాయణబాబు, పఠాభి వంటి కవులు భావ కవిత్వంపై తిరుగుబాటు చేస్తూ ప్రయోగ వాద దృక్పథంతో రచనలు చేశారు. ఈ అభ్యుదయ కవిత్వోద్యమానికి శ్రీశ్రీ నాయకుడు. పాశ్చాత్య కవితా ధోరణులైన సింబాలిజం, సర్రియలిజం, డాడాయిజం, క్యూబిజం, ఇంప్రెషనిజం వంటివి ఈ అభ్యుదయ కవుల రచనలపై అధికంగా ప్రభావాన్ని చూపాయి. వీటితో పాటు మార్క్సిజం, మానవతా వాదం అభ్యుదయ కవితా సౌధానికి పునాదులైనాయి. ఈ అభ్యుదయ కవితా సౌధంలో దాశరధి, గంగినేని, ఆరుద్ర, తిలక్ మొదలైన కవులతో పాటు కుందుర్తి కూడా ప్రవేశం చేశాడు. అభ్యుదయ కవుల నుంచి 1965లో ఆరుగురు కవులు విడిపోయి తమను తాము దిగంబర కవులుగా ప్రకటించుకున్నారు. ఆటు తరువాత 1970లో అభ్యుదయ కవితోద్యమాన్ని చీల్చు కుంటూ విప్లవ కవిత్వం ఆవిర్భవించింది. కాబట్టి దిగంబర విప్లవ కవిత్వాలు అభ్యుదయ కవిత్వోద్యమం నుంచి ఆవిర్భవించినాయి అని చెప్పవచ్చు. అలా ఆవిర్భవించిన ఈ రెండు శాఖల కన్నా అభ్యుదయ కవితోద్యమమే తన ప్రాభవాన్ని నిలుపుకొని బహుళ వ్యాప్తి చెందింది. దిగంబర విప్లవ కవితోద్యమాలు మంచి ఊపునందుకుంటున్న కాలంలోనే కుందుర్తి వచన కవిత సాగించాడు. కొన్ని సందర్భాల్లో విప్లవ కవిత్వం వైపు మొగ్గు చూపించినట్లు కనిపించిన కుందుర్తి ఒక్క అభ్యుదయ కవిత్వోద్యమ ప్రభావానికే లొంగి రచనలు చేసినట్లుగా తెలుస్తుంది.

సామాజిక స్పృహ సమ సమాజ నిర్మాణ దృష్టి ఉన్న అభ్యుదయ కవిత్వంలో ముఖ్యంగా ఈ క్రింది అంశాలు ప్రధానంగా ఉంటాయని నారాయణ రెడ్డి చెప్పాడు. అవి

1. వర్గ సంఘర్షణ
2. విప్లవ ప్రబోధం
3. వీర గాథా కథనం

4. యుద్ధ విముఖత - శాంతి ప్రియత
5. గత నిరాసం
6. సమ సమాజ నిర్మాణం
7. విశ్వ మానవతా వాదం

నారాయణరెడ్డి గారు చెప్పిన పై అంశాలే గాక

8. స్త్రీ పోరాట చిత్రణ
9. పోలీసు చర్యల కథనం
10. పల్లీయుల బాధా చిత్రణ
11. మధ్య తరగతి జీవిత ప్రస్తావన
12. ఆశావాదం.

అనే విషయాలు కూడా కొంత ప్రాధాన్యతను కలిగి ఉన్నాయని చంద్ర శేఖర్ తన పరిశోధనా వ్యాసంలో తెలిపాడు. పై అంశాలు పరిశీలింపదగి వున్నాయి.

4.1. వర్గ సంఘర్షణ : అభ్యుదయ కవితా లక్షణాలలో ఒక అంశంగా గుర్తింప బడిన వర్గ సంఘర్షణ చిత్రీకరణ కుందుర్తి రచనల్లో కనిపిస్తుంది. సమాజంలో సంపన్నులు, సామాన్యులు అనే రెండు వర్గాలు స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి. ఈ రెండు వర్గాల మధ్య నిత్యం చోటు చేసుకుంటున్న సంఘర్షణను కుందుర్తి చక్కగా చిత్రీకరిస్తూ తాను సామాన్య ప్రజలవైపు నిలిచాడు. వర్గ సంఘర్షణల్ని చక్కని ప్రతీకల ద్వారా వివరించాడు.

ఉదా :

"వ్రేళ్ళు బయటపడ్డ వృద్ధ శాల్యమలీవటాలు
వర్ధమాన ప్రజోద్యమ మారుతాలకు తట్టుకొని మనలేవు
అసంఖ్యాకమైన గడ్డి మొక్కలు
తలలు వంచింది సుడి గాలికి తడిసికాదు
ఎఱుక పొందిన ప్రజల హృదయాల వేగు చుక్కలు"

ఇక్కడ వృద్ధ శాల్మలీ వటాల్ని బూర్జువా వ్యవస్థకు, గడ్డి మొక్కల్ని సామాన్య ప్రజలకు కుందుర్తి ప్రతీకలుగా గ్రహించాడు.

తెలంగాణాలో నిజాం ప్రభువుల నిరంకుశత్వాన్ని, రజాకర్ల రాక్షసత్వాన్నీ ఎదుర్కొన్న సామాన్య ప్రజల ధైర్య సాహసాల్ని కుందుర్తి ఎంతో చక్కగా వర్ణించాడు.

ఉదాహరణకు :

"చీకటి మీద యుద్ధానికి వెలుగు రవ్వలు కలుసుకున్నాయి.
అందరి ఆశయం ఒక్కటే గదా!
రజాకార్ల ఆశలు ఎండిన ఆకుల్లా రాలినాయి
ప్రజల ఆశలు పండబోతున్న పండు" పాలకులను నిరశిస్తూ ప్రజల ఐకమత్యాన్ని కోరుకుంటూ కుందుర్తి ఇలా అంటున్నాడు.
"అంధకార గజం అంబారీ మీద మదమెత్తిన దౌర్జన్య ధ్వజం కూలిపోయింది.
పారి పోయిన మావటీడు
వదలేసిన అంకుశం ప్రజలకు దొరికింది
ఇక మీద చెప్పినట్టు వింటుందా గజం
ప్రజలంతా కలిస్తే భుజం భుజం"

ఈ విధంగా కుందుర్తిలో వర్గ సంఘర్షణ చిత్రణను మనం గమనింప వచ్చు.

4.2 విప్లవ ప్రబోధం : కుందుర్తికి విప్లవ రచయితలతో సంబంధం లేదు. అతని పయనం అభ్యుదయం వైపే. అయినా తెలంగాణా పోరాటాన్ని వీర మాస్కో పోరాటాల్ని కుందుర్తి కావ్య వస్తువులుగా గ్రహించాడు. తిరగబడ్డ తెలంగాణా ప్రజల ఉద్యమాన్ని చక్కని ఉపమానాలతో చిత్రీకరించాడు.

ఉదాహరణకు :

"నేల మీదికి విసిరేసిన రబ్బరి బంతి
కసి కొద్దీ నీ మీదికి లేస్తుంది
గండు పిల్లి చావబోయే ముందు నీ రెండు కళ్ళు పీకేస్తుంది." అని తెలంగాణా ప్రజల తిరుగుబాటు తత్వాన్ని వివరించాడు.

[illegible]ల్లే సామాన్య ప్రజల్ని చిట్టెలుకలుగా సంబోధిస్తూ ధాన్యాగారాల్ని బూర్జువాలుగా భావిస్తూ ఈ క్రింది విధంగా విప్లవ ప్రబోధం చేశాడు.

[illegible]ండె కత్తె పదును చేసి
దండెత్తు ధాన్యం మీదికి
చీకటి కలుగులో నుంచి
చిట్టెలుక కదులు వెలుగులోకి" కుందుర్తి దృష్టిలో విప్లవం అంటే హింసా మార్గం కాదు. సర్వనాశనాన్ని కోరుకొన్నది అంతకంటే కాదు. విప్లవానికి ఒక ప్రయోజనం ఒక పద్ధతి ఒక క్రమం ఉండాలని బోధించిన వాడు కుందుర్తి అందుకే

"ఒక మనిషిని మరో మనిషి నరకమనీ కొరకమనీ
మన కులాలు చెప్పలేదు. మన శాస్త్రం చెప్పలేదు" అని చెప్తుతూ
"శ్రామికులను దోచుకొనే సంఘ స్థితి పోవాలని
సమాజంలో రెవల్యూషన్ రావాలని పోరాడండి."
అన్నది కుందుర్తి హితబోధం. ఇది సరియైన అభ్యుదయ కవితా దృక్పథం.

4.3. వీరగాథా కథనం : ప్రజాస్వామ్యం కోసం సర్వ మానవ సమానత్వం కోసం యుద్ధాలల్లో, తిరుగుబాటు పోరాటాల్లో ఎందరో ప్రాణాలు కోల్పోయారు. అటువంటి వారి గాథల్ని కథనం చేయడం కూడా అభ్యుదయ కవిత్వంలో అంశం. ఈ అంశాన్ని కుందుర్తి కవితలో కూడా మనం చూడవచ్చు. ముఖ్యంగా తెలంగాణా పోరాటంలో పాలు పంచుకొన్న వీరుల సాహసోపేతమైన చర్యల్ని కుందుర్తి వర్ణించాడు.

"మొదటిసారి కొమరయ్య ఫోటో
బహుశ, పొరపాటున
పత్రికలు ప్రకటించాయి..................
....
....
ఎన్ని ప్రాణాలు కత్తితో తరిగారో
మన కోటిలో ఎంతమంది తరిగారో" అట్లే తెలంగాణా పోరాటంలో పాలు పంచుకొన్న స్త్రీలను ప్రభుత్వం హింస పెట్టే స్థితిని కుందుర్తి కరుణరసోపేతంగా చిత్రించాడు.

"అయ్యా అధికారం గర్భ స్రావం కాదు
స్త్రీలు అబలలు లేవలేని వారు
....
....

వాళ్ళు బియ్యంతో గడ్డం తినే బీదోళ్ళ భార్యలు"

అని ఆ స్త్రీల దయనీయ స్థితిని కథనం చేశాడు కుందుర్తి. తెలంగాణా పోరాటంలో పాల్గొన్న వీరులను కుందుర్తి పేరు పేరున పేర్కొన్నాడు. వీరుల సంఖ్యను కూడా అక్కడక్కడ చెప్పాడు. అంతేగాక సామూహిక మరణాల్ని ఎత్తి చూపాడు. కుందుర్తి కవితలో వీరగాథా కథనం ఎక్కడోగాని కనిపించదు.

4.4 యుద్ధ విముఖత శాంతి ప్రియత : ఆవేశం కట్టలు తెంచుకొన్నప్పుడు వీరగాథా విషయాలు ప్రస్తుతించినా కుందుర్తి ఎక్కువ ఆశించింది శాంతి ప్రియతనే. విప్లవాల్లో, యుద్ధాలలో జరిగే జన నష్టం, ధన నష్టం చూచి కుందుర్తి చలించి రచన జేసిన సందర్భాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. ఆటంబాంబు తయారు చేసిన వారు తమ శత్రువుపై ఆయుధాన్ని తయారు చేసినాం అని సంబర పడుతున్నారే కాని అవి తమకు కూడా ప్రాణాపాయకరమైన ఆయుధాలని తెలుసుకోలేకపోతున్నారని కుందుర్తి బాధ పడుతూ ఇలా అన్నాడు.

"స్వార్థం చెలియ కట్టను మన్నించదు
శాస్త్రజ్ఞులు చేయి దాటితే
మహా నగరాల మీద విరుచుకు పడుతుంది ఆటం" అని అంటూ వినాశకరమైన మారణాయుధాల భయంకరత్వాన్ని వర్ణించాడు కుందుర్తి. అదే ఆటం ఇలా అంటుందని కూడా చెప్పాడు.

"నాకు లేదు
నాగసాకిని చంపే ఉద్దేశ్యం
అది మృత్యువు నిర్దేశ్యం
....
....
ఎంతో పోరాడి చెప్పాడు" అని అణువుకు ఇష్టం లేని పని మనుష్యులు స్వార్థం కోసం చేస్తుంటారని కుందుర్తి వివరించాడు.

యుద్ధ విముఖతనే కాకుండా కుల, మత ఘర్షణల్ని నిరశించాడు కుందుర్తి.

"మతాలని, వ్రతాలని గత కాలపు ఘనతలని
ఆవేశపుటవుధలలో తిరిగే అమాయకులారా
....
....
మధ్య యుగాలకు మరల కండి
మనుష్యుల మని మరువ కండి" అని సమాజానికి ఒక హెచ్చరికను చేశాడు.

యుద్ధ విముఖతని ఎంతగానో చెప్పిన కుందుర్తి ఒక చోట ఇలా చెప్పి ఉండడం గమనింప దగి ఉంది.

"యుద్ధం ఎంత వద్దు అనుకున్నా
ఎదుటివాడు దెబ్బ తీసినపుడు ఎదుర్కోక తప్పదు
ఎవరిది తప్పో, ఎవరిది ఒప్పో ఈ పాడు లోకం చెప్పదు"

తనలో జీర్ణించుక పోయిన శాంతి ప్రయత్నాన్ని యుద్ధ విముఖతను కుందుర్తి ఇలా వ్యక్తం చేశాడు.

"మనిషిమీద మనిషిని జాతి మీద జాతిని
ఉసి గొల్పిన రాక్షస యుగ చర్యకు
శాంతి శాంతి"

4.5 గత విరసం : గత కాలము మేలు, వచ్చు కాలము కంటెన్" అని అన్నాడు భారతంలో ఆదికవి నన్నయ్య. ఈ సూక్తిని వ్యతిరేకించినవాడు కుందుర్తి. పెత్తం దార్ల సాంఘిక వ్యవస్థను దాచుకొన్న గతమంటే కుందుర్తికి ఇష్టం లేదు. బూర్జువా వ్యవస్థ అంటే ఆయనకు అసహ్యం. గతించిన కాలమంతా కుందుర్తికి చీకటి మయంగా కనిపించింది. అందుకే

"శతాబ్దాల వెనుకటి
చీకటి
చరిత్రలో
రారాజులు
చేసిందే
ఈ రోజున జరుగుతుంది
అదే అదే
ఆనాటికి ఈనాటికి
కొద్ది మంది లోకాన్నంతా
కొల్లగొట్టుకొని
తినే విధానం" అని తీవ్ర ఆవేదనల్ని వ్యక్తం చేశాడు.

తమ స్వార్థం కోసం తాము సుఖించడం కోసం, తాము వినోదించడం కోసం కొందరు ప్రజాభ్యుదయాన్ని పక్కన బెట్టి రాచరికాన్ని సమాజంలో విలిపారని కుందుర్తి భావించి అటువంటి స్థితిని నిరశిస్తూ.

"గతం పురాగతం కాదు
మతం మనకు సమ్మతం కాదు
....
....
గతం నీకు చూపించె దారి
బ్రతుకు మీద గుర్రం సవారి" అని తన వ్యతిరేకతను తెలిపాడు. అంతేగాక సంప్రదాయ వస్తువు మీద సంప్రదాయ చంధస్సు మీద తన వ్యతిరేకతను ప్రకటించాడు కుందుర్తి.

ఉదాహరణకు :

"యతి ప్రాసల ఇరకాటంలో పొల్లు మాటలు వాడినట్లు
భార్యా మణి మెప్పుకోసం
పక్కింటి వాణ్ని తిట్టినపుడు
....
....
ముగింపు మాట గుర్తు లేదా అంటాడు" కుందుర్తి వచన కవిత్వంలో ప్రబంధ కవితా ధోరణుల్ని భావ కవితా సంప్రదాయాల్ని నిరశించిన తీరు కూడా కనిపిస్తుంది. పాత భావాల బూజు దులుపుకొని కొత్తవి ఆలోచించడం కుందుర్తి కవితా తత్త్వంగా చెప్పవచ్చు.

4.6. సమ సమాజ నిర్మాణం : కుందుర్తి రచనలో ఏది చేసినా అది సమసమాజ నిర్మాణం కోసమే అన్నది అక్షర సత్యం. విప్లవాన్ని ఆహ్వానించినా, వీరుల గాథల్ని చెప్పినా, యుద్ధాన్ని నిరసించినా, శాంతిని కోరుకున్నా, గత కాలాన్ని నిరశించినా అంతా సమ సమాజ నిర్మాణం కోసమే. స్వాతంత్ర్యం వచ్చి ఎన్ని ఏళ్ళు గడిచినా సమ సమాజం సిద్ధించలేదని ఇలా బాధ పడతాడు.

"నిజానికి స్వాతంత్ర్యం బోలెడు అంత ఉంది మనకు
సగం రోజులు తినకుండా నెల పొడుగునా
చాకిరే చేసే స్వాతంత్ర్యం ఉంది
....

పుచ్చిపోయే స్వాతంత్ర్యం ఉంది మనకు" అని వ్యంగ్యంగా వివరించాడు.

కుందుర్తి తన రచనల్లో ముఖ్యంగా ఆర్థిక అసమానత్వమే ఈ దేశానికి పట్టిన పీడ అని భావించాడు. దీనికి కారణం పాలకులే అని గొంతెత్తి చాటాడు. తెలంగాణా పోరాటంలో విజయం సాధించిన వారిని చూచి ఎంతో ఆనందించాడు. ఆ ఆనందంతోనే

"పేదలు భూములు పంచుకున్నారు
సంఘంలో ప్రతిష్ట పెంచుకున్నారు.
ఈ నేల ఎవరిది, కోటి ప్రజల సొత్తు కాదా
కొందరు వద్దంటే ఒప్పుకోని చరిత్ర
ముందుకు పదా" అని అన్నాడు. తరతమ వర్గ భేదాలు లేని సమాజం మన ముందుకు రావాలని ఆశిస్తూ తన వచన కవితల్లో సమతా వాదాన్ని వ్యక్తం చేశాడు కుందుర్తి. సమతా వాదాన్ని కాంక్షించే అభ్యుదయ కవి అయిన కుందుర్తి సమ సమాజం ఎలా సిద్ధిస్తుందో కూడా వివరిస్తూ ఈ లోకంలో సమ సమాజ నిర్మాణం కోసం ప్రపంచం పడే ఆరాటాన్ని తన వచన కవితలో తెలియ జేశాడు కుందుర్తి.

4.7. విశ్వ మానవతా వాదం : ఆధునిక ఆంధ్ర కవిత్వంలో ఈ మానవతా వాదం అన్నది అభ్యుదయ కవితావిర్భవంతో ప్రారంభమైంది. శ్రీశ్రీ మొదలు నేటి యువ కవుల వరకు అందరి మీద ఈ మానవతా వాదం ముద్ర వేసింది.

కవి, పండితుడు అయిన శ్రీ నాగళ్ళ గురు ప్రసాదు రావుగారు మానవతా వాదాన్ని ఇలా వివరించారు

"ఒక కవి సామాజిక పరిణామము అంగీకరించి ఆయా సన్ని వేశములలో ప్రజలు పొందు అనుభూతులను లెస్సగా గుర్తించి ఆ అనుభూతులను తనవిగా చేసుకొని ప్రజా ప్రతినిధియై రంగమునకు వచ్చి రచనలు గావించుట మానవతా దృక్పథం."

నేడు మానవతావాదం ప్రధానంగా రెండు భిన్న సిద్ధాంతాలను ఆధారం చేసుకొని కనబడుతుంది. అయితే ఆ రెండు సిద్ధాంతాలు కోరుకొనేది మానవతా వాదాన్నే. మానవ శ్రేయస్సునే. మొదటి సిద్ధాంతం గాంధేయ వాదానికి సంబంధించినది. దీనికి అధినేత గాంధీ మహాత్ముడు. రెండవ సిద్ధాంతం కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతం. దీనికి అధినేత మార్క్స్. కుందుర్తి రచనల్లో మానవతా వాదంతో పాటు విశ్వ మానవతా వాద దృక్పథాన్ని కూడా మనం గమనించవచ్చు. అందుకే ఆయన ఇలా అంటాడు.

"దేశ దేశాల ఎల్లల చెరికి

జాతుల కృత్రిమ సరిహద్దు రేఖలు దాటి

సర్వమానవ సోదరభావ చైతన్యాన్ని"

కాంక్షిస్తున్నాను అంటాడు కుందుర్తి. కుందుర్తి తెలంగాణా శ్రేయస్సునే కాకుండా ఆంధ్ర దేశాన్ని, భారత దేశాన్ని సంబోధించి ఎంతో మానవతా వాదాన్ని ప్రదర్శించాడు. అంతేగాక జర్మనీ ప్రాంత ప్రజల్ని వారి సుఖ శాంతుల్ని కోరుకుంటూ రచనలు చేసి తన విశ్వ మానవతా వాదాన్ని ప్రస్ఫుటం చేశాడు.

12.2. 5. ముగింపు :

అభ్యుదయ కవులు చాలా వరకు తమ వచన కవితల్లో మధ్య తరగతి వారి జీవితాల్ని, బాధల్ని, కార్మిక, కర్షక జీవిత విధానాల్ని బూర్జువా వ్యవస్థకు వ్యతిరేకంగా వారు జరిపిన పోరాట విధానాలను చిత్రించారు. అయితే వారిలో స్త్రీల ప్రస్తావన ప్రత్యేకంగా అభ్యుదయ కవులు చేయలేదు. శ్రీశ్రీ భిక్షు వర్షీయసి, తిలక్ వెళ్ళిపోండి వెళ్ళిపోండి అనే ఖండికల్లో స్త్రీల విషయం చెప్పబడింది. అయితే కుందుర్తి ఈ విషయంలో ఒక్క అడుగు ముందుకు వేసి తెలంగాణా పోరాటంలో పాల్గొన్న స్త్రీలను గూర్చి తన రచనల్లో ప్రత్యేకంగా చెప్పినాడు.

కుందుర్తి తన వచన కవిత్వంలో అభ్యుదయ దృక్పథంతో పాటు తెలంగాణా ఉద్యమంలో పోలీసులు జరిపిన అకృత్యాల్ని, అమానుష చర్యల్ని కథనం చేసి ఉన్నాడు. అట్లే ఉద్యమ కాలంలో పల్లీయులు ఎదుర్కొన్న బాధల్ని తన కవితలో ఏకరువు పెట్టాడు. పల్లీయుల జీవిత చిత్రణతో పాటు, మధ్య తరగతి జీవిత ప్రస్తావనకు కూడా కుందుర్తి తన కవితలో చోటు కల్పించాడు.

అభ్యుదయ దృక్పథం ఉన్న కుందుర్తి వచన కవిత్వంలో ఆశావాదం చోటు చేసుకొని ఉంది. ఏనాటికైనా భారత దేశంలో స్థితి గతులు మారి ధనికులు, పేదలు అనే వర్గ భేదాలు నశించి కుల, మత వ్యవస్థలు రూపుమాసి పోయి సమ సమాజం ఏర్పడుతుందని కుందుర్తి తన కవితలో ఆశించాడు. రాబోయే కాలంలో మనిషి బ్రతుకు మూడు పువ్వులు ఆరు కాయలుగా వికశించి దానవులంతా నశించి, మానవులే మిగులు తారని కుందుర్తి తన దృఢ విశ్వాసాన్ని వ్యక్తం చేశాడు.

"ఆధునిక ఆంధ్ర కవిత్వంలో అందున అభ్యుదయ దృక్పథంతో కూడుకొన్న వచన కవిత్వంలో యువకుల్ని ప్రేరేపించి తన బలీయమైన ముద్రలతో ప్రభావితం చేసిన కవులు ముగ్గురు ఉన్నారు. ఒకరు శ్రీశ్రీ మరొకరు తిలక్, ఇంకొకరు కుందుర్తి అని తన వచన కవిత్వం కుందుర్తి పాత్ర అన్న పరిశోధనా గ్రంథంలో చంద్రశేఖర్ గారు చెప్పిన మాటలు అక్షర సత్యాలు.

సమీక్ష :

కుందుర్తి వారి రచనలను గురించి, వివిధ సంప్రదాయకతలను గురించి, అభ్యుదయ వాదమును గూర్చి, వర్గ సంఘర్షణపై కుందుర్తి వారి అభిప్రాయాలను, విశ్వమానవతా వాదమును సమీక్షించెదము.

ప్రశ్నలు :

1) "వచన కవితా పితామహుడు కుందుర్తి" - నిరూపించండి

2) కుందుర్తిలో కనిపించే సంప్రదాయ ముద్రను పరామర్శించండి.

3) అభ్యుదయ కవిగా కుందుర్తి పాత్రను తెల్పండి.

4) తెలం[redacted] వీరవనితలను గూర్చి కుందుర్తి గావించిన వీర గాథా కథనాన్ని వివరించండి.

5) కుందుర్తి ఉద్యోగ జీవితం అతని సాహిత్య జీవితానికి ఏ విధంగా దోహదం చేసిందో పరిశీలించండి.

ఆధార గ్రంథాలు :

1) అడుగు జాడలు - పొరంకి దక్షిణామూర్తి

2) ఆధునికాంధ్ర కవిత్వమూ, సంప్రదాయములు
ప్రయోగములు - నారాయణరెడ్డి సి.

3) ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో విభిన్న ధోరణులు - కె. కె. రంగనాధాచార్యులు.

4) కుందుర్తి కవితా వైభవం - అద్దేపల్లి రామ్మోహనరావు

5) కుందుర్తి కవితా తత్వం - అద్దేపల్లి రామ్మోహనరావు

6) తెలుగు కవితా విప్లవాల స్వరూపం - నారాయణరావు వేల్చూరి

7) మహతి - యువ భారతి

8) తెలుగు కవితా వికాసం - కడియాల రామ్మోహనరావు

9) వచన కవిత్వం - కుందుర్తి పాత్ర - యస్. జి. డి చంద్రశేఖర్

డా॥ జి.డి. నాయుడు

చెరబండరాజు - చావలి బంగారమ్మ

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం

13.1.1 దిగంబర కవిత్వం-చెరబండరాజు
13.1.2 చెరబండరాజు రచనలు
13.1.3 చెరబండరాజు రచనాతత్త్వం
13.1.4 చెరబండరాజు రచనలు - విశిష్టత
13.1.5 నన్నెక్కనివ్వండి బోను
13.1.6 ఆకాశం వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తోంది
13.1.7 వందేమాతరం
13.1.8 జగద్గురువులొస్తున్నారు జాగ్రత్త
13.1.9 అశోక చిహ్నం
13.1.10 విప్లవ కవిగా చెరబండరాజు
13.1.11 చెరబండరాజు - తిరుగుబాటుతత్త్వం
13.1.12 చెరబండరాజు - అంతర్జాతీయతత్త్వం-విశ్వశాంతి
13.1.13 చెరబండరాజు - అణుయుద్ధ విముఖత
13.1.14 చెరబండరాజు - వ్యక్తి స్వేచ్ఛ
13.1.15 ముగింపు

లక్ష్యం:

చెరబండరాజు దిగంబర కవిగా సమాజానికి చేసిన సేవలను, విప్లవ కవిగా సంఘమును చైతన్యపరచిన విధానం, చెరబండరాజు తత్త్వాన్ని తెలుసుకుంటారు.

చెరబండరాజు

విశిష్టమైన భారతీయ సంస్కృతి, సంప్రదాయాలను కొంత అధిగమించి ఆంధ్ర సాహిత్యం పాశ్చాత్య విజ్ఞానానికి, సంస్కారానికి లోనై ఆ ప్రభావంతో వచ్చిన సాహిత్యం నవ్యసాహిత్యం. ఈ నవ్య సాహితీ ప్రముఖులు అనేక క్రొత్త ప్రయోగాలను చేశారు. వీరిలో రాయప్రోలు, నాయని, విశ్వనాథ, క్రిష్ణశాస్త్రి మొదలైన వారు ప్రముఖులు. వీరి మూలంగా ఆంధ్ర సాహిత్యంలో సమాజ శ్రేయోదాయకమైన ఆలోచన అధికమైన రచనలు వెలువడ్డాయి. అవి కొన్ని ఉద్యమాలుగా కూడా రూపాంతరం చెందినాయి. వాటిలో భావకవిత్వోద్యమము, అభ్యుదయకవిత్వోద్యమము, దిగంబర కవిత్వోద్యమము, విప్లవ కవిత్వోద్యమము. మొదలైనవి ముఖ్యమైనవి.

భావ, అభ్యుదయ కవిత్వాలు ఆధునిక కవిత్వపు శిల్పములైతే ఆ శిల్పానికి ప్రాణం పోసి, చైతన్యం తెచ్చింది దిగంబర, విప్లవ కవిత్వములు సమాజంలోని అన్ని విధాలైన దురాచారాలు, మూఢ విశ్వాసాల నుంచి ప్రజలు చైతన్యవంతులై అభ్యుదయ మార్గంలో పయనించాలని ఆశించాయి.

దిగంబర కవులలో ప్రముఖుడుగా ఉండి ఆటు పిమ్మట విప్లవ కవిగా తనవంతు సేవను చేసిన మహామనిషి చెరబండరాజు. చెరబండరాజు దిగంబర కవిగా, విప్లవ కవిగా చేసిన సేవను, దానికై ఆయన కష్టములను, కృషిని తెలియవలసిన అవసరం నేటి సమాజానికి ఎంతైనా ఉంది.

దిగంబర కవిత్వం - చెరబండరాజు

నవ్య కవిత్యోద్యమంలో భావకవిత్వము, అభ్యుదయ కవిత్వముల అనంతరం అనగా ధాదాపు 1965 లో దిగంబర కవిత్వం ఆవిర్భవించింది. భావ, అభ్యుదయ కవుల కృషి సమాజంలోని కుళ్లును తొలగించ లేక పోయిందని దానికి వ్యతిరేకంగా సంఘంలోని యువకులు ఈ ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించినారు. దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ మీద ఆధారపడి సంఘం ఉంటుందనీ, దాని వికాసం మీది దృష్టితో మనిసి జీవితం రూపొందుతుందని దిగంబర కవులు గుర్తించారు. వీళ్లు కొంత మార్క్సిస్టు దృక్పధం కలవాళ్లే. దిగంబర కవులు ఆరుగురు. వాళ్లు తమ సొంత పేర్లతో కవిత్వం వ్రాయలేదు. పేర్లను మేము వదిలి కొత్త దనాన్ని సృష్టిస్తాము అన్నారు. వారు యం.హెచ్. కేశవరావు నగ్నమునిగా, మాధవరెడ్డి చెరబండరాజుగా, మన్ మోహన్ సహాయ్ భైరవయ్యగా, కమ్మిశెట్టి వెంకటేశ్వరరావు మహాస్వప్నగా పేర్లు మార్చుకొని కవిత్వం రాశారు.

ఈ దిగంబర కవిత్వం మూడు సంపుటాలుగా వెలువడింది. 1965, 1966, 1968 లలో ఈ సంపుటాలు రిక్షావాడు, హోటలు క్లీనరు, బిచ్చగత్తెల చేత ఆవిష్కరింప చేసి నూతనత్వాన్ని నెలకొల్పినారు. దిగంబర కవులు వస్తూ వస్తూ

"మనిషిలో అట్టగున బురద గుంట్లో
పడివున్న మనిషిని లేవదియడం,
ఎముకల లోతుల్లో ధ్వనించే
స్వచ్ఛమైన గీతాల్ని ప్రతి ధ్వనించడం,
కళ్ల వెనక దాగి ఉన్న పిసలైన
కళ్ల నీళ్లను ప్రసరించడం,
నిజాన్ని నిజంగా నగ్నంగా చెప్పడం",
తమ లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నామని తెలిపినారు.

ఈ దిగంబర కవులలో చెరబండరాజు పాత తరం సంప్రదాయ సాహిత్య విలువల పైన, అసాంఘిక విధానాల పైన, అన్యాయ, అక్రమాల పైన, తిరుగుబాటు తన లక్ష్యయంగా పేర్కొన్నాడు. సంఘ దుస్థితికి, సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ వ్యవస్థల దురవస్థలకి, వెన్నెముక విరిగిన యువత నిర్వీర్యావస్థకి తాను వ్యతిరేకి నన్నాడు. కుల్లి దుర్గంధం వెదజిల్లుతున్న కుష్ఠు వ్యవస్థ మీద ధ్వజమెత్తిన కవిత చెరబండరాజు కవిత. కడుపులో అనంత కాలుష్యాన్ని దాచుకొని పైకి నిర్మలంగా కనిపించే సమాజంలోకి నగ్న భావాలతో వస్తున్నాను అన్నాడు. కులమతాలకు అతీతంగా తన రచన సాగుతుందని చెప్పాడు. మానవునిలోని కృత్రిమ భావాలను తొలగించి సహజ భావాలను వెలుగులోకి తేవటం, వ్యవస్థను కూలదోసి ఆరోగ్యకరమైన వ్యవస్థను పునర్నిర్మించడం తన లక్ష్యం అంటూ చెరబండరాజు తెలిపాడు. సమాజంలో సభ్యత, సంస్కారం, నిజాయితీల అభివృద్ధికి కృషి చేస్తానన్నాడు.

తన రచనలలో పదజాలాన్ని దూకుడుగా ప్రయోగించినాడు. మానవాతీత విలువలను కాపాడినపుడే నవ సమాజ స్థాపన సాధ్యమౌతుందని అందుకు తాను అవిరళ కృషి చేస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేసినాడు.

13.1.2 చెరబండరాజు - రచనలు :

చెరబండరాజు దిగంబర కవిగా ఎంతో కృషిచేసి సమసమాజస్థాపనకై ఎన్నో రచనలు చేసినాడు. దిగంబర కవులు వెలువరించిన మూడు సంపుటాలలో చెరబండరాజు

ఒకటవ సంపుటలో "ఖన్నెక్కనివ్వండి బోను" అనేకవితను,
రెండవ సంపుటలో "ఆకాశం వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తోంది" అనే కవితను
మూడవ సంపుటలో "వందేమాతరం" "జగద్గురువులొస్తున్నారు జాగ్రత్త" అనే కవితలను రచించాడు. అంతేకాక దిక్సూచి, ముట్టడి, గమ్యం, కాంతి యుద్ధం, గొరమ్మ కలలు, జన్మహక్కు, పల్లవి మొదలైన కవితా సంపుటాలను వెలువరించినాడు. అశోక విన్నాం, నడ్డిపోతులు

గర్జించాలి, విప్లవగ్రామం, పునర్జన్మ మున్నగు వచన గీతాల్ని కూడా చెరబండరాజు రచించినాడు. వీరి రచనల ఆధారంగా ఈ కవిని ఆధునిక కవులలో అత్యంత ప్రతిభావంతుడు గాను, వచన కవిత, పాటల రచనలలో సవ్యసాచిగాను చెరబండరాజును గుర్తించ వచ్చు. ఈ దశాబ్దంలో వికసించిన ప్రజ్ఞావంతులైన కవులలో చెరబండరాజు ఉత్తమ శ్రేణిలో లెక్కించదగిన వారు. వీరి రచనలు సహృదయులను ఎంతో ఆనందానికి గురిచేసినాయి. వారంతా వీరి రాజకీయ అభిప్రాయాలతో ఏకీభవించి వీరి రచనలను కవిత్వ శిల్పాన్ని కొనియాడినారు. వీరి వచన గీతాలు సాధారణంగా పామర జనులకు అర్ధంకానట్లుగా ఉంటాయి కానీ సభల్లో గొంతెత్తి పాడి వినిపిస్తే ఎందరో పామరులు ఆ పాటల్లో తమ బ్రతుకు స్థితిగతుల్ని అర్థం చేసుకొని, దాని పరిష్కారాన్ని తెలుసుకొంటారు. వీరి రచనలు హృదయాలను కైవసం చేసికొని కర్తవ్యబోధ చేస్తుంది. వీరి రచనలు ఏ కవితా ప్రమాణాలతో చూచినా ఉత్తమ కావ్యాలుగా ఎన్నదగినవి.

'నేను భ్రాంత విప్లవాన్ని', 'ఏ కులమబ్బీ మాదే మతమబ్బీ', 'మారలేదన్నా', అనే పాటలు, 'ఊరు మేలుకొంది', మున్నగు కథాకావ్యాలే ఎన్నో వీరి రచనల్లో చోటు చేసుకొన్నాయి. యువకవులు చాలా మంది ఈ రచనలను మార్గదర్శంగా చేసుకొని కవితలల్లుతున్నారు. కానీ వారెవ్వరికీ అందనంతటి రీతిలో చెరబండరాజు రచన కొనసాగింది. ఒక విలక్షణమైన శైలితో, ఊపిరి నింపిన తీవ్ర బాధాజనితమైన ఆర్తితో, వెలువడిన చెరబండరాజు కవిత అనితర సాధ్యం. ఇతని ఈ రచనలు అన్నింటిలోనూ అభ్యుదయ భావావేశము పరంపరలుగా కన్పిస్తుంది. అంతే కాదు ప్రతి రచనలోను దిగంబరత్వము, విలక్షణత్వము, మనకు కన్పిస్తుంది. విశ్వకుటుంబ భావనను తన రచనలలో చొప్పించినాడు చెరబండరాజు. రచించడమే కాకుండా తన గీతాలను పాడి వినిపించే వాడు కూడా ! 'ఒక వీరుడు మరణిస్తే' 'కాలే గంజినీళ్లు' మున్నగు నాటికలు, నిప్పురాళ్లు అనే నవలను కూడా రచించాడు.

13.1.3 చెరబండరాజు రచనాతత్త్వం

జానపదగాథల ప్రభావంతో వీరగాథలు, మున్నగు వాటి ఉత్సాహంతో రచనలు చేసిన వాడు చెరబండరాజు. వీరి రచనలలో అధికంగా వర్గపోరాట తత్త్వం కనిపిస్తుంది. నాస్తికత్వము ప్రతిచోటా ప్రతిబింబిస్తుంది. సమాజంలోని దురాచార నిర్మూలనా దృష్టి ఎక్కడ చూచినా గోచరిస్తుంది. మానసిక దిగంబర కవిత్వం కోసం నిత్యసచేతన ఆత్మస్ఫూర్తితో నివసించటానికి ప్రయత్నించమంటాడు. శ్వాసించే ప్రతి వ్యక్తితోను సారూప్యం పొంది ఆ వ్యక్తి అంతరంగంలో అణిగి మణిగి ఉన్న ఆరాటాన్ని అసంతోషాన్ని, విసుగును, అక్షరాల్లో వ్యక్తీకరించి నూతన విశ్వాసాన్ని, ఆశను కల్గించే తత్త్వం ప్రతి అక్షరంలోను అక్షయంగా కన్పిస్తుంది. పౌరహక్కుల సాధన, రక్షణ వీరి కవిత్వంలోని మరో విశిష్టత. గ్రామీణ జీవన తత్త్వం అధికంగా వీరి రచనలలో చోటు చేసుకొంది. అంతేగాక విశ్వశాంతి, సర్వమత సమానత్వం, మొదలైన లక్షణాలు వీరి రచనలలో మనకు కన్పిస్తుంటాయి. తిరుగు బాటుతత్త్వం కూడ అధింకంగానే ఉంది.

13.1.4 చెరబండరాజు రచనలు - విశిష్టత

దిగంబర కవితా రచన చేసిన వారిలో ద్వితీయుడు, రచనా విధానంలో అద్వితీయుడు చెరబండరాజు. వీరి రచనల్లో విశిష్టత వచన రచనా ప్రక్రియ. వచనంలోనే ప్రజాలోకపు చీకట్లను, ఆచీకటిలో ప్రజలు పడుతున్న బాధలను వర్ణించిన కవి చెరబండరాజు. చెరబండరాజు సహృదయుడుగా, దేశభక్తి కలవాడుగా, సర్వమత సమాన దృష్టికలవాడుగా, విశ్వశాంతిని కోరుకొనే ఆశాజీవిగా మనకు కన్పిస్తాడు.

13.1.5 వన్నెక్కనివ్వండి బోను :

మంచి కోసం, మనిషిలోని నిప్పులాంటి నిజమైన మనిషి కోసం, కపటంలేని చిరునవ్వులు చిందే సమాజం కోసం అహోరాత్రులు కృషి చేసిన దిగంబర కవి చెరబండరాజు. కవిత్వానికి చెందిన మొదటి సంపుటలో కొత్త కవిత్వం ఎంతో కొంత వేగంతోనే వస్తుంది. తీవ్రదాటితోనూ వస్తుంది. అలాగే నా కవిత్వం కూడా అంటూ తాను రచించిన కవితా సంకలనం వన్నెక్కనివ్వండి బోను అనేది. దీనిలో చెరబండరాజు

"ఆకలి, కామం, కలలూ కన్నీళ్లు
మనిషిలోని మర్మజ్ఞానమంతా ఒక్కటే
దేశమేదైతేనేం, మట్టంతా ఒక్కటే
అమ్మవెరైతేనేం, చనుబాల తీపంతా ఒక్కటే

బిక్క మొఖాలతో చూస్తారేం;
పిచ్చి వాణ్ణిగా కేసుపుటప్ చెయ్యండి,
నన్నెక్కనివ్వండి బోను"

అన్న చెరబండరాజు గారి భావన, కవిని పిచ్చివాడు అని భావించేటట్లు చెయ్యదు. కవితలో భావం, సహృదయుల మనస్సునకు హత్తు కుంటుంది. అంతేకాదు విచ్చల విడిగా, నగ్నంగా హృదయంలోని భావాల్ని బయటపెట్టే వాళ్లని పిచ్చివాళ్లుగా ఈ సంఘం చూస్తుందని, పోలీసులు అరెస్టు చేస్తారని ఆక్రోశించినాడు. ఆ తత్వాన్ని సమాజం పోగొట్టుకోవాలని, మనుషులంతా ఒక్కటే నన్న భావాన్ని చక్కగా నిరూపించినాడు చెరబండరాజు.

13.1.6 ఆకాశం వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తోంది

దిగంబర కవులు ప్రచురించిన రెండవ సంపుటలో చెరబండరాజు వెలువరించిన కవిత ఇది. ఈ కవిత ఎంతో చక్కని భావావేశం కల్గి ఉంది. చెరబండరాజు ఈ కవితలో తన నగ్నభావ పరంపరలను ఒక వరదలాగా సమాజం పైకి కురిపించిన వైనం సహృదయులను ఇట్టే ఆకట్టు కొంటుంది.

"పుడమితల్లి చల్లని గుండెను
పాయలు పాయలుగా చీల్చుకొని
కాల్వలై ఎవరిదో
ఏ తరం కన్నీరో
గలగలా సుళ్లు తిరిగి
మెల్ల మెల్లగా పారుతూంది"

అని ఊరును ముంచేసిన వరదను గూర్చి అభి వర్ణించినాడు. ఆ భావనలో ఒక రకమైన ఆర్ద్రత నెలకొని ఉండటం స్పష్టమై పాఠకుల హృదయాన్ని కలవర పరుస్తుంది. "వరదనీళ్లు కాదట అది ఏ తరంలోని వారి కన్నీళ్లో" అంటూ ఊహించిన కవి ఆలోచన ఎంత హృదయంగమో గదా ! ఈ వరదను అలానే వర్ణిస్తూ మరలా కవి

"అప్పుడే పుట్టిన ఆవుదూడ
లోతైన గోతిలో దిగబడింది
ఎక్కడో కత్తి మెరుపు
ఊరి ఎగువన తటాకం
గుండె తెగి ప్రవహిస్తున్నట్టుంది
ఒంటరి పాలేరు గుండె పూరింటిలో
దూలం విరిగి, గోడకూలి
బంధాను బంధాల తాటాకులు
గాలిలో ఎగురు తున్నాయ్,
..... కాపరి హృదయంలో ఏదో
కన్నీటి ఊయల కదలాడింది".

అంటూ కరుణామయమైన హృదయాన్ని కరుణ రస పరిస్ఫోరకంగా ప్రదర్శించినాడు చెరబండరాజు. ఈ కవితలో భావన చూస్తే చెరబండరాజు యొక్క ప్రజా జీవన పరిశీలనలోని సూక్ష్మదృష్టి వ్యక్తమై పాఠకుని మనస్సును ద్రవింపజేస్తుంది.

13.1.7 వందేమాతరం :

చెరబండరాజు దిగంబర కవుల మూడవ సంపుటంలో ప్రచురించిన మొదటి కవిత ఈ వందేమాతరం. భావకవులు దేశం పైని భక్తితో గీతాలు రచించినారు. కానీ చెరబండరాజు అలాకాక మనదేశంలోని వాస్తవ పరిస్థితిని వాళ్లకు కట్టే విధంగా వర్ణించినారు. అందులో చెరబండరాజు

"ఓనా ప్రియమైన మాతృదేశమా
దుండగులతో పక్కమీద కులుకుతున్న శీలం నీది,
అంతర్జాతీయ విపణిలో అంగాంగం తాకట్టు పెట్టిన అందం నీది,
సంపన్నుల చేతుల్లో మైమరచి నిద్రిస్తున్న యవ్వనం నీది,
వందేమాతరమ్, వందేమాతరమ్"

అంటాడు. ఈ భావనలో దేశంలోని స్త్రీల బ్రతుకుల దుస్థితి, సంపదకల వారిపై వ్యతిరేక దృష్టి చక్కగా వ్యక్తమై చెరబండరాజు మనస్సును తెల్పునట్టివిగా ఉన్నాయి. జుగుప్స, బాధ, మిళితమై ఆక్రోశం కల్గే విధంగా, నగ్నమైన భావనకు ఆవేశ పూరితమైన పదజాలంతో రచించటంలో ఏ పాఠకునికైనా పరిస్థితులు మారాలని పించేటట్లుగా ఉన్నది.

చెరబడరాజు రచించిన రచనల్లో ఎంతో ప్రాముఖ్యాన్ని సంతరించు కొన్నది వంతేమాతరం. ఇది ఎంతో ఆవేశ పూరితమైన రచనగా యువతలో చైతన్యాన్ని రగుల్కొల్పింది. దేశంలోని దౌర్భాగ్యస్థితిని చక్కగా వెలుగులోకి తెచ్చిన కవిత ఇది. భారత మాత ఎంత హీనంగా, దీనంగా బ్రతుకుతుందో తెలియజేయబడింది ఇందులో. శీలాన్ని చెడగొడుతున్న సమాజంలోని కుమనుష్యుల పై చెరబండరాజు ఝుళిపించిన కత్తి ఈ వందేమాతరం. అనేక సమస్యలతో సతమత మౌతున్న ఓ భరతమాతా నీ గమ్యం ఎటో, ఏమిటో తెలుసుకోవమ్మా అంటూ ఆక్రోశించినాడు. అందుకే ఈ కవిత మురికి బట్టిన సమాజానికి ఒక అదర్శవంతముగా చెప్పదగినది.

13.1.8 జగద్గురువులొస్తున్నారు జాగ్రత్త

దిగంబర కవుల మూడవ సంపుటంలో చెరబండరాజు వెలువరించిన రెండవ కవిత ఈ "జగద్గురువులొస్తున్నారు జాగ్రత్త" అనేది. ఈ కవితలో చెరబండరాజు మనుషుల భుజాల మీద ప్రయాణం చేసే మోసకారులైన జగద్గురువుల బండారాన్ని వ్యంగ్యంగా దుయ్యబట్టారు. మతాధి పతుల్ని పాతిపెట్టి, మంచికి పతాకాన్నెత్తే మనిషివని ఋజువు చేసుకోమని సాటి మనిషిని హెచ్చరించారు.

"వంచనల సంకుచిత సహ జీవనాల్లో
కుంచించికు పోయి జాతిమతాల నెమరేసే
యుగాల రోగ పీడితుల్ని
పండితుల్ని, పశువుల్ని",

నాశనం చేయిస్తుంది నా కవితా. అంటూ జగద్గురువుల పై విముఖతను నెలకొల్పినాడు చెరబండరాజు. మతాధికారాల పేరుతో వారుచేసే అన్యాయాల్ని, దురాగతాల్ని ఎత్తిచూపి సమాజంలో అట్టి వంచన కారులపై వ్యతిరేకతను, వంచితులపై జాలిని ప్రదర్శించినాడు.

13.1.9 అశోక చిహ్నం

చెరబండరాజు రచించిన గీతాలలో ప్రఖ్యాతి గాంచినది అశోక చిహ్నం. దీనిలో చెరబండరాజు యొక్క మానసిక దృక్పథం చక్కగా వెల్లడి అవుతుంది అనవచ్చు. దీనిలో పల్లెజీవుల కష్టనష్టములను, ఆలోచనలను చక్కగా అభివర్ణించినాడు. ఇదొక వచనగీతం. అయినా శైలికొంచెం కఠినంగా ఉండి పల్లె ప్రజల జీవనంలోని కష్టములను చక్కగా చిత్రించబడింది. పల్లె ప్రజలను చైతన్యవంతుల్ని చేయటానికి చక్కగా ప్రయత్నించిన వాడు చెరబండరాజు.

అశోక చిహ్నం గీతంలో చెరబండరాజు

"రేగే దుక్కిదుమ్ములో పులుకు పులుకున

ఇల్లాలి కనుగుడ్ల కేసి చూస్తూ
గంజి తాగే రైతుకూలీ
ఉరకలు వేసే నీ యువ రక్తం
ఏ నర రాక్షసి పీల్చేశాడూ"

అంటూ మనిషిలోనే నిక్షిప్తమైన ఉడుకు రక్తపు ఉష్ణశక్తిని ఎవరో అపహరించినాడు అంటారు. అంతే కాదు వారిని ఆ విధంగా ప్రశ్నించి మరలా

"చెప్పలూ, గొంగడి
ఏడాదికి ఒకజత గుడ్డలు దొరికే ఆశకు
అయిదు మానికల నెల జీతానికి ఏడేండ్లయినా నిండని బిడ్డని
కుదవేశా వెందుకు కూలీ"

అని బాధగా అడుగుతాడు. ఈ విధంగా అశోక చిహ్నం గీతంలో అశోక చిహ్నం క్రింద మనం ధర్మ పరిపాలనలో ఉన్నామా అని చివరకు ప్రశ్నిస్తాడు సమాజాన్ని. ఈ విధంగా చెరబండరాజు ప్రజా సమస్యలను తన రచనలలో ఇమిడ్చినాడు. అంతేకాదు

యుద్ధం మానీ బౌద్ధం పుచుకు
ధర్మ ప్రబోధం చేసిన రాజా,
కళింగ రాజ్యం,
కడకయినా ఇచ్చేశాడా,

అంటూ పరాయిల చేతుల్లో ఉన్న ప్రజా జీవనాన్ని గూర్చి ప్రశ్నిస్తాడు. దేశమేగతిలో ప్రగతిని కోల్పోతున్నదో చక్కగా ప్రదర్శించినాడు చెరబండరాజు.

13.1.10 విప్లవ కవిగా చెరబండరాజు

దిగంబర కవులతోకలిసి నగ్నభావాలతో సమాజాన్ని అనేక రకములైన దూషణాలతో మార్చాలని ప్రయత్నించిన చెరబండరాజుకు అది సాధ్యమయ్యే పని కాదని తెలిసి విప్లవ కవిగా రూపొందినాడు. వరంగల్లుకు చెందిన తిరుగబడు కవులతో కలసి విరసంను స్థాపించినాడు. 1975 లో ఈ విరసం ఏర్పడినది. విరసం కార్యదర్శిగా ఉండి దానిని ఎన్నో విధాల అభివృద్ధి మార్గంలో నడిపించినాడు.

"విప్లవాల యుగం మనది
విప్లవిస్తె జయం మనది

అంటూ వైప్లవ్య గీతాన్ని ప్రబోధించినాడు. చెక్కు చెదరని విశ్వాసంతో విప్లవ పోరాటం కొనసాగింది. నమ్మిన సిద్ధాంతాలకు అంకితమైన విప్లవ కవిగా కీర్తి గడించినాడు చెరబండరాజు. వీరు రచించిన దిక్సూచి, గమ్యం, జన్మహక్కు మున్నగు వైప్లవ్య భావ పూరితములైన రచనలు వీరి విప్లవ తత్వాన్ని చాటుతాయి:

"పొద్దు పొడుపు రణంతో లేచి
పట్టెడన్నం పెట్టమ్మా అంటూ
పొట్ట చేతబట్టు కొని వచ్చే లక్షలాది భిక్షుకుల మస్తిష్కాల్లో
నా దేశం పేరేమిటి ! నా పెదాలు చెప్పేదేమిటి ?"

అని ఆవేదన చెందిన గొప్ప కవి చెరబండరాజు. ఆయనకు మనదేశంలో పేదరికంతో బాధ పడుతున్న లక్షలాది దరిద్ర జీవుల ఆవేదన తప్పమరేమీ కన్పించలేదు. అందుకే చెప్పేదానికి, చేసే దానికి పొంతన లేదని విప్లవం రావాలని ఆశించినాడు. అందుకే

"కలం గళం ప్రాణ ప్రదం
ప్రజకి నేను అంకితం
పోరాటం డైరెక్షన్
పాటనాకు ఆక్సిజన్

అని 'కత్తి పాట' ను రాశాడు. ఉరిత్రాటికి సైతము పాట నేర్పి పల్లవిని నేను పాడిస్తాను అన్నాడు. వచన కవితను వదలి వేసి పాటనే ఆయుధంగా చేతబట్టినాడు.

"మట్టి పిసికి యిటుక జేసి
యిల్లుకట్టి పెట్టినపుడు
మాడు చెక్కలే తింటూ
మాగాణం దున్నినప్పుడు
ఏకులమబ్బీ"

అంటూ కుల వ్యవస్థను నిరసించినాడు. కులమతాలకు అతీతంగా పెరగండి అని జనులను కోరుకొన్నాడు. సర్వమత సమానత్వమును చాటినాడు చెరబండరాజు.

చెరబండరాజు అనగానే గుర్తుకు వచ్చే పాట, శ్రమ దోపిడీని విలువుటద్దంలో చూపించే పాట, జనం నాలుకల పై నాట్యమాడే పాట, శ్రీశ్రీ మార్క్సిస్టు భావాల బాటలో సాగిన యీ పాటను చూస్తే చైతన్యం రాని వారుండరు. పోరాట తత్వాన్ని వద్దనే వారు సైతం శ్రమైక జీవన సౌందర్యాన్ని గమనించి పోరాడి శ్రమఫలాన్ని అందుకొని ఆస్వాదించ వలసిందే. అంత చక్కని పాటను రచించిన చెరబండరాజు ఆ పాటలో శ్రమ జీవుల పనులను గూర్చి చక్కగా చెప్పాడు. అదీ

కొండలు పగలేసినం - బండలనూ పిండినం
మా నెత్తురు కంకరగా - ప్రాజెక్టులు కట్టినం,
శ్రమ ఎవడిదిరో - సిరి ఎవడిదిరో (కొండలు)
బంజర్లను నరికినం - పొలాలను దున్నినం,
మా చెమటలె కాల్వలుగా - పంటలు పండించినం
గింజెవడిదిరో - గంజెవడిదిరో- (కొండలు)
యంత్రాలను తిప్పినం - ఉత్పత్తులు పెంచినం,
మా శక్తే విద్యుత్తుగా - ఫ్యాక్టరీలు నడిపినం
మేడెవడిదిరో - గుడి సెవడిదిరో (కొండలు)

అంటూ శ్రమ చేసిన వానికి ఫలితం లేదని, అది మరొకరికి చెందుతుందనీ ప్రజలకు తెల్పినాడు. తన మార్క్సిస్టు భావాలను చక్కగా చూపిన ఈ గీతం ఎంతో ప్రఖ్యాతిని చెరబండరాజుకు కల్గించి, ప్రజలలో నూతన చైతన్యాన్ని కల్గించినది అని చెప్పదగియున్నది.

శ్రీశ్రీ వలెనే చెరబండరాజు సమస్త వృత్తుల శ్రామికులను సంబోధిస్తూ రాసిన గీతాలు చాలా ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు

కొలిమంటుకున్నది
తిత్తినిండా గాలి
పొత్తంగ ఉన్నది.
నిప్పారి పోసీకు రామన్న
పొద్దెక్కి పోసీకు - లేవన్నా....
ఉత్తరామరిమింది

రోజు మొగులవుతూంది,
ఎర్ర మెరుపూసూడు - రామన్న..
కుర్రు పారా సాన బెట్టన్నా.."

అని రాసిన పాటలు ఎంతో చక్కగా మేల్కొలుపు పాటలై కొంత పోరాట తత్త్వాన్నే చాటుతున్నాయి. పోలీసును ఉద్దేశించి చెరబండరాజు

"మాలోని మనిషివే
మా మనిషివే నీవు
పొట్టకూటికి నీవు పోలీసు వైనావు"

అంటూ పోలీసుల పై జాలి కలిగించి కానిస్టేబుల్స్‌ను కూడా శ్రామికులలో భాగంగానే చిత్రించినాడు.

"కర్రూ నాగలి పారా పట్టండి
ఎత్తిన గునపాలు దించకండి"

అని ఆయుధాలు ధరించిన శ్రామికులను వాటిని వర్గ శత్రువు పై ప్రయోగించమని పిలుపు నిచ్చినాడు.

"ఇంటింట చీకటే ప్రతికంట కన్నీరే
రాజ్యమెవరికి వచ్చెనో - రాజన్న
సుఖము లెవరికి దక్కెనో"

అంటూ శ్రమ ఒకరిదీ ఫలితము ఇంకొకరిదిగా ఉన్న యీ బ్రతుకులు ఇంకెన్నాళ్లు అంటూ ధ్వజమెత్తి దీనిపై పోరాడండి అంటూ విప్లవాన్ని బోధించిన విప్లవ కవి చెరబండరాజు. పోరాడితేనే శ్రమ జీవులకు ఫలితం దక్కుతుందని గుర్తించండి అంటూ సమాజాన్ని మేల్కొలిపినారు.

13.1.11 చెరబండరాజు - తిరుగుబాటు తత్త్వం

చెరబండరాజు తిరుగుబాటు తత్త్వంగల కవి. ఆయన మొదట భావ కవిత్వము వంటి దిగంబర కవిత్వానికి ముందున్న సాంహిత్య ప్రక్రియల పై తిరుగుబాటుని ప్రారంభించినాడు. అటు పిమ్మట సమాజంలోని యువతరము పైగల బద్దకపు ధోరణికి తిరుగుబాటు చేసినాడు. 'చిలుము' అనే కవితలో చెరబండరాజు

"యువతీ యువకుల్లారా
మన్నుతిన్న పాముల్లారా
చిలుంనాకి బజ్జో కండి
ఎప్పటికప్పుడు ఎక్కడికక్కడ
కొలింపెట్టి పగులగొట్టి
చిలుంవదలగొట్టాల్సిందే
తరం మీది బరువు మీది
బాధ్యత మీది భావి మీది"

అంటూ యువతరాన్ని నిద్రలేపి విప్లవ రసాన్ని వారిచే త్రాగించి చైతన్యవంతుల్ని చేసినాడు. ఇట్టి ఎన్నో గీతాలు చెరబండరాజు తిరుగుబాటు తత్త్వాన్ని చాటుతాయి.

13.1.12 చెరబండరాజు - అంతర్జాతీయ - విశ్వశాంతి

దేశము, కాలము అనే అవధులు లేవు. ఎక్కడ అన్యాయం జరుగుతుందో అక్కడ మేముంటాము అంటూ ధ్వజమెత్తిన కవులు దిగంబర కవులు. సహోదర భావాలను, సత్య సమ్మతాలను అంగీకరించినారు. ప్రపంచ దేశాల్లో ఐక్యరాజ్య సమితి శాంతిని స్థాపించునని

ఆశించినారు కానీ అది భ్రమ అని గ్రహించి అగ్రరాజ్యాల దురహంకారానికీ అధికార క్షాంక్షకు దారితీసిన ఉదంతాలపై చెరబండరాజు

"మనిషి రక్తం ప్రాణం ముఖ్యం
లింగ భేదాలు వాతాలు తప్పితే
మందిర్, మసీద్, చర్చి
మతాధికారాలు మతాలే ఎందుకు"

అంటూ అవన్నీ వదలి ఏకమత్యంగా మెలగండి అంటూ అంతరాజతీయ దృక్పధాన్ని, విశ్వమానవ శాంతి సౌభాగ్య శీలాన్ని చిత్రించినాడు.

13.1.13 చెరబండరాజు - అణుయుద్ధ విముఖత

రెండవ ప్రపంచ యుద్ధాల్లో ఆధునిక అణు విజ్ఞానం వల్ల సంభవించిన నష్టాన్ని, బీభత్సము దృశ్యాల్ని గర్హించినాడు చెరబండరాజు. ప్రపంచాన్ని తృటిలో భస్మం చేయగల ప్రయోగాలను నిరసించినాడు. మానవ నాశనానికి దారితీస్తుందని, ఇది ప్రగతి కాదని, విధ్వంసక చర్య అనీ చెరబండరాజు దానిని గూర్చి అభిప్రాయపడినాడు.

"విశ్వ శాంతి మన ధ్యేయం
యుద్ధాలకు పరిమితమా
అబద్ధమా ఈ వేదన
మాంసం ముద్దలేగా మనుషులు"

అంటూ ఆవేదన చెంది అణు యుద్ధాల్ని నిరసించినవాడు చెరబండరాజు. అణు యుద్ధాల వల్ల కలిగే నష్టాలను, కష్టాలను తెలిపినాడు. దానికి దారితీసే పరిస్థితులను గురించి ప్రజలకు ఒక అవగాహన అవసరము అని నమ్మిన కవి చెరబండరాజు. దిగంబర కవులు అందరిలోనూ ఈ భావన ఉన్నా, చెరబండరాజు మాత్రం ఒక ప్రత్యేకమైన రీతిలో విముఖతను తెలిపినాడు.

13.1.14 చెరబండరాజు - వ్యక్తి స్వేచ్ఛ

సమాజం బాగుండాలంటే వ్యక్తి బాగుండాలి, ఆ వ్యక్తి బాగుండాలంటె ఆతనకి స్వేచ్ఛ ఉండాలి, అంటూ వ్యక్తిని శాసిస్తున్న రాజకీయ మంత్రదండం విరిగిపోయి అసలైన విలువల కోసం నిలిచే జీవితం కోసం సంఘర్షణ జరగాలి అని కోరుకొన్నాడు చెరబండరాజు.

"నిన్నేనోయ్ ఎదగని మనిషీ
రేబవళ్ల తిరుగళ్ల మధ్య
నామరూప రహితుడవై
ఎప్పుడో గప్పున గాలిలో కలిసేముందు
ఒక్కసారి వెనక్కి మళ్లి మూసుకోవూ"

అంటూ మనిషి కొన్ని ఆచ్ఛాదనలను కప్పుకొన్నాడనీ, వాటిని ఛేదించి బయట పడాలని, కోరుకొన్నాడు. "జాలిలేని సమాజంలో మనిషీ నీవు నిలదొక్కుకు నిలవనప్పుడు చీకటికి, నైరాశ్యానికి, ఊపిరికి ఇంకా ఇంకా నువ్వు బానిసవే" అంటూ వ్యక్తి స్వేచ్ఛ ఎంతో అవసరము తని బానిసతత్వం నశించాలని కోరుకొన్న కవి చెరబండరాజు.

"మనిషి మీద నమ్మ కంపోగొడుతున్న మీరు
దేవుడి మీద ప్రమాణం చెయ్యమంటారెందుకు?
దోషికి నిర్దోషికి ఒకటే సూత్రం,
వల్లించిందే వల్లించి వాదిస్తారు,
ఫీజు కుడితి కుండలో న్యాయాన్ని ఎలుకలా ముంచేస్తారు,
మీ రాత్రి చొక్కాలు పగళ్లు నిలవవు,

పగటి భొక్కాలు రాత్రి ఉండవు"

అంటూ వ్యక్తి స్వేచ్ఛను కాంక్షించినాడు.

13.1.15 ముగింపు

దిగంబర కవుల్లోనూ అటు తర్వాత విప్లవ కవుల్లోను బలమైన గొంతుక కలవాడు చెరబండరాజు. తాను నమ్మిన సిద్ధాంతాలకు పూర్తిగా కట్టుబడినవాడు. సామాజిక దురాగతాల్ని ప్రశ్నించిన ధైర్యశాలి చెరబండరాజు. రాజకీయ రాబందుల పైనా, ప్రణయ కవుల పైనా విరుచుకు పడ్డ తిరుగుబాటు గలవాడు. మానవుడు చమురు ఇంకిన దీపంలాగా ఉన్నాడు అంటూ బాధ నొందినాడు. కాడవూడిన పుష్పం అవుతున్నాడు మానవుడు అన్నాడు.

"నీ ఆశయం సూర్యుణ్ణి మాత్రం పిడికిట్లోంచి జారవిడువకు

ప్రాణాన్ని పెట్టయినా, ఈ జగతికి మానవతా భిక్షపెట్టు"

అన్న గొప్ప మానవతావాది చెరబండరాజు.

"ఎండిన స్తనాల మీదికి ఎగబడ్డ బిడ్డలను ఓదార్చలేని లోకం" గా భారతావనిని తలచి బాధ పడినవాడు. "మనిషిలా మంచిగా, ఆకాశంలా-అవనిలా బ్రతుకు" అంటూ ఒకగొప్ప సందేశాన్నిచ్చినాడు. తన కవిత్వాన్ని రచిస్తూ దేశం కోసం 1971 లోను 1973 లోను అయి ఎన్స్ కష్టాలు పడినాడు చెరబండరాజు. 1975 లో జరిగిన ప్రపంచ తెలుగు మహాసభల్లో బహిష్కరింపబడి శ్రీశ్రీతో పాటు 36 గంటలు నిర్బంధంలో ఉండి తననొప్పికి గురి అయినాడు. ఆ తలభారము భారమై 1981 లో శస్త్రచికిత్స చేయించు కొనినాడు.

"అనారోగ్య బాధితుణ్ణి
అయితే నేం యోధుణ్ణి
ముంజేతిని ఖండించినా
నా పిడికిటి కత్తి వదలను"

అంటూ పోరాట తత్త్వంతోనే ప్రతిన చేసి, సమసమాజ స్థాపన కాంక్షతో 1982 జూలై 2 వ తేదీన మరణించినాడు. "విప్లవాల యుగం మనది - విప్లవిస్తె జయం మనది" అన్న ఆయన మాట మాత్రవ ఇప్పటికీ ప్రజల నాలుకలపై నిలిచిపోయి "సుకవి జీవించె ప్రజలనాలు కలందు" అన్న సార్ధకత సాధించినది.

సమీక్ష :

చెఱబండరాజు సమాజంలోని దురాచార వ్యవస్థ పైన, సంఘంలోని శ్రామికవర్గ కష్టనష్టాల పైన చేసిన తిరుగుబాటును, చెఱబండరాజు కోరుకున్న సంఘ సంస్కరణను పరిశీలించారు.

ప్రశ్నలు

1. దిగంబర కవిగా చెరబండరాజు దేశానికి చేసిన సేవ తెల్పుము?
2. విప్లవ కవిగా చెరబండరాజు సమాజాన్ని చైతన్యపరచిన విధమెట్టిది?
3. చెరబండరాజు సమాజానికి చేసిన మేలు తెలుపండి?
4. "విప్లవాల యుగం మనది-విప్లవిస్తె జయం మనది" అన్న చెరబండరాజు మాటలను పరిశీలించండి?

ఆధార గ్రంధాలు

1. తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర - డాక్టర్. ద్వాదశి నాగేశ్వరశాస్త్రి.

2. తెలుగు కవితా వికాసం - కడియాల రామమోహనరాయ్

3. ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ సూత్రం - ఆచార్య కొలకలూరి ఇనాక్

4. ఆధునిక తెలుగు సామాజి కవిత్వ ఉద్యమాలు - కేతవరపు రామకోటి శాస్త్రి

5. అభ్యుదయ సాహిత్యం - ఇతర ధోరణులు - డా. ఎస్వీసత్యనారాయణ.

డా॥ జి.డి. నాయుడు

పాఠం - 13.2

చావలి బంగారమ్మ

పాఠ్య నిర్మాణ క్రమం

13.2.1 బంగారమ్మ జీవిత విశేషాలు
13.2.2 బంగారమ్మ రచనలు
13.2.3 బంగారమ్మ రచనలు - విశిష్టత
13.2.4 బంగారమ్మ రచన - నవ్యత
13.2.5 బంగారమ్మ - బాల మనస్తత్వం
13.2.6 బంగారమ్మ పదాల పొందిక
13.2.7 ముగింపు

లక్ష్యం :

చావలి బంగారమ్మ రచనా వైశిష్ట్యాన్ని, ఆమె కవిత్వ తత్త్వాన్ని, ఆమె రచనలో కనపడే బాలల మనస్తత్వాన్ని గురించి తెలుసుకుంటారు.

13.2.1 జీవిత విశేషాలు :

చావలి బంగారమ్మ 1897 వ సంవత్సరంలో తూర్పుగోదావరి జిల్లా కోనసీమలో మోడెకుర్రు గ్రామంలో జన్మించారు. బంగారమ్మ తన కవితారచన ప్రక్రియ మొత్తం దాదాపుగా బాలలపై కేంద్రీకరించారు. ఈమె కవిత్వం మమత, అనురాగం, ఆప్యాయత, మొదలైన లక్షణాలతో కూడుకొని ఉంటుంది. రూప చిత్రణాత్మకమై ఉంటుంది. అమాయకత్వ లక్షణాలు ఈమె కవితలో చాలా ఎక్కువగా కనిపిస్తుంటాయి. తెలుగు నుడికారం పుట్టింది ఈమె గీతాలలో. ఒక్కొక్క గీతంలో ఒక్కొక్క కమ్మదనం కన్పిస్తుంది. సంస్కృత, ఇంగ్లీషు కోటరికాలలో ఊపిరాడని తెలుగునకు ఈమె పలుకుల రాక అలనాటి తీయటి తెలుగునకు ప్రాణ వాయువు కాగలదు. తెనుగు కడుపున పుట్టి చేవదీరిన నుడికారం ఈమె. భాషా పొకడలలోను, తాటాకు బొమ్మలకు ప్రాణం పోసి కన్నబిడ్డనుగా చంకనెత్తగల్గిన పసినాటి తెలుగు భావన ఈమె ఊహ. ఈమె ఊహా ప్రపంచంలో ఎంతో గారడీ ఉంది. పుట్టుకతోనే కవిత్వం. పాండిత్య ప్రకర్షతో దీనికి సంబంధం లేదు అనడానికి బంగారమ్మ తార్కాణం అని 'వైతాళికులు' సంకలనంలో ముద్దు కృష్ణ మనకు పరిచయం చేశారు.

13.2.2 బంగారమ్మ రచనలు :

చావలి బంగారమ్మ రచనలన్నీ గీతాలే. ఆమె రచనలలో ఒకలయాత్మకత ఉంది. ఒక ఆత్మీయతా స్వరూపం ఉంది. ఇలాంటి ఎన్నో గీతాలను బంగారమ్మ రచించారు. వాటిల్లో 'కప్పతల్లి పెండ్లి', ఆ కొండ, తమస్సు, కార్తీక పూర్ణిమ, ఉదయిని, నీడ, పుంతలో ముసలమ్మ, మొదలైన ఎన్నో గేయాలు మనకు కన్పిస్తాయి. ఈ గేయాలన్నీ ప్రకృతి మీద ప్రేమతోనో, బాలలపై ప్రేమతోనో, సమాజంపై ప్రేమతోనో రచించినవే.

13.2.3 బంగారమ్మ రచనలు - విశిష్టత

ఎ) కార్తీక పూర్ణిమ : బంగారమ్మ రచనలలోవిశిష్టమైనది కార్తికపూర్ణిమ గేయం. కార్తీక పున్నమి నాటి ప్రకృతిని, సమాజంలోని ఆచార వ్యవహారాలను బంగారమ్మ చక్కగా ఇందులో చిత్రించారు.

"పక్షుల్లు పలకకే పడియుండినాయి
వృక్షాలు చూచుచు ఊరకున్నాయి
తమ వెంటపడుతున్న తరుణిజాడడిదేమి?
పోవుతున్నాడు తాను పొంగులోకాలుగనను
గాలి ఉయ్యాలపై కదలు తుండెడి మబ్బు
కనులకడ్డముతాగ, కాలైన తడబడక
పోవుతున్నాడు తాను తనగర్వపొంకములు డెలుపుతూను"

అంటూ పున్నమి రాజు చంద్రుడు ఏ విధంగా ప్రయాణిస్తున్నాడో వివరిస్తుంది. ప్రకృతి సహజమైన శరదృతు లక్షణాలను చక్కగా చిత్రించింది. శరచ్చంద్ర ప్రయాణాన్ని ఆమె ఎలా ఆస్వాదించిందో చూడండి.

"వాద్యములు వినబడవా ! చోద్యములు కనబడవా
నిముసమ్ము నిలువడే నీడ నిలుచునో కాని,
పోవుతున్నాడు తాను గర్వంపు పొంగు పోగారిపోను
పక్షి కలకలమ్మిలే పరిభవంబని యెంచి
తెల్లబోయిన మోము తెలియకుండుటకై
పోవుతున్నాడుతాను తనువెల్ల తారుమారగుటచే"

అంటూ బంగారమ్మ కొంత అమాయక లక్షణాలను చంద్రుడిల చెప్పించింది.

బంగారమ్మ కవిత మమతలమయం. చరాచరప్రపంచమంతా ఈమె ఆగాథమైన ప్రేమ భావానికి పాత్రమవుతుంది. ఈమె శిలలను, చెట్లను, పక్షులను కూడా ప్రేమించగలదు. ఈమె కవితలో రూప చిత్రణ, అద్భుతమైన అమాయకత్వం ప్రస్ఫుటంగా కన్పిస్తాయి.

"మా పాప చెంబులో
నీళ్లొలకబోసితే
చెందురుడు జారిబడి
చిందులాడేడు..."

అంటూ చక్కని బొమ్మలను ఈ గేయంలో చిత్రించింది బంగారమ్మ. అంతేకాదు ఆ చంద్రుణ్ణి చూచి కొంచెం జాలి పడింది కూడా.

"నీటిలోని ఆ చంద్రుణ్ణి
చేయెత్తి మా పాప చెడమొత్తి నాది,
మరికొంతసేపటికి మనసునొచ్చింది,
పాపనేమనక పారిపోయాడు.
పాకొచ్చి పాపాయి పడకజేరింది.
కన్నీదీర తానొచ్చి కళ్ళబడ్డాడు.
నీకింతెయని పాప నిదురబోయింది.
మరల నేడొచ్చునో మరిరాడో నేనెరుగ"

అంటూ మరలా ఆ పున్నమి చంద్రునికై పసిబాలగా, ఆమె ఎదురు చూసింది. అందుకే ఈ గీతం బాలగేయంగా ఎంతో ప్రాచుర్యాన్ని పొందింది.

బి) ఆ కొండ : బంగారమ్మ ఒకసారి రైలులో ప్రయాణం చేస్తూ కొండను చూసింది. దానిపై కవిత్వం రాసింది. అదే 'ఆ కొండ' అనే గేయంగా ప్రాచుర్యం సొందింది. అందులో బంగారమ్మ తన అనుభవాలను పదిలం చేసింది. కొండను చూసి

"ఆ కొండ అక్కడేనిలుచెండెనూ
రైలులోపలనేను రాబోవుచున్నాను
నమజాచివెను దిరిగెనో
ఆ కొండ
నైజమే అటులుండెనో,"

అంటూ పరిచయం చేసింది. ఒక్క నిముషంలో ఆ నల్లరాతికి చలనం వచ్చింది. బంగారమ్మలోకూడా చైతన్యం కలిగింది. ఆ చోటునుండి వడివడిగా లేచింది.

"వడివడిగ లేచింది
తడబడుతు నడిచింది
మరుగున పడి ననుజూడ
పరిగిడుచు వచ్చింది.
ఘల్లడలుచూ నిలుచుండెనో
ఆ కొండ.

అంటూ ఆలోచించింది. కఠిన శిలలకు సైతం హృదయాన్ని కల్పించి దానిని కరిగించింది బంగారమ్మ. ఆ కొండ తనతో రావాలని ఆశపడింది చిన్నపిల్లలలాగా. ఆ కొండ అను కొన్నట్లుగా బంగారమ్మ జరజరానడించింది, గిరగిర తిరిగింది, బలు తిరిగితాను పడెనో, ఆ కొండ తల దిరిగి బోరుమనెనో" అంటూ కొండ మనస్తత్వాన్ని బంగారమ్మ కోసం ఆ కొండ పడే తహతహని వర్ణించింది.

అంతలో ఆ కొండకు తనకు మధ్య సరివి తోటలు అడ్డమొచ్చాయి. కానీ ఆ అడ్డాన్ని దాటి ఆ కొండ తన కేసి చూస్తూనే ఉందట. అప్పుడు బంగారమ్మ

"తల ఎత్తి నను జాచెనే
ఏలచూచెదవంటి
ఏమి కావలెనంటి
ఎంత పిల్చినా పల్కదే ఆ కొండ"

అంటూ బాధపడింది. ఆ కొండ తనతో మాట్లాడలేదని బెంగపడింది. తాను ఆపాదించిన ఆర్ద్రత మాయమై కొండకు కర్కశత్వం కల్గిందేమో నన్నట్లుగా ఊహించింది.

ఆ కొండ గుండె రాయిగామారెనో
నను విడిచి ఆ కొండ నల్లరాయైపోయెనో
ఎంత చూచినాచూడదే
ఎంత పిలిచినా పలుకదే ఆ కొండ"

అంటూ ఆ కొండ మనస్సును నిష్ఠురాలాడుతూ నిందిస్తుంది. ఈ గేయం ఎంతో ప్రాచుర్యాన్ని పొంది బంగారమ్మ యొక్క అనురాగ హృదయాన్ని వ్యక్తం చేస్తుంది. కొండ బండ అని తెలిసి కూడ ఇలాగేయాన్ని రచిచడంలో అమాయకత్వం ఎంత చక్కగా చూపబడిందో కదా!

సమాజంలోని కఠిన హృదయం గల మనుషులను, వారి హృదయ భావాల్ని కొండలాంటివారు ప్రజలు అంటూ చక్కని చిత్రంగీశారు. అటువంటి కఠిన హృదయాలు సమాజంలో మనకెంతోమంది దర్శనమిస్తారు. ఆ విషయాన్నే బంగారమ్మ ఈ గేయంలో వివరించారు.

సి) ఉదయిని : బంగారమ్మ గేయాలలో ప్రాముఖ్యతను సంపాదించిన మరొక గొప్ప గేయం ఉదయిని. ఈ గేయంలో ప్రకృతి చిత్రణ చక్కగా కన్పిస్తుంది.

' ఆగండి ఆగండి

చుక్కలు, ఆగిచూడండి,

ఇదిగో పసికూన

అగపడదనాబలపైడి కాంతులు

చలిపలుతెరగులు పరిమళించు చుండ..."

అంటూ సాగే పాటలో తన కవిత్వంతో ప్రకృతి అందాలను ఎంతో అద్భుతంగా చిత్రించింది బంగారమ్మ. ఈ గేయంలో ఉద్రేకం కూడా మనకి కనిపిస్తుంది. ఆమె తమ్ముడు కొంపెల్ల జనార్దనరావుగారి ఉదయిని తొలి సంచికను చూచి ఆమె ఈ రచన చేసింది. ప్రకృతి వర్ణనలో బంగారమ్మది అందెవేసిన చెయ్యి అనే విషయం ఈ ఉదయిని గీతం ద్వారా తెలుస్తుంది. ఈ గీతం కూడా ఎంతో ఆహ్లాదాన్ని, ఆనందాన్ని, ఉద్రేకాన్ని, ఉత్సాహాన్ని కల్గించి బంగారమ్మ లోని చైతన్య భావాలు వ్యక్తం అయ్యేలా ఉంటుంది. అంత గొప్ప ప్రాచుర్యాన్ని బంగారమ్మ ఈ 'ఉదయిని' గీతం ద్వారా సాధించారు.

ఈ ఉదయిని గీతం కూడా బాలల మనస్సులను హత్తుకొనేటట్లుగా ఉంటుంది. బాల మనస్సులనే ఉత్సాహ ఉదయానికి దోహద పడుతుందీగీతం.

డి) కప్పతల్లి పెండ్లి : ప్రకృతి చిత్రణలో బంగారమ్మ చేయి ఎముక లేనట్టిది. అందమైన ఊహతో గొప్ప ఉత్ప్రేక్షతో వర్ణించడమే కాక ప్రకృతిలోని కొన్ని అంశాలకు ఎంతో వ్యక్తిత్వాన్నిచ్చి అద్భుతంగా జీవింపచేస్తారు. ఇందుకు బంగారమ్మ రచించిన 'కప్పతల్లి పెండ్లి' అనే ఈ గీతం చక్కని ఉదాహరణ. ఇందులో

"కప్పతల్లి పెళ్ళి చూడరే - నేడు

కావెళ్ల నీళ్లొంపినాడు,

వరుణదేవుడు పంపినాడు - ఓ చెలి

వాడలన్నీ నింపినాడు"

అంటూ పల్లెటూళ్లలో వానకోసం కప్పలకు పెళ్ళిళ్ళు చెయ్యడం, కావళ్ళు కట్టి నీళ్లుపోస్తూ ప్రజలు చేసే సందడి విషయాన్ని ఈ గీతంలో చిత్రించింది బంగారమ్మ. అంతేగాదు

"గగనతలమునుంచినేడు - వీవనలు

చెట్లచే వేయించినాడు

స్వర్గాధినాథుడూ నేడు - రథమెక్కి

పయనమై పోతూ ఉన్నాడు."

అంటూ మబ్బులు పట్టినప్పుడు గాలివీచగా ఆ గాలికి పట్టిన మబ్బులు వెళ్లిపోయే సన్నివేశాన్ని బంగారమ్మ చక్కగా చిత్రించారు.

మబ్బులలో వచ్చే ఉరుములు, మెరుపులను సైతం విడిచి పెట్టకుండా బంగారమ్మ రచించారు. ప్రాచీన కావ్యకర్తలకు భిన్నంగా ఈమె పోల్చిన తీరు ఎంతో అద్భుతంగా ఉంటుంది.

"భత్యాలులేకనే వాడు, బాగ

బాజాలు వేయించినాడు
బండరాళ్లపైన మావాడు
బడబడా దొర్లించినాడు,
బాణాసంచావెలితిలేదే, పెళ్లికి
బహుబాగుగా చేసినాడే
కప్పమ్మ పెళ్లికోయంచూ, మేళములు
గొప్పగా తెప్పించినారే."

అంటూ నేటి పెళ్లి పేరంటాళ్లలో ఉండే మేళాల ఖర్చు లేకుండానే కప్పమ్మ తల్లి పెళ్లికి బాజాలను ఏర్పరచినారంటూ బంగారమ్మ చేసిన ఊహ ఎంతో రమ్యంగా ఉంది.

అంతేగాకుండా కప్పమ్మ పెండ్లి గీతంలో కప్పకు నీళ్లుపోస్తే వచ్చే ప్రయోజనాన్ని గురించి ప్రజలు చెప్పుకొనే మాటలనే తీసుకుని బంగారమ్మ

"కప్పమ్మ గడపతొక్కినాదే శుభమన్న
సూచనలు చూరు చెప్పినాది
కప్పలెగిరే వానలమ్మా - పొలములు
కనకమే పండుతాయమ్మా"

అంటూ ఎంతో చక్కగా చెప్పారు. "కప్పలు ఎంత సంతోషంగా ఉంటే వరిచేలు అంత హెచ్చుగా పండుతాయి" అన్న సామెతను ఆధారం చేసుకొని ఈ రచన చేసింది బంగారమ్మ. వర్షాకాలంలో ప్రకృతి సహజసంపద నంతటిని కప్పమ్మ పెండ్లికి అనువుగా మార్చి రూపక అను ప్రాణిత వ్యంగ్యం మాతృకగా ఈ గేయాన్ని రచించారు బంగారమ్మ.

ఇ) నీడ : బంగారమ్మ రచించిన గేయాలలో వర్ణనాత్మకతకు, చిత్రణా చాతుర్యానికి నిదర్శనము 'నీడ' అనే గేయం. ఇందులో చెరువు, చెరువులో గట్టుమీదున్న చెట్ల ప్రతిబింబం, ఆకాశం అద్దంలో ఉన్నట్లు కన్పించడం అనేవి విశేషాలు. వీటిని వర్ణించిన తీరు, మందారాన్ని కన్యగా చిత్రించడం ఒక అద్భుతమైన అనుభవాన్ని మనకు అందిస్తాయి.

"అందాలు తానె చూసింది నీటిలో
చందాలు తానె చెప్పింది నా తోటి
ఒడ్డున మందారం ఒంగి బొట్టెట్టుకొని
అందాలు తానె చూచింది,
సొగసెల్ల చూచెను సొమ్మసిల్లి పోయెను,
చెట్లెంట పాములే చెరువెల్లె పాకాయి,
అప్పుడే ఆకాశం హడలిపోయింది.
గజగజావణికి తాగట్లు పై కొరిగింది."

అంటూ ఆ ప్రకృతిని చక్కగా వర్ణిస్తుంది "పేర్చి ప్రపంచాన్ని శాసించగల శక్తి కవికి కలదు" అనే విషయాన్ని బంగారమ్మ తన ఈ 'నీడ' గేయం ద్వారా నిరూపించింది.

"సూర్యుడే చెట్టెక్కి చూడభయపడ్డాడు
అందాలు తానె చూచింది

జొట్టెల్ల విరియబోసింది,

మందార బొట్టిట్లే చెదరిరాలింది

గట్లగుండెలు కలగ మెట్ట కన్నులు చెదర

వంగున్న మందార వంగియేయుండి ఆ

అందాలు తానె చూచింది"

అని ఒక ఊహాస్పదమైన వయస్సు వచ్చిన కన్యగా బంగారమ్మ మందారాన్ని వర్ణిస్తుంది. అందుకే అందాలు తానె చూచింది మందార మాటాడింది అంటారు.

ఎఫ్) పుంతలో ముసలమ్మ : బంగారమ్మ సమకాలిక సాంఘిక మూఢాచారాలను నిర్దాక్షిణ్యంగా విమర్శించింది. ప్రాచీన సాంప్రదాయమంటే ఎంత గౌరవమున్నా మతం పేరిట ప్రబలలిన మూఢ విశ్వాసాన్ని సహించలేదు. "ఇన్ ఫ్లూయంజా" ప్రబలి, ప్రజలు భీతితో కన్పించిన రాతికీ, రప్పకీ మొక్కుతున్నారు. అప్పుడు వెలసింది "పుంతలో ముసలమ్మ". ఈశ్వర స్వరూపానికి చెందవలసిన పూజ, ఆరాధన రోడ్డు ప్రక్కనున్న మైలు రాయికి జరుగుతుండటం చూచి కోపంతో

"హద్దుకొరకు అంకె కొరకు

కాలిబాట తుడుచు కొరకు

దూరములను తెలుపుకొరకు

పాతినట్టి మైలురాయి

నేటి దేవతాయెనే

ప్రజలకు మతిపోయెనే"

అంటూ రాతికీ, రప్పకీ చేసే పూజలను నిరసిస్తుంది. పుంతలో ముసలమ్మ నడక బాగుంటుంది.

బంగారమ్మ ఈశ్వరుని స్థానంలో అనేక దేవతలను పూజించటాన్ని ఖండిస్తుంది. ఈ విషయాన్నే పుంతలో ముసలమ్మ గేయం నిరూపిస్తుంది.

"పికిలి పిట్ట పిర్రు మంటె

ఒకతె ఒళ్ళుజల్లుమంటె

సంతబయట గొల్లుమంటె

పొట్టకొరకు ముసలమ్మ

కుప్పిగంతులు వేయుచుంటె

సకల జనులు సంభ్రమమున

దానిచుట్టు మూగుచుంటె"

అంటూ ముసలమ్మ ఆ జనుల బాధ తట్టుకోలేక పొలిమేరకు పోగా దానికే దేవతని ప్రజలు పూజలు చేస్తున్నారు వెర్రిజనాలు కదా! అంటూ మూఢ విశ్వాసాలను నిరసించిన గేయం పుంతలో ముసలమ్మ, ఒక సంఘసంస్కరణదృష్టితో ఈ గీతాన్ని రచించిన బంగారమ్మ ఎంతో ప్రఖ్యాతిని పొందింది.

జి) వేదవ : బంగారమ్మకు తాను నమ్మిన సత్యంపై ఎంతో విశ్వాసం. ఆత్మాభిమానంతో వాటిని ప్రచారం చేసింది. సత్యం, విశ్వాసం అనే వీటిని ప్రజలు సైతం అవలంబించి ఆదరించటంలో బంగారమ్మ ఎంతో సంతోషించింది. మనుష్యుల మధ్య, వారి మనస్సుల మధ్యగల తారతమ్మలను నిరసిస్తూ ప్రజలకు ఈ తారతమ్మ భావన వద్దని తన అభిప్రాయాన్ని నివేదిస్తూ చేసిన రచన "నివేదన". ఇందులో మానవులు

కొన్ని పక్షులను చేరదీసి కొన్నింటిని వేరు చేస్తారు. ఎదుకీ తారతమ్యం అంటూ

"కాకి కోకిల ఒక్క కాంతినున్నయి
కంఠములు మాత్రమే కలియలేదమ్మ
కోవెల్ల కూసితే వింటారు
కాకమ్మ కూసితే కసరి కొడతారు,
కోవెల్ల మీకేమి కోరి తెచ్చింది
కాకమ్మ మీకేమి కాన్కలీలేదు..."

అంటూ ఎంతో హృద్యంగా వాటిపై ప్రేమను కురిపిస్తుంది బంగారమ్మ.

13.2.4 రచనలో నవ్యత :

పూర్వకవులు ప్రేమసందేశాన్ని చిలుకలతోనో, మేఘాలతోనో హంసలతోనో పంపించారు. కానీ బంగారమ్మ తన రచనలో ఒక నూతన ఒరవడిని సృష్టిచేశారు. ప్రేమరాయబారిగా సూర్యుని ఎన్నుకున్నారు. సందేశాన్ని ఆతనితో చెప్పి పంపారు.

"ఆది మధ్యాంతముల అమరిన దేవ
అతని హృదయమునన్ను అలముకోనీవ"

అంటూ ప్రారంభించిన వేడుకోలు అతి విచిత్రంగా పరిణమిస్తుంది. ఒక నిముషం ఆదిత్య వార్తా వహునిపై అంతులేని విశ్వాసాన్ని చూపిస్తూ మరొకపక్క స్త్రీ సహజమైన అపనమ్మకాన్ని చూపిస్తుంది. మహనుభావుడవైన నీవు చేయలేని పనీ చెప్పలేని మాటా ఉన్నదా అంటూ పొగుడుతుంది ఒక నిముషం. మరలా అయ్యో నీ వలన ఈ పని కాదేమో అనే సందేహం మరో నిముషం. అలాంటి మానసిక స్థితిలో బంగారమ్మ

"చూచి వచ్చిన మాటతేట పడగాను,
నోట చెప్పుట చేత కాదనుము
చురుకుగల చూపులతో సూర్యుడా! నీవు
చూడలేనైతివా సున్నితపు విభుని"

అని రాయబారానికి కావలసిన అంశాలు ఏకరువు పెడతారు. ఉన్నట్టుండి ఆమెకో సందేహం. ఇంత గొప్పభారం అతనిపై మోపినా ఏమో చీకటిపడగానే కునుకు పడతాడేమో సూర్యుడు అనుకొని మరలా

"కునుకుపాటున నీవు కునుకుతావేమో
కుముదబాంధవుడనైన కూక లెట్టుమను"

అని ఆ సూర్యుని ఆదేశిస్తుంది బంగారమ్మ. సూర్యచంద్రులను రాయ బారులుగా చిత్రించి ఒక నవ్యత్వాన్ని తన రచనలో చూపించారు.

13.2.5 బంగారమ్మ - బాల మనస్తత్వం :

ఎన్నో రకాలైన ఆ దేశనలు, ఆవేదనలను చూపించిన బంగారమ్మ మానసికంగా ఎంతో పరిణతి పొందినట్లుంటుంది. కానీ కొన్ని రచనలు చూస్తే ఆమె హృదయం బేల అని, పిల్లల మనస్తత్వం కలదిగా భాసిస్తుంది. పిల్లల విషయాన్ని చెప్పేటప్పుడు ఆమె వారిలో లీనమైపోతుంది.

"కొమ్మపై కోయిలా కూయుటమాని
పాపాయి పాట విని ఫక్కునా నవ్వె
పాపమ్మ నీపాట బాగున్నదమ్మ
నీ ముందు నేనింక పాడలేనమ్మా
నీవు నేను కలసి పాడుతూ వుంటె
ఈ పేట వారలకిక పాటలేవి

పాటలెరిగిన మనము పాడుతూవుంటే
మాటలెరిగిన వారు మాటాడగలరా"

అంటూ ఎంతో చక్కగా ఒక లయాత్మక ధోరణిలో గేయాన్ని రచించారు బంగారమ్మ. ఆ చిన్న పిల్లల పాటలలో మాధుర్యం ఉన్నదనీ, దానికై భగవంతుడు సైతం తలాడిస్తాడని బంగారమ్మ శిశుర్వేత్తి పశుర్వేత్తి వేత్తి గానరసంఫణిః" అన్న సూక్తిని స్వీకరించి

"మనవారి మాటలకు మనకేల ఉలుకు
మనపాటలకు నేను మాధవుడు పలుకు"

అంటారు. ఇందులో ఆమె బాల హృదయం వ్యక్తమౌతుంది. ఇలాంటి కవిత్వం చదివితే ఎంతటి వయసులో ఉన్న వారినైనా కాలం వెనక్కి వెళ్లి పసితనాన్ని గుర్తుకు తెచ్చుకొనేట్లుగా చేస్తుందనటంలో సందేహంలేదు.

13.2.6 పదాల పొందిక :

బంగారమ్మ రచనలో ప్రాచీన కవులలోని పదగుంఫనశక్తి కన్పిస్తుంది. పదాల పొందికలో ఒక సహజత్వాన్ని చూపిస్తుంది బంగారమ్మ. ఉదాహరణకు

"గాలి ఉయ్యాలపై కదులుచుండెడి మబ్బు"
"నా గుండెలోన బడి నలిగిపోయిన వాన"
"మల్లెపూవుల తావి మనసెల్లనిండు"
"తన గుండెలోన నేను తలదాచుకొన్నట్టి"
"భావాలె పూవులై పరిమళించెడిదండ"
"చిన్ని చిన్ని పాదాల చిరుత గజ్జెల మ్రోత"

ఇలాంటివెన్నో ఆమె రచనలో మనకు కన్పిస్తాయి. ఆమె పదముల పొందిక, ఒద్దిక కల్గిన ఆంధ్ర ఆడపడుచు లక్షణాల్ని ప్రదర్శిస్తుంది.

13.2.7 ముగింపు :

బంగారమ్మ గొప్ప భావాలను భావింపగల భావానా బలం కల్గినది. చిత్ర విచిత్ర చిత్త ఊహాశక్తి, అందాన్ని అనుభవింపగల ఆతృత, వీటన్నింటినీ అందరితో పంచుకోగల స్థైర్యం, కోరిక గల్గినది బంగారమ్మ. తెలుగు నుడికారం పుట్టింది ఈమె రచనలో అనిపించేటంతటి తెలుగుదనం కల్గినది. గేయ రచనలో తనకంటూ ఒక ప్రత్యేక స్థానాన్ని పొంది, తన సాహిత్య జీవితాన్ని ఎన్నో గేయ రూపముల ద్వారా ప్రజలకు అందించిన బంగారమ్మ 1960 లో తుది శ్వాస విడిచారు.

సమీక్ష :

చావలి బంగారమ్మ ప్రకృతి పరిశీలనను, మానవత్వ లక్షణాలను, ఆమె రచనలలోని బాలల మనస్తత్వ విషయాలను పరిశీలించారు.

ప్రశ్నలు :

1. చావలి బంగారమ్మను గూర్చి రాయండి ?
2. చావలిబంగారమ్మ గేయాలలోని ఆత్మీయతను సమీక్షించండి ?
3. బంగారమ్మ గేయాలను వివరించండి ?

ఆధార గ్రంథాలు

1. వైతాళికులు - ముద్దు కృష్ణ సంకలనం
2. ఆంధ్ర కవయిత్రులు - సంకలనం
3. ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్ర - ద్వా.నా. శాస్త్రి

డా॥ జి.డి. నాయుడు